
EX SCIENTIA SPES
JULIUS S. HELD

IVSTI LIPSI
DE
MILITIA ROMANA
LIBRI QVINQVE,
COMMENTARIVS AD POLYBIVM.

Editio tertia, aucta variè & castigata.

ANTVERPIÆ,
Ex OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↃ. IↃCII.
Cum Priuilegijs Cæsareo & Regio.

PHILIPPO III. HISPANIARVM ET INDIARVM PRINCIPI.

VÆ de MILITIA ſcripſi, magne Princeps, etiam tunc cùm ſcripſi, animo tibi deſtinaui & inſcripſi, & ſuſpendi, vt ſic dicam, ad tuam aram. Multa me incitabant. ſed præcipua: quòd tuus eſſem, in ſolo & vetuſtiſſimo patrimonio tuo natus: quòd res militaris, & ideò magnitudine & fortunâ tuâ non indigna. Enimuerò quem magis tractare aut ſcire hæc deceat, quàm Principem? & veriſſimè prudens ille noſter Cornelius: *Cetera vtcumque diſſimulari, ſed ducis boni Imperatoriam eſſe virtutem*. Quid verò talem Principem? Nihil blandimur tibi, nec publicè locus ſit, aut gratia: ſed ab orbe condito non fuit, qui maior in re aut ſpe fuerit, quàm te fata videntur deſtinaſſe. Præeſt iamdiu maximus Regum pater tuus tot regnis; in vtroque orbe iura reddit, veteri & nouo; atque

ecce nouam ad potentiam viam fortuna nuper aperuit, adiectâ Lusitaniâ: quæ sola adhuc lacinia deerat pulcherrimæ & solidæ Hispaniarum vesti. Adsuta est, & vnà cum eâ Africæ & Asiæ portus aut insulæ: id est, claustra atque aditus, quibus ipsas illas inuadatis, & totas subiiciatis in leges & iura vestra. Pietas iamdiu huc vocat & religio: sed recenter etiam iniuria, quam immanis ille hostis Austriacis tuis infert, factus & solens violare, rapere, & regna regnis adiicere, nullo nisi armorum iure. O expergiscere tu aliquando, adolescens & vegete, & magno PHILIPPO tuo esto magnus ALEXANDER. Omnes isti Asiatici Darij se contrahent, & ad motum tuum timebunt quantum nunc timentur. Exempla tibi adsunt fortiter & feliciter capiendi imperij à maioribus illis tuis, quos immensâ serie è Cæsaribus & Regibus nectis. Sed eminent inter istos FERDINANDVS & ISABELLA proaui (fæminam nihil me pudet addere; non fæminam, sed vero verbo heroinam) eminent, inquam, primi auctores magnitudinis & claritudinis Hispanæ. Ij in Italiam arma intulerunt, ij in Galliam: ij nouum orbem tibi aperuerunt, arcanum depositum, & quid nisi limitem ad nouum imperium à Prouidentiâ diuinâ? Sed & CAROLVS inter istos luce suâ fulget, auus tuus, vir bello maximus,

ximus, & idem moderati bonique exemplar imperij. Quid PHILIPPVS pater? cuius vt ceteræ virtutes ſileantur (viuit enim, & poſteritas magis hæc dicet,) at certè LENITAS & CONSTANTIA non omittentur, illuſtria ſidera in illo virtutum choro. Non fuit à natis regibus (te Fides & Veritas appello) qui magis propriè hæc ſibi vindicauerit: & addo ab illis fontibus ſcaturiginem, Sedatum regimen & quietum. Vt gubernator in magnâ naui, flectit & regit omnia, paruo motu. quid ad minuta eo? vt ſummus ille mundi rector Deus, machinam hanc quatit & mouet, ipſe inconcuſſus: talis tuus ille genitor, vetus regnandi & ſecurus. Tu ſuccede, ſed ſerò (pietas tua hoc poſtulat:) & illum atque illos nobis redde, quorum ſanguinem & partem præfers. Rapitur ad ſimilitudinem ſuorum excellens quæque natura, & ſimulacrum cæleſtium animorum refert decerpta ab iis aura. En orbem Chriſtianum turbatum bellis aut diſſidiis: in te oculos coniicit, & aliorum aperta inclinatio eſt, aliorum occultus metus. Quid hæc niſi maxima, iam magno tibi, præſagiunt? tu vtere aduocante fortunâ; ſed ita vt nihil ei debeas, & feciſſe eam virtus tua videatur. Abſque hac, Princeps, magnam famam habere potes, non potes bonam: ſed nec firmam aut diuturnam potes, niſi nixa ſit

eo fulcro. Nam viuos & ſuperſtites premere in rectè factis etiam Liuor aut Inuidia poteſt, & plebeij ſermones: at mortuos, & cùm tractu Veritas inualeſcit, ſplendor ille Famæ & Virtutis irradiat, & ſeria ſcripta ad memoriam tradunt poſterorum. Hæc ad te: de me & meo munere, exiguum hoc vtrumque fateor, etſi in re magnâ. Quid enim maius Militiâ? quæ ſola orbem temperat, nec regna ſolùm dat aut adimit, ſed ipſam vitam. Nulla reſpublica aut ſtatus ſine eâ floruit, nulla perennauit: & vt quæque melioribus legibus aut moribus fuit, ita hanc habuit meliorem. Talem ROMANAM apud te audacter profitemur: quâ nihil cultius, ſanctius, amplius, moribus, diſciplinâ, imperio fuit. Igitur nec Militiâ. & hæc eſt illud telum, quo, Virtute comite, terras ſibi ſub vtroque Sole ſubiecerunt, & ſubiectas in ſæcula aliquot tenuerũt. O ſi mens tibi ſit Princeps (facultas adeſt, & probæ inſtitutioni hoc debes, vt intellegas) ſi mens, dico, ſit vagandi per eorum Annales & geſta: quos flores virtutum colligas? quæ præcepta paci & bello? Sed huic maximè, in quo excelluiſſe eos ſuper omnes gentes, dicere poſſumus cum gentium conſenſu. Tuam illam conſule, & ipſos Hiſpanos. qui etſi robore & bello ſemper validi, tamen ab arte deſtituti ſunt: & ea fecit vt caderent,

quam-

quamuis ægrè & ſerò, ſub Romanas leges. In laudem eorum hoc dixerim. nulla natio vetuſtiorem hanc gloriam ſibi vindicat, nulla diuturniorem: non ipſi illi, quos laudatum imus, Romani. Ecce ab antiquo, & priuſquàm Romana virtus ſe exſereret, bello Peloponneſiaco fama eorum ad Græcos ipſos venerat: & Alcibiades in oratione quapiam apud Thucydidem, *fortißimos* teſtatur *& pugnacißimos omniũ* barbarorum.* Quid Liuius? *gentem natam inſtaurandis reparandiſq; bellis*: & alibi, *qui nullã vitam rentur ſine armis eſſe.* Annæus Florus, ipſam Hiſpaniam indigetat *bellatricẽ, viris armiſque nobilem, Annibalis eruditricem.* Velleius Paterculus, ita fortem, vt duce Sertorio, *per quinquennium diiudicari non potuerit, Hiſpanis Romaníſne in armis plus eſſet roboris, & vter populus alteri imperaturus eſſet.* Quid plus dici poteſt, idque à Romanis: id eſt, & hoſtibus & ſuperbis? Nec verba ſunt: res docuit bello Annibalico, qui præcipuas ſuas victorias Hiſpano militi non inuitus referet acceptas. Sed & Romani, cùm primam prouinciarum Hiſpaniam inierint, poſtremam domuerunt: ducentos per annos in eâ, & de eâ, pugnantes, variè victi aut victores. Sed victores tamen ad extremum, idq; ab hac militari arte quam adferimus: quam vel nunc ſi adſumitis, quis ambiget quin cum æternâ laude fructuque veſtro?

* *Sic Græci appellant omnes non Græcos.*

vestro? In parte tamen adſumitis: nam vt vniuerſam, non ſuadeo aut probo. Multa diuerſa à moribus armiſque noſtris, quædam & aduerſa: iudicio opus eſt, quod tu & tui Duces facilè interponent. Mihi quidem animus fuit, in tui gratiam è tenebris hæc eruere, & res mortuas ſepultaſque protrahere: faxit Deus vt haud in vanum, & ſedandis hæc in Europâ turbis ſint, & extra eam imperio tuo propagando. Vires ſi pro animo non fuerunt, ignoſci poſtulo: & hunc laborem ſtudio potiùs mei cultus, quàm ſui pretio æſtimari. Ego quidem in te, ô Principum maxime, vel veterum Gallorum more adficior, & lege illâ priſcâ me tibi ſacro DEVOTIONIS.

LECTORI MEO.

CVM *opus aliquod iamdiu meditarer & solicitè quærerem, quod compendio esset tot scriptionibus, & lucem præferret ad historias: repperi cuius specimen & primitias nunc præbeo, quod* FACEM HISTORICAM *non ex superbiâ, sed ex proposito, appellaui. Id est, vt mores Romanos publicos priuatosque proferam (alibi & Græcos:) atque eos ita illustrem, vt simul loca scriptorum veterum, qui alludunt vel tangunt. Hoc cùm diffusum, imò & confusum sit (negare non possum:) placuit excerpere primùm ex omni cumulo quidquid ad* MILITIAM *facit, & id iunctim proponere, & serie aliquâ ac cohæsione rerum. Ideò quæ ad Militiam: quia ea non creberrimè, sed assiduè, in historiâ occurrit, & omnem in eâ paginam, vt sic dicam, facit. Vt enim vita nostra publica est, sic scriptio: illa ab æuo in æuum, turbæ & bella: ergo & Annales, qui æuum repræsentant. Atque ego sciens & gnarus dico, nihil esse quod magis sistat aut remoretur iuuentutem, quàm militiæ priscæ ignorantia: cui malo ante omnia medemur, & hanc caliginem nostrâ* FACE *(pro copiâ quidem ingenij) imus depulsum. In tres partes totum hoc* DE MILITIA *diuisi: prima est, quam vides,* AD POLYBIVM: *in quâ generalis eius notificatio, & siquid ad ordinem, arma, leges facit, aperimus & reuelamus. Sunt libri quinque, quos habes. Altera,* POLIORCETICΩN, *siue* De machinis, tormentis, telis, libri totidem: *qui parati, & subsequentur. Tertia,* DE TRIVMPHO, *lætissima pars, & clausula felicis belli. Tum ad reliqua* FACIS *ordine ibimus, si auctor ille vitæ nostræ dabit vitam, sed & vires. Nam voluntas quidem & materies adest; sed valetudo sæpe intercedit, plures hos annos hostilis & aduersa. Ah, quàm in hoc ipso scripto sæpe me ligauit, & ad scamma deductum retinuit? Scio, & apud me magis quàm publicitùs queror. Tamen & publicitùs tango, vt venia & miseratio aliqua sit, sicubi quod voluimus non fecimus, & euênit nobis in isto cursu quod dicitur,* Caballus in Cliuo. *Tamen vt Flauiorum ille primus dicere solitus,* Imperatorem stantem mori oportere: *sic nobis sensus, Hominem in opere desinere: nec desinere potiùs, quod suadebat olim priscus aliquis censor. Certè vel in istis alibi languidis, fructus & vsus suus erit iuuentuti; & nostro labore quæsitum aliquid aut erutum, in quo nemo in*

mo inueniendo ſudaſſet. Totum enim hoc Polybij ſcriptum perplexum & caligine obſitum: nec induſtriâ ſolùm, ſed acritate ingenij opus ad peruadendum. Speramus, imò profitemur, in parte feciſſe: idque non adiutos à prioribus, niſi fortè à Franc. Patricio Italo, quem ſolum veſtigia preſſiſſe in hac ſemitâ equidem ſcio. Quid nos præter eum, lector viderit: quid alius præter nos, ſequens item ætas. Nec enim neſcio, vbi ſemel opus cœptum eſt, & velut fragmina aut ſentes amotæ, concurſum fieri, & poſtremos quoſque priorum etiam laudem in ſe deriuare. Aliquid nempe reperient, & vnus ſæpe locus aut remotior lectio eſt quæ rem conficit: quod non tam doctrinæ dixeris, quàm fortunæ. Ego verò & hoc excuſo, quòd antè publica iudicia ſubire nobis opus, quàm priuata experiri: nec vllæ recitationes aut inter amicos lectiones ſunt, ſapientiſſimo conſilio vſurpatæ antiquis. Typographia iſta nos ſtatim protrahit, & irreuocabiliter protrahit: nec fas, etiam cùm reſipueris, reſipuiſſe. Alia tamen editio relinquitur, & mederi poteſt: ſub eam vos æqui & iniqui aduoco, iuuate. Siue laudi noſtræ fauetis, ſuggerite: ſiue carpere gaudetis, corrigite. ego vtroque affectu vtar in vnum finem, emendandi & diſcendi. Erunt ex verbo veteri, δεύτεραι φροντίδες. Jam, quod ad Polybij ipſum hoc opuſculum ſpectat, re non mole magnum, haud ambigendum arbitror quin Polybij ſit, & ipſe agnoſcit, vt * alibi notamus. Sed tamen ab alienâ manu contractum aut reciſum aliquid videri, non nego: & eſt cetera Polybiana ſcriptio vber magis & diffuſa. Titulus etiam qui* Librum Sextum Hiſtoriarum *præfert, mihi eſt falſus: cùm nec iſta ſic continua, vllo modo aut veniâ hiſtoriæ ſint, & ipſa fateatur è libro an libris* De rebuſpublicis *eſſe. Fuit videlicet introductio in Hiſtorias, & grande adiumentum, noſſe quid Romani, Carthaginienſes, Spartani, pace aut bello vſitarint: & tum, cùm breuiter inter narrandum tangitur, habere vnde doctior ſis, & petas. Satis de meo & Polybij inſtituto: vtile vtrumque ſit voueo; & hoc quoque, vt iſtis abſolutis pedem mihi porrigere & promouere fas ad ſerium illum Sapientiæ callem, quò adſpiro. Da hoc Deus, & in omni vitâ non mihi ſolùm vixiſſe.*

* Curæ ſecundæ.

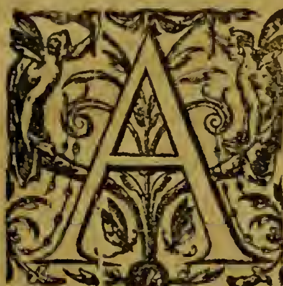
* Lib. v. Dialog xv.

IVSTI

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER I.

DIALOGISMVS I.

Præfatiuncula & occasio dicendi, tum laus aliqua militiæ Romanæ.

MERIDIE, vt ferè mos meus est, inambulabam, cupidis honestarum artium me præbens, & velut domesticas quasdam scholas habens, respondendo aut differẽdo. Venit ad me honestæ frontis & mentis adolescens, AVDITOR meus (nec aliter nunc appellem) qui salute dictâ, Illud de Militiâ promissum Lipsi, inquit, quando expungis? Tardum nomen es, ne dicam malum. Ego, Cùm otiũ erit, inquam. Longa res est, nec paucarum aliquot horarum. Ille iterum, De otio ne obtende, feriæ sunt, & tam vacui nos nunc, quàm ipsa Vacuna. Quando etiã aptius? feruent omnia bellis, nec alij magis in mensis aut in circulis sermones. Quàm volupe sit, inter ista veterem illam seriò intellegere, & decerpere ex eâ aliquid quod sit in hodiernum vsum? Ego risi, & Quid ais, inquam, decerpere? sæculum hoc ignoras, aut dissimulas. Nam contemnunt nostri Martes hæc talia, & nænias & ludos ea habent puerorum. Fortassis, inquit ille, vel ideò quòd parùm norunt. Nam plerisque horum iure illud occinas: * Πρὶν γὰρ φρονεῖν εὖ, καταφρονεῖν ἐπίστανται. Et quid de illis mirer? pauci nostrûm, qui libelliones habemur, scitè hæc scimus, & in nos quoque conuenit senis Coi dictum:

Initium sermonis.

Opportunitas.

** Priusquã sapere, didicisti cõtemnere.*

Chæremõ.

* Πολλοὶ θαυμάζουσι, ὀλίγοι γινώσκουσι.

** Multi admirantur, pauci intellegunt.*

Ne inter eos diutiùs ego sim, tu effice & adiuta. Nam pleraq. video, non video, & vt in confinio lucis ac noctis positus, parùm certo oculo discerno. Iam facis? Volo, inquam: sed, nisi vt tibi gratificer, quâ spe fructus? Imò verò duplicis, inquit ille, Certi & Incerti. Certi quidẽ, quod vera ea fax ad historias: quarum quę alia ferè materies, quàm bella & pugnæ? Incerti autem, quòd & hodierni Duces aliquid ex iis fortasse haurient, ad suum & præsentem vsum. Moui caput, &, De hoc quidem diffido, inquam, illud priùs spero. Subiecit, Non ego: & meo animo ac vaticinio, aut iam est aut erit Princeps aliquis magnus, qui prauam & laxam hanc militiam corrigat, & ad veterem illam ordinet atque adstringat. O si ille dies! quas laureas & victorias videam? quàm longè lateque sparsa Christiana signa? Iniice hanc mentem Deus, & ad priscam illam ac Roma-

Vtilitas.

Ad historiam.

Ad vsum.

nam maximè militiam flecte: cum cuius Dilectu, Disciplinâ, Ordine, si nostra hæc nouitia arma iungantur, quæ vis aut acies resistat? Ego hîc manum sustuli, Euge, inquam, me quoque hac commemoratione incendis. Et vt scintilla in aridam materiem incidens facilè comprehendit: sic ego inflammor in nomine & virtute Romanâ. Et bonâ fide, quæ gens in militiâ fortior aut felicior? Dilectum vide; nihil accuratius. Ordinem; nihil aptius. Disciplinam; nihil seuerius sanctiusque. Itaque per annos septingentos, tot triumphos pænè quot annos numerant, & imperio suo subiecerunt quidquid validum aut bonum in orbe terrarum. Nam alios quosdam latiùs imperasse fortasse dixeris, aut nunc imperare (certè magnum nostrum Regem:) sed in tam selectis gentibus aut terris, non dices. Pœnos, Macedonas, Assyrios vicerunt, & imperium in eos vsurparunt qui antè imperarant. Quid Hispanos, aut Gallos? quos vincere non gloriæ fortassis maioris, sed operæ fuit. Ita paullatim molem illam *maximi secundùm deorum opes imperij* (Liuij verba agnoscis) constituerunt, idque in optimâ Europæ, Asiæ, Africæ parte. Quâ autem aliâ re, nisi militiâ hac, quam laudamus? Nam ingenia, numerum, robora hominum si vides; singulis, aut omnibus, sæpè vincebantur: superabat Ordo & Disciplina. Ergo haud vanè olim vaticinatus apud Liuium Romulus: *Nullas opes humanas armis Romanis posse resistere*. Quid Romulum loquor? ipse Romanorum hostis Taxiles, ille à sinu & latere Mithridatis, libero ore apud Tigranem fassus: Ἄμαχον πρᾶγμα, τὰ ῥωμαίων ὅπλα: *Rem inuictam, Romana arma*. Atque hæc ita olim fuerunt, quamdiu disciplina & sanctitas quædam, vt ita dicam, armorum viguit: postquàm sanguine ciuili infecta ea & corrupta sunt, postquàm rapere & lancinare, atque etiam lasciuire, in morem vertit; resedit illa virtus, & quod sequitur, fortuna, nec aliud quàm vmbra & nomen fuit militiæ Romanæ. Ideò si vis me illustrare hanc & explicare; de Veteri modò promitto, nec inferiorem istam, nisi parcè, tangam. Ille alacer, Ergo promittis? ô me beatum! Et sedeo, an porrò ambulo? Imò tu sede, inquam: ego vtrumuis fecero, vt animus hic aut valetudo suadebunt. Atque vtinam ista sit quæ solet; & cum eâ vigor & alacritas etiam, quæ solent! Nunc vereor vt ipsa & ætas, sed ipsa maximè, libauerint in me lætum illud aut lepidum etiam, siquid olim fuit. Quid tamen est? vt in Vere anni flores scilicet plures gignuntur, Autumnus tamen est qui dat fructus: sic in priori illâ ætate amœniora fortasse quædam dedimus, nunc vtiliora, si Deus & Tempora volent. De istis quidem non frustrà ambigo, quæ apud nos malarum ferè aut turbidarum artium, nostras istas honestas & pacis oppressum eunt aut expulsum. Sed Deus videbit: quem, priusquàm ordiar, veneror atque inuoco. & tu Lux æterna, Sol sine ortu aut occasu, per has antiqui æui tenebras euntem dirige;

—— clara meæ præpandens lumina menti,
Res quibus occultas penitus conuisere possim.

[Margin notes: *Romanæ militiæ laus.* — Lib. I. — Lib. I. — Plut. in Lucul. — *Deprauatio eiusdem.* — *Accessio ad explicandū.* — *Cum excusatione.* — *Cum inuocatione.* — Lucret.]

DIALOG.

DIALOG. II.

Modus & Ordo dicendorum, tum de Dilectu, de Tribunis de Stipendiis.

At tu iam sedisti. Avd. Animo & corpore compositus ad audiendum. Lips. Audi igitur, sed Modum atque Ordinem priùs, quem tenebo in disserendo. *Modus* hic erit, vt Polybij verba eligam & insistam, qui vnus superest eorum qui de veteri militiâ scripserunt. Nam Vegetius quidem nihil habet meri, ac sui & superioris æui instituta aut mores miscet ac confundit. Polybium adhærebimus igitur. & vt ij qui iter ignotum suscipiunt, limitem aut aggerem aliquem comprehendunt, quem insistant: sic nos illum, tuti ab errore aut lapsu. Sed *Ordo* tamen eius quia haud aptus vbique ad docendum, aut etiam plenus: suggeram alium, atque eum quem definitio hæc nostra dabit. Ab eâ enim appositè Militiam exorsuri videmur: quæ est, MVLTITVDO APTA ET COMPOSITA IN ARMIS, AD VIM FACIENDAM AVT ARCENDAM, SVB CERTA LEGE. Quinque in definitionem istam partes inclusi, DILECTVM, ORDINEM, ARMA, ACIEM, DISCIPLINAM: quas singulas ordine, & totidem Sermonibus, educam. Polybij ipsa verba secundùm has partes aptabo, vbi ea quidem erunt: quà deficient, velut laciniam huic vesti à me aut ab aliis adtexam. Omnia deinde explanabo & illustrabo, sed breuiter: quia iamdiu nobis illud sedit,* Οὐ τὸ μέγα εὖ, ἀλλὰ τὸ εὖ μέγα. Ita olim Demosthenes, valdè pro meo sensu. Sed Polybium ipsum iam audiamus, qui sic de Dilectu. Vin' tu legere? cape. Avd. Et vtrâque manu quidem: sed Græcis adscripta quæ hæc versio? Lips. Nostra est. nam etsi Ianus Lascaris, homo Græcus, aptè & doctè pleraque iam verterat: tamen reuera alibi aliter, & quod caput est, non semper presſè & adstrictè. Id autem adprimè mihi placet in scriptoribus qui stilo tales, maximè cùm de re agitur: in quâ verbum additum, aut omissum, aut laxiùs etiam redditum, magnas facit vel mutationes vel errationes. At tu lege.

Modus tractandi, Polybianus.

Ordo noster.

Definitio militiæ.

Partes eius.

* *Non quod magnũ, benè: sed quod benè, magnum.*

Caussa versionis nostræ.

Et qualis ea.

Ἐπειδ᾽ ἂν ἀποδείξωσι τοὺς ὑπάτους, μετὰ ταῦτα χιλιάρχους καθιστᾶσι, τέσσαρας καὶ δέκα μὲν ἐκ τῶν πέντε ἐνιαυσίους ἐχόντων ἤδη στρατείας, δέκα δ᾽ ἄλλους σὺν τούτοις ἐκ τῶν δέκα τῶν λοιπῶν, τοὺς μὲν ἱππεῖς δέκα, τοὺς δὲ πεζοὺς ἓξ οὓς δεῖ στρατείας τελεῖν κατ᾽ ἀνά-

Cùm verò Consules designauerint, tum Tribunos militum constituunt, quattuordecim quidem ex iis qui iam quina stipendia annua confecerint; decem alios præterea ex iis qui dena. At reliquorum, equites quidem dena, pedites vicena stipendia explere oportet POLYB.

γικὴν, ἐν τοῖς τετταράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ἀπὸ γενεᾶς, πλὴν τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς τετιμημένων. τούτους δὲ παριᾶσι πάντας, εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. ἐὰν δέ ποτε κατεπείγῃ τὰ τῆς περιστάσεως, ὀφείλουσιν οἱ πεζοὶ στρατεύειν εἴκοσι στρατείας ἐνιαυσίους. πολιτικὴν δὲ λαβεῖν ἀρχὴν οὐκ ἔξεστιν οὐδενὶ πρότερον, ἐὰν μὴ δέκα στρατείας ἐνιαυσίους ᾖ τετελεκώς.

tet necessariò in annis quadragintasex à natiuitate. Excipio eos qui infra drachmas quadringenas cēsi sunt; quos omittunt, & reseruant omnes ad nauticum vsum. Quod si quando res & circumstans necessitas eò adigunt, debent pedites facere annua vicena stipendia. Urbanum verò magistratum non antè capere cuiquam fas, quàm decem stipendia militia adimplerit.

Satis: insiste. Orditur Polybius à Dilectu, quem in Definitionis meæ verbis primis incluseram, MVLTITVDO APTA. Quomodo enim talis sine isto? quin nisi eligis & excerpis, non militem sed turbam habes. De eo tria dicit. *Qui elegerint*, *Quos*, *Quomodo*. Duo prima sunt in verbis, quæ legisti: & quia Tribuni sunt qui eligunt, de ipsis, & numero eorum nunc præmittit.

In Dilectu tria spectanda.

„ *Cùm Consules designauerint, tum Tribunos militum constituunt.*] Quod fit scilicet principio cuiusque anni. Et meritò Consules priùs designantur, quia ij sunt qui in parte Tribunos faciunt, in aliâ parte ipse populus,* posteà dicendum.

*Lib. II. Dialog. IX.

Diuisio Tribunorū.

„ *Quattuordecim quidem ex iis.*] Diuisio hæc est & numerus Tribunorum, qui scripti in quattuor legiones. Nam ad tot istas accommodat sua Polybius: quia quotannis ferè ita scriptæ, singulis nempe Consulibus binæ. Ergo ait quattuordecim Tribunos factos ex iis

„ *Qui iam quina stipendia annua confecerint.*] Qui sunt isti? Tribuni equestres, id est ex equitum corpore lecti. Nam semel mihi hoc nota: Duo genera Tribunorum Polybius facit, *Iuniores* & *Seniores*: quos à stipendiorum numero sic appellat. Iuniores sunt, Equites quibus hoc datum, vt priùs citiusque Tribuni fiant, quàm plebeij. Quid ita? tum quia reip. interesse videtur, vt isti ex optimis statim ad eam accedant: tum etiam, quia stipendiorum ratio & æqualitas sic poposcit. Moris enim erat, post dimidiata stipendia confecta, Tribunum capi, nec antè: ecce Equites dena conficiebant, Pedites vicena: ergo proportione illi post quina stipendia lecti, hi post dena. Hæc vera Polybij mens & sententia, & caussa diuisionis. Sunt autem quattuordecim iuniores siue ex

Iuniores Tribuni.

equite

equite, decem tantùm è plebe: quia plures nimirum habere voluerunt honestiores.

„ *Decem alios prætereà ex iis qui dena.*] Ego ita reddidi, pro sententiâ iam dictâ: at vulgò legunt & vertunt implicatè. Lascaris quidem sic: *Decem autem alios, præter hos, ex iis qui decem reliqua fecerint.* Quæ ergo hęc *decem reliqua?* an quinque illis prioribus addenda, vt fiant quindecim annorum stipendia? nugatoria, aut falsa. Quin Gręca leuiter corrigenda sunt. δέκα δὲ ἄλλους σὺν τούτοις ἐκ τῶν δέκα. τῶν λοιπῶν τοὺς μὲν ἱππεῖς δέκα: sententiâ à me versâ. Nam hoc ait: Tribuni quidē fieri possunt ex equite, qui quina stipendia fecerint; ex plebe, qui dena: at reliqui iam milites in vniuersum stipendia conficiunt, equites dena, pedites vicena. Non etiam displiceat: τὸ λοιπὸν, τοὺς μὲν ἱππεῖς: quod esset, *Ceterùm, equites quidem.* formulâ & modo sermonis deflectendi.

Seniores Tribuni.

Correctio Textus.

„ *Pedites vicena stipendia explere oportet.*] Iterùm à meâ correctione, vulgatam non est vt expedias: certè qui adnisi, hactenus non fecerunt. Lascaris ita reddidit: *pedites verò ex iis qui sextum & quadragesimum ætatis attigerunt annum.* Quam lectionem secutus sit, nescio: vulgatam non expressit. atque amplius, sententiam bonæ mentis nullam expressit. Sigonius & Grucchius, viri talium curiosi & docti, ita hæc citant: *Quattuordecim ex iis qui quinque stipendia annua habeant, decem verò ad hos ex iis qui decem: equites quidem qui decem, pedites verò qui sex.* Et explicant, *Neminem qui equo meruisset* (sunt ipsa Grucchij) *Tribunum fieri potuisse nisi decem stipendia haberet, cùm interim satis esset peditibus vel sex annos meruisse.* Nego quidquam magis aut à Polybio, aut à ratione abire. Istud quidem de *sex* annis vbi lectum aut scriptum? quin disertè de *quinque* & *decem* in Polybio est. Quæ etiam ratio, vt equites tardiùs ad honores, quàm plebeij perueniant: idque tot annis? Omnia contrà sunt, vt dixi: & profectò Græcanica hæc emendanda: τοὺς δὲ πεζοὺς εἴκοσι δεῖ στρατείας τελεῖν: *pedites viginti oportet stipendia implere.* Nihil verius. Quòd equites dena, ecce Liuius docuerit: *Addiderunt acerbitati & tempus, ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.* Loquitur de iis qui ad Cannas fugerant, & hac ignominiâ affectos à Censoribus, vt ne in numerum venirēt stipendia præterita, vtque iterùm à nouo stipendia sua dena facerent, & quidem equis suis ac priuatis. Idem ex Plutarcho clarius. apud quem Gracchus in Oratione quâdam iactat, Ἐστρατεῦσθαι δώδεκα ἔτη, τῶν ἄλλων δέκα στρατευομένων ἐν ἀνάγκαις: *Militasse se annos duodecim, cùm alij non nisi decem necessitate militent.* Quis ambigit quin Gracchus hic inter equites? & in gloriâ suâ ponit & studio in patriam, quòd duodecim stipendia confecerit, præter morem & legem dena exigentem. Iam verò pedites vicena dicimus meruisse. Qui auctores? Ipse Polybius palàm, qui mox subiungit: ὀφείλουσιν οἱ πεζοὶ στρατεύειν εἴκοσι στρατείας ἐνιαυσίους: *Pedites debent conficere annua stipendia viginti.* Idem ex Liuio est colligere. apud quem Sp. Ligustinus quidam detractat militiam Macedonicam, & sic se excusat:

Prauæ sententiæ, cùm Lascaris,

Tum Sigonij & Grucchij.

Verũ scriptura correcta.

Lib. XXVII.

Equitum quot stipendia:

Quot peditum.

Liuius explicatus.

Lib. XLII. excusat: *Viginti duo stipendia in exercitu emerita habeo, & maior sum annis quinquaginta.* Duplex caussa. quòd & stipendia largiter confecerit (duo supra numerum, vti & Gracchus:) & quod ætatis iam beneficio debeat vacare. Rescribere & mutare eum numerum* alibi volui: malè, & Seruius mihi dux in errorem. Nam apud eum legas, *eos qui sacramento rogantur & plenam militiam habent, viginti quinque annis teneri.* Quod nec veteri nec sequenti æuo vniuersè verum fuit, & corrigere humanius Seruium sit quàm corripere: *viginti quoque annis teneri.* Res quidem ita fuit. atque apud Tacitum, cùm milites per seditionem expressissent, vt *sextusdecimus stipendij annus finem adferret*; displicuit Patribus & Principi, & eo abrogato, mos priscus repositus, decretumque *vt vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur.* Atque ita deinceps factum. Suidas: Βετερανὸς παρὰ ῥωμαίοις ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. ἐπὶ εἰκοσαέτειαν δὲ ἐδούλευον: *Veteranus Romanis dicitur militiâ dimissus. in viginti autem annos merebant.* In Codice Iustinianæo consimiliter Veterani definiuntur, qui *post vicesima stipendia honestam, vel caussariam missionem sunt consecuti:* quod ita interpositâ distinctione legendum est: quia certè caussaria missio post expleta stipendia non datur. Idèm numerus in Codice Theodosij aliquoties. etsi in eodem etiam de *viginti quinque aut quattuor* stipendiis leges: sed in certo genere militum, & conditionis deterioris. Hæc mihi ita videntur. quid erudito viro, qui in Polybio hîc corrigi voluit: τοὺς δὲ πεζοὺς ἐξ οὗ δεῖ στρατείας τελεῖν: non equidem scio, nec scintillam lucis in iis verbis video.

* Ad I. Ann. Tac.

I. Annal.

Ibid.

Qui Veterani.

l. IX. Quādo prouoc. non est nec.

Anni militiæ vtiles. ,, *In annis quadragintasex.*] Est hæc Seruij regis definitio, qui annos eos vtiles militiæ fecit. Nam distinxit Classes in Centurias Iuniorum & Seniorum: illos qui militarent, hos qui vacarent, nisi in magnâ necessitate. *Iuniores, ad annum quadragesimumsextum* (ita Tubero apud Agellium) *supráque eum Seniores appellauit.* Censorinus anno vno minùs numerare videtur: *Vsque quinque & quadraginta annos Iuuenes appellatos, quòd remp. in re militari possent iuuare.* Hoc ergo Polybius nunc dicit, vicena illa stipendia complenda fuisse in orbe tot annorum. Sed cur non principium etiam militiæ ponit, cùm dixerit finem? Licet ex eodem Tuberone apud Agellium addas: *Seruius ab anno decimoseptimo, quòd idoneos iam esse reip. arbitrabatur, milites scripsit.* Atque istud mansit. & in Punico secundo bello, cùm necessitas violasset: tum decretum *vt Tribuni plebis* (Liuij verba) *ad populum ferrent, vt qui minores annis septem & decem sacramento dixissent, iis proinde stipendia procederent, ac si septem & decem annorum, aut maiores, milites facti essent.* Ecce, in iuuentutis inopiâ, quidam tunc etiam prætextati milites capti: id ne fraudi iis esset, & quia præter Seruij ac vetus institutum, lege subuentum fuit, & anni illi in stipendia venerunt, haud secus quàm si à decimoseptimo cœpissent. Atqui ambitio etiam interuenisse videtur, & quidam, vt citò ad honores & Tribunatus venirent, ante id tempus militiæ asscripti. quod Gracchi lex posteà cauit, & interdixit νεώτερον ἑπτὰ καὶ δέκα ἐτῶν μὴ καταλέγεσθαι

Lib. X. cap. XXVIII.

De die Natali.

Initium militiæ.

Lib XXV.

λέγεσθαι στρατιώτην: *iuniorem annis septem & decem militem non legi.* Plutarchus id ita in Gracchis. Vegetium ergo miror scribere: *Si antiqua consuetudo seruanda sit, incipientem pubertatem ad dilectum vocari.* Lib. I. cap. III. Quod districtè verum non est, nec decimusseptimus certè annus *incipiens pubertas.* At Silius magis etiam intendit: Lib. III.

Pubescit miles castris, galeáque teruntur
Nondum signatæ flauâ lanugine malæ:

quasi impuberes ad ea venirent. Habes carceres, habes metam militiæ. Sed an non igitur plura vicenis stipendiis? imò triginta erunt, si totum id tempus militarunt, ab anno XVI. ad XLVI. *Nodi solutio.* Caue erres. Continua olim militia non fuit (sicuti cùm legiones perpetuæ institutæ:) sed per annos ferè, aut certè singula bella, inibant militiam, & desinebant. *Interpellata olim militia.* Lex igitur volebat, vt in annis illis triginta vtilibus, quisque necessariò impleret stipendia sua viginti. Poterat quidem prius: & exempli caussâ, qui continuò militabat, implebat ea trigesimoseptimo anno: sed poterat, non debebat. *Quo sensu triginta anni militares.* Hi sunt anni triginta illi, de quibus lex Tullia capienda, cùm *Iuniorum ætatem annis triginta definiuit.* Item Sallustius ad Cæsarem, cùm monet illum *vt videat ne militia iniusta sit, cùm alij triginta, pars nullum stipendium faciat.* Orat. de rep. cont. Itemque in Tacito, veterani queruntur *tricena aut supra stipendia se numerare.* I. Annal. Nec virum doctum audiemus hinc colligentem (Carolus Sigonius is est) legitima stipendia fuisse triginta annorum. Sed iterùm hic aliqua hæsitatio ad annum *quadragesimumsextum*: *Nodus alter in metâ militiæ.* quem finem militiæ dicti scriptores faciunt: at alij disertè *quinquagesimum.* Seneca De breu. vit. cap. vlt. *Lex à quinquagesimo anno militem non cogit.* Fabius: *Vt militiâ vacaret ex lege, quòd quinquagenarius esset.* Lib. IX Instit. Legem vterque nominat: an posterioribus temporibus latam? an potiùs iam olim illa lex, siue mos? Nam & in Liuio, bello Macedonico decretum, *nulli qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse.* Lib. XLII. Quî igitur conciliamus ista cum instituto Seruij? bellè. *Is solutus.* Nam existimo mansisse quidem illud de annis quadragintasex communiter: sed pone aliquem, casu aut morbo, stipendia sua intrà id tempus non implesse, dico cogi potuisse vsque ad annum quinquagesimum. Iste igitur quinquagesimus plenè liberabat, siue facta stipendia siue infecta. Ex verbis Ligustini suprà colligas, qui in clausulâ, velut decretorium id ponit: *Et maior sum annis quinquaginta.* Hi anni in militiâ Romanâ: nec dissimiles admodum in Græcâ. *Græcorum par ratio.* In Demosthene lego, *iussos omnes conscendere triremes, vsque ad eos qui quadragintaquinque annorum essent.* I. Olynth. In quem tamen locum Vlpianus Scholiastes notat, *Nouum hoc fuisse. quia Lex apud Athenienses ad annum quadragesimum dumtaxat iubet militare, exorsos à decimooctauo. Idq; his gradibus, vt ad vigesimum circa vrbem militent & castella custodiant, tutiori scilicet militiâ: à vigesimo autem, ad longinqua bella & extra limites etiam eant.* Ita ferè Vlpianus. & dixeris Macrobium, Atticum hoc institutum adspicere, cùm de vi Septenarij numeri scribit: *Nonnullarum rerum publicarum is mos est, vt post* Lib. I in Sõn. Scip.

 sextam

sextam hebdomadem ad militiam nemo cogatur, in pluribus detur remissio post septimam. Sexta hebdomas, quadragesimussecundus annus est, & tangere Athenienses videtur: septima quadragesimusnonus, & ad Romanos pertinet. cùm dicat *post septimam*: qui est quinquagesimus annus.

Platonis proprium scitum. *vi. de Leg.*

Plato in suâ republicâ, paullo seriùs quàm alij, & admittit & dimittit. Nam legem fert, statuitque ἀνδρὶ μὲν εἴκοσι μέχρι τῶν ἑξήκοντα ἐτῶν· γυναικὶ δὲ ἐπειδὰν παῖδας γεννήσῃ μέχρι τῶν πεντήκοντα. *viro quidem annos viginti, vsque ad sexaginta; fœminæ verò cùm pepererit, vsque ad quinquaginta.* Quæ ille de Militia, in quam & fœminas scilicet adscribit.

A censu miles captus.

,, *Excipio eos, qui infra drachmas quadringenas censi.*] Prima nota legendorum, fuit *Aetas*: altera nunc *Census*. Tangit eam magis, quàm explicat, quia tunc nota. Nam Ser. Tullius rex cùm censum instituisset, in classes populum diuisit, idque pro opibus: ex quibus dilectus atque alia reip. munia administrarentur. Non enim profectò viliores quosdam in militiam legebant, nec erat hoc inopiæ asylum: sed diuites, honestos, & quos res priuata rei quoque publicæ alligaret. Nabis tyrannus apud

Lib. xxxvii

Liuium, cùm diuersa ostendit Spartana instituta à Romanis: *Vos*, inquit, *à censu equitem, à censu peditem legitis.* Et exstant ipsa discrimina & modus opum in classibus Seruianis, quas Liuius & Dionysius descripsêre.

Huic rei classes. *Obscuritas in Polybio.*

Sed enim hîc nodus in Polybij verbis. Ait, *qui infra drachmas quadringentas*: quæ sunt Romano more & eloquio, *quaterna millia æris*. An ergo talis aliqua finitio census in classibus? nusquam. Vide & examina. Imò illa infima. *Quinta* classis *vndecim millia* habuit, vt Liuius; siue *duodecim quingenta*, vt veriùs à Dionysio scriptum. Infra hanc autem qui essent,

Ea depulsa.

immunes fuêre militiâ, vt Liuius ait. Quid dicendum igitur? quid, nisi mutationem aliquam, vt solet, interuenisse? Nam cùm olim tota *Sexta* classis vacua feriataque esset, Polybij & suprà æuo, aliter: nec placuit tantam multitudinem munerum omnium esse expertem. Itaque instituta noua aliqua diuisio (quando, nescio: crediderim sub bella Punica) &

Sexta classis diuisio eruta.

Sexta illa numerosa classis distributa quasi in tres iterùm classiculas, pro ratione census. Prima fuit, de quâ hîc Polybius, eorum qui à *mille ducentis drachmis* (siue *duodecim millibus æris*) pertingerent ad *quadringentas*. Altera, qui ab istis ad *centum quinquaginta*. Tertia denique, qui ad *trigintatres*, paullo suprà.

Ex Agellio adstructa. *Lib. xvi. cap. ix.*

Hæc non à coniecturâ merâ ponimus, sed Iulij Paulli verbis apud Agellium firmamus. Quærebatur qui essent *Proletarij* in versu Ennij: atque ille sic explicat: *Qui in plebe Romanâ tenuissimi pauperrimíque erant, neque amplius quàm mille quingenûm æris in censum deferebant, Proletarij appellabantur: qui verò nullo aut perquàm exiguo ære censebantur, Capitecensi vocabantur. Extremus autem Capitecensorum census æris fuit trecenta sexagintaquinque.* Hæc si attente cum Polybianis istis confers, necessariò infers & elicis diuisionem à me dictam. Sunt enim certè aliqui supra istum Proletariorum censum *mille quingenûm æris*: qui autem nisi illi *Quatermillenarij* à Polybio dicti? Atque est etiam proportio aliqua in his gradibus, quòd primus ille à duodenis millibus

sic

ſic deſcendit, vt ſit eius quaſi triens; alter, trientis huius iterùm triens, cum leui exceſſu; tertius, non iam triens, ſed iuſtus quadrans, ſi tamen legas in Agellio *trecenta ſeptuagintaquinque*. quod faciundum arbitror, & video libros quoque variare.

„ *Quos omittunt.*] Clarè habes, tenuiores iſtos ad militiam non vocari. Nunquã igitur? imò verò, ſed in neceſſitate aut tumultu. Idem loco dicto Iulius Paullus: *Quoniam res pecuniáque familiaris obſidis vicem pignoríſque apud remp. eſſe videbatur, amoríſque in patriam fides quædam in eâ & firmamentum; neque Proletarij, neque Capitecenſi, milites, niſi in tumultu maximo, ſcribebantur.* Itaque Ennij verſus huc ducit, & explicat: *Pauperes non niſi in neceſſitate ſcripti.*

Proletarius publicitus ſcutíſque feróque
Ornatur ferro, muros, vrbémque, forúmque
Excubiis curant.

Duo ibi notes, & quòd arma iis data è publico Ennius dicit; & quòd muros dumtaxat cuſtodierint & vrbem. Nam etiam cùm neceſſitas adigeret, non tamen in aciem hoc genus educebant, aut legionibus miſcebant, ſed in vrbe habebant ſub oculis & curâ ſeniorum: qui & ipſi in armis ſolent adiungi. Paullatim tamen & eò ventum (ſed poſt Polybij) vt Proletarij atque etiam Capitecenſi in militiam vulgò ſcriberentur. Salluſtius de Mario: *Ipſe milites ſcribere non more maiorum, neque ex claſſibus, ſed vti libido cuiuſque erat, Capitecenſos pleroſque.* Ecce, humiles eos ipſe iam Conſul legit, per eos ex humili talis factus. Plutarchus de eâdem re: Ἀναγορευθεὶς δὲ λαμπρῶς, εὐθὺς ἐστρατολόγει παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν συνήθειαν, πολλὺ τὸν ἄπορον καὶ δοῦλον καταγράφων, τῶν πρόσθεν ἡγεμόνων οὐ προσδεχομένων τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τι τῶν καλῶν, τὰ ὅπλα μετὰ τιμῆς τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντος: *Conſul declaratus ſplendidè, ſtatim Dilectum habuit præter legem & morem, plurimos è pauperibus & ſeruili genere conſcribens: cùm antea Duces hos tales non ſuſciperent, ſed arma quoque, vt aliud aliquid honeſtorum, non niſi honeſtis digníſque darent, cùm quiſque velut pignus rem familiarem opponere videretur.* In cuius verbis *ſeruile genus* verti, quod alij *ſeruos* fecerunt: parùm verè, neque vnquam ipſos ſeruos Marius legit, ſed libertinos & tales qui nati è ſeruis. Quo ſenſu tamen clariùs ſcribatur, πολὺ τὸ ἄπορον καὶ δουλικὸν: ſiue vt Ioſ. Scaligero placet, καὶ ἄδηλον. Sed à Mario, vt dixi, principium; mox progreſſus. Nam bello Sociali cœpêre iam in militiam ſcribi, & manſêre. Eâ mente Liuij epitomen exaudio: *Libertinos tunc primùm militare cœpiſſe.* Quid? non etiam anteà? non ſub Mario? Ita, ſed pauci, nec ita vulgò. Nam quod in Liuio eſt iam olim, *Nec ingenui modò aut iuniores ſacramento adacti ſunt, ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertiníque centuriati:* id ſcilicet excuſes, quòd in tumultu, nec niſi ad tutelam vrbis. Sed propriè etiam Liuius *Libertinos intellegit*, τοὺς ἐξελευθέρους, id eſt qui nati ex libertis: at Epitoma fortaſſe capienda de *libertis* ipſis. Ego ſuſpicor, nec vocem eam notione priſcâ ibi vſurpatam. vti nec in Macrobio, eâ[?]ſâ re: *Bello ſociali cohortium duodecim è liberti-*

In Iug. *Capitecenſi ſcripti.* *In Mario.* *Incauta verſio in Plutarcho.* *Lib. LXXIIII* *Libertini in militiâ.* *Lib. X.* *Et liberti.* *I. Saturn. cap. XI.*

Vt illa ætas passim. *nis conscriptarum opera memorabilis virtutis apparuit*. Puto* libertos intellegi: & Appianus I. Ciuil. in hac historiâ ἀπελεύθερους nominat, qui sunt profectò isti. Ita vides paullatim, quod dixi, tenuiores etiam ciues admissos: tamen ciues. quid ni? cùm etiam socij paullò pòst ciuitate donati, & ex iis milites in legiones scripti.

Naualis militia vilis. ,, *Reseruant ad nauticum vsum.*] Quæ militia scilicet vilior, & talis habita semper. An quia periculorum ibi plus, & metus etiam ignauæ mortis? an quia parùm loci virtuti & robori militari? ars & nautæ pleraque administrant. An quia paullatim animos quoque dehonestat & corrumpit? Tale aliquid Plato indicat, & optat ciues suos Athenienses (etsi militiâ eâ solâ claros) res maritimas numquam attigisse. Sed Romanis quidem perpetuum hoc iudicium: & pro eo Liuius: *Nauales socij*, inquit, *relictis nuper classibus ad spem honoratioris militiæ transgressi*: id est, terrestris. Sic Tacitus: *Facta & reliquis* (classicis) *spes in posterum honoratioris militiæ*. Ergo isti Sextani & viles, ait Polybius, ad mare sepositi & asseruati. Exempla in Liuio: *Magna vis hominum conscripta Romæ, libertini etiam, quibus liberi essent & ætas militaris, in verba iurauerant. Ex hoc vrbano exercitu, qui minores quinque & triginta annis essent, in naues impositi; alij vt vrbi præsiderent relicti.* Vbi silentio non transeo, quod addit, *quibus liberi essent*: vt scilicet quos opes reip. non adstringerent, caritas ista liberorum & alterum pignus vinciret. Et an non isti, quos *Proletarios* Ennius dixit? Sed nefas fortasse à Paullo & Grammaticis dissentire. Exemplum aliud in eodem Liuio: *M. Iunio Prætori datum negotium, vt in classem socios nauales libertinos legeret.* Et alibi: *Naues ciuibus Romanis qui seruitutem seruissent completæ, ingenui tantùm præfecti.*

IIII. de Legib.

Lib. XXXII.

I. Hist.

Lib. XXII. *E libertinis ferè lecti.*

Lib. XXXVI.

,, *Vrbanum magistratum non antè capere cuiquam fas.*] Mira & ad militiam bona lex, nescio an alibi legenda. Obseruetur. Ab honoribus exclusi, qui tot stipendia non fecissent: & miramur frequentem & volentem militiam illam fuisse? Sed ait, *vrbanum magistratum*: non ergo *militarem*: & certè Equites, Tribuni in legionibus facti, post stipendia quina. Definit etiam *decem* stipendia. cur illa? quia hic modus & finis militiæ equestris, è quo genere plerique ad magistratus. An rigidè autem seruata hæc lex, non lubet nunc inquirere, & vereor vt perruptæ eius (quid non ausit & possit Ambitio?) sint exempla.

DIALOG. III.

Ratio & modus legendi. Signa proposita, dies edictus. Tribuni per legiones distributi. Sortitio tribuum, & alia.

QVI legerint, & *Quos*, è Polybio vidimus: nunc ex eodem, *Quomodo*. An aliquid habes, aut interpellas? AVD. Ego verò nihil, & vt ij qui valde sitiunt, silentio adhuc bibo. Sed didici etiam à viro *Ter maximo*: Συννοεῖν δεῖν τὸν ἀκούοντα τῷ λέγοντι καὶ συμπνεῖν, καὶ ὀξυτέραν ἔχειν τὴν ἀκοὴν τῆς τοῦ λέγοντος φωνῆς: *Consentire dicenti discentem & conspirare debere,*

Trisineg. cap. X.

debere, ac celeriorem acutiorémque auditum habere eius linguâ. LIPS. Hoc verè, & in philoſophicis maximè, vbi inſtructio aut cura eſt animorum: hîc, vbi delectatio aut doctrina exterior, cur obnoxium te præbeâs aut ſilentem? Nolo, veto, & interloqui te cupio atque etiam obloqui, ſiquid viſum. Fræna tibi laxo, & do plenum ius. AVD. In tempore igitur vtar, nunc perge. LIPS. Imò tu perge, & Polybiana hæc conſequenter lege. Intereà quieuero.

Ἐπειδὰν δὲ μέλλωσι ποιεῖσθαι τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν, οἱ τὰς ὑπάτους ἔχοντες ἀρχὰς, προλέγουσιν ἐν τῷ δήμῳ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ δεήσει παραγίνεσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἡλικίαις ῥωμαίους ἅπαντας. ποιοῦσι δὲ τοῦτο, καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. τῆς δὲ ἡμέρας ἐπελθούσης, καὶ τῶν στρατευσίμων παραγινομένων εἰς τὴν ῥώμην, καὶ μετὰ ταῦτα συναθροισθέντων εἰς τὸ καπετώλιον, διεῖλον σφᾶς αὐτοὺς οἱ νεώτεροι τῶν χιλιάρχων, καθάπερ ἂν ὑπὸ τοῦ δήμου κατασταθῶσιν, ἢ τῶν στρατηγῶν εἰς τέτταρα μέρη, διὰ τὸ τέτταρα παρ' αὐτοῖς στρατόπεδα τὴν ὁλοσχερῆ καὶ πρώτην διαίρεσιν τῶν δυνάμεων ποιεῖσθαι. καὶ τοὺς μὲν πρώτους κατασταθέντας τέτταρας, εἰς τὸ πρῶτον καλούμενον στρατόπεδον ἔνειμαν· τοὺς δ' ἑξῆς τρεῖς, εἰς τὸ δεύτερον· τοὺς δ' ἑπομένους τούτοις τέτταρας, εἰς τὸ τρίτον· τρεῖς δὲ τοὺς τελευταίους, εἰς τὸ τέταρτον· τῶν δὲ πρεσβυτέρων, δύο μὲν τοὺς πρώτους, εἰς τὸ πρῶτον·

Cùm verò Dilectum habituri ſunt, Cõſules publicè diem prodicunt, quâ die Romanos omnes adeſſe oporteat, quibus ætas ſit militaris. Faciunt hoc penè quotannis. Cùm igitur dies adeſt, & militaris omnis iuuẽtus in vrbe, & mox in Capitolio congregata; tum diuidunt ſe Iuniores Tribuni eo ordine quo à populo ſiue ab Jmperatoribus ſunt facti, in quattuor partes. Quia nimirum quattuor apud eos legiones totã & præcipuã copiarũ diuiſionẽ faciunt. Et primos quidẽ deſignatos quattuor Primæ legioni dictæ adtribuunt; tres proximos Secundæ; quattuor alios Tertiæ; denique tres vltimos Quartæ. Seniorũ verò Tribunorum, duos quidem primos Pri- POLYB.

τρεῖς δὲ τοὺς δευτέρους, εἰς τὸ δεύτερον τιθέασι στρατόπεδον· δύο δὲ τοὺς ἑξῆς, εἰς τὸ τρίτον· τρεῖς δὲ τοὺς τελευταίους, εἰς τὸ τέταρτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων. γινομένης δὲ τῆς διαιρέσεως καὶ καταστάσεως τῶν χιλιάρχων τοιαύτης, ὥστε πάντα τὰ στρατόπεδα τοὺς ἴσους ἔχειν ἄρχοντας, μετὰ ταῦτα καθίσαντες χωρὶς ἀλλήλων κατὰ στρατόπεδον, κληροῦσι τὰς φυλὰς κατὰ μίαν, καὶ προσκαλοῦνται τὴν ἀεὶ λαχοῦσαν. ἐκ δὲ ταύτης ἐκλέγουσι τῶν νεανίσκων τέτταρας ἐπιεικῶς τοὺς παραπλησίους ταῖς ἡλικίαις καὶ ταῖς ἕξεσιν. προσαχθέντων δὲ τούτων, λαμβάνουσι πρῶτοι τὴν ἐκλογὴν οἱ τοῦ πρώτου στρατοπέδου, δεύτεροι δ' οἱ τοῦ δευτέρου, τρίτοι δ' οἱ τοῦ τρίτου, τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ τετάρτου. πάλιν δ' ἄλλων τεττάρων προσαχθέντων, λαμβάνουσι πρῶτοι τὴν αἵρεσιν οἱ τοῦ δευτέρου στρατοπέδου, καὶ ἑξῆς, οὕτως. τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ πρώτου. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἄλλων τεττάρων προσαχθέντων, πρῶτοι λαμβάνουσιν οἱ τοῦ τρίτου στρατοπέδου, τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ δευτέρου. καὶ ἀεὶ κατὰ λόγον οὕτως ἐκ περιόδου τῆς ἐκλογῆς γινομένης, παραπλησίους συμβαίνει λαμβάνεσθαι τοὺς ἄνδρας εἰς ἕκαστον τῶν στρατοπέδων.

mæ; tres alios Secundæ; duos sequentes Tertiæ; denique tres vltimos Quartæ. Factâ autem diuisione Tribunorum eiusmodi, vt omnes legiones iam pari numero habeãt duces, tum sedentes seiũcti & seorsim Tribuni cuiusq; legionis, tribus sortiũtur singillatim, & euocant vt in quamq; sors cecidit. Ex eâ eligũt quattuor iuuenes ætate & habitudine propemodũ æquales. Quibus productis, primi electionem faciũt Primæ legionis Tribuni; secundi Secundæ; tertij Tertiæ; vltimi Quartæ. Iterúmque quattuor productis, primi electionem habẽt Serundæ legionis Tribuni; & sic deinceps; vltimi verò Primæ. Post hæc denuò quattuor productis, primi capiunt Tertiæ legionis Tribuni, vltimi verò Secundæ. Atque ita semper electione alternante & in orbem cunte, fit vt pares admodũ capiãtur in quamq; legionem.

Iam

Iam ſuſtine, & audi. Tribunos creauit, numerauit, de ætate & cenſu adiunxit: nunc denique Modum & formam exponit Dilectus.

„ *Conſules diem publicè prodicunt.*] Etſi enim Tribuni electi, tamen præcipua dilectuum Conſules ipſi obeunt, & ſummæ rei præſident, Tribuni adminiſtrant & exſequuntur per partes. Polybius de rep. Romanâ, inter munia conſularia hoc recenſet, καταγράφειν στρατιώτας καὶ τοὺς ἐπιτηδείους ἐκλέγειν: *Conſcribere milites, & idoneos diligere.* Liuius non ſemel narrat: *Conſules poſitis ſellis dilectum habebant.* Vbi & aliquid de formâ. nam in curulibus ſuis ſedebant, ſpecie magiſtratus. Dionyſius lib. VIII: *Conſules in ſubiecto campo curules ſellas* (τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους) *poſuerunt, vbi & dilectum habuerunt.* Vt nouum notat, quòd in campo. nam ſolent in Capitolio, vt iam dicemus: ſed eò factum, quò Tribunitiæ interceſſiones vitarentur, quibus non ibi locus.

Conſules Dilectui præſunt, Tribuni eligunt.

Lib. III. *Sedent in curulibus.*

„ *Diem prodicunt.*] Voce præconis, an ſcripto, an vtroque? De ſcripto credo, cùm ordinaria res fuit: de voce etiam, cùm aliquid ſubitum, & ſcriptum videbatur tardum. Scriptum Dionyſius ingerit: προέγραψαν ἡμέραν: *diem proſcripſerunt*, in hac re. & Liuius, qui *Edictum* nominat: *Iuniores Romam ad edictum ſine detractatione conuenerunt.* Sic etiam alibi: *Silentio patrum edicitur dilectus.* Nunquid & aliud huic rei ſignum? ita, ſed non niſi ſub ipſum conuentus diem. Nam ſignum tunc ex arce tollebant, ſeruabantque donec is ſolutus. Arnobius inter ea, quæ olim vſitata, poſtea aboluerant: *Cùm paratis bella, ſignum monſtratis ex arce?* Virgilius alluſit:

Diei prodictio:

Lib. VIII. *Aut proſcriptio.*

Lib. VI.

Item ſigni ſublatio.

Lib. VIII.

Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit.

Dionyſius apertiſſimè: προύθεσαν τὰ τοῦ πολέμου σημεῖα, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως κατέγραφον: *Propoſuerunt belli ſigna* (Conſules) *& copias vrbanas conſcripſerunt.* Ex quo ſuſpicêre, hæc ſigna ſola aliquando propoſita, & fortaſſe præcones circummiſſos, cùm res non ferret moram. Sanè Seruius in Virgilianum illum locum vult non niſi in Tumultu id factum: & agnoſcit non ſignum, ſed ſigna (quo numero & Dionyſius) *duplex ſcilicet vexillum, ruſſeum & cæruleum, illud ad pedites, hoc ad equites conuocandos.* Non auſim ſubſignare, cùm Liuius vnius tantùm meminerit: *Cùm*, inquit, *vexillo in arce poſito, comitiorum cauſſâ, exercitus indictus eſſet.* Feſtus in voce Iuſti: *Iuſti dies dicebantur triginta, cùm exercitus imperatus, & vexillum in arce poſitum eſſet.* Dio Caſſius diffusè ſatis ſuper hoc ritu ſcribit (tu vide) idemque notat in comitiis centuriatis ſolere ſeruari, etiam Tulliano æuo: at centuriata quædam comitia fuêre hæc noſtra, ad Dilectum. Quòd autem idem *arcem Ianiculi* definiat, ambigo: cùm ſic *Arx* ſine definitione poſita Capitolinam magis deſignet, ἐξόχως: & Seruius diſertè de eâ adfirmet. Quid quòd ipſe Dilectus in Capitolio? id enim iam ſequitur.

Lib. VIII.

Lib. XXXVI

Lib. XXXVII

„ *In Capitolio.*] Siue in eius areâ, vti opinor. Sed in loco tamen augu-

In Capitolio dilectus.

ſto, ſa-

sto,sacro: & quare? nisi vt ante oculos religio & Iupiter opt. max. obnoxios magis omnes fractioresque redderet ad parendum. Nam sæpe hîc
Lib XXVI. controuersiæ & turbæ. Pertinet ad hunc ritum, quod Liuius de Marcel-
Et bellica. lo Consule: *Ipse dimissis Siculis, in Capitolium ad dilectus discessit.* Nec
In Lybic. Dilectus solùm, sed alia quæ ad bellum, illic agitata, si credis Appiano: ἡ δὲ βουλὴ ἐς τὸ καπιτώλιον, ἔνθαπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν, συνῆλθε: *Senatus in Capitolium, vbi super bello deliberare solent, conuênit.*

,, *Iuniores Tribuni.*] id est, equites: ab ætate tales, aut stipendiis.

Primi Tribuni honestissimi. ,, *Eo ordine quo à populo aut Impp. sunt facti.*] Ne æmulatio scilicet exsistat aut ambitus de locis. Nam in primis, aliquis honos. Ita in Liuio:
Lib. XLI. *L. Atius Tribunus primus legionis secundæ*, quasi per laudem dicitur. Hoc igitur cauerunt, inquit, & locarunt eos vti designati. Atqui miscella ista
* Vide lib. II. Dial. X. designatio:* pars à populo, pars à Consulibus: ergo & plures loci primi, aut secundi. Quæ hîc decisio? ego pro meo sensu dabo. Primùm vnius generis omnes vno loco sunto, id est Equestres aut Plebeij. Iam in Equestribus si duo primi (vnus videlicet à populo, alius à Consule:) me arbitro præeat ille Popularis. Nam publica illa suffragia semper honestissima habita, & viri clari ferè à populo hunc ipsum Tribunatum petierunt. Historiæ docebunt, cùm obseruabis. Idem in Plebeiis censeo, præisse inquam Populares vbi idem gradus.

,, *Quattuor apud eos legiones.*] Ita plerunque sub id æui factum: & cuique Consuli adtributæ duæ legiones. Polybius ita ferè numerat, & me-
Lib. X. tationem castrorum, aliaque, ad hunc modum aptat. Sed & Liuius: *Vo-*
Consularis exercitus. *lumnius in Etruriam cum iusto consulari exercitu profectus.* Et alibi: *Duo*
Lib. III. *Consulares exercitus scripti.* Vtrobique hos intellegit duarum legionum. At postea crescente imperio, & Prætoribus creatis qui in prouincias mitterentur, & sæpe ad bella: notum testatumque est plures legiones
Plures sæpe legiones. scriptas. Quid postea? imò iam ante Polybij æuum, quoties magnum aliquod aut dignum discrimen esset. Ita sub initium statim liberatæ vrbis,
Lib. II. M. Valerio Dictatore, *quantus numquam exercitus* (sunt verba Liuij,) *de-*
Potentia & frequentia Romanorũ. *cem legiones effectæ.* Quin idem generatim prodidit lib. IX. *in omni sociorum defectione, vrbano propè dilectu, decem scriptas legiones.* Sunt profectò magnæ copiæ, & præsertim capitum sic electorum: idque ex vnâ Romanâ vrbe. Quid tamen admirationem hîc defigam? cùm bellis Punicis, atque adeò post cladem Cannensem, ciuibus tam multis illîc &
Liu. XXIII. alibi amissis, sociis passim deficientibus, legam *duodeuiginti legionibus*
Lib. XXIIII. *rem gestam.* Et statim pòst, *Summam trium & viginti legionum effectam.*
Viginti tres legiones. Hæc ita suis locis Liuius. At illud iam pænè supra fidem, cùm in expectatione & metu bellum Gallicum esset, Romanos & socios armasse nu-
Italiæ olim vires. merum quem Plinij verbis magis est vt dicam. Ille sic: *Italia L. Æmilio Paulo (Papo* legendum*) C. Atilio Regulo Consulibus, nuntiato Gallico tu-*
Lib. III. cap. XX. *multu, sola sine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc sine Transpadanis, equitum octoginta millia, peditum septingenta millia armauit.* Quid adstupescis?

pescis? Orosius auget etiam hunc numerum,& quidem Fabio auctore. *In vtriusque Consulis exercitu octingenta millia armatorum fuère, sicut Fabius Historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit. Ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadragintaocto millia ducenti, equitum verò vigintisex millia sexcenti. Cetera multitudo sociorum fuit.* Sed Polybius (fidelissimus in talibus scriptor) ad Plinianum calculum accedit, summâ etiam per singulas gentes conceptâ. Si voles, vide. Iam verò per bella ciuilia Romana, quæ copiæ? Vnus Cornelius Cinna, vt Velleius ait, *ex nouorum ciuium dilectu trecentas amplius cohortes scripsit, & triginta legionum instar effecit*. Pompeij & Cæsaris bello, sparsas in variis locis plusquam *quadraginta legiones* memini adnotare. Quid in Mutinensi & Philippensi? (bonâ fide numero) supra *quinquaginta*, Imò malâ fide numero, & deminuo. Appianus enim auctor, soli Octauiano Cæsari fuisse *quadraginta legiones, cùm bellum pararet in Antonium, Domitium Aenobarbum, & Sextum*. Et quid censes de tribus illis aliis, copias pares aut maiores non habuisse? Verè stupenda ista: sicut & hoc eiusdem Appiani, in vnâ Siciliâ, vno tempore, *legiones fuisse quadragintaquinque, equitum vigintiquinque millia, leuis armaturæ tantundem & plus dimidio, naues longas & militares sexcentas, onerarias sine numero*. Hæc scriptor ille narrat & adfirmat, cùm Sextus Siciliâ pulsus fuit, & Lepidus ab Octauiano exarmatus. Et quid ais de potentiâ Romanâ? nónne hoc specimen? & nónne ille verè, qui scripsit, *Romanis viros & sobolem militarem, tanquam è perenni fonte, domi affluxisse?* Nónne & Pyrrhus haud iniuriâ questus, *videri sibi pugnam cum Lernæâ quadam hydrâ susceptam, cui capite vno resecto, aliud aliudq́ue duplicetur & accrescat?* Atqui hæc à pulcherrimo isto Dilectu fuerunt, in quo pergamus.

Lib. IIII. cap. XIII. — Lib. II. — Lib. II. Legiones triginta. — v. Ciuil. Quadraginta. — Vtilitas boni dilectus. — Plut. in Pyrrho. — Ibid.

„ *Primos designatos quattuor primæ legioni attribunt.*] Ingeniosa diuisio, vt omnia in hac militiâ, nec prudentiæ tantùm, sed acuminis plena. Miscuerunt plebeios cum equestribus: sed ita vt hi, alternante numero, aut pares essent aut superiores. Ita primorum ciuium par aut maius semper imperium. Quid autem si plures legiones? eadem ratio. Pone sex: erunt Tribuni Iuniores viginti & vnus: Seniores quindecim. Mixtio eadem. Quid si vna legio tantùm? credo Iuniores numero præstitisse, & quaternos fuisse.

Mixtio Tribunorum.

„ *Seniorum verò Tribunorum.*] Caussam nominis intellegis, quia annis aut certè stipendiis maiores. Vir benè doctus Grucchius censet hos eosdem *Veteres* à Cicerone appellatos: *Hi tres homines, veteres Tribuni militares sunt designati.* At Asconius aliter, qui explicat, *Veteres, graues & seueri*. Distinctiuncula igitur mutanda, scribendumque *Homines veteres*.

Seniores Tribuni. — II. in Verr. — Cicero aliter interpunctus.

„ *Sedentes seiuncti.*] Hoc vult, senos & senos discretos fuisse & interuallis diuisos: eo fine, vt quique ad se vocarent & seponerent suos.

„ *Tribus sortiuntur.*] Itáne Tribus? at ego classes & centurias exspe-

Quomodo è tribubus lectio: ctabam, quia secundùm eas, imò ex eis milites lecti. Verum est: sed & hoc quoque, in omnibus comitiis centuriatis populum diuisum fuisse per Tribus: at in ipsis deinde tribubus, centuriæ & discrimen classis. *Et è classibus.* Crede hoc (ne longiùs à re abeam) facilè & prolixè aliter docturo. Sed ecce in ipsâ nostrâ re quòd iam olim tribus, Liuius satis auctor: *Dilectum haberi non ex toto populo placuit, decem tribus sorte ductæ, ex his scriptos Iuniores duo Tribuni ad bellum duxêre.* (Lib. IIII.) Hoc ille non longè post Decemuiros exactos. Et nota inibi, non omnes semper tribus vocatas ad Dilectum, si exigua aliqua manus scribenda. Quid opus, cùm tam multæ (XXXV. erant) & tam frequentes? quod ex censibus posterioris æui satis liquet. At quæras, Cur hîc sors adhibita? cur non hanc illámve vocabant, arbitrio Consulum? Caussâ duplici, vel vt æmulatio tolleretur, ne hæc posthabita illi videretur: aut querela, ne ista aut alia onerari, si fortè dilectus non iret per omnes.

„ *Singillatim.*] Ita capio, vt non solùm alia post aliam sorte ducta sit, sed etiam Capitolium ingressa. Nam iunctim plures aut omnes non ceperit locus. Et opus laxitate aliquâ, vt Consules præsiderent, Tribuni sederent, milites seiungerentur componerenturque.

Ratio & modus eligendi. „ *Ex eâ verò eligunt.*] En iam electio, nec sortis vltrà mentio. Tribus sic vocata in centurias suas iuit. omissis tamen senioribus: quos aduocari in superuacuum, nihil opus. Ex singulis tum centuriis, & pro censu ac classe, milites citati nominatim. Dico *nominatim*: & aliquoties in hac re leges. Itaque Tabulas ad manum fuisse opus est, in quibus nomina, ætates, & opes. *Sorte aliquando capti.* Ista igitur electio: nec aliter potuit, aut debuit. Appianus tamen immutatum id ostendit bello Hispanico L. Lucullo Consule, qui fuit annus vrbis DCII. (In Iberic.) Ait: καὶ στρατιὰν εὐθὺς ἐκλήρουν ἐς Ἰβηρίαν, τότε πρῶτον ἀντὶ καταλέξεως: *Et exercitum sorte scripserunt in Hispaniam, tunc primùm loco dilectus.* Obserua, atque etiam quam edit caussam. *Cùm enim multi*, inquit, *accusarent Consules quod iniustè & iniquè dilectus haberent, & quosdam ad leuiores aut minùs periculosas expeditiones caperent, visum tunc Senatui sorte milites scribere.* Caussa speciosa, nec ambigo quin sæpe vera. Sicui enim factum vellent Consules, non in longinquam cum aut asperam militiam scribebant, sed reseruabant in mitiorem, vt *per opida militiam expleret* (vtar Taciti verbis in re simili) *nitidus & quæstuosus.* Cùm id sæpiculè fieret, animaduersum, & publicè culpatum. Sed enim duo hîc quæro. Prius, an tunc primùm milites sorte capti? Negat *Valerij locus excussus.* Valerius, qui adhibet in dilectu M'. Curij, ætatibus aliquot antè. *M'. Curius*, inquit, *Consul cùm dilectum subitò edicere coactus esset, & Iuniorum nemo respondisset, coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ quæ proxima exierat, primum nomen vrnâ extractum citari iussit.* (Lib. VI. cap. III.) Vides sortitionem tibuum fieri, nec id tantùm, sed ipsum nomen extrahi vrnâ. Respondeo, id hîc præter morem paullò; atque ex occasione factum. Res enim subita fuit, & scripti velut in tumultu, non curioso dilectu, sed sorte. Itaque vocauit, & sortitus est tribus, ex tribu quæ prima, hunc aut il-

lum

lum iuuenem: filuerunt & detrectarunt: quid ipse? exemplo & seueritate esse opus vidit. Ergo iterùm (ne in primam illam tribum aut citatos videretur destinatò sæuire: siue etiam vt locus pœnitentiæ esset) iterùm inquam tribus coniecit in sortem. Tunc proxima (nota *proxima*, id est secunda: alioqui certè hæc *prima* esset, atque ita scribenda) exiit Pollia. Ex hac ipsâ, vt omnia sorti permitteret, & nequis diceret se in plurium culpâ eximiè electum ad pœnam, iterùm militem sortitus est: & quem sors dedit, vocauit. Renuentem, vendidit. Ergo rarum hoc exemplum, nec nisi in re tumultus. Alterum, super quo ambigo, An postea sortitio ista semel vsurpata manserit? Minimè. ipse Appianus admonet, quinquennio circiter pòst rediisse eos ad morem solitum: & *Fabio Aemiliano permissum, vti militum dilectus iterùm haberet:* verè dico dilectus. Sub hoc tempus Polybius vixit: ideoque nec sortem iam agnoscit. *Sors statim desita.*

„ *Quattuor iuuenes, ætate & habitudine propemodum æquales.*] An id ex aspectu, an è tabulis? Imò verò è tabulis. Nam vt ætatem ex aspectu diiudicare potuerint; non certè censum, cuius habita maximè ratio. Et ait, *iuuenes*: significans, quòd ab infimo genere militum orsi, id est, Velitari. In hac autem citatione seruatum per religionem, vt primus miles boni nominis esset. Captabant enim ex eo omen. Cicero: *In dilectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine.* Festus: *Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus* (puto, *fruendus*. nec terram aut rudera quotannis, sed pisces ex eo fructúmque capiebant) *ominis boni gratiâ, vt in dilectu censúve primi nominantur Valerius, Saluius, Statorius.* *E tabulis lecti.* *Miles bono nomine* I. de Diuinat.

„ *Primi electionem faciunt Primæ legionis Tribuni.*] Negari non potest, quin hæc commoda & ingeniosa electio, & vt viri ac vires æqualiter in legiones distribuantur, sine querelâ.

DIALOG. IIII.

Quædam Polybio non dicta. Subitarij milites. Pœna & coërcitio non parentium. Item de Vacationibus.

ABSOLVI Polybiana hæc & illustraui: éstne quod requiras? AVD. O te benignum! vtar hac comitate, & subiiciam quod animo voluo. Vtrùm semper curiosius hic Dilectus? & in omni bello? LIPS. Minimè. Pone in vicino hostem: pone repens alibi periculum, & auxilium subitò ferendum: omittebant tribus, centurias, sortes, & militem confusè ac raptim capiebant, educebant. Id genus *Subitarios* vocabant. Liuius: *Senatum Consules vocant, iubentur subitarium scribere exercitum, atque in Algidum ducere.* Idem: *Hernici & Colonia Antium dare Quinctio subitarios milites (ita tum repentina auxilia vocabant) iussi.* Ac solent istos scribere in tumultu. Liuius: *Senatum censere subitarios milites, tumultus caussâ conscriptos, primo quoque tempore dimitti.* Atque ita scribere, vt sine discrimine aut excusatione sæpe cogerentur, iuuenes senes- *Neglectus interdum dilectus: Et subitò scripti.* Lib. III. Ibid. Lib. XL.

Lib.x. que. Liuius: *Iustitium indici, Dilectum omnis generis hominum haberi*
Lib.v. *Senatus iussit*. Iterum: *Nec Iuniores modò conscripti, sed Seniores etiam coacti nomina dare, vt vrbis custodiam agerent.* Et alibi: *Dictator omnes Iuniores nullo detractante militiam, sacramento adegit.* Tale fuisse dico in M'. Curij dilectu, de quo suprà: & ideò sortem adhibitam, non electionem, quia res festina. Satis tibi factum? AVD. Hìc satis: posco aliud. Di-

De citatis, qui. xisti citatos nominatim singulos: quid si non prodirent? & quæ coactio? LIPS. Iure hoc quæris, & miror Polybio omissum: sed ego reponam.

Interdum volentes. Inuenio igitur pronos interdum & spontaneos valdè in militiam fuisse, interdum contrà. Pronos, cùm aut dux gratiosus. vt de Q. Fabio Liuius:

Lib. x. *Concursus inde ad Consulem factus omnium fermè Iuniorum, & pro se quisque nomina dabant. Tanta cupido erat sub eo duce stipendia faciendi.*

Lib.XLII. Aut bellum aliquod in spe lucri. vt de bello Persico idem Liuius: *Licinius veteres quosque scribebat milites, & multi voluntate nomina dabant,*

Interdum refractarij. Respondere ad nomen. *quia locupletes eos videbant qui priore bello Macedonico, aut aduersus Antiochum in Asiâ, stipendia fecerant.* In his talibus igitur vix citatione opus. At contrà in aliis, & sæpè citati ad nomen nec respondebant. Pro-

Lib.III. pria ea hìc locutio. Liuius: *Iuniores cùm sine prouocatione imperium esset,*

Lib.VIII. *ad nomina responderunt.* Et sæpe in eodem. Dionysius alibi vertit, προσιέναι τῇ καταγραφῇ, *accedere ad dilectum:* quia non voce solùm & responso, sed corpore & progressu se sistebant Tribunis. Sicut contrà, non re-

Pœna detractantiū. spondebant, qui silebant & se subtrahebant. Sed nunquid pœna his talibus? fuit. Polybius nec id dixit: ego breuiter, siquid lêgi alibi aut collê-

An Mulcta fuerit? gi. Ac video esse qui de *Mulctâ* hìc suspicentur, quia Varro ita apud

Lib.XI.c.I. Agellium: *M. Terentius Varro, quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei vnum ouem mulctam dico.* Sed profectò pro reliquâ seueritate in militiâ, leue istud & lene sit: ac potiùs Varroniana ceperim de citatione iudiciariâ & ad magistratuum tribunal. In Dilectu quidem reperio coërctionem magis arctam, & pœnam, non mulctam. Primùm

Potiùs vincla. *Vincla*, vt in Dionysio: Πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσαν εἰς τὸ δεσμωτήριον

Lib.x. ἀπάγειν: *Multos ciuium iusserunt* (ipsi Consules) *in vincla & carcerem*

Lib.III. *duci.* Itaque prehendi eos iubebant, & sic in Liuio: *Quemcunque lictor iussu Consulis prehendisset, Tribunus mitti iubebat.* Nam Tribuni etiam, prauo certamine, sæpe interueniebant, & vim Consularem frangebant.

Lib.IIII. Legas & collum iis tortum, vt scilicet ducerentur. In eodem Liuio: *Hoc decreto Consul armatus, cùm paucis appellantibus Tribunum collum*

Et verbera *torsisset, metu ceteri sacramento dixêre.* Sed & interdum *Virgæ* adhibitæ

Lib.VII. in contumaces. Liuius: *Acerbitas in dilectu, non damno modò ciuium, sed laceratione corporum, partim virgis cæsis qui ad nomina non respondissent, partim in vincla ductis, inuisa erat.* Sed interdum, nec nisi à Consulibus

Bonorum ablatio. immodicè seueris. Magis illud, quod ibidem tangitur, *Damno* affectos ciues: id est, direpta aut vendita eorum bona. Dionysius hoc diducit, & copiosè narrat de Valerio & Fabio Consulibus, qui dilectum extra vrbem habebant (nouo more) ne potestas eorum à Tribunis interpellare-

tur.

tur. Atque illi, inquit, *eos qui non parebant, si ipsos ducere non poterant* Lib. VIII.
(absentes scilicet) *in bonis damno afficiebant. Qui prædia agrósque habebant, excidebant, deijciebant; qui in conducto habitabant, eorum agebant ferebántque supellectilem, boues, pecora, iumenta, & instrumentum omne rusticum.* Imò verò interdum *extremâ pœnâ* affecti, & morte ciuili, id est venundati in seruitutem. Valerius: *Tunc M'. Curius, præfatus non esse opus reip. eo ciue qui parêre nesciret, & bona eius & ipsum vendidit.* Varro in hoc ipso facto: *Curius Consul, in Capitolio cùm dilectum haberet, nec citatus in tribu ciuis respondisset, vendidit tenebrionem.* Vterque, vt vides, clarè de venditione eius. Eò miror in Liuij epitomâ scriptum: *Curius Dentatus cùm dilectum haberet, eius qui citatus non respondebat, bona vendidit.* Bona tantùm? mutilum arbitror, & iuuat lectio scripta: *bona primus vendidit.* Imò verò, *bona primùm, mox eum vendidit.* Sic aut fuit, aut esse debuit: & adfirmat hunc ordinem Valerius, qui multa sua è Liuio hausit. Sed hæc quidem pœna acris, & rara: ab Augusto tamen etiam vsurpata in eo, qui *duobus filiis adolescentibus, caussâ detrectandi sacramenti, pollices amputasset, ipsum* (ait Suetonius) *& bona subiecit hastæ.* Sed idem Augustus detrectantes militiam, & bonis & famâ mulctauit, apud Dionem, sortitione tamen factâ. Καὶ ἐπεί, inquit, μηδεὶς τῶν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐχόντων καταλεχθῆναι ἠθέλησεν, ἐκλήρωσεν αὐτούς, καὶ τῶν μὲν μηδέπω πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη γεγονότων τὸν πέμπτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων τὸν δέκατον ἀεὶ λαχόντα, τήν τε οὐσίαν ἀφείλετο καὶ ἠτίμησε: *Et quoniam Iuniorum nemo in militiam allegi vellet, sortitus est eos: & eorum qui nondum quinque & triginta annos explessent, quintum quemque; eorum qui maiores, decimum sorte ductos, & bonis priuauit, & infamiâ notauit.* Vbi discrimen pœnæ factum in iis qui minores trigintaquinque annis, quia hæc ætas pauciorum stipendiorum, & vegeta maximè, & gestire ad militiam debebant. Ista olim. & agnoscit Menander I. C^tus illam seruitutis pœnam, etsi æuo suo mutatam. *Qui ad dilectum olim,* inquit, *non respondebant, vt proditores libertatis, in seruitutem redigebantur: sed mutato statu militiæ, recessum à capitis pœnâ est, quia plerumque voluntario milite numeri supplentur.* Habes pœnas. quas tamen sæpe Tribuni tardabant, aut tollebant. Illi enim intercedebant, & de caussis etiam cognoscebant. Itaque hac arte dilectus sæpe impediebant, cùm aliquid à Patribus vellent expressum. Liuius: *Tribuni, suo more, impedire dilectus.* Dionysius: *Et cùm nomina,* inquit, *non darent, impotentes erant Consules eos iuxta leges punire.* Προεστήκεσαν γὰρ τοῦ πλήθους οἱ δήμαρχοι, καὶ κωλύσειν ἔμελλον εἴ τις ἐπιχειρήσειεν ἢ τὰ σώματα τῶν ἐκλιπόντων τὴν στρατιὰν ἄγειν, ἢ τὰ χρήματα φέρειν: *Stabant enim pro plebe Tribuni, & impedituri erant siquis tentasset aut corpora eorum ducere qui militiam detrectabant, aut bona auferre.* Atque obiter istic nota duplicem illam pœnam. Sed & cognitio ipsa sæpe ad Tribunos tracta. vt in Liuio: *Cùm milites Tribunos plebei adissent, vti caussas cognoscerent eorum quibus aut emerita stipendia, aut morbus caussæ essent, quò minùs militarent.* Etsi prima & propria hæc cognitio Con-

Libertatis ademptio. Lib. VI. cap. III.

Apud Non. in Teneb.

Lib. XIIII.

Expleta Liuij Epitome.

In August. cap. XXIIII.

Ignominiosi facti refractarij. Lib. LVI.

Lib. IIII. De re mil.

Tribunicia intercessio.

Lib. III. Lib. VIII.

Cognitio caussarum. Lib. XXIII.

Propria Consulum

Lib.XLII. Consularis. Ipse Liuius: *Centuriones citati Tribunosplebis appellarunt. duo ex collegio ad Consules reyciebant, eorum cognitionem esse debere quibus dilectus quibúsque bellum mandatum esset. Ceteri cognituros se de quo appellati essent, aiebant. &, si iniuria fieret, auxilium ciuibus laturos.* Et statim addit: *Ad subsellia Tribunorum res agebatur.* Coërcita tamen interdum

Lib.XXXIV. hæc Tribunorum licentia, præeunte decreto Patrum. In Liuio: *Tribunosplebis non placere caussas militares cognoscere, quò minùs ad edictum*

Caussæ detrectandi. *conueniretur.* At enim haud iniuriâ quæres, Quæ caussæ igitur iustæ ad detrectandum? Triplices. nam & hoc huic notitiæ addam. Prima, *Vaca-*

Vacatio. *tio.* atque ea triplex, ab *Aetate,* ab *Honore,* à *Beneficio.* Ab ætate, vt cùm

Senes immunes. aliquis supra quinquagesimum annum, siue impleuit stipendia sua seu non impleuit (puta non scriptum semper, aut aliâs ægrotasse) is talis va-

Magistratus & Sacerdotes. cat. Suprà dictum. Ab honore, vt siquis in magistratu, aut sacerdos. Nec enim aut illi à rep. aut isti abducti à sacris. De illis ratio & exempla di-

In Camillo ctant; de istis & auctoritas: Nam Plutarchus clarè, θέσθαι νόμον ἀφεῖσθαι τὺς ἱερεῖς τῆς στρατιᾶς, χωρὶς ἂν μὴ γαλατικὸς ᾖ πόλεμος: *legem positam, quâ soluebantur militiâ sacerdotes, nisi si Gallicum bellum esset.* Iam à Benefi-

Et quibus indultum. cio, vt sicui Senatus populúsve dedisset. Factum id sæpe pro meritis, aliâs

Lib.XXIII. in annos, aliâs in æuum. In annos, vt apud Liuium, *Prænestinis militibus Senatus duplex stipendium, & quinquennij militiæ vacationem decreuit.* In quinque ecce annos decreuit, qui de legitimo stipendiorum nu-

Lib.II. de Nat.deor. mero deducerentur. Aliâs tamen largiùs, & in æuum. vt apud Ciceronem indefinitè, *P. Vatienus & agro à Senatu, & vacatione donatus est.*

Philip.V. Apud eundem: *Militibus veteranis, qui libertatem populi R. defendissent, his liberísque eorum vacationem militiæ esse.* Ista Senatus, sed dedit & po-

Lib.XXXIX pulus. vt apud Liuium: *Consul cum Tribunisplebis ageret, vt P. Aebutio emerita stipendia essent, neu inuitus militaret.* Atque hæc de primâ caus-

Item Emeriti. sâ, quæ est Vacatio. Altera, *Emeritum.* Qui enim stipendia sua viginti fi-

Itē morbidi vel defecti. nisset, tutò non dabat nomen. Suprà dictum. Caussa tertia, *Morbus aut Vitium,* quæ latè patet. Nam & manci aut debiles, non habiles ad militiam iudicati: & nominatim ij, quibus pollices aut digiti non essent. Ex

Lib.VI. cap.III. Suetonio suprà adduxi de patre miti & immiti: & simile in Valerio, *C. Vettienum sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, sibi abscidisse.* Nota, *sinistræ* etiam. quid ita? quia ea manus inepta tunc ad scutum

Lib.XV. tenendum, sicut dextra ad gladium. Ammianus de Gallorum moribus: *Nec illorum quisquam, vt in Italiâ, munus Martium extimescens pollicem*

L.III. De re milit. *sibi præcidit, quos ilocalariter Murcos appellant.* Sed & Menander I.C.[tus] *Eum qui filium debilitauit, dilectu per bellum indicto, vt inhabilis militiæ sit, præceptum D. Traiani deportauit.* Dixi hoc genus latè patuisse: addo & fraudes interuenisse. Ideò non stâtim accepta quæcunque caussa, sed

Lib. IIII. discussa. sæpe & plurimùm ante bellum, interdum post illud. Liuius: *Cognitio vacantium militiæ munere post bellum differtur. ita dubij quoque*

Lib.III. *inclinant ad nomina danda.* Idem alibi: *Consules in concione pronunciant, tempus non esse caussas cognoscendi. omnes Iuniores posterâ die, primâ luce,*

in

in campo Martio adessent. cognoscendis caussis eorum qui nomina non dedissent, bello perfecto, se daturos tempus. pro desertore futurum, cuius caussam non probassent. His talibus volentes reddebant etiam non volentes. Nec verò dilatæ solùm caussæ, sed & sublatæ. Hoc in magno tumultu, & cùm publicum discrimen. Liuius: *Cùm, quod per magnos tumultus fieri solitum erat, iustitio indicto, dilectus sine vacationibus habitus esset.* Eidem rei Cicero: *Grauius esse Tumultum quàm Bellum vel hinc intellegi potest, quòd bello vacationes valent, tumultu non valent.* Quidam ibi libri *bello Gallico* edunt, non rectè. Nam id profectò olim eximium, & habitum ferè pro tumultu. Liuius: *Mamercinus Consul, cui bellum Gallicum euenisset, scribere exercitum sine vllâ vacationis veniâ iussus.* Ipse Cicero, iam suo æuo: *Consules duas Gallias sortirentur, dilectus haberetur, vacationes ne valerent.* Atque etiam aliàs in metu id factum, & caussæ pro non caussis. Liuius: *Exercitus ex Caussariis Senioribúsque à L. Quinctio scribitur, qui vrbi mœnibúsque præsidio sit.* Caussarios istîc dicit, quibus morbus aut talis caussa, & à Senioribus distinguit. Seneca in hanc mentem scripsit, *In animo nostro esse caussarias partes, quibus adhibenda curatio sit.* nempe morbidas & vitiosas. Nec aliter Sex. Empiricus *Caussarium dentem, Caussarium oculum,* qui afficitur & dolet. Ipsa *Caussaria* missio nomen habet istinc.

Sublatæ caussæ in tumultu. — Lib. VII. — Lib. VIII. — Lib. I. ad Attic. — Lib. VI. — *Caussarij pro morbidis.* — Epist. LXIX

DIALOG. V.

Equitum dilectus, genera & discrimen. De equo publico accuratè dissertum, & transuectione.

HÆC de Dilectu peditum Polybius: Equitum adiungit.

Μετὰ ταῦτα τοὺς ἱππεῖς, τὸ μὲν παλαιὸν ὑστέρους εἰώθεσαν δοκιμάζειν ἐπὶ τοῖς τετρακιχιλίοις διακοσίοις. νῦν δὲ προτέρους, πλουτίνδην αὐτῶν γεγενημένης ὑπὸ τοῦ τιμητοῦ τῆς ἐκλογῆς, καὶ ποιοῦσι τριακοσίους εἰς ἕκαστον στρατόπεδον.

Olim quidem equites solent legere post pedites quatermillenos ducenos, nunc verò priores capiunt, iuxta opes secretione eorũ à Censore factâ. & constituunt in quamque legionem trecentos. POLYB.

Pauca verba, sed nobis ad lucem totius rei diffundenda. Primùm de tempore lectionis notat, id variasse. &

„ *Olim,* inquit, *solent legere post pedites.*] Credo ideò, quòd facilis ista lectio, nec ita vt perditum operosa. Seruabant igitur in finem. Mutatum tamen sub Polybij æuum, vt indicat: quâ caussâ? an non ambitione? & quia vt dignitate præibant, sic ipsâ lectione voluerunt?

Tẽpus huic dilectui.

„ *Iuxta*

,, *Iuxta opes secretione eorum à Censore factâ.*] Ostendit quomodo lecti, & facile id fuisse, quippe è corpore vno. Nam Censores iamantè, equites à reliquis separarant,& in tabulis habebant hoc genus. Separarant,inquit,ab opibus:id est, quicunque *quadringenta* habebant, & vita non improbabatur,in equites referebant. Sed tamen hîc sciendum, ipsorum equitum duplex etiam corpus fuisse:alios Equo publico, alios sine eo. Illi vetustissimi,& propriè ac soli equites olim dicti. Plinius: *Anuli planè medium ordinem tertiúmque plebi & patribus inseruere, & quod antè militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt.* Significat, solos equites dictos olim ab ipsâ re, & quibus militares siue publici equi: sed posteà ac suo æuo, omnes quibus anuli aurei, pecuniæ indices ac testes. *Indices*,inquam: & hoc legi quàm *iudices* malim. Pro eâdem sententiâ idem Plinius: *Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum.* Et Festus: *Equitare antiqui dicebant, equo publico merere.* Certum igitur hoc genus, & mansit ad inferiora tempora distinctum. Cicero in Antonium: *Altera statua est equitum Romanorum equo publico.* Et in lapidibus Principum æuo, sæpe occurrit inter dignitates. Asconius eos *Militares* dixit: *His decem annis, victore Sullâ, spoliatus est populus Romanus iudicandi iure quod habuit per equites Romanos militares.* Non quia soli tunc isti, sed quia necessariò & plurimùm militabant: & quibus equus publicus non esset, poterant etiam inter pedites merere. Sed olim isti soli videntur in equis militasse: quod tamen mutatum, & bello Veienti etiam alij in eam militiam admissi. Liuius originem rei sic aperit: *Cùm repentè quibus census equestris erat, equi publici nondum erant assignati, Senatum adeunt, factâ dicendi potestate, equis se suis stipendia facturos promittunt.* Atque addit, gratum id Senatui fuisse, & *equis certum numerum æris assignatum: túmque primùm equis merere equites cœpisse.* Quid vult in eâ clausulâ, nisi tunc primùm institutum vt etiam alij quibus census equestris esset, etiamsi equos publicos non haberent, tamen militarent & æra mererent? Sed æra, non vt illi Equo publico, sed, ad exemplum peditum, annua stipendia, nec nisi cùm militarent. Hanc equidem mentem puto, & conditionem priorum illorum meliorem, aut certè digniorem. Nam accipiebant è publico pecuniam & ad emendum equum, & ad alendum: illam semel, hanc annuam. estque vtraque summa à Liuio in censu Seruiano (tam vetus res est) sic expressa: *Ad equos emendos dena millia æris ex publico data; & quibus equos alerent viduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos singulos penderent.* Habes *dena millia* ad emendum, id est Philippicos nostros circiter centum: *bina millia* ad alendum, id est Philippicos viginti. Satis grandis, pro illo æuo & opibus, vtraque summa: sed cogitandum, quòd prior illa non nisi semel data, & onera etiam huic militiæ plura adiuncta, calones, alij equi aut muli ad sarcinas, tentoria, & cibatum ferendum. Sed in summâ priore abire à nobis Varro videtur, qui clarè definit, *Equum publicum mille assariûm esse.* Atqui *decem millium* è Liuio verum esset, & puto notâ numerali immissâ

Duplices equites. *Priores equo publico.* Lib. XXXIII cap. I.

Leuis emendatio in Plinio. Ibid.

Philip. VI.

Militares equi.

Lib. V. *Quando equo suo merere cœperint.*

Summa ad equum publicum. Lib. I.

Varronis locus aduersarius. VII. de LL.

missâ sic legendum : *Equum publicum* x. *mille*. At in alterâ summâ concors testimonium Catonis reperio apud Charisium, ex Oratione *quâ suasit vti plura æra equestria fierent*. Ex eâ adfert: *Nunc ego arbitror oportere* * *restitui, quo minus duobus millibus ducentis sit ærum equestrium*. Credo & hîc immissâ negatione scribendum : *oportere institui ne quo minus*. Augeri enim vult & suadet (titulus indicat) æra equestria, atque ita *ducenta* illa addit. Ipsa autem vetus summa in eodem Catone, ibidem: *De æribus equestribus, de duobus millibus actum est*. Atque hæc de præmio: nisi quis malit Catoniana illa ad numerum ipsum referri equitum, & vt suaserit tot æra institui, totidemque capita quæ haberent. Non absurdum sit: nec longè ab hoc numero fuisse arbitror illo æuo. Seruius quidem rex *octodecim centurias* instituit, ex Liuio: & quanquam intrà numerum illum manserint, tamen ipsæ Centuriæ largiter & valdè auctæ. Adeò vt Dionysius suo æuo (id est Augusti, & circà) ad *quinque millia* numeret eorum quibus equus publicus esset. Magnæ vires. nec frustrà iis fisi Romani, quod apud Liuium Perses indicat, qui leui equestri prœlio victor suos excitat: *Præiudicatum euentum belli habetis. meliorem partem hostium, equitatum Romanum, quo inuictos se esse gloriabantur, fudistis*. Nec tamen temerè aut omnes ad equum publicum rescripti, sed cum dilectu & examine etiam morum. In Excerptis Glossarij veteris lêgi: *Dicente quodam esse sibi substantiam equestris dignitatis, sed cùm equum publicum peteret, prætermissum se esse; securum crimine quod ipsi concitauerunt: Hadrianus dixit, Qui equum publicum petit, emendatus esse debet, cetera autem vitæ tuæ ipse probabis*. Itaque non Consul aut Imperator, sed Censor olim eum dabat: iudex scilicet morum. In Liuio, de Sex. Ebutio, cui præmij loco Vacatio data: *Ne inuitus militaret, néue Censor ei equum publicum assignaret*. Atque ille ipse Censor, cùm iam haberent, recognoscebat, & siquid vitij in iis, adimebat. Liuius: *His superioribúsque illis equi adempti, qui publicum equum habebant*: quod de Censoriis notis narrat. Aspexitque eò Persius:

Censorémue tuum vel quod trabeate salutas.

Obiter ad Transuectionem etiam alludens, quam trabeati solent obire. Sed ibi Commentator vetus: *Cognitio equitum Romanorum Censoribus erat subiecta, quæ nunc Consulum est officij*. Miror de Consulibus, nec exemplum lêgi: sed Principes ipsos id vsurpasse inferioribus temporibus, satis clarum. Suetonius in Caligulâ: *Equites Romanos seuerè curioseque recognouit, palàm adempto equo quibus aut probri aut ignominiæ aliquid inesset*. Et in eodem scriptore alibi exempla. Faciebat ad hoc examen ipsa Transuectio, propria equitum istorum pompa: de quâ operæ pretium audire Dionysium loquentem: *Pugnæ*, inquit, *ad Regillum plura monumenta sunt, sed antè omnia insigne, pompa & transuectio equitum Romanorum qui equum publicum habent. Ij per centurias & turmas diuisi, ordine equis insidentes vehuntur omnes quasi è pugnâ venientes, ramis oleæ coronati, & purpureas palmatas togas induti, quas Trabeas dicunt. Incipiunt*

Fortè corrigendus. * Fortè, *institui.* *Quot fuerint equo publico.* *Præstantia Romanorũ equitum.* Lib. XLII. *Vita spectata in iis.* *Censor assignabat.* Lib. XXXIX. *Idem recognoscebat.* Lib. XXIII. *Postea Princeps.* Cap. XVI. *Transuectio eorum.* Lib. V.

piunt autem ab æde quadam Martis extra vrbem sitâ, transeuntésque cùm alia loca vrbis, tum forum; & ædem Castorum prætereunt, interdum ad quinque virorum millia, gerentes præmia & dona militaria quæcumque à Ducibus in bello acceperint. Egregium sanè dignúmque magnitudine imperij spectaculum. Clarè & liquidò omnia habes: quæ apud alios breuiùs. vt apud Valerium: *Trabeatos equites, Idibus Iulijs Q. Fabius transuehi instituit.* Apud Liuium: *Ab eodem* (Fabio) *institutum dicitur, vt equites Idibus Quinctilibus transueherentur.* Sed & Plinium in viris illustribus: *Fabius Rullianus primus instituit, vt equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis insidentes in Capitolium transirent.* Qui tamen ab *æde Honoris* eos deducit; at Dionysius à *Martis*: concilies, quòd Honoris ædes extra portam Collinam fuerit, nec longè ab eâ Martis. Idem in *albis equis* omnes collocat: & quis credat tot vnius coloris fuisse? quáue caussâ? Rescripserim: *alti equis insidentes.* nec aliud vult quàm sublimes & conspicuos fuisse in equis. Quod etiam in Dionysio est de *oleaginis coronis*, idem in Plinio: *Oleæ honorem Romana maiestas magnum tribuit, equitum turmas Idibus Iulijs ex eâ coronando.* Ait *Turmas.* incessisse igitur apparet turmatim, idque sub vexillis. E Tacito est colligere, qui inter honores mortuo Germanico decretos refert: *Vti turmæ Idibus Iulijs imaginem eius sequerentur.* De hac ipsâ Transuectione Valerius capiendus: *Equestris verò ordinis iuuentus, omnibus annis bis vrbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium, & Equitum probatione.* Et qui hîc *magni auctores?* puto vel ipsi qui præibant & ducebant, è primoribus ciuium: vel potiùs qui instituerunt, vt Romulus Lupercalia, Fabius Transuectionem: Quam nunc *Probationem* Valerius dixit; quia, vt tetigi, in eâ examen & discussio vitæ. Suetonius clarè: *Augustus equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more Transuectionis. Sed neque detrahi quemquam in transuehendo ab accusatore passus est, & senio vel aliquâ corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendum, quoties citarentur, pedibus venire.* Vides in ipsâ Transuectione accusatos, citatos, imò & detractos ignominiosè, quod tamen Augustus fieri vltrà interdixit. Spectat eò Ouidij carmen excusantis se apud Augustum:

> *At memini, vitámque meam morésque probabas*
> *Illo, quem dederas, prætereuntis equo.*

Et tu, inquit, sæpe in Transuectione tacitus me probasti, cùm transirem & præteruehere, nemine accusante: transirem illo ipso equo, quem tu assignaras. Iterùm idem:

> *Carmináque edideram, cùm te delicta notantem*
> *Præterij toties irrequietus eques.*

Eodem *Prætereundi* verbo vtitur, & palàm indicat neminem se stitisse. Hærebant enim & quiescebant accusati: quo sensu fortasse illud *irrequietus* adiunctum. Etsi quidem malim, & verius arbitror, *ille quietus:* nempe ingenio & vitâ talis, in otio, ac nemini molestus. Quòd si igitur sine

[Margin notes: Lib. II. cap. II. — Lib. IX. — Plinij à Dionysio dissensus. — Ille & correctus. — Oleâ coronabantur. — Lib. XV. cap. IIII. — Per Turmas & vexilla diuisi. — II. Annal. — Lib. II. c. II. — Probatio eadem Transuectioni. — cap. XXXVII. — Ouidius explicatus. — Lib. II. Trist. Eleg. I — Ibid. — Fortasse correctus.]

ſine culpâ; abibant,& *equum traducebant:* ſi aliter, ſiſtebant & iubebantur *vendere equum*. Sollenne in vtrauis re vtrumque verbum. Valerius *Traduc equum*, inquit, *Sacerdos*, & *lucrifac cenſoriam notam.* Liuius: *Claudius Liuium vendere equum iuſſit.* Et plura exempla, & in re cenſoriâ tibi prompta. Hæc igitur Tranſuectio, quæ ad ima etiam tempora manſit, etſi Neronis æuo aliquid in eâ mutatum. Dionis epitome ita narrat: καὶ γὰρ ἐν τούτοις ἤδη παρηνόμει, ὥστε καὶ ἀζώστους χιτῶνας ἐν τῷ δημοσίῳ ἐνδύεσθαι. λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ ἱππεῖς οἱ ἐκ τοῦ τέλους, ἐπὶ αὐτοῦ πρῶτον ἐφ' ἵπποις ἐν τῇ ἐτησίᾳ σφῶν ἐξετάσει ἐχρήσαντο. Quæ verba, vt ſcriptio quidem iſta eſt, ſic reddidero: *Iam & in iſtis ita à moribus patriis abibat Nero, vt & diſcinctas tunicas indueret in publico. Feruntur & equites equo publico, ſub illo primùm equis inſidentes in recognitione annuâ, iis eſſe vſi.* Sic inquam reddo, in nouam inopinatamque ſententiam: cùm hactenus verterint: *Feruntur equites ſub illo ephippiis primùm vſi:* quaſi in Græco eſſet ἐφιππίοις. Atquin de ephippiis quis id credet? cùm conſtet ſæculis aliquot * antè Romanos,& vulgò,iis vſos. Noſtra ſententia magis pro hac re. & vult equites trabeis, ſiue etiam tunicis ſolutis vſos, & Neronis exemplo in iis tranſuectos. Atque hæc de equo publico. quem confectis ſtipendiis reſtituebant, & reducebant ad Cenſorem. Eius mentis Varronianum hoc fragmentum arbitror: *In caſtris permanſi, inde caballum reduxi ad Cenſorem.* Et optimè de eo ritu Plutarchus,in Pompeio: *Mos eſt*, inquit, *Romanis equitibus, vbi legitima ſtipendia impleuerint, ducere in forum equum ſuum ad Duumuiros, quos Cenſores appellant, & commemorantes Imperatores quoſque ſub quibus meruerint, militiâ ſolui.* Quod ibi factum etiam à Pompeio narrat: & Nummi in hanc rem hodieque exſtant. vt iſte Claudij, in recognitione equitum. Satis de hoc equo, quem lapides etiam memorant. vt: CN. POMPEIO: POMPEIA NO. EQVO. PVBLICO. TRIBVNO. LEGIONIS. Iterùm: CVRATORI. REIP. MANT. EQVO. PVBL. PRÆF. FABR.

Lib. IIII.
cap. I.
Lib. XLII.
In Nerone Xiphilini locus & ſententia enoluta.
* Vide lib. III. Dial. VII.
Redditio equi.
Non. in Caball.

„ *In quamque legionem trecentos.*] De hoc numero commodiùs * infrà dicam. * Lib. II. Dialog. VI

DIALOG. VI.

Sacramentum militiæ. Qui exegerint: quomodo datum aut dictum: quibus verbis.

DILECTVI ciuium conſequens eſt & adhæret Sacramentum. Itaque de eo Polybius ſic adiungit: Tu verò lege.

Ἐπιτελεσθείσης δὲ τῆς καταγραφῆς τὸν προειρημένον τρόπον,	*Finitâ iam conſcriptione ad modum dictum, Tribu-* POLYB.

ἀθροίσαντες τοὺς * ἐπιλεγομένους, καὶ προσήκοντες τῶν χιλιάρχων καθ' ἕκαστον στρατόπεδον, καὶ λαβόντες ἐκ πάντων ἕνα τὸν ἐπιτηδειότατον, ἐξορκίζουσιν ἦ μὴν πειθαρχήσειν καὶ ποιήσειν τὸ προσταττόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων κατὰ δύναμιν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ὀμνύουσι καθ' ἕνα προπορευόμενοι, τοῦτ' αὐτὸ δηλοῦντες, ὅτι ποιήσουσι πάντα, καθάπερ ὁ πρῶτος.

*Scal. ἐπιλελεγμένους.

nimilitum suæ cuiusque legionis, eos congregantes & vnum ex omnibus maximè idoneum eligentes, Sacramento adigunt, Obtemperaturum se & facturum quidquid mandabitur ab Imperatoribus, iuxta vires. Reliqui autem omnes adiurãt singillatim prodeuntes, hoc ipsum affirmantes se facturos vt ille primus.

Tribuni exigebant. „ *Suæ cuiusque legionis.*] Obserua legiones singulas iurasse, & apud suos quamque Tribunos. An non Consules ipsi exigebant? non appâret: tamen in verba eorum iurasse certum est, & iis obtemperaturos se, ad formulam mox dicendam. Sed Tribuni, vt alia vice Consulum, sic hoc quoque administrarunt.

„ *Vnum ex omnibus maximè idoneum eligentes.*] Palàm & signanter hoc dicit, vnum ex totâ legione electum qui singula iuramenti verba conceperit præiueritque: alios deinde secutos, hoc saltem dixisse, *Iurare se idem.* Hoc est quod Festus notauerat: *Præiurationes facere dicuntur, qui ante alios conceptis verbis iurant, post quos in eadem verba iurantes tantummodò dicant, Idem in me.* Ita Polybius: sed in Liuio an non aliter? Nam ille, post seditionem Hispaniensem ad Sucronem: *Citati*, inquit, *milites nominatim apud Tribunos militum in verba P. Scipionis iurant.* De Tribunis, idem est quod in Polybio: sed de militibus *nominatim citatos* facit, & iurasse. Potest tamen flecti ad hanc sententiam, vt singuli citati & progressi, iurauerint in ea quæ vnus aliquis præisset. Si hîc aliter; factum nouiter esto, & maiori vinculo ob priorem fidem in seditione violatam. Tale aliquid in Appiano lego à Fimbriâ tentatum, cuius milites cùm ad Sullam spectarent, ipse, subornatis quibusdam, nouâ religione sacramenti adstringere voluit: ἐκβοησάντων δὲ τῶν Ἐνετῶν, ὅτι δέοι καλεῖν ἐπὶ τὸν ὅρκον ἐξ ὀνόματος, ὁ μὲν ἐκήρυττε τινὰς, οὓς τι παθόντας ὑπ' αὐτοῦ: *clamantibus autem Venetis, oportere nominatim citare ad Sacramentum, ipse quosdam ex beneficiariis suis citabat.* Ecce & hîc nominatim vocandi erant, eodem illo fine. Sed enim in Appiani verbis qui isti Veneti? falsi, nec in suo loco: & rescribendum τῶν ὠνητῶν. quod est, *clamantibus corruptis illis & venalibus.* Rem & narratiunculam totam vide, agnosces: & pretio quosdam iamantè huc induxerat Fimbria, vt id vellent. Ergo viritim iurarunt

Vnus è legione iurabat.

Liuij locus expensus:

Et Appiani.

In Mithr.

Correctus Appianus.

rarunt plurimùm: nescio an semper. Dixeris quòd per centurias etiam, ex Cæsare: *Petreius princeps in hæc verba iurat, ipse idem Sacramentum adigit Afranium, subsequuntur Tribuni militum Centurionésque: centuriatim producti milites idem iurant.* Sed potuit & in Centuriis præiuratio esse, & mox viritim coniuratio. II. Ciuil. *Centuriatim iurare.*

,, *Obtemperaturum se & facturum.*] Formulam tangit Sacramenti militaris, vellem vt religiosè verba. Nam ea, quidquid quæsiuerim, parùm mihi certa sunt. Dionysius aliquoties commemorat, sed verbis non iisdem. Alibi ad Polybij hoc scriptum ferè accedit: Ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος, ὃν ἁπάντων μάλιστα ἐμπεδῶσι Ῥωμαῖοι, τοῖς στρατηγοῖς ἀκολουθεῖν κελεύει ὅποι ποτ' ἂν ἄγωσι: *Sacramentum militiæ, quod omnium maximè Romani seruant, iubet sequi Duces quocunque duxerint.* Alibi discedit, aut certè plura adiungit: Ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπάτοις, ἐφ' οὓς ἂν καλῶνται πολέμους, καὶ μήτε ἀπολείψειν τὰ σημεῖα, μήτε ἄλλο πρᾶξαι μηδὲν ἐναντίον τῷ δήμῳ: *Secuturos se Consules ad quæcumque bella vocauerint, neque signa deserturos, neque aliquid aduersum populum facturos.* Tria ibi complectitur. & postremum illud de Populo, nusquam temerè legas: de Signis alterum, sæpius. vt in eodem Dionysio: τῶν γὰρ ἱερῶν ἐπιταγμάτων κύριος ἦν τοῖς στρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργμένων, καὶ οὐδεὶς ἀπολείπεσθαι τῶν σημείων ἠξίου: *Sacrarum enim legionum dominus etiam erat, quæ sacramento militari adstrictæ, nec quisquam signa relinquere ausit.* Vbi *sacras legiones* nec intellego, nec retineo: transpono magis Græcam vocē, & lego: τῶν ἱερῶν σημείων: & *Signis* addo, quæ dicta & habita sacra. Ad hoc ipsum autem, de Signis in Sacramento, Seneca aspexit: *Primùm militiæ vinculum est religio, & signorum amor, & deserendi nefas.* Hæc ita in Dionysio: at in Liuio diuersam etiam formulam reperio, & breuem istam: *Conuenturos se iussu Consulum, neque iniussu abituros.* Hoc ille statim à regibus pulsis ita prodidit, vbi P. Valerius Capitolium recuperat. Iterat & reponit ipsa verba in bello Punico secundo: *Milites tum primùm, quod numquam antè factum erat, iureiurando adacti à Tribunis militum, iussu Consulum conuenturos, neque iniussu abituros.* Quid ais Liui? numquam antè id factum? Tu aliter docuisti, & dedi iam totidem verba. Sed discriminat ipse, etsi non sine ambage & nodo. Nam subdit: *Ad eum diem nil præter Sacramentum fuerat, & vbi decuriatum aut centuriatum conuenissent, suâ voluntate ipsi inter se equites decuriati, pedites centuriati coniurabant, Sese fugæ atque formidinis ergò non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi aut petendi, aut hostis feriendi, aut ciuis seruandi caussâ. Id ex voluntario inter ipsos fœdere à Tribunis ad legitimam iurisiurandi adactionem translatum.* Dicit hîc duo. nec vinclum æquè validum fuisse, nec eadem verba. Non vinclum, quia Sacramentum & velut fœdus spontaneum quoddam inter ipsos erat, nec Tribuni adigebant. Non verba, quia formula tota diuersa, nec quidquam ibi de sequelâ Ducum aut Signorum. Ita hîc quidem Liuius: sed quis cum Dionysio conciliet, qui palàm de ducibus & signis habet? Quia habet etiam ipse Liuius, vt dedi suprà. At inquies, non tamen iurarunt.

Incerta ipsa verba Sacramēti. *Dionysius vt cōcipiat.* Lib. XI. Lib. X. Lib. VI. *Correctus obiter.* Epist. XCVI *Vti Liuius concipiat.* Lib. III. Lib. XXII. *Implicata Liuij scriptio.*

rarunt. Cur igitur idem Liuius sic locutus? *Omnes qui in verba iurastis.* Item: *In verba sua iuratos centuriauit.* Atque hæc olim, & diu ante Punica. Præfatus sum intricatè hæc scripta, nec ego plenè & ad meum votum extrico. Implicat & aliquid L. Cincius apud Agellium, qui iuramentum aliud suggerit: *Cùm dilectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militum adigebat hoc modo. In magistratu C. Lælij C. F. Consulis L. Cornelij P. F. Consulis, in exercitu decémque millia prope furtum non facies:* & alia quæ addit aliena à iam dictis. Sed moneo, alterum hoc, & posterius priore iuramentum esse. Hoc enim præstabant iam milites, & educendi: imò, si * Polybium audimus, in ipsis iam castris: at illud prius, statim à conscriptione. Istud ad Disciplinam modò pertinuit; illud ad militiam ipsam. Alia etiam verba sub Impp. vt * alibi scripsi.

Lib. vi.

Lib. xvi. cap. iiii.

* Vide lib. v. Dial. x.

* Ad Annal. Tacit.

DIALOG. VII.

Sociorum electio. Discrimen inter Auxilia. Præfectus eorũ, & Quæstor.

DE ciuibus finiuit, & iam ad socios se confert. Vidè, & lege:

POLYB.

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν οἱ τὰς ὑπάτοις ἀρχὰς ἔχοντες, παραγγέλλουσι τοῖς ἄρχουσι τοῖς ἀπὸ τῶν συμμαχίδων πόλεων τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας· ἐξ ὧν ἂν βούλωνται συστρατεύειν τοὺς συμμάχους, διασαφοῦντες τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον, εἰς ὃν δεήσει παρεῖναι τοὺς κεκριμένους. αἱ δὲ πόλεις παραπλησίαν ποιησάμεναι τῇ προειρημένῃ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸν ὅρκον, ἐκπέμπουσιν, ἄρχοντα συστήσασαι καὶ μισθοδότην.

Sub hoc ipsum tempus Consules denunciant magistratibus sociarum in Italiâ ciuitatum, è quibus auxilia & commilitium habere volunt, significántque iis & numerum, & diem, & locum in quem conuenire debeant quos legent. At verò ciuitates similem facientes iam dicto dilectum, itémque iuramentum adigentes, mittunt eos, Præfectum constituentes & Quæstorem.

Pars altera Romanarum virium, Socij, qui pari numero legionibus iuncti, aut & maiori. De horum igitur Dilectu quoque tangit, sed breuiter, quia multa paria iam dictis.

„ *Sub hoc ipsum tempus.*] Nouorum Consulum.

„ *Denunciant magistratibus.*] Aut coràm ipsis, aut eorum legatis, qui ferè

ferè tunc Romæ. Veniebant enim ſponte aut aduocabantur, ob has taleſ cauſſas. Liuius: *Conſul ſociis & Latini nominis magiſtratibus, legatíſue eorum qui milites dare debebant, edixit vt in Capitolio ſe adirent.*

Latini in vrbe, nouo anno, aut antè.

,, *Sociarum ciuitatum in Italiâ.*] Tota Italia ſub hoc Polybij tempus ſubiecta Romanis, ſed ita vt in prouinciam nulla pars redigeretur: liberi manebant, ſuis legibus plerique & magiſtratibus (excipio paucas Præfecturas:) & *Socij* appellabantur, quaſi confœderati, & conſortes armorum. Diſcrimen autem inter *Socios & Auxilia*, apud eos qui ſignatè & cautè ſunt locuti: quòd Socij, ſemper Italici; Auxiliares, externi. Varro: *Auxilium ab auctu, cùm acceſſerant qui adiumento eſſent alienigenæ.* Diſertim addit, *alienigenæ*. Feſtus: *Auxiliares dicuntur, in bello ſocij Romanorum, exterarum nationum.* Etiam ipſe ad *exteros* refert. Et ſocij quidem ſemper gratis militarunt, id eſt ſine impendio Romanorum (frumentum excipio:) Auxiliares aliter, & quanquam ſæpe à regibus miſſi ſuopte ſumptu, tamen & pecuniâ etiam ſcripti. Primi in Hiſpaniâ, ſi Liuio credimus: *Id in Hiſpaniâ ad memoriam inſigne eſt, quod mercenarium militem in caſtris neminem, antequam tum Celtiberos, Romani habuerunt.* Ambiguè hoc refero, haud fruſtrà: & euertit ſanè Zonaras, qui diu antè initium huic rei facit. Nam illa Liuij incidunt in Annibalicum bellum, cùm duo Scipiones in Hiſpaniâ: at iſte in Siciliâ, bello Punico primo, originem aſſignat. Μεταστάντας δὲ, inquit, ἀπὸ Καρχηδονίων Γαλάτας, καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμάχων τινὰς, οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάβοντο, μήπω πρότερον τρέφοντες ξενικόν: *Deficientes à Carthaginienſibus Gallos, & alios quoſdam ſociorum, Romani ſtipendio conduxerunt, non antè peregrinum militem ſoliti alere.* Iuuat aliquid Liuium, quòd iſti per occaſionem adſumpti, & reperti magis quàm quæſiti: at primi conſilio & ex deſtinato, illi Celtiberi. Noto etiam *Socios* propriè dictos, poſt Italiam ciuitate donatam, defeciſſe: & eorum vicem Auxilia fuiſſe, quæ variis gentibus ſolent imperare.

Socij & Auxiliares diſcreti.

Iſti mercenarij.

Qui primi Romanis.
Lib. XXIIII.

Diſſenſus Zonaræ.

Tom. II.

Tentata conciliatio.

Deſinût ſocij, poſt Sociale bellũ.

,, *Significántque iis & numerum.*] Cùm multæ Italorum gentes eſſent, non credo omni anno per omnes itum: maximè ſi paucæ legiones ſcribendæ: ſed in orbem iuiſſe, & viciſſitudine quâdam ex his illiſque cepiſſe. In eâ tamen ipsâ re, inquies, non graues erant aut iniurij, cùm ſic numerum præſcribebant? Non, quia vires propemodum ſciebant, & pro iis indicebant. Liuius: *Ex coloniis quindecim millia peditũ & quingentos equites, pro numero cuiuſque Iuniorum, Conſul ſcripſit.* Sed vnde ſciuit numerum? è tabulis Cenſoriis, quas probabile eſt Romæ quoque fuiſſe. Imò verò tandem ipſi Romani Cenſores cenſum illîc egerunt, eidem Liuio narratum, in Liuio & Claudio Nerone Cenſoribus: *Duodecim deinde coloniarum, quod nunquam antea factum erat, deferentibus Cenſoribus ipſarum coloniarum, cenſum receperunt. vt quantum numero militum, quantum pecuniâ valerent, in publicis tabulis monumenta exſtarent.* Itaque pro imperio rem hîc gerebãt, & tot aut tot milites imperabant. Imperabant, inquam, & ſic Liuius diſtinctè: *Præter eum numerum militum, quos L. Quinctius*

Ratio indicendi.

Idq; pro numero & opibus.

Cenſus habebant.

Aut ipſi capiebant.
Lib. XXIX.

Imperari ſociis dicitur.
Lib. XXXVI.

ctius in eam prouinciam scripsisset, imperasset ue. Scripsisset, ad ciues refertur; imperasset, ad socios. Idem statim: *Quos L. Quinctius milites conscripsisset, & quos sociis nominique Latino imperasset.*

,, *Diem & locum.*] Illa ipsa, quæ ciuibus.

,, *Itémque iuramentum adigentes.*] Quale illud? in Romanos Consules, an in præfectos suos tantùm? puto in Consules & rem Romanam: Opus enim fuit vinculo hoc & alio, vt cùm pares viribus essent, nequid nouarent aut mouerent in Romanos. Denique oportuit subiectos omnes pariter esse vni Duci: ergo & in eum probabile iurasse. Socij itaque iurabant, non tamen Auxilia. & hac mente scriptum à Dione accipio in bello Actiaco: Τοσαύτη γε προθυμία ἀμφότεροι ὁμοίως ἐχρήσαντο, ὥστε καὶ ἐνόρκους τὰς συμμαχίας σφῶν ἑκατέρους ποιήσασθαι: *Tanto autem studio & promptitudine vtrique agebant* (Octauianus & Antonius) *vt etiam auxiliares suas copias Sacramento adegerint.* Narrat vt nouum, nec antè receptum.

Iurant in ducē & rem Romanam.

Auxilia nō iurant.

Lib. I.

,, *Præfectum constituentes.*] Quem verò illum? an ex eo genere *Præfectos*, qui cum Tribunis comparantur? non opinor: & contrà * Polybius mox dicet, à Consulibus eos non à sociis constitutos. In Græco est ἄρχοντα. An *Prætorem* verti melius? quos interdum nominatos hîc reperio. Vt in Liuio, de obsessis Casilini: *Prænestini maxima pars fuêre ex quingentis septuaginta minus dimidium ferrum famésque absumpsit: ceteri incolumes cum Prætore suo Manitio (scriba is antè fuerat) redierunt.* Et alibi Prætoris in hac militia mentio. An ergo singula opida sic Prætores suos dabant, qui ius aliquod in suos haberent, eósque obseruarent: ex omnibus tamen iunctim sociis duodecim alij, Præfecti in quodque Cornu creabantur? idque à Consulibus? dicendum videtur. Aut certè *Præfectus cohortis* intellegendus, non ille Tribunicio iure.

* Lib. II. Dialog. X.

Dubius Polybij locus.

Prætores in Latio.

Lib. XXIII.

,, *Et Quæstorem.*] In Græco est, μισθοδότην: Romano ego more verti, quocunque * nomine dixerint Latini. Res ita est, habuisse eos proprios suos Tribunos ærarios, siue mercedis exhibitores. Itaque suâ pecuniâ & omni sumptu Socij militarunt, frumentum excipio tantùm, quod habuere à Romanis. Magna hæc res, & grande imperij instrumentum, fidas volentesque tot manus habere, nec suá aperire ad largiendum. Prædæ dumtaxat participes fuêre, & siquid donorum aut aduentitij lucelli. De stipendiis igitur, queruntur ipsi Socij graui illo bello Annibalis: *Decimum annum dilectibus & stipendiis exhaustos esse.* Iterumque: *Nec militem qui legeretur, nec pecuniam quæ daretur in stipendium sibi esse.* Video ad hanc rem pacta fœderis cum Æquis initi, quod Dionysius sic recitat: Αἰκανοὺς εἶναι ῥωμαίων ὑπηκόους, πόλεις τε καὶ χώρας τὰς ἑαυτῶν ἔχοντας, ἀποστέλλειν δὲ ῥωμαίοις μηδὲν, ὅτι μὴ στρατιὰς, ὅτε ἂν αὐτοῖς παραγγελθῇ, τέλεσι τοῖς ἰδίοις ἐκπέμποντας αὐτάς: *Aequos Romanis subditos esse, vrbes agrosque suos retinentes, Romanis nihil dantes præter copias quoties imperabuntur, atque eas suo ipsorum sumptu stipendióque.*

Quæstor sociis.

* Fortasse & Scribam, ex Liuio.

Suo sumptu militant.

Lib. XXVII.

Ibid.

Lib. X.

DIA-

DIALOG. VIII.

Additum de Euocatis. Cur ita dicti, & quid, & quàm multi fuerint. Dignitas eorum, & paritas cum Centurionibus.

NEC plura de omni Dilectu Polybius: pluráne etiam sunt? quædam, nec mihi omittenda. Neglegit de *Euocatis* verbo admonere, qui sæpe tamen exercituum robur. Ij ex ciuibus, è sociis; ex equite, ex pedite sumebantur; sed rogatione & precibus, atque ideo Euocati dicti. Veterani enim fuerunt, gnari prudéntesque militiæ, qui expletis stipendiis sponte in gratiam Consulum aut Ducum militiam sumebant. Et quia sæpe litteris aut nunciis nominatim euocabantur, inde habuere nomen. Dio optimè: Τῶν ἠουκάτων σύστημα, οὓς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατείας ἐπ' αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν: *Euocatorum manus, quos aliquis Anacletos Græcè, quasi Reuocatos, quòd defuncti militiâ iterùm ad eam reuocentur, dixerit*. Agrætius nescio quid subtilius, & pro Grammatico: *Aduocatus, daturus patrocinium: Inuocatus, præstaturus auxilium: Euocatus, præbiturus obsequium*. Parùm ad nostros istos: magis hoc Donati in Terentium, ad verba: *Simalio, Donax, Syrisce sequimini.*] *Huiusmodi militia*, ait, *per tumultum repente suscipitur, & dicitur Euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui remp. saluam esse vultis, me sequimini.* Vnde Virgilius ait, Euocati crebri in copiis. Vnde dicti. Lib. XLV. In Eunuc. VII. Aen.

—— desuetáque bello
Agmina in arma vocat subitò, ferrúmque retractat.

Et similia Seruius ad hosce versus. Nec dubium est, quin Virgilius huc respexerit: etsi nescio an hoc aptè vterque Grámaticus, quod id factum velint non nisi in tumultu. Non hoc dedero, imò ordinariò & vulgò in omni ferè bello. Quòd tamen origo prima à Tumultu, libés concedam: etsi desunt mihi exempla, sed ratio satis suadet. Noto autem vetus hoc genus, & Liuio indicatum bello in Volscos & Æquos, vbi T. Quinctium Consulem duxisse memorat *cohortes veteres, voluntate sequentes. Voluntate*, inquit, *& veteres:* quæ duæ Euocatorum notæ. De voluntate Polybius infrà, vbi castra disponit, ponit apud Prætorium τοὺς ἐθελοντηδὸν στρατευομένους τῇ τῶν ὑπάτων χάριτι: *eos qui voluntate militant, in gratiam Consulum:* & intellegit sanè istos. Et cur non voluntate, cùm *veteres*, id est militiâ legitimâ defuncti? Vtramque notam signatè exprimit Dionysius de L. Siccio, iam veteri rep. & sub annum vrbis trecentesimum. *Erat in istis*, inquit, *L. Siccius, qui cohortem ducebat virorum octingentorum, qui iam supra ætatem militarem erant, nec in militiæ leges cadebant (vti nec ipse Siccius:) honorantes tamen virum, & beneficiis pluribus ab eo affecti, euntem ad bellum noluerunt deserere. Atque erat hæc manus exercitus totius, siue præliorum peritiâ, siue in periculis constantiâ, longè princeps*. Omnia descripta habes; multos fuisse, voluntarios, veteres & bellorum peritos: denique in gratiam etiam vnius Ducis iuisse. Quid Sallustius? breuiter, sed plenè, vti eius mos est: *Marius ex Latio fortissimum quemque, plerosque*

Errat Seruius cum Donato. Iam olim Euocati. Lib. III. Duplex eorum indicatio. In Iug.

militiâ, paucos famâ cognitos, accire, & ambiendo cogere homines emeritis
E Latinis etiam sumpti. *stipendiis secum proficisci.* Et obserua, non è ciuibus solùm, sed ex Latio
etiam euocatos: siue & è coloniis aut prouinciis, vt de se ipse Cæsar:
Multis præterea viris fortibus Tolosâ & Narbone nominatim euocatis.
Grandi numero interdum. Vides *nominatim euocari*, id est nunciis aut litteris missis. Et fuit ea ma-
nus sæpe grandis. In Plutarcho de T. Quinctio ituro in Macedoniam le-
In Quinctio. go, collegisse veteranos, Scipionis antè milites, ἀκμάζοντας ἔτι καὶ προθύ-
μους, ὥσπερ στόμωμα, τρισχιλίους: *validos adhuc, & voluntarios, velut mucro-*
Lib. III. Ciuil. *nem aciei, ad ter mille.* Cæsar Pompeio adiungit, *Euocatorum circiter duo*
millia, quæ ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum conuenerant. Id
Plerique beneficiis adstricti. est, ex iis qui beneficia & promotiones ab ipso habebant. Nam tales sci-
licet magis obstricti. atque ita Cæsar Octauianus ex colonis Campanis,
III. Ciuil. patris sui beneficiariis, collegit *ad decem millia* Euocatorum, vt in Ap-
Ordinatio eorum. piano leges. Quid autem isti sic collecti, in legiones sparsi & descripti?
non opinor: sed propria quædam & seorsim manus fuit, per cohortes
Sub vexillo habiti. quidem aut centurias disposita: sed sub vno tamen aliquo vexillo. Iuuat
Appianus, qui illos Octauiani decem mille ait, ὡς ἐς μόνην τοῦ σώματος φυ-
λακὴν, ὑφ' ἑνὶ σημείῳ, *tanquam ad solam corporis custodiam, sub vno vexillo*
habitos fuisse. Dionysij etiam octingenti illi, vna cohors dicuntur. Et ab
hoc exemplo passim in Tacito, *Vexillum veteranorum: vexillarij legio-*
num, & talia leguntur. quia scilicet exauctorati tunc milites, & nondum
tamen plenè missi (dum præmia & agros exspectant) velut veterani &
Immunes operum & munium. Euocati quidam, secreti à legionibus *ad vexillum retinebantur* (verba &
hæc Taciti) *ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis.* Vbi & hoc notes
I. Annal. in rem nostram, Euocatos immunes ab excubiis, operibus valli & castro-
rum fuisse. Quidni, quasi quosdam Centuriones & Principales milites,
vt mox dicam? Ergo sub Vexillo erant, & seorsim. Quanquam non ne-
gem, interdum etiam aliis militibus mixtos & insertos, sed sic vt præes-
I. Ciuil. sent. Indicare Cæsar videtur, de Pompeij bellico apparatu: *Multi vn-*
Ordines sæpe ducebãt. *dique ex veteribus Pompeij exercitibus, spe præmiorum atque ordinum euo-*
cantur. Nam & ordinum spes iis proponitur, quos scilicet essent ducturi.
An tamen & inter ipsos, Centuriones non habuerint, quæri potest. Ci-
cero *Præfectum* modò attribuere videtur, ad Appium: *Antonium Præ-*
fectum Euocatorum ad te misi. Cæsar Centuriones etiam: & de Cra-
III. Ciuil. stino. *Erat*, inquit, *in exercitu Crastinus Euocatus, qui superiore anno pri-*
mum pilum in legione decimâ duxerat. Hic signo dato, Sequimini me, in-
quit, manipulares mei qui fuistis. Manipulo præfuisse videtur: sed tamen
* Aut quia ipse iam non iis præerat. ait, *qui* * *fuistis*, quasi iam non essent sic vocandi, non vltrà scilicet gre-
garij, sed veterani & insignes. Tamen in Liuio clarius lego de Scipione
traiiciente in Africam: *Voluntarios septem fermè millia, postquam in Si-*
ciliam venit, ordinauit centuriauítque. Ita Liuius fine libri vigesimiocta-
ui, & initio sequentis: etsi ambigo an veri isti Euocati, an non extra or-
dinem sponte sequentes, sed ætate adhuc militari. Nam video & *iuuenes*
florentes ætate inter eos poni. Sed siue reuera Centuriones etiam suos
habue-

habuerint, siue modò Præfectum: singuli tamen profectò velut Centuriones fuêre, & hoc honore atque insignibus affecti. Glossæ illæ bonæ: *Euocatus*, ταξίαρχος, id est *Ordinum ductor*. Et Cæsar passim iungit & æquiparat vtrosque istos. vt: *Pollicetur quaterna in singulos iugera, & pro ratâ parte Centurionibus Euocatísque*. Iterùm: *Ex Pompeianis cecidisse reperiebamus Centuriones & Euocatos complures*. Atque à Dione vites etiam iis (proprium Centurionum gestamen) tribuuntur. Vbi de Euocatis in satellitio Augusti: καὶ εἰσὶ καὶ νῦν σύστημα ἴδιον, ῥάβδους φέροντες ὥσπερ οἱ ἑκατόνταρχοι: *Ac sunt etiamnunc manus propria & discreta, vites ferentes vti Centuriones*. Interpres reddidit, *Legionem*, & *Fasces*, neutrum rectè. Quia igitur Centurionibus comparati, interdum & miscentur. vt qui Valerio Maximo *Titinius Centurio* est in parte Cassianâ, is Velleio Paterculo dicitur *C. Cassij Euocatus*. Inde Suetonij illa dubitatio, in origine gentis Flauiæ: *T. Flauius Petro municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium Centurio, incertum sponte an euocatus, profugit ex acie Pharsalicâ, domúmque se contulit*. Quæ verò hæc dictio, *incertum sponte an euocatus?* & nónne omnes Euocati (in militiâ quidem) spontanei sunt? Habeo excerpta prisci libri, quo Turnebus olim vsus: in eo nulla hæc verba, *incertum sponte*. Et profectò ab imperito addita, qui nec Euocatos nouerat, nec breue hoc dicendi genus digerebat, *Centurio an Euocatus*. Quod Suetonius omnino scripsit: estque in dubitando phrasis, Ciceroni, Plinio, Tacito, aliisque frequentata. Quin & cum Legatis iunguntur, quasi honestissimi, in Hirtij De bello Africo: *Legati Euocatíque obsecrare Cæsarem, ne dubitaret signum dare*. Ibidem & opidis præsunt. *Cæsar ad opidum Sarsuram venit, & capit, fortiter repugnante P. Cornelio Scipione Euocato, qui ibi praerat*. Honestum igitur omnino genus. & iam vides, quid fuerint: pedites plerique haud dubiè; sed etiam Equites, quod Cæsar docet. *Germanorum aduentu*, inquit, *quòd minùs idoneis equis vtebantur, à Tribunis reliquísque equitibus Romanis, atque Euocatis equos sumit, Germanísque distribuit*. Galba etiam apud Suetonium: *dilegit equestris ordinis iuuenes, qui, manente aureorum anulorum vsu, Euocati appellarentur, excubiásque vice militum circa cubiculum suum agerent*. Qui tamen non verè Euocati, sed honestiore hoc nomine affecti, & exemplo illo Augusti, in custodiam allecti.

Euocati, pro Centurionibus. — Ciuil. I. — Ciuil. III. — *Vitem gestant.* — *Confunduntur cũ Centurionibus.* — Lib. IX. cap. IX. — In Vesp. cap. I. — *Maculosus Suetonij locus.* — *Is emaculatus.* — *Equites etiam euocati.* — VII. Gallic. — cap. X.

DIALOG. IX.

Conquisitores ad Dilectum. Tirones possessoribus indicti. In cute puncti.

CIRCVMSPICIO, siquid etiam in hanc rem non dictum: & occurrunt *Conquisitores*, qui adhibiti ad dilectus. Ij fuerũt, qui in agros & extra vrbem missi, ad indagandam & conquirendam iuuentutem: atque ab eâ re dicti. Multi enim sæpe aut suo metu, aut parentum timido amore, militiam fugiebant, latitabant, nec dabant nomen. Ad eruendos eos & conducendos, isti. Liuius ostendit Triumuiros interdum huic rei creatos, vt aspero illo bello Punico secundo: *Creati Triumuiri bini*

Conquisitorũ munus. — *Triumuiri ad conquirendum.* — Lib. XXIII.

Exteri vsi. *tini, conquisitionem ingenuorum per agros habuerunt.* Vsurparunt & exteri. atque idem Liuius de Annibale: *Magone fratre ad conquisitionem militum misso.* Idem in eiusdem rebus: *Duo populi dilectus acerbitate consternati, retentis conquisitoribus, cùm metum defectionis fecissent.* Sed iterùm de Romanis Cicero: *Si Italiæ dilectus, vt nonnulli conquisitores tui dictitant, contra Milonem parati sunt.* Idem: *Nec enim conquisitores φαινοπροσωπεῖν audent, cùm ille adsit.* Quibus locis simpliciter ij sunt, qui militem cogunt, & ad militiam porrò adducunt. Crebrum munus inferiore æuo, & post bellum Sociale. Nam cùm ij iam ciuibus æquati, & ex totâ Italiâ scriberentur legiones, valdè vereor vt mutata sit tota Dilectuum forma; nec Romæ iam habiti, sed in opidis coloniisque passim. Ratio suadet. quomodo enim omnes illi, & tam dissiti, vno tempore Romam venirent? Quin reuera legiones in regionibus, vt Piceno, Samnio, Etruriâ, scribebant: & exempla addicunt. Cæsar: *Attius dilectum toto Piceno, circummissis Senatoribus, habebat.* Et vides honestiores quosdam, atque è Senatu conquisisse: imò ipsos Legatos. Cæsar idem: *Cato hæc magno studio agebat, in Lucanis Brutiisque per Legatos suos ciuium Rom. dilectus habebat.* Sed & extra bellum ciuile, idem de se: *Cæsar maiorem Galliæ motum exspectans, per M. Silanum, C. Antistium, T. Sextium Legatos, dilectum habere instituit.* Ita paullatim alia atque alia in moribus mutant, aut succedunt. sicut sub Principibus illud valdè diuersum, vt iam nec Dilectus esset, sed indictio militum pro opibus cuiusque & agris. Exempla huic rei permulta sunt, & in Codice Theodosiano solo tota res explicata. Res improba, & ad perniciem militiæ germanæ inuenta. Partim enim ignauos aut ineptos tirones dabant, partim pro iis aurum inferebant, & mille hîc prædandi sinus & artes. Vegetius haud falsò queritur & declamat, caussam hanc Romani exitij. & *Hinc*, inquit, *tot vbique ab hostibus illatæ sunt clades, dum longa pax militem incuriosiùs legit, dum possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem probantur, talésque sociantur armis, quales domini habere fastidiunt.* Itaque eò ventum, vt etiam seruitia & vilia capita darentur: etsi leges reprimere conarentur, sed conarentur. Gratiani, Valentiniani, Theodosij lex fuit: *Quotiescunque se aliqui militiæ crediderit offerendum, statim de natalibus ipsius ac de omni vitæ conditione examen habeatur: & ad militiam nullus adspiret, nisi quem penitus liberum aut genere, aut vitæ conditione, inquisitio tam cauta deprehenderit.* Eorumdem alia: *Inter optimas lectissimorum militum turmas, neminem è numero seruorum dandum esse decernimus, néue ex caupona ductum, vel ex famosarum ministris tabernarum, aut ex cocorum aut pistorum numero, vel etiam eo quem obsequij deformitas militiâ secernit, nec tracta de ergastulis nomina.* Heu rem iam hoc ipso non Romanam, quòd hæc vetentur! Olim quis fraudibus istis locus? cùm ex ingenuis milites scripti, atque iis non crimine, non infamiâ aspersis. Nam hi tales aut vrbe, aut tribu mouebantur: è tribubus autem, atque iis honestioribus, miles ferè lectus. Itaque Liuius hoc vno probat, Atellanos *censoriâ notâ*

Margin notes: Lib. XXI. | Ibid. | Pro Mil. | Ad Att. lib. VII. ep. X. | *Dilectus ratio alia.* | *Milites in regionibus scripti.* | I Ciuil. | *Idque per Senatores aut Legatos.* | Ibid. | VI. Gall. | *Tirones indicti:* | *Malo exemplo & exitu.* | Lib. I. cap. VII. | *Serui in militiam.* | Lib VII. Cod Th. Tit. II. | Lib. VII. Tit. XIII. | *Olim ingenui, & post libertini.* | Lib. VII.

notâ vacuos fuisse, quòd neque tribu mouerentur, neque à militaribus stipendiis repellerentur. At sub Principibus etiam ergastula intrudere cœperunt: & quid mirer? ipsi eos habuere quasi seruos. Ecce enim tirones iam captos compungebant, & in cute signabant. Vegetius: *Victuris in cute punctis milites scripti, & matriculis inserti, iurare solent.* Vera hæc stigmata fuêre, & quidem manibus impressa. Aëtius medicus: Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί: *Stigmata vocant quæ in facie aut aliâ parte corporis inscribuntur, qualia sunt militum in manibus.* Quid autem ibi scriptum, solidè nescio, suspicor tamen nomen Imperatoris. Diuus Augustinus inducit: *Sic error corrigendus est ouis, vt non corrumpatur in eâ signaculum redemptoris. Neque enim si quisquam regio charactere à signato desertore signetur, & accipiat indulgentiam: atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militiâ in quâ nondum erat incipiat; in aliquo eorum character ille rescinditur, an non potiùs in ambobus agnoscitur, & honore debito, quoniam regius est, approbatur.* Appellat enim *regium characterem*, vti & Chrysostomus Homil. III. in II. ad Corinth. σφραγῖδα: Καθάπερ γὰρ στρατιώταις σφραγὶς, οὕτω καὶ τοῖς πιστοῖς τὸ πνεῦμα ἐπιτίθεται. κἂν λειποτακτήσῃς, κατάδηλος γίνῃ πᾶσιν: *Sicut militibus signaculum, ita fidelibus spiritus imponitur. & si ordinem deserueris, notus omnibus fias.* Enimuerò & in Codice de Aquæductu, Impp. sic edicunt: *Aquarios singulis manibus nomine Pietatis nostræ impresso signari decernimus, vt huiusmodi annotatione manifesti sint omnibus.* Quid, quod & olim nomen Imperatoris in scutis, hastis, vexillis solent inscribere, atque eo exemplo nunc in cute? An & à sacris hoc petitum? dici possit. Nam quos deo alicui consecrabant & initiabant, hos stigmatibus inurebant. Prudentius apertè:

Tirones stigmatiæ. Lib. II. cap. V.

Nomine Principis inscripti. Epist. I.

Augustinus explicatus.

Initiandi stigmate puncti.

Quid, cùm sacrandus accipit sphragitidas?
Acus minutas ingerunt fornacibus,
His membra pergunt vrere; vtque igniuerint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stigmarit, hanc sic consecratam prædicant.

περιστεφ. Hym. X.

Potuit igitur exemplo quodam prauæ religionis primò hoc induci, vt talis quasi consecratus militiæ ostenderetur: tum etiam ab hac caussâ, vt agnosci posset, nec latitaret. Eam Imperatores Arcadius & Honorius præferunt: *Stigmata, hoc est nota publica, fabricensium brachiis, ad imitationem tironum infligantur, vt hoc saltem modo possint latitantes agnosci.* Adfatim hęc puto ad clarandum Dilectum totum: non quin aliquid desit, sed tenue, obuium, & per te videndum ac capiendum. Subtexo Tabulam memoriæ tuæ & intelligentiæ iuuandæ.

C. de Fabric.

TABVLA seu BREVIARIVM LIBRI PRIMI.

- DILECTVS est duplex.
  - CIVIVM
    - PEDITVM qui lecti
      - E tribubus honestissimis: & per classes:
      - Fit in Capitolio:
      - Præsident Consules,
      - Administrant Tribuni.
      - Coguntur nolentes
        - Vinclis
        - Direptione aut venditione bonorum,
        - Venditione ipsorum.
      - Excusantur quibus Vacatio
        - Aetatis, vt quinquagenarij.
        - Honoris, vt magistratus & sacerdotes.
        - Beneficij, quibus præmium Senatus aut populus dedit.
    - EQVITVM qui duplices
      - Equo publico,
      - Equo suo.
  - SOCIORVM qui sunt,
    - Propriè socij, qui capti
      - Ex Italiâ, per gentes imperati:
      - Militant suo sumptu.
    - Auxiliares qui sunt
      - Exteri:
      - Militant ferè mercede.

Hi omnes sacramento dicunt in Consulum verba, post Dilectum.

Sunt & Euocati, veterani qui sponte militiam sumunt.

Vulgò & olim ista: postea Conquisitores sæpe adhibiti, qui in agris aut coloniis indagarent iuniores, cogeréntque.

Imò sub Principibus inferioribus tirones indicti possessionibus: sæpe viles, & non pro robore aut splendore prisco. Iidem in cute signati, seruilem in modum.

IVSTI

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER II.

DIALOGISMVS I.

De Ordine, & is quotuplex. tum de quattuor generibus militum, Velitibus, Hastatis, Principibus, Triariis.

IES alter erat, & is iam medius atque *ad vmbilicum mortuus*, vt iocatur pater leporum Plautus: venit ad me Auditor, & vultu alacri, Quid velim scis, inquit, & quid etiam debeas. LIPS. Scio. sed heus tu, an hodie tam bona nomina? Leges & Prætor ius suum vix obtinent: tu vnâ admonitiunculâ censes habere te rem factam? AVD. Nam fidem tuam noui. LIPS. Blandiris. sed tamen mei, non æui huius, memor, reddam. Nolo reliquator esse tibi, qui alia probus, hîc ore ferreo sis ad petendum. AVD. Scis quomodo? nisi totum & ad assem mihi reddis, nec mortuus per me quiesces. LIPS. Heu negotium! & quàm non semel benignitas mea mihi noxæ! sed sum eo fato. Tu sede, atque audi. Hesternò de *Dilectu* satis diximus: *Ordo* excipit, qui in his definitionis nostræ verbis inclusus, MVLTITVDO COMPOSITA. Nam vt *apta* ea sit per Dilectum; sic *composita* per Ordinem, qui digerit, & facit vnius corporis velut habilia quædam membra. Is Ordo varius est, & in *Militibus*, atque in *Ducibus* ipsis. In Militibus dupliciter considerandus; secundùm *Genera*, & per *Partes*. Genera appello, *discrimina ipsa militum, diffusa per plerasque partes*. At partes, *ipsas diuisiones, & sub certis signis ac ducibus distributiones*. Intelleges ex sermone sequenti. Genera igitur sunt quattuor, *Velites, Hastati, Principes, Triarij*: quod tamen de Peditibus accipio tantùm, & Polybius noster sic reuelat. Lege:

Ordo dupliciter consideratus.

Iterùm dupliciter.

Genera militum.

Οἱ δ᾽ ἐν τῇ ῥώμῃ χιλίαρχοι, μετὰ τὸν ἐξορκισμὸν, παραγγείλαντες ἡμέραν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ, καὶ τόπον, εἰς ὃν δεήσει παρεῖναι χωρὶς τῶν ὅπλων, τότε μὲν ἀφῆκαν.	*Tribuni verò Romæ cùm Sacramento milites dixerint, diem & locum cuique legioni denunciantes in quem conueniant, idque sine armis, tunc quidem dimittunt.*	POLYB.

παραγινομένων δ' εἰς τὴν ταχθεῖσαν ἡμέραν, διαλέγουσι τῶν ἀνδρῶν τοὺς μὲν νεωτάτους καὶ πενιχρωτάτους εἰς τοὺς γροσφομάχους· τοὺς δ' ἑξῆς τούτοις, εἰς τοὺς ἀστάτους καλουμένους· τοὺς δ' ἀκμαιοτάτους ταῖς ἡλικίαις, εἰς τοὺς πρίγκιπας· τοὺς δὲ πρεσβυτάτους εἰς τοὺς τριαρίους. αὗται γάρ εἰσι καὶ τοσαῦται διαφοραὶ παρὰ ῥωμαίοις, καὶ τῶν ὀνομασιῶν, καὶ τῶν ἡλικιῶν, ἔτι δὲ τῶν καθοπλισμῶν, ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ. διαιροῦσι δ' αὐτοὺς τὸν τρόπον τοῦτον· ὥς εἶναι τοὺς μὲν πρεσβυτάτους, καὶ τριαρίους προσαγορευομένους ἑξακοσίους, τοὺς δὲ πρίγκιπας χιλίους καὶ διακοσίους, ἴσους δὲ τούτοις τοὺς ἀστάτους· τοὺς δὲ λοιποὺς, καὶ νεωτάτους, γροσφοφόρους. ἐὰν δὲ πλείους τῶν τετρακισχιλίων ὦσιν, κατὰ λόγον ποιοῦνται τὴν διαίρεσιν, πλὴν τῶν τριαρίων· τούτους ἀεὶ τοὺς ἴσους.

mittunt. At ij cùm adfuerint die dictâ, horum iuuenes & pauperes maximè Tribuni seligunt in Velites; istis proximos, in Hastatos; ætate florentissimos, in Principes; ætate maximos, in Triarios. Tot enim & talia discrimina apud eos sunt & appellationum, & ætatum, & armorum, in quaque legione. Diuidunt autem in hunc modum, vt maximi ætate, quos Triarios dicunt, sint sexcenti; Principes mille ducenti; totidem Hastati; reliqui & ætate minimi Velites. Quòd si plures quattuor millibus sint, pro ratâ diuidunt, exceptis Triariis, quos habent semper numero eodem.

Post Dilectum statim Ordo: sed quâ serie atque ordine ipse dicit.

„ *Cùm Sacramento milites dixerint.*] Ergo omnes iam milites & coniurati (sic quoque appellabant) sed nondum gnari in quo genere aut loco, nisi quod ex ætate & censu de se quisque opinabatur. Tum igitur, addit,

„ *Diem & locum cuique legioni denunciant.*] E Polybio colliges triplicem in hac totâ re diem dictum fuisse. Primum, ad dilectum: secúdum, ad Ordinationem: tertium ad iter & expeditionem. Vno quidem tempore nó potuerunt hæc omnia cómodè peragi. Dicit etiam *locum.* quem illum? extra vrbem, opinor, & in aliquo campo. Nam pluribus opus fuit, cùm quæque legio euocata sit seorsim, ne miscerétur aut se impedirent.

Triplex diei edictio.

Locus ordinationi.

„ *Id-*

,, *Idq́ sine armis.*] Meritò. nam hæc pro aſſignatione ordinum & genere militum capienda.

,, *Horum iuuenes & pauperes maximè Tribuni ſeligunt.*] A Velitibus incipiunt, & attende. A duplici eos notâ excernunt, Ætatis & Opum. Qui vtraque ea parua habuit, in minimo iſto genere militauit. Quid, *Velites è* qui alterum tantùm? Da pauperem, ſed æuo & vſu veterem: credo in *quibus lecti.* Triarios tranſlatum. Da diuitem, ſed annis modicum: credo in Haſtatos transſcriptum. Sanè illud dignum notâ eſt, hîc vtriuſque rei mentionem fieri: mox in quoque aliorum generum, Ætatis tantùm. Quod argumentum eſt, niſi valdè pauperes & infimarum claſſium inter Velites non militaſſe. Hoc ideò, quia non ſolùm parùm honorata hæc militia *Viliſſimi* (quippe leues, & eminus ferè pugnant) ſed etiam quia parùm tuta, & in *Velites.* fronte plurimùm exponuntur hoſti & in ore, vt ſic dicam, belli: idque pænè inermes.

,, *In Velites.*] Ita vertendum fuit, quod in Polybio eſt γροσφομάχους. At Laſcaris *Pilanos* fecerat; quàm diuerſos ab iſtis, & ipſe à vero! Nam *Laſcaris* *Pilani*, Triarij ſunt, vt mox videbis. Polybius autem, pro ſui æui mori- *error.* bus, ſolos Velites agnoſcit in leui armaturâ: & Accenſi ac Rorarij, quos * Vide infrà Dialog. III. Liuius, iam deſierant,* militiâ in hac parte leuiter mutatâ.

,, *In Haſtatos.*] Quos Varro vult dictos, *quòd primi pugnabant haſtis.* IIII. de L. L. Nec malè ſi *primò* legas. Olim enim ita factum adſignificat, poſteà mu- *Haſtati* tatum, etſi nomine manente. Nam Polybij æuo, atque etiam antè, Ha- *olim haſtis* ſtati pilis & gladiis pugnabant: haſtæ iaculatoriæ apud Velites remanſe- *vſi.* rant ſolos. Olim tamen, vt Varro, aliter, & cum eo Ennius:

*Haſtati * ſpargunt haſtas, fit ferreus imber.* * Quod verbum ad emiſſionē.

Quinetiam Liuius, bello in Latinos, cuique Haſtatorum manipulo admiſcet *vicenos leues, qui haſtam tantùm geſáque gererent:* reliquias, vt ap- Lib. VIII. pâret, veterum Haſtatorum. Sunt & alij nouitij in Ammiano ac Vege- *Haſtati* tio, ſed qui ſtabilibus haſtis pugnant ſiue contis. Itaque in Gloſſis, *Haſta-* *alio ſenſu.* *tus* explicatur Κοντοφόρος.

,, *Aetate florentiſſimos.*] In Liuio eſt, *Robuſtior inde ætas, quibus Prin-* Lib. VIII. *cipibus eſt nomen.* Sicut in eodem de Haſtatis, *Flos iuuenum pubeſcentium.* *Principes maturi.* Ex quo facilè colligas, Haſtatos adoleſcentes aut iuuenes fuiſſe; Principes, viros aut viris proximos, Triarios grandes & maturos.

,, *In Principes.*] Varro deriuat, *qui à principio gladiis pugnabant, & pòſt* *Vnde dicti.* *commutatâ re militari minùs illuſtres ſumuntur.* Verba obſcuriuſcula, ſed *Varronis* credo ſenſum: Olim Principes à principio pugnabant, vnde & nomen: *mens quæſita.* poſteà alij minùs illuſtres ſumpti in eum locum. qui? nempe Haſtati. Tale aliquid fuiſſe ſub Seruio, & in acie ſtetiſſe ordine claſſium, * alibi * Lib. IIII. Dialog. II. ediſſeretur.

,, *Aetate maximos.*] In Liuio, *Veteranum militem & ſpectatæ virtutis.*

,, *In Triarios.*] Sic dictos, ait idem Varro, *quòd in acie tertio ordi-* *Triarij vn-* *ne extremis ſubſidio deponuntur.* Ergo ab ordine dicti, quia tertij. Eſt & in *de.*

 Gloſſis,

Tertiarij. Glossis, *Tertiarius*, ἔφεδρος: quasi dicas subsessorem, & in vicem locumque paratum. Ipsi etiam Triarij subsidebant, presso altero genu. Sed vetustam magis vocem credo Pilanos fuisse: ideò, inquit, Varro, *quòd pugnabant pilis*. Et ipse totus ille ordo *Pilus* dictus. An & *Armites*? Glossæ suggerunt: *Armites*, ὁπλῖται οἱ ἐν ἐσχάτῃ τάξει.

Pilani Armites.

„ *Diuidunt autem in hunc modum, vt maximi ætate sint sexcenti.*] Addit numerum cuiusque generis, & primùm Triarios facit sexcentos: idque semper, & legionibus etiam auctis non augent ipsi. Quæ ratio ista est? & cur tam dispar ab aliis partibus ista pars? Plures dari possunt. Prima, quòd robora hæc & flos ipse virorum: atque ideò, si non numero, tamen virtute æquarent. Altera, quòd raró aut nunquam hæc pars pugnabat sola, sed in extremo demum integrabat aciem aliis admixta. Tertia, quòd ob adiunctas etiam copias fuit acies iusta. Nam cogita Imperatorem in hac parte (posteà docendum) cum eo Selectos & sæpè Extraordinarios, item plerosque Euocatorum: hi iuncti numero priores superent, nedum æquent. Quarta, à nobis recenter excogitata, quòd olim ita fuit in Pilanis: nec id mutatum, etsi in totâ re, institutione nouâ Velitum, mutatum. Ad Liuium * mox diducam: tu memento.

Quot Triarij. Cur pauciores aliis.

* Dial. II.

„ *Principes mille ducenti.*] Quo ipso numero reliquæ duæ partes, Velitum dico & Hastatorum. Collige & consumma, reperies legionem Polybianam *quater mille virorum & ducentorum*. Ad numerum autem hunc ipsum vnius generis haud dubiè Liuij locus facit de Petilio Consule: qui auxilium laturus, *ad cornu suum tendit, cum mille ducentis viris*. Est ipsa vna pars siue Principum, siue Hastatorum. Vnde enim aliter tam iustus numerus? nec diuisio alia in exercitu ad hanc summam.

Quot Principes.

Lib. VII.

„ *Quòd si plures quattuor millibus sint, pro ratâ diuidunt.*] Genera tali illo numero definiuit: sed quid si legio igitur maior, & quinque aut circiter millium? nam & id fiebat. Tunc, inquit, augebant partes proportione, Triariis modò exceptis. Facile est. Pone legionem *quinque millium ducentorum*: habebunt genera milites *mille quingentos trigintaquattuor*: Triariis tamen exceptis. Sic in sexmillenariâ, aut tali.

Partes cum legione augentur.

DIALOG. II.

De Manipulis militum. Eorum numerus, & Græca nomina.

HABES *Genera* militum: eo ad *Partes*. Parùm enim sit sic distinctos, nisi & diuisio fiat vtilis ad imperia, & ad pugnas. Erant igitur in quattuor his generibus *Manipuli*, ex iis *Cohortes*, ex his *Legio* tota. De Manipulis, doctorem nostrorum audiamus: & fac quod soles.

POLYB. Ἑξῆς δὲ τούτοις μετὰ τῶν ταξιάρχων διεῖλον τὰς ἡλι-

Post hæc, vnà cum Ordinum ductoribus diuidunt ætates singu-

κίας, ἑκάστην εἰς δέκα μέρη, πλὴν τῶν γροσφομάχων. καὶ προσένειμαν ἑκάστῳ μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν, δύο ἡγεμόνας, καὶ δύο οὐραγούς. τῶν δὲ γροσφομάχων τοὺς ἐπιβάλλοντας κατὰ τὸ πλῆθος, ἴσους ἐπὶ πάντα τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ μὲν μέρος ἕκαστον ἐκάλεσαν καὶ τάγμα, καὶ σπεῖραν, καὶ σημαίαν.

ſingulas ſiue Genera, quamque in decem partes, exceptis Velitibus. Et adtribuũt cuique parti duos Duces, & duos Vragos. Ipſos Velites, uti multitudo eſt, æquabiliter diſtribuũt in omnes partes. Atque vnamquamque harum partium appellant Ordinem, & Manipulum, & Signũ.

Pauca verba, ſed grauida & plena ſunt, dilatemus & reſeremus. Ait:

,, *Vnà cum Ordinum ductoribus diuidunt.*] Qui diuidunt? Tribuni, de quibus anterior ſermo. Sed id, inquit, cum *Ordinum ductoribus*, id eſt Centurionibus, quos in conſilium & auxilium hîc aſſumunt. Nam etſi de iis poſteà dicam, vt confuſio vitetur; tamen ſcito creatos iam eſſe, atque id ſtatim poſt Genera diuiſa. *Tribuni & Cẽturiones diuidunt.*

,, *Aetates ſingulas ſiue Genera, quamque in decem partes.*] Ætates appellat, quia pro ætate diuiſi, vt dictum. Leue eſt: hoc in magno, quod tam diſertè ait *quamque ætatem diuiſam in decem partes*, Velitibus tamen exceptis. Ergo triginta iſtæ fuerunt, & tot Manipuli in legione: quos hîc dicit Partes. Conſentit L. Cincius apud Agellium: *In legione ſunt centuriæ ſexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.* Et eſt vetuſtiſſima hæc diuiſio, imò à Romulo ipſo, ſi Ouidio accredo. Is cùm de anno decem menſium diſſereret, & quæreret huic rei argumenta, hæc quoque protulit: *Quot manipuli in legione.* Lib. XVI. cap. IIII. *Manipulorum vetus res & diuiſio.*

Inde Patres centum denos ſecreuit in orbes
Romulus, Haſtatos inſtituítque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quíque merebat equo. III. Faſt.

Et de *Patribus* ambigo an rectè ſcriptum, etſi probè ſcio centum eos à Romulo inſtitutos. Sed quis me docet in decem partes, ſiue orbes, vt loquitur, diuiſos vnquam fuiſſe? Quàm etiam non aptè, copulâ inſertâ, curiæ milites ſtatim miſcet? Ego verò cenſeo litterulâ detractâ reſcribendum: *Inde pares centum.* Pares ætate & habitudine, vt ferè in quoque genere ſeruabant. Mens igitur poëtæ; Inde factum vt Romulus decies centum pares eligeret, faceretque decem Haſtatos: idem in Principibus, idem in Pilanis. Haſtatos dico decem, ipſos Manipulos ſiue *corpora*, vt benè poëta appellat. Quàm verè etiam *centum*? nam eo numero primi illi Manipuli fuerunt. Plutarchus aliique aſſerunt: & conſenſu traditur *Dubitatũ de lectione in Ouidio.* *Coniectura in eo.* *Haſtatus ipſe ordo.*

 primam

primam legionem Romuli non nisi *trium millium* fuisse. Ergo quodque dictorum generum mille habuit: etiam Pilani, nec accurata alia diuisio adhuc reperta. A V D. Pulchra & vera (aut fallor) correctio, & in litterulâ quod momentum? L I P S. Sæpe in nostrâ Criticâ, vtilissimâ & saluberrimâ, si modicè adhibetur & modestè.

Velites extra Signa. Subsignanus miles ab Auxiliis diuersus.

Velites sparsi per manipulos.

,, *Ipsos Velites, vti multitudo est, æquabiliter distribuunt in omnes partes.*] Valdè hoc notandum, Velitum nec Manipulos vllos fuisse proprios, & quod sequitur, nec Signa. Itaque *Subsignanus miles* diuiditur & secernitur ab isto leui. Tacitus I. Hist. *Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit.* Idemque III. Hist. *Monuit subsignano milite media firmare, auxilia passim circumfusa sunt.* Opponit Auxiliis, quæ in locum Velitum venêre. Sed ipsi igitur Velites, si propria nulla corpora, quos Duces habuêre? Credo Centuriones aliorum manipulorum, quo fine in eos sparsi. Nam hoc est quod hîc Polybius dicit, *æquabiliter distributos in omnes partes*: id est, vt quodque genus *quadringentos* habuerit, quisque manipulus *quadraginta*. Etsi raro tamen in agmine aut acie sic incessêre, & seorsim ferè positi, aut intermixti. Imperia tamen, & siquid opus, à Centurionibus illis quisque habebant, & ad hos se applicabant.

Ordo, quid.

,, *Appellant Ordinem.*] Etsi propriè, ex Liuio, Ordo manipuli pars est dimidiata. Nam cùm duo Centuriones sint in Manipulo, cuique suam partem assignarunt quam duceret, vocaruntque *Centuriam* aut *Ordinem*. Ea fuit *sexaginta militum* in legione veteri & Polybianâ: atque ita Liuius *Ordinem* definit. Mox plura. nam hæc connexa inter se sunt, & alibi repetenda.

Spira, quid.

Pro Manipulo capta.

Lib. X.

Dionysij vera sententia & versio.

,, *Et Manipulum.*] Dixit Græcè σπεῖραι: sed aliter hîc reddi non potest, non debet. Scio equidem *Cohortem* eâ voce Græcis vulgò notari: hîc res abnuit, & Polybius ipse non semel eâ voce pro Manipulo palàm est vsus. Idem Dionysius. cuius locum operæ est recitem atque illustrem. Gloriatur apud eum L. Siccius (Sicinium alij vocant) vir Romanus, & à robore notus, *triginta se annis in militiâ & in imperiis fuisse*, ποτὲ μὲν σπείρας ἡγούμενον, ποτὲ δὲ ὅλου τάγματος: *aliâs manipuli ductorem, aliâs legionis totius.* Ita vertendum aio, & mecum, quibus notę res Romanæ. Nam quod faciunt *Cohortis Præfectum*, non potest pro istâ re militari. Inter ciues enim & in legionibus, nemo fuit; sociorum Præfecti tantùm, inter quos constat hunc Siccium non meruisse. Ergo ait, aliâs se Centurionem fuisse & manipuli ducem, aliâs Primipilum & caput legionis totius. Atque hæc prima igitur diuisio est in Manipulos, quæ diutissimè in militiâ mansit. Nam & Principum æuo, Tacitus: *Concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet.* Idem de Prætoriis quoque cohortibus: *Manipulatim allocuti sunt Licinius Plotius & Proculus Firmus.* Etsi paullò post (an sub Hadriano aut Antoninis?) mutauit, & Centurias pro Manipulis habere cœperunt, istos pro Contuberniis aut Decuriis ipsis. Vegetius: *Contubernium Manipulus vocabatur, ab eo quòd iunctis manibus pariter*

Manipuli diu in militiâ.

I. Annal.

I. Hist.

Aliâ significatione l- bēti imperio

Lib. II. cap. XIII.

pariter dimicabant. Ait *vocabatur*, quasi de æuo prisco: ne te hîc aut alibi fallat, paullò superius æuum, vt Traiani aut talium, ille habet pro prisco. Iam in Ammiano Manipulus non alio sensu. *Conuocatis*, inquit, *cohortibus, & centuriis, & manipulis*. Postponit enim Centuriis, & vsurpat vt illud æuum. Lib.XVII.

DIALOG. III.

Inuoluta quædam Liuij super Ordine euoluta, partim emendata.

HÆC ita edisserui, & clara, firma videntur: nisi quod ventus à Liuio, qui turbat. Ille vbi bellum inter Romanos & Latinos narrat, & digressiunculâ ordines (qui in vtroque populo eidem) recenset: Deus bone, quàm à nobis abit? Dixeris de aliâ prorsus militiâ, quàm Romanâ, aut certè Polybianâ, eum loqui. Operæ tibi videtur vt verbatim legamus, & euoluamus? AVD. Vnicè aueo. nam in memoriam loci, te monente, redeo: quem quoties lego & insisto, apud Cimmerios agere me censeo, & in nigrâ nocte. LIPS. Vide igitur, &, seposito paullùm Polybio, hæc lege:

Fuit ciuili maximè bello pugna similis, adeò nihil apud Latinos dissonum ab Romanâ republicâ, præter animos, erat. Clypeis anteà Romani vsi sunt, deinde postquam stipendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecêre. Et quod anteà Phalanges similes Macedonicis, hoc posteà Manipulatim structa acies cœpit esse: postremò in plures Ordines instruebantur. Ordo sexagenos milites, duos Cēturiones, vexillarium vnum habebat. Prima acies Hastati erant, Manipuli quindecim, distātes inter se modicum spatium. Manipulus leues vicenos milites aliam turbam scutatorū habebat. Leues autem, qui hastam tantùm gesáq; gererent, vocabantur. Hæc prima frons in acie Florem iuuenū pubescētium ad militiam habebat. Robustior inde ætas totidem Manipulorum, quibus Principibus nomē est, hos sequebantur, scutati omnes, insignibus maximè armis. Hoc triginta Manipulorum agmen Antepilanos appellabant, quia sub signis iam alij quindecim Ordines locabantur, ex quibus Ordo vnusquisque tres partes habebat: earum Lib.VIII. ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,

 vnam-

,, *vnamquamque Primumpilũ vocabant: tribus ex vexillis*
,, *constabat: vexillum centum octogintasex homines erant.*
,, *Primum vexillum Triarios ducebat, veteranum mili-*
,, *tem, & spectatæ virtutis: secundum Rorarios, minus ro-*
,, *boris ætate factisque: tertium Accensos, minimæ fiduciæ*
,, *manum, eò & in postremam aciem reijciebantur.*

Ne vltrà affatim turbarum aut tricarum in his verbis. Ait primò:

,, *Adeò nihil apud Latinos dissonum ab Romanâ republicâ, præter animos, erat.*] Communiter dicit, arma, ordines, manipulos, omnia eadem fuisse Latinis. Sed quod est, *ab Romanâ republicâ:* in scripto optimo libro saltem erat: *ab Romanâ re.* & malim.

,, *Clypeis anteà Romani vsi.*] Ab capite petit & ab alto. Sed quod tamen ait de clypeis, non sic capiendum quasi solis iis anteà vsi: imò verò & scutis (ipse in Seruiano censu docuit:) sed quòd post stipendia instituta solùm vsi sint scutis, anteà etiam clypeis.* Posteà docebo.

Cautio in Liuio.

* Lib. III. Dialog. II.

,, *Quod anteà phalanges similes Macedonicis*] Quando *anteà?* Nam sub Romulo iam Legio, atque etiã Manipuli, vt videbo. Quid ergo vis? credo hoc. Manipulos quidem fuisse, sed non in acie diuisim & distinctè stetisse: concurrisse per totas legiones, siue, vt ipse appellat, phalanges. Nam & in ipsâ illâ Macedonum phalange discrimina sua & sectiones erant vsque ad Cẽturias, Decurias: sed in acie iuncta omnia & deuincta. Tale igitur fuisse vult olim. In Athenæò lego: Ἔλαβον δὲ καὶ παρὰ Θυῤῥηνῶν τὴν σταδίαν μάχην φαλαγγηδὸν ἐπιόντων: *Acceperunt & à Tyrrhenis statariam pugnam, per phalanges incedentibus.* Agit de iis, quæ Romani à variis gentibus ad se traxerint. Sed hoc *per phalanges ingredi,* siue φαλαγγηδὸν, aliter equidem acceperim quàm primò sonat. Nec enim vult, credo, legiones ipsas ab Etruscis sumptas: sed magis, manipulos aut sectionem potiùs diuisionemque per manipulos in pugnâ. Nec aliter ego interpretor τὸ φαλαγγηδὸν, quàm *manipulatim.* De eâ re sequitur:

Phalanges olim Romanis. Quo sensu?

Lib. VI. *Athenæus explicatus.*

,, *Hoc posteà manipulatim structa acies cœpit esse.*] Iterùm rogo, Quando *posteà?* incuria tua est (audeo dicere) Liui, quòd non explicasti. Quin tu nãtare mihi in totâ istâ re videris, nec vel cum aliis scriptoribus, vel tecum, satis consentire. Age, de Manipulis hoc quale est? Enimuerò Manipuli statim ab vrbe conditâ fuerunt, imò ante ipsam. Romuli primum tirocinium belli, & cùm eripiendo fratri Remulo pastorum manum collegit, Manipulos habuit, vt fatentur prisci omnes qui hæc exsecuti. Illi ipsi Manipuli, centenûm hominum fuerunt. In Collectaneis de origine Romanâ: *Romulus coactâ pastorum manu, eáque in centenos homines distributâ, perticas manipulis fœni varie vinctas dedit. Vnde institutum, vt posteà milites qui eiusdem signi essent, Manipulares vocarentur.* Plutarchus

Manipulorum vetustas.

chus eadem;& disertè illam totam manum facit συλλελοχισμένην εἰς ἑκατοστύας: *diuisam ordinatámque in centurias.* Ouidius:

Pertica suspensos portabat longa maniplos, III Fast.
Vnde maniplaris nomina miles habet.

At enim desierunt posteà fortasse Manipuli. Imò tu ipse Liui renouas, *Ex ipso Liuio asserta.* & iam sub rege Tarquinio agnoscis: *Miscuit manipulos ex Latinis Romanisq́.* Lib. I. Quæ tamen mixtio non diuturna fuit, etsi habuit suas caussas: metum, vt opinor, à Latinis, si soli & seorsim ordinarentur. Quin & sub primis statim consulibus ponis, atque etiam numerosè, & discretos: *Consulum alter T. Lucretius portâ Næuiâ cum aliquot manipulis militum est egressus.* Lib. II. Atque adeò vniuersè alibi, nec falsò, affirmas: *Disciplinã militarem, iam inde ab initiis vrbis, in artis perpetuis præceptis ordinatæ modum venisse.* Lib. IX. Ita sanè, ab ipsis initiis, & Romulus decem Manipulos in classe quaque instituit; & Tullus Hostilius fortasse digessit magis & perpoliuit. de quo Florus: *Hic omnem militarem disciplinam artemq́ bellandi condidit.* Lib. I. cap. III. Sed quid tamen hîc pro te? quod antè dictum. non negare te de Manipulis, *Excusatus Liuius.* sed de eorum secretione in pugnâ, déque interuallis inter singulos, quæ posteà (Etruscorum fortasse exemplo, ex Athenæo) sunt instituta.

„ *Postremò in plures ordines instruebantur.*] Ergo Ordo aliud Liuio *Ordo à Manipulo diuersus.* quàm Manipulus est, quod nexus sermonis poscit, aut potiùs cogit. Primò in phalanges, inquit, diuisa acies, posteà in manipulos, postremò & in plures ordines. Quis gradationem hanc non videt, & cum temporibus res distinctas? Nec enim vult sectionem ibi stetisse: sed ipsius Manipuli factas duas partes, quos Ordines appellarunt. Itaque adiungit quid sit Ordo:

„ *Ordo sexagenos milites.*] Si Ordo hîc ipse Manipulus, quod vulgò volunt: cedò, quis Manipulum tam exiguũ (nisi fortè in Triariis, de quibus non hic sermo) legit? Imò iam à Romulo centenarij illi, vt dictum, posteà etiam auctiores. Nec tamen nego Ordinem interdum pro Manipulo sumi: quod in hac ipsâ narratione alibi Liuius: sed non hîc, vbi *Quid ordo.* palàm distinguit. Quid ergo hîc? idem, quod *Centuriam* idem Liuius appellat, Polybius *Partem*. Ille *Priorem* & *Posteriorem* in Manipulo agnoscit; iste *Dextram* & *Læuam*. Nec alio sensu *Ordines petere*, & *Impetrare*: item *Ordinis ductor*, pro Centurione ipso. Sequitur nodus,

„ *Duos Centuriones.*] Itáne? hoc conuenit & æquum est, vt in vno ordine duo sint Centuriones? vt Sexageni milites bis diuisi, quæque pars *Absurda lectio.* suum habeat? nunquam factum, nec nisi hîc lectum. Age, pergamus. Addit quindecim Manipulos Hastatorum fuisse: ergo triginta Ordines. Totidem Principum: quid consequitur? In solis duabus classibus *centum viginti* Centuriones fuisse. Hæc talia sunt, vt color iis allini nullus possit ad fallendum. Equidem lectionem & distinctionem muto leuiter: *Ordo sexagenos milites & duos, Centurionem & vexillarium vnum habebat.* *Correctio.* Ipsa hæc res fuit. Primùm, vetus ille & Liuij hic Ordo, non *Sexagenos* milites habuit, vt Polybij; sed duobus plures, *sexagenos* inquam *duos*.

Palàm

Palàm id euincit Liuij numerús infrà, qui in tribus vexillis (siue Ordinibus. tot enim Vexilla, quot ordines) *centum octogintasex* milites ponit. Vnde illi sex super rotundum numerum, nisi à duobus istis qui redundant? Attende, clarum & firmum est. Secundò, feci *Centurionem & Vexillarium vnum.* Nec hîc aliquid ambigui. vbi dux cumque, ibi Vexillum: & Polybius disertè, *In quemque Manipulum duos signiferos* capit, scilicet in Ordine vnum.

Confirmatio.

„ *Hastati erant Manipuli quindecim.*] Turbidus hic Auster, qui inuoluit, & euertit dicta omnia in militiâ, aut dicenda. Ergóne xv. manipuli Hastatorum? totidem Principum? totidem Pilanorum? Sunt igitur in legione non *triginta*, vt prisci consensu volunt, sed manipuli *quadraginta quinque*. Si sequimur; ecce & Centurionũ numerus atque ordo mutandus, & erunt in vniuersum *nonaginta.* Id quoque cõtra scripta veteribus. At enim Liuius apertè, & iteratò. nam & mox sequitur, *Hoc triginta manipulorum agmen*, de duabus classibus: & deinde *quindecim* iterùm adduntur. Quid dicam, aut expediam? Ades Critica, tu illa proba cùm necessaria: & hîc puto esse. Legam: *Manipuli decem*: aut copulâ insertâ, quæ errorem genuerit, *Manipuliq; decem.* Etsi quid de caussâ erroris quæro? nusquam magis aut crebrius, quàm in numeris, peccatum.

De numeris manipulorum.

Correctio.

„ *Hoc triginta Manipulorum agmen.*] Meâ voluntate, *viginti.*

„ *Antepilanos appellabant, quia sub signis iam alij quindecim ordines locabantur.*] Mirè hæc postrema inuoluta aut fœdata. Si sana sunt; aliâ mente & ingenio opus (ego cedo) ad eliciendum aliquid sani. Transilit ecce à Manipulis ad Ordines: & *alij*, inquit, *quindecim ordines.* Quid alij? quasi & Manipuli Ordines. Vide seriem, hoc euincit. Quid refutem, aut te teneam? sine fraude sententiæ dictio mihi esto. Corrigo: *quia sub signis iam alij decem ordine locabantur.* Qui alij *decem?* nempe manipuli. Quomodo locabantur? *ordine* (ita lego) *& sub signis.* Cur hoc monet? nónne & alij sub signis? Ita. sed quia hoc posteà immutatum, & Rorarij & Accensi (id est leuis armatura) sub nullis signis: ideò expressè addit *ordine* stetisse (non sparsim in fronte, ad latera, aut per interualla) idque sub signis. Qui veteris militiæ firmiter sciens est, hæc non refutabit. Quòd siquis totam vocem *Ordines* eiicit, per me licebit.

Iterum correctio.

„ *Ex quibus Ordo vnusquisque tres partes habebat.*] Nec id admitto. tollo *Ordinem*, ex repetitione prauè insertum, & lego: *Ex quibus vnusquisque.* Quis vnusquisque? manipulus, de quo præiuit. Sententiam totam clarè mox videbis: sunt enim nexa.

Glossema sublatum.

„ *Earum vnamquamque Primumpilum vocabant.*] Falsò; falsò. quid stultius, quàm singulas partes *Primas* dicere? Vbi ordo & positio est, etiam numerus variat pro situ. Lego: *Earum vnamquamque primam, Pilum vocabant.* Tres, inquit, sunt Manipuli cuiusque partes, non duæ, vt in prioribus. Primam quamque harum partium (sunt enim decem ita primæ) appellant *Pilum.* Nónne id clarum est? Tres fuêre classes, *Hastati, Principes,*

Principes, Pilani. Sunt isti vltimi, quibus subiuncti & adiuncti *Rorarij & Accensi*. Ergo in isto vno Manipulo tres partes, singulæ nominibus suis distinctæ. Ecce iam complexione sententiam totius loci: *Hoc viginti Manipulorum agmen Antepilanos vocabant. quare? quia iam sub signis & ordine alij decem Manipuli sequebantur; qui tres partes singuli habebant; & earum vnaquæque prima, Pilus dicebatur. Quia igitur ante Pilum positi illi, Antepilani dicti.* Cur Antepilani dicti.

,, *Tribus ex vexillis constabat.*] Ipse Manipulus (ἀπὸ κοινοῦ) constabat tribus vexillis. Quid mirum? ratio exigit, & antè dicta. Nam quisque ordo suum vexillum habuit: tres hic ordines siue partes: ergo tria vexilla.

,, *Vexillum centum octoginta sex homines erant.*] Iterùm hîc vro & seco: Diodore vbi es? Nàm age. decem manipuli in extremâ acie: cuiusque tres partes, & totidem vexilla: sunt igitur hæc triginta. Si autem in quoque vexillo homines *centum octoginta sex*; erunt in solâ hac acie *quinque millia quingenti octoginta*. Adde reliquas duas, quæ & quanta ista legio? Atque hæc ex nostrâ primâ correctione: si *quindecim ordines* retines, partes & vexilla magis etiam auges. Ergo iterùm necessariò seco, & vocem reiicio *Vexilli*. Lego: *Tribus ex vexillis constabat, centum octogintasex homines erant.* Id iustissimè & verissimè. Quisque ordo, vt antè dictum, sexaginta duo homines erant: tres sunt in hoc tali Manipulo: ergo in totum homines *centum octogintasex*. Atque est hæc ipsa Polybiana militia & ordo, cum vnico saltem discrimine, quod est à Leui armaturâ. Nam Polybij, vt dixi, seorsim est, & extra ordines: hîc in Ordinibus, & Pilanis coniuncta. Sed numerum si vides, nihil discriminis prorsus. Nam sunt Rorarij *sexcenti viginti*, totidem Accensi: ergo simul *mille ducenti quadraginta*. Nónne totidem Velites in Polybio? excipio, quòd *quadraginta* isti redundent, ex supernumerariis illis duobus. Idem est in Triariis siue Pilanis. ibi sunt *sexcenti*, hîc *sexcenti viginti*: & nunc vides ac discis caussam (suprà tetigi) cur & vnde illi tam pauci, respectu priorum. Ab antiquo scilicet instituto est, & cùm in vno Manipulo Leues habuerunt: ij posteà diuulsi sunt & dirempti: manserunt igitur illi eodem numero, nec aucti. Dic sodes, quæ diuinatio hæc sîc attigerit, & vndique pariauerit, nisi quia res fuit? Vt igitur consummem, habes triginta manipulos in Liuio: priores viginti, faciunt homines *bis mille quadringentos octoginta*: posteriores decem, *mille octingentos sexaginta*. Ergo est hæc legio *quattuor millium trecentorum quadraginta*. Superat Polybianam *centum quadraginta*: qui nati sunt ex *duobus* supra sexaginta toties dictis. At in Liuio mox sequitur, *Legiones tunc scriptas ferè quinis millibus peditum*: non ergo ad nostrum numerum. Aio id quoque falsò, & in Liuio rescribendum, *quaternis*. Bonâ fide, inuitus toties rescribo: sed quę mea culpa, si res, si Liuius ipse poscit? * posteà docebo. Turbinem hunc vitaui, & quanquam colligere paullùm vela nos iussit & inhibere, non tamen ea scidit, nec eiecit de recto cursu. AVD. Per fidem, multa acutè, & me mirante. Vnum tamen quæro, de vltimo agmine. si tria illic vexil-

Amens lectio. Vox eiecta. Paria hæc cum Polybio. Situs leuis armaturæ alius. Consummatio tota & digestio. Obiectio. Correctio. *Dialog. v. infrà.

la, an etiam totidem Centuriones? nam id appâret. Si ita eſt, non ergo ſexaginta Centuriones, pro tuo & Polybij ſenſu. LIPS. Benè infers. Sed hac de re mihi non liquet, niſi quod ſuſpicor iamtunc Pilanos ſolos habuiſſe ſuos Centuriones, iiſque leuem illam manum paruiſſe. Itaque nec diuulſa poſteà, habuit vllos duces. Quod autem de Vexillo ais, id hîc fefellerit, nec ſemper dux vbi illud. Hîc autem fuit, ad diſcrimẽ, non ad imperium: & quia armis ordines iſti inter ſe diſtincti. Habes ad Liuianum locum quæ nobis viſa: ad quem ſi viros primores in doctrinâ adhæſiſſe dicam, quid faciam magnum? ego ad plures alios. & in iſto ipſo interdum Ariſtophanæum illud occurrit,

Ana viâ non prorſus exerrauimus?

* ἤ τῆς ὁδοῦ τὸ παράπαν ἡμαρτήκαμεν;

Vix tamen opinor. niſi ſi diuerſiſſima illa Militia ab eâ quæ ſecuta, imò quæ præceſſit. Tamen habe ſummatim & id, quod colligitur ex lectione vulgatâ. Haſtati Manipuli quindecim, totidem Principes: ſinguli *ſexagenûm* militum, idemque quod Ordines. Sunt in quaque claſſe homines *nongenti.* Adde Pilanos, Rorarios, Accenſos, in quaque iſtarum claſſium *nongentos triginta:* erit tota legio *quattuor millium quingentorum nonaginta.* Sic tamen, vt poſtrema à nobis emendes, quæ nimis alioqui exorbitant.

DIALOG. IIII.

Cohors, Numeri, Spira. Cohors prima, Cohors Prætoria.

SED in viam redeamus, Liuio iam dimiſſo. AVD. Non hercules cum bonâ gratiâ. LIPS. Quid ita? AVD. Nimis ſecuiſti & vſſiſti, nec iniuriâ timebas alium Diodorum. Nam tuus ille fuit, & ad plures abiit: homicida, occidiſti. LIPS. Rides me? ſed feriò. Luſi ſiue pugnaui ſemel in Diodorum; ſed ſemel, ſed in re ſeriâ. In his minutis & litterariis, impugnet qui volet, non repugno. Noſti ingenium meum? pacis eſt: & cum Theognide,

——— τὸν γ' ἐχθρὸν ἀλεῦμαι
Ὥστε κυβερνήτης χοιράδας εἰναλίας:
——— *hoſtem ego vito,*
Nauta velut ſcopulos vel vada naufraga.

Sed ad rem noſtram. Dictum de Manipulis, è quibus conficitur deinde *Cohors.* Ea vox origine Græcanicâ eſt, & χόρτος illis, περιορισμὸς καὶ περιχώρημα: ſiue vt Heſychius; περιβόλος τῆς αὐλῆς: Vno verbo, quod clauſum & ſeptum in anteriore domo vel villâ, χόρτον illi dixerunt, & Latini *Cohortem,* vel *Chortem.* Nam & ſic ſcribebant, & vetuſta marmora docent. Sic in Martiali *Raucæ chortis aues.* Varro: *In plano cohors, in quâ paſcebantur gallinæ.* Vopiſcus in Aureliano: *Roſas in eiuſdem mulieris cohorte exiſſe purpureas.* Hodie quoque Galli, Hiſpani, Itali retinent, & ſuperioris paullò æui ſcripta appellant *Curtes.* Græca vox igitur, etſi Varro tamen deriuat etiam à coërcendo: *quòd circa eum locum pecus coërceretur.* Noſtram militarem ille idem ab hac ruſticâ deducit. *quòd vt in villâ ex pluribus*

Cohors Græcum.

III. de R. R.

IIII. de L. L.

pluribus tectis coniungitur & quiddam fit vnum, sic hæc ex manipulis copulatur cohors. E quot autem manipulis? tribus. Nam certum est, & prædocui, decem modò cohortes in legione fuisse. Sed quomodo è manipulis? an tribus eiusdem generis? exempli caussâ Hastatorum, aut Principum? Minimè. nec commodè id potuit: superasset enim manipulus vnus in quoque genere post tres cohortes. Verius est mixtā è triplici genere fuisse, sic quasi paruam aliquam legionē. Habuit Hastatos, Principes, Triarios, è singulis manipulum vnum: & adde Velites, qui manipulos solent comitari. Ita fuit iusta plenaque legionaria cohors, homines *quadringenti & viginti*. Quòd si pleniores manipuli aut legiones, plenior scilicet etiam ipsa: atque ita *Quingenarias* & *Sexcenarias* etiam leges. Græci Historici eas vulgò vocant & reddunt Σπείρας: quod & Ennius vsurpauit Græcissans —— *spiras legionibus nexunt:* puto de Socialibus, quæ legionibus adnexæ. Nazarius etiam vsus in Panegyrico: *Cum spiris tenebrisque congressus*. Suidas interpretatur Spiras, etiam *Numeros*. Σπεῖραι, inquit, πλήθη στρατευμάτων, φάλαγγες, νούμεροι. Et scis *Numeros* inferiore æuo crebrò legi, siue de Cohortibus siue de Legionibus ipsis. Cohortes autem istæ omnes in legionibus numero æquales, quia & manipuli tales erant. Hoc miraris? fortasse quia dignitas aliqua *Primæ* tribuitur. vt apud Ciceronem: qui vt magnum refert, *Bibulum amisisse totam cohortem primam.* Cæsar pariter attollit: *Duabus missis subsidio cohortibus, atque his primis legionum duarum.* Sed moneo, non à numero hoc, sed à splendore & primatu fuisse. Eminebat ceteris ideò, quòd primi in eâ Centuriones generis cuiusque: fortasse & flos aliquis & electio virorum. Vegetius non te abducet. AVD. Iam rem tangis: is mihi in mente, & commouebat. LIPS. Non inquam te abducet dum scribit, in Primâ cohorte *mille centum quinque pedites* fuisse, in aliis non nisi *quingentos quinquaginta-quinque*. Hæc nouitiæ militiæ sunt, procul à nostrâ priscâ. Illud modò obseruo, *Prætorias* fuisse quasdam, velut extra ordinem, edecumatas & grandes. Earum origo à P. Scipione, vt adfirmat Festus: *Prætoria cohors, quòd à Prætore non discederet. Scipio enim Africanus primus fortissimum quemque dilegit, qui ab eo in bello non discederent, & cetero militiæ munere vacarent, & sesquiplex stipendium acciperent.* Non ergo anteà? inquies. Non ordinaria, nec in istas stipendij aut vacationis leges. Alioqui & olim tale aliquid. vt in Liuio, de A. Posthumio Dictatore: *Cohortem suam delectâ manu, præsidij caussâ, circa se habuisse.* & appellat statim, *Cohortem Dictatoris*. Sed & raro factum leges, & fuit è voluntariis fortassis, aut in vnius pugnæ euentum captis, illa manus. Imò nec Scipionem priorem Africanum puto instituisse. Quo argumento? quia Polybius super eâ silet, non facturus si in vsu iamtunc fuisset. Atque adeò eius loco *Selecti* è sociis videntur fuisse, vt ex eodem disces. Igitur ipso Polybij æuo institutam verius est, ab Scipione Numantino. Indicat Appianus, qui de isto Numantiā ituro: Ἐθελοντάς τινας ἐπήγετο καὶ πελάτας ἐκ Ῥώμης καὶ φίλους πεντακοσίους, οὓς εἰς ἴλην καταλέξας ἐκάλει φίλων ἴλην: *Volunta-*

Tres manipuli in cohorte.

Atque ij è diuerso Genere.

Spira.

Numeri pro Cohortibus.

Prima cohors dignissima.

Ad Att. lib. v. epist. xx.

Gallic. v.

Vegetius abit à priscis.

Lib. II. cap. VI.

Prætoria Cohors.

A quo instituta.

Lib. II.

Vter Scipio instituerit.

videri posteriorem.

In Iberic.

rios quosdam & clientes amicósque suos Româ eduxit ad quingentos, quos in cohortem conscribens appellauit Cohortem amicorum. Nec mirare si ἴλην *Cohortem* verto (scio *Alam* aut *Turmam* plurimùm esse:) sed res hîc suadet, & Appianus ipse atque alij Græci, qui vsi pro peditum etiam manu. Neque nescio Prætorianos etiam equites fuisse: sed cùm *quingentorum* hîc numerus sit, qui cohorti respondet; itemque Festus originem rei ad Scipionem referat: bellius visum sic interpretari. De Turmâ sanè Prætoriâ, in Sallustio est, de Mario: *Cum turmâ suâ, quam ex fortissimis magis, quàm familiarissimis parauerat.* Vides in hoc genus adoptatos ferè & transscriptos amicos: etsi alij fortibus potiùs viris implebant. Plutarchus de Octauiâ, quæ ad Antonium vênit, adduxitque secum à fratre ἐπιλέκτους στρατιώτας δισχιλίους, εἰς στρατηγικὰς σπείρας, κεκοσμημένους εὐπρεπέσι πανοπλίαις: *Dilectos milites ad bis mille, in cohortes Prætorias digerendos, ornatos insignibus maximè armis.* Arma hæc fuêre, thoraces squamei, & scuta imbricata. Dio ingerit in Macrino. quem scribit *Prætorianis suis abstulisse* τοὺς θώρακας τοὺς λεπιδωτοὺς, καὶ τὰς ἀσπίδας τὰς σωληνοειδεῖς. *quò leuiores in prœlio essent.* Ac per bella ciuilia cohortes istæ auctæ, & vnus aliquis plures habebat: quo exemplo Augustus denique Romæ circa se habuit nouem Prætorias cohortes, firmamentum imperij, & postea pestem. Veteres vt dixi non nisi vnam, nec scio an omnes. In Cæsare quidem, tot prœliis, nusquam mentio (pro meâ nunc memoriâ) Prætoriæ suæ cohortis: nisi quod libro primo Gallicorum obiter scribit, *cum solâ decimâ legione se iturum, sibiq; eam Prætoriam cohortem futuram.* Sallustius Petreio tribuit: *Petreius cohortem Prætoriam in medios hostes inducit.* Nec dissimile, quòd Macedonibus fuit *Cohors regia*, de quâ in Liuio atque aliis legas. In Ammiano etiam Sapor Persarum rex *portis obequitat, cum cohorte regali.* Vbi tamen Cohors de equitibus est, præter vsum antiquum. sicut alibi iterùm: *Reliquos ex eâ cohorte ad pedestrem compegit militiam.* Adeò non res solùm, sed verba in militiâ iam confusa: sicut & *Turmam* in eodem de Peditibus obserues.

Turma Prætoria. In Iug. — In Antonio — *Arma Prætorianorũ.* — *Plures Cohortes factæ.* — In Catilin. — Lib. XIX. — *Cohors pro equite.* — Lib. XXIIII

DIALOG. V.

Legio, & paullatim eius augmenta.

Ex Cohortibus *Legio* fit, atque iis denis. Dicta, ait Varro, *quòd leguntur milites in dilectu.* Simile Plutarchus: Ἐκλήθη λεγεὼν τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμους ἐκ πάντων: *Vocata est Legio, quòd lecti ex omnibus essent militares.* Inuênit fecitque eam Romulus, sed quantam? *trium millium*, vt Varro, Dionysius, Plutarchus tradiderunt: cùm sumeret è singulis tribubus singula millia, atque eæ tres erant. Auxit idem Romulus, si Plutarchi verba sic capienda, post Tatium & Sabinos in ciuitatem acceptos. Nam tunc, vt inquit, αἱ λεγεῶνες ἐγένοντο πεζῶν μὲν ἑξακισχιλίων, ἱππέων δὲ ἑξακοσίων: *legiones factæ peditum sex millium, equitum sexcentorum.* Et vulgò erroris lati Plutarchum damnant, cùm certum sit diu pòst legiones

Vnde dicta. — *Quanta primò.* — *Plutarchus excusatus.*

legiones tantas numquam fuisse. At non ego. & optimi scriptoris bonam hanc mẽtem malo, Romulum duplicasse legiones populo iam duplici, & binas fecisse tot millium. Sanè de sexcentis equitibus in vnam legionem, nullo æuo factum. Tamen aucta haud longè pòst, an à Romulo, an à Tullo Hostilio? de quo Flori hoc exstat: *Hic omnem militarem* Lib. I.
disciplinam, artémque bellandi condidit: vt appareat eum aliquid in mili- cap. III.
tiâ & legionum numero, aut ordine, innouasse. Sed cõiectura est: ista ve- *Quattuor*
ritas, iam statim à regibus eiectis fuisse *quatermillenas*. Ita Dionysius à *millium. facta.*
P. Valerio Poplicolâ scripta memorat δέκα τάγματα ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχι- Lib. VI.
λίων ἕκαστον: *decem legiones, è quater mille viris singulas.* Sed & Liuius haud longè posteriùs, bello Volsco *quattuor legiones quaternûm millium* Lib. VI.
scribit. Auget & adiicit *ducentos*, post triginta circiter annos: *Decem le-* Lib. VII.
giones scriptæ quaternûm millium & ducentorum peditum. Hic vulgatus modus fuit, & diu mansit. Eò minùs trepidè correxi in Liuio suprà, *qua-* *Firmata Liuiana*
ternis millibus: quia hæc ille bello in Latinos scripsit, id est decennio post *correctio.*
iam dicta. Atqui si *quinque millia* scribebant vulgò: quid ita non antè, non pòst, commemorauit? imò cur aliter commemorauit? Excute libros omnes sub hæc tempora, *quattuor millia* reperies, non *quinque*. Ecce de legione quæ Rhegium occuparat, bello Pyrrhi: *Tota legio, millia homi-* Lib. XXVIII
num quattuor, in foro securi percussi sunt. Sed & diu infrà, initio belli Annibalici: *Sempronio datæ legiones duæ, eæ quaterna millia pedites erant, &* Lib. XXI.
trecenti equites. Imò expressè tempus idem Liuius adnotat, quo modus Lib. XXII.
hic adauctus. Fuit eodem isto Annibalis bello. & *alij*, inquit, *quattuor le-* *Quinque millium*
giones nouas scriptas tradunt, numero quoque peditum equitumq́; legiones *facta.*
auctas, millibus peditum & centenis equitibus in singulas adiectis. En, tunc demum ad *quina* millia ventum, nec satis firmiter: cùm pro re aut tempore ad *quaterna* sua redirent. Quod Polybius plus semel suggerit, & variatum in occasionibus ostendit. Denique facta etiam *sex millium*, id- *Sex milliũ.*
que à Scipione in Africam traiecturo. qui *suppleuit ita legiones* (ait Li- Lib. XXX.
uius) *vt singulæ sena millia & ducenos pedites, trecentos haberent equites.* Iterarunt paullò pòst bello Macedonico. & idem Liuius: *Id præcipui* Lib. XLII.
prouinciæ Macedoniæ datum, quòd cùm alterius Consulis legionibus quina millia & duceni equites ex vetere instituto darentur in legiones singulas, in Macedoniam sena millia peditum scribi iussa, equites treceni æqualiter in singulas. Vbi obserua *vetus institutum* appellari *quina* illa millia: quia nouitium istud Scipionis, nondum habebat firmitatem. At enim ibidem (monendus omnino es) *equites duceni* adtribuuntur, quasi ex more. Falsò, vt pòst docebo: & iamnunc rescribe *pedites*. quod spondeo esse *Correctus*
certum. Nam plerumque *ducenti* isti supra quattuor, quinque, sex millia *Liuius.*
addi solent: & malè exscriptor, qui in *equites* mutauit. Nam illi ecce sequuntur, *trecenti æqualiter in singulas.* Variatum, inquit, in pedite fuit, nihil in equite, & treceni *æqualiter* (tam in quina millia, quàm in sena) adscripti. Ex his vides Festum culpæ vix liberari, qui sic scripsit: *Sex millium* *Festus in-*
& ducentorum hominum primus C. Marius conscripsit legionem, cùm anteà *cautè scri-*
psit.

 quattuor

quattuor millium fuisset. vnde etiam Quadrata appellabatur. Bis aut ter falsus. primò quòd C. Marium *primum* scripsisse ita tradit: secundò, quòd anteà non nisi *quattuor millium*: tertiò, quòd ideò *Quadratam* dictam. Ego magis arbitror à formâ & ordine, quem in acie tenebat. Sed peccat in hac re aliter Eutropius, qui iam sub annum Vrbis CCCXCII. legiones sex millium facit: *Ex Romanis tantùm tirones lecti sunt, factæque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat.* Erras ô bone Eutropi, aut quod mitius est, tuus exscriptor, & *quadraginta* verum esset. Cæsaris autem & circà æuo quid fuerit, quæro. an Marianus ille modus? non persuadeor: imò ex Commentariis Iulianis legiones haud reperio (sedulò inquisiui) supra Polybianum longè modum. Quinimò veteranas infra. Ipse bello Gallico, *in duabus legionibus* suis *vix hominum millia septem* fuisse disertè scripsit. Item Hirtius bello Alexandrino, *Legionem sextam veteranam adeò diminutam, vt minus mille hominum in eâ esset.* Nec est error in numeris. prœlia scilicet attriuerant alijque casus, & tarda sæpe supplementa. Augusti etiam æuo ad Polybij modulum fuisse, euincit Taciti locus iste, in seditione & sæuitiâ legionum Germanicarum. Cùm enim Centuriones suos verberarent & occiderent, sumpsêre sibi, inquit, *sexageni singulos, vt numerum Centurionum adæquarent.* Sunt ipsi Ordines, siue dimidiati manipuli veteres, militum *sexaginta.*

Item Eutropius. *Cæsaris legiones modicæ.* Lib. V. I. Annal.

DIALOG. VI.

Equitum diuisio, Turmæ, & eorum in legione numerus.

PEREGI de Ordine peditum qui in legione, vis vt Equites adiungam? ratio poscit. In iis *Genera* nulla quærenda, vniusmodi sunt: tantùm *partes*. Eas ipsas paucis verbis promit Magister:

POLYB. Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. — *Consimiliter & equites in decē turmas diuidebant.*

Cùm dixisset Genera singula diuisa in decem partes, infert pari diuisione in equite vsos, & secuerunt, inquit,

„ *In decem turmas.*] Ita vertimus ἴλας, etsi primitus ea vox *Alas* insonat, & Lascaris ita scripsit. At quî id potest? vni legioni vna Ala est, in Alâ Turmæ deinde decem. Imò Legio propriè *Alas* non habuit: & est ea vox sociorum, quod curiosus Lector obseruet. Sunt igitur Turmæ. & satis auctor sic vertendi (ne ad alios eam) ipse Liuius. qui in pugnâ Hispaniensi Scipionis cum Hasdrubale, è Polybio, vt solet, transscribens, cùm ille *subductas ex acie* ζεύς ἴλας ἱππέων dixisset: iste vertit, *ternas equitum turmas.* Sed & Polybius in ipso hoc scripto sæpius sic vsurpat. Quid est igitur Turma? ter deni equites ex Varrone, qui & nomen à ternario illo numero petit. *Turma,* inquit, *Terma est. E in V abiit, quòd ter deni equites ex tribus tribubus Tatientium, Ramnium, Lucerum fiebant.* Eadem, paribus

Ἴλη pro Turmâ. Lib. XI. Lib. XXVIII. *Quanta Turma.* IIII de L. L.

paribus verbis & ſententiâ, Feſtus. Quid Iſidorus? *Turma triginta equites ſunt.* Hoc verius eſt, quàm quod idem alibi: *Legio habet ſexaginta centurias, manipulos triginta, cohortes duodecim, turmas ducentas.* Itáne *turmas ducentas?* imò *denas*, quod verum eſt; aut, *turmales ducentos*, quod haud longè à vero, & interdum ſic fuit. Corrige ibidem, *cohortes decem.* Vegetius Turmam paullò grandiorem facit: *Habet*, inquit, *vna Turma equites trigintaduos.* Virgilius longè minorem: *Correctus Iſidorus.* *Lib. II. cap. XIIII.*

Tres equitum numero turmæ, terniq́; vagantur *Lib. V.*
Ductores, pueri biſſeni quemque ſecuti.

Duodenos enim in quaque turmulâ ponit: ſed hoc in ludicro: in militiâ fuerunt dicto iam numero, idque ex veteri inſtituto. Nam iam olim ſub ipſo Romulo *trecenti* equites in legionem ſcripti, id eſt decem *tricenariæ* turmæ, ex Liuio, Dionyſio, Plutarcho. Manſit poſt reges exactos. & clarè idem Liuius: *Equites duarum legionum, ſexcenti ferè, ex equis deſiliunt.* ponit ſexcentos in duabus, ergo dimidiatos in ſingulis. Idem haud longè pòſt: *Decem legiones quaternûm millium & ducentorum peditum, equitum trecentorum.* Iterùm in bello Latino: *Scribebantur autem quattuor ferè legiones quaternis millibus peditum, equitibus in ſingulas trecenis.* Hæc liquida & clara ſunt, nubem inducit vnus Liuij locus in bello Punico ſecundo: *Alij quattuor nouas legiones ſcriptas tradunt. numero quoque peditum equitúmque legiones auctas, millibus peditum & centenis equitibus in ſingulas adiectis: vt quina millia peditum, treceni equites eſſent.* Nebula hæc eſt, aut fabula & malo *alios*, quàm Liuium ſic ſenſiſſe. An verò tunc demum *treceni* facti? nego aliter anteà legi, & à ſæculis multis. Vereor vt tota ſcriptio interpolata ſit (quoties in Liuio, & præſertim his libris Punici belli?) & tantùm de peditibus fuerit. Si non placet, tum placeat *quadringeni equites* reſcribi. Id quoque enim factum reperio, etſi rarò, vt centenos adderent præter morem. Ipſe Liuius: *Nouam legionem quinque millium & ducentorum peditum, equitibus quadringenis Conſules ſcribere iuſſi.* A V D. Vtar iure quod dediſti, & interrumpam. Tu negas de *ducentis?* audi Polybium palàm adfirmantem. Ρωμαῖοι, καθάπερ καὶ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀεί ποτε τέτταρα στρατόπεδα προχειρῶσι. τὸ δὲ στρατόπεδον πεζοὺς μὲν λαμβάνει περὶ τετρακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ διακοσίους. Ἐπὰν δέ τις ὁλοσχερεστέρα προφαίνηται χρεία, τοὺς μὲν πεζοὺς ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ ποιοῦσι περὶ πεντακισχιλίους, τοὺς δὲ ἱππεῖς τριακοσίους: *Romani, ſicut anteà diximus, ſemper ferè quattuor legiones efficiunt. Accipit autem legio pedites quidem circiter quater mille, equites verò ducentos. Quòd ſi quando maior neceſſitas appareat, pedites faciunt in quamque legionem quinque millia, equites trecentos.* En, definit quando ducenti, quando trecenti; & illos magis vulgò. L I P S. Si improuiſum mihi telum, percellerer: vidi antè, & animo remôui. Nam clarum Polybij locum fateor, nego rectum. Ne mihi hoc credas, volo Polybio ipſi. Nónne remittit nos ad ea quæ ſuper hac re antè dixit? *ſicut*, inquit, *& antè diximus*. Vbi igitur tale mi Polybi? Ecce verba libro primo: Ἐστι δὲ παρὰ ῥωμαίοις τὰ πάντα τέτταρα στρατόπεδα ῥωμαϊκὰ,

Equites in legione trecenti. *Lib. III.* *Lib. VIII.* *Lib. XXII. Liuij ambiguus locus.* *Ægrè & ambiguè expeditus.* *Lib. XL.* *Polybij falſa lectio. Lib. II.*

μαϊκὰ, χωρὶς τῶν συμμάχων, ἃ κατ᾽ ἐνιαυτὸν προχειρίζονται, τούτων ἕκαστον ἀνὰ τετρακισχιλίους πεζοὺς, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους: *Sunt apud Romanos in vniuersum quattuor legiones, præter Socios, quas in annos singulos parant. Harum quæque habet ad quater mille pedites, equites trecentos.* Quid tu iam mi Auditor? nónne hic locus ex diametro pugnat in alterum, atque etiam vincit? me iudice. & immutetur ille, ἱππεῖς τριακοσίους, *equites trecentos:* quos certum est semper & vulgò fuisse: imò rarò auctos, etiamsi pedites aucti. Vniuersè Polybius in hoc nostro libello, vbi de Dilectu: ἱππεῖς ποιοῦσι τριακοσίους εἰς ἕκαστον στρατόπεδον: *equites faciunt trecentos in singulas legiones.* Atqui legiones hæ eius non nisi quaternûm millium sunt. Virgilius ad sollennem hunc numerum respexit:

Correctus Polybius.

Lib. IX.

—— equites ex vrbe Latinâ
Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.

Iustus equitatus. Lib. XXI.

Et *iustum* hunc Liuius appellauit: *Decretæ duæ legiones cum suo iusto equitatu:* Alibi simpliciter: *Binæ legiones cum suo equitatu:* quia de numero constabat, & nullâ in re minùs variatum. In Cæsaris tamen Commentariis, bis, ter, lego de *equitibus ducentis*: an quia parùm plenus numerus, an sic tunc moris? Absolui, nisi quòd Ouidij versum addo, qui facit diuisioni dictæ:

Ouidius explicatus.

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quíque merebat equo.

Non solùm, inquit, peditum genera in decem quęque partes tributa, sed & eques. Nam & ille habuit decem Turmas. Hæc mens: & sunt igitur Turmæ in Alâ, quod Cohortes in legione: & Decuriæ, quod Manipuli. Ternæ enim in Turmâ. Quod autem scripsit *legitimo equo*, aspectare equum publicum videtur, & legibus datum: etsi is profectò nondum sub Romulo.

DIALOG. VII.

Sociorum diuisio, & numerus. Extraordinarij, Ablecti, Alares, & Alæ.

ABSOLVI Ciues, Socios admitto: nisi quid tu me tenes. AVD. Ego te? tu me verò, vt suos à linguâ deuinctos Hercules ille Gallicanus. Quin perge, & tu Sol (si imperium mihi, quod olim Ioui, sit) siste. LIPS. Polybiana hæc igitur lege:

POLYB.

Οἱ πρῶτον μὲν τοῖς ὑπάτοις τοὺς ἐπιτηδειοτάτους πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρείαν ἐκ πάντων τῶν παραγεγονότων συμμάχων ἱππεῖς καὶ πεζοὺς ἐκλέγουσι, τούτοις καλουμένοις ἐκτραορδιναρίους.

Præfecti primùm ex omnibus sociis aptissimos eligunt ad proprium vsum Consulum, tã equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios. Id valet interpretatum

ὃ μεθερμηνευόμενον, ἐπιλέκτους δηλοῖ. τὸ δὲ πλῆθος γίνεται τὸ πᾶν τῶν συμμάχων, τὸ μὲν τῶν πεζῶν, πάρισον τοῖς ῥωμαικοῖς στρατοπέδοις, ὡς τὸ πολύ· τὸ δὲ τῶν ἱππέων, διπλάσιον. ἐκ δὲ τούτων λαμβάνουσιν τῶν μὲν ἱππέων εἰς τοὺς ἐπιλέκτους ἐπιεικῶς τὸ τρίτον μέρος· τῶν δὲ πεζῶν τὸ πέμπτον. τοὺς δὲ λοιποὺς διεῖλον εἰς δύο μέρη καὶ καλοῦσι τὸ μὲν δεξιὸν, τὸ δ' εὐώνυμον κέρας.

pretatum, Electi. Multitudo autem omnis sociorum est, peditum quidem par Romanis legionibus, vt plurimùm; equitum dupla. Ex his accipiunt equitū quidem in Extraordinarios partem admodum tertiam; peditum, quintam. Reliquos diuidūt in duas partes, appellantq́ alterum Dextrum, alterum Sinistrum cornu.

Hæc ille de Sociorum diuisione, numero, & ordine breuiter, & miscet equites peditesque. Sed res intellegitur, & ego explicatiùs dicam. Ait:

„ *Præfecti.*] Ita ij dicti qui sociis præerant, vice Tribunorum, de quibus posteà. Ij ergo nunc diuidunt & ordinant, sicut in legionibus Tribuni.

„ *Tam equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios.*] Obseruabis, pedites equitesque sociorum in duo velut corpora diuisos, nec habitos omnes vnà. Id ordinis caussâ factum vt non nego; ita suspicor etiam securitatis. Nam cùm equites dupli essent ad legionarios, pedites numero pari: viri prudentes Romani (profectò ita fuerunt) non pro bono suo censuerunt coire omnes in vnum, vbi visu & æstimatione sui fiduciam caperent, & animos fortasse nouandi. Occultum, sed verum dogma est, ad continendam militarem fidem, saluberrimum viribus non misceri. Itaque abiunxerunt, muneribus, & nominibus etiam, distinctos. Pars *Alares* fuerunt; pars *Extraordinarij*, de quibus primò agit. Ea vox, inquit, notat electos & excerptos: quod verum est, & Ordinarij, qui sunt in vulgo. Suidas hunc Polybij locum adspexit: Ἐξτραορδιναρίοις, ῥωμαϊκὴ λέξις. δηλοῖ δὲ ἐπιλέκτους: *Extraordinarios, Romanus sermo. significat autem electos.* Quanti isti fuerint, partitè dicit: Equites, inquit, *tertia pars:* id est, è sexcentis *ducenti*. Tot enim in cornu vno sociorum fuerunt. Horum equitum mentio certa in Liuio: *C. Scribonium Præfectum sociûm ad vallum hostium cum Equitibus Extraordinariis sinistræ alæ mittit.* Etiam ambigua alibi: *Cedere inde ab Romanis dextra ala & Extraordinarij cœpêre.* Iterumque: *Sinistra sociorum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant.* Dico ambigua. quia etsi suspicetur quispiam ob *Alæ* nomen adiunctum de equitibus capiendum; fortasse falletur, & magis est vtrosque pedites hic capi. Mox dicam. Certè & *Extraordinarij* pedi-

Diuisi & distracti socij.

Extraordinarij.

Equites inter eos. Numerus.

Lib. XI.

Lib. XXVII.

Lib. XXXV.

Etiam pedites.

tes, vt Polybius palàm nunc asserit, & numerum etiam pandit. Fuère, inquit, *pars quinta*. Nempe totius cornu. id autem legionem plurimùm æquabat: ergo è *quater mille ducentis* essent in Extraordinarios *octingenti quadraginta*. Quid si maior numerus sociorum, vt sæpè? crescebant & isti, sed ad modum dictum: Horum mentio item in Liuio: *Cohors Extraordinaria missa à Consule ad tuendum Quæstorium.* Et statim: *Quarta legio cum duabus Extraordinariis cohortibus portâ erupit.* Imò videtur & numerum alibi præire: *Quattuor Extraordinariis cohortibus duas adiunxit præposito M. Valerio.* Quattuor ecce facit, & duas adiungit siue Legionarias siue Alares. Sane ille numerus *octingentorum quadraginta* aptissimè diuidatur in duas cohortes plenas, singulas *quadringentorum viginti*. Adde totidèm è cornu altero, habes quattuor Liuianas. Sed tamen, nè te fallam, tam plenas eas fuisse non est censendum. Nam Polybius, etsi hîc nihil, tamen in castrorum positu suggerit, quod aliò nos vocet. Nam illîc disertè ex vtroque isto genere capit & detrahit τῶν ἐπιλέκτων (ita loquitur) ἀπολέκτους: *Extraordinariorum ablectos*. Atque ait certam manum secerni ex istis solitam, qui semper iuxta Consulem, in viâ, in castris, in pugnâ, velut satellites quidam aut custodes. Nunc nota, in loco magis videbimus. Quot ergo opinamur istos fuisse? Opinamur. nam ipse numerum expressit nusquam. Si è *ducentis* equitibus (tot dixi Extraordinarios fuisse) *quadraginta* detrahas in vnam Turmam *Ablectorum*, meo animo sit satis. Ita in Consulari exercitu duas habebit Consul. Reliquæ erunt Turmæ Extraordinariorũ quattuor, & iterùm quattuor, ex vtrâque Alâ. Quid in peditibus? censeo cohortes quattuor vtriusque cornu fuisse, ex Liuio: sed quales reliquæ sociorum, minùs grandes, & hominum *trecentorum trigintasex*. Ita vna cohors iusta supersit in *Ablectos*. In quoque enim cornu diximus octingentos quadraginta fuisse: deduc *sexcentos septuagintaduos* in cohortes binas, dimidiata vna superest, homines *centum sexaginta octo*. Nectenda deinde & explenda alterius cornu dimidiatâ alterâ. Frontem ad ista contrahis? tristiora aut minutiora sunt: sed semel intellegenda, ad seriã & plenam militiæ cognitionem AVD. Non hercules mihi tristia. & si à se talia; tamen vt lupini affusâ aquâ macerantur & mitescunt: sic ista, dissertione tuâ & linguâ. LIPS. Mi auditor omitte. nam eloquentiæ quis hîc locus? quin verè hæc talia sunt, quæ *ornari negant, contenta doceri*, vt olim poëta. Sed habes Extraordinarios: pergo.

Eorum numerus. Lib. xxxiv. Quot isti cohortes. Lib. xl. Ablecti Extraordinariorum. Quàm multi.

„ *Multitudo peditum quidem par Romanis legionibus, equitum dupla.*] Vniuersè nunc definit de totis peditibus, totis equitibus sociorum. Et illi, inquit, vt plurimùm, æquant legiones; isti excedunt. Liuius in eâdem sententiâ: *Scribebantur quattuor ferè legiones, alterum tantum ex Latino dilectu adiiciebatur.* Et alibi: *Socij duplicem numerum equitum darent, pedites æquarent.* Denique & posteriori æuo plurimùm hoc seruatum. vt in Suetonij Tiberio: *Bellum per quindecim legiones, parémque auxiliorum copiam gessit.* Et testimonia plura, quæ tute notabis. At enim in hac re

Numerus sociorum. Par ferè Romanis. Lib. viii. Lib. xxii. Cap. xvi.

variatum

variatum sæpe, idque iam olim: vt non frustrà adiectione sibi cauerit Polybius, *vt plurimùm.* significans vulgò id fieri, & nisi tempori aut Patribus aliter visum fuisset. Nam hæc duo temperabant; & sæpe necessitas aliqua maiorem numerum imperabat, sæpe arbitrium Patrum. Equidem reperio post bellum Punicum secundum, plures Sociorum ferè lectos: quidni? totâ Italiâ iam domitâ, & in societatem armorum adscitâ. Liuij libros si vides (non onero te exemplis:) ferè inuenies tertiâ aut alterâ parte socios excessisse, sed tertiâ creberrimè. Imò Liuius hoc quasi certum & legitimum (aliter ac Polybius) refert: *Nouus totus exercitus Consulibus decretus, binæ legiones cum suo equitatu, & sociûm Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum, & octingenti equites.* Sed verba aut scriptio mihi incerta. Itáne *semper* is numerus? Tu me longè aliter doces (vt Polybium hîc omittam) libros tuos singillatim euoluentem. Iam addis etiam de *octingentis* modò equitibus: & hoc credam *semper* fuisse? Imò profectò *mille ducenti* esse debebant, ex more. Quid faciam huic loco? corrigam, quia sententiam non dirigo, faciamque: *quantus tum semper*, voculâ istâ insertâ, quæ adstringit & alligat ad tempora illa & annos. Credo verum esse. & cùm percurro eos libros & res sub bella Macedonum aut Antiochi gestas, sæpe reperio talem illum numerum, etiam in equitibus ipsis. Credes tu hoc nobis, aut quæres. Ita tum igitur: at paullò pòst, Polybij iterùm æuo reditum ad priscum morem, & pedites vulgò alteri tanti, equites dupli scripti. Lubet quærere, cur equites magis dupli? Quia, opinor, latè socij per opida & agros sparsi: eoque facilius habere iis equos, & tolerare. At Romani, nec censu multi nimis equites tunc erant: & in vnâ vrbe haud tam commodè habebant.

Interdum aliter, imò sæpe.

Parte tertiâ superât.

Lib. xl.

Inuolutus Liuij locus.

Correctiûcula euolutus.

Equites cur plures è socijs.

„ *Appellant alterum Dextrum, alterum Sinistrum cornu.*] Numerum dedit, nunc diuidit. & est, inquit, distributio simplex, qualis legionum: faciuntque duas partes, etsi non legiones, sed *Cornua* appellant. Ita vox Græca sonat: an pro mente tamen Polybij reddita? itemq; pro re & more? Dubito, imò non dubito. Cedò exemplum vnum, vbi *Cornu* hac significatione, & peculiariter Socios notet, ego cedo. Scio & nimis memini, passim *Cornu dextrũ* aut *sinistrum* legi in acie: sed tam de legionibus, quàm de Sociis, nec de istis seorsim. Quid ergo ego? aliam vocem Latinam suggero, quæ sit in hunc sensum. Ea est, *Ala*. Dico *Alam dextram* & *sinistram*, vocatas partes illas duas sociorum: quia plurimùm, vt alæ in auibus, corpus illud legionum vtrimque tegebât. AVD. Ne calor te Lipsi auferat. & scin' de peditibus, non de equitibus, sermonem hunc esse? LIPS. O tuam prouidentiam! abripiebar, nisi reuocasses. Quin sile homo, ego de peditibus probè me scio loqui, & *Alas* iis adsigno, præter vulgi ac tuam, vt video, mentem. Atqui res firma est: & Liuiana hæc audi. Primùm: *Dextera ala (in alas diuisum socialem exercitum habebat) in primâ acie locata est, in subsidiis duæ Romanæ legiones.* Totam narratiunculam vide, consenties statim de peditibus hæc palàm, & altero illo cor-

Cornua sociorum.

Alæ in peditibus.

Lib. xxxi.

nu, scripta. Atqui, inquies, vt nouum refert, *diuisum in alas exercitum habuisse*: fallor ergo, qui apto hoc ad morem. Imò litterula elapsa nos fallit, & omnino scribendum: *habebant*, numero multitudinis. Studiosè enim Liuius hoc ipsum, quod nunc ego, notat: & tunc, inquit, moris diuidi socios in duas Alas. Notat ideò, quia eius æuo & diu antè non iam socij: nec omnibus fortasse hoc gnarum. Iterùm: *Egregiè legiones, nec segniùs duæ alæ pugnabant*. Instructionem hîc pugnæ & ipsam totam vide, certum est pedites intellegi sociales. Tertium: *Prima legio & dextra ala prælium inibant*. Et ibidem: *Primæ legioni tertia, & dextræ alæ sinistra subiit*. Vtrobique cum legionibus iungit & pariat, & nihil in iis pugnis videbit, qui hoc non videt. Sed & suprà in Extraordinariis exempla quæ adduxi, faciunt istuc. Iam clarissimè & ἀναντιῤῥήτως hoc euincunt, *Alares cohortes*. Quæ enim istæ sunt? non aliæ quàm sociales, & quæ in duabus istis alis. Ecce ista Liuij: *Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat*. Et ne de pauculis suspicêre aut cauillêre, numerum ipsum expressit, qui in vtroque cornu. Nam mox ait: *D. Brutum Scæuam legatum cum legione primâ, & viginti alaribus cohortibus, ire aduersum hostem iubet*. Erant ibi duæ legiones, & duæ Sociorum alæ: ergo tot cohortes. Quin ibidem etiam clarè à Legionariis seiungit. Sed & in Cæsare *Alarij* hoc sensu. De pugnâ cum Ariouisto: *Omnes alarios in conspectu hostium pro castris minoribus relinquit, quòd minus multitudine legionariorum militum, pro hostium numero, valebat, vt ad speciem alariis vteretur*. Mens ibi & consilium Cæsaris, non disiungere legionarios, sed vnà habere ad pugnam: alarios autem, id est auxiliares & socios, pro castris alteris *in speciem*, vt loquitur, relinquere, terrendo hosti aut distinendo. Reuera enim huic manui (e Gallis plerique erant) non nimis fidebat. Iterùm in Cæsare hæc vox: *Legionibus completis duabus Varro, cohortes circiter triginta alarias addidit*. nempe auxiliares ex Hispanis. Idem alibi: *Crebras stationes disponunt equitum, & cohortium alariarum*. Ita in Capitolino: *Albino ex familiâ Ceioniorum duas cohortes alares dedi regendas*. Et iámne de pedestribus alis tibi persuasi? A V D. Non, sed extorsisti: cedo, credo, & cum meo bono. Nam hæc talia legebam magis anteà, quàm capiebam. L I P S. Ergo pergamus. quò? porrò diuidere pedites, quod Polybius omittit. Quare? quia ne similia omnia Romanis, exceptâ tamen cohortium frequentiâ? Nam cùm detracti sint *octingenti quadraginta* in Extraordinarios, palàm est remanere in Alam non nisi *ter mille trecentos sexaginta*. Diuide in cohortes decem: id quoque liquet, singulas *trecentorum triginta sex* esse. Cetera igitur similia. & hoc est quod Liuius asserit, in bello cum Latinis: *Eodem ordine Latini instruxerant aciem, nec vexilla cum vexillis tantùm, Hastati cùm Hastatis, Principes cum Principibus, sed Centurio quoque cum Centurione, si ordines turbati non essent, concurrendum sibi esse sciebat*. Necessum ex iis est, & Manipulos, & Centurias siue Ordines, eadem cum Romanis habuisse. Nos tamen ambigimus leuiter, an Polybij æuo sic factum. Primùm, quia ipse tale nusquam: sed

Leuis correctio, sed cũ momẽto rei.

Lib. XL.

Lib. XXVII.

Alares cohortes.

Lib. X.

Cæsar explicatus.
I. Gallic.

II. Ciuil.

In Clod. Alb.

Decem cohortes sociorum.
Lib. VIII.

An & Manipuli & Ordines.

ſed nec Liuius temerè (excipio libro primo, vbi *manipulos Latinorum* nominat) niſi *cohortes* ingerit ſociorum. Secundò, quia in caſtris metandis Polybius ciues quidem per manipulos diſtinguit; in ſociis nihil tale, ſed locat ſaltem per decem corpora, velut cohortes. Tertiò, quia poſteriore etiam æuo cohortes auxiliorum legis, nō manipulos, aut Haſtatorum, Principum, Triariorumque diſtinctiones. Denique ex iſtis Polybij argumentum, quòd Extraordinarios tot decerpit. Si ita, flos ipſe & robora abierunt; qui ſunt reliqui in Triarios? Tamen haud temerè hoc decîdo, imò etiam in æquabili lance, & mediâ quod dicitur aginâ, adhuc nuto. AVD. Quieſcere te video: res de ſociis facta? LIPS. Facta. AVD. Atqui Alæ peditum, ab illis equitum te abduxerunt, & de iis nec verbum. LIPS. Iure ſuggeris, redeo & iam dico. Equites, cùm duplos ita ponimus, fuêre in quamque pedeſtrem alam *ſexcenti:* detractis autem Extraordinariis, non niſi *quadringenti*. Hic quoque numerus *Ala* dictus, & ipſi illi equites *Alares*. An non confuſio in hac re? non, quia ferè *equites* addebant, aut *cohortes:* aut certè narratio indicium faciebat. De his in Salluſtio: *Ipſe Marius cum equitibus ſiniſtræ alæ eſſe.* Non niſi ſociales intellege, ſicut & Vegetius diſtinguit. *Alæ dicuntur,* inquit, *equitum, quòd ad ſimilitudinem alarum ab vtraque parte protegunt acies, quæ nunc vexillationes vocantur. Eſt & aliud genus equitum, qui Legionarij vocantur, propterea quòd connexi ſint legioni.* Facit idem poſteà: etſi haud negem *Alam* commune nomen eſſe, & interdum de Romanis etiam dici, ſed (apud veteres quidem) perrarò. Liuius, de Scipione qui *trecentos iuuenes florentes ætate* ad Siculorum equos tranſſcripſerat: *Egregiam hanc alam equitum euaſiſſe ferunt*. Ipſi ibi viri & numerus, ſunt Romani. Sed exempla hæc, vt dixi, perrara. *Alarij* de ſociis in Liuio: *Alarij equites, poſtquam tam memorabile facinus equitum Romanorum vidêre.* Diſtinguit planiſſimè. atque iterùm alibi: *C. Liuium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quàm concitatiſſimos equos immittere iubet, & legionarios equites in ſubſidiis eſſe.* Hoc ille in pugnâ quapiam L. Cornelij Conſulis, cum Gallis Boiis: in cuius principio errorem non te celo, aut veriùs culpam. Nam ſcribitur: *Siniſtra ſociorum equitum ala & Extraordinarij, in primâ acie pugnabant*. At ego aſſero *equites* ibi nullos fuiſſe, & temerè per inſcitiam inſertos. Scripſerat Liuius: *Siniſtra ſociorum ala:* & pedeſtrem intellexerat illam partem Sciolus quiſpiam, qui Alas non niſi in equitibus norat, eos iniunxit. Malè. ni ita ſit (totam narrationem vide) nunquam mihi apud te ſtet fides. Sed nec olim ſolùm *Alares* ſocij, ſed etiam poſteà Auxiliares dicti. Tacitus: *Alares Pannonij, robur equitatus*. Iterùm: *Alarios equites, & leues cohortium mittit.* Sed ſatis hæc firmauimus, porrò imus? AVD. Reprehendo, & leuiter etiam ſiſto. Quanta hæc ala fuerit, dictum à te, non doctum. LIPS. Ergo ſemper teſtes? ad morem me vocas, video, qui obtinuit, non inutilis herclè, vt omnia exemplis firmentur, ſed tamen cum ambitione coniunctus ſæpe; & interim cum tædio lectoris. Audi. Quadringenariam hanc ſocialem fuiſſe verè dixi, &

Alæ equestres. *Quantæ fuerint.* In Iug. *Alæ propriè de Sociis.* Lib. II. cap. I & ſeq. vide. Lib. XXIX. Lib. XL. Lib. XXXV. *Gloſſema eiectum è Liuio.* Hiſt. III. Annal. III. *Numerus in Alâ.*

Polybius euincit. Postea quoque tanta, ex Hirtio in elegantissimo libello (ita enim est) belli Africani: *Postquam equites quadringenti Iuliani vim hostium sustinere non poterant, Cæsar alteram alam mittit, quæ satagentibus celeriter accurreret.* Vides *Alam* dici, quadringentos. Sed & grandiores tamen quædam fuere. vt in Liuio: *Campanorum ala, quingenti ferè*
Lib. x. *equites.* In eodem alibi: *Numidarum ala equites quingenti.* Nam *milliarias* quoque in Iulio Hygino lego: & in lapide prisco: PRÆF. AL. BRITANNICÆ. MILIAR. Sed quanquam paullò grandiores, mansit tamen
Quot Turmæ in eâ. diuisio illa in decem Turmas, ipsas quoque scilicet paullò pleniores. Hoc in Sociis fuisse Polybij castrensis metatio liquidò ostendit. An posteà, & semper? negat Hyginus, & in manuscripto eius codice ita lêgi: *Ala habet turmas sedecim, decuriones & reliqua prout numerum turmarum.* Non de nostris & communibus eum credo loqui, & fuerint tunc
II. Hist. maiores. Dat & Tacitus suspicari: *Quattuor equitum turmas, vniuersam Treuirorum alam cum Iulio Classico misit. ex quibus pars in coloniâ Foroiuliensi retenta, duodecim equitum turmæ aduersus hostem iêre.* Si pro priscâ diuisione scriptum, duæ solæ turmæ remanserint: si pro Hygini, octonæ.
Lib. XVIII. Sed & Turmas prægrandes Ammianus facit, numeratque, *Duarum turmarum equites circiter septingentos.* Sed aut *septuagenos* corrigendum est, aut voce eâ latè abusus, non nouum illi æuo.

DIALOG. VIII.

De Centurionum numero, ordine, prærogatiuâ, de Optionibus, Primopilis, omnia accuratè.

IAM denique bonâ fide pergimus, nec te moror si moraris. Absolui de *Ordine in militibus:* alter in *Ducibus* superest, vtilis atque etiam iucundus. Duces sunt duorum generum, *Proprij* & *Communes*. Illi *qui cer-*
Diuisio ducum. *tæ alicui & vni parti præsunt:* isti, *qui communiter omnibus.* In illo genere *Centuriones* sunt & *Tribuni:* in isto, *Legati* & *Imperator*. Videamus singulos, & *Centuriones* primùm: de quibus sic Polybius:

POLYB. Ἐξ ἑκάστου δὲ τῶν προειρημένων γενῶν, πλὴν τῶν νεωτάτων, ἐξέλεξαν ταξιάρχους ἀριστίνδην δέκα. μετὰ δὲ τούτους, ἑτέραν ἐκλογὴν ἄλλων δέκα ποιοῦνται. καὶ τούτους μὲν ἅπαντας προσηγόρευσαν ταξιάρχους. ὧν ὁ πρῶτος αἱρεθεὶς, καὶ συνεδρίου

Ex quoque autem dictorum Generum, exceptis natu minimis, eligunt Ordinum ductores, secundùm virtutem, decem. Post istos alterâ electione iterùm decem: atque hos omnes appellant Ordinum ductores. quorum is qui primus electus est, etiam consilij

particeps

κοινωνεῖ. προσεκλέγονται δ' οὗτοι πάλιν αὐτοὶ τοὺς ἴσους οὐραγούς. ἑξῆς δὲ τούτοις μετὰ τῶν ταξιάρχων διεῖλον τὰς ἡλικίας ἑκάστην εἰς δέκα μέρη, πλὴν τῶν γροσφομάχων· καὶ προσένειμαν ἑκάστῳ μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν, δύο ἡγεμόνας, καὶ δύο οὐραγούς. τῶν δὲ γροσφομάχων τοὺς ἐπιβάλλοντας κατὰ τὸ πλῆθος, ἴσους ἐπὶ πάντα τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ μὲν μέρος ἕκαστον ἐκάλεσαν καὶ τάγμα, καὶ σπεῖραν, καὶ σημαίαν. τοὺς δὲ ἡγεμόνας κεντυρίωνας, καὶ ταξιάρχους. ἔτι δὲ καθ' ἑκάστην σπεῖραν ἐκ τῶν καταλειπομένων ἐξέλεξαν αὐτοὶ δύο, τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ γενναιοτάτους ἄνδρας σημαιοφόρους. δύο δὲ καθ' ἕκαστον τάγμα ποιοῦσιν ἡγεμόνας, εἰκότως. ἀδήλου γὰρ ὄντος καὶ τοῦ ποιῆσαι, καὶ τοῦ παθεῖν τι τὸν ἡγεμόνα, τῆς πολεμικῆς χρείας οὐκ ἐπιδεχομένης πρόφασιν, οὐδέποτε βούλονται τὴν σπεῖραν χωρὶς ἡγεμόνος εἶναι καὶ προστάτου. παρόντων μὲν οὖν ἀμφοτέρων, ὁ μὲν πρῶτος αἱρεθεὶς ἡγεῖται τοῦ δεξιοῦ μέρους

particeps fit. Isti autem rursus eligunt totidem Uragos quos dicũt, siue Tergi duces. Post hæc deinde unà cũ Ordinum ductoribus diuidunt ætates singulas siue Genera, quamque in decem partes, exceptis Velitibus: & adtribuunt cuique parti ex viris iã electis duos duces, & duos Uragos. Reliquos autẽ Velites, vti multitudo est, diuidunt æquabiliter in omnes partes. Atque harũ quãque appellant Ordinem, & Manipulum, & Signum: ipsos autem duces, Cẽturiones & Ordinum ductores. Qui etiam in quemque Manipulum, ex reliquis eligũt duos, vigore corporis & animi præstãtes, Signiferos. Duos autem in quemque manipulũ duces faciũt, meritò. quia cùm incertũ sit quid quisque facere aut pati possit, nec res bellica excusationẽ capiat, nunquã volunt manipulum sine duce esse. Vtroque igitur præsente, qui prior electus est, præest Dextræ parti manipuli;

τ σπείρας· ὁ δὲ δεύτερος τῶν εὐωνύμων αἰρεῖν τῆς σημαίας ἔχει τὴν ἡγεμονίαν· μὴ παρόντος δ' ὁ καταλειπόμενος ἡγεῖται πάντων. *manipuli; qui secundus, Sinistra. Cùm autem alter non adest, is qui relinquitur praeest omnibus.*

Hæc sunt quæ noster doctor de numero & ordine inter se Centurionum, paucis benè intellecta etiam eruditiorum. Equidem in claram lucem dare enitar, tu animum & aures mihi. Ait:

Centuriones primi, è suo quisque genere.

„ *Ex quoque dictorum generum.*] Verba si examinas, efficiunt, non solùm in quoque genere creatos Centuriones, sed ex quoque genere. Sic vt Hastati ex Hastatis, & deinceps. Quod in primâ istâ ordinatione seruatum fortasse, aliàs sæpe neglectum aut calcatum: cùm è genere in genus ad honestiores ordines, virtutis alicuius causâ, transferrent.

„ *Exceptis natu minimis.*] Ij sunt Velites, qui nec signa propria habent nec duces.

Tribuni assignant ordines.

Lib. XL.

„ *Eligunt.*] Ipsi Tribuni, ex sermonis contextu: sed sic vt Consulum iussu aut permissu. Nam isti profectò ordines dabant, attollebant, pro arbitratu. Apud Liuium: *Consul deprecatus est Tribunos plebis, ne prohibeant se quem cuique ordinem assignari è republicâ sit, eum assignare.* Attamen vsi sub initium, & vbi tam multi assignandi, operâ Tribunorum.

Lib. XL.

Itaque & de iis apud Liuium Sp. Ligustinus: *Ordinem, quo me dignum iudicent Tribuni militum, assignare ipsorum potestatis est.* Ibidem: Tribuni militum *in legione primâ primum pilum ei, virtutis caussâ, assignarunt.* Nota, quòd ait solenniter: *virtutis caussâ:* in formulâ id fuit, & iam sequitur in nostro:

Ob virtutem dati.

„ *Secundùm virtutem.*] Quæ vtraque intellegenda, animi & corporis: sed maximè ista militaris. Lucanus de Scæuâ:

Lib. VI.

——— ibi sanguine multo
Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Promoti & Promotiones.

Significat ob strenua facta multasque cædes promotum. *Promotum* dico, quæ frequens, & velut propria, in hac re vox est: eoque sensu Suidas: προμωτος, προκόπτων παρὰ ῥωμαίοις: *Promotus, qui prouehitur & ascendit apud Romanos.* Exempla tibi vltrò obuia. A fortibus factis igitur promotio: & hoc milites reddebat fortes. In Tacito pluscula & ordine ex-

Requisita in Centurione.

I. Annal.

pressa, quæ hîc spectabant; dabo verba. *Centurionatum*, inquit, *Germanicus inde egit. Citatus ab Imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in prœliis fecisset, & cui erant donaria militaria, edebat.* Priora ad notitiam viri aut honestatem spectant, posteriora ad hanc rem propriè, & à strenuè factis aut donariis maximè promotio. De his Lucanus significat: *——summi tum munera pili*
Lælius, emeritiq; gerens insignia doni,
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Signifi-

Significat, inquam, hunc Lælium ciuicâ insignem fuisse, & ob id quoque Primopilatu donatum. Non est dubium, quin ista res inter firmamenta fuerit militiæ Romanæ: & infractam eam, cùm hæc neglecta. Vegetius de suo æuo queritur, *Legionum robur infractum, cùm præmia virtutis occuparet ambitio, & per gratiam promouerentur milites, qui consueuerant per virtutem*. Benè Vegetius, & ita post Augustum paullatim factum. Nam & ipsi Principes inter beneficia cœperunt dare, & ab iis petebantur. Plinius de amico quodam: *Huic ego ordines impetraueram.* Capitolinus: *Per Lollianum Auitum consularem virum ordinis ducendi dignitatem petiit*. Nec aliâ mente Iuuenalis:

Lib. II. cap. III. *Per gratiã dati ordines.* Lib. VI. cap XXV.

—— perlege rubras Sat. XIIII.
Maiorum leges, aut vitem posce libello.

Quin & census rationem habitam video, & quosdam ditiores statim ab initio Centuriones factos, sine militiæ aliis rudimentis. Mihi hoc Dio Cassius dicit, apud quem Mæcenas suadet Augusto, *recipi in Senatum quosdam Centurionum, modò non eos qui aliquando inter gregarios meruissent, & corbes ac storeas portassent. id enim indignum & turpe,* ἐκ δὲ δὴ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἑκατονταρχησάντων οὐδὲν κωλύειν τοὺς ἐλλογιμωτάτους αὐτῶν μεταλαμβάνειν: *ex iis verò qui ab initio & semper Centuriones fuissent, nihil impedire prudentissimos eorum assumere*. Facit huc fortè illud Portij Latronis apud Senecam: *Census in castris ordinem promouet, census in foro iudices legit*. Quid, quòd etiam aliter facti per opes? emebãt. Sed hoc apud turpes, & cuiusmodi Pisonem Cicero carpit: quem ait, *Centurionatus palàm vendidisse, ordinésque per seruulum assignasse*. Seruulum, non Tribunum, & interpretem nempe nundinationis.

Centuriones à censu. Lib. LII. Lib. II. Cont. I. Orat. in Pison.

„ *Decem.*] Hæc est prior electio, & ita fiunt triginta.

„ *Altera electione iterùm decem.*] Adnota duplex electio: & quo fine? cur non vno labore atque operâ defuncti, & statim initiò legerunt *sexaginta?* Noluerunt, & est hæc caussa. Triginta manipuli sunt in legione, vt diximus: in quoque Centuriones duo. Vt igitur constaret vter ex iis prior & quodam genere dignior esset, duplex hæc electio facta, & in quoque suo manipulo prælati electi illi primi. Mox magis aperiemus. Nota & amplius, clarissimè ex his verbis elici & asseri *sexaginta* Centuriones: quos etiam Tacitus, in verbis quæ suprà de numero legionum dedi: *Sexageni singulos, vt numerum Centurionum adæquarent*. Sed & Dionysius vbi de Primipilo, verbis infrà reddendis. Liquidum hoc est, & omnis ordo sic poscit: vbi mentem viri docti & harum quoque rerum curiosi habent, cùm *triginta* modò statuunt ex Polybij mente? valdè errant. Quid tamen insultem?

Caussa iteratæ electionis. *Sexaginta Cẽturiones.* I. Annal.

Ἁμαρτάνει τι καὶ σοφοῦ σοφώτερος.
Et labitur sapiente vel sapientior:

ait quispiam. Illi hîc, ego alibi: maximè ille, qui minimè se putat.

„ *Qui primus electus est.*] Primopilum intellegit. Ergo clarum, electionem

nem istam factam primùm in Triariis, tum Principibus, tum Hastatis: ordine scilicet dignitatum.

„ *Etiam consilij particeps fit.*] Pluribus eminuit iste Primus; etiam eo, quòd more & iure ad Consilium venit. Militare accipi liquet. in quod primò omnium Legati veniendi ius habebant, & Tribuni. Æquabatur igitur quadam parte istis. Liuius de prioribus lib. IX. *Ad Consules mæstos, nec aduocantes quidem in consilium, suâ sponte Legati ac Tribuni veniunt.* De isto Cæsar: *Labienus noctu Tribunis militum primísque ordinibus conuocatis.* Iterùm: *Ad consilium rem deferunt. L. Cotta compluresque Tribuni militum & primorum ordinum Centuriones nihil temerè agendum censebant.* Istos Primopilos vtrobique intellegi probabile est, ac cum iis, primos Principes & Hastatos. Etsi interdum plerosque omnes Centuriones aduocatos legam: sed pro tempore, & arbitrio Ducis magis, quàm more. Cæsar instante pugnâ in Ariouistum: *Conuocato consilio, omniúmque ordinum ad id consilium adhibitis Centurionibus.* Interdum & Equites admixti, digniores scilicet militum, & Centurionibus æquandi. Cato Priscus apud Liuium, bello Hispaniensi, *Conuocari Tribunos Præfectósque, & equites omnes, & Centuriones iussit.* Et Præfectos inibi accipiam Sociorum, qui Tribunis pares. Miror tamen de *omnibus equitibus:* nam duas legiones Cato habuit, ergo equites sexcentos. Adde centum viginti Centuriones, duodecim Tribunos, totidem Præfectos sociales, concio ista non consilium. Dubitaui legere: *Præfectósque equitum omnes.* Atque ij sint Decuriones, meritò sanè vocati, vbi omnes Centuriones. De equitibus aliquid indicasse Virgilius videtur:

Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus,
Consilium summis regni de rebus habebant.

Vt quid enim *iuuenes* consilio tam arduo miscet, nisi consideratione Romani moris (ita poëta hic amat) quo equites admissi? qui ferè è iuuentute.

„ *Isti autem rursus eligunt totidem, quos Vragos dicunt.*] Qui autem *isti?* Centuriones, vt videtur, iam lecti: illi inquam *Vragos* sibi legunt. Sed quos? & quo Latino nomine dictos? iamdiu equidem ambigo & quæro. Si Græcanicam vocem intueor, dixerim esse *Agminis coactores.* Horum cùm alibi, tum in Suetonio, mentio: *Renunciantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbendum adhortatus est.* Atque hi profectò à fine & à tergo curant. Si tamen hos intellegit, & si ordinarium hoc munus; mirum non ab historiæ aut militiæ scriptore dictum aut tactum. An magis est *Optiones* hîc accipi? quos ipse cùm Græco verbo reddere non posset, simili notificauit? Credo hos esse. eò magis quòd à Centurionibus lectos dicat: & sunt sanè isti subsidia & velut vicarij Centurionum. In Festo: *Optio qui nunc dicitur, anteà dicebatur Accensus. Is adiutor dabatur Centurioni à Tribuno militum: qui ex eo tempore, quem velint, Centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est.* Clariùs scribatur: *qui, ex quo tempore.* Nam hoc sentit dicitque Festus, anteà *Accensum* di-

Consilium militare. E quibus? *Legatis ac Tribunis,* VI. Gallic. V. Gallic. *Et Primopilis:* *Interdum & alijs Centurionibus,* I. Gallic. *Et equitibus.* Lib. XXXIIII *Dubitatio in Liuij verbis,* Lib. IX. *Qui Vragi Polybio. An agminis coactores?* Cap. XLV. *An Optiones? Qui sint isti.* *Rescriptus obiter Festus.*

ſum dictum cùm Tribunus eum daret: ſed poſtquàm Centurioni optandi eligendíque ius fuit, factum *Optionem*. Nonius ſimiliter: *Optiones in cohortibus, qui ſunt honeſti gradus, vt optatos, quod eſt electos*. Et Vegetius: *Optiones ab optando appellati, quòd antecedentibus ægritudine impeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarij ſolent curare*. Quod aliquid Lib. II. cap. VII. etiam pro Polybij verbo. nam ſignificat ipſos Centuriones *anteceſſiſſe*, iſtos à tergo fuiſſe. Et an fortaſſe in acie ſic poſiti? opinor, etſi teſtibus haud firmem. Horum & Varroni mentio: *Optiones in turmis, Decurionum; & cohortibus, Centurionum appellati.* Item priſco lapide: BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN CENTVRIA. IIII. de L. L. In Procopio Latino facto: *Gezon erat quidam inter pedites, eius ordinis, quos Optios Romani appellant*. Sed & Tacitus inter officia militaria nominat, *Proculum teſſerarium ſpeculatorum, & Veturium Optionem eorumdem*: paullò alio tamen, vt videtur, ſenſu. Sed in id æuum nunc non inquiro, & aliquid ad Tacitum dixi. An iſti noſtri ſunt, quos *Succenturiones* Liuius? Ita enim bello Latino: *Centurioni primi pili permiſſum erat ab Conſulibus, vt Succenturionem quem vellet legeret*. Credam; & hinc eſſe originem rei, à bello inquam Latino, occultè ab eo tactam. Nam anteà, inquit Feſtus, Tribuni dabant: nunc permiſſum, *legeret quem vellet*. Video & in Dione Caſſio ἑκατοντάρχους ϗ ὑπομείονας iungi: id eſt ad verbum, *Centuriones & Sub-minores*: quaſi dicas *Vicarios aut Procenturiones*. Ita acceperim: & notat, eos à Cæſare in Senatum etiam lectos. Simile in Tribunis & Ducibus fuit imo æuo, quorum *Vicarios* in Cæſareis ſcriptoribus ſæpe leges.

Lib. II. Vandal. — I. Hiſt. — Succenturiones. Lib. VIII. — Lib. XIII.

„ *Adtribuunt cuique parti ex viris iam electis duos duces*.] Pars hîc manipulus eſt: tales in legione triginta: & in quâque duo duces ſiue Centuriones: quid ergo clarius quàm ſexaginta eos eſſe? Mentem aut oculos alibi habuerunt, qui non viderunt. Sed & ij verbis his refutantur, qui vnum *Primopilum* fuiſſe volunt tantùm: vnde enim ſexaginta erunt? vnde *cuique parti duo?* quod hîc dicitur. Liuij locus qui eos inducit, eſt: *Duo Primipili ex vtraque acie inter Triarios erant, Romanus corpore haud ſatis validus, Latinus viribus ingens, bellatórque primus*. Sed non ea ſententia, duos tantùm fuiſſe, id eſt vnum in quâque acie (id verò non poteſt. nam quattuor ibi legiones Romanæ erant) ſed duos tales, cum notis valetudinis & roboris adſcriptis.

„ *Appellant ordinem & Manipulum & Signum.*] Ita verti, & videtur manifeſtò Polybius de Manipulo tantùm loqui. Alij tamen malunt, *Appellant Legionem, Cohortem, & Manipulum:* nempe, inquiunt, pro variâ inter ſe partium illarum compoſitione & iuncturâ.

„ *Centuriones & Ordinum ductores*.] Ipſa Latina vox in Græco eſt, χεντυρίωνες: ſed adſpirate ſic ſcripta. Credo quia ſic ſolet illa ætas. Fabius: *Chorone, Chenturiones, Prachones adhuc quibuſdam inſcriptionibus manet*. Lib. I.

„ *Eligunt duos vigore animi & corporis præſtantes Signiferos*.] Ex hac ſcriptio- *Quot ſigna in manipulo.*

Duo videri. ſcriptione clarum videatur, duo ſigna in quoque manipulo fuiſſe. Nec
Lib. VIII. aliter è Liuio, qui in Ordinè locat, id eſt dimidio manipulo, *Centurionem*
Lib. II. *& Vexillarium vnum.* Videtur & Vegetius facere: *Antiqui cohortes in*
cap. XIII. *centurias diuiſerunt, & ſingulis centuriis ſingula vexilla conſtituerunt.* Dat ecce ſingula ſingulis Centuriis: atqui in manipulo centuriæ duæ. Ipſe *Vexilla* dicit, ſicut & Liuius *Vexillarium*: non quia reuera vela aut panni fuerint (nummi certè aut lapides non oſtendunt) ſed quia confundunt, & cum *Signi* voce miſcent. Nam *Vexilla* propriè olim non niſi equi-
An fortè tum. Hæc ita dixerim, ſed non ſine retractatione & dubio aſſenſu.
& vnicum. Nam profectò nimia videtur Signorum illa pluralitas, vt fuerint in legione ſolâ, peditum ſexaginta; equitum dena. Nam ſingulis turmis ſigna ſua fuiſſe, non videtur ambigendum. Adde iam Socios: & valdè creſcent. Hæc igitur tot ſigna an non confuſioni fuerint? Accedit Var-
IIII de ronis auctoritas, qui aliò ducit: *Manipulus, minima exercitus manus, quæ*
L. L. *vnum ſequitur ſignum.* De vno ait, non duobus. Ipſe Polybius, Manipulum paſſim Σημαίαν, id eſt *Signum* vertit & appellat: ſed Signum, non Signa. Quid quòd vna modò legionis Aquila, & ea Primopilo commiſſa? cur non hoc exemplo in ceteris? Denique Cæſar etiam fortaſſe
III. Ciuil. nos huc inclinet. qui prœlio Pharſalico *relata ad ſe* ſcribit, *centum octoginta ſigna militaria, aquilas nouem.* Atqui legiones Pompeianæ illic vndecim ſteterant: ergo ſigna manipulorum circiter *ſexcenta ſexaginta*, ex priore illâ ſententiâ: quod minimè conuenit in numerum Iulianum. Si enim nouem aquilæ captæ: quæ ratio aut proportio, vt tantùm *centum octoginta* è reliquis? Magis autem ea, ſi vnum modò ſignum manipulis demus, & tot capta faciamus è *trecentis triginta*. Minutè hæc deduco: quid refert? non alij inquiſiuerunt, & ſemel hæc ſcire cupi-
** argutari.* do eſt, non quia delectet * ψιχολογεῖν. Quid ergo aſſero? nihil firmiter, ſed propendeo vnicum vni manipulo fuiſſe. Ad Polybij & Liuij dico, duos quidem Vexillarios dari: ſed non conſequi neceſſariò de duobus Vexillis. Poſſunt enim ita dari, vt alter alterius vicem obeat in defatigatione (grauia enim hæc ſigna) aut etiam in morbo. Quæ ipſa cauſſa in Centurionibus duobus à Polybio expreſſa. Ad Vegetium, parùm is mouet. Nam eius æuo manipuli veri & veteres deſierant, eorumque vicem Centuriæ iam erant. Siſtit tamen iterùm Liuius, qui diſertè tria Vexilla in tribus Ordinibus ponit, libro octauo, verbis ſuprà, vbi de Triariis, Rorariis, & Accenſis. Itaque hærere me fateor, nec iurgium hoc diſcingere. Quidquid ſit, illud arbitror, in poſtremo Genere, id eſt Triariis, non niſi ſingula ſigna ſtetiſſe. Argumento ab vnâ aquilâ; tum etiam quia exiguus ille manipulus, & numero non niſi vnus ordo: atque ita Liuius olim, cùm Rorarij & Accenſi adiuncti, non niſi vnum Vexillum donat. Credo igitur manſiſſe.

„ *Qui prior electus eſt præeſt dextræ parti.*] Alio ſenſu hîc *pars*, & ſignificat *Centuriam* ſiue *Ordinem*, id eſt Manipulum dimidiatum. Valdè autem notanda hæc Polybij, ſine quibus quomodo de ordine & digni-

tate

tate Centurionum expediamus? numquam satis certò. At nunc mihi omnia clara, & efficiam vt etiam tibi, si lubet attendere. AVD. Lubet? Ardeo. nunquam magis hæreo, quàm cùm ista in Historiis lego, de promotionibus ad altiores ordines, de primo Principe, octauo Hastato, & talia. Plenè hæc semel tu & planè. LIPS. Faciam. sed vereor vt tenuia intercurrant, ad quæ non erigitur vulgus. Sed hoc seponam, tibi canam & paucis. Ordo Centurionum triplex, *A Numero, à Genere, à Situ. A Numero* est, qui in ipsis Manipulis aut cohortibus, & vt illi atque istæ non nisi Decime; sic Centuriones. A primo ad hunc numerum descenditur, nec itur infrà. Honestissimi autem semper, quod liquet, primi, & sic deinceps. *A Genere*, qui in ipsâ cohorte vnâ spectatur, & honestior Centurionum ille qui in eo honestiore. Exempli caussâ. Sex sunt Decimi in cohorte Decimâ: duo in Hastatorum manipulo, duo in Principum, totidem in Triariorum: qui honestissimi? Triariorum haud dubiè, tum Principum, vltimi Hastatorum. *A Situ* denique, quod eos qui eiusdem Numeri, Generis, imò Manipuli sunt, spectat. Exempli gratiâ. quod discrimen aut præitio inter duos *Primos pilos*, duos *Octauos Hastatos?* istud, quod Polybius in verbis ad quæ commentamur promit, vt dignior sit qui *præest parti siue ordini dextro.* Quis ille? certus, inquit, & sine controuersiâ semper, qui primus electus est in electione priore. Vt totũ me aperiam, & diffundam vel ex superuacuo, vide. Sunt duæ electiones (antè dictum:) & priore eligebant Centuriones triginta: nempe in quoque Genere decem: tum iterùm triginta, diuisione eâdem. Ergo omnes qui primi, secundi, tertij, in tali Genere, in tali manipulo, priore electione dicti; ij præerant dextræ centuriæ, & hoc aspectu in eodem Numero, Genere, Manipulo digniores. Hæc intellegi à te censeo: firmanda aut illustranda sunt exemplis, eò promptiùs, quòd quædam in tenebris sunt aut lite: obscura dico, aut incerta. Ad Numeros & Genera spectant (iungi enim ferè solent) ista. Liuius de Sp. Ligustino, in concione ad populum, quæ tota sine hac notitiâ obtenebrat: *Virtutis caussâ mihi T. Quinctius Decumum ordinem Hastatum adsignauit.* Fuerunt rudimenta eius militiæ, & ideò pro magno narrat, ordinem sibi adsignatum, etsi ille vilis & imus. Cicero: *Nasennius Cretensi bello, Metello Imperatore, octauum Principem duxit.* Atque obiter, in his talibus, *Princeps* aut *Hastatus* est ipse ordo. Quo etiam modo Ouidius:

Diuisio & discrimen Centurionum.

A Numero.

A Genere.

A Situ.

Duplicis electionis effectus.

Exempla priorum duorum inst.

Lib. XLII.

Epist. ad Brut.

Hastatus pro Ordine.

——— *Hastatos instituítque decem:*

& dictionis talis plurifariàm exempla. Nescio an hoc in Cæsare: *Q. Fulginius ex primo Hastato legionis duodecimæ.* Quid enim aliud vult, quàm Centurionem fuisse (è sequentibus apparet) in primo ordine seu manipulo Hastati? Tamen nouitia & suspecta locutio, non nego, vt multa in hodierno Cæsare: & an non fuit, *Q. Fulginius Centurio primi Hastati?* malim, & puto: caussamque corruptioni dederit nota, quâ sculpi & scribi Centuriones solent vulgo. Millies in lapidibus est, & curuatur in modum vitei flagelli. Nam vitis scilicet insigne Centurionum: eoque

II. Ciuil.

Diuinatio in Cæsare.

Nota Centurionum.

 hac

hac formâ illum notabant. Id in x. litteram aut *ex* præpositiunculam transisse, non nouum. Phrasis sanè vulgata noua, nec nunc mihi trans-mittenda. Video etiam nominari sine notâ Numeri, cum illâ Generis tantùm. vt in Floro: *C. Minucius quartæ legionis Hastatus.* Sed quis intellegitur ergo? κατ' ἐξοχὴν ipse primus. Orosius docet, qui de eâdem re & homine: *Minucius quartæ legionis primus Hastatus.* Simile in Liuio: *T. Pedanius Princeps tertiæ legionis:* accipe primum, & ipse antè sic dixit. An eo sensu Suidas: Πρίγκιψ, ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως παρὰ ῥωμαίοις: *Princeps, dux agminis apud Romanos?* an præstat simpliciter interpretari de quocumque Centurione Principe? & certè eò facit. Exempla aliquot vtriusque prioris discriminis habes: etiam vltimi ista. Liuius in eâdem oratione Ligustini: *Hic me Imperator dignum iudicauit, cui primum Hastatum prioris centuriæ assignaret.* Iterùm ibidem: *Mihi primus Princeps prioris centuriæ est assignatus.* Cur vtrobique hic de *priore centuriâ* tam disertim, nisi quia honestior, & est hæc ipsa quæ Polybio *dextra?* In eandem mentem Cæsar: *Omnibus primæ cohortis Centurionibus interfectis, præter Principem priorem.* Breuius dictum, sed æquiparat: *Princeps prior,* & *Centuriæ prioris.* Vereor vt in Liuio hîc corruptiuncula: *T. Pedanius Princeps primus Centurio.* Vtro modo vis distingui? *Princeps primus?* bene est, sed tum *Centurionis* vox nónne vacat? An *Princeps, primus Centurio?* non potes, & falsum sit: quia Primopilo hoc conuenit, esse *Centurionem primum.* In notæ fidei libro repperi: *primo Centurio:* parùm est, sed tamen vacillatio dat suspicari ne fuerit, *primæ* aut *prioris centuriæ.* Nam & *primæ* non malè, aspectu ad omnes inferiores viginti. En exempla huius discriminis quoque habes. Sed iam ad promotiones eamus, quas tangit Cæsar sed non explicat, in his verbis: *Erant in eâ legione fortissimi viri, qui iam primis ordinibus appropinquabant, T. Pulfio & L. Varenus. Ii perpetuas controuersias inter se habebant, omnibúsque annis de loco summis simultatibus certabant.* Obseruare potes diuturnas, & vt ipse ait, *perpetuas* has cõtentiones de loco fuisse, *omnibusq́; annis* repetitas. Quid ita? quia non saltu, sed gradu promouebantur, & ab infimis ordinibus perueniebant lento pede ad primos. Id quî factũ, quæro. An per Genera ascendebant? exempli caussâ, vt à *Decimo* Hastato ad *Nonũ,* & sic consequenter ad *Primũ?* tum retrogradi à *Decimo* Principe ad *Primũ?* denique à *Decimo* pilo ad *Summum?* Hæc nõ opinor, nec admitto. Per cohortes & manipulos magis est promotionẽ istam factam: hoc modo. Erant decem cohortes; infima *Decima* & in eâ tres manipuli; in quoque horum duo Cẽturiones. Isti omnes Numero pares, Genere impares: ideoq́; prima promotio in eodẽ Numero & Cohorte, à manipulo ad manipulum, siue à Genere ad Genus fuit. puta, à *Decimo Hastato* ad *Decimum Principem,* ab isto ad *Decimũ Pilum.* Tum expletâ eâ cohorte, Numero ascẽdebant, fiebantq́; *Noni,* mox *Octaui,* & denique *Primi.* Cùm iam illic, à *Primo Hastato* ad *Primum Principem;* à *Primo Principe* ad *Primum pilũ ibant.* Hæc cùm ratio & analogia consideranti ita suadẽt, tum & firma auctoritas

Marginalia: Lib. I. cap. XVIII. — *Hastatus, pro primo Hastato.* — Lib. IV. c. I — Lib. XXV. — *Exempla de Situ.* — Lib. XLII. — III. Ciuil. — *Cæsar explicatus* — Lib. XXV. — *Liuius ambiguè correctus.* — *Promotio Centurionum.* — V. Gallic. — *Quo ordine.* — *Partitè explicatum.*

ritas Vegetij, ista: *Vetus consuetudo tenuit, vt ex primo Principe legionis promoueretur Centurio primi Pili.* Si ita est, & non ex *secundo Pilo*; conuenienter profectò de toto illo ordine digessi. Cùm igitur Cęsar ait, *primis illos ordinibus appropinquasse:* significat in *secundo Principe aut Pilo* fuisse, in cohorte inquam secundâ: & id certamen pluribus annis fuisse, quia pariter ascendebant, & in pari virtute adnixi præire, non præibant. Nam virtutis sæpe hîc aspectus, & ea eximia ad primos etiã locos saltu traducebat. O bona contentio! ô arcanum & vtile militiæ firmamentum! sic in Cæsare: *Centuriones, quorum nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum legionum, caussâ virtutis, in superiores erant ordines huius legionis traducti, ne antè partam laudem amitterent, fortissimè pugnantes conciderunt.* Quod & indicat, traduci aliquando de legione in legionem solere. At de saltu promotionibus: exemplum in Sp. Ligustino, apud Liuium: qui à *Decimo Hastato* ad *Primum* traductus; ab isto ad *Primum Principem*; iterùm ab isto ad *Primum Pilum*. Hæc omnia virtutis caussâ: etsi tunc militia nondum continua, nec ita ordinariæ promotiones. At Cæsaris æuo iamdiu erant: ideoque magis insigni exemplo Scæua ille apud eum; qui cùm se facto probasset vix humanæ virtutis, & posteris quoque stupendo: statim hunc Imperator *ab octauis ordinibus ad primum pilum traduxit.* Ita ipse Cæsar scribit, nec distinguit quibus *octauis*, Hastatorum, Principum, an Pilanorum. Quid opus? inter imos ille ordo totus erat, & longè à primo: ideoque & *longum ordinem* Lucanus dixit. In eâdem enim re, de eodem Scæuâ:

Lib. II. cap. VIII. | *Virtus rũpebat ordinem.* | III. Ciuil. | *Lucanus illustratus.*

——— *Latiam longo gerit ordine vitem:*

id est qui longinquus, & tardæ promotionis, procul à metâ. Hoc sensu & Frontinus, de Vespasiano Principe: *Cùm adolescentem honestè natum, angustiarum rei familiaris caussâ ad longiorem ordinem deductum rescisset; censu constituto exauctorauit.* Laudatur humanitas eius Principis, qui cùm ordines tunc (suprà monui) à censu assignarentur, tenuem quendam, etsi stirpe honestum, ad infimos ordines detrusum videbat: è quibus cùm lentè debuisset ascendere & emergere, liberalitate potiùs illum iuuit, & militiâ soluit. Sunt iidem, *inferiores* aut *infimi ordines* vt Cæsari: *Q. Fulginius ex primo Hastato legionis duodecimæ, qui ob eximiam virtutem ex inferioribus ordinibus ad eum locum peruenerat.* Eidem: *Fabius Pelignus ex infimis ordinibus de exercitu Curionis.* At contrà, *primi ordines* sunt, illi in cohorte primâ: *Primus Hastatus* vterque, *Primus Princeps, Primus Pilus.* Non aliter acceperim, quoties *primorum ordinum Centuriones* lego. Vt in Liuio: *Legati Tribuníque & primorum ordinum Centuriones approbauêre.* In Cæsare: *Legatos primorum ordinum Centuriones ad Cæsarem mittunt.* In Tacito: *Vrgebatur maximè septima legio nuper à Galbâ conscripta, occisi sex primorum ordinum Centuriones.* Nota & numerum: *sex*, inquit, ergo omnes interfecti in cohorte primâ. Idem est, cùm *primos ordines* pro ipsis Centurionibus talium ordinum, compendio quodam dicunt. Vti Cæsar: *Cùm à Cottâ primisque ordinibus acriter*

Et Frontinus. Lib. IIII. cap. VI. | *Inferiores ordines.* II. Ciuil. | Eodem libro. | *Primi ordines.* | Lib. X. | II. Gallic. | III. Hist. | V. Gallic.

acriter resisteretur. Iterùm: *Labienus Tribunis militum primísque ordinibus conuocatis*. Apagete correctores. Hæc munda & bella sunt; & Liuio quoque scripta: *Ipse cum Tribunis primísque ordinibus vadit ad contemplandos transitus.* Sed & Frontino imitata: *Imperauit Tribunis, & primis*

Lib. I. cap. XI. *ordinibus, & centurionibus*. Vbi tamen quasi seiungit à Centurionibus: sed hoc sensu, quòd illi eximij super alios, non gregales: & valet, *ceterísque Centurionibus*.

Primus ordo quis. At enim *primum* etiam *ordinem* singulariè lego. In

II. Hist. Tacito: *Iustus Catonius primi ordinis Centurio*. In Velleio: *Non incruentus*

Lib. poster. *Centurionibus, qui etiam primi ordinis cecidêre*. Et quia de vno ordine, magis est primorum primum capi, id est ipsos Primopilos. Qui verò

Principes ordinum. *Principes ordinum?* nam & hos in Liuio obseruo: *Tribunos Principésque*

Lib. VIII. *ordinum nominatim ad pugnam secum iterandam vocare.* De Imperatore qui suos excitat: & puto eum istos cohortis primæ maximè affatum.

Lib. II. Idem paullò aliter, *Centurionum Principes. Non iam sensim, vt anteà, per Centurionum Principes postulant:* Sunt isti quoque primorum ordinum, & postulata edita probabile est per cuiusque Generis primos. En per-

De Primopilo dictum. uenimus iam ad apicem, & de ipso Primopilo magnâ & inuidendâ militari dignitate, seorsim aliquid dicamus. Is appellabatur variè. *Centurio*

Lib. II. *primi pili*, vt in Liuio: *Populus dedicationem ædis dat M. Plætorio Centurioni primi pili.* Quæ vetustissima eius mentio in Liuio, & statim à partâ

* Suprà Dial. III. libertate: vt appareat hunc ordinem, quod ad* intricata illa Liuij monuimus, vel hoc testimonio perpetuum Romæ fuisse. Nominatur dein-

Lib. poster. de crebrò. vt Velleio: *Primi pili Centurionem, nomine Vibullium, fuste percussit.* Cæsari: *P. Sextius Baculus primi pili Centurio.* Dicebatur & sim-

II. Gallic. pliciter *Primipilus*, *Primopilus*, vocibus coalitis & iunctis. Cæsar: *Pri-*

Lib. VIII. *mipilo P. Sextio multis vulneribus confecto.* Liuius: *Duo Primipili in vtra-*

Primus Centurio. *que acie erant.* In lapidibus: PRIMOPILO LEG. III. & locis sexcentis. Dicebatur & absolutè *Primus Centurio.* Liuius: *Primus Centurio,*

Lib. VII. *quem nunc Primipili appellant.* Nihil cum aliis muta: *Primipili*, nempe Centurionẽ, & repetenda in struendo ea vox est. Idem ἡγεμὼν τοῦ τάγματος, *dux aut princeps legionis*, aliquoties Dionysio: & στρατοπεδάρχης τοῦ

Dux legionis. τάγματος *Præfectus legionis:* itemque Primopilatus ipse στρατοπεδαρχία. Cur tam honestè? quia res ita fuit, & caput ipse omniũ Centurionum, &

Lib. IX. ductor. Dionysius de Flauoleio Primopilo, Ἦν δὲ ἀνὴρ δημοτικὸς, ἀλλὰ τῶν ἐπαινουμένων δι' ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει ὁ νόμος. τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμοπίλους καλοῦσι: *Erat vir plebeius genere, sed virtute nobilis, & bello bonus, atque ab eâ vtraque* (duplicem virtutem nota in Promotione) *splendidissimâ dignitate ornatus in vnâ legionum, cui sexaginta centurias subsequi, & quod iusserit exsequi, lex iubet. Hos tales duces, Romani patrio suo sermone, Primopilos vocant.* Ait sequi eum *sexa-*

Omnes centurias ducis. *ginta centurias:* id est, omnes. Tot enim in legione: & ergo etiam in collegam suum, Sinistrum Primopilum, ius aliquod habet. Nam hæc de

Dextro

Dextro accipienda,& summo: nisi tamen imperium hoc inhibuere per vices. Ait & *iussa eius exsequi* debere. Ergóne aliis imperat? non iure profectò aut more: suæ duntaxat centuriæ: sed quia Imperatoris sæpe mandata aut Tribunorum per illum edebantur in vulgus. Etiam in acie, in agmine, illum adspectabant, & ad eius nutum sistebant aut procedebant: ideò, quia Aquilam regebat, primum signum. Dionysius hoc docuerit lectorem intentum, de L. Siccio: Ἑτέρου δὲ πάλιν ἀγῶνος ἐνστάντος, ἐν ᾧ τόν τε στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος ἡμῶν συνέβη πεσεῖν, καὶ τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἀγωνισάμενος, τόν τε ἀετὸν ἀνεσωσάμην, καὶ τὸν στρατοπεδάρχην ἔσωσα. ὃς ἐμοὶ τῆς τότε βοηθείας χάριν ἀποδιδοὺς, τῆς ἡγεμονίας τοῦ τάγματος ἀφίστατό μοι, καὶ τὸν ἀετὸν ἐδίδου: *Alio iterùm prælio, in quo Præfectum legionis nostræ contigit cadere, & aliquam venire in hostium potestatem, ego pariter pugnans & aquilam seruaui, & Præfectum eripui. qui gratiam mihi auxilij eius referens, ducatum legionis cessit, & aquilam dedit.* Hîc verti ab aliis στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος, *Tribunum qui castris & legioni præerat*, video: sed *Primopilum* intellegi verissimum est, nec aliud, quàm *Primopilatum*, ipsam στρατοπεδαρχίαν, de quâ infrà addit. Argumentum certum, quòd nihil horum in Tribunum conuenit, omnia in Primopilum. quòd *Dux legionis*, quòd *Aquilam custodierit*. Nam cùm alij Centuriones sua signa quisque assisterent & tuerentur, hic totius legionis aquilam: quod etiam in Vegetio clarè. *Centurio*, inquit, *Primipili non solùm aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias in primâ acie gubernabat.* De aquilâ, benè & ad vetustum morem: de quattuor centuriis, ad nouitium. atque iste noster non nisi vni præfuit, & suæ. Ad eumdem morem Valerius: *Aquilarum altera vix conuelli à Primipilo potuit.* Indicat ita præfuisse, vt etiá sub iter ipse euelleret refixam, & Signifero suo in manum daret. Quinetiam in ipsâ acie adsistebat, & tuebatur. Dionysiana illa suprà hoc ostendunt, tum istud Taciti: *Ipsam aquilam Atilius Verus primipili Centurio, multâ cum cæde hostium, & ad extremum moriens seruauerat.* Quia igitur aquila in Primopili tutelâ, & ei velut assignata; inde manauit, vt Aquila pro ipso illo munere & Primopilatu vsurparetur. A Plinio: *Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas.* Id verò est, vitis insigne Centurionatus, & ea per tardas promotiones & adscensus tandem perducit ad Primopili aquilam. Et velim inibi *lætas*, quàm *lentas aquilas*: tum quia de lentis ordinibus iam dictum, tum etiam quia re lætæ ipsâ & lætificantes, ob *præmia*, vt loquitur, *opima.* Non enim dignitas solùm, sed opes adiunctæ: ideoque *locupletem aquilam* hoc sensu, mihi quidem, Iuuenalis dicit:

> *Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus*
> *Adferat.* ———

Ostendit, quod Plinius, tardum esse Primopilatum, & post gradatim ordines (si morem spectes, & nisi virtus perrumpat) decursos: sed tamen præmiis insignem. Mihi, inquam, poëta & meis auribus hoc sonat:

[Marginal notes:]
Aquila præest. Lib. x.
Vera sententia Dionysij expressa.
Lib. 11. cap. VII.
Lib. 1. cap. VI.
III. Hist.
Aquila de Primopilatu.
Lib. XIIII. cap. I.
Plinius explicatus.
Sat. XIIII.
Item Iuuenalis.

L Scholia-

Scholiastæ veteri aliter, qui de Signifero hoc accepit. Atqui nec illa tanta dignitas, nec tam in quæstu. De istâ, etiam Martialis:

Lib. I. *Grata Pudens meriti tulerit cùm præmia pili.*

Pecunia Primopili. Quæ præmia? in pecuniâ primum, quam certam iis definiuit Augustus; Lib. XXXIII. De adim. legat. & quam Papinianus tetigit: *Pater filiam ex ratione commodorum primi pili trecentos aureos accipere voluit.* Ad quam & Suetonius adspexit, cùm Cap. XLIII scribit Caligulam, per inprobam auaritiam, *plerisque Centurionum maturis iam, & intra paucissimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademisse, caussatum senium cuiusque & imbecillitatem.* Scilicet præmia magna Primipilorum vel ex eo colligas, quòd gregariis etiam militibus satis ingens summa definita: de quâ* alibi dictum. Pecunia igitur primùm, fortasse pro censu equestri: certè adiunctus is honos, & pro equite erant, qui Primopilatu functi. Martialis:

* Ad I. Annal. Taciti.

Dignitas equestris.

Sospite me sospes Latias reueheris ad vrbes,
Et referes pili præmia clarus eques.

Ouidius de æmulo suo in amore:

III. Amor. eleg. VII.

Ecce recens diues parto per vulnera censu,
Præfertur nobis sanguine factus eques.

Rem, ait, indignam, quod mea puella præponit mihi stirpe equiti, hunc nouitium, à militiâ factum. Itaque de eodem:

Læua manus, cui nunc serum malè conuenit aurum,
Scuta tulit.

Ostendit equitem, ab insigni & anulo aureo. Denique clarissimè ad primum pilum hæc refert, cum indignatiunculâ:

Discite, qui sapitis, non hæc quæ scimus inertes,
Sed trepidas acies & fera bella sequi.
Proque bono versu primum deducite pilum.

AVD. Interpello. & bonâ fide, an non hodie, cum poëtâ, hoc liceat? quando nullus honos artibus à quibus verus omnis honos. Nam sine iis quæ fama diuturna? LIPS. Omitte. —— * Τί δάκρυον εὕδον ἐγείρεις; Tale æuum est, & memento Καιρῷ λατρεύειν, μηδ' ἀντιπνέειν ἀνέμοισιν: *Temporibus seruire, nec aduersarier Austris.* Deus est qui hæc dirigit, alibi alia excitat aut deprimit, bona, mala, vt ei visum. Quis legem dabit? tu querelæ tuæ, si sapis, & ego sermoni huic ne euagetur. Habes de Primopilatu, eiusque honore aut commodis: ad quæ Suidas etiam adspexit: Πριμοπιλάριος, τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ Ῥωμαίοις: *Primopilarius, maximam inter milites dignitatem habens apud Romanos.* Cetera benè, sed non in ipsâ voce, confundit enim *Primopilarem*, cũ *Primopilo*: id est qui habuit dignitatem, & qui habet. Nam certum est Romano vsu dici Primopilares qui fuerunt, vt *Consulares*, & tales. Tacitus circumscribit: *P. Actium primi pili honore perfunctum.* Sunt & in vtroque legum Codice (Iustiniani & Theodosij) Primopili: sed, ne erres, diuersi ab istis. Illo æuo (sic pleraque mutant) ministerium magis fuit, quàm honor: & sic dicti *qui ad pascendos milites sollenniter ad limitem destinantur.* Ita in Theodo-

* quid excitas lacrimã dormientẽ?

Phocyll.

Primopilarius quis.

XIII. Ann.

Al. Primopili postea.

Theodosiano leges, & ibidem *pastum primipili*. Facítne quod in lapide veteri: LEGIONEM. PAVIT? Sed quia olim quiddam eximium, petitum ambitiosè & repetitum. Atque adeò Tribuni ipsi, postquàm defuncti, capiebant. Liuius: *Additum legi, nequis vbi Tribunus militum fuisset, posteà ordinum ductor esset. id propter P. Salonium, qui alternis propè annis & Tribunus militum & primus Centurio erat, quem nunc Primi pili appellant.* Lex igitur iterare vetuit, sed post Tribunatum: aliter, nihil obstitit. Ita in Liuio *Sp. Ligustinus, quater primum pilum duxisse* gloriatur: atque inibi quintùm ducit. In Valerio: *Cornelius virtutis nomine quater honore primi pili ab Imperatoribus donatur.* Denique in Liuio: *Septimùm primum pilum iam Tullius ducit.* Septimùm, dico; vt iterationem tantùm, non numerum designet: etsi alij aliter, & volunt *secundum Primumpilum, Tertium,* & deinceps dici: qui totum scilicet ordinem non *Pilum,* sed *Primumpilum* appellant. Alius viderit. ego me credo liquidum hoc satis è turbido de Centurionibus reddidisse: siquid minùs tamen depuraui, posce. AVD. Tu verò non clarè solùm omnia, sed præclarè. Quem te dicam? totum Memoriæ dolium exhausisse mihi videris. LIPS. Eâ bonâ fuisse me, ad audientium admirationem, non nego: sed anni & morbi hæc talia deprædantur. Tu de re, siquid voles, non de me. AVD. Approbè omnia, meo quidem sensu. Requisiui tamen inter exempla de Triariis, *Secundum* aut *Tertium pilum,* aut tale: nec dedisti. LIPS. Vt rem tibi dicam, non repperi, & in eâ enunciatione hæsito. Probabile tamen est fuisse, sic vt dicis, *Primum, Secundum pilum*, ab exemplo ordinum aliorum. Est quidem in Vegetio *Triarius prior,* & vidi qui pariter vellet *Triarium secundum,* & *tertium:* ô quàm vanè! Nam Vegetius (ipsum vide) longè hoc in aliam mentem: & totus hic ordo tunc alius, vt aliâs docebo.

Lib. VIII. Tit. IIII. l. VI. & VIII.

Qui milite pascunt. Olim iteratus hic honos.

Lib. VII.

Lib. XLII.

Lib. VI. cap. I.

Lib. VII.

DIALOG. IX.

De Tribunis militum. eorum electio. item discrimina, munia, insignia.

PROXIMOS à Centurionibus Tribunos pono, quia vt illi Manipulis, sic isti legioni toti præfuerunt. Toti dico: nec enim certæ eius parti. Ne moueat, quod Græci χιλιάρχας, id est *Millenarios duces* passim vocant: à similitudine aliquâ est, non à veritate. Nam quia in Macedonum Græcorumque exercitu, supra Centuriones Millenarij isti erant: ideò traduxerunt ad Romanam militiam, etsi caussa nominis non respondet. Illi ipsi Chiliarchæ apud Macedonas quando cœperint, Q. Curtius exponit. Sub Alexandro id fuit. *Singulis millibus peditum,* ait, *præfuturi erant, Chiliarchas vocabant. tunc primùm in hunc numerum copiis distributis. Namque anteà quingenariæ cohortes fuerant, neque fortitudinis præmia cesserant.* Ita lego, *cesserant*, non *gesserant* vt vulgò: quoniam adsignificat Chiliarchias istas dari ex virtute cœptas, anteà non factum. Distributio autem talis in legione Romanâ nulla fuit, siue Genera videas,

Tribuni cur Chiliarchæ.

Isti in Macedonum exercitu.

Lib. V.

Curtius obiter correctus.

deas, siue Cohortes. Illa quattuor tantùm, istæ decem: at Tribuni sex fuerunt: quomodo aptes? Sed enim legio posteà sex millia habuit. Scimus: sed hoc manet, per millenarios numquam distributam. Tamen ecce & Latini Græcos imitantur, & Varro Atacinus in pulcherrimo carmine præfatur:

At nos congeries obnubit turbida rerum,
Ferrataq; premunt milleno milite curæ.

Potuit aspectus tamen esse ad sex illa millia, non nego, cùm & Tribuni sex essent. Sed imperium tamen commune. & benè Horatius:

Quod mihi paruerit legio Romana Tribuno.

Tribuni vnde. Benè totam legionem sibi vindicat, quia bini & bini imperabant ei per vices. Apud Latinos nomen iis à tribu: *quòd*, vt Varro ait, *terni è tribus* IIII. de L L. *tribubus Ramnium, Lucerum, Tatium olim ad exercitum mittebantur.* In Varr. Quod non valet (Turnebo visum) ternos è quaque tribu captos: non: sed è tribus. Nam initiò hic numerus, qui vnà cum legione posteà auxit. Creauit autem eos primò Romulus: eiusque exemplo reges & con-*A populo quando primùm.* sules, vt opinor, donec & populus in hunc honorem ius ac suffragium sibi sumpsit. Id factum ex Liuio colligimus circa annum vrbis *trecentesi-* Lib. VII. *mum nonagesimum tertium. Cùm placuisset*, ait Liuius, *eo anno Tribunos militum ad legiones suffragio fieri (nam & anteà, sicut nunc quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locum Manlius tenuit.* Quibus verbis vltimis non ille sensus, quasi duodecim tantùm Tribuni *Liuij sententia.* tunc creati in legiones quattuor, eorumque partem mediam populus creauerit: non assentior erudito Sigonio sic censenti: sed quòd è locis viginti quattuor, sex tantùm, exigua quædam pars populo decisa. Ipse Liuius hoc addocet, cùm post annos paullò plus centum (hoc est, anno Lib. IX. CCCCXLIIII.) iterùm mutatum narrat, atque ait: *Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia. vnum, vt Tribuni senideni in quattuor legiones à populo crearentur, quæ anteà perquàm paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & Consulum ferè fuerant beneficia.* Scribit populum anteà *perquam paucos locos* habuisse: non ergo dimidios, vt voluit ille. Et absurdum etiam sit, legionem tunc quæ supra quattuor mille, non nisi tres Tribunos habuisse: aut si ita, Liuium de augmento pòst non tradidisse. Nam quòd idem ille hîc indicari augmentum censet, clarè aliud est: nec auctum Tribunos eunt, sed populi loca. Itaque anteà pars quarta relicta populo, id est seni: nunc pars tertia Consulibus, & senosdenos ipse sibi sumpsit. Multos annos ita mansit, *Exclusus populus.* donec minùs idonei paullatim creati à populo, per ambitum & gratiam, vt solet. Igitur bello Persei Macedonico, cùm id in metu, *Cõsules*, ait Li-Lib. XLII. uius, *ad populum ex S C. tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed Consulum Prætorúmque in iis faciendis ius arbitriúmque Mox admissus. esset.* Sed non id diuturnum; populus ius repetiit, & illo ipso bello (idem Lib. XLIII. auctor) *Tribunos militum non permissum vt Consules facerent, populus creauit.* Itaque variabant & alternabant, donec *Senatus decreuit* (Liuij etiam

etiam verba) *vt in octo legiones parem numerum Tribunorum Consules &* Lib.XLIII. *populus crearent*. Æqualis hæc partitio, & nunquid in posterum firma? crediderim. Certè vtrumque genus Polybius noster suprà agnouit, cùm Tribunos in legiones diuidit *eo ordine quo à populo, siue ab Imperatoribus, sunt facti*. Præmittit *à populo*: & monui illos quoque habitos digniores. *Duplex genus Tribunorum.* Festus de his vtrisque: *Rufuli appellabantur Tribuni militum à Consule facti, non à populo: de quorum iure quòd Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli ac pòst Rutili sunt appellati*. Contrà videatur verius: *Rutili, ac pòst Rufuli*. Nam Asconij etiam æuo Rufuli vulgò dicti. Ille in Verrino Commentario: *Tribunorum militarium duo sunt genera. primum eorum* Lib. II. *qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari solent. Alij sunt Comitiati, qui Romæ comitiis designantur*. Itáne *in exercitu?* Atqui Romæ dilectum *Asconius illustratus.* Consules habebant, & ante eum Tribunos oportuit fuisse designatos. Verè hoc ex Polybio: sed sciendum Asconij, imò Ciceronis æuo, aliter fuisse. Perpetuæ iam legiones, nec annuo dilectu vltrà opus, nisi fortè in supplementa: ita Prætores aut Consules, aut qui pro iis, creabant in pro- *Tribuni in prouinciis facti.* uinciis sæpe. Nam & isti in annos mutabantur. Sic à Cicerone, cùm in Ciliciâ Proconsul iam esset, *Scaptius Tribunatum accipit*. Ipse ad Cæsa- Ad Att. lib. VII. rem in Galliam scribens, *Trebatio neque Tribunatum neque Præfecturam,* Ad Famil. *sed beniuolentiam petit*. Plura exempla: sicut & iisipsis temporibus creationis à populo, quæ semper honesta. Cato per illum, vt Plutarchus in eius vitâ: *Marius item à populo petiit*, vt Sallustius: ipsi Cæsari *primus hic Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit*, vt Tranquillus scripsit. Cap. V. A quibus creati, vides: sed qui creati? Duplex genus, Equites & Plebeij. *Tribuni ex equite.* Plures ex Equitibus, vt in Polybio dictum. Atque ideò Cæsar, cùm *Præ-* III. Gallic. *fectos Tribunosq́ militum ad se missos*, maritimæ Galliarũ ciuitates in custodiâ habuissent: mox inter caussas belli recẽset, *iniurias retentorũ equitum Romanorum*. Equites clarè appellat. Idem alibi: *Centuriones amplio-* II. Ciuil. *risq́ ordinis equites Rom. in tribunitiũ restituit honorem*: de his qui ab Afranio ad se transissent. Vbi Torrentij Antistitis fidus liber sine copulâ ha- *Diuinatiũcula in Cæsare.* bet, *amplioris ordinis*. Credo verius fore: *Centuriones ampliori ordini, equites R. in Trib.* vt pro conditione & genere velit quosque promotos: Centuriones ad altiores ordines, Equites ad Tribunatum. Ita autem isti *Tribuni è Senatoriis.* ex Equitibus, vt etiam Senatores non rarò sint electi: præsertim grauio- Lib. XLII. re bello. Liuius: *Duo Consulares Tribuni militum cum eo missi*. Apud eundem Senatus decernit, *creari neminem Tribunum eo anno, nisi qui magistratum gessisset*. Scilicet vt experientiores bellorum essent, & æui iudiciique magis maturi. Sed id rarum: alioqui contrà, gradus hic ad Senatorium ordinem erat. Seneca hac mente: *Quàm multos splendidissimè* Epist. XLVII. *natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit?* de Tribunis captis aut cæsis in clade Varianâ. Sic Dionis epitome in Domitiano: Ἰούλιος Καλουάστερ κεχιλιαρχηκὼς ἐς βουλείας ἐλπίδα: *Iulius Caluaster, qui Tribunus fuerat in spem Senatoriæ dignitatis*. Hoc fine Augustus, *Senatorum liberis protinus à virili togâ latum clauum induere permi-* Suet cap. XXXVIII.

 sit, mi-

ſit,militiamq́; auſpicantibus non Tribunatum modò legionum, ſed & Præfecturas alarum dedit. Atque hinc illo æuo aliud diſcrimen Tribunorum ſubortum, vt quidam *Laticlauij*, quidam *Anguſticlauij* eſſent: illi qui ex Senatu, iſti qui ex equite nati. Vbique in libris & lapidibus occurrent TRIBVNI LATICLAVII: atque eos Statius intellexit,

Laticlauij Tribuni.

In Silu.

Quem deceat clari præſtantior ordo Tribuni.

Cap. x.

Præſtantior ordo, eſt iſte. At de Anguſticlauio Suetonius Othone: *Interfuit huic bello Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis Tribunus Anguſticlauius.* Vtrumque genus ambitioſè petitum & datum: & quò pluribus gratificari poſſent, factum Semeſtre. Cui rei origo à diuiſione munerum inter Tribunos, de quâ poſteà * dicã. Ad hanc rem Plinius: *Hunc ego rogo ſemeſtri Tribunatu ſplendidiorem & auunculo ſuo & ſibi facias.* Iuuenalis:

** Lib. v. Dial x. Lib. IIII. Epiſt. Semeſtres. Sat. VII.*

Ille & militiæ multis largitur honorem,
Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Iuuenali lux.

De Paride ſermo, qui gratioſus apud Domitianum tales hos Tribunatus impetrabat. Ipſe explicat:

Præfectos Pelopeia facit, Philomela Tribunos.

Et appellat ſcitè *Semeſtre aurum*, quia anulo etiam aureo Tribuni vtebantur, quod Appianus in Punicis notauit. Ita ego hunc locum interpretor. quid ego? Scholiaſtes vetus in vitâ Iuuenalis ſcribit: *Satyram non abſurdè compoſuit in Paridem Pantomimum poëtámque Claudij Neronis, eius ſemeſtribus militiolis tumentem.* Sic appellat iſtas Præfecturas & Tribunatus, à temporis ſcilicet modo. Suetonij locus eſt, in quo ego inclino verbi hoc reponere: *Equeſtres militias ita ordinauit, vt poſt Cohortẽ, Alam; poſt Alam, Tribunatum legionis daret.* Quid? Præfectura Cohortis, & Tribunatus, *equeſtres militiæ* ſunt? nemo dixerit. niſi fortè eo ſenſu, vt equitum tunc propria hæc promotio & militia, atque in curiam gradus. Quod haud reiecerim, & Cæſaris, Senecæ ſuprà, ſed & Taciti loca ſunt quæ eò ducant. Tamen coniecturæ etiam noſtræ ſua ratio eſt, & *Semeſtres militiæ* approbæ in hanc mentem. Reperio & *Tribunos cohortium* dici, vt in Cæſare: *Conſenſiſſe Gaditanos cum Tribunis cohortium:* an quia ſic in præſidia miſſis aut ſparſis Tribuni præerant? an mutatum aliquid poſt Polybium in numero Tribunorum? quod haud abſonum ſit, & Sociis iam admiſſis in legiones, aucti fortaſſe pro numero cohortium Tribuni. Sanè Scholiaſtes vetus illud Iuuenalis— *curam ſperare cohortis*, explicat *Tribunatum militum*: & in Plinij Epiſtolis eſt, *Tribunus cohortis ſub Claßico fuerat.* Et in ſacrâ Domini hiſtoriâ, apud Iohannem: *Cohors ergo, & Tribunus, & miniſtri.* Et in Principum actis crebrò leges, *Tribunos Maurorum, Aſſyriorum, Vocontiorum*, ſociarumque gentium: etſi illi legionum ſemper honeſtiores. Ideò in epiſtolâ Valeriani, apud Vopiſcum: *Hoſpitia eidem, vt Tribunis legionum, præbebis.* Velleius Paterculus *functum ſe Tribunatu caſtrorum* cùm ſcribit, an non hunc Tribunatum militum intellegit? ſed ideò ſic agnominat, vt à Plebeio & Vrbis diſtinguat. Niſi quis accipit de *Præfecturâ caſtrorum*, quod munus ſcimus tunc

Claud. cap. XXV. Suetonij fortè correctio. Tribuni cohortium. II. Ciuil. Sat. I. Lib. III. Tribuni caſtrorum.

tunc fuisse. Sanè *Tribunatus* vox laxâ notione vsurpari cœpta, & in variam administrationem aut præfecturam. vt *Tribunus stabuli, fabricæ, voluptatum,* & plura in æuô inferiore lecta tibi aut legenda. At tu Tribunos iam pernosti, si Munia breuiter addam & Ornamenta. Munia sunt Ius dicere. Liuius: *Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab eis petebant.* Isidorus: *Tribuni vocati, quòd militibus siue plebibus iura tribuunt.* Complectitur vtrosque, & militum, & plebis. Tertullianus alludit, dum quærit an militia Christiano conueniat *etiam caligata vel inferior, cui non sit necessitas immolationum, vel capitalium iudiciorum.* Ostendit Tribunos atque istos altiores gradus etiam de capite cognouisse: quod verum esse in Polybij de Castris cognosces. Secundò, Signum excubiis dant, Vigilias curant, munitiones, exercitia: atque alia in tempore* dicenda. Ornamenta sunt, Anulus aureus, quo ceteros milites non fas vti. Appianus: χρυσοφοροῦσι τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων: *Aureos ferunt anulos inter militantes Tribuni, cùm alij inferiores ferreos gestent.* Quid ais Appiane? etiámne equites non gestant? Atqui notissima historia est de modiis anulorum à Magone in curiâ Carthaginensium excussis: quos nisi equiti etiam detraxerint, vnde ea copia? Imò verò illi gestarunt: nec negat Appianus, cuius dictio non nisi ad pedites producenda. Equites autem pari pænè loco & dignitate cum Tribunis. Hoc discrimen tamen sustulit diu pòst Seuerus Imp. qui inter alia militibus indulsit καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι, *etiam aureis anulis vti.* Herodianus in ipso. Fortasse & insigne alterum in veste, quam splendidiorem paullò gessisse vero assimile est: sicut & Centuriones ipsos. Liuius certè de Tribuno militum Decio: *Hæc omnia sagulo gregali amictus, Centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustrauit.* In Appiano est, Octauianum Cæsarem *vestes prætextas, & Senatoriam dignitatem in patriâ suâ cuique, obtulisse Tribunis & Centurionibus,* præmiorum loco. Τοῖς, inquit, λοχαγοῖς καὶ χιλιάρχοις περιπορφύρους ἐσθῆτας καὶ βουλευτικὴν ἐν ταῖς πατρίσιν ἀξίωσιν. Sed hoc per bella ciuilia, cùm omnia immodica, & pleraque iniusta. De more, sub Augusto & deinceps, tunica laticlaui fuit Tribunis, iis qui Senatorij gradus aut stirpis essent. Nec aliud, nisi quod posteà *Apparitores* etiam reperio, sed ab Alexandro Principe sublatos. De quo Lampridius: *Apparitores nullos esse passus est. Tribunis aut Ducibus, nisi milites anteire noluit: iussítque vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Legatum decem.* Duces ibi Legati, quod ipse explicat: & ego iamnunc tangam. Ad hos enim eo.

Munia & officia Tribunorum. Lib.xxviii. Lib. ix. De Idolol. cap.xix. * Lib. v. Insigne eorum. In Punic. Lib.vii. v.Ciuil.

DIALOG. X.

Sociorum Duces & Præfecti.

DEDI Proprios legioni duces, sed in Ciues, Peditesque tantùm: Equites & Socij supersunt, quos vnâ operâ nunc absoluam. Diuisi

per

per se, fateor: sed quia pauca de vtrisque dicenda, tractatione coniungam. De Equitibus, tu istæc in Polybio lege:

POLYB. Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. ἐξ ἑκάστης δὲ τρεῖς προκρίνουσιν ἰλάρχας. οὗτοι δ' αὐτοὶ τρεῖς προσέλαβον οὐραγούς. ὁ μὲν οὖν πρῶτος αἱρεθεὶς ἰλάρχης ἡγεῖται τῆς ἴλης. οἱ δὲ δύο δεκαδάρχων ἔχουσι τάξιν. καλοῦνται δὲ πάντες δεκουρίωνες. μὴ παρόντος δὲ τοῦ πρώτου, πάλιν ὁ δεύτερος ἰλάρχου λαμβάνει τάξιν.

Equites similiter in turmas diuiserunt decem. Ex vnaquâque tres sumunt futuros duces. Istiipsi tres adsumunt Vragos, siue Tergiductores. Qui igitur primus electus est, imperat toti turmæ: reliqui duo Decurionũ locum tenent, atque adeò omnes Decuriones appellantur. Cùm primus autem non adest, secundus Præfecti turmæ locum adsumit.

Pauca omnino hîc dicenda, & tota res clara. Ait:

„ *Tres sumunt duces.*] Sunt igitur triginta in decem Turmis: & dignum obseruatu est, quòd Turmas cum Cohortibus componunt & numero æquant: Decurias cum Manipulis. Duces igitur etiam totidem: nisi hoc discrimine, quòd vna turma vnum, non geminos, vt Manipulus habet. Quid autem opus geminare inter tam paucos? presertim, cùm, vt addit,

Tot Turmæ quot cohortes: Decuriæ quot Manipuli.

„ *Istiipsi tres adsumant Vragos.*] Vel hinc liquere potest, rectè nos de Optionibus suprà in Centurionibus affirmasse. Nam quos eâdem voce hîc vocat *Vragos*, non est alios accipere quàm *Optiones*. Varro: *Primi singularum decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis sunt etiam nunc terni. Quos hi primò administros sibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitionem Tribuni faciunt.* Attende & examina. *Terni*, inquit, *Decuriones in singulis Turmis:* idem hic Polybius. *Ij*, addit, *primò administros sibi adoptabant, Optiones:* sunt palàm isti Vragi. Nam & Polybius ait, quòd ipsi sibi eos legebant. Sed Varro hoc amplius notat, immutatum posteà esse, & Tribunos militum Optionatus iam istos dedisse. Idque *propter ambitionem*, inquit: quia honos scilicet in eo & præmium. quod *M. Cato in eâ quam habuit apud equites* scripsit, apud Festum: *Maiores seorsum atque diuersum pretium parauere bonis atque strenuis, Decurionatus, Optionatus, Hastas donaticas, aliósque honores.* Titulus ipse Orationis ad equites est, & res tota.

Optiones in equitibus.

IIII. de L.L.

Optionatus, ipsum munus.

„ *Qui primus electus est, imperat toti turmæ.*] An igitur alio & Præfecti nomine

nomine dictus? negat statim Polybius, & omnes Decuriones ait appel- *Decurio etiam Turmæ.*
latos. Etiam Vegetius: *Turmæ qui præest, Decurio nominatur. Vt enim centum pedites ab vno Centurione, sic triginta duo equites ab vno Decurione sub vno vexillo reguntur.* (Lib. II. cap. XIIII.) Vbi tamen notandum, mutatum iam in numero, nec tres sed vnum fuisse, nomine tamen prisco. Nam vt illa ętas Manipulos in pedite sustulit, sic etiam Decurias in equite neglexit. Amplius ait *sub vno vexillo.* Ergo quæque Turma vnum signum: non etiam quæque Decuria aut dux, vt in pedite factum. Nota, quia Polybius non dixit.

,, *Cùm primus autem non adest, secundus.*] Idem est, quod in Centurionibus. Sed hoc quæro & velim scire, an in ipsis Turmis non etiam ordo? *Ordo in Turmis.* vt alia prima fuerit, alia secunda, sic deinceps? necessum hoc est. Et si fuit, an non inter Decuriones ipsos? vt dignissimus sit, qui primæ, & sic reliquis, vt in Cẽturionum serie? id quoque opinor: non dictum tamen, quia à se videbatur notum. *Et Decurionibus.*

,, *Præfecti turmæ.*] Ne te vox fallat, non existimo Latinis sic dictum. Reddidi quod in Græco est, ἰλάρχης: quâ voce aliquoties hîc vtitur, & reliquos etiam duos sic appellat. At Romani in suis Turmis non agnouerunt nisi Decuriones. Quid Socij? liquidò nescio: neque adfirmem an habuerint diuisiones istas tam varias in vnâ Turmâ. *Præfecti Turmæ.* Præfectos habuisse, hoc nunc memini legere. vt in Floro: *Frentanæ Turmæ Præfectus Obsidius.* (Lib. I. cap. XVIII.) Si tamen & Decuriones suos; quia Turmæ maiores, plures scilicet in vnâ Decuriâ. Hæc de Ciuibus. in Sociis nihil inuenio distinctè, præter hoc in Polybio. Tu lege:

Ἀθροισθέντων δὲ καὶ τῶν συμμάχων ὁμοῦ τοῖς ῥωμαίοις, τὴν μὲν οἰκονομίαν καὶ τὸν χειρισμὸν ποιοῦνται, τούτων αὐτῶν ἐκ τῶν καθεσταμένοι μὲν ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἄρχοντες, προσαγορευόμενοι δὲ πραιφέκτοι, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ὄντες.	*Iunctis congregatísque sociis vnà cum Romanis, horum quidem ordinationem & gubernationem habent à Consulibus constituti duces, qui Præfecti appellantur, duodecim numero.*	POLYB.

,, *Iunctis congretatísque sociis vnà cum Romanis.*] Iis videlicet sociis, qui iungi duabus legionibus & vni Consuli debebant.

,, *Horum quidem ordinationem.*] Spectat eò, vt velit dispositos per cohortes, centurias, discretosque esse nutu Præfectorum, sicut ciues Tribunorum *Præfecti ordinant socios.* Sed & iidem minores duces, id est Centuriones & Turmarum Præfectos, videntur designasse.

,, *A Consulibus constituti.*] Hoc valde ad rem Romanam & securitatem pertinet, vt arbitrio Consulũ sint facti præcipui duces. Ideò non pla- *A Cõsulibus Præfecti.*

cet quod Lascaris vertit, *constituti à sociis Principes*: inductus verbis, opinor, quæ* suprà aliter explicaui. Ego verò malo ipsos Consules, & mecum Polybius: ad Græca appello. Hoc, vt dixi, è re, contra omnem motum aut rebellionem; vt sociis duces Romani dederint, non altos scilicet aut animorum plenos, suspectos, aut parum fideliter Romanos.

*Lib. I. Dial. VII.

Varii Præfecti.

„ *Qui Præfecti appellantur.*] Passim leges, atque etiam Præfectos Alarum aut cohortium, sed qui diuersi ab istis. Nam hi nostri, vt numero, sic iure & potestate Tribunis pares, & qui eadem omnia in Socios vsurpabant, quæ isti in ciues. Ipsos Præfectos Cohortium puto inferioris æui esse, cùm sociis in ciues receptis Auxilia instituta. De Alis ambigo, an olim habuerint: sub Augusto quidem. de quo Suetonius: *Militiam auspicantibus non Tribunatum modò legionum, sed & Præfecturas Alarum dedit, ac nequis expers castrorum esset, binos plerumque Laticlauios præposuit singulis Alis.*

Cap. XXXVIII.

DIALOG. XI.

De Legatis, qui Imperatoribus attributi.

Legati vnde dicti. Caussa & institutio.

COMMVNES nunc duces profero, qui non huic aut illi parti, sed omnibus copiis præfecti. Talium duo genera, Legati & Imperatores. De Legatis, vetus est: etsi non tam ad imperandum primò instituti aut missi, quàm ad consulendum. Missi dico. quia hinc videtur ipsum nomen, quòd Senatus quosdam è primoribus in castra & ad Ducem legabat, militiæ gnaros, quorum operâ & consilio vteretur. Dionysius largiter explicat de L. Siccio, quem Decemuiri ex vrbe hoc prætextu & titulo miserunt in castra, fraude illic, vt putabant, tollendum. Dederunt autem ei, vt inquit, ἐξουσίαν πρεσβευτικὴν, *potestatē Legati.* tum subiungit: Ἔστι δὲ πάντων τιμιώτατόν τι καὶ ἱερώτατον ὁ πρεσβευτὴς παρὰ ῥωμαίοις, ἐξουσίαν μὲν ἄρχοντος ἔχων καὶ δύναμιν, ἀσυλίαν δὲ καὶ σεβασμὸν ἱερέως: *Est autem omnium res honoratissima & sacerrima apud Romanos, Legatus. vim quidem ac potestatem Imperatoris habens, sanctitudinem verò & venerationem sacerdotis.* Vides nomen explicari: quod etiam Græci veteres ita seruant. Dionysius hìc πρεσβευτάς: Polybius ante eum semper, & cum additione interdum πρεσβευτὰς καὶ συμβούλους, *Legatos & Consiliarios*, muneri scilicet eorum explicando. Iam olim in re Romanâ fuerunt, & quidem supra Tribunos. Liuius: *Concurrunt ad eum* (Appium Consulem) *Legati Tribuníque monentes.* Idem: *Dictator Mamercus Aemilius Legatos se sequi iussit Quinctium Capitolinum & Fabium Vibulanum.* Vbi de ratione constituendi etiam notes, & videntur ipsi Duces elegisse. Hìc de Dictatore, de Consulibus Sallustius: *Calpurnius Consul, parato exercitu, legat sibi homines nobiles.* Cicero ad Atticum: *Dolabella me sibi legauit.* & alibi exempla. Imò verò proprium hoc Consulum fuisse dixeris, & eos Prætoribus quoque Legatos nominasse. Polybij verba eò ducunt, in Fragmento belli Hispaniensis. vbi narrat *tantum fuisse eius terrorem, ob ferociam*

Lib. XI.

Vetus ea res.

Lib. II.

Lib. IIII.

Quis elegerit? Cōsules ipsi.

In Iug.

Περὶ πρεσβ. CXLI.

ferociam gentis & discrimina, ὥστε μήτε χιλιάρχους προσπορεύεσθαι πρὸς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἱκανούς, μήτε τοὺς εἰσφερομένους ὑπὸ τῶν ὑπάτων πρεσβευτὰς ὑπακούειν, οὓς ἔδει πορεύεσθαι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ: *Vt nec Tribuni satis multi prodirent ad magistratum capiendum, neque nominati à Consulibus Legati obedirent, quos oportebat cum Prætore ire*. Quod tamen ita verum censeo, vt consilium consensusque interuenerit Patrum. Liuius: *Senatus Cn. Seruilio Consuli negotium dedit, vt is in Macedoniam quos L. Aemilio videretur, legaret*. Et Cicero in Vatinium, hoc maximè ei obiicit, quod morem hunc violarit. *Audire de te cupio, quo tandem S.C. legatus sis. Ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo vnquam ademit, vt Legati ex eius ordinis auctoritate legarentur?* Etsi reuera alij quoque neglexerunt, & idem Cicero in Sextianâ: *Quos Legatos non modò nullo S. C. sed etiam repugnante Senatu, tute tibi legasti*. Magna autem hæc dignitas, vt Dionysius exposuit: & munus eorum consulere, administrare, præesse, & vno verbo, vicariam operam Imperatori dare. Varro: *Legati qui publicè lecti* (nota *publicè*: ergo à Patribus.) *quorum operâ consilióque vterentur peregrè magistratus, quíue nuncij Senatus ac populi essent*. Eosdem Cicero appellauit, *nuncios pacis ac belli, curatores, interpretes, bellici consilij auctores, ministros muneris prouincialis*. Larga ergo potestas, sed tamen Imperatori deuincta, eique obnoxia. Cæsar: *Aliæ sunt Legati partes atque Imperatoris. alter omnia agere ad præscriptum; alter liberè ad summam rerum consulere debet*. Atque eâ re idem alibi scripsit, *Fiduciariam operam obtinere Legatum*: scilicet quòd reuocetur, cùm vult is qui dedit; propriam, & à se non habet. Cùm tamen habet, imperat, & imperij insignia etiam sumit. Liuius de Pleminio Scipionis Legato: *Sine respectu non maiestatis modò, sed etiam humanitatis, in Legatum impetum, lictoribus priùs indignum in modum mulctatis, faciunt*. Vides lictores habuisse. Et Cicero de Verre Legato Dolabellæ Proconsulis: *In Achaiam sumptu publico & legationis nomine, cum imperio & securibus missus est*. Quod tamen obtinuisse modò censeo, cùm absens Consul aut Proconsul, atque ipse sustineret eius vicem. De numero eorum, parùm certum est. plures paucioresque fuerunt. vt Senatui visum, & vt bellum aut res poscebat. Plerumque tamen pro numero legionum adtributi. atque ita Polybius mox in re castrensi, *duos* eos agnoscit in legionibus binis; & ferè sic obseruabis. Sub Principibus quidem duo genera Legatorum facta: *Consulares*, & *Prætorij*. Quorum ille toti exercitui præesset; isti legionibus singulis: idque Augusti inuento. Quasi enim vnus ille iam Imperator esset, rem administrabat per Legatos: nec aliter dicebantur: eoque nec triumphi ius habebant, cùm omnia gererent auspiciis alienis. In Tacito atque illis scriptoribus hoc perpetuum: in quibus crebrò legas *Legatos Consulares*, aut compendio *Consulares*: itemque *Legatos prætorios*, siue *Legionum*. A Dione tota res explicata oratione Mæcenatis, & alibi. vocatque hos posteriores ὑποστρατήγους καὶ ὑπάρχους, *Sub-prætores aut Sub-præfectos*: qui ipsi posteà *Duces* Latinis dicti. Apud Sui-

Sed scito aut consensu Patrum.

Lib. XLIV.

Eorum munia:

In Vatin.

Potestas restricta.

III. Ciuil.

II. Ciuil.

Interdum imperant.

Cum insignibus.

Lib. XXIX.

Quot Legati.

Singuli ferè singulis legionibus.

Duplices, sub Imperatoribus.

Lib. LII. & LIII.

Duces pro Legatis.

 dam

dam aliquis ſcriptor: Ἐῤῥύετο τὴν πόλιν ἔνδον ἐξεταζόμενος Φορτουνίων ὑποστράτηγος τῆς ἐπὶ τῆς μυσίας, οὓς δοῦκας καλοῦσι: *Liberauit vrbem intus quæſitus Fortunio, Legatus copiarum Myſiæ, quos Duces appellant.*

DIALOG. XII.

De Imperatore ipſo: Ductu & Auſpiciis. Lictores, Paludamenta, Equi eius.

Imperator. AT ſupremus & communiſſimus, vt ſic dicam, ducum, ipſe Imperator, à quo ciues, ſocij, equites, pedites; denique omnes & omnia
Ductus & Auſpicia. pendent. Ille eſt qui non ductum ſolùm, ſed auſpicia etiam habet. Di-
cap.xxi. ſtincta enim iſta, & Suetonius benè de Auguſto: *Domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis.* Ductu, cùm ipſe interfuit: auſpiciis, cùm illo mandante alius, & fortunam ac deos ſuos (loquamur cum priſcis) commodante. Horatius pulchrè ad Auguſtum, de priuignis:

Lib.IIII. Od.XIIII.
Te copias, te conſilium, & tuos
Præbente diuos.

Significat ipſos duxiſſe, hunc direxiſſe & iuſſiſſe. Idem Ouidius clarè de Tiberio, ad eundem Auguſtum:

Lib. II. Triſt.
Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
Auſpicium cui das grande deosq; tuos.

Sed & Curtius hoc loquendi genus ad res Græcanicas tranſtulit, & ſic
Lib. VI. apud eum Alexander: *Quorum alia ductu meo, alia imperio auſpicióque*
Veterum hic religio. *perdomui.* Sumptum autem à more veteri, quo omnia geſta auſpicatò, & præſertim in bellis. Cicero: *Rem bellicam maiores noſtri adminiſtrari, ni-*
I.De Diuinat. *ſi auſpicatò, noluerunt.* Et Liuius prœlio Allienſi, vt nouum, & triſte prodigium habet: quòd *nec auſpicato, nec litato inſtruunt aciem.* Denique ſæpe apud eum alioſque mentio, *Conſules auſpicio operam dediſſe.* Nec aliâ
Augurale. fini in caſtris ipſum *Augurale*, & iuxta Prætorium ſitum. Hæc olim ita,
II.De Nat. deor. & ſeriò ſeruata, poſteà non niſi imago & nomen manſit. Cicero: *Veritas*
Poſtea hæc imaginaria. *auſpiciorum ſpreta eſt, ſpecies tantùm retenta. itaque maximæ reip. partes, in his bella, quibus reip. ſalus continetur, nullis auſpiciis adminiſtrantur.* Quid verò mirum, cùm pleraque iam à Proconſulibus aut Proprætoribus ad-
II. De Diuinat. miniſtrarentur, quibus ea nulla? Idem Orator: *Quàm multi anni ſunt, cùm bella à Proprætoribus & Proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia*
Soli magiſtratus auſpicia habent. *non habent?* Cauſſa, quia ſoli magiſtratus auſpicia habebant, atque ea *domo, Latinis feriis actis, ſacrificio in monte perfecto, votis ritè nuncupatis, ſecum ferebant, nec priuatum auſpicia ſequebantur.* Hoc ita Liuius de Fla-
Lib XXII. minio, qui ante initum Conſulatum, malo nouoque exemplo, vrbe abierat. Etſi tamen res neglecta, nomen manſit: & P. Scipio quoque ea ſibi vindicat, qui ſine vllo magiſtratu, Proconſule in Hiſpaniam miſſus. Ita
Lib.XXVIII. enim ad ſeditioſos milites: *Qui mihi nec hodie quidem ſcire videmini quò amentiæ progreſſi ſitis: quid facinoris in me, quid in deos ſacramenti te-*
Dilatatio vocis. *ſtes, quid aduerſus auſpicia ſub quibus militatis, auſi ſitis.* Atque adeò *auſpi-*
III.Annal. *cium* ſimpliciter pro *imperio.* vt apud Tacitum: *Druſus vrbe egreſſus, re-*

petendus

petendis auspiciis, mox ouans introiit. Resumpsisse imperium Proconsulare significat, quod ingressu amiserat: nec ipsa auspiciá fas capere extra vrbem. Summus igitur Dux, cui auspicium siue imperium: eiusque insignia lictores cum fascibus, atque ij paludati. Ita enim ad bellum egredi solent. Silius de Varrone Consule: *Insignia Imperatoris.* *Lictores paludati.* Lib. x.

Isque vt Varronem procul inter prœlia vidit,
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, Nosco pompam atque insignia, nosco:
Flaminius modò talis, ait.

Lictorem facit in rubenti sagulo ire, id est paludamento. Quin ipse Dux talis. Liuius iam olim de Fabio ad Cremeram ituro: *Consul paludatus egrediens, in vestibulo omnem gentem suam videt.* Varro: *Paludamentá sunt ornamenta & insignia militaria. Ideò ad bellum cùm exit Imperator, & lictores mutant vestem, & signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ proptereà quòd conspiciuntur qui ea habent, ac fiunt palàm, paludamenta dicta.* Obserua inibi ritum (nescio an alibi lectum) quòd etiam tubæ tunc incinuerunt, & ad eas facta profectio. Nisi fortassis huc referendum eiusdem Varronis fragmentum in Nonio: *Toga tracta est, & abolla data est ad turbam, vbi ferâ militiâ in munera belli vt præstarem.* Legerem, *ad tubam*, pro hoc ritu; & mox *vrbi ferâ:* eò pronior, quòd Nonius inibi explicat *Abollam, vestem militarem.* Diceret igitur Varro, aut quicumque ille apud Varronem, togam sibi extractam, & paludamentum datum, incinente tuba. Tale in Sallustio: *Togam paludamento mutauit.* Et exempla plurima de hisce paludatis: cur obuia ingeram? nec temporis huius est, nec mei moris. Vnum Senecæ non transeo, quem & viri docti ereptum nobis iuère aut inuersum. Scripserat ille, in detestationem publicarum cædium: *Ex Senatusconsultis plebísque scitis scelera exercentur, & publicè iubentur vetita priuatim. Quæ commissa capite luerent, eadem quia paludati fecêre laudamus.* Nihil clarius ad hunc ritum. At quidam immutarant, *palàm fecere.* quos secutum te M. Antoni nollem, qui Senecam iudicio tuo reformasti nuper: & (liberè dicam) sæpe tuo. Libris & membranarum fidei plus aliquid datum oportuit. Quid autem propriè *Paludamentum?* Varro dixit, *insignia & ornamenta militaria.* Militaria inquam, ne solorum Imperatorum censeas. Itaque & in Lucillij versu legas: *Paludamẽtum ducis.* Lib. III. Lib. VI. de L. L. *Ad tubam exibat.* In Abolla. *Senecæ sua lectio asserta* Epist. XCVI *Paludamẽtũ, sagũ est.*

Ponè paludatus stabat rorarius velox. *Vulgarium etiam militum.*

Nempe sagulo militari amictus. & *Saliæ paludatæ* in Festo, sic ornatæ. Liuius de Curiatio è trigeminis cæso: *Cognito super humero fratris paludamento sponsi, quod ipsa confecerat.* Sagum est: & suprà Silius *Sagula* lictoribus dat, *paludatis.* Item Cicero: *Togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis sagula reiecerunt.* In ipso Imperatore *Sagum* aut *chlamydem* scriptores vtriusque linguæ passim appellant. Scholiastes Iuuenalis, in illud: *Cumque paludatis ducibus:*] *Euntibus ad militiam,* inquit, *chlamydatis scilicet.* Plinius Agrippinam Claudij, in emissione lacus Fu- In Saliæ. Lib. I. In Pison. *Chlamys dicitur.* Sat. VI.

Lib.XII. eini præsidentem, *paludamento auro textili* induit: Tacitus in capsé re, *chlamyde auratâ*. Plutarchus & Dio χλαμύδα ϛρατηγικὴν vel ϛρατιωτικὴν non semel vertunt: id est, *chlamydem Imperatoriam*, vel *militarem*. Quæ

Forma paludamenti. Lib.I. eius forma? lapides dant, & mox effigiabo: sed & Strabo indicat, cùm scribit χλαμυδοειδὲς εἶναι σχῆμα τῆς γῆς τῆς οἰκουμένης: *Chlamydis figurâ terram habitatam esse*, id est, vt addit, extremis longitudinis vtrimque angustis, latioribus imis. Talis facies: at color in Imperatorio eximius, & qui-

Coccum ei proprium. dem è cocco. Plinius: *Coccum imperatoriis dicatũ paludamentis*. Et Silius:

At contrà ardenti radiabat Scipio cocco.

Isidorus: *Paludamentum pallium fuit Imperatorium, cocco, purpurâ, & auro distinctum.* Non credimus illi de auro, pro veteri quidem more: atque hoc reseruatum triumphis. Ab hoc colore *Puniceum* dixerũt, siue *Puni-*

In Epod. *cum*, vt Horatius: *Terrâ maríque victus hostis Punico*

Horatius explicatus. *Lugubre mutauit sagum.*

De M. Antonio Imp. qui victus ab Augusto ad priuatum & tristem se habitum dedit. Græci φοινικίδα crebrò. Plutarchus de Crasso pugnaturo in Parthos: Λέγεται δὲ ἡμέρας ἐκείνης οὐχ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ ῥωμαίων στρατηγοῖς, ἐν φοινικίδι ἐλθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι: *Dicitur autem eo die, non vt mos est Romanorum Imperatoribus, in puniceâ veste progressus, sed atrâ*. Idem de

Lib. I. cap.VI. eodem Valerius: *Ducturus erat à carris aduersus Parthos. ei pullum traditum est paludamentum, cùm in prælium exeuntibus album aut purpureum dari soleat.* Atque habent hoc vterque inter tristia omina. Sed quod de

Albũ etiam paludamẽtum. De bello Afric. *albo* etiam est in Valerio, nouum est: sed verum. Nam etsi puniceo creberrimè, tamen & illo interdum vsi. Hirtius de Scipione Imp. in Africâ: *Cùm sagulo purpureo ante aduentum regis vti solitus esset, dicitur Iuba cum eo egisse, non oportere illum eodem vestitu vti atque ipse vteretur. Itaque factum est illicò, vti Scipio sese ad album vestitum transferret.* At de altero colore testimonia magis firmant. In Silio:

Lib.III. ——— *humeróque refulget*

Sanguinei patrium saguli decus.

De Sempronio Consule. Dio Cassius alibi de Cæsare, quem Alexandri-

Lib.XLII. ni natantem ex paludamento nouerant, ἁλουργὰ ἱμάτια, *purpureas vestes*

Lib.XLVI. dixit. & alibi de Vibio Pansâ exituro in Antonium, *hominem qui puniceam ei vestem adferebat, prolapsum in effuso sanguine cecidisse, & vestem maculasse.* Id quoque inter tristia omina. & quod de sanguine ait, scito sa-

Vota & sacra Imp. exeunte. Lib.XXXI. crificiorum fuisse, quia inter vota & immolationes exibant, & tunc vestem hanc capiebant. Cicero in Verrem: *Cùm paludatus exisset, votaq́; pro imperio suo, communíque populi Romani nuncupasset.* Liuius: *P. Sulpicius secundùm vota in Capitolio nuncupata, paludatus, cum lictoribus ab vr-*

Deductio eorum. Lib.XLII. *be profectus*. Quæ profectio etiam celebris esse solet frequentiâ deducentium prosequentiumq́;. Idem Liuius: *P. Licinius Consul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab vrbe est profectus. Semper quidem ea res cum magnâ dignitate ac maiestate geritur, præcipuè tamen conuertit oculos animósque, cùm ad magnum nobilémque aut virtute aut fortunâ hostem euntem*

tem Consulem prosequuntur. Contrahit enim non officij modò cura, sed etiam studium spectaculi, vt videant ducem suum, cuius imperio consilióque summam remp. tuendam permiserunt. Tangit hunc morem Cicero in Gabinium & Pisonem: *An cùm proficiscebamini in prouincias paludati, Consules vos quisquam putauit? Itaque, credo ; si minus frequentiâ suâ vestrum egressum ornando atque celebrando, at omnibus saltem bonis, vt Consules, non tristissimis, vt hostes aut proditores, prosequebantur.* Atque hæc paludamenta siue insignia lictorum, & ipsius Imperatoris, fuerunt: addo & in equis eius tale aliquid vsurpatum. Tacitus: *Turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retrò euasit.* Quod ille inter omina aduersa refert Cæsennio Pæto facta, expedienti in Parthos. Nec alium sanè equum intellegit, quàm Imperatorium, quem vnum pluresve insignibus istis ornabant. Plutarchus de Crasso, item in Parthos: ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη: *Equus vnus ex Imperatoriis, splendidè ornatus, per vim abstracto rectore in ipsum flumen, statim demersus disparuit.* Nec scio an ad hunc ipsum hoc Cæsaris non referam: *Pompeius iam cùm intra vallum nostri versarentur, equum nactus, detractis insignibus Imperatoriis, decumanâ portâ se ex castris eiecit.* Ambiguum enim est, vtrum sibi detraxerit insignia, an equo, an potius vtrique. Et quæ hæc insignia? phaleræ & aurum, fortasse & coccineum stratum. Priora de eodẽ Pompeio lego, bello in Sertorium, cùm in manus penè hostium venisse Plutarchus narrat: nisi quod equum eius diripuerũt, χρυσῷ κεκοσμημένον καὶ φαλάρων ἀνάπλεων: *auro ornatum & faleris plenum.* Sed & Iulius Obsequens prodigium triste Vibio Pansæ factum scribit, quòd *equus faleratus in ipsius conspectu festinans concidit.* Denique hunc talem inter imperij insignia Dionysius ponit, de L. Quinctio Dictatore ad aratrum capto: Ἵππους τε αὐτοὶ φαλάροις κεκοσμημένους διαπρεπέσι προσήγαγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις, ἐσθῆτάς τε ἁλουργὰς, καὶ τὰ ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς: *Equos ipsi phaleris decoris ornatos admouerunt, & secures cum fascibus, vestésque purpuratas ; & alia imperij insignia.* Ac vidi in columnâ illâ Traiani, cùm in Italiâ essem, hos tales exstare sculptos, & haud longè Principem à Stratoribus duci. An non apud Græcos simile? De Alexandro quidem Curtius scripsit, Taxili inter alia dona misisse *triginta equos ex suis, cum iisdem insignibus, quis assueuerant cùm ipsum veherent.*

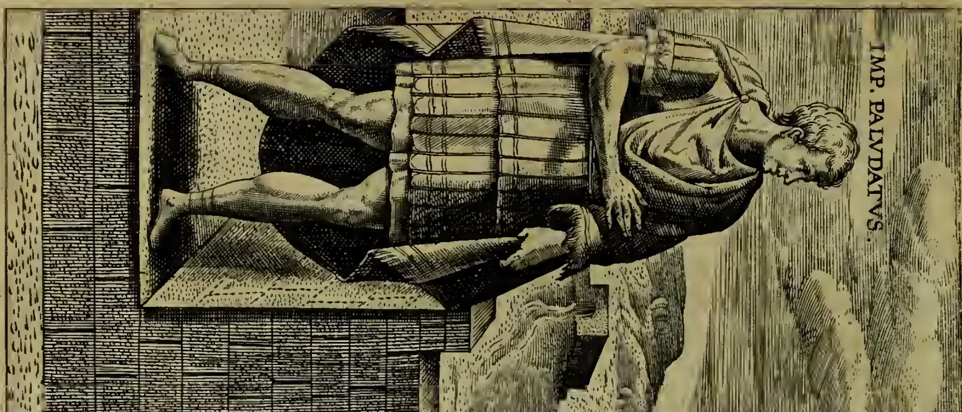
Orat. in Pison. — Equi Imperatorij. — Lib. XV. — III. Ciuil. — Phaleræ in eis: Et coccum. — Lib. I. — In regibus tale aliquid. — Lib. VIII.

Et iam decurri secundum hoc velut spatium *Ordinis*, in meo missu: fessus sum, & interiungam. AVD. Non licebit etiam de *Armis*? LIPS. Non nunc, frustrà reuocas. Sol tua vota non audit, inclinauit. & is cum Homero nos monet,

> Ὥρη μὲν πολέων μύθων, ὥρη δὲ καὶ ὕπνου:
> *Tempus sermonis varij, tempus quoque somni.*

Abi, cras redi. Quid etiam hæres? AVD. Saltem, quod in primo sermone, da summulam. LIPS. Benè mones, cape.

TABV-

IMP. PALVDATVS.
EQVI IMPERATORII.

TABVLA ORDINIS IN MILITIBVS.

MILITES DVPLICES sunt:

- CIVES, quæ Legio dicitur: & habet
  - EQVITES trecentos, vnius omnes generis: diuisos in turmas decem: & has hominum triginta.
  - PEDITES quater mille ducentos. Atque hi sunt quatuor generum,
    - VELITES, mille ducenti: diuisi æqualiter per reliqua genera & manipulos, in quoque horum quadraginta.
    - HASTATI, totidem: diuisi in decem manipulos, singulos hominum CXX. Manipulus Ordines siue Centurias duas habet, hominum LX.
    - PRINCIPES, numero & diuisione pari.
    - TRIARII, numero dimidiato, id est sexcenti. Diuisio eadem, Manipuli & Ordines dimidiati.
    - Isti omnes rursus, iuncti diuiduntur in Cohortes decem, quæque habet tres manipulos: Hastatorum, Principum, Triariorum singulos: & Velites Manipulis suis adiunctos: Ergo sunt hominum quadringentorum viginti.
- SOCII, quæ Ala dicitur, aut Cornu: & habet
  - EQVITES numero duplo, id est sexcentos. Diuiduntur in
    - EXTRAORDINARIOS, qui sunt ducenti: ex his vna Turma, id est, quadraginta ABLECTI.
    - ALARES, qui sunt quadringenti. Diuiduntur in decem Turmas, singulas hominum XL. Nota, Sociales Turmas decuriâ excedere Ciuiles.
  - PEDITES, quater mille ducentos, vt plurimùm. Sunt duo genera.
    - EXTRAORDINARII, numero octingenti & quadraginta. Sunt Cohortes duæ hominum trecentorum trigintasex: & vna dimidiata, hominum centum sexagintaocto in ABLECTOS.
    - ALARES, numero ter mille trecenti sexaginta. Diuiduntur vel in Manipulos fortasse & Genera, ritu Ciuium; vel dumtaxat in Centurias & Cohortes. Cohortes singulæ erunt, trecentorum trigintasex; minores quàm Ciuiles.

TABVLA ORDINIS IN DVCIBVS.

Dvces ſunt duplices:

- **Proprii** vt ſunt
  - **Centvriones**, *in Manipulis. Ordo & diuiſio eorum per Genera, Velitibus exceptis. Sunt*
    - **Hastatorvm**, *decem paria. duo primi, duo ſecundi, vſque ad Decimum: & pro numerò, ordo eſt dignitatum. Honeſtior in eodem pari, ille qui priori Centuriæ præeſt, ſiue dextræ.*
    - **Principvm**, *numero & ordine iiſdem.*
    - **Triariorvm**, *numero & ordine iiſdem, niſi quòd hîc Primopilus, caput & dux Legionis. is Primus Centurio dicitur, & Aquilæ præeſt. Sunt ergo in vniuerſum Centuriones ſexaginta, & totidem Succenturiones ſiue Optiones.*
  - *Quod ad* **Eqvites** *ciuium aut ſociorum, per Turmas ſingulas habent tres Decuriones. Sunt ergo Decuriones in Alâ triginta, & totidem Optiones.*
  - **Tribvni**, in vnâquâque Legione, *ſunt numero ſeni, & totidem Præfecti in quâque Alâ ſociali ſiue Cornu.*
- **Commvnes**, vt ſunt
  - **Legati**, *conſilij cauſſâ adiuncti, & auxilij ad imperandum. Sunt ferè bini apud Polybium, aliàs plures, & mox pro numero legionum.*
  - **Imperator** *ſummus, cui ius in omnes.*

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER III.

DIALOGISMVS I.

Ad Arma ventum. De Velitibus prædictum, eorúmque origine. tum Hastis eorum, Parmá, Galeâ.

DIE tertio conuenimus, & statim à cibo. Ego orsus sum, Benè maturè te sistis, nec es è fœmineâ stirpe. AVD. Quid iam? LIPS. Nam eas è morâ natas, dixit Plautus: at tu vidêris potiùs è Metellis. AVD. Iterùm hæreo. LIPS. Quia enim *Celeris* cognomentum scis adhæsisse istis. AVD. Velim tibi, & statim venias quò te voco! LIPS. Quò istuc? AVD. Rogas? ad Circum nostrum, ad peragendos Martiales illos ludos. LIPS. Hodie adfatim talium, nec aliud crebrius in hoc mundi theatro. Galliam triplicem vide: ardet, imò exstinguitur per pessima bella, & vetus illa gloria abit in fauillas. Europam totam: hostis barbarus imminet, & ille ab Asiâ tyrannus cathenas minatur perpetuæ seruitutis. Itaque bella si vis, habes. AVD. Apage talia. nec vera & acria illa volo; sed hæc imaginaria, & quæ sensum ab iis abducant. LIPS. Non nego hunc quoque fructum esse in hisce studiis. & vt grauiora illa firmant in malis animum, sic hæc auocant & in se figunt. Ergo ad *Arma* imus? AVD. Imus. *Arma, arma.* LIPS. Tu quoque canis bellicum? multæ hodie eiusmodi faces, vtinam vel aquis Stygiis restinguendæ! Sed ARMA tertia pars facta nostri sermonis, & incluseram definitionis apertis verbis: MVLTITVDO IN ARMIS. Frustrà enim Dilectus & Ordo, nisi & hæc adsint, ac prompto iam pugnare militi, dent quo pugnet. Arma igitur duplicia: *Ad petendum, Ad tegendum*. Illa *Tela* propriè, & hæc *Arma*. Sed Polybius in exsequendo discrimen hoc non seruat: seiungit ipse & describit secundùm Genera militum, quæ dixi. Dat primò Velitibus arma sua, tum reliquis: & vtraque illa mixtim pandit. Videamus, lege.

Καὶ τοῖς μὲν νεωτάτοις παρήγγειλαν μάχαιραν φορεῖν, καὶ γρόσφους καὶ πάρμην. ἡ δὲ πάρμη καὶ δύναμιν ἔχει τῇ κατασκευῇ, καὶ μέγεθος

Et iunioribus quidem mandabāt gladium ferre, & hastas, & parmam. Parma autem & firmitatem habet à structurâ, & magnitudinem POLYB.

ἀρκοῦν καὶ πρὸς ἀσφάλειαν. περιφερὴς γὰρ οὖσα τῷ σχήματι, τρίπεδον ἔχει τὴν διάμετρον. προσεπικοσμεῖται δὲ καὶ λιτῷ περικεφαλαίῳ, ποτὲ λυκείαν, ἤ τι τῶν τοιούτων ἐπιτίθεται, σκέπης ἅμα καὶ σημείου χάριν, ἵνα τοῖς κατὰ μέρος ἡγεμόσι προκινδυνεύοντες ἐρρωμένως καὶ μὴ διάδηλοι γίνωνται. τὸ δὲ τῶν γροσφῶν βέλος ἔχει τῷ μὲν μήκει τὸ ξύλον, ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον· τὸ δὲ κέντρον, σπιθαμιαῖον, κατὰ τοσοῦτον ἐπιλεπτὸν ἐξεληλασμένον καὶ συνωξυμένον, ὥστε κατ᾽ ἀνάγκην εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμβολῆς κάμπτεσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἀντιβάλλειν. εἰ δὲ μή, κοινὸν γίνεται τὸ βέλος.

quæ sit tegendo. Cùm enim formâ rotundâ sit, tripedalem habet dimensionem. Adornatur præterea & simplici tegmine capitis. atque est cùm lupinam aut tale aliquid imponit, tutelæ simul & signi caussâ, vt ductoribus ordinum cùm strenuè aut aliter pugnauerint possint innotescere. Telum verò quod Grosphos vocamus habet in longitudine quidem plerumque duorum cubitorum, in crassitie verò vnius digiti. Ferrum est vnius spithamæ, atque adeò extenuatum & in aciem productum, vt necessariò statim à primo iactu inflectatur, nec possint hostes retorquere. Nisi id sit, commune fiat hoc telum.

Ad verba ipsa priusquam venio, est quod prædicam. Velitibus arma hîc assignantur, sed quibus? propriè dictis. Nam ecce commune nomen est *Leuis armatura*: sed eius plura genera siue partes, vt *Rorarij*, *Accensi*, & quos *Velites* nunc dico. Illi priores duo, in *Veteri* leui armaturâ fuerunt; isti postremi, in *Nouâ*. Hoc attende, & scito. nouum totum istud de Velitibus fuisse, & anteà *Funditores*, *Iaculatores*, *Sagittarios*, & id genus in vsu habuisse, quos duobus illis nominibus dicebant. Credo me alibi explicaturum: nunc hoc imbibe, mansisse illos ad bellum Punicum secundum, quo Velites instituti. Anteà perrarò id nomen in Romanâ re aut historiâ leges: nec certè proprio isto nostro sensu. Sed tūc, inquā, instituti * obsidione Capuæ, & rem notabilem Liuius aliique notant. Cùm Romani, inquit ille, ab equitatu Campano (cui hodie quoque meritissima gloria) plerumque vincerentur, ægrè generosis animis fuit, & *quod viribus*

Leuiū militum plura genera. Veteres, Et Noui.

Velites quando primùm.

**Anno vrbis DXLII.*

Lib. XXVI.

bus deerat, arte æquauerunt. Ex omnibus legionibus iuuenes electi sunt, maximè vigore & leuitate corporum veloces. Eis parmæ breuiores quàm equestres, & septena iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro quale hastis velitaribus inest. Eos singulos in equos suos accipiētes equites assuefecerūt & vehi post sese, & desilire perniciter, vbi signum datum esset. Inde equitatu quoque superior Romana acies fuit. Institutum vt Velites in legionibus essent. Habes institutionem, caussam, & armaturam. Nec scio an exemplum non sit à Germanis nostris aut Gallis, quibus iam olim & diu antè id factitatum. Ipse Liuius: *Galli inter equites raros sagittarios expeditósque leuis armaturæ interiecerant.* Idem posteà: *Veniebant decem millia Gallorum equitum, par numerus peditum, & ipsorum iungentium cursum equis, & in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos.* Cæsar quoque de Germanis, qui cum Ariouisto: *Erant equitum millia sex, totidem numero pedites velocissimi ac fortissimi; quos ex omni copiâ singuli singulos salutis suæ caussâ dilegerant. Cum his in prœliis versabantur, ad eos se equites recipiebant. hi, siquid erat durius, concurrebant: siqui grauiore vulnere equo deciderant, circumsistebant: si quò erat longiùs prodeundum aut celeriùs recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, vt iubis equorum subleuati cursum adæquarent.* Denique suo etiam æuo in eâ gente Tacitus hoc obseruat: *Misti prœliantur, aptâ & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum.* Et quanquam istos equo vectos non legamus, quod de suis Velitibus Liuius: tamen certum est nec Velites posteà vsurpasse, & tunc quoque cùm fecerunt, celeriter ex equis delapsos. Video & Numidas hanc mistionem sic vsurpasse. Hirtius in bello Aftico: *Impetum faciunt Numidæ, leuésque armaturæ mirabili velocitate prompti: qui inter equites pugnabant, & vna pariterq́ue cum equitibus accurrere, & refugere consueuerunt.* Sed ad nostros Velites, Valerius de hac ipsâ institutione primâ: *Q. Næuius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu delabi instituit. quò faciliùs equestri prœlio subiecti pedites, viros pariter atque equos hostium telis incesserent.* Hæc origo. & mansit res diu posteà, & Iugurthæ bello Sallustius: *Auxiliarios equites Tribunis legionum & Præfectis cohortium dispertiuerat, vt cum his permisti Velites, quacumque inuaderent, equitatus hostium propulsarent.* An & Cæsaris atque illo æuo, nescio. certè in scriptis eius non est mentio: imò si fuissent, quid opus ex antesignanis legionum eligere quosdam in hunc vsum? Nam ita ipse bello in Pompeium: *Adolescentes atque expeditos, ex antesignanis electos milites ad pernicitatem, armis inter equites prœliari iussit.* Ac mihi suspicio est (suspicio tantùm) post Socios receptos in ciues, mixtosque legionibus, Velites desiisse, & eorum loco fuisse iuniores quosdam Antesignanos, atque ita reliquas classes auctas. Liuius tale indicare videtur, cùm scribit, pugnâ Africanâ Scipionis in Annibalem: *Velitibus (ea tunc leuis armatura erat) vias compleuit.* Vt quid enim sollicitè monet, *tunc*

[Margin notes: *Etiam alij populi sic vsi.* — *Galli:* — Lib. VII. — Lib. XLII. — *Et Germani.* — I. Gallic. — De mor. Germ. — Lib. II. cap. III. — *Quamdiu Velites.* — III. Ciuil. — *Videri desiisse cum Sociis.* — Lib. XXX.]

eam fuisse leuem armaturam, si etiamnunc & eius æuo erat? Sed non opinor.& profectò posteà *Sagittarios & Funditores* leges inter leues, qui longè à nostris. A V D. Ego verò iamdiu post Cæsarem *Velitares, & Velitare auxiliũ*, reperio in Ammiano Marcellino. Ergo iterùm rediuiui? L I P S.

Vnde dicti Velites. Non ipsi, sed vox in quorumdam vsu, qui tamen eo verbo non nisi leuem militem signant. Nec absurdè. Nam primos ipsos Velites Liuius indicat à *velocitate* dictos. & Festus asserit: *Velites dicuntur expediti milites, quasi volites, id est volantes.* Isidorus aliter, & *vel à volitatione vel à ciuitate Etruriæ quæ Velites vocabatur*, deriuat. Quæ ista ciuitas, nescio: *Veliates* quidem in Italiâ, sed alibi lego. Heus tu, fugerat me pænè dicere, hos esse quos Γεϱσοφομάχους Polybius toto isto libro, & alibi, appellat:

Lascaris hic error. nec Lascarim tibi audiendum, qui *Pilanos* constanter vertit. Quàm ille errat? quàm ij (nec è grege homines) qui secuti? quibus iisdem *Hasta velitaris* est *Pilum*, eodē illo Lascari præeūte. Quis autem nescit, rei Romanæ non planè expers, *Pilanos* ipsos Triarios esse? & *Pilum* commune legionariis telum? Statim docebimus, nunc ad prima Polybij, dicentis:

Velitaria arma. *In Iug.* „ *Denunciant ferre gladium, & hastas, & parmam.*] Vniuersè primùm arma eorum nominat, mox partitè describit. Sunt hæc quæ Sallustius intellegit: *Iêre sagittarij, & cohors Peligna cum Velitaribus armis, itineris properandi caussâ.*

Gladius Hispaniēsis. „ *Gladium.*] Non aliter describit, nec opus erat, quia fuit Hispaniensis. Idem inquam ille, qui aliis quoque militibus, & posteà ab eo exponendus. Liuius hoc mihi dicit, *Velitem* nostrum nominans: *Hic miles* Lib. XXXVIII. *parmam tripedalem habet, & in dextrâ hastas quibus eminus vtitur, gladio Hispaniensi est cinctus. Quòd si pede collato pugnandum est, translatus in læuam hastis, stringit gladium.* Vides apertè quis gladius, & quo fine.

„ *Hastas.*] Benè multitudinis numero. habuit nam *septem*, vt statim

Hastæ Velitum. videbmius. Cur autem γϱόσφους (ita in Græco) *Hastas* vertimus? cur non cum Lascari *Pila?* Quia istud quidem ratio & Polybius ipse vetat, qui mox describit Pila: illud autem Liuius suggerit & exempla. *Hastæ*

Lib. XXXI. inquam propriæ sunt Velitum, & sic appellant. Liuius: *Velites, emissis*

In Ibin. *hastis, cominus rem gerebant.* Ouidius:

Vtque petit primò plenum flauentis arenæ
Nondum calfacti velitis hasta solum.

Ouidius cautè legendus. *Iaculator pro Velite.* Lib. I. cap. XV. Etsi Velites nostros tempore poëtæ eius fuisse non opinor, sed pro *Iaculatore* laxè sumit: vti contrà, istum pro Velite Vegetius: *Claudius pluribus iaculatoribus institutis atque perdoctis, hostē cui priùs impar fuerat, superauit.* Intellegit Appium Claudium Consulem, qui tunc ad Capuam imperabat, cùm Velites inuenti. Et primum sanè præcipuumque eorum munus fuit, iaculari. Istæ hastæ quia suâ quâdam formâ, & minores; discretim ab aliis dictæ, *Hastæ velitares.* Festus: *Aduelitatio, iactatio quædam verborum figurata ab hastis velitaribus.* Liuius: *Consul ingentem vim pilorum, & velitarium hastarum, sagittarum, glandísque parauerat.*

Plinius

Plinius etiam ſcribit, *Thyrrenum inueniſſe haſtas velitares, pilúmque*. Ex quo aliquid in Iſidori mentem, qui Velites ex Etruriâ deducit. Sed profectò Plinius vniuersè ibi pro haſtâ miſſili: vt Liuius, cùm de ipſis noſtris Velitibus: *Iacula*, inquit, *præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt*. Atqui nónne de iiſipſis ſermo? ineptum ergo videatur eadem per eadem illuſtrare. Sed quia propriè Velites tunc perierant, communiter loquitur, & habuêre, inquit, haſtas ferro quale nunc quoque in iaculatoriis haſtis: quas illa ætas *Velitares* dicebat. Hæc ad Latinam vocem. de Græcâ, ea & in Plutarcho occurrit, ſed ſemel atq; iterùm, apud alios rariùs: tamen proba eſt, & Polybius aſſiduè hac vſus. Γρόσφον enim ipſum telũ, & ab eo Γροσφομάχους Velites dixit. Vulgata adhuc lexica, aut *Pilum* cum Laſcari explicãt, aut, ſi Deo placet, *glandem*. Ridiculè. audiatur optimus Scholiaſtes poëtæ optimi, Euſtathius, in iſtud —— αἰγανέῃσιν ἱέντες, *haſtis iacientes*. Οἱ, inquit, παλαιοί φασιν καὶ ὅτι αἰγανέα γρόσχος, μικρὸν ἀκόντιον· καὶ ζητητέον μήποτε ἔσφαλται τὸ γρόσχος. γρόσφος γὰρ μάλιστα εὑρίσκεται διὰ τοῦ φ. εἰ μὴ ἄρα μηχανικὴ λέξις ὁ γρόσφος, ὁ δὲ γρόσχος ἀκόντιον: *Antiqui dicunt Aiganeam eſſe Groſchum, paruum iaculum. Et quærendum an non error in iſto, Groſchus: crebrius enim reperitur Groſphus per ph. Niſi tamen mechanica dictio Groſphus, at Groſchus iaculum.* Vides (etſi de ſcripturâ ambigit) tamen planè explicatum, pro Polybij & noſtrâ mente.

Lib. VII. cap. LVI.

Liuij verba excuſſa.

Groſphi vox.

Odyſſ. Θ. verſ. 631.

„ *Parma & firmitatem habet à ſtructurâ.*] Atque ea firmitas etiam fit à materiâ. Vnde igitur? ex ære? nugæ: nec honeſtiores ipſi talia nunc ſcuta habuerunt, nedum vt iſti minimi. E corio? video eruditos quoſdam velle inductos à Suidâ: Πάρμαι, δερματινοὶ θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις: *Parmæ, coriacea ſcuta apud Carthaginienſes*. Sed temerè fortaſſe inductos. Si talia apud Romanos, cur ad Carthaginienſes reſtringit Suidas? Cur Polybius verbo non tangit, & diſcriminat à legionariorũ? Nam iſtorum ſane è ligno fuerũt, corio ſaltem ſuperducto. Cenſeo igitur idem in iſtis. Ipſe Polybius alibi indicat, qui ſtabilitatem & * δύναμιν Romanæ parmæ tribuit: non habuiſſet è corio mero. Quòd ad Suidæ, certum eſt Afrorum pleraque ſcuta ſic fuiſſe: ſed Afrorum, vt * aliâs deducam.

Parma quâ materiâ.

An è corio?

E ligno potius.

* Vide mox de Scutis, Dial. ſeq.

* In Analectis.

„ *Formâ rotundâ.*] A quâ nomen petit Varro. Nam *Parma*, inquit, *quod à medio in omnes partes par*. Iuſtus orbis ſit, ex iis verbis. Idem & *rotundas* in Fragmento quopiam facit: *Quem ſequuntur cum rotundis Velites leues parmis.*

Parma rotunda.

In Non.

„ *Tripedalem habet dimenſionem.*] Græcè διάμετρον: & ſcimus eo verbo venire normalem plerumque lineam, & rectam: Latini *dimetientem* dicunt. Nec cauſſa videtur vel hîc ambigendi, niſi quia res inſpecta ſiſtit aliquid & moratur. Age, tripedalis eſt Diametrus? ergo Perimetrus ſiue ambitus nouempedalis. Id enim ſequitur ex certiſſimo ſcito menſuratorum. Et tu talem parmam, *paruam* appelles, *breuem*, & denique *Parmulam*? His enim adiectiunculis aut nominibus Latini efferunt. vt Nonius: *Parma, breue ſcutum*. Iſidorus: *Parma, leuia arma, quaſi paruus clypeus.*

Quanta fuerit, addubitatum.

Frontinus

Frontinus de ipsis nostris Velitibus: *Parmulis non amplis ornati*. Valerius: *Paruo tegmine muniti*. Si, inquam, omnes consensu breuitatem & leuitatem attribuunt; qui potest in isto modo? qui adfatim amplus, & nec maior ferè in grauiore armaturâ. Nam scutum legionarij militis etsi *quattuor pedes* habet in longitudine, tamen *duos & semis* tantùm in lato. Amplius. Liuius scribit, *Parmas ijs fuisse breuiores, quàm equestres*: id est minores. Ego non credo vllum equitem commodè tractare posse hanc vndique tripedalem. Tamen & Liuius ita: *Hic miles tripedalem parmam habet*. Et Polybius: μέγεθος ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν adtribuit: id est, *magnitudinem quæ sit tuendo*. Ergo satis magnæ: etsi inclinabam *tripedales* in longũ facere, atque in eâ diametro tantùm; non etiã in latum: nisi quod tunc non sint rotundæ, & fortasse mutauerint. Consideretur. Festus quidem ostendit pariter exiguas fuisse: *Parmulis*, inquit (nota diminuẽtem vocem) *pugnare milites soliti sunt, quarum vsum C. Marius sustulit, datis in vicem earum Bruttianis*. De his Bruttianis, idem: *Bruttianæ parmæ, scuta quibus Bruttij sunt vsi*. Nota scutorum vocem, & talia in equitum posteriorum armaturâ appârent: id est, oblonga.

Lib. IIII. cap. VII.

Lib. XXVI.

„ *Simplici tegmine capitis.*] Significat ex ære aut ferro nihil fuisse, dumtaxat è pelle aut lanâ aliquid, & *Galerum* aut *Galeam*. Nam sic discernit hanc à Casside Isidorus: quòd *Cassis de laminâ est, Galea de corio*. Ille hoc verè, & pro eo Tacitus *Vix vni alteríue cassis, aut galea*, de Germanis sic scribens, & manifestò abiungens. Ipsa vox quoque præfert. quia *Galea* est propriè ἀπὸ τῆς γαλῆς, *à fele aut mustellâ*: etsi Varro maluit petere à *Galero*. Sanè prisci tegmina ferè capiebant à feris. vnde in Homero aliisque, ἰκτιδέη, κυνέη, ταυρείη, αἰγείη: *mustellina, canina, taurina, caprilla*. Lego & in Suidâ: Ἀλωπεκέα, ἡ περικεφαλαία: *Vulpina, ipsa galea*. Sic igitur dictæ, quia à talibus animalibus captæ. Mos, qui passim tangitur à poëtis. vt Statio: *Tela rudes trunci, galeæ vacua ora leonum.*

Galea à Cass. de differt.

Galea etymon. E pellibus olim.

Lib. VII.

Ipsas enim leoninas exuuias sumebant, & sic aptabant, vt caput capite velarent, ceteris humeros & dorsum. Homerus de Agamemnone:

Ἀμφὶ δ' ἔπειτα δαφοινὸν ἑέσατο δέρμα λέοντος
Αἴθωνος, μεγάλοιο, ποδηνεκές. ———
Atque humeros circumiecit pellem inde leonis
Ardentis, magni, crurum tenus. ———

Iliad. x. vers. 23.

Noster Virgilius de Auentino Italo:

Ipse pedes tegmen torquens immane leonis
Terribili impexum setâ, cum dentibus albis
Indutus capiti, sic regia tecta subibat.

Lib. VII.

Nec de nihilo hoc poëta Romanus. quoniam & Romani in suâ militiâ vulgò vsurparunt, & adnoto in Columnâ Traiani signiferos omnes semper in hoc habitu. cum pelle dico leonis, quæ caput, humeros, dorsum tegat, & caudâ pedes flagellet. Etiam in Tacito, Germanicus *contectus humeros ferinâ pelle, adit castrorum vias*. Non sic tamen in nostro Velite, cui galea tantùm è tali aliquo tegmine, & sæpe lupo, (Romanâ

Signiferi Romani leoninam induti.

Galea è lupinâ.

ferâ, & Romuli nutrice) quod apertè Polybius hîc signat. Alludit Propertius, de cascis illis Romanis: Lib. IIII. eleg. I.

Et galea hirsutâ compta lupina iubâ.

Virgilius: —— *spicula gestant*
Bina manu, fuluósque lupi de pelle galeros.

Aliâs ex vrso, aut tali ferâ habuerunt. Statius:

Ille Lycaoniæ rictu caput asperat vrsæ. Lib. IIII.

Quin Claudianus Afris dat è serpente: Lib. I. de Laud. Stil.

Serpentum gestant patulos pro Caßide rictus.

Hæc talia *Galeros* appellat Virgilius suprà, & Frontinus Veliti nostro *Galericulos* adaptat. Silius *Cudones* dixit: *Galeri.* *Cudones.*

—— *caput his cudone ferino*
Stat cautum.

Iterùm: —— *cudone comantes*
Deiecit crines.

Sed & video Græcos iis vsos, aut finitimos. Xenophon de Thracibus: Ἐπὶ δὲ τῇ κεφαλῇ κράνη σκύτινα, οἷά περ τὰ παφλαγονικά: *In capite galeæ è corio, cuiusmodi Paphlagonum.* Sed & Macedones habuêre. Dio Cassius ait M. Antonium Caracallam, *legionem Macedonum instituisse, & prisco ritu ornasse. Arma autem erãt,* inquit, Κράνος ὠμοβόειον, θώραξ λινοῦς: *galea è crudo boue, lorica lintea;* & quæ addit. Facit hoc poëtæ in *Causiam* Macedonum: Lib V. *Paphlagonũ galeæ.* In Caracal. *Macedonũ.*

Καυσίη, ἣ τὸ πάροιθε Μακηδόσιν εὔκολον ὅπλον,
Καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ.

Causia, quæ Macetum genti fuit vtile tegmen,
Pilleus in nimbis, inque acie galea.

AVD. Sed heus, Polybij verba cùm video: *atque est,* inquit, *cùm lupinam aut tale aliquid imponit, tutelæ simul & signi caußâ:* hærere incipio, vtrum nudo capiti, an galeæ alteri imponat? Eò magis, quòd in Vegetio memini legere: *galeas ipsas ad terrorem hirsutis* (alij libri *vrsinis*) *pellibus tectas.* Lib. II.

LIPS. Non ita hîc factum. cùm præmiserit de *simplici tegmine*: nec ratio est tam cautè & custoditè armare istos. Addo legere me *Galeam venatoriam,* pro hoc sensu, in Æmilio Probo, de Datami: *Ipse agresti duplicíque amiculo circumdatus, hirtáque tunicâ, gerens in capite galeam venatoriam, dextrâ manu clauam.* Ita enim veriùs distingui, quàm vt ad *clauam* referatur. Et quidni isti vsi, quibus è cæde ferarum copia? Sed pergo. *Galea venatoria.* In Datami.

„ *Habet lignum in longitudine duorum cubitorum.*] Sunt igitur in hastili *tres pedes.* Nam quod in Liuio est: *Septena iacula quaternos longa pedes data.* & in Frontino: *Septenis singulos hastis quaternorũ circiter pedum armauit:* Id ad telum totum referendum est, vnà cum ferri modo, qui fuit dodrantalis, id est haud longè à pede. *Concordia inter Polybiũ & alios.*

„ *Craßitie vnius digiti.*] Ergo tenue lignum, & vt hodiernæ sagittæ. Quidni tale cùm *septem* ea tulerint? suprà in Liuij & Frontini verbis habes. Septena igitur illa implebant manum. Huc facit Valerij locus, sed cum nostrâ correctione, qui scribit eos *breuibus & incuruis septenis armatos* *Tenera hasta velitum.* *Valerij locus tentatus.* Lib. II. cap. III.

matos hastis. Breuibus, pedum quattuor: sed quomodo *incuruis?* an à ferro? non dicit Polybius. & pone hamatum fuisse, non tamen aptè hoc *incuruum*. Libri scripti quos consului habebant, *inturmis*. Putarem *infirmis* verum esse, & ad hanc tenuitatem referrem: siue etiam ad ferrum.

„ *Ferrum est vnius spithamæ.*] Ita Græcis dicitur, qui Latinis est *Palmus maior*, siue & *Dodrans*.

„ *Statim à primo iactu inflectatur.*] Tale aliquid in ipso Pilo machinatus C. Marius, vt pòst dicam. Sed & Liuius, etiam ante institutos hos Velites ad Capuam, libro XXIIII. *Sagittarij, funditorésque, & velites etiam, quorum inhabile telum ad remittendum imperitis est*. Qui tamen locus consideratione duplici eget. primùm, quòd *Velites* nominat (nescio an alibi) veteres illos *Iaculatores*: deinde quòd ait *imperitis inhabile*. Atqui & *peritis*, si tale & tam flexile est, quale hîc describitur: & Polybius apertè negat remitti. An redundat vox *imperitis?* an mutanda in *impeditis?* vt nisi quis otiosè mucronem refingat & erigat, neget remitti. An ideò etiam *imperitis* inhabile, quia amento emittebatur, & certo motu? Sed quidquid est, hæc arma Velitum: à quibus moneo haud longè *Peltastas* siue *Cetratos* abiisse Græcorum. Vt alia loca omittam. Ælianus ita describit: Οἱ πελτασταὶ μέσῃ πως κέχρηνται σκευῇ. ἡ γὰρ πέλτη μικρά τις ἐστὶν ἀσπιδίσκη, καὶ κούφη, καὶ τὰ δόρατα πολὺ τῶν ὁπλιτῶν λειπόμενα: *Peltastæ mediâ vtebantur armaturâ. nam Pelta paruus quidam clypeolus est, & leuis, & hastæ eorum longè infra modum Grauium.*

DIALOG. II.

De Scuto accuratè. Discrimen à Clypeo. Magnitudo eius, Circulus, Vmbo, Origo, & exemplum.

VELITIBVS arma sua dedit, dat nunc Hastatis; imò & aliis iunctim, quia armis isti leuiter inter se diffidebant: & siquid fuit, dicit. Lege:

POLYB. Τοῖς γε μὴν δευτέροις μὲν κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἁστάτοις δὲ προσαγορευομένοις, παρήγγειλαν φέρειν πανοπλίαν. ἔστι δ' ἡ ῥωμαϊκὴ πανοπλία, πρῶτον μὲν θυρεός, οὗ τὸ μὲν πλάτος ἐστὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας πένθ' ἡμιποδίων. τὸ δὲ μῆκος, ποδῶν τεττάρων. ὁ δὲ μείζων ἔτι καὶ παλαιστιαῖος, ἐκ διπλοῦ σανιδώματος, ταυρ-

Secundis verò ætate, & quos Hastatos dicunt mandabant ferre omnia arma. Sunt ea more Romano Scutum primò. cuius latitudo est in gibbâ superficie duorũ pedum & semis: longitudo pedum quattuor. Maius verò etiam palmo prætereà excedit. Est ex duplici tabulatione

κόλλη πεπηγὼς ὀθονίῳ, μετὰ δὲ ταῦτα μοσχείῳ δέρματι περιείληπται τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν. ἔχει δὲ περὶ τὴν ἴτυν ἐκ τῶν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν μερῶν, σιδηροῦν σιάλωμα, δι' οὗ τάς τε καταφορὰς τῶν μαχαιρῶν ἀσφαλίζεται, καὶ τὰς πρὸς τὴν γῆν ἐξερείσεις. προσήρμοσται δ' αὐτῷ καὶ σιδηροῦς κόγχος, ὃ τὰς ὁλοσχερεῖς ἀποστέγει πληγὰς, λίθων καὶ σαρισσῶν, καὶ καθόλου βιαίων βελῶν.

latione, taurino glutino cum linteo cōpactum: dehinc vituli bouísue corio tegitur exteriorem superficiem. Habet in curuaturâ circa superam inferámque partem ferreum munimentum, quo & contra ictus ensium defenditur, & contra inclinationes aut depositiones in terrā. Aptatur illi & ferreus vmbo, qui vehementiores ictus auertit lapidum & sarissarum, & vniuersè violēti cuiusq; teli.

Assignat igitur primò

,, *Scutum.*] Cui nomen παρὰ τὸ σκῦτος, id est à loro, è quo factum. Id verius, quàm aut *à secando, quasi secatum*, quod Varro cōminiscitur; aut *ab excutiendo*, quod Isidorus, *quia excutiat tela*. Moneo differre à *Clypeo*, & separant quicumque signatè ac propriè locuti. Liuius: *Scuta pro clypeis fecêre.* Et est discrimen à formâ. quæ enim rotunda & in orbem iustum relata, *Clypeos* dixêre; quæ in longum exibant, *Scuta*. Virgilius: *Scuti etymon.* IIII de L.L. *Discrimen à Clypeo.* Lib. VIII.

—— clypeíque sub orbe teguntur. II. Aen.

Idem: *Argolici clypei aut Phœbææ lampadis instar.*

Addit *Argolici*, quò magis orbem notet: quia talia illorum. Ammianus: *Iugum tereti ambitu, Argolici clypei specie.* In Dionysio: ἀργολικαὶ ἀσπίδες: *Argolici clypei*: in Seruiano censu, qui simpliciter sunt *Clypei* Liuio nostro. At de Scutis, contrà leges *Scuta longa*: & mox audiemus sic fuisse. Simile discrimen apud Græcos. & Homerus Ἀσπίδας εὐκύκλους agnomento dixit, *clypeos rotundos*: at θυρεοὺς Polybius semper nostra *Scuta*: nec aliter Dionysius & Plutarchus. Dio & inferior illa ætas confundūt. Lib. XXIIII.

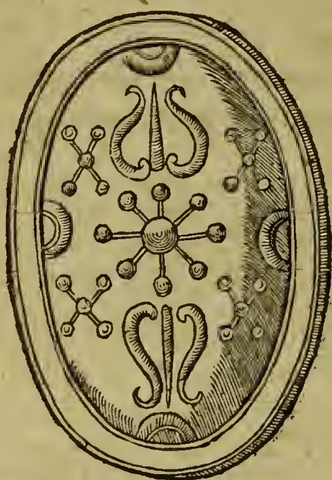
,, *Cuius latitudo in gibbâ superficie.*] Metitur exteriorem ambitum, sed vbi? Scutorum enim vnum & commune genus, inæquali latitudine: ac patet magis producitúrque circa vmbilicum, extremis angustioribus. In tali ponimus mensurari mediam partem. Alterum genus rarius, sed tamen in vsu etiam, quod vndique æquali latitudine, & ianuæ velut formam habet, sed incuruæ: & vt apertè dicam, sectum canalem aut imbricem refert. Dio Cassius vtrumque genus copulat, cùm Testudinem militarem struit, & in eius medio locat τοὺς τὰς πλατείας ἀσπίδας (con- *Duplex scutum. Ouatum: Et Imbricatum.* Lib. XLIX.

fundit vocē, debuisset θυρεὺς.) ἔχοντας: *eos qui lata scuta habebant:* in lateribus τὰς ἀσπίσι ταῖς κοίλαις ταῖς σωληνοειδέσι χρωμένας: *eos qui scutis cauis in modū canalium factis vtebantur.* Vtrumque in monumentis videmus: etsi cum discrimine vsurpatum, vt ostēdit idem Dio. Nam notat Macrinum *Prætorianis militibus*, pugnâ in Antoninū, *abstulisse* τὰς σωληνοειδεῖς ἀσπίδας, *scuta imbricata: quo leuiores*, inquit, *eos redderet ad pugnam.* Ergo hæc grauiora & longiora etiam, quod Polybius indicare mox videtur, & palàm magis Apuleius: *Miles*, inquit, *è legione, habebat galeam nitore prœmicantem, & scutum ceteris his longius.* Nostrum intellegit, quod vulgaria antcibat, & digniores militum gestabant. Nescio an & Ammianus, de militibus quibusdam Romanis: qui *veriti ne remanerent post signum erectum, scutis quæ patula sunt & incurua, firmiùs adhærentes, eàque licet imperitè regendo, per voraginosum amnem velocitatem comitati sunt nauium.* Potest hæc signare, potest illa alia: quia omnia leuiter incurua. Forma & facies vtrorumque sic in sculpturis.

In Macrino.

Lib. IX.

Lib. XXIIII.

Scuta oblonga. ,, *Longitudo pedum quattuor.*] Vides prominuisse igitur scuta, & oblonga magis quàm lata fuisse. Iosephus ideò appellat Romanorum istos θυρεοὺς ἐπιμήκεις. *scuta lōga:* & Plutarchus, ποδήρεις, *ad pedes demissos.* Nam reuera totum hominē tegebant, leuiter se inclinantem. Argumentum, quòd Liuius scribit milites in vigiliis *stantes, capite super marginem scuti posito, dormiisse.* Si stantes, debuit fuisse productius. Reperio & inferiore ac corruptâ iam militiâ hunc modum. Nam in NicetâChoniate, vbi *Eustratius quidam è legione Macedonicâ ad singulare certamen in hostem producitur:* ἀσπὶς, inquit, αὐτῷ ἐς ἀνδρομήκης κατὰ σῶμα δίδοται: *scutum illi ad hominis longitudinem datur.*

Lib. III. Exc.

In Aemilio.

Lib. XLIIII.

,, *Maius verò scutum etiam palmo præterea excedit.*] Hoc fortassis illud incuruum est, de quo dictum. Sed quis id gestauerit? Triarij, opinor, aut digniores Principum: nec vulgatam Liuij scripturam audiemus: *Spolia-*

Liuius correctus.

re

re cupientem Triarij obiectis clypeis arcuêre. Illíne clypeis? nuſquam iam Lib. xxii.
ij Romanis,& *ſcutis* repone cum priſcis libris.

,, *Ex duplici tabulatione.*] Quo id ſenſu? An duas tabulas fuiſſe, incuruas ſic aptatas? an duplicatum totum textum? Ego hoc opinor, & è pluribus minutiſque tabellis corpus hoc iunctum. Varro ſubiicit, cùm etymon ſcuti quærit: *A ſecturâ*, inquit, *vt ſecatum, quòd minutè confectum ſit tabellis*. Etiam Ammianus: *Cùm apud Pariſios adhuc Cæſar Iulianus quatiens ſcutum variis motibus exerceretur in campo, axiculis quis orbis erat compaginatus, in vanum excuſsis, anſa remanſerat ſola*. Oſtendit pluribus lignis & axiculis conſtitiſſe. Atque hæc è certis arboribus, quas Plinius deſignat: *Frigidiſsima quæcumque aquatica; lentiſsima autem, & ideò ſcutis faciendis aptiſsima, quorum plaga contrahit ſe protinus, clauditq́; ſuum vulnus, & ob id contumacius tranſmittunt ferrum. In quo genere ſunt ficus, ſalix, tilia, betulla, ſambucus, populus vtraque. Leuiſsimæ autem ex his ficus & ſalix, ideóque vtiliſsimæ*. Vides Salicem inter vtiliſſimas cenſeri, atque etiam vulgatiſſimas, vt aliunde diſco. Adeò vt Græci poëtæ ἰτέαν ſiue *Salicem* dixerint pro ipſo Scuto. Euripides:

Scuti ligna cuiuſmodi. | De L.L. | Lib. xxi. | E quâ arbore. | Lib. xvi. cap. xl. | E ſalice ſæpe.

Κρέων γε τ' ἐνθέν δ' ἰτέαν λαβὼν χερί:
Salicem Creon deinde ſuſcipiens manu.

Heſychius: Ἰτέαι, αἱ ἀσπίδες. διὰ τὸ πρώτας ἐκ ταύτης τῆς ὕλης κατασκευασθῆναι: *Salices, ſcuta. quia primitus ex hac materie ſunt facta*. In Theocrito etiam eſt: Ἀχθόμενοι σακέεσσι βραχίονας ἰτείνοισιν: Eidyll. xvi.
Brachia vimineis ſcutis preſsi atque grauati.

De Syracuſiis loquitur. & neſcio an non aliud ibi ſcutorum etiam genus tangat, quod non è tabellis, ſed è viminibus textum. Ideò etiam ita verti. Nam Siculi & Siracuſij talibus vulgò vſi. Feſtus: *Cerrones leues & inepti, à cratibus dicti. quod Siculi aduerſus Athenienſes cratibus pro ſcutis ſint vſi, quas Græci γέῤῥας appellant*. Benè Feſtus. & cum eo Euſtathius: Γέῤῥα, ἀσπίδες περσικαὶ ἐκ λύγων, καὶ οἰσύϊνοι: *Gerræ, ſcuta Perſica, ex viminibus, & ſaligna*. Perſis attribuit, quia creberrimè & recentiſſimè ij habuerunt. Gloſſæ item: Γέῤῥον, εἶδος ἀσπίδος περσικῆς: *Gerrum* (hoc etiam genere vulgò extulerũt) *genus ſcuti Perſici*. In Xenophonte aliquoties ea vox: & Ammianus de Perſis etiam ſui æui: *Obtecti*, inquit, *ſcutis vimine firmiſsimo textis, & crudorum tergorum denſitate veſtitis*. Idem poſteà: *Manipuli peditum contecti ſcutis oblongis & curuis, quæ texta vimine & crudis coriis geſtant*. Ipſa deſcripta habes, & item formam. A quâ tamen aliquid Strabo abit. qui de Perſis: ὁπλίζονται δὲ γέῤῥῳ ῥομβοειδεῖ: *Armantur ſcuto rhombi ſpeciem*. Hæc figura non planè quadrat in Ammiani *oblongam & curuam*. Sed potuerunt à Strabone mutaſſe. In Eunapio lego Parthis quoque (gens eadem, aut in eodem ſolo) ſcuta hæc talia, imò & galeas fuiſſe. Οἱ δὲ τῶν Πάρθων, inquit, οἰσυΐνας ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κράνη οἰσύϊνα, πλοκήν τινα πάτριον πεπλεγμένα: *Qui Parthorum ſcuta habebant viminea, & galeas vimineas, ſuo & patrio quodam modo intextas*. Nec verò Perſæ tantùm, ſed Germani habuêre. Ex Tacito: *Nec ſcuta quidem ferro*

Gerræ. | Perſæ ſunt vſi. | Lib. xxiiii. | Ibid. | Quâ forma fuerint. | Lib. xv.

 neruóue

Germanis hæc scuta: Et Gallis interdum. *neruóue firmata, sed viminum textus, vel tenues & fucatas colore tabulas esse.* Galli quoque in Cæsare: *Scutis ex cortice factis, aut viminibus textis, quæ subitò vt temporis exiguitas postulabat, induxerant pellibus.* De aliâ aliquâ gente Sallustius, in fragmento: *Soliti nectere ex viminibus vasa agrestia, ibi tum quòd inopia scutorum fuerat, ab eâ arte se quisque in formam parmæ equestris armabat.* *Improba hæc scuta.* Sed vterque ostendit non optima aut firmissima ea scuta fuisse, & assumpta in egestate aliorum. Significat & Thucydides: Ναύτας ἐξώπλισεν ἀσπίσι φαύλαις καὶ οἰσυΐναις ταῖς πολλαῖς: *Nautas armauit scutis improbis, & plerisq; vimineis.* *Macedones olim vsi:* Tamen Macedones etiam olim vsi, sed quæ in æream aut argentea Alexander mutauit: & hoc iis apud Curtium obiicit: *Lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta.* Lib. x. *Et Itali.* An non Itali & ipsi Romani? Dicas ex Virgilio, qui de Italis: VII. Aen.

* Fortasse *plectunt.*

——— ** flectúntque salignas*
Vmbonum crates alij.

Ex Lucano, de Romanis Arimini:

Lib. I. ——— *nudâ iam crate fluentes*
Inuadunt clypeos.

Intellegit vetustos, & pelle scissâ & fluidâ iam destitutos. *Crates* vterque dicit: quæ vox tamen & in tabellarum textum conuenire potest. Scuta tamen rotunda & equestria, cùm * Sallustius, tum Dio, indicare videntur (leuitatis fortasse caussâ) talia fuisse. Dio sic de Saluidieno, qui cymbas quasdam contra Sextum Pompeium ridiculè instruxit: Δερμάτινα πλοῖα, κατὰ τοὺς ἐν ὠκεανῷ πλέοντας, ἐκποιῆσαι ἐπεχείρησεν, ἔνδοθεν μὲν ῥάβδοις αὐτὰ κούφαις διαλαμβάνων, ἔξωθεν δὲ βοὸς δέρμα ὠμὸν, ἐς ἀσπίδος κυκλοτεροῦς τρόπον, περιτείνων: *Coriacea nauigia, vt solēt ij qui Oceanū nauigāt, facere est aggressus, introrsus ea virgis leuibus intexens, extrorsus verò bouis crudum corium, in modum rotundioris clypei, circumponens.* Cum rotundo clypeo disertè comparat; qui equitum ferè fuit. Sed heus tu, cur non me reuocas euagantem? & nónne hæc extra Polybium? AVD. Non extra historiam aut militiam: & sint vtrique illustrandæ. Quin ad tales excursus liber esto, & iamnunc mappam tibi mitto. LIPS. Reduc & contrahe. non enim lubet extra viam: ipsa lōga affatim, & fatigat. Pergo.

* In fragm. suprà. Lib. XLVIII.

Glutinum in scuto: ,, *Taurino glutino.*] Quod & linteum tabellis iunxit (de quo linteo hîc in Polybio:) & tabellas ipsas inter sese. Denique & corium firmauit. In Monos. Ausonius: *Tergora dic clypeis accommoda quid faciat? glux.*

Et Nerui. Videntur & neruo aut ferro vinxisse. ex Tacito: *Ne scuta quidem ferro neruóue firmata.* II. Annal. Sed *ferrum* referri ad orbem circumpositum potest, de quo Polybius tangit, vel ad Vmbonem: *nerui*, non nisi huic rei & tabulis vinciendis fuisse videntur.

,, *Vituli bouísue corio.*] Potiùs profectò *bouis*: & id robustius: tamen quia μοσχείῳ δέρματι in Græco est, de *vitulo* quoque expressi. Corij huius *Corium in scutis.* inducti apud Græcos Latinosque mentio, & creberrimè poëtas: qui coria etiam multiplicant & adaugent. Exempla illa omitto. Propriè ad Polybium & ad verum, Statius:

Nec

Nec pudor emerito clypeum vestisse iuuenco. Lib.III.

Idem: —— *graues clypeos cæsis vestire iuuencis.*

Sed & Liuius testimonium, in re miserabili, suggerit, de obsessis Casilini ab Annibale: *Postremò ad id ventum inopiæ est, vt lora detractásque scutis pelles, vbi feruidâ mollissent aquâ, mandere conarentur.* Accusarem cupidinem vitæ, nisi quòd à constantiâ non ab ignauiâ fuit. Silius idem de Saguntinis: —— *resolutáque nudos* Lib.XXIII. Lib.II.

Linquentes clypeos armorum tegmina mandunt.

Hegesippus de Iudæis, qui in vrbe sacrâ à Vespasiano obsessi: *Et cùm alia famis solatia non reperirent, detrahebant coria scutis, vt cibo essent sibi quæ præsidio non essent.*

„ *Ferreum munimentum.*] In Polybio, σιδηροῦν σιάλωμα: quæ vox *labrum* & extremitatem talem notat: propriè tamen *Sputi* instar tenuem bracteam aut lamellam. Martialis: *Hoc linitur sputo Iani caryota Kalendis.* Suidas ipsum hunc Polybij locum, opinor, respiciens: Σιάλωμα, σιδηρᾶ περιφέρεια τοῦ ῥωμαϊκοῦ θυρεοῦ: *Sialôma, ferreus ambitus Romani scuti.* Vult idem Hesychius: Σιάλωμα, μέρος τι τοῦ ὅπλου τοῦ καλουμένου θυρεοῦ: *Sialôma, pars aliqua armaturæ, quam Scutum dicunt.* Plutarchus λεπίδα dixit, & auctorem huiusce rei Camillum fecit. Ille in pugnâ contra Gallos, quorum immanes gladios timebat, cùm alia machinatus est, tum istud. Τοῖς θυρεοῖς, inquit, κύκλῳ περιήρμωσε λεπίδα χαλκῆν, τοῦ ξύλου κατ' αὐτὸ τὰς πληγὰς μὴ στέγοντος: *Scutis laminam ferream in orbem adaptauit, ligno solo ictus parùm sustinente.* Ergo hæc caussa vna & prima rei; altera quam Polybius adiungit, ad scuti tutelam & seruamen. Inclinabant enim sæpe in terram, & ferè sic ante tentoria aut in excubiis habebant, pilis etiam (quod marmora nos docent) acclinatis. Ne ergo putisceret lignum, munimen à ferro. *Margo ferreus in scuto.* *Camilli inuentum.* In Camill.

„ *Ferreus vmbo.*] Ita plurimùm & vulgò, è ferro. At poëtæ aureum etiam faciunt. vt Virgilius: *Vmbo è vario metallo.*

—— *vastos vmbo vomit aureus ignes.* X. Aeneid.

Sed & Sidonius posteriore æuo reipsâ sic fuisse ostendit. *Clypeorum lux in orbibus niuea, fulua in vmbonibus, ita sensum prodebat vt studium.* Hoc ille de Sigimere iuuene regio, eiusque comitatu selecto: & satis indicat ditiores argétum in ambitu, & aurum in vmbone gestasse. Non is luxus olim. Vmbonem autem certum est mediam illam partem scuti dictam, quæ protuberat & exseritur cum rotundo tumore. Ideò Vmbo, quod Græcis est ἄμβων. Montes & eminentias hac voce Statius poëta sæpe appellat, quod iure suo doctus Scaliger nos docuit in Varronem. Sed & Latini vestis positum, qui ad pectus exibat in tumorem, sic dixerunt. Tertullianus: *Totum contracti vmbonis figmentum.* Iterùm: *Recognito rursus vmbone, & siquid exorbitauit reformato.* Persius: Lib. IIII. Epist.XX. *Quid Vmbo.* *Pro monte.* *Pro vestis parte.* De pall. cap.V. Ibid. Sat.V.

—— *totáque impunè Saburrâ,*

Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo. *Persio lux.*

De tirone loquitur, qui in viros transscriptus, & depositâ prætextâ can-

didam

didam togam sumpsit: vnà cum eâ etiam libertatem. Non aliter ego illa interpretor. Apuleius huc etiam ducendus: *Palla sub dextrum latus ad humerum læuum recurrens, vmbonis vice, deiectâ parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula.* Et Glossæ priscæ: *Vmbilicus*, ὀμφαλὸς ἀσπίδος, τηβέννης: an non corrigendæ? *Vmbo*, ὀμφαλός. Nec enim *Vmbilici* vocem profectò temerè in vtrâuis eâ notione leges.

Lib. XI.

Vmbone trudebant. Iul. cap. LXVIII. Lib. III. Lib. IX. Lib. XXX.

„ *Ictus auertit lapidum.*] Atque vsus alter, quòd auertat etiam hostes. Nam in conflictu & pugnâ cominus vtebantur eo, ad impulsum. Suetonius de Acilio animoso milite: qui *abscisâ dextrâ, transiliuit in nauem, vmbone obuios agens.* Curtius: *Totam aciem pauore suo fluitantem vmbonibus posse propelli.* Liuius: *Vmbonibus incussâque alâ sternuntur hostes.* Iterùm: *Alâ deinde & vmbonibus pulsantes.* Vbi Alam etiam dicit partem illam humeri brachiique, adiutricem in hoc nisu. Quid, quòd ipsa incurua illa pars, Vmbo? Fallor, aut sic Statius:

Vmbo pro humero. Lib. II.

—— *clypeum non sustinet vmbo*
Mutatum spoliis.

De Tydeo ait, defesso à pugnâ & vix arma sustinente. Ibi Luctatius: *Hic vmbonem pro humero posuit, aut pro manu.* Martialis consimiliter, de valente suo liberto: *In turbam incideris, cunctos vmbone repellet.* Profectò ista pars brachij est, proiecta & incuruans. Satis de Scuto, pro Polybij quidem mente. AVD. Non etiam pro meâ. LIPS. Quid abest, aut aues igitur? AVD. Principium & inductionem scuti, ob Liuij verba (in mente habeo) quæ me torquent. Nam cùm illa de * Ordine legebamus, hæc quoque erant: *Clypeis anteà Romani vsi sunt, deinde postquam stipendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecêre.* Ergóne tunc demum scuta introducta, cùm stipendia, id est obsidione Veienti? Atqui ipse Liuius aliter, & iam in armandis classibus Seruianis, dat primori dumtaxat *clypeos* (ἀσπίδας ἀργολικὰς Dionysius:) reliquis *scuta*, quos θυρεοὺς idem ibi Græcus. Sed & sæpius anteà Scutorum mentio. LIPS. Me spectas? propè est vt negem respondere ad talia quæ abducunt extra Polybianum campum. Sed tamen quia in margine hæres, fiat. Tetigi suprà leuiter de sensu verborum Liuij, qui non est (vt verba aspectā præferunt) quasi anteà clypeis tantùm Romani vsi, posteà scutis. Id verò falsum: sed quod vtrumque genus in vsu anteà, postinde sola scuta. Breuiter hæc sententia. Origo igitur Scutorum à regibus, imò à primo ipso rege, si fidem habes Plutarcho. Ille sic de Romulo: Θυρεοῖς τῶν Σαβίνων ὁ Ῥωμύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε τὸν ὁπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων πρότερον ἀσπίδας ἀργολικὰς φορούντων: *Scutis Sabinorum Romulus est vsus, & mutauit sua ac Romanorum aliorum arma, anteà clypeos Argolicos ferentium.* Id verò palàm contra Liuium, & isto auctore diu permutatio hæc ante Veiens bellum; tūc scilicet cùm accepti, vnà cum Tatio, in vrbem Sabini. Sed potest vterque verum dicere. & fuit ita sub Romulo, mutatum à Seruio; iterumque mutatum, obsidione Veiorum. Tamen ex Græco illo dixeris, ortum & notitiam scuti esse à Sabinis. At negat alius Græcus, Athenæus: qui inter ea

* Lib. II. Dial. III.

Lib. VII. *Quando Romanus scuta.*

Liuij interior sententia.

Romulus scuta induxit. In Romulo

An à Sabinis exemplum.

ter ea quæ Romani à variis gentibus hausêre: παρὰ σαυνιτῶν, inquit, ἔμαθον θυρεῶ χρῆσιν: *A Samnitibus didicêre scuti vsum*. Cæsar apud Sallustium hinc stare videatur: *Arma atque tela militaria à Samnitibus sumpsimus*. Nam Arma & Tela nominat: atq; illa propriè scutum esse scimus, eaque quæ ab armo feruntur. Tamẽ ad Plutarchum magis ego eam, & à Samnitibus abiungam. Quid ita? caussâ duplici. Priore, quòd diu ante Samnitas notos, aut certè bello notos, in vsu Romanis scuta. Plutarchus, Dionysius, Liuius testes sunto. Nam isti bello non tentati ante annum vrbis CCCCX. diu antè promiscua iam scuta, si illis fides. Alterâ, quòd etiam forma scuti Samnitici dissedit à Romani. Ita enim de illo Liuius: *Forma erat scuti* (Samnitici) *summum latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio æquali, ad imum cuneatior, mobilitatis caussâ*. Facilis intellectu hæc descriptio, & videmus etiam in maiorum nostrorum insignibus aut monumẽtis hæc talia scuta. Sed enim Romanum diuersiforme fuit, & quale dixi: non ergo meâ sententiâ à Samnitibus. An non à Liguribus? dicet aliquis. ita enim Liuius præire videtur, & viri docti nuper ex eo affirmarunt: *Stabilior aut parmâ aut scuto Ligustino Romanus erat*. En apertè distinguit, Romanísque tribuit & *Parmam* (nempe leuibus) & *Scutum*, (grauibus) sed *Ligustinum*. Nolo imponant tibi verba, aut viri cetera curiosi & docti. Hîc glaucoma in eorum oculis, & remouebo. Liuius ibi de leui tantùm milite agit, nihil de graui: Cur igitur scutũ à parmâ diuidit? diuidit, sed Ligustinum. Scito igitur, totá illam à Liuio memoratam ibi pugnam, solius leuis armaturæ vtrimq; fuisse. Et à Perseo, inquam, & à Romanis, graues non cõcurrerunt. Liuius hîc defectus & mutilus, eoque minùs id ex eo statim liqueat; at purissimè è Plutarcho, qui pugnam eam describit. Is facit Romanos Velites pugnasse, & vnà cum iis *septingentos Ligures:* qui leuiùs scilicet armati, & ideò expressim hîc Liuius *Parmam* nominat, quæ Velitum; *Scutũ Ligustinum*, quod eius gentis. Quale id fuit? è Diodoro discas, & totam hanc litem sopias: Ὁπλισμὸν ἔχουσιν οἱ λίγυες ἐλαφρότερον τῶν ῥωμαίων τῇ κατασκευῇ. σκεπάζει γὰρ αὐτοὺς παραμήκης θυρεὸς εἰς τὸν γαλατικὸν ῥυθμὸν δεδημιουργημένος, καὶ χιτὼν συνειλημμένος ζωστῆρι. καὶ περιτίθενται θηρίων δορὰς καὶ ξίφος σύμμετρον: *Armaturam habent Ligures leuiorem Romanâ. Tegit enim eos scutum longum, ad Gallicum modulum factum, & tunica cingulo adstricta. Circumponunt etiam pelles ferarum, & habilem gladium*. Ecce habes Scutum Ligustinum, & simul leuiter armatos Ligures fuisse. Fragmentum in Suidâ reperio, quod huc facit, si corrigas: Τῇ δυνάμει τῆς πάρμης καὶ τῶν λιβυστικῶν θυρεῶν ἀντεῖχον ἐῤῥωμένως οἱ ῥωμαῖοι: *Firmitate parmæ & Lybicorum scutorum fortiter resistebant Romani*. Itáne Lybica scuta Romanis? nulla. Scribe λιγυστικῶν: & scito è Polybio fragmentum esse hanc ipsam velitarem cum Perseo pugnam denarrante. Ex eo deinde vertit, vt solet, pænè verbatim Patauinus. Hæc ita vera me dixisse ipse Liuius etiam suggeret, qui paullò pòst adiungit, *Pugnatum vtrimque leui armaturâ esse*. Facessite igitur scuta Ligustina à Romanis. AVD. Gaudeo quòd abduxerim;

An à Samnitibus.
In Catil.
Potiùs à Sabinis.
Lib. IX.
Iterùm à Liguribus.
Lib. XLIV.
Fallax Liuij scriptũ.
Id cõtra viros doctos explicatũ.
Forma scuti Ligustini.
Lib. VI.
Quod dissidet Romano.
Correctus Suidas aut Polybius.

xerim;tu me reduxisti,atque alios fortassis,errantes. L I P S. Vtinam me quoque alius,cùm opus,sed clementer! Nam nostri plerique hodie Archilochæi sunt, & gaudent ἰαμβίζειν.

DIALOG. III.

Gladius Hispaniensis. Origo, Vsus, Bonitas.

SED nos ad Polybium. Dat secundò grauiori militi Gladium, & eum sic depingit:

POLYB. Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸν δεξιὸν φέρει μηρόν. καλοῦσι δὲ αὐτὴν ἰβηρικήν. ἔχει δὲ αὕτη κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βίαιον, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι.

Vnà cum scuto gladium imperant, quem fert ad dextrum femur. Appellant Hispaniensem, habétque mucronem eximium, & ictum vtrimque validum, quoniam lamina eius firma est & stabilis.

Vnus olim gladius. „ *Gladium imperant.*] Gladium, inquit. non ergo plures, etsi posteà ita fuit. Nam sequenti æuo minorem etiam alium ferebant, quem *Pugionem* Latinâ voce Tacitus dixit; alij Græcanicâ, *Paramerium,* aut *Parazonium,* quia ad femur scilicet aut zonam penderet. De hoc quia nihil Polybius, omitto.

Gladius an ad dextrâ? „ *Fert ad dextrum femur.*] Nouum est nostris moribus, & videntur esse quæ resistant. Primùm, quomodo facilis ea eductio? quomodo vagina inibi non impedimento ad pugnam? Sed & Iosephus contrà, de ipsis Romanis: (Lib. III. Excid.) Οἱ μὲν πεζοὶ, inquit, μαχαιροφοροῦσιν ἀμφοτέρωθεν. μακρότερον δὲ αὐτῶν τὸ λαιὸν ξίφος πολλῷ. τὸ γὰρ κατὰ δεξιὸν σπιθαμῆς οὐ πλέον ἔχει μῆκος: *Pedites vtrimque gladium gestant. Longiorem quidem illum ad sinistrum latus: nam qui ad dextrum est, palmi siue duodecim digitorum mensum non excedit.* Nónne clarè longiorem, id est Hispaniensem istum ad læuam ponit? Sed & cum eo Sidonius, vbi vrbem Romam armat:

Panegyr. ad Anthem.

——— bullis hostilibus asper
Applicat à læuâ fulgentem balteus ensem.

Quis autem ambigit, quin Romam ornet pro Romano more? Amplius, sub ipsum Polybij æuum nummos reperio, in quibus gladij sunt sinistri. Hæc cùm ita sint, olim dubitaui ecquid ista Polybij vera satis aut sana. *Variatum in eâ re.* Nunc minimè, & eò descendo vt mutasse hanc rem censeam, & aliter atque aliter gestasse. Certè quin Iosephi, id est Flauiorum, æuo ita fuerit vt scribit, gladij nempe sinistri, non est ambigendum: & fortasse id introductum, cùm Gladioli aut Parameria introducta. Etsi parùm etiam

firmi-

firmiter. nam ecce in columnâ Traiani plerosque militum cinctos iterùm pro prisco ritu dextros video, idemque in Antonini: etsi Imperator tamen ipse & Tribuni habent ferè sinistros. Omnino variauit ea res. & cur in Romanis ita miremur, quod non in Gallis? Nam ij quoque certò dextros gestarunt, quod Strabo & Diodorus clarè scribunt. Atqui incommoda eductio. Non in Romanis quidem; qui nec longi nimis erãt, & ab humero non à medio cingulo pendebant. Denique credo eos spectasse scuti vsum, præcipui inter arma. Id impediri videbatur eiusque frequens motio, si gladius aut vagina sub brachio sinistro. Non ergo, inquies, in pugnâ idem, cùm vagina ad dextrum? Reciprocatio enim brachij ad ictus impedita. Fateor, nec habeo quod dicam, nisi reijci solere tunc ponè tergum. Vno verbo, arbitraria hæc res fuit, & vtrimq. caussæ.

Gladius Hispaniensis quàm pridem notus.

,, *Appellant Hispaniensem.*] Passim quidem & crebrò: sed quid ita ante Hispanos etiam notos? Vt Liuius in pugnâ Manlij illâ veteri cum Gallo: *Manlius Hispano cingitur gladio.* In eadem re Quadrigarius: *Scuto pedestri & gladio Hispanico cinctus contra Gallum constitit.* Vterque disertè notat de Hispanico, me mirante. Vnde is tunc? quæ commercia? cùm Romani nec in Italiâ suâ domini etiam essent. At intellegunt formâ Hispanici fuisse. Nec id quidẽ dicet scriptor incertus apud Suidam (an non ipse Polybius?) qui hanc quoque refert ad tempora Annibalis & secundi Punici belli. Tunc scilicet, cùm Romani vires & constantiam experti militiæ Hispanicæ, adsumpsêre hunc ensem. Verba sunt: *Οἱ δὲ Κελτίβηρες τῇ κατασκευῇ τῶν μαχαιρῶν πολὺ διαφέρουσι τῶν ἄλλων. καὶ γὰρ κέντημα πρακτικὸν καὶ καταφορὰν ἔχουσι δυναμένην ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν. ἢ καὶ Ῥωμαῖοι τὰς πατρίους ἀποθέμενοι μαχαίρας ἐκ τῶν κατ' Ἀννίβαν μετέλαβον τὰς τῶν Ἰβήρων. καὶ τὴν μὲν κατασκευὴν μετέλαβον, αὐτὴν δὲ τὴν χρηστότητα τοῦ σιδήρου καὶ τὴν ἄλλην ἐπιμέλειαν οὐδαμῶς δύνανται μιμεῖσθαι: Celtiberi paraturâ gladiorum longè aliis antecellunt. nam & mucronem validum habent, & ictum potentem ex vtrâque parte. Quare & Romani vsitatos & patrios gladios deponentes, à temporibus Annibalis istos Hispanorum assumpserunt. Et formam quidem assumpserunt, ipsam verò bonitatem ferri & aliam accurationem nequaquam imitari potuerunt.* Hæc si vera (puto esse:) quid pro Liuio aut Claudio? vnum appellasse eos gladium Hispanicum, ipsum pedestrem: non quia re ipsâ talis esset, sed quoniam Manlius eques, depositâ parmâ, & longiore suo gladio (talis equitum, vt videbimus) sumpsit pedestre scutum, & gladium breuiorem, Hispanicum posteà dictum. Si tibi color melior, alline.

Lib. VII. Agell. lib. IX. c. XIII.

Videtur ab Hannibale illatus.

Punctim gladio vsi.

,, *Habet mucronem eximium.*] Quo Romani etiam maximè vsi, & Hispani hodie, etsi gladij eorum aliá à priscis formâ. Polybius: *Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι οὐκ ἐκ καταφορᾶς, ἀλλ' ἐκ διαλήψεως ὀρθαῖς χρώμενοι ταῖς μαχαίραις, πρακτικοῦ τοῦ κεντήματος περὶ αὐτὰς ὑπάρχοντος, τύπτοντες εἰς τὰ στέρνα καὶ τὰ πρόσωπα διέφθειραν τοὺς πλείστους: At Romani non cæsim sed punctim rectis gladiis vtentes, mucrone ad hanc rem efficaci, ferientes in pectora & facies, plerosque interfecerunt.* Scribit facies petiisse: ne primus Cæsar hoc iusserit

Lib. XXII. Pharsalicâ illâ pugnâ, *Miles faciem feri.* De Hispanis, Liuius: *Gallis prælongi gladij ac sine mucronibus, Hispano punctim magis quàm cæsim assueto petere hostem, breuitate habiles, & cum mucronibus.* Et vtilitatem huius rei in Vegetio habes. (Puncta vtilitas. Lib. I. cap. XII.) *Non cæsim,* inquit, *sed punctim tirones ferire discebant. Nam cæsim pugnantes non solùm facilè vicêre, sed etiam derisêre Romani. Cæsa enim quouis impetu veniat, non frequenter interficit, cùm & armis vitalia defendantur & ossibus: at contrà puncta duas vncias adacta mortalis est. Deinde dum cæsa infertur, brachium dextrum latúsque nudatur: puncta autem tecto corpore infertur, & aduersarium sauciat antequam videat.* Bonæ & veræ caussæ. &, quod ipse quoque notat, hac re facilè vicêre eos qui pugnabant cæsim. Dio Cassius tetigit pugnâ Iulianâ in Ariouistum: (Lib. XXXVIII.) Τά τε γὰρ ξιφίδια αὐτῶν (ῥωμαίων) καὶ σμικρότερα τῶν γαλατικῶν ὄντα, καὶ τὰς προσβολὰς χαλυβδικὰς ἔχοντα, χρησιμώτατα σφίσιν ἐγένετο: *Gladioli enim Romanorum & breuiores Gallicis, & mucrones è chalybe habentes, vtilißimi iis fuerunt.* Appellat ξιφίδια, *gladiolos,* aspectu ad Gallorum illos immanes: & re ipsâ fuerunt haud magni.

(Forma gladij Hispanici.) „ *Ictum vtrimque validum.*] Nota, *vtrimque:* & hinc facilè formam faciemque Romani gladij colligas, qualis ferè hodie est noster equester. Appâret ita in monumentis priscis: etsi in iisdem etiam acie simplici, & supernè leuiter pandus, ad Orientalem aut Turcicam formam. (Is ad cæsam quoque vtilis.) Sed iste rarior, & Polybio nunc ignotus. Ad cæsam igitur seruijt etiam hic gladius: &, vt res erat, Romani ambifariam vsi. Polybius, vbi Romanam militiam & arma cum Macedonum cōparat: (Lib. XVII.) Τῇ μαχαίρᾳ ἐκ μεταφορᾶς καὶ διαιρέσεως ποιοῦσι τὴν μάχην: quæ supinè interpres (vt pleraque alia) vertit. Ego sic: *Gladio punctim & cæsim pugnant.* Nam illud ἐκ μεταφορᾶς, *è translatione;* ad punctam refero: & huic ἐκ καταφορᾶς *ex dilatione* aut *demißione,* oppono. quia gladius scilicet in pungēdo reciprocatur & transfertur, in cædendo demittitur. Ex διαιρέσεως autem, cæsa est: ad verbum, *ex diuisione.* quia ictus ille diuidit scilicet abiungitque. Tamen vide an non verius sit, ἐκ διαφόσεως *è sublatione*: quod Polybius alibi vsurpat in hunc sensum. (Lib. II.) Scribit de Gallis: ἴδιον τῆς γαλατικῆς χρείας, ἡ ἐκ διαφόσεως μάχη: *Proprium Gallicani vsus, pugnare cæsim.* Fateor tamen in Suidâ alibi & fragmentum hoc legi: μαχομένων ἐκ διαιρέσεως ταῖς μαχαίραις: sed hoc quoque fortasse malè. (Vis gladij Hispanici.) De vehementiâ autem ictus, exempla in (Lib. V. De benef.) Senecâ: *Galeam machærâ Hispanâ diuisam.* in Liuio: (Lib. XXXI.) *Postquam gladio Hispaniensi detruncata corpora, brachiis abscisis aut totâ ceruice desectâ, & fœditatem aliam vulnerum viderunt.* Affirmatio in Diodoro: (Lib. VI.) Οὔτε θυρεὸς, οὔτε κράνος, οὔτε ὀστοῦν ὑπομένει τὴν πληγήν: *Neque scutum, neque galea, neque ossum sustinet ictum.* Plutarchus cum eo, pugnâ Æmilij in Persen: (In Aemil.) Μάχαιραι ἐκείνων ὑπὸ βάρους καὶ καταφορᾶς διὰ παντὸς ὅπλου χωροῦσαι ἐπὶ τὰ σώματα: *Gladij illorum* (Romanorum) *grauitate & ictu per omnia arma ad corpora peruadentes.* Ait, *grauitate.* ergóne tam magni? minimè, sed crassiusculi potiùs & firmi. (Breues fuêre.) Sculpturæ veteres sic ostendunt, & erutos è terrâ ipsi vidimus, qui duos pedes in laminâ nō explebant. Haud frustrà ergo

Liuius

Liuius dixit, *breuitate habiles*; idemque, *ad propiorem habiles pugnam*: Dio ξιφίδια, *gladiolos:* & Lucanus *exiguos,* isto versu:

Cantaber exiguis, & longis Teutonus armis. Lib. vi.

Nec enim de Scutis acceperim, quæ Hispanis Gallisque pænè eiusdem formæ: magis de hisce gladiis, qui sic diuersi.

DIALOG. IIII.

Pilum totũ descriptũ. magnitudo, forma, violentia: & siquid mutatum.

TERTIVM inter arma *Pilum:* quod Polybium licet audias describentem. Lege:

Πρὸς δὲ τούτοις ὑσσοὶ δύο, καὶ περικεφαλαία χαλκῆ, καὶ προκνημίς. τῶν δ' ὑσσῶν εἰσὶν οἱ μὲν παχεῖς, οἱ δὲ λεπτοί. τῶν δὲ στερεωτέρων, οἱ μὲν στρογγύλοι παλαιστιαίαν ἔχουσι τὴν διάμετρον. οἱ δὲ τετράγωνοι, τὴν πλευράν. οἵ γε μὴν λεπτοὶ σιβυνίοις ἐοίκασι συμμέτροις, οὓς φοροῦσι μετὰ τῶν προειρημένων. ἁπάντων δὲ τούτων τοῦ ξύλου τὸ μῆκός ἐστιν, ὡς τρεῖς πήχεις. προσήρμοσται δ' ἑκάστοις βέλος σιδηροῦν ἀγκιστρωτὸν, ἴσον ἔχον τὸ μῆκος τοῖς ξύλοις, οὗ τὴν ἔνδεσιν καὶ τὴν χρεῖαν οὕτως ἀσφαλίζονται βεβαίως, ἕως μέσων τῶν ξύλων ἐνδέοντες, καὶ πυκναῖς ταῖς λαβίσι καταπερονῶντες, ὥστε μὴ πρότερον τὸν δεσμὸν ἐν ταῖς χρείαις ἀναχαλασθῆναι, ἢ τὸν σίδηρον θραύεσθαι, καίπερ ὂν τὸ πάχος ἐν τῷ πυθμένι,

Præter hæc, pila duo, & galea ærea, & ocrea. Pilorum autem alia sunt crassa, alia tenuia. E crassis & firmioribus, iterùm alia rotunda, quæ palmarem habent diametrum; alia quadrangula, quæ latus. Tenuia autem sibynis modicis assimilantur, quæ ferunt vnà cum prædictis. Omnium verò istorum longitudo ligni, ferè tria cubita. Aptatur singulis telũ ferreum, hamatum, longitudine par ipsi ligno; cuius nexum vsionémque ita validè firmant, ad medium vsque ligni inserentes, & crebris fibulis adstringentes, vt non priùs deuinctio illa inter vtendum soluatur, quàm ipsum ferrum defringatur. et si id crassitiẽ habet in parte inferiore POLYB.

 &

καὶ τῇ πρὸς τὸ ξύλον συναφῇ τριῶν ἡμιδακτυλίων, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τοιαύτην πρόνοιαν ποιοῦνται τῆς ἐνδέσεως.	*& quà ligno insigitur digiti & semis. Intantum & tam prouidè curant hanc connexionem.*

Sustine,& iam me audi. Ait:

De voce ὑσσοῦ. „ *Præter hæc pila duo.*] Pila rectè verto, quod est in illo ὑσσοὺς. At Lascaris,& eum secuti alij, *Veruta.* Quis hoc dabit? quis non videt obnubilari aut eripi germanam *Pili* descriptionem, alienâ hac voce immissâ? Imò *Ea pilum in Latio. Peculiare Romanis* ὑσσὸς Plutarcho, Dionysio, Appiano, nostro assiduè, est *Pilum*. Res ipsa vociferatur:&, nónne hîc legionarium militem armat, cuius proprium missile est Pilum? Inde Silius sanè quàm commodè Latinos sic adornat:

Lib. VIII.

Non illis solitum crispare hastilia campo,
Nec mos pennigeris pharetram impleuisse sagittis,
Pila volunt, breuibúsque habiles mucronibus enses,
Aere caput tecti surgunt super agmina cristis.

Latini, inquit, non hastas spargunt, non sagittas; sed pila iis telum, & breues Hispanici gladij, cum galea & cristæ. Est ipse legionarius miles expressus. Sed & in Vegetio *Pilatæ legiones veterum:* & in Festo, *Pilumnus populus* explicatur ipse Romanus; *velut pilis vti assuetus*. Et quis populus præter eos vsus? Glossæ huc faciunt: *Pilum,* ὑπερῷον, ῥωμαϊκὸν δόρυ: *cænaculum, & Romanum telum.* Duplex interpretamentum dant; posterius clarè verum, prius vitio exscriptoris obscurum aut falsum. Nam *Corrupta Glossæ.* quid hoc noui aut monstelli est, *Pilum* significare *cænaculum?* Græca tamen vox id sonat, sed leuiter mihi reformanda in ὕπερος: quod valet *pi-* *Emendata.* *stillum.* Ita sanè. Pilum, inquit Glossographus optimus, duo notat, & *pistillum* & *telum*. Nihil hîc dubium. atque adeò Varro Pilum pro telo *Varro illustratus. IIII. de L. L.* vsurpari cœptum vult ab illo. *Pilum enim dictum,* inquit, *ab omine quod hostes feriret, vt pilum.* Ea lectio mihi proba. & sicut instrumento illo rustico aut cibario teri frangíque fruméta solent, sic isto hostes. Inde captum omen,& vox tralata in bellum. Alij tamen rescribunt, *quod hostis periret, vt perilum:* mihi quidem minùs probè.

Quot Pila militi. „ *Pila duo.*] Quem numerum poëtæ, vt solent, tangunt. Virgilius:

I. Aen.

Bina manu lato crispans hastilia ferro.

II. Theb. Et Statius: *Quæ duo sola manu gestans, accliuia monti*
Duo ideri. *Fixerat, intorquet iacula.*

Lib. II. cap. XV. Sed & Vegetius apertè: *Habebant bina missilia; vnum maius quod Pilum vocabant, & aliud minus quod Verutum.* Dissensu tamen aliquo cum Polybio, quòd is videatur duo maiora pila dare militi, alterum rotundum, alterum quadrum. Si tamen is eius sensus. Cur non ambigam? pleraque hîc breuiter aut obscurè dicta: sicút hoc ipsum quod ait; *tenuia tulisse eos vnà cum prædictis.* Quid? an præter duo maiora, etiam tenuia? An ex Vegetij mente, cum vno maiorum, alterum minus? Hoc magis credam,

ne

ne nimis manum iis impleam aut onerem. Quod tamen Vegetius de Veruto addit & diſtinguit: vix ſcio an ita veteres. Imò ex Polybio & Liuio communiter hæc dicta Pila. *Diſcrimen Vegetij vanum.*

„ *Rotunda, quæ palmarem habent diametrum; quadrangula quæ latus.*] Fateor adhæſiſſe me in his verbis, nunc expedio. Dicit, Rotũda quidem palmarem diametrum habuiſſe; at quadrata, totum ambitum ſiue omne latus. Ita enim id accipiendum, etſi aliter videatur dictum. nam ſi quodq; latus in his palmare; profectò ſedecim digitorum ambitus fiat, nullâ manu commodè ſtringendus. Sed nec proportio vlla ferri tunc ad lignum: cùm adiungat illud fuiſſe digiti & ſemis: qui modus quid ad ſedecim? Eſto igitur pro re interpretatio, & fiant Pila χειροπληθῆ, *manum implentia,* vt Dionyſius dixit; non hercules exeuntia & aperientia. Palmus hîc autem παλαιστὴ, digitorum quattuor: qui *quadrans* pedis eſt, vt mirer *Trientale latus* Laſcari verſum. *Pili craſſities.*

„ *Quadrangula.*] Quæ crebra magis fuiſſe rotundis videntur. Liuius certè vulgarem hanc Pili formam agnoſcit, vbi de Falaricâ: *Haſtili cetera tereti, præterquàm ad extremum vnde ferrum exſtabat. id, ſicut in pilo, quadratum.* Niſi fortè rotunda etiam, eâ parte ſic formabantur. Sed Appianus quadrata ſola agnoſcit, aut quidem deſcribit, in pugnâ C. Sulpicij cum Gallis: Τὰ δὲ δόρατα ἦν οὐκ ἐοικότα ἀκοντίοις, ἃ Ῥωμαῖοι ὑσσοὺς καλοῦσι, ξύλου τετραγώνου τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο σιδήρου τετραγώνου καὶ τοῦδε μαλακοῦ χωρίς γε τῆς αἰχμῆς: *Erant haſtæ, non ſimiles iaculis, quas Romani Huſſos* (imò Pila) *dicunt, è ligno quadrangulo parte mediâ, parte reliquâ è ferro quadrangulo, atque eo molli, excepto mucrone.* Breuis, ſed bona deſcriptio. in quâ quod negat *ſimilia iaculis fuiſſe*, ferri hoc ſenſu poteſt, non ſimilia ſcilicet vulgatis leuibuſque iaculis. Alioqui profectò ſimilia ſunt, imò ipſa iacula: & ſuſpicetur aliquis reſcribendum potiùs,* ἦν οὖν ἐοικότα, ſententiâ aiente. Addit *Mediam partem è ligno, aliam è ferro:* & conſonat cum iis quæ Polybius hoc loco. Hoc diſſonat, quòd molle ferrum facit, credo ad inflexum, & vt in Velitum haſtâ. At nihil tale noſter, etſi poſteà opinamur ſic fuiſſe. *Pila vulgò quadrangula.* Lib. XXI. In Celtic. *Explicatus Appianus.* * Vel, ἦν οὖν ἀκοντιοῖς ἐοικότα. *Fortaſſe correctus.*

„ *Sibunis modicis aſſimilantur.*] Variè vox ſcribitur, in primâ aut mediâ ſyllabâ, i. & y. alternante. Parùm hoc eſt. ſignificatio quidem certa, venabulum fuiſſe, ſiue iaculum venatorum. Feſtus: *Sibunam appellant Illyrici telum venabuli ſimile.* Ennius: *Illyrici reſtant ſicis ſibuniſque fodientes.* Qui vult vocem, vt vides, Illyricam fuiſſe: cur non magis Græcam, certè Græcis iam olim tritam? Et ipſi Illurij finitimi tunc, opinor, Græciſſabãt; &, extra controuerſiam, ipſe Ennius. Magiſtri igitur Græci paſſim explicant & oggerunt hanc vocem. vt Heſychius: Σιβύνη, ὅπλον δόρατι παραπλήσιον: *Sibuna, telum haſtæ conſimile.* Idem iterùm, ſed preſſiùs: Συβίνη, καπροβόλιον: *Subina, telum figendis apris.* Quo ſenſu Athenæus ſcribit, illatos in cõuiuium Carani συάγρους σιβύναις ἀργυραῖς διαπεπερονημένους; *apros ſibunis argenteis transfixos.* Cur tali pompâ? vt glorioſus conuiuator oſtenderet verè feros eſſe, nec domi à coquo ſed in ſiluis à venatore *Sibuna.* *Athenæo lux.* Lib. V.

tore cæsos. Legi & in Suidâ: Σιβύνη, ἀκόντιον ῥωμαϊκόν: *Sibuna Romanum telum.* Quod verum sit, pro Polybianâ hîc descriptione minoris Pili.

Mucro vncatus. „ *Telum ferreum hamatum.*] Siue mauis, *vncinatum*. Sententia est, hamos retrò mucronem fuisse, ne facile esset euulsu semel impactũ telum. *Idem satis latus.* Ipse autem mucro quantus aut quâ latitudine, non dicit: suspicor grandiusculum fuisse, tum pro ferri modo, tum ex Flori verbis. Ait de primâ *Lib. II. cap. VII.* Romanorum pugnâ cum Philippo Macedonum: *Nihil tamen terribilius fuit ipso vulnerum aspectu, quæ non spiculis neque sagittis, neque Græculo vllo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis, vltra morem* (sic lege, non *mortem*) *patebant*. Pila vocat *ingentia*, nec *minores* ijs *gladios*. quæ si de longitudine capis, quomodo vera? Gladij certè breuiculi, & valdè intra Pili modum. Magis est de latitudine dici & comparari, & ita mucrones fuisse pænè pares.

„ *Longitudine par ipsi ligno.*] Plusculum hîc igitur ferri, nec de nihilo *Pilum ponderosum, & lentum.* Silius hoc iterauit, *pondera pili*. Sed & Tibullus *Lenti* epitheto affecit: cur nisi quia pondus & grauitas tale faciebant, præsertim nec adiutum *Ad Mess.* vllis pennis? ——— *celerémue sagittam*

Iecerit, aut lento perfregerit obuia pilo.

Et violentum. Ostendit & idem vim telo fuisse, & obuia ab eo perfracta. Hoc quoque *Lib. IX.* Liuius: *Pilum haud paullo quàm hasta vehementius ictu missûque telum.* Cæsar: *Cùm primi ordines hostium transfixi pilis concidissent*. Vegetius *Lib. II. cap. XV.* magis apertè: *Arte & virtute directum scutatos pedites & loricatos equites sæpe transuerberat.* Et exemplum in Suidâ ex incerto scriptore: Ἐξακοντίσας ὑσσὸν διήλασεν αὐτοῦ τόν τε θυρεὸν καὶ τὸν θώρακα: *Emisso pilo perfregit scutum eius & loricam.* Sed ad Polybium: *ferrum*, inquit, *par ipsi ligno.* Quod verum est: sed ita, vt seorsim non extiterit & prominuerit totus ille modus, sed pars eius dimidia circiter infixa fuerit vel adfixa ligno. Hoc satis ostendit, cùm dicit *ad medium vsque lignum insertum fuisse*. *Magnitudo pili.* Eminuit ergo in mucronem & mansit cubitus & semis, alter ille modus perijt in ligno. Hoc notabis, vt iustam magnitudinem totius Pili noris: quæ ex hoc ratiocinio fuit quattuor cubitorum & semis, id est pedum septem paullo minus. Superauit igitur mensuram hominis: ideoque Silius niti in ea milites facit:

Lib. XIII. *Stabant innixi pilis exercitus omnis.*

Non longè ab hoc modulo Dionysius abit, cùm Pilum de industriâ sic *Lib. V.* describit: Ἔστι δὲ ταῦτα (ὑσσοὺς præmisit) βέλη ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα παραμήκη τε καὶ χειροπληθῆ, τριῶν οὐκ ἧττον ποδῶν ὀβελίσκους ἔχοντα προὔχοντας, κατ' εὐθεῖαν ἑκατέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ: *Sunt hæc tela Romanorum, quæ cùm in manus veniunt, iaculantur; hastilia longa & manum implentia; trium non minus pedum mucrones exstantes habentia rectâ lineâ ab vtroque extremorum; paria me-* *Dionysius explicatus.* *diocribus iaculis vnà cum ferro.* Verba, quibus insistendum leuiter & examinandum est. Ait hastilia *manum impleuisse*: suprà monui & diduxi. *Mucrones non minus tres pedes exstitisse*: imò magis, si Polybium audis.

Et

Et sanè sesquipede toto minus in Dionysio est: an quia æuo eius iam decreuerat? an quia de ipso exstāte mucrone modò sentit, nec ferrum metitur quod in ligno? Sed nec sic consensio vsquequaque cum Polybio: & credo reuera æuo hæc talia mutasse. Quídni credam? ecce Vegetij aut suprà temporibus, ferrum *trigonum* non tetragonum fuit: idemque non nisi *pedale*. Sic enim scribit: *Missilia quibus vtebatur pedestris exercitus Pila vocabantur, ferro subtili trigono præfixa, vnciarum nouem, siue pedali, quod in scutum fixum non posset abscindi*. Amplius in Dionysio: *rectâ lineâ ab vtroque extremorum*. Dicit igitur obeliscos istos siue mucrones (alij *verucula* reddunt) vtrimque fuisse pręfixos, vt verba quidem volūt, vel potiùs ij qui verterunt. Nam res & ratio dissentit. Cur duplex tam grandis ibi mucro? cui vsui, imò quomodo non impedimento sit? Exiguum sanè ferrum à pede, siue Græcorum σαυρωτῆρα fuisse, omnino assentior, quo scilicet in terram posset defigi, quod communiter solet, sed non illud ad ictum & longum. Ergo in Dionysio clariùs legatur, ἐκ θατέρου, *ab altero*: etsi nihil opus est, & vulgata quoque dant hunc sensum.

Pilum in ferro decreuit. *Lib. 1. Cap. xx.*

„ *Crebris fibulis astringentes.*] Quod non miror in longitudine illâ ferri. Puto autem, & Polybius subindicat, non tubum siue auliscum fuisse tam grandem, in quem lignum immitteretur; sed potiùs duas vtrimque alas ferreas, quas fibulæ istæ comprehēderent & affirmarent. Fibulæ inquam crebræ (palàm in Polybio πυκναὶ λαβίδες) etsi è Plutarcho dixeris duas modò fuisse. Sed, vt verum fatear, Plutarchi totum hoc mihi obscurum est, aut alia valdè ratio illigandi, & in breuiore ferro. Verba eius accipe, sed fideliter versa, in Mario: *Dicitur*, inquit, *Marius in pugnâ illâ cum Teutonis primùm innouasse hoc de Pilis. Nam cùm anteà immissio ligni in ferrum duabus fibulis* (δυσὶ περόναις) *ferreis comprehensa & obstricta esset; tunc quidem Marius alteram vt erat reliquit; alteram tollens, clauum ligneum fragilem eius loco imposuit, hoc commentus & spectans, vt pilum scuto aduersarij incidens rectum non maneret, sed fracto ligneo clauo flexus fieret circa ferrum, & telum ob incuruitatem mucronis sic inhærens traheretur*. Clarè adsignat duas tantùm fibulas, nec aliter potuit ad effectum quem denarrat. Fuerint igitur duæ alæ ferreæ, atque eæ vtrimque fibulâ suâ comprehensæ. Harum alteram dicit è ligno suppositam, vt scilicet impetu & peruasione teli incidentis diffracta, solueretur ea ala, & sic inflexâ alterâ telum pendulum & incuruum traheretur. Cui bono? vt impediret scilicet pugnantem, & scuto is commodè vti non posset. Quid ergo? inquies. nónne & antè inhærebat, & impediebat? Ecce in Liuio ante aliquot sæcula, pugnâ cum Gallis: *Oneratiq́ telis* (Pila præmisit) *quibus aut corpora transfixa, aut prægrauata inhærentibus gerebant scuta.* Hoc ita fuit, ob vncos scilicet qui vetabant extrahi pilum aut reuelli. Sed Marius putauit maius impedimentum hosti, si pilum inflexum, non ita rectum penderet; & motum translationemque scuti vetaret. Certè flexio hæc pili posteà etiam mansit; siue à Mariano inuento, siue à mollitie & tenuitate ferri, quam Appianus agnóscit. In Cæsare

Fibulatio in Pilo. *Diuersa in Plutarcho.* *Duæ modò fibulæ.* *Cur altera lignea.* *Lib. ix.* *Flexus in Pilo.*

1.Gallic. quidem legis, pugnâ cum Heluetiis: *Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quòd pluribus eorum scutis vno ictu pilorum transfixis & colligatis, cùm ferrum se inflexisset, neque euellere, neque sinistrâ impeditâ satis commodè pugnare poterant.* Ita & Liuius, pugnâ cum Gallogræcis. *Legionum antesignani pila coniecerunt. Ij verò non solùm vulnerabantur, sed transuerberatis scutis, plerique inter se conserti hærebant.* Est illud Cæsarianum, & par colligatio consertioque scutorum. Adnoto autem amplius, Mariani huius facti memoriam exstare & in Scholiaste prisco Horatij, qui hæc poëtæ:

II.Serm.I.

—— nec enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi:

Hæc inquam poëtæ istuc refert. & *Ex historiâ,* inquit, *de Mario hoc sumptum est. nam Marius aduersus Santonas* (legendum *Teutonas*) *talia tela commentus est vt fracta mitterentur, ne remitti ab hostibus possent.* In re, eadem Plutarcho dicit; in caussâ discrepat, & vult fuisse ne remitterentur. Vtrumque potuit esse, & hæc quoque caussa in Velitari telo à Polybio tacta.

DIALOG. V.

De Galeâ, & multiplici cristâ.

SED perge, & lege:

POLYB. Ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις προσεπικοσμοῦνται πτερίνῳ στεφάνῳ, καὶ πτεροῖς φοινικοῖς ἢ μέλασιν, ὀρθοῖς τρισὶν, ὡς πηχυαίοις τὸ μέγεθος. ὧν προστεθέντων κατὰ κορυφὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις ὅπλοις, ὁ μὲν ἀνὴρ φαίνεται διπλάσιος ἑαυτοῦ κατὰ τὸ μέγεθος, ἡ δ' ὄψις καλὴ καὶ καταπληκτικὴ τοῖς ἐναντίοις.

Super hæc omnia adornantur apice plumeo, pennisq; puniceis aut nigris, rectis tribus, ad cubiti longitudinem. quæ cùm in summo vertice, alijs armis addiderint, vir duplo maior appâret, & pulchra ea species fit, hostique formidolosa.

Galea ex ære. De Cristis agit, cùm anteà breuiter & verbo de Galeâ dixisset. Est iis, aiebat, *Galea ærea.* Tales Liuius & Dionysius agnoscunt in Seruiano censu. Sed veteres cùm χαλκᾶ aut *ærea* dicunt, ex alio metallo non excludunt.

In Camill. Camillus militibus suis ἐχαλκεύσατο (verba Plutarchi) κράνη τοῖς πλείστοις ὁλοσίδηρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαις, ὡς ἀπολισθαίνειν ἢ κατάγνυσθαι τὰς μαχαίρας: *Fabricatus est galeas plerisque totas ferreas, & leues in ambitu, vt gladij aut laberentur in iis, aut frangerentur.* Hoc ille fecit contra Gallos & immanes eorum gladios. Dixeris ergo non omnibus tunc fuisse galeas ferro aut metallo solido, sed è corio aut tali materie, ferro aliquo per lineas aut circulos inducto. Galearum autem forma, cuiusmodi passim in

Forma galeæ.

prisci

prisci æui monumentis appâret, hæc. Antrorsum apertæ, & ferri aliquâ eminentiâ, sed repandi. vnde & Silæ dictæ Festo: *Silus appellatur naso sursum versus repando. vnde Galeæ quoque à similitudine Silæ dicebantur.* Ad latus & malas vtrasque, *Bucculæ*: sic dictæ, quòd buccas tegant. Livius: *Alij galeas bucculásque tergêre.* Iuuenalis: *Bucculæ.*

—— aut fractâ de casside buccula pendens.

Inde *Buccularij* in Paterno Iurisconsulto, qui has parant conficiuntque. Ab imis Bucculis lora, quibus stringerentur ad guttur & firmarentur. De his Silius: *Lib. XLIIII.*

Cassidis à mento malefidæ vincula rupit. *Lib. XIIII.*

Item Sidonius: *Alij de concauo tibi Cassidis exituro, flexilium laminarum vincula diffibulant.* *Flexiles* enim *laminas* Bucculas istas vocat, sic aptas vt pendérent à casside & flecterentur: *Vincula*, hæc lora. quæ & Suidas intellegit, & ὀχεῖς vocat. Ὀχεὺς, inquit, ὁ ἱμὰς τῆς περικεφαλαίας, ᾧ συνέχεται περὶ τὸν τράχηλον τοῦ φοροῦντος: *Ocheus, lorum galeæ, quo adstringitur circa collum ferentis.* Hæ partes Galeæ: atque adnoto, veteres clausas & vultui appressas vndique (more nostrorum equitum) vix habuisse. Inde illa vox Cæsaris, in acie Pharsalicâ, *Miles faciem feri*: quæ scilicet, nisi à scuti obiectu, nuda. Inde & in Persis, vt nouum miratur Ammianus: *quòd humanorum vultuum simulacra ita capitibus diligenter aptata essent, vt imbracteatis corporibus solidis, ibi tantùm incidentia tela possent hærere, quà per cauernas minutas, & orbibus oculorum affixas, parciùs visitur, vel per supremitates narium angusti spiritus emittuntur.* Sunt planè hodiernæ equitum Galeæ: sed transeo ad *Cristam*, de quâ parte Polybius solâ dicit, aliis omissis. Quid ita? quia in hac mira & propria quædam superbia an lasciuia Romanorum, & valdè sibi in iis placebant. Itaque ad hanc eamus. Ait: *Lib. III. epist. III.* *Lora in galea.* *Crista.*

„ *Apice plumeo.*] Sic reddidi, quod in Græco est, πτερίνῳ στεφάνῳ: quod ad verbum esset *corollâ plumeâ.* Sed quia non propriè hæc corolla, malui *Apicem*, & habeo auctores. Virgilium: *Ardet apex capiti.* Statium: *Et cono Ledæus apex.* Ipsa vox Græca στέφανος aut στεφάνη valet etiam in hunc sensum. Nec enim temerè mutauerim, etsi vir eximius ingeniosè (fatendum est) fecerit, πτερίνῳ πετάλῳ. Sed retinet Suidas, qui vt vulgò hæc lêgit: & Plutarchus, qui στεφάνην in hac re dicit. De Pyrrho rege: Τὴν στεφάνην, ᾗ διάσημον τὸ κράνος ἦν, ἀφελὼν ἔδωκέ τινι τῶν ἑταίρων: *Apicem quo insignis & cognobilis galea eius erat, amicorum alicui auferens eum tradidit.* Non enim de regiâ vel aureâ aliquâ coronâ sentit (etsi vertunt sic interpretes) sed de hoc insigni galeæ, quod propriũ ipse habuit *Cornua hirci.* Idẽ in eodem Plutarchus: Ἐγνώσθη τῷ τε λόφῳ διαπρέποντι καὶ τοῖς τραγικοῖς κέρασιν: *Agnitus fuit ab eximiâ cristâ, & à cornibus hircinis.* Reges enim, itemq; digniores militũ, insignes maximè & superbas faciebãt has partes. Contrà plebeij. nec alio sensu Lucanus de M. Bruto, in acie Pharsalicâ: *Apex pro cristâ.* *In voce πτερίνῳ.* *In Pyrrho.* *Apex Pyrrhi.* *Plebeia galea.* *Lib. VIII.*

Illic plebeiâ contectus casside vultus,
Ignotusq; hosti, quod ferrum Brute tenebas?

Vult eum habitu gregarij militis fuiſſe, & galeâ aut criſtâ minimè inſigni. Sed & Centuriones Romano more tranſuerſas criſtas hoc fine gerebant; vt inquam internoſcerentur. Vegetij quidem æuo ſic fuit: olim non arbitror. ſed ille ſic: *Centuriones habebant galeas ferreas, ſed tranſuerſis & argentatis criſtis, vt faciliùs agnoſcerentur.* Argenti aliquid mixti in criſtis agnoſcit, fortaſſe & auri in nobiliorum. Non pello igitur στεφάνου vocem: & totum illud criſtatum cum alio ſæpe additamento nónne coronæ etiam ſpeciem refert? maximè quia in capite, & cùm eſt triplex.

Lib. II. Cap. XVI.

φάλος & λόφος diuerſa.

Addo & φάλον propriè diſcretũ eſſe ἀπὸ τοῦ λόφου. Ille *conus* eſt; hic *criſta.* Græci litteratores: φάλοι, τὰ ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν ἀσπιδίσκια, λόφοι δὲ αἱ τριχώσεις: *Phali, clypeoli in galeis; lophi, iubæ aut criſtæ.* Euſtathius: φάλοι κατά τινας τῶν παλαιῶν συρίγγιά τινα ἐπὶ τοῦ μετώπου, εἰς ἃ καθίεντο οἱ λόφοι: *Phali, iuxta quoſdam veterum, fiſtulæ aut tubuli ſuper frontem, in quos criſtæ immittebantur.* Ita iſti. nec nego tamen aut neſcio Heſychium confundere: φάλος, inquit, ὁ λόφος τῆς περικεφαλαίας: *Phalus, criſta galeæ.* Fortaſſis & alij, quod alius quærat. Sed quod Euſtathio φάλος, hoc Latinis eſt Conus. Statius: ——*criſta nitenti*

Inſurgens cono.

Gloſſæ reſcriptæ.

Et Gloſſæ explicant *Conum*, κύμβαλον καὶ ἄκρον τῆς περικεφαλαίας: *cymbalum, & ſupremam partem galeæ.* De cymbalo non credo: & reſcribo, κύμβαχον, Homeri etiam voce. Nam κύμβαχος, Heſychio interprete, eſt τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς περικεφαλαίας.

„ *Penniſq; puniceis aut nigris.*] Appâret olim, & cùm Polybius ſcripſit, non niſi pennas ipſas rectas ſic tuliſſe, ſine alio paratu aut diffuſione; qui mos ferè hodie Turcarum. In monumentis tamen aliter conſpicimus, & ferè ad exemplum hodiernum. Sed quidquid eius fuit; colores videamus, quos ponit duos. *Puniceum* primò, quem credo honeſtiorum fuiſſe, & aptum ſanè ſanguineo huic Marti. Virgilius:

Puniceus color in criſtis.

——*criſtaq; tegit galea aurea rubrâ:*

Iterùm: ——*criſtaſq; rubentes* *Excipiam ſorti.*

Et tertiùm: *Purpurei criſtis iuuenes.* Diodorus Hiſpanos quoque oſtendit amaſſe: Περὶ δὲ τὰς κεφαλὰς κράνη χαλκᾶ περιτίθενται φοινικοῖς ἠσκημένα λόφοις: *Circum capita galeas æreas ponunt, puniceis ornatas criſtis.* Ponit ſecundò, *Nigrum.* Triſtis ille & Diti ſacer, ad quem multi in ferali hoc certamine ibant. Puto viliorum fuiſſe, nec lêgi exemplum. Benè de *candido.* vt in Virgilio:

Lib. VI.

Item niger.

Et cãdidus.

Cuius olorinæ ſurgunt de vertice pennæ.

In Statio: ——*capiti intremit ærea caſſis,*
Ter niueâ ſcandente iubâ.

Is quoque color feſtus & dignior, datque Annibali Silius:

Lib. II.

——*vibrant cui vertice coni*
Albentis niueæ tremulo nutamine pennæ.

Laſciuia poſteà in hac re, & aſſumpsêre etiam Pauonum. Sed fallor, aut regia & Iunonia hæc auis non niſi in Regum & Principum vſu fuit. Indicat Claudianus, qui Honorio ſuo talem dat:

Quòd

Quòd picturatas galeæ Iunonia cristas De VI. consul.
Ornet auis.

Et scriptor Panegyrici ad Maximianum: *Offert tibi etiam tum puero galeam auro gemmisq́ distinctam, & pennis pulchræ alitis eminentem.* Cui lux à Claudiano esto. Sed etsi de nigris aut fuscis negaui legere, non tamen ambigo quin tulerint: vt aquilæ, & talium auium, quæ pugnaces aut rapaces. vel ominis scilicet caussâ.

„ *Rectis tribus.*] Triplex hæc crista est, siue τριλοφία Græcorum, itemque ξιφάλεια: etsi ξυφάλειαν tamen communiùs scribunt. Quis non eius meminit? poëtæ certatim. vt ille: *Triplex species cristæ.*

Cui triplici cristata iubâ galea alta. Virg. VII.

Alter: —— *triplici pulsans fastigia cristâ.* Valer. III.

Etiam alij. vt Suidas: qui Geryonem autumat dictum ξικέφαλον, siue *tricipitem*, ὅτι ξεῖς λόφους εἶχεν ἐν τῇ περικεφαλαίᾳ: *quòd tres cristas in galeâ haberet*. Vide & lepidam narratiunculam apud Plutarchum in Arato, de virgine, quam captam miles galeâ suâ tricristi insigniuerat, & in Dianæ templo deposuerat: vnde egressa subito aspectu terruit omnes, quasi ipsa ibi Diana appareret, vrbemq; seruauit. Hactenus de cristis Polybius. Suidæ inuentiūcula.

AVD. Quid de Iubis, eas omittis? LIPS. Vnà cum Polybio: nec enim, quod miremur, tangit. nisi tibi nostra coniectura sedeat, cui leuiter visum legere: ἢ ὀρθαῖς θριξίν: *aut rectis crinibus siue iubis*. Enimuerò quis nescit *iubas* creberrimè galeis impositas? Nec Græcorum tantùm (perpetuum pænè apud eos) sed & Latinorum. Virgilius de Mezentio: *Iubæ in cristis.*

—— *cristáque hirsutus equinâ.* Lib. VII.

Silius de Curione Romano:

Horridus & squamis & equinâ Curio cristâ. Lib. VIII.

Idem de Flaminio Consule:

—— *cui vertice fulgens*
Triplex crista iubas effundit crine Sueuo.

Cui Sueuum siue Germanicum etiam crinem adfingit, quia scilicet ille Flaminius triumphauerat de Galiis, quos cum Germanis confundi à poëtis id æui, haud nouum. Aliter ego quidem Silium non intellego. Est & in eodem Silio, de Marcello:

Circumstant rapidi iuuenes, aptántque frementi Lib. XII.
Sanguineas de more iubas.

Et cùm recogito, etiam in lapidibus vidi, etsi minùs sæpe.

„ *Pulcher is aspectus, hostíque formidolosus.*] In re tenui momentum ad pugnam & victoriam ostendit: & caussâ duplici, inquit, bonæ cristæ. siue quòd vir maior, & animo quoque crescit: siue quòd hosti terrorem magis præbet. Vtrumque verum, & nescio quo naturæ ductu vbique terrarum ferè bellatores hoc adfectant. Orientales passim, atque etiam rudes isti in nouo orbe. Maiores nostri studiosè, etsi nos vulgò omisimus: studiosè? imò ambitiosè, & hinc insignia ista familiarū tam varia, *Vsus cristatura.*

Inuentores cristæ. quîs superbimus. Primi auctores rei Cares, quod scriptores adnotarunt: vt Herodotus: Ἐπὶ τὰ κράνεα λόφους ἐπιδέεσθαι κᾶρές εἰσιν οἱ καταδείξαντες: *In*
In Clio.
Lib. XIIII. *galeis cristas illigare Cares sunt qui ostenderunt.* Strabo: Τοῦ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ ζήλου τά τε ὄχανα ποιοῦνται τεκμήρια, καὶ τὰ ἐπίσημα καὶ τοὺς λόφους: *Studij sui erga rem bellicam testimonia adferunt scutorum ansas, & insignia*
Lib. VII. *& cristas.* Idem Plinius prodidit vbi de inuentoribus rerum: idem Polyænus. Sed Galeas & Cristas aliquot è monumentis vide.

DIALOG. VI.

De Loricâ, & variâ eius specie.

VLTIMVM inter arma, *Lorica:* quam duplicem fuisse ostendit in his verbis: Legito.

POLYB.

Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ προσ- λαβόντες χάλκωμα σπιθα- μιαῖον πάντῃ πάντως, ὃ προσ- τίθενται μὲν πρὸ τῶν στέρνων,	*At pleriq; capientes æream* *laminã quæ sit palmi maioris* *siue duodecim digitorũ vndi-* *que, nec amplius, eam pectori* *appo-*

καλοῦσι δὲ καρδιοφύλακα, τελείαν ἔχουσι τὴν καθόπλισιν. οἱ δὲ ὑπὲρ τὰς μυρίας τιμώμενοι δραχμὰς, ἀντὶ τοῦ καρδιοφύλακος σὺν τοῖς ἄλλοις, ἁλυσιδωτοὺς περιτίθενται θώρακας. ὁ δ' αὐτὸς τρόπος τῆς καθοπλίσεως ἐστι καὶ περὶ τοὺς πρίγκιπας καὶ τριαρίους, πλὴν ἀντὶ τῶν ὑσσῶν οἱ τριάριοι δόρατα φοροῦσιν.

apponunt, & vocant pectorale. ac sic plenam iustámque habent armaturam. Qui tamē super decem mille drachmas censi sunt, ij pro pectorali, super cetera arma loricas capiunt hamatas. Par ratio similísque armorum in Principibus est & Triariis, nisi quòd pro pilis Triarij ferunt hastas.

„ *Plerique capientes æream laminam.*] Vult plerosque militum non habuisse loricas illas hamatas, de quibus mox dicit: sed eius loco partem æris aut ferri procusam, quæ tegeret summum pectus. Nam ima ventris scutum satis muniebat. Fuit adsimile quiddam hodierno pectorali, sed minus longum, & æquabiliter quadrum. Id, inquit, *Aeramentum adi pectus.*

„ *Vocant pectorale.*] Diu hæsi quomodo verterem καρδιοφύλακα, & sedit tandem istud. Nam quod Lascaris *Cordituum* fecit, scitè vocem expressit, non tamen scriptoris mentem. Cedò enim quis Romanorum sic dixit? vbi vox ea lecta? Nec tamen dubium, quin obuiam vulgatamque vocem Polybius habuerit in mente. Eam censeo, *Pectorale*: & sic à re & vsu dicebant, pectori tegendo. Varro: *De corio crudo pectoralia faciebant.* *Pectorale.*
Plinius: *E pectoralibus eorum, ocreisq́ & galeis.*
Allusit & tetigit Silius:

Pectora pellis obit cæsi è venatibus vrsi: Lib. VIII.

pectoralia è corio vult fuisse, vti & Varro. Etiam è ferro, idem:

Ille viris pila, & ferro circumdare pectus Ibid.
Addiderat.

Xenophon de Persis: Θώραξ μὲν περὶ τὰ στέρνα ἑκάστῳ ἔσται: *Lorica circa pectus cuique erit.* An Liuij ea mens in Saliis describendis, qui armati saltabant? *Aeneum pectori tegimen.* Ex ipso dicas, è Dionysio non dicas, qui Lib. I. hoc interpretatur, χαλκέαις μίτραις κατεζωσμένους: *æreis balteis succinctos:* Lib. II. & alibi clariùs appellat χαλκέους ζωστῆρας, *ænea cingula.* Sed nec quod in Lib. VII. eodem Liuio de Samnitibus: *Spongia pectori tegumentum:* huc conuenit propriè, nec illa ex ære. Hoc genus appellat Polyænus ἡμιθωράκια, *semiloricas*, in his verbis: Ἀλέξανδρος, inquit, ἡμιθωράκια τοῖς φάλαγξι στρατιώταις ἀντὶ θωράκων ἔδωκεν, ἵνα μένοντες μὲν ἀσφάλειαν ἔχοιεν, τῶν κατὰ πρόσωπον κρυπτομένων, φεύγοντες δὲ τὰ ὄπισθεν μέρη φυλάσσειν μὴ δύναιντο: *Alexander* *Semiloricæ.* Lib. IIII. Strat.

der fugitiuis militibus ſemiloricas pro integris dedit, vt manentes quidem tuti eſſent, anterioribus tectis; fugientes poſtica tueri non poſſent. Et Pauſanias, loricas veterum & Homericas deſcribens, oſtendit habuiſſe duas partes. Δύο ἦν, ait, χαλκᾶ ποιήματα. τὸ μὲν στέρνῳ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὴν γαστέρα ἁρμόζον, τὸ δὲ ὡς νώτου σκέπην εἶναι. γύαλα ἐκαλοῦντο. τὸ μὲν ἔμπροσθεν, τὸ δὲ ὄπισθεν προσῆγον· ἔπειτα περόναι προσῆπτον πρὸς ἄλληλα: *Duæ erant æreæ partes. illa quidem pectori & iis quæ circa ventrem apta; hæc vt dorſo tegmen eſſet. Vocabant Gyala, ſiue Caua & incurua, à formâ. Illam antrorſus, hanc retrorſus inducebant: deinde fibulæ vtramque iungebant.* Vide & inquire, fateberis adſimiles aut ipſas eſſe hodiernas loricas noſtras. Sunt enim iſti σταδοὶ θώρακες, ſiue *ſtantes & ſolidi*, quos Euſtathius aliique in Homero item agnoſcunt. Ergo duæ partes: nec diſſimile in Hamatis, quo aſpectu Valerium arbitror *duas loricas* ex eâ feciſſe. Nam de Scæuâ ille cùm ſcriberet, & factum eius attolleret Britannico bello; in ſcopulo, inquit, relictus, & diu magnâ vi hoſtium ſuſtentatâ, cùm ſolus eſſet, tandem *galeâ iam ictibus diſcuſſâ, & ſcuto crebris foraminibus abſumpto, profundo ſe credidit, ac duabus loricis onuſtus inter vndas enauit.* Augendæ admirationi addit de *duabus loricis*. ſed quas eas ſuſpicer? ab hoſte alteram? non id tempus aut occaſio legendi ſpolia, cùm ſuum ſcutum ipſe amiſit, ſiue vt honeſtè Valerius, *impendit*. Opinor magis, intellegi duplicem hanc loricam, & hoc dilaudare, quòd feſſus & duplici etiam loricâ onuſtus potuerit enatare. Sanè Euſtathius mihi auctor, διπλοῦν θώρακα ſic quoque dici: quem vide. De fibulis quidem, quæ in latere vtroque loricas iſtas iungebant, in Silio eſt:

Duplex lorica.
Lib. I.
Valerio quæſita lux
Lib. III. cap. II.
Fibulæ loricarum.
Lib. VII.

——— quà fibula morſus
Loricæ crebro laxata reſoluerat ictu.

Et apud Suidam, de ſquameâ loricâ Parthorum: Περόναι δὲ εἰσι πρὸς ταῖς πλευραῖς: *Fibulæ ſunt ad latera.* Sed & Pauſanias hîc apponit.

Romani vndique armati.
Lib. III. cap. XXIIII

„ *Plenam iuſtámque habent armaturam.*] Corpore ſcilicet iam vndique munito & tecto. Quod ita gloriatur Titus Cæſar de ſuis Romanis, apud Hegeſippum: *Progredimur in bellum muniti vndique. Tegitur galeâ caput, loricâ pectus, totúmque clypeo corpus. Vbi feriat hoſtis Romanum militem reperire non poteſt, quem ferro tectum circumſpicit.*

Prima claſſis arma meliora.
Prætoriani loricati.

„ *Qui tamen ſuper decem mille drachmas cenſi.*] Deſignat genus militum, idque à cenſu, quibus neceſſitas ferendi non pectoralia, ſed totas loricas. Ij erant ditiores, & quod ſumma iſta indicat, è primâ claſſe. Atque iſti etiam olim, ex Seruij inſtituto, eximiè & præter ceteros debebant armari: quod ex Liuio & Dionyſio diſcas. Manſit ſub Polybio, atque etiam poſteà, vt videtur. Nam eâ cauſsâ Hirtius in Bello Hiſpanienſi aliquoties *Loricatos* exprimit & nominat, quaſi militum digniores aut certè ditiores. *Loricatus vnus*, inquit, *ex legione vernaculâ ad nos transfugit.* Iterùm: *Centuriones loricati octo ad Cæſarē transfugerunt.* Niſi tamen ita agnominat legionarios, & ad diſcrimen armaturæ leuis. Ad Polybij mentem facit quod Panegyriſtes ad Conſtantinum: *Tibi vincendi erant*

milites,

milites, proh nefas! paullo antè Romani, & armis omnibus more primæ classis armati. quod ille de Prætorianis Maxentij scripsit.

„ *Loricas capiunt hamatas.*] Græcè θώρακας ἀλυσιδωτοὺς, quod ad verbum esset *Loricas catenatas:* sed Latini, vt ego, dixerunt. credo, quia circuli & catenæ nexæ, hamuli speciem dimidiatæ referebant: an quia & hami catenulas iungebant? Dicere hoc Sidonius videatur: *Lorica hamata.*

—— nec sutilis illi Paneg. ad Authem.
Circulus impactis loricam texuit hamis.

Etsi potes etiam pro priore sensu interpretari. *Lorica* quidem *hamata* versa à veteri Bibliorum interprete, vbi in Græco θώραξ ἀλυσιδωτὸς: & hamos siue catenas legis hîc passim. In Virgilio: Lib. I. Reg. cap. XVII.

Loricam consertam hamis aurôque trilicem.

In Lucano: *—— quæ tortagraues lorica catenas* Lib. VI.
Opponit. In Statio:
Multiplicem tenues iterant thoraca catenæ. Lib. XII.

Et non aliud quidem fuit, quàm circuli siue anuli ferrei inter se nexi, more quem hodie Galli & Germani seruamus, etsi exolescentem. Imò origo à Gallis. Varro: *Lorica à loris, quòd de corio crudo pectoralia faciebant. Posteà succuderunt Galli è ferro sub id vocabulum ex anulis ferream tunicam.* Verè de etymo. etsi Isidorus aliter: *Lorica, quòd loris careat. solis enim ferreis circulis contexta est.* Ridiculè, vt solet. Sed *posteà,* inquit Varro, *Galli succuderunt è ferro.* Quando *posteà?* Quin ego loricas æreas Romæ diu reperio ante Gallos notos. In ipso Seruij censu præscribitur primæ classi *lorica ex ære.* Sed credo eam fuisse, qualis Homeri & veterum, è laminâ non ex anulis: quod genus suprà diximus, & σταδίους vel στατοὺς appellabant: scilicet quia solidi, & stabant sine inflexione. Ergo hamatæ istæ à Gallis. quarum alterum etiam genus, quod non anulis solis sed & squamis constat. Græci φολιδωτοὺς vocant, vel λεπιδωτοὺς, à squamis piscium vel serpentum. Sic Lucullum Plutarchus scribit, ipso die quo pugnauit in Tigranem, indutui habuisse θώρακα σιδηροῦν φολιδωτόν: *loricam ferream squameam.* Et Dio Cassius, Macrinum Imperatorem abstulisse Prætorianis τοὺς θώρακας τοὺς λεπιδωτοὺς, *loricas squameas:* notesque ab his exemplis, honestiorum planè has fuisse. Has dico hamis & laminis solidis simul constitisse. ex Silio qui Flaminium Consulem armans:

Quid ea fuerit. *Galli repererunt.* De L. L. *Verba Varronis controuersa.* *Lorica squamea.* In Lucul. In Macr.

Loricam induitur. tortos huic nexilis hamos *Eius textus & cõsertio.* Lib. V.
Ferro squama rudi, permistôque asperat auro.

Et Isidoro: *Squama est lorica ex laminis æreis vel ferreis concatenata, in modum squamarum piscis.* Ipsas ergo squámas catenæ iungebant. Tertullianus hanc intelligit & Alexandro Magno tribuit: *Pectus squamarum signaculis disculptum* (malo *discalptum*) *textu pellucido tegendo nudauit.* Et Virgilius: *—— rutilum thoraca indutus aënis* *Tertullianus illustratus.* De Pall. cap. IIII.
Horrebat squamis. Lib XI.

Silius: *Horridus & squamis & equinâ Curio cristâ.* Lib. VIII.

Hanc aut priorem, idem:

Lib. IIII. *At laterum textus spatiosaque pectora seruat*
Nexilis innumero chalybum subtemine thorax:

Pluma quid? Has ipsas squamas etiam *Plumas* video dici, à specie pari. In Statio:
Lib. XI. ——— *ensem germani in corpore pressit,*
Qua malè iam plumis imus tegit inguina venter.

Parthorum cataphracta. Atque explicat ibi Luctatius, *laminis*. Parthorum assiduum hoc tegmen, etiam in equis. Iustinus: Lib. XLI. *Munimentum ipsis equísque loricæ plumatæ sunt, quæ vtrumque toto corpore tegunt.* Ammianus de iisdem: Lib. XXIIII. *Hostem vndique laminis ferreis in modum tenuis plumæ contectum.* Sallustius: In Fragm. *Equites cataphracti, ferreâ omni specie, equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant.* Et ipse quidem linteo laminas supernectit, Virgilius pelli,

Spumantémque agitabat equum, quem pellis aënis
In plumam squamis auro conserta tegebat.

Quam etiam pellem *auro cōsertam* facit: an quia aurum in squamis mixtum, an quia ipsæ squamæ auro innexæ? id esset; catenulis aut filis ex auro. Certè squamas ipsas ordine connexas & ratio vult, & Curtius: Lib. IIII. *Equitibus equísque tegumenta erant ex ferreis laminis, serie inter se connexis.* Atque eo sensu *Hamari laminas* Claudianus dixerit:

Lib. II. In Rufin. ——— *coniuncta per artem*
Flexilis inductis hamatur lamina membris,
Horribilis visu. credas simulacra moueri
Ferrea, cognatóque viros spirare metallo.

Nisi si ibi verius, *animatur lamina*: quòd quasi viuere in corpore, & agenita videatur. Ammianus, qui sæpe vidit: Lib. XVI. Corpori toti apta. *Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros, quos laminarum circuli tenues apti corporibus, flexibus ambiebant, per omnia membra diducti, vt quocumque artus necessitas commouisset, vestitus congrueret, iuncturâ cohærenter aptatâ.* Plenissimè scriptor Græcus apud Suidam. Θώραξ δὲ ἱππέως παρθικοῦ τοῖος δέ ἐστι. τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ πρόσω, στέρνα τε καὶ μηρούς, καὶ χεῖρας ἄκρας, καὶ κνήμας καλύπτει. τὸ δὲ ὄπισθεν νῶτά τε καὶ τὸν αὐχένα, καὶ τὴν κεφαλὴν ἅπασαν. περόναι δέ εἰσι, πρὸς ταῖς πλευραῖς πεποιημέναι, αἷς ἑκάτερον τῶν μερῶν συμπορπηθὲν ὅλον σιδηροῦν ποιεῖ φαίνεσθαι τὸν ἱππέα. κωλύει δὲ οὐδὲν ὁ σίδηρος οὔτε τὰς ἐκτάσεις τῶν μελῶν, οὔτε τὰς συστολὰς· οὕτως ἀκριβῶς πρὸς τὴν τῶν μελῶν φύσιν πεποίηται. ὁπλίζουσι δὲ καὶ τὸν ἵππον ὁμοίως σιδήρῳ πάντα μέχρι τῶν ὀνύχων. διότι οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος ἂν εἴη τῶν ἰδίων ὅπλων, εἰ ὁ ἵππος αὐτοῖς παραπόλοιτο: *Lorica Parthi equitis est talis. Prior eius pars pectus & femora & manus extremas & crura tegit: posterior, tergum & ceruicem & caput totum. Fibulæ verò sunt ad latera, quibus vtramque partem iungunt, atque ita totū equitem ferreum dant videri. Prohibet verò nihil aut impedit ferrum membrorū extensiones siue cōtractiones: adeò curiosè factū sectumque est ad naturā membrorum. Armant autem & equum similiter ferro, totum quidem & vsque ad vngulas. hoc ideò, quia nihil iis arma prosint propria, si equus interficiatur.* Isti igitur
Lib. IIII. Parthorum Cataphracti siue Clibanarij, de quibus & Propertij versus:

Fer-

Ferreus aurato neu cataphractus equo.

sed à Dousâ filio nostro emendatus, *arato*. Nec soli illi, sed & Sarmatæ in hac armaturâ. Tacitus: *Cataphracta Principibus ac nobilißimo cuique tegmen, ferreis laminis aut præduro corio consertum*. Valerius Flaccus: *Clibanus Sarmatarum.* 1. Hist.

Sarmaticæ coiere manus, fremitusq́ virorum Lib. VI.
Semiferi. riget his molli lorica catenâ,
Id quoque tegmen equis.

Et desculpti hi tales in columnâ Traiani, cum contis, atque etiam sagittis. Nec verò ferro solùm nectebant has loricas, sed & cornu. Ammianus: *Sarmatis & Quadis hastæ sunt longiores, & loricæ ex cornibus rasis & leuigatis, plumarum specie, linteis indumentis innexæ.* Ideò iure in Taciti loco suprà ambigam, (nō enim asseram. absit.) an non reponendum *præduro cornu*. quoniam & Pausanias, vt proprium, Sarmatis hoc adtribuit, atque adeò negat ferrum iis esse. Τοὺς οὖν θώρακας, inquit, ποιοῦσι τὸν τρόπον τοῦτον. ἵππους πολλὰς ἕκαστος τρέφει. ταύταις οὐκ ἐς πόλεμον χρῶνται μόνον, ἀλλὰ καὶ θεοῖς θύουσιν ἐπιχωρίοις. συλλεξάμενοι δὲ τὰς ὁπλὰς, ἐκκαθάραντές τε καὶ διελόντες, ποιοῦσιν ἀπ' αὐτῶν δρακόντων φολίσιν ἐμφερῆ. ὅστις δὲ οὐκ εἶδέ πω δράκοντα, πίτυός γε εἶδε καρπὸν χλωρὸν ἔτι. ταῖς οὖν ἐπὶ τῷ καρπῷ τῆς πίτυος φαινομέναις ἐντομαῖς εἰκάζων τὸ ἔργον τὸ ἐκ τῆς ὁπλῆς, οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι. ταῦτα διατρήσαντες, καὶ νεύροις ἵππων καὶ βοῶν συρράψαντες, χρῶνται θώραξιν, οὔτε εὐπρεπείᾳ τῶν ἑλληνικῶν ἀποδέουσιν, οὔτε ἀσθενεστέροις. καὶ γὰρ συστάδην τυπτόμενοι καὶ βληθέντες ἀνέχονται: *Thoraces verò ita faciunt. Multos equos quisque nutrit. iis non ad bellum modò vtuntur, sed & diis patriis suis immolant. colligentes verò vngulas, eas purgantes & dissecantes conficiunt ex iis quiddam draconum squamis simile. aut si quis draconem nō viderit, vidit autem nucis pineæ fructum viridem, iis è nuce segmentis aut lacunatis torulis si opus assimularit, haud errarit. Has igitur squamulas perforantes, & neruis equinis aut bubulis consuentes, loricas ad vsum habent, neque decore Græcanicis inferiores, neque infirmiores. Nam & cominus percussæ, & iactu petitæ, resistunt & sustinent.* Graphicè ibi loricas istas descriptas habes: ad quarum exemplum Domitiani Principis illa fuit, Martiali laudata: *Lorica cornea.* Lib. XVII. *Suspiciuncula in Tacito.* Lib. I.

Quam vel ad Aetolæ securam cuspidis ictum Lib. VII.
Texuit innumeri lubricus vnguis apri.

Nec enim hîc optimo nostro Turnebo assentior, *squamas æneas* explicanti, *quæ aprinarum vngularum speciem referrent*. Imò ex ipsis vngulis. & imitari hoc ideò Domitianus ambitiosè voluit, quia expeditionem in Sarmatas ipse suscepisset (in Tranquillo leges) & lauream de iis Ioui consecrasset. Sed satis de loricis hamatis. ad quas referendi Statiani versus isti: *Martialis explicatus.*

——— *latus omne sub armis* Lib. IIII.
Ferrea suta tegunt.

Iterùm: ——— *magnorumq́ ærea suta* Lib. III.
Thoracum.

Et tertiùm:

——— *ter insuto seruant ingentia ferro* Lib. VII.
Pectora. nam tergo numquam metus.

Trilices lorica. Vbi *suta* hæc appellat, siue catenas iunctas, siue laminas nexas, vtrum voles. Ait & in extremis versibus *ter insutum ferrum*: vt ostendat *trilicem* loricam eam fuisse. id est, catenas aut laminas sic geminatas. Sic in Virgilio. *Loricam consertam hamis auroq; trilicem.*

Lib. 11. In Valerio: *Per clypei cedentis opus, partémque trilicem.*

Lib. 11. In Silio: ——— *textam nodis auroq; trilicem*
Loricam.

Etsi hæc postrema ad lineam loricam fas sit & transferri. At de squamis etiam geminis Virgilius:

Lib. IX. *Nec duplici squamâ lorica fidelis & auro*
Sustinuit.

Atque hic talis textus an non *Crates* in Statio?

Lib. IIII. *Omnibus æratæ propugnant pectora crates.*

Lib V. Item Silio: ——— *clypeo stetit æris in orâ*
Cuspis, & oppositas vetita est transmittere crates.

* Suprà de iis, Dial. 11. An clypeorum* crates intellegunt, quibus coria inducta, & vmbo ex ære aut ferro? An potiùs, vt dixi, has loricas, in quibus anulorum ordines & textus velut crates referunt? An denique aliud genus, quod Statij & Silij æuo crebrum? cùm segmenta ferrea, tamquam fasciæ aliæ aliis superpositæ, corpus ambiunt. Nusquã lêgi, fateor: sed in columnâ Traiani assiduum & pænè vnicum in Romano milite hoc genus. Sunt & linei thoraces: sed quid ad Polybium? omitto. A V D. Imò te quæso, exsequere. si non ad Polybium, nónne ad histôriam? L I P S. & Græcam quidem ac Romanam. In vtraque enim crebra mentio, ac varij populi vsi. Ipsi Græci primùm, & quidem vetustissimi, etiam apud Homerum: cui

Lorica segmentata.

Linea lorica.

Iliad. β. Aiax dicitur λινοθώρηξ, *lineo thorace indutus*, itemque Adrastus. Quos

Lib. XIX. cap. I. locos Plinius adspicit cùm scribit: *Honos lino etiã Troiano bello. cur enim non & prœliis intersit, vt naufragiis? Thoracibus lineis, paucos tamen, pugnasse testis est Homerus.* In Alcæo etiam poëtâ apud Athenæum θώρηκες

Græcis crebra. νεόλινοι recensentur, *thoraces è nouo lino.* Imò communiter Græci induerunt post Iphicratem ducem. de quo ita Æmilius Probus, an Cornelius

In Iphicr. Nepos? sed quicumque is auctor: *Genus loricarum mutauit, & pro ferreis*

Macedonibus vsurpata. *atque æneis lineas dedit*. Gestarunt & Macedones. quorum arma olim erant, Dione auctore, θώραξ λινοῦς τρίμιτος, ἀσπὶς χαλκῆ: *thorax lineus tri-*

In Caracal. *lix, clypeus æreus.* Sed & Alexander ipse apud Plutarchum induit θώρα-

In Alex. κα λινοῦν διπλοῦν: *thoracem linteum bilicem*. Iam etiam Thracibus Xeno-

Et Thracibus; Lib. V. Anabas. phon adscribit χιτωνίσκους ὑπὲρ γονάτων, πάχος ὡς λίνου στρωματοδέσμου: *tuniculas super genua, crassitie vt linũ quo stragula vinciũtur*. Cuiusmodi

Hispanisq; Lib. III. Hispanorum credo fuisse, quos pugnâ Cannensi Polybius destituit ἐν λινοῖς περιπορφύροις χιτωνίσκοις: *in lineis purpurâ prætextis tunicis.* Quod ipsum ex eo Liuius. Nam tunicæ illæ profectò vicem thoracum fuerunt.

Lib. III. atque ita de iisdem Hispanis Strabo: λινοθώρακες οἱ πλείους, σπάνιοι δὲ ἁλυσιδωτοῖς χρῶνται: *In lineo thorace plerique, pauci hamatis vtuntur.* Quin-

IIII. Anabas. etiam Chalybes apud Xenophontem (atquin ferri ibi copia) in hoc thorace.

race. Εἶχον, inquit, θώρακας λινοῦς μέχρι τοῦ ἤτρου: *Habebant loricas lineas ad imum ventrem vsque.* In Italiâ quoque vsurparunt. & Liuius Augustum *Et Italia.* legisse asserit *in thorace linteo scriptum*, de Cossi opimis spoliis. Qui ve- *Lib. IIII.* tus fuerit oportet, & ab illo æuo. Silius etiam populariter Faliscos ita armat: *Indutosq́ue simul gentilia lina Faliscos.* Lib. IIII.

Meminit & alibi: —— *læuum quà tegmine thorax* Lib. IX.
Multiplicis lini claudit latus.

Sed & Suetonius de Imp. Galbâ: *Thoracem induit linteum.* In vsu ergo Cap. XIX. plurifariàm: etsi Pausanias tamen deprimit, & venantibus magis, quàm *Pausaniæ de his iudicium.* pugnantibus commendat. Οἱ θώρακες, inquit, οἱ λινοῖ μαχομένοις μὲν οὐχ ὁμοίως εἰσὶ χρήσιμοι. διΐασι γὰρ καὶ βιαζόμενοι τὸν σίδηρον· θηρεύοντας δὲ ὠφελοῦσιν. ἐναποκλῶνται γὰρ στίσι καὶ λεόντων ὀδόντες καὶ παρδάλεων: Lib. I. *Loricæ linteæ pugnantibus non æquè vtiles. Transmittunt enim vel coacta & fracta ferrum: venantibus autem prosunt. Franguntur enim aut retunduntur in iis leonum dentes & pantherarum.* Ita Pausanias iudicat. haud vanè de priscâ quidem conficiendi ratione, quæ erat vt è filis pluribus funiculos struerent, eosque deinde necterent & inter se aptarent. A multitudine filorum, an funiculorum? bilices, trilices, dixêre. Plinius auctor, Amasim Lib. XIX. cap. I. Ægypti regem thoracem habuisse, *cuius singula fila trecentis sexagintaquinque filis constabant.* Idem de eodem Herodotus, nisi quod *trecenta-* In Thal. *sexaginta* modò scribit. Diuersum paullò genus videtur, de quo in Nice- *Noua conficiendi ratio.* tâ Choniate lego. Is in Isaacij rebus, Conradum quemdam Montisferratésem mirifice laudat, & robur eius extollit. addit deinde: Αὐτὸς μὲν τοι ἄνευ θυρεοῦ τηνικαῦτα διηγωνίζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημένον ὕφασμα, οἴνῳ αὐστηρῷ ἱκανῶς ἡλισμένῳ διάβροχον, πολλάκις περιπτυχθὲν, δίκην θώρακος ἐνεδύετο. ἐς τοσοῦτον δὲ ἦν ἀντιτυπὲς ἁλσὶ καὶ οἴνῳ συμπιληθὲν, ὡς καὶ βέλους εἶναι παντὸς στεγανώτερον: *Ipse tunc quidem sine scuto pugnabat, sed ex lino factũ textum quoddam, vino austero affatim salito madidatum, sæpius replicatum, loco thoracis induerat. Adeò autem ictibus resistebat vino & sale coactum & perfusum, vt omni telo esset robustius.* Mirus ille thorax, & conficiendi ratio: cur periit? requiri deberet, & fortasse posset ex iis quæ Nicetas scribit. Dixit autem πολλάκις περιπτυχθὲν. *sæpius replicatum fuisse:* & paullo pòst, συμπιληθὲν οἴνῳ καὶ ἁλσὶ, quasi *fulloniâ arte confectum* indicans, vt coactilia solent. Et verò è lanâ etiam eiusmodi coactiles thoraces reperio. *Lorica lanea.* vt in Suidâ, è scriptore veteri: Φοροῦσι δὲ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς θώρακας πιλητοὺς, ὧν τὰ κύτη ὑπάρχουσι στεῤῥὰ διὰ τὴν χρηστότητα τῶν πιλημάτων: *Ferunt in capitibus thoraces coactiles, quorum sinuatio firma & stabilis manet ob bonitatem coactilium.* Significat à calonibus aut ipsis militibus per viam gestatos, vt onera alia, in capite, sic tamen duros vt nihil inflecterentur, & seruarent cauitatem suam & habitum corpori aptum. Video & Cæsaris æuo in vsu fuisse, etsi fortasse non tam probos. Scribit de suis in metu hostilium sagittarum: *Omnes ferè milites aut ex subcoactis, aut ex centonibus tunicas aut tegmenta fecerant, quibus tela vitarent.* Subcoacta di- III. Ciuil. cit, quæ Vlpianus *Coactilia*, Plinius *lanas coactas:* & sunt nostra hodie *Subcoacta in Cæsare.*

 Feltra.

Lib. VIII. cap. XLVIII. *Feltra*. Plinij verba: *Lanæ per se coactæ vestem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro resistunt.* Aceto ipse vim tribuit, quam Nicetas vino austero, nisi si & acetum ipse intellexit. Lanei igitur etiam Thoraces: & an non tale aliquid *Spongia* Samnitum in Liuio? *Spongia*, inquit, *pectori tegumentum.* Ego opinor, & *Spongias* item *retiariorum* Tertulliano. Labente æuo video tunicas integras ex his coactis factas, quas vulgò milites gestabant, & *Thoracomachos* dicebant. Suspicor ab Antonino Caracallâ repertas, ex Dionis Fragmento LXXXII. in Fuluianis: Καὶ ἀσθενέστατος, inquit, πονῆσαι ἦν. οὔτε γὰρ καῦμα, οὐδ' ὅπλα φέρειν ἐδύνατο. ὥστε καὶ τοὺς χειριδωτοὺς χιτῶνας ἐς θώρακος τρόπον τινὰ πεποιημένους ἐνδύεσθαι, καὶ τὴν ὅπλου δόξαν χωρὶς τοῦ βάρους αὐτοῦ ἔχων, μήτε ἐπιβουλεύηται, καὶ θαυμάζηται, καὶ αὐτοῖς καὶ ἄνευ μάχης πολλάκις ἐχρῆτο: *Imbecillus ad laborem erat, neque æstum neque arma ferre poterat. adeò vt & tunicas manicatas, in Loricæ modum factas induerit, speciem vsúmque armorum sine grauitate eorum habens, minus insidiis aut spectaculo expositus: quibus etiam extra pugnam sæpe est vsus.* Est omnino *Tunicata hæc lorica*, cuius descriptio plena in libello qui Notitiæ imperij subiungitur, & ne quærere habeas, cape verba. *Inter omnia quæ aduersum bellum prouida posteritatis cogitauit antiquitas, Thoracomachum quoque ad leuamen corporis armorum ponderi & asperitati subiecit. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram & tutelam humani corporis conficitur, de mollibus lanis timoris solicitudo sollertiâ magistrâ composuit. vt hoc inducto primùm lorica vel clibanus aut his similia fragilitatem corporis ponderis asperitate non læderent: membra quoque vestientis inter armorum hiemísque discrimen tali solatio adiuta labori sufficerent. Sanè ne idem Thorocomachus pluuiis verberatus, ingrauescente pondere adficiat vestientem, de Lybicis benè confectis pellibus ad instar eiusdem Thoracomachi faciem conuenit superinducere.* Plenè dicit omnia. Caussam inuenti, quæ leuitas & mollities; Materiem, quæ lana coactilis; Vsum, qui ad muniendum & vestiendum. Dico ad vestiẽdum, & forma quoque talis fuit, demissa infra genua. Figura ostendit. & de istis Agathiam censeo loqui cùm in Narsetis acie instruendâ contra Francos, collocantur ἐπὶ τοῦ μετώπου οἱ πρόμαχοι θώρακας ποδήρεις ἠμφιεσμένοι: *in fronte Principes, loricas ad pedes vsque demissas induti.* In alias profectò loricas hoc non conuenit. Itaque Penulæ speciem & vsum contra frigus habuit, & sic etiã dixerunt. Glossæ veteres: *Thoracomachus, penula militaris.* Suidã hinc explicabis: Μανδύας, εἶδος ἱματίου ὅπερ καλεῖται λωρίκιον: *Penula, genus vestis quod lorica dicitur.* Hæc, hæc lorica: & in ipsâ descriptione vestimentum appellatur. Addit in fine, tectam contra pluuias fuisse, & ne lana paullatim eas combiberet. Idem Isidorus voluit: *De ciliciis autem & poliuntur & teguntur loricæ.* Suidas Zabarium hoc tegmẽ dicit: Ζαβαρεῖον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι ἀπόκεινται. ζάβα γὰρ λωρίκιον: *Zabarium, in quo Zabæ reponuntur. nam Zaba, lorica est.* Ita illa ætas nominabat, & reperis in Leonis libello militari *Zabas cenduclis tegi*: id est centunculis. In Iustiniani Nouellâ quapiam, τὰς λεγομένας ζάβας ἤτοι λωρίκια, *eas quæ Zabæ*

Spongia in Liuio.

*Etiam Figura vide Analecta.

Thoracomachus.

Pro veste fuit.

Lib. II. Agathias explicatus.

Id genus penula dicta.

Tegmen Thoracomachi.

Zaba.

Nouell. LXXXV. cap. IIII.

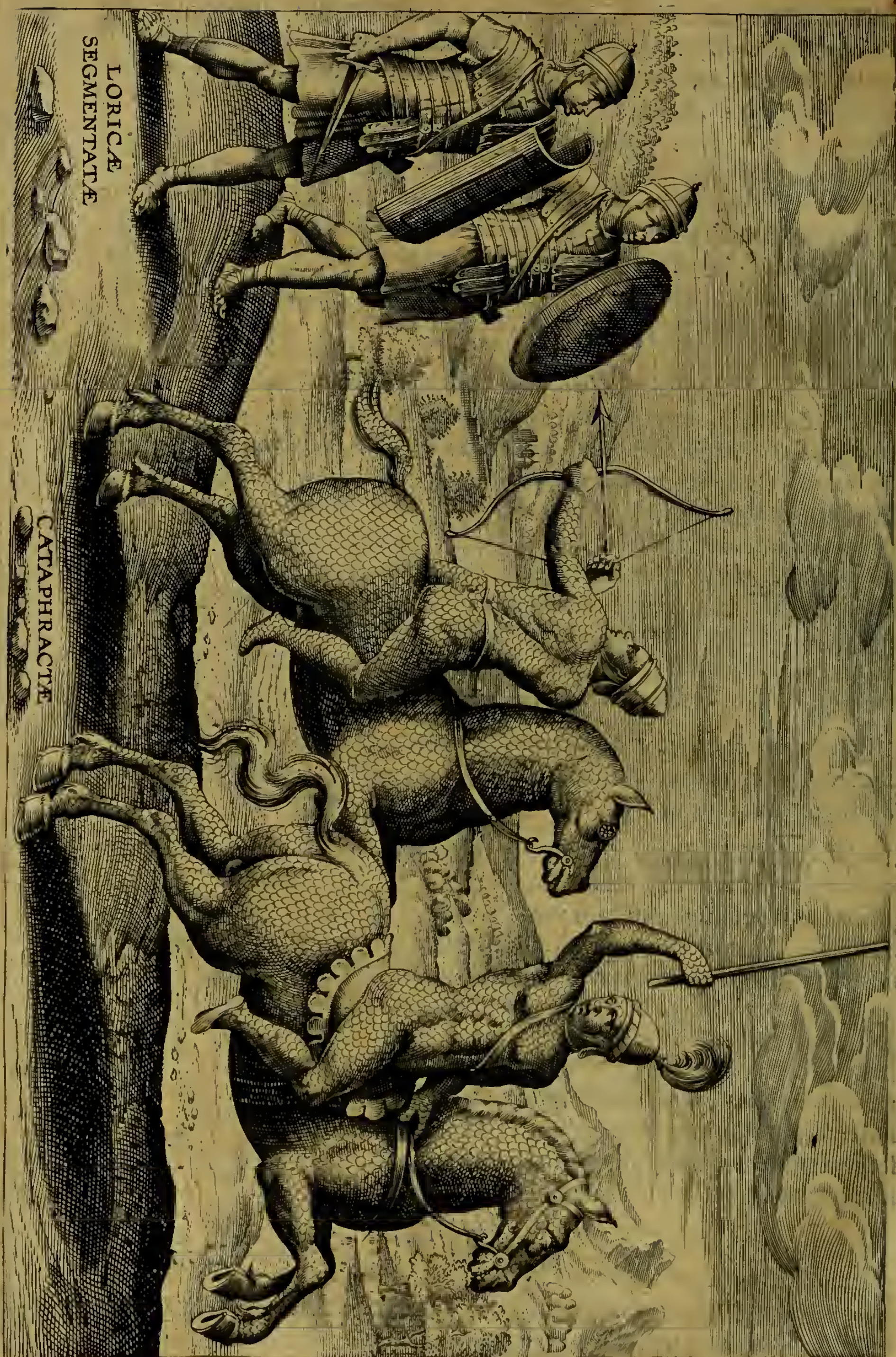
Zabæ siue loricæ dicuntur. Hem quò abeo? ad quàm diuersum à tuo Polybi æuum? cùm omnia lapsa, & militiæ Romanæ vix vmbra. Iuuat tamen & illa nosse ob scriptores infimos, quibus in occasione non inuidemus lucem. Absolui. AVD. Curiosè aliquid quæro. LIPS. Nego. AVD. Quid ita? LIPS. Hoc ipsum, quia curiosè. Non amo hoc genus, atque vtinam ad fructum & vsum magis referamus nostra! AVD. Imò tale erit. Rogo in veteribus illis loricis ecquæ grauitas? Nam scriptor ille de Thoracomacho, hoc nomine maximè cōmendat illam nouitiam, quòd pondus præ eâ haberent veteres. LIPS. Quippe vt omnia metalla. Redeo tamen in memoriam loci in Plutarcho, qui non præit ad maximum pondus. Scribit in Demetrio: Θώρακες αὐτῷ δύο ἐκομίσθησαν ἐκ Κύπρου σιδηροῖ, ὁλκῆς ἑκάτερος τεσσαράκοντα. δυσπάθειαν δὲ αὐτῶν καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενος ὁ τεχνίτης Ζωΐλος, ἐκέλευσεν ἐξ καὶ εἴκοσι βημάτων ἀφεῖναι καταπελτικὸν βέλος. οὗ προσπεσόντος, ἀρραγὴς διέμεινεν ὁ σίδηρος, ἀμυχὴν δὲ μόλις εἶχεν ἀμβλεῖαν, οἷαν ἀπὸ γραφείου: *Loricæ illi allatæ fuerūt ex Cypro ferreæ, librarum vtraque* (an *vtralibet?*) *quadraginta. Earum impatientiam & robur cùm ostendere artifex Zoilus vellet, iussit immittere à sex & viginti passibus telum catapultarium. quod cùm violenter incidisset, ferrum loricæ sine fracturâ mansit, stricturam verò vix leuem & cæcam habuit quasi à scriptorio stilo.* Non negabis & pondus hoc exiguum fuisse, & robur eximium, quod tamen & nostri hodie æmulantur. Sunt enim solidæ Loricæ, quæ respuunt aut subsistunt Sclopetorum glandes, valido haud dubiè & penetrabili ictu venientes. Sequitur in Polybio: *Pondus loricarum.*

„ *Par ratio ac similis armorum in Principibus est.*] Tria igitur hæc genera pariter armata, & discrimen modò aliquod à censu, vti dictum. Vnum excipit, quòd

„ *Pro pilis Triarij ferunt hastas.*] Pila enim isti non habent, caussâ apertâ: quoniam in extremo depositi, longiùs ab hoste erant, quàm vt pila eorum pertingerent, aut vim perferrent missa. Altera etiam caussa, quòd fortasse contra equitum irruptionem & coram ordinum confusionem muniuerunt istos hastis: quibus acies, vt Liuius loquitur, *velut vallo septa inhorrebat.* Istas igitur hastas ad statariam & manuariam pugnam habebant, & vt idem Liuius, *ad ora fodienda.* Ipsi Polybio narratur, pugnâ cum Gallis, *Tribunos militum iussisse hastas Triariorum tradi primis manipulis, atque ita iis pugnari in ora Gallorum.* Ne tamen erres, hastæ istæ non nimis longæ, nec vt Macedonum sarissæ. Quî potuissent? scutum maius sinistrâ Triarij gerebant; nec videntur nisi vnâ manu commodè tractasse istas hastas.

Triarij sine Pilis. Lib. VIII. *Hasta eorū* Ibid. Lib. II.

DIALOG.

LORICÆ
SEGMENTATÆ
CATAPHRACTÆ

DIALOG. VII.

De Ocreis obiter. tum ex professo & plenè de Equitum armis.

DE Armis, quod ad Pedites, plenè absolui. AVD. Interrumpo, & nego. Nam vbi Ocreæ? verbo tetigerat Polybius: exspectabam vberiorem à te explicationem. LIPS. Profectò iure me reuocas: nam exciderat: sed breuiter cape. *Ocream* singulari numero tribuit & nominat Polybius: an ergo vnam tantùm? Haud de nihilo hæc dubitatio est. & in Vegetio palàm scriptum: *Pedites scutati etiam ferreas ocreas in dextris cruribus cogebantur accipere.* Dat vnis modò cruribus, & signanter *dextris*. Cur istis? caussam inibi ex eodem elicias, quòd in pugnâ cominus, *dextros pedes inante milites habere debeant: at cùm missilibus certatur, sinistros.* Itaque iam olim legas quosdam populos contrà, sinistrum modò crus texisse, qui scilicet iaculis pugnabant. vt Liuius de Samnitibus: *Sinistrum crus ocreâ tectum.* Silius de Sabinis:

Vna ocrea an duæ militi? *Lib. I. cap. XV.* *In dextro crure.* *Aliis in sinistro.* Lib. IX.

> *Cunctis hasta decus, clypeúsque refertur in orbem,*
> *Vertice & inplumes, & læui tegmine cruris*
> *Ibant.*

Lib. VIII.

Describit eos leues cum hastâ, cum parmâ, sine cristis, & quales Velites Romani erant. Igitur & sinistrum modò crus armat ab hac, an ab aliâ caussâ, aut more? Hæc ita ex Vegetio: tamen de priscis, magis est vt crus vtrumque fuerint tecti. Monumenta lapidea clamant & sic ingerunt: Liuius etiam & Dionysius in censu Seruiano, qui *Scutum & Hastam* singulariè, at *Ocreas* plurium numero eloquuntur. Nisi quis de monumentis dixerit, Ocreas quidem conspici, sed non inferri ferreas eas vtrasque fuisse. Vt voles iudica. ego ad Equites transeo, an desino, & satias te habet eiusmodi sermonum? AVD. Scin quomodo? Vt arena cùm multum bibit, tamen aret, sic ego sitiens assiduè tuorum sermonum. Perge & infunde. LIPS. Quin tu perge, & hæc lege:

Ὁ δὲ καθοπλισμὸς τῶν ἱππέων νῦν μὲν ἔστι παραπλήσιος τῷ τῶν ἑλλήνων. τὸ δὲ παλαιὸν πρῶτον μὲν θώρακας οὐκ εἶχον, ἀλλ' ἐν περιζώμασιν ἐκινδύνευον. ἐξ οὗ πρὸς μὲν τὸ καταβαίνειν, καὶ ταχέως ἀναπηδᾶν ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἑτοίμως διέκειντο καὶ πρακτικῶς, πρὸς δὲ τὰς συμπλοκὰς ἐπισφαλῶς εἶχον, διὰ τὸ γυμνοὶ κινδυνεύειν.

Armatura equitum nunc quidẽ cõsimilis est illi Græcorũ. At antiquitus loricas non habebant, sed in veste succincti pugnabãt. Ex quo quidem ad descẽsum ascensumq́ facilem in equos magis expediti erãt, sed ad congressus minùs tuti & securi, cùm inermes pugnarent:

 Hastæ

τὰ δὲ δόρατα κατὰ δύο τρόπους, ἄπρακτα ἦν αὐτοῖς. καθὰ μὲν γὰρ λεπτὰ καὶ κλαδαρὰ ποιοῦντες, οὔτε τοῦ προτεθέντος ἠδύναντο σκοποῦ στοχάζεσθαι, πρό τε τοῦ γε τὴν ἐπιδορατίδα πρός τι προσερεῖσαι, κραδαινόμενα δι' αὐτῆς τῆς τῶν ἵππων κινήσεως, τὰ πλεῖστα συνετρίβετο. πρὸς δὲ τούτοις ἄνευ σαυρωτήρων κατασκευάζοντες, μιᾷ τῇ πρώτῃ διὰ τῆς ἐπιδορατίδος ἐχρῶντο πληγῇ. μετὰ δὲ ταῦτα κλασθέντων, λοιπὸν ἦν ἄπρακτα αὐτοῖς καὶ μάταια. τόν γε μὴν θυρεὸν εἶχον ἐκ βοείου δέρματος, τοῖς ὀμφαλωτοῖς ποπάνοις παραπλήσιον, τοῖς ἐπὶ τὰς θυσίας ἐπιτιθεμένοις. οἷς οὔτε πρὸς τὰς ἐπιβολὰς ἦν χρῆσθαι, διὰ τὸ μὴ στάσιν ἔχειν, ὑπό τε τῶν ὄμβρων ἀποδερματούμενοι καὶ μυδῶντες, δύσχρηστοι καὶ πρότερον ἦσαν, καὶ νῦν ἔτι γίνονται παντελῶς. διόπερ ἀδοκίμου τῆς χρείας οὔσης, ταχέως μετέλαβον τὴν ἑλληνικὴν κατασκευὴν τῶν ὅπλων. ἐν ᾗ τῶν μὲν δοράτων τὴν πρώτην εὐθέως τῆς ἐπιδορατίδος πληγὴν εὔστοχον ἅμα καὶ πρακτικὴν γίνεσθαι συμβαίνει, διὰ τὴν κατασκευήν, ἀτρεμοῦς καὶ στασίμου τοῦ δόρατος ὑπάρχοντος· ὁμοίως

Hastæ etiam dupliciter inutiles iis erant. quòd & graciles faciebant ac tremulas, eóque nec collineare rectè poterant & scopum tangere; & priusquam cuspidem in aliquo defigerent, concussæ ipso motu equorum pleræque frangebantur. Addo quòd sine imâ cuspide factæ, solam plagam ictúmque primore parte dabant: eáque defractâ reliquum inutile & inefficax iis erat. At verò scutum habebant ex bouillo corio, vmbilicatis placentis simillimum, quas in sacrificiis solent apponere. quibus neque in pugnâ commodè erat vti, quia firmitatem non haberent; & ab imbre corio soluto aut vitiato, inutilia & olim & nunc fiant prorsus. Iccircò improba eorum vsio cùm esset, statim assumpsère Græcanicam paraturam armorum, in quâ hastarum quidem primæ cuspidis plagam directam & validam esse contingit, quoniam stabile & immobile hastile est; itémque

ex

ἣ καὶ τὴν ἐκ μεταλήψεως τοῦ σαυρωτῆρος χρείαν, μόνιμον καὶ βίαιον. ὁ δ' αὐτὸς ὁ λόγος καὶ περὶ τῶν θυρεῶν. καὶ γὰρ πρὸς τὰς ἐπιβολάς, καὶ πρὸς τὰς ἐπιθέσεις, ἑστηκυῖαν καὶ τεταγμένην ἔχουσι τὴν χρείαν, ἃ συνιδόντες ἐμιμήσαντο ταχέως. ἀγαθοὶ γάρ, εἰ καί τινες ἕτεροι, μεταλαβεῖν ἔθη, καὶ ζηλῶσαι τὸ βέλτιον ῥωμαῖοι.

ex transſumptione, imæ cuſpidis vſum firmum ac violentum. Eadem ratio in ſcutis. Nam & in aggreßione & oppoſitione ſtabilia & firmiter tenſa manent. quod cùm vidiſſent, imitati ſunt ſtatim. Boni enim promptíque ſunt Romani, ſiqua gens alia, aſſumere mores & æmulari ſiquid alibi bonum.

Habes hîc duplicem armaturam equitum, & quæ olim fuerat, & quæ tunc erat. De eâ quæ olim, ait:

,, *Loricas non habebant, ſed in veſte ſuccincti pugnabant.*] Ego ſic verto & exaudio, quod in Græco eſt ἐν περιζώμασι. At Laſcaris fecit *in ſubligaculis pugnaſſe*. Neque nego id quoque περίζωμα Græcis eſſe: ſed quis credet nudos eos & campeſtri ſolo tectos pugnaſſe? Indecorum & inutile fuerit, tum etiam (niſi fortè in Germanis aut barbaris) ſine exemplis. Mea mens eſt, veſte ſaltem fuiſſe tectos, & quò magis expediti eſſent, ſuper eam cinctos. Iuuat Feſtus: *Endo procinctu, in procinctu. nam apud antiquos togis incincti pugnaſſe dicuntur.* Item Plutarchus de teſtamentis in procinctu: μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον: *Iam ſcuta capturis & togam accincturis.* Propriè autem ad equites, quod Dionyſius in Tranſuectione ſcribit: *eos in togis quas Trabeas dicunt tranſuectos, tamquam è pugnâ venirent.* E quo colligas pugnaſſe eo habitu, & ſuper trabeas fuiſſe cinctos. quod nec Virgilius abnuat:

Spreta vulgata verſio. *Equites veſte cincti.* Lib. VI. *Fortaſſe trabeati.*

—— *paruáque ſedebat Succinctus trabeâ.*

Aliquid etiam huc Scholiaſtes vetus Horatij conferat, in illud

—— *cinctutis non exaudita Cethegis.*

Cinctutis, inquit, *antiquè militaribus viris, & ad militiam paratis.*

,, *Ad deſcenſum aſcenſúmque facilem in equos.*] Quod vtrumque meritò ſpectabant, cùm auxilio nullo aut fulcro vterentur ad alleuandum. Lego interdum haſtâ innixos fuiſſe. vt in Liuio, de Cornelio Coſſo: *Quem cùm equo ictum deieciſſet, confeſtim & ipſe haſtâ innixus ſe in pedes excipit.* Videntur & equos quidam inſueuiſſe ad flectenda crura, & ſeſe demittendum. vt Silius de equo miræ fidei & ingenij:

Veteres quomodo in equum. Lib. IIII.

Inde inclinatus collum, ſubmiſſus & armos,
De more inflexis præbebat ſcandere terga
Cruribus.

Lib. 2.

Nempe herum suum grauiter læsum in pugnâ Cannensi suscipere voluit in dorsum, vt solet. Aliis dignioribus aut mollioribus (nec enim
Strator. vulgò) fuit qui manu tolleret, & adiutaret. *Stratores* ij Latinis dicti, quia
In Caracal. & sternerent equum, & in eum subleuarent. Spartianus: *Cùm illum in*
Lib. xxii. *equum strator eius leuaret.* Ammianus de Iuliano: *Lapso milite, qui se in-*
Lib. xxx. *sessurum equo dextrâ manu erexit.* Idem de Valentiniano: *Cùm eum elatus non susciperet equus, anteriores pedes præter morem erigens in sublime, de-*
Anaboleus pro Stratore. *xtram stratoris militis iussit abscindi.* Sunt isti Græcis ἀναβολεῖς, ab attollendo. Plutarchus: Ἅμα δὲ ἵππος τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, καὶ οἱ ἀνα-
In Crasso. βολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι παρεβίβασαν, καὶ παρείποντο πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες: *Simul Crasso admotus est equus auratis frenis, & Stratores eum sustollentes imposuerunt, & secuti sunt equum verberibus incitantes.* Hoc sensu in Suidâ scriptor aliquis: Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἀναβολέα προσκαλεσάμενος καὶ ταχέως ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, ᾔτησε πιεῖν: *Rex stratorem vocans, & statim equum conscendens, petiit bibere.* Ac rectè ibi Suidas interpretatur Ἀναβολέα, τὸν ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνάγοντα: *eum qui in equum tollit.* Sed quod
Etiam pro scansili instrumento fortasse. idem addit: Ἀναβολεὺς, καὶ ἡ παρὰ ῥωμαίοις λεγομένη σκάλα: *Anaboleus, etiam ea quæ Romanis Scala dicitur:* quasi velit esse scansorium aliquod instrumentum: id verò mihi dubium est, nec exemplum quod affert euincit. Nam subiicit in fidem: Ὁ δὲ Μασσίας γηράσας ἵππου χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινεν: *Massias cùm senuisset, in equum sine scansorio instrumento conscendit.* Non, inquam, euincit. Et moneo ex Appiani Lybico esse sumptum, atque ex eo corrigẽdum: ὁ δὲ Μασανίσσας. De Masanissâ enim rege hoc narrat, eum inter cetera senectæ ætatis commoda, hoc quoque habuisse, vt agilitas non desereret, & vltrò ac sine stratoris operâ (cur non sic interpretêre?) iret in equum. Tamen pro Suidæ sententiâ etiam
Odyss. α. vers. 155. Eustathius, vber sed vtilis Scholiastes, in Homerum: Ἀναβολεὺς οὐ μόνον τὸ σιδήρεον ᾧ τοὺς πόδας ἐπιθέντες ἔφιπποι γίνονταί τινες, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ὃς εἰς τοιοῦτο ἔργον καθυπουργεῖ: *Anaboleus non solùm ferrum illud minutum dicitur, cui pedes imponunt quidam vt inscendant commodiùs; sed etiam vir*
Pedanei subiices an veteribus. *ipse qui ad tale opus adiutat.* Ex quibus doctissimus Budæus efficit veteribus notos etiam fuisse subiices illos pedaneos ex ephippio vtrimque dependentes, quibus hodie vtimur ad scandendum & innitendum. Quod tamen verba Eustathij mihi clarè non dicunt: sed potuit instrumentum designare non pensile, sed portatile, quod apponerent iuxta equum, & eo velut gradu attollerentur. Fit hodie interdum in curribus, & essent verè ex Suidæ interpretatione *Scalæ*. Posset Plutarchus huc tra-
In Gracchis. hi, dum notat *Gracchum vias reparasse, & lapides haud longè distantes in marginibus defixisse*, ὡς εἴη ῥᾳδίως τοῖς ἵπποις ἔχουσιν ἐπιβαίνειν ἐπ' αὐτοὺς, ἀναβολέως μὴ δεομένοις: *vt esset facile iis qui equos haberent eos inscendere, instrumento scansili non egentes.* Etsi nihil video cur non hîc quoquè vertere fas sit *Stratorem*. Sed quidquid huius sit; illud tamen tene, Eustathium dicere *quosdam* vsurpasse, non ergo vulgò omnes: & eius æuo si pedanei illi subiices fuerunt, non certè prisco magis. quod statuæ & imagines

gines omnes euincunt. Nusquam enim in iis forma aut vestigium, & pedes semper penduli, sine alio fulcro. Atque adeò res noua, vt nec sit ei Latinum nomẽ: nisi quod patrum ætate Franc. Philelphus ne res cottidiana careret vocabulo, *Stapedam* appellauit, quòd pes in eo staret. Budæus meliùs puriusque putauit circumscribi, & *Subijcem pedaneum* dici. AVD. Vt video non omnia laudabilium veteres inuenêre, quædam relicta & nobis. Nam certè hoc ferrum vtile & firmiori sessioni est, vtile & scansioni. quæ meo animo difficilis fuit, vtique armatis. LIPS. Nobis ita sit, nempe inexercitatis: at illi continuo vsu discebant, idq; inter militiæ rudimenta. Quid tamen tantopere mirandum? nónne & rusticuli nostri cottidie vsurpant, & nullo nisu subiiciunt se in equos? Ita veteres, atque id saltu quodam factum Virgilius tangit: *Insiliebant equis prisci.*

——— corpora saltu
Subiiciunt in equos.

Et Claudianus: *Inq; frementis equi dorsum, cum pondere conti,*
Indutas chalybum saltu transferre cathenas.

Sed de Romanis propriè, Vegetium audi. *Non tantùm à tironibus, sed etiam à stipendiosis militibus salitio equorum districtè semper est exacta. Quem vsum vsque ad hanc ætatem, licet iam cum dißimulatione, peruenisse manifestum est. Equi lignei hieme sub tecto, æstate ponebantur in campo. super hos iuniores primò inermes, dum consuetudine proficerent, demum armati cogebantur ascendere. Tantaq; cura erat, vt non solùm à dextris, sed etiam à sinistris & insilire & desilire condiscerent, euaginatos etiam gladios vel contos tenentes. Hoc enim aßiduâ meditatione faciebant, scilicet vt in tumultu prælij sine morâ ascenderent, qui tam studiosè exercebantur in pace.* Lib. I. cap. XVII. Vides salitionem hanc inter assidua exercitia vel ad Vegetij tempora, cùm bona pleraque iam perierant, retentam: haud æquè necessariam, si vel tunc equestria ista fulcra. AVD. At in Vegetij verbis non dissimulo mirari me *gladio euaginato* quod ait, & sic quoque insiluisse. LIPS. Nihil est. Vsus hæc & plura potuit: & nónne de Pompeio Plutarchus tradidit, *iam senem exercuisse se inter milites, & in equo visum,* siue (vt verba eius sunt) ἱππότην, ἑλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα δ᾽ εὐχερῶς: *trahentem atque educentem gladium sine difficultate, equo incitato & currente, iterumq; facillimè reposuisse?* Quod factitatum, & quædam talia, Viennæ memini à Turcici generis equite, spectante D. MAXIMILIANO Imperatorum optimo, & magnâ nobilium ac popularium turbâ. Quid ille idem Plutarchus de Iulio Cæsare? Τὸ μὲν ἱππεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥᾴδιον. εἴθιστο γὰρ εἰς τοὐπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων, καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων, ἀνὰ κράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον: *Equitare à puero illi facile erat. Assueuerat enim manus retrò inuertẽs & dorso suo implicans totis viribus equum admittere & concitare.* Ecce. hæc & talia, facilia reddebant iis quæ nobis sunt ardua, & discendo exercendoque verè militaris Ars fiebat. Sed alterum etiam moneo, cur facilior hæc salitio. nempe quòd Sellas istas equestres altiusculas, & è ferro lignoque compagina- *Pompeij dexteritas.* In Põpeio. In Cæs. *Iulij Cæsaris equitandi peritia.* *Veteribus non Sella in equis.*

tas, non habebant. Quid ergo earum vicem? stragula quædam è panno, corio, pelle, quibus equos insternebant, eoque & *Strata* dicebant: ferè vt hodie nostri agasones. Seneca: *Stultus est, qui equum empturus, non ipsum*
Epist. LXXX *inspicit, sed stratum eius & frænos.* Iterùm *Equum empturus, solui iubes stratum.* Græci στρώματα pariter dixêre, itemque Ἐφίππια: quâ voce vul-
Quidam & sine stratis. gò & Latini vsi. Varro: *Mihi puero modica vna fuit tunica & toga, sine fasceis calceamentum, equus sine ephippio.* Et ostendit quosdam duriùs aut fortiùs habitos, ephippiis etiam caruisse. Quod tamen nó ita perpetuum fuisse arbitror, vt Neronis denique æuo Equites in transuehendo ea
* Lib. I. Dial. V. vsurparint: quod ex Dionis compendio * suprà monui, & iure aliorsum traxi. Profectò iamdiu in promiscuo vsu ephippia, & omnis lectio docet. Quin Cæsar cùm Germanos ostendit iis caruisse, hoc quoque addocet,
IV. Gallic. Romanos habuisse, quos eo nomine vt molles illi contemnebant. *Nihil,* inquit, *eorum moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippiis vti. Itaque ad quemuis numerum ephippiatorum equitum quamuis pauci adire audent.* Ac vide quàm mutauerint. tales Germani olim, & in dorsis equorũ nudis: nunc sellæ istæ altiores & fabrè factæ, eorum quasi peculiares. Quâ in re, vt multis aliis, conuenit iis cum Persis, de quibus Xenophon:
Lib. VIII. Pæd. Νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων, ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν, οὐ γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι ἐπιμέλονται: *Nunc autem stragula plura in equis habent, quàm in lectis. non enim tam equitationis curam habent, quàm mollioris sessionis.* Notat & ipse duriores olim fuisse Persas, suo æuo degenerasse & has ad delicias venisse. Sed Germanis fortasse caussa alia eiusmodi sellarum, nimirum firmitas, & quia securiùs sic concurrunt & confligunt. Certè in sola & passa illa stragula vt facilius ascendere, ita & deiici aut delabi. Sed de Romanis igitur, dixi instrauisse corium aut pel-
Pelles pro stratis. lem. eoque in Glossis priscis scriptum: Ἐφίππιον, *scordiscale.* Nam & in aliis Glossis explicatum reperio: *Sordiscum* (an *Scordiscum?*) *corium crudum.* E corio igitur aut pelle animalis cuiuspiam: & poëtæ huc aspiciunt, cùm nobilibus viris rariores quasdam pelles substernunt. Vt Statius
Lib. IIII. Parthenopæo, è lynce:

Cornipedem trepidos suetum præuertere ceruos,
Velatum gemina deiectu lyncis.

Silius Flaminio Consuli, è tigride:

Lib. V. *Stat sonipes vexátque ferox humentia fræna,*
Caucaseam instratus virgato corpore tigrim.

Silij fortassis improuida scriptio. Non tamen sine notâ, quòd iamtunc Italiç eam feram communicat, vsam primùm sub Augusto, vt Plinius tradit. Sed vel poëticum ius excuset; vel quòd de pelle tantùm, quæ aduehi potuit etiam ignotâ ferâ.
Centunculi pro stratis. Alij centunculos insternebant aut viliores pannos. Ex Frontino, in
Lib. II. cap. IIII. Stratagemate quopiam narrando: *Agasones lixásque armatos simul ire iussit, iumentorúmque magnam partem instratorum centunculis, vt per hoc*
Lib. VII. *equitatus species obiiceretur.* Ex Liuio, in re simili: *Mulis strata detrahi iubet, binisque tantùm centunculis relictis, agasones armatos imponit.*

Sed

Sed honestiores vestem scilicet pretiosam magis instrauisse, aut tapetem. *Et tapetes.*
Silius: *Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta:*
De equo dicit, qui sic instratus. Lego & apud Liuium: *Et cùm tibi viro liceat purpurâ in veste stragulâ vti, matremfamilias tuam purpureum amiculum habere non sines? & equus tuus pretiosiùs instratus erit, quàm vxor vestita?* In dissuasione legis Oppiæ hęc dicuntur, & temerè à quibusdam reponi video, *lectus tuus.* De equo verum est, & ius fuit purpurâ aut cocco insternere magistratibus & qui cum imperio erant. Atque hi sunt, quos suprà dixi, *Consulares* aut *Imperatorij equi*. AVD. Satis noua me doces. sed amplius, Sellæ ergo istæ nostræ nuper natæ? LIPS. Nequaquam, nec dixi. Negaui peruetercs, non tamen facio nouitias & fortasse Sidonij Apollinaris æuo iam in vsu. Inducunt hæc verba: *Alij sanguine ac spumis pinguia lupata suscipiunt, alij sellarum equestrium madefacta sudoribus fulcra resupinant.* Nam & *Sellas* nominat, & *resupinata fulcra*, vtrumque pro hodiernis. Etiam antè Panegyristes, Constantino: *Tunc ire præcipites* (equites hostium) *labi reclines, aut moribundi sedilibus attineri, permixtâ equorum clade iacère.* Quid, quod in columnâ Traiani (sæpe mihi aduocatâ aut aduocandâ. multa ibi imago rerum veterum.) forma quædam nostræ huic consimilis? Imperatorios equos ex eâ suprà dedi, & respice. Sed fortasse verius, structum farctumq; aliquid è pannis ibi esse, ad molliùs insidendum, sine ligno tamen aut ferro. An & Dionis ea mens, vt sub Nerone primùm hæc talia ephippia equites recepe-rint? vix opinor, nec eò produxerim.

Lib. XXXIIII. — *Sella nostra quādo nata.* — Lib. III. epist. III.

„ *Hastas graciles faciebant ac tremulas.*] Duplici ergo caussâ inutiles, cùm nec figerent fortiter, nec collinearent rectè. Sed de fixione tamen, aliter apparuit in concursu Aruntis & Bruti, cùm *vterque* (Liuij verbis) *contrario ictu per parmam transfixus, duabus hærentes hastis ex equis moribundi lapsi sunt.* Dixeris fortes robustasque fuisse: aut potiùs illud pro Polybio, parmas tunc penetrabiles & infirmas. Atque id sequitur: Lib. II.

„ *Scutum ex bouillo corio.*] Accipio, corio mero, & nullâ materie subiectâ aut ligno. Si enim & ista, cur reiiciat? cur non pedestre scutum bonitate æquiparet? Sed credo è corio solo fuisse, arte leuiter durato, quod tamē per pluuiam (vt addit) resolueret. Fuit igitur cuiusmodi Afrorum olim scuta, de quibus Suidas: Πάρμαι, δερμάτινοι θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις: *Parmæ, coriacea scuta apud Carthaginienses.* Sallustius & Numidis tribuit: *Super terga gladij & scuta, verùm ea Numidica ex coriis, ponderis gratiâ simul & offensæ, quò leuiùs streperent.* Item Afris Silius: *Parmæ equitum.* — *E corio mero.* — In Iug.

——— rudis his tunc parma, breuique
Bellabant ense. Lib. II.

Nec aliam quàm hanc rudem è corio intellegit, *Citram* vel *Cetram* propriè iis dictam. Isidorus: *Cetra, scutum loreum sine ligno, quo vtuntur Afri & Mauri.* Scholiastes Iuuenalis: *Oryx animal minus quàm bubalus, quem Mauri Vncem vocant. cuius pellis ad cituras* (bene Pythœus *citras*) *proficit,* *Cetra propriè.*

cit, scuta Maurorum minora. Citra quidem & in Glossis scribitur: Ἀσπὶς λῃστρικὴ *citra*. An quia latrocinantes vtebantur? an rescribimus, λιβυστική? sed vix ausim. Addo, Hispanorum etiam Cetras fuisse, eorum maximè
1.Ciuil. qui proximi Mauris & Afris: atque inde in Cæsare *Hispanorum cetratæ*
Lib.xxi. *cohortes*. & in Liuio: *Hispani cetris suppositis incubantes flumen transnatauere*. Sed videndum an non paullò aliæ, atque alibi quæsiuero.

Sauroter in hastâ. „ *Sine imâ cuspide.*] Græci hoc vno verbo σαυρωτῆρα dicunt, siue etiam στύρακα & οὐραχόν. Sed priore voce Polybius hîc vsus, itemq; Homerus:
Iliad. x. ——— ἔγχεα δέ σφιν
Ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος ἐλήλατο.
Vbi sic Eustathius: Σαυρωτὴρ, σίδηρον κοῖλον ἐξ ἄκρου ὀξὺ, ᾧ ἐντιθέμενον τὸ ὀπίσω ἄκρον τοῦ δόρατος ὀρθὸν αὐτὸ ἑστάναι ποιεῖ πηγνύμενον κατὰ γῆς: *Sauroter ferrum paruum cauum, in acutum desinens, cui inserta infima pars hastæ efficit vt recta statuatur defixa terræ*. Ac vides inibi alterum etiam vsum eius ferri, nempe ad hastam rectam defigendam, cùm ea feriata. Sed ad vsum Polybianum, exemplū incerti scriptoris apud Suidam ecce istud: Καὶ τάχυ περιστρέψας τὸν ἵππον εἰς πεσόντα παίει τῷ σαυρωτῆρι διὰ τοῦ βραχήλου: *Et celeriter equo conuerso ad iam lapsum, percutit eum cuspide imâ in gulâ*.

Popana. „ *Vmbilicatis placentis simillimum.*] In Græco est vox *Popani*. de quo genere Suidas: Πόπανα, πλακοῦντα πλατέα καὶ λεπτὰ καὶ περιφερῆ: *Popana, placentæ latæ, & tenues, & rotundæ*. Ex iis & formam equestris scuti vi-
Lib.ii. des, siue potiùs *Parmæ*. Ita enim olim vocabant. Liuius: *Desiliunt ex equis, & pro antesignanis parmas obiiciunt*. Iterùm: *Vexilla se suorum parmasq; cernere equitum*. Et ferè ita Liuius. sicut & Glossæ explicant: *Parma*, ἀσπὶς ἱππική.

„ *Assumpsêre Græcanicam armaturam.*] Quæ ea fuerit, nemo meliùs
Equitum omnia arma, ordine. Iosepho dixerit: si tamen tam plena & instructa ea iamtunc Polybij æuo. Sed Iosephus audiatur. Τοῖς ἱππεῦσιν μάχαιρα μὲν ἐκ δεξιοῦ μακρὰ καὶ
Lib.iii. Excid. κόντος ἐπιμήκης ἐν χειρί. θυρεὸς δὲ παρὰ πλευρὰν ἵππου πλάγιος· καὶ κατὰ γωρυτοῦ παρήρτηνται τρεῖς ἢ πλείους ἄκοντες, πλατεῖς μὲν αἰχμὰς, οὐκ ἀποδέοντες δὲ δοράτων μέγεθος. κράνη δὲ καὶ θώρακες, ὁμοίως τοῖς πεζοῖς, ἅπασι: *Equitibus gladius est ad dextrum oblongus, & contus item longus in manu. scutum ad latus equi transuersum, & in pharetrâ portantur tria aut plura iacula, cuspide latâ, & hastis magnitudine non cedentia. Galeas & loricas omnes habent, vti pedites*. Fida & multiplex hæc armatura, ac lubet per partes in-
Gladius iis dexter. spicere. Ait primò *gladium fuisse ad dextrum*. Nota igitur, more Polybiano & veteri, equites tunc gestasse dextros gladios, etsi pedites eos iam
Isq; oblongus. haberent sinistros. Sed addit, *oblongum* fuisse: aliter quàm in nostris equitibus, qui breuiorem pedestri gerunt. Olim contrà, & valdè olim. Nam
Lib.viii. & in Dionysio est de equitibus Romanis, sub annum vrbis CCLXVII. Ἔπειτα οἱ μὲν εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας. οἱ δὲ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τοῖς ἱππικοῖς ξίφεσι μακροτέροις οὖσιν παίοντες, πολλοὺς ἐρρίπτουν ἡμιθανεῖς: *Deinde alij eiaculati sunt lanceas, alij eos qui propiùs accedebant, equestribus longioribus gladiis*

gladiis ferientes, multos prosternebant semineces. Ad duo notabilis locus. quòd & lanceas eiaculati equites sint: & quòd gladij eorum tales. Ac de istis, posteriore etiam æuo in Dione Chrysostomo testimonium obseruo, cùm ille de Charidemo quodam viro nobili: Παρέζωστο δὲ μάχαιραν μεγάλην τῶν ἱππικῶν: *Accinctus erat longiorem gladium ex illis equestribus*. Pergit porrò addere Iosephus, *contum in manu longum*. & intellegit grandiorem concursoriam hastam, ad hostem cominus feriendum aut deiiciendum. Non est dubium quin & olim hastæ huic vsui, non tamen femore aut genu obnixæ, ob ferrum in imo quod dixi. Alij tamen sic ferebant, cùm σαυρωτὴρ scilicet aberat: vt Afer ille, de quo Silius: In Borysth. *Contus vel hasta.* *An femori obnixa?*

Sustentata genu per campum pondera conti Lib. XV.
Sarmatici prona aduersos vrgebat in hostes.

Vt Sarmata quispiam in Valerio:

——— *campis hostilibus vmbram* Lib. VI.
Fert abies obnixa genu.

Sed Romani an sub brachium inclinauerint & ad latus applicauerint, haud assero: ratio illa & aspectus acutioris ferri sic poscit. At illud satis nouum, quod Iosephus subiungit, *in pharetrâ tria aut quattuor iacula*. Nihil tale in Polybio, aut vllo veterum: nisi quòd in Dionysij suprà verbis vidimus, *eiaculatos fuisse hastas*. Sed licet, imò oportet fortasse, intellegere concursorias illas hastas, quæ tunc minores & tremulæ habere potuerunt duplicem hunc vsum. Aliter in Iosepho, & palàm distinguit, & velitares istas hastas plures donat. Æuo igitur hoc accessit, ac cominus atque eminus pugnare eques ille potuit. Postrema sunt, *galea, ac lorica iuxta ac peditibus*. Dat igitur omnia arma, & pari, vt apparet, modo. Si ita est, quid igitur Appianum induxit scribere de Scipione, in pugnâ Africanâ cum Annibale: *Cùm pedites proculcarentur ab elephantis in acie mediâ, qui ob grauitatem armorum parùm agiles erant ad insequendum aut refugiendum, Scipio iußit Italicos equites. ab equis desilire leuiùs armatos, & tela coniicere in elephantos?* Ecce, res tota & verba dicunt clarè leuia arma equitum præ pedestribus fuisse. Atqui nónne omnia eadem peditibus habebant? Iosephus asserit, & ex Polybio idem dicas. Nisi fortè tunc & illis bellis, nondum mutauerant: & posteà bellis denique Græcanicis id factum. In rebus leuibus, mi Auditor, nónne interdum hæremus, & fortasse satagimus? ac vereor ne me dicas * τὰς κέγχρους ἀποτορεύειν. AVD. Egóne? cui fructuosa hæc cura, & iuuat atque opus in talibus recidere, ac stirpes tollere dubitationum. *Hasta etiã iaculatoria* *Galea & lorica.* *Super Appiani loco.* * *grana detornare.*

DIALOG. VIII.

Numidæ equites descripti, & Tarentini.

SED enimuerò Lipsi, cùm *Graues* equites descripsisti, nullos etiam *Leues?* LIPS. Nullos. non enim fuerunt alij in Romanis. AVD. Sed in eos tamen, aut & cum iis posteà pugnarunt, nisi fallor, & nominatim Numidæ: de quibus sæpe lego, & præsertim in Annibalis rebus. Lubet scire quale hoc genus, cui & pretium fuisse video & virtutem. LIPS. *Numidæ descripti.* Nihil minus in specie; sed re tamen & efficaciâ haud rarò se probarunt. Lib. XXIV. Describit Liuius graphicum in morem: *Nihil primo aspectu contemptius. equi hominésque paulluli & graciles: distinctus & inermis eques, præterquàm quòd iacula secum portat: equi sine frænis: deformis ipse cursus, rigidâ ceruice & extento capite currentium.* Cui paria Claudianus, in bello Gildonico:

Non contra clypeis tectos, galeísque micantes
Ibitis, in solis longè fiducia telis:
Exarmatus erit, cùm missile torserit hostis.
Dextra mouet iaculum, prætentat pallia læua,
Cetera nudus eques.

Nudi ab armis. Vides ipsos nudos, inermes, præter iacula: & læuâ, pro clypeo, vestem prætendisse. Artem autem iaculatoriam passim iis tribui videbis, vt Sallustius de Iugurthâ: *Vti mos gentis illius est, equitare, iaculari.* Herodianus: Lib. VII. Οἱ δὲ νομάδες ἀκοντισαὶ εὔςοχοι: *Numidæ iaculatores certissimi.* Addidit Liuius, *Sine fræno.* *equos sine frænis*: & sic in Virgilio: *Et Numidæ infrænes cingunt.* Claudianus: — *sonipes ignarus habenæ, virga regit.* Vbi Virgam loco Fræni adnotes, aliis etiam expressum. vt Silio:

——— *Numidæ, gens inscia fræni,*
Queîs inter geminas, per ludum mobilis, aures
Quadrupedem flectit, non cedens virga lupatis.

In Strabone: Μικροῖς ἵπποις χρῶνται, ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὥστε ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι: *Paruis equis vtuntur, sed velocibus, itáque obsequentibus vt exiguâ virgulâ regantur.* Herodianus: Νομάδες, ἱππεῖς ἄριστοι, ὡς καὶ χαλινῶν ἄνευ, ῥάβδῳ μόνῃ τὸν δρόμον τῶν ἵππων κυβερνᾷν: *Numidæ, equites optimi, vt vel sine frænis, solâ virgâ cursum equorum moderentur.* Ausonius, ad Gratianum: *Mirabamur poëtam, qui dixerat, infrænos Numidas: & alterum, qui ita collegerat, vt diceret, in equitando verbera, & præcepta esse fugæ, & præcepta sistendi. Obscurum hoc nobis legentibus erat, intelleximus te videntes. cùm idem arcum intenderes, & habenas remitteres; aut equum segniùs euntem verbere concitares, vel eodem verbere intemperantiam coërceres.* Nec fræna tantùm adimunt, sed & Strata. Lucanus:

Et gens quæ nudo residens Massylia dorso,
Ora leui flectit frænorum nescia virgâ.

Sine strato. Dorso nudo imponit. vt & Appianus ipsum Masanissam: γυμνὸν τὸν ἵππον ἀναβαίνων, ὡς ἔθος ἐςὶ νομάσι: *Nudum equum conscendens, vt mos Numidis.* Satis ex horũ collatione liquet qui Numidæ illi, viles aut ridicu-

Ii in speciem:re sæpe validi & feroces. Sciuit Annibal & Romani: quorum ille victorias suas in parte, isti clades huic generi adsignant. Et Romani posteà, victâ Africâ, æstimarunt & sæpe inter auxilia habuerunt, vt Scipio minor, vt Marius, vt in Galliâ ipse Cæsar. AVD. Benè hæc & firmiter docuisti: tamen Liuij locus est, qui addit iis arma, contra tuum sensum. Scribit in pugnâ Cannensi, inter dolos Annibalis, *Quingentos fermè Numidas, præter consueta arma teláque, gladios occultos sub loricis habentes, specie transfugarum adequitasse, parmásque & iacula ante pedes hostium proiecisse.* Nónne palàm *arma* dat, imò distinctè *loricas* & *parmas?* LIPS. Vidi olim locum, & me tenuit: eò magis, quòd in Appiano non *Numidas*, sed *Celtiberos* in hac ipsâ re legebam. Et sanè magis conueniat. nisi hoc Liuium subleuat, quòd aliud etiam genus Numidarum equitum, qui grauiores, & frænati: de quibus ipse libro XXIIII. *Nec omnes Numidæ in dextro cornu locati, sed quibus, desultorum in morem, binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam, in recentem ex fesso* ARMATIS *transsultare moris erat.* Palàm armatos eos facit: & de tali genere priores illos dicam fuisse? haud aliud reperio. Et sanè Desultores isti equites miri, & alibi tamen lecti. vt in Æliano: Ἄμφιπποι, οἱ ἐπὶ δυοῖν ἀστρώτοιν ἵπποιν συνδεδεμένοιν ὀχούμενοι· οἱ καὶ μεταπηδῶσιν ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλον, ὅταν ἡ χρεία καλῇ: *Amphippi, qui duobus equis non stratis, & colligatis inter se, vehuntur. qui etiam de alio in alium transiliunt, cùm vsus poscit.* In ludum & circum hi traducti, & ab ipsâ re dicti Desultores. Manilius:

Numidæ armati.

Desultores.

Nec non alterno desultor sidere dorso
Quadrupedum, & stabiles poterit defigere plantas
Per quos vadit equos.

Lib. v.

Hyginus: *Castor dicitur alternâ morte redemptus. Vnde etiam Romani seruant institutum, cùm Desultorem mittunt. vnus duos equos habet, pilleum in capite, equo in equum transilit, quòd ille suâ & fratris vice fungatur.* Propertius:

Est etiam aurigæ species Vertumnus, & eius
Traijcit alterno qui leue pondus equo.

Vult Vertumnum varias species induere, modò aurigam videri, modò desultorem. Homerus istos agnouit, & fusè descripsit, sed in quattuor etiam equis alternantes.

——— ὅ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται, οἱ δὲ πέτονται:
——— *hic semper firmiter instat*
Ex alio insiliens alium, ídque in perpete cursu.

Iliad. o. vers. 679.

Vbi Eustathius notat: Ἐν δὲ παλαιοῖς σχολίοις γέγραπται, ὅτι Δημήτριος φησὶ τεθεωρηκέναι τινὰ μεταβαίνοντα, ὡς ὁ ποιητὴς λέγει, κατέχοντα τοὺς χαλινοὺς, καὶ ἀνεμποδίστως τηροῦντα τὸν δρόμον τῶν ἵππων. καὶ ὅτι καὶ νῦν ἐν Ῥώμῃ τοῦτο γίνεται: *In priscis Scholiis scriptum est, quòd Demetrius dicat se vidisse quemdam transilientem, vt poëta dicit, retinentem fræna, & sine vllo impedimento regentem equorum cursum. Et quòd etiamnunc* * *Romæ id fiat.* Nec mirum

*In Circensibus.

tibi nimis aut fabulosum de quaternis Homeri equis videatur: ecce Florus, de *senis* etiam in historiâ dicit, libro III. cap. III. *Rex ipse* (Theutonum) *Theutobocchus quaternos senósque equos transilire solitus, vix vnum cùm fugeret, ascendit*. Hi sunt igitur Numidæ. Tarentini, qui & ipsi in Liuio, & alibi Polybio nominantur, haud dissimiles, & duplex quoque eorum genus. Sunt illi leues, de quibus Ælianus: τῶν ἱππέων οἱ μὲν μόνον ἀκοντίζουσιν, εἰς δὲ χεῖρας τοῖς πολεμίοις οὐκ ἔρχονται, καὶ καλοῦνται ἱππαγωνισταὶ καὶ ταραντῖνοι: *Equitum alij iaculantur tantùm, ad manus hostibus non veniunt, & vocantur Hippagonistæ & Tarentini*. Sunt alij, de quibus Li-

Lib. XXXV. uius: *Cretenses auxiliares, & quos Tarentinos vocabant, equites binos secum trahentes equos*. Nec plura de istis lubet, aut opus, dicere: finis in Polybio *Armorum*. AVD. Atqui multa restant: tela alia vbi sunt? LIPS.

*In Poliorceticis. * Alibi promenda: frustrà me respicis, haud aliter nunc hoc fiet. AVD. Quod vis igitur fiat. Nam

Ad loquendum atque ad tacendum tute habes portisculum:

vt illa in Plauto. Sed tamen Apophoretum in abitu ecquod das? LIPS. Quod illud? AVD. Hoc solenne dico, de collectione & summulâ. LIPS. Vix hîc opus, tamen cape.

COLLE-

COLLECTIO ARMORVM.

ARMA secundùm genera. Primò.

- **VELITVM**
  - *Gladius Hispaniensis.*
  - *Hastulæ, trium pedum longitudine, digitali crassitie, ferro molli duodecim digitorum.*
  - *Parma, tripedalis.*
  - *Galea, è pelle aut corio.*
- **HASTATORVM & PRINCIPVM & TRIARIORVM**
  - *Scutum, latum duos pedes & semis, longum quattuor, & interdum palmum.*
  - *Gladius Hispaniensis, firmus mucrone & vtrimque ictu.*
  - *Galea ærea, cum cristis.*
  - *Ocreæ.*
  - *Pila duo. Vnum maius idque*
    - *Rotundum* vel *Quadrangulum.*
  - *Minus, simile Venatoriis hastis.*
  - *Omnium istorum longitudo in ligno, tres cubiti; in ferro, totidem. sed pars media fibulis nexa ligno. Mucro hamatus. Triarij ferunt hastas.*
  - *Lorica duplex. vel è laminâ æreâ seu ferreâ, digitorum vndique duodeim, Pectorale dicta:*
  - *Vel ex catenis & squamulis confecta, quæ Hamata. Hæc ditiorum.*
- **EQVITVM**
  - *Scutum.*
  - *Hasta.*
  - *Gladius.*
  - *Lorica.*
  - *Galea.*

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER IIII.

DIALOGISMVS I.

Dispositio Aciei & communis ordo, tum viæ & interualla: pérque ista accessio & recessio.

DIE quarto venit meus ad constitutum; Ecce me, inquit, si vnquam, auidum nunc audiendi. Aciei enim & pugnæ res erit. Subrisi, & cum hac spe, inquam, licet abeas. Vbi in Polybio verbulum? quære, vestiga, non reperies: atque ita cùm dux noster & magister deficit, ego subsisto & sileo. AVD. Túne? & sic me ludum facias? Dicat non dicat Polybius; si viuo ego, dices. LIPS. Flocci & pappi mihi tuæ minæ. — * ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων. AVD. Imò, tu hîc mihi obnoxius, ex promisso. Diuisio & definitio tua volunt, & cum primis ipsa res: quæ nulla est, si ACIEM omittis. Nónne eius caussâ omnia? nec priora tantùm, *Dilectus, Ordo, Arma:* sed ipsa *Disciplina* huc respicit, & nihil eâ opus, nisi ad fortiter & feliciter pugnandum. Ergo vno verbo mi Doctor, doce: aut. LIPS. Quid facies? AVD. In vincla te dabo, sed hæc brachiorum, nec dimittam, nisi impetrato. LIPS. Omitte, impetrasti: etsi reuera hæreo vnde ordiar: quà progrediar: quia orbita nulla pressa, quam insistam. Cùm omnia circumspicio, nihil melius quàm ad Liuium me vertam, qui Latinos & Romanos ordines, tum & Aciem, instruxit. Hæc tu mihi lege, & Polybium dimitte: non sine castigatiunculâ, quòd rem ipsam præcipuam libarit nec verbo. Caussam tamen fortassis habuit, quòd ex historiis eius & variis pugnis dispositio hæc potuit esse nota. Sed legito:

** immunes capræ ab aratris.*

LIVIVS Lib. VIII.

Vbi his ordinibus exercitus instructus esset, Hastati
,, *omnium primi pugnam inibãt. Si Hastati profligare ho-*
,, *stem non possent, pede presso eos retrocedentes in interualla*
,, *ordinum Principes recipiebant. Tum Principum pugna*
,, *erat, Hastati sequebantur. Triarij sub vexillis conside-*
,, *bãt sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas sub*
,, *erectâ cuspide in terrâ fixas, haud secus quàm vallo septa*
,, *inhorreret acies, tenentes. Si apud Principes quoque haud*

satis

satis prosperè pugnatum esset, à primâ acie ad Triarios ›› sensim referebantur. Inde rem ad Triarios redisse, cùm ›› laboratur, prouerbio increbuit. Triarij consurgentes, vbi ›› in interuallo ordinum suorum Principes & Hastatos re- ›› cepissent, extemplò compressis ordinibus velut claudebant ›› vias, vnóque continenti agmine, iam nullâ spe pòst reli- ›› ctâ, in hostem incedebant. Id erat formidolosissimum ho- ›› sti, cùm velut victos insecuti, nouam repentè aciem ex- ›› surgentem, auctam numero cernebant.

Ecce tibi ACIES, quæ definitioni nostræ his verbis insita, AD IMPVGNANDVM AVT REPVGNANDVM. Nam duplici hac caussâ omnis acies instructa, idque victoriæ spe & fine. Pleraque autem ea omnis vno & simplici ordine dispofita, quem hîc habes: ordine dico per Genera militum siue classes. Nam

›› *Hastati omnium primi pugnam inibant.*] Non planè aut vniuersè verum est, sed *primi omnium* dumtaxat ex statariâ & graui acie. Nam Velites certè ante eos, aut leues milites, pugnare soliti: & sic per gradus virium pugna procedebat. Ab infirmioribus, paulatim ad magis firmos *Ordo in pugnâ vnus.* firmosque ventum. Perpetuus & inuiolabilis ferè hic ordo, veteri & bonâ quidem re Romanâ. Aliter alibi in Liuio, sed suspectè aut falsò. Falsò hic, in pugnâ Scipionis cum Syphace & Asdrubale: *Romanus post Princi-* Lib. XXX. *pes Hastatorum prima signa, in subsidius Triarios constituit.* Non est ita. *Liuij corrupta scriptio.* aliter Appianus & Polybius in eapse pugnâ, & disertè statuunt (Polybij verba) Πρῶτον μὲν τὰς τῶν ἁστάτων σημαίας, ἐπὶ δὲ ταύτας τῶν πριγκίπων, τελευταίας δὲ τῶν τριαρίων: *Primùm quidem Hastatorum signa, post ista Principum, extrema verò Triariorum*: atque inferit, factum id à Scipione κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος: *iuxta morem Romanorum.* Simile Appianus, & nihil certius. Corrigatur ergo Liuius: *Romanus Principes post Hastatorum prima* *Correcta.* *signa*: à Carolo Sigonio quoque ante nos obseruatum. Suspectè autem in loco Liuij altero: *Pugna exorta est, non illa ordinata per Principes,* Lib. XXII. *Hastatósque, & Triarios.* Enimuerò hæc pugna talis inordinata & præ- *Suspecta altera.* ter mores, nec est vt Liuius ita scripserit. Vereor vt hos tales locos non imperitia, sed improuida peritia corruperit cuiuspiam, qui aut vocem *Vegetius aliter ac prisci ordinat.* *Principum* attenderit, eoque primos fecerit; aut qui Vegetij scripta & monita sic locantis: *In primâ acie*, inquit, *pugnantes Principes, in secundâ* Lib. I. *Hastati, in tertiâ Triarij vocabantur.* Alibi iterat: *Prima acies Principum,* cap. XX. *secunda Hastatorum.* Moneo te, nequid hæc turbent aut offuscent, alio Lib. II. cap. XV. ritu scripta, & alio sensu. Ritu quidem, qui sub Hadriano aut Traiano cœpit (habet hæc pro veteribus, vt obseruabis, Vegetius) qui in militiâ multa immutarunt. Sensu autem, vt *Principes* fuerint (ipsemet sic defi- Lib. III. cap. XIIII. nit)

nit) *in primo ordine exercitati & veteres milites: Hastati in secundo, circumdati cataphractis sagittarij, necnon optimi milites cum spiculis vel lanceis, quos priùs Hastatos vocabant.* Vides diuersa omnia à priscis. & scribit etiam, *quos anteà Principes vocabant.* Non ergo tunc & tuo æuo? non communiter, sed magis *Antepilanos.* Ex Ammiano: *Antepilanis Hastatisque & ordinum primis, velut insolubili muro, fundatis.* Allusit in Simplicio quodam, qui anteire decessorem suum omni prauitate studebat: *Hic in cruento certamine cum Maximino, velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium neruis studebat.* Is ergo tunc ordo. & firmat alius Ammiani locus, si emendetur, iste. *Imperator cateruis peditum firmis medium inter acies spatium, secundùm Homericam dispositionem, præstituit.* Quid tu ais? *firmis?* & Homerum aduocas? planissimè aduersus ille est, &* infirmos in medio locat. Nota res est. eoque hîc rescribẽdum, *infirmis*, ad hunc Vegetianũ morem. In frõte enim veteres & exercitati illi Principes, in medio Sagittarij & Hastati, in tergo Triarij. Ergo inter firmissimos interiecti infirmi. Nõ aliter tũc fuit: olim aliter, vt dixi, & pluribus exẽplis (quid opus in re notâ?) possim firmare.

Antepilani tunc Principes.
Lib. XVI.
Lib. XXVIII.
Lib. XXIIII.
* Vide infr. Dial. VIII.
Ammianus correctus.

" *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant.*] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnæ, inquit, diuisa & per partes. Hastati quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebãt in interualla ordinum, & Principes excipiebant. In hac re ars omnis & arcanum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento, non fallor, omnes eorum victorias liceat pænè adscribere. Appellat hîc *interualla ordinum*: aliâs, *Vias.* Vt: *Vias patentes inter manipulos antesignanorum.* Iterùm: *Panduntur inter ordines viæ.* Et in hoc ipso textu quem libamus, *Veluti claudebant vias.* Nec aliud est, quod suprà dixit: *Manipuli distãtes inter se modicum spatium.* Quod item de Camillo: *Obuersus in aciem, ordines interequitans:* nempe per hæc spatia. Græci διαχώρας vocant. Suidas: Διαχώρας, τὰ διαστήματα τῶν λόχων. Quæ autem, & quot, & quanta illa? dabo pro viribus, nec rem tam vtibilem patiar hærere in finibus Noctis. Duplicia primùm hæc interualla, *inter Genera*, & *inter Manipulos.* Inter Genera, transuersa erant, post singulum quodque militum corpus. Vt post Hastatos, spatio relicto, Principes sequebantur; iterum spatio post istos, Triarij. Ergo transuersa illa interualla, dumtaxat bina. Alia inter Manipulos, directa spatia aut viæ, & quæ in vno ipso Genere Manipulum à Manipulo discernebant. Hæc in denis manipulis necessariò nouem erant, vt facilè per te vides. Sed quanta singula? firmiter & solidè nescio, imò credo pro locis, pro copiis, pro ducis arbitrio variasse. Tamen illa transuersa grandiuscula fuisse dixeris, ex Polybio notante, Annibalem in pugnâ Africanâ *tertiam aciem* (ita diuiserat, Romano exẽplo) *plus stadio à secundâ remouisse.* Etsi de Romanis hoc non dixerim; sed probabiliter, quod in positione & sectione castrorum, id hîc fuisse. Quid enim aliud ea, quàm velut disposita acies?

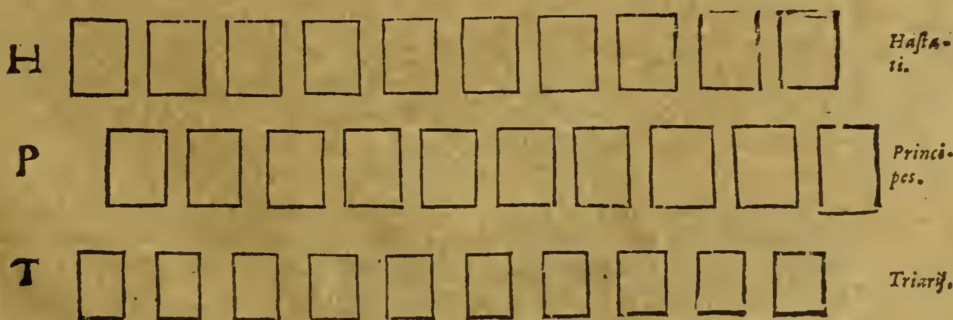
Recessus & receptio in interualla.
Via ordinũ.
Lib. XXX.
Lib. X.
Lib. VIII.
Lib. VI.
Distincta hæc interualla.
Prima trãsuersa, & Generum.
Secunda directa, & Manipulorum.
Modus eorũ & quantitas.
Lib. XV.

Ibi

Ibi ergo prima via transuersa *Quintana*; *quinquaginta pedum* est: altera *Principalis* siue *Principiorum, pedum centum.* Vix ambigo quin tale in acie communiter. & Principes ab Hastatis *quinquaginta* circiter pedes remoti, Triarij ab illis *centum.* Nam hîc Prætor erat, & signa, & Principiorum ipsa forma. Opus etiam profectò tali aliquo interuallo ad procedendum aut recedendum, & ne agmina miscerentur. Iam in directis Viis, aliter atque aliter fuit pro vsu. Si Velites (vt sæpè) interiecti, latiusculas fuisse oportuit, *pedum* xx. aut xxx. Si non, fuerint sanè pedum x. Id quoque pro numero legionum aliter: & vbi hæ multæ; ac quod sequitur, manipuli, spatia non potuêre esse magna: imò fortasse Cæsaris & inferiorum æuo, cùm iam non binæ, sed quaternæ, octonæ, denæ pugnarent legiones, diuisio & interualla facta non per manipulos, sed per cohortes. Cogitetur. Sed vsus enimuerò istarum Viarum magnus, & quem Liuius hîc proponit. In pugnâ, etsi diuisi ordinibus, tamen vnum omnes corpus statim fiebant, cùm opus: & per vias istas iungebant se, disiungebant. Hoc ita exempli caussâ, factum. Hastati premuntur, volo Principes succedere, & istos recipere: statim id fiebat beneficio Viarum. Recedebant enim Manipuli Hastatorum singuli, & auersi leuiter vias Principum ingrediebantur, quas ij laxabant, & ipsi quoque leuiter procedebant. Tum aut retinebant apud se Hastatos, duplicato agmine; aut planè fessos retrò se locabant in grandiore interuallo, ordinibus semper (longus vsus id faciebat) seruatis. Idem in Triariis: si Principes improspere pugnantes receptarent. Iámne hoc capis? A V D. Propemodum. in vnâ re hæsito, quomodo manipuli manipulos non impulerint in hoc recessu? nisi si in latus flexi & obliqui retrocesserint. L I P S. Nihil horum. video te in vnâ & summâ re falli, quam mea culpa est quòd non prædixi. Censes Manipulos rectos oppositos fuisse, Vias item per tria genera iuisse rectas: est error. Singula Genera Vias suas dimensas habuere, sed non per alia Genera penetrantes. Manipuli Principum claudebant à tergo Viam Hastatorum, & liberum per eam aspectum aut excursum habebant: idemque Triarij, per istorum. In quincuncem igitur dispositio ista manipulorum fuit, vt semel dicam. Vide formam:

Vsus & fructus Viarum.

Ratio recedendi, & situs manipulorum.

Iam, aut tardâ manu & mente es, aut certè capis. AVD. Capio, ſed auctorem das qui firmet? LIPS. Non ego ſufficio? AVD. Mihi. ſed quid ſi apud alium ediſſero, & refragetur? LIPS. Fundum auctoremque Polybium dabis, in pugnâ Africanâ. Attende, vnicus locus eſt, ſed firmus. Ὁ μὲν Πόπλιος, inquit, ἔθηκε τὰς τάξεις τῶν ἰδίων δυνάμεων τρόπον τοῦτον. πρῶτον μὲν τοὺς ἀστάτους καὶ τὰς τούτων σημαίας ἐν διαστήμασιν. ἐπὶ δὲ τούτοις τοὺς πρίγκιπας, τιθεὶς τὰς σπείρας οὐ κατὰ τὸ τῶν πρώτων σημαιῶν διάστημα, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς ῥωμαίοις, ἀλλὰ κατ' ἄλλας ἐν ἀποστάσει, διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς ἐναντίοις ἐλεφάντων: *Publius ordines copiarum ſuarum ſic inſtruxit. Primùm Haſtatos eorúmque Manipulos per interualla. poſt iſtos, Principes, ſtatuens manipulos non ad priorum manipulorum interuallum (vti mos eſt Romanis) ſed alios poſt alios recto abſceſſu, ídque ob multitudinem hoſtilium elephantum.* Vide. Scipio, inquit, in hac pugnâ non ſeruauit communem receptumque Romanorum morem in manipulis collocandis. Neque enim manipulos ad interualla & vias oppoſuit, ſed ipſos ſibi & à tergo adnexuit, vt viæ directæ per omnia genera ſine obſtaculo penetrarent. Cur ita? quia elephanti hoſtium timebantur, viſumq; pro bono locum iis dari per medias acies, & ſine confuſione manipulorum agi ad extrema. Et res & cauſſa clara eſt. Si enim manipuli ſollenni more diſpoſiti, incurriſſent neceſſariò in Principes obiectos. Appianus in hac narratione conuenit cum Polybio: λόχους δὲ ὀρθίους ἐποίει πάντας, ἵνα δι' αὐτῶν οἱ ἱππεῖς εὐχερῶς διαθέοιεν: *Ordines omnes rectos inſtituit, vt per eos equites faciliùs diſcurrerent.* In facto conſentit; in cauſsâ aliam dat, & ad equites transmittendos. Sed parum eſt. noſter Liuius mirificè obſcurat: *Non confertas autem cohortes, ante ſua quamque ſigna inſtruxit, ſed manipulos aliquantum inter ſe diſtantes, , vt eſſet ſpatium quo elephanti hoſtium accepti nihil ordines turbarent.* Si auſim dicere, non videtur animum habuiſſe in Polybij animo, aut parùm intellexiſſe. Certè implicatè ſcribit. Tamen ea mens. non inſtruxit confertas cohortes, ſed quamque in recto ordine ante ſua ſigna. Nam in vulgari diſpoſitione cohortes non ſunt rectæ, nec ſigna ſignis reſpondent: quod facilè vides, ſi tres quoſque manipulos iungis: □□□ : & ex iis cohortem efficis. Ita enim debes. At erant rectæ in hac Scipionis: □□□ . Vereor moleſtus aut putidus eſſe in iſtâ minutatim deductione: ſed quid faciam? volo intellegi. Virgilij verſus commodè ſuccurrunt, qui ſunt pro communi hac locatione. Vult arbores aptè poni & ſeri, idque ad militiæ exemplum:

Scipionis diuerſa locatio.

Obſcuritas in Liuio. Lib. XXX.

Fortaſſe depulſa.

Virgilio lux.

II. Georg.

Vt ſæpè ingenti bello cùm longa cohortes
Explicuit legio, & campo ſtetit agmen aperto,
Omnia ſunt paribus numeris dimenſa viarum.

Comparat cum manipulis aut cohortibus explicitis in legione. Quis ergo dubitat, quin certiſſimo rei ruſticæ præcepto, arbores ſeri velit in quincuncem? Atqui is ordo & ſitus eſt alternans ille, quem dixi. Habes de interuallis, in quibus momentum bonæ militiæ Romanæ poſui: ego? imò

mò Polybius ipſe, cùm Flaminium culpat, qui imperitè aciem inſtuxerat in Gallos. παρ' αὐτὴν γὰρ, inquit, τὴν ὀφρὺν τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενος τὴν ἔνταξιν, διέφθειρε τὸ τῆς ῥωμαϊκῆς μάχης ἴδιον, οὐχ ὑπολειπόμενος τόπον πρὸς τὴν ἐπὶ πόδα ταῖς σπείραις ἀναχώρησιν: *Ad ipſam enim ripam & ſupercilium fluuij aciem diſponens, abſtulit, quod proprium eſt Romanæ pugnæ, locum manipulis ad lenem retrorſum receſſum.* Proprium hoc eſſe Romanorum ait: & ita fuit. Quæ gens alia habuit, ſic per minutas partes? Atque hoc Liuius in eâ attollit, & Macedonicæ anteponit: *Romana acies diſtinctior, ex pluribus partibus conſtans, facilis partienti quacumque opus eſſet; facilis iungenti.* Nec aliam ſententiam Polybianis iſtis tribuo: Οὔσης γὰρ διασπάστου τῆς ῥωμαίων τάξεως καὶ δυνάμεως, τὸν ἄνδρα συνέβη καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρη μάχεσθαι πρὸς πάσας τὰς ἐπιφανείας, διὰ τῆς μιᾶς ἐντάξεως, ἀεὶ ἔγγιστα τῶν δύο σημαιῶν συνεπιστρεφουσῶν πρὸς τὸ δεόμενον: *Cùm enim eſſet diuidua & ſeiungi facilis Romana acies, eueniebat ſingulos & vniuersè & per partes pugnare in omnes aſpectus & latera, ídque vnius inſtructionis beneficio, ſemper in propinquo duobus ſignis ſe obuertentibus quà res vocaret.* Nam primùm εὐδιάσπαστον ſcribit *diuidi facilem* Romanam aciem: & veriſſimum eſt, ex re & Liuij verbis. Quid enim facilius quàm manipulos iungere, diſiungere, abducere quo liberet? Non vidit vir eruditus, qui reſcribi hîc cenſuit: δυσδιασπάστου. quaſi hoc magis in laudem, quod *ægrè ſolueretur* & firma ſtaret. Quod verum quoque, ſed alio aſpectu, nec hîc habet locum. Addit, *pugnaſſe quoſque in quaſque facies.* Id quoque verè, ſi irrupiſſet & inſinuaſſet per interualla hoſtis, aut ſi ipſi ſeorſim abiuncti. Denique exiguo illo manipuli corpuſculo, omnes vtiles, cùm ita vſus. In fine, *duobus ſignis ſe obuertentibus.* Ita feci & verti, quod etiam ante nos interpres. Sed quæ hæc duo ſigna? vnius nempe manipuli. nec aliud dicit, quàm duos Ordines ſiue Centurias in vno Manipulo ſub duobus ſignis iunctos. Sed hoc tamen ambiguum, & melius fortaſſe ſcribi: ἔγγιστα τῶν δὴ σημαιῶν: *proximis quibuſque ſignis.* Vulgò quidem vnâ voce editur διοσημαιῶν, corruptè.

,, *Haſtati ſequebantur.*] Dixeris igitur à tergo poſitos Haſtatos, ſolis Principibus iam pugnantibus. Nec abnuo: ſed ſæpè aliter factum, & iunctim quoque pugnaſſe ſine fraude opinor.

,, *Triarij ſub vexillis conſidebant.*] A quâ ſeſſione Ἔφεδροι *Tertiarij* explicantur in Gloſſis: & Varro, *quòd Triarij ſubſideant, ab eo ſubſidium vult dictum.* Plautus reſpicit: *Agite, ſubſidite omnes, quaſi ſolent Triarij.* Cauſſa huic ſubſeſſioni in Vegetio: *Triarij*, inquit, *genibus poſitis ſolebant intra ſcuta ſubſidere, ne ſtantes venientibus telis vulnerarentur.*

,, *Scuta innixa humeris.*] In mentem aliquando venit legi poſſe, *innexa humeris.* quaſi vellet loris quibuſdam (τελαμῶνας Græci dicunt) ab humeris reuincta fuiſſe. Macedones ita ſolét, & commodius ſic fuiſſet tractare vtraque manu haſtas. Sed nihil muto, & capiamus à ſitu ipſo ſic ſubſiden-

subsidentium scuta in humerum inclinasse. Porrigebant enim & attollebant leuiter sinistrum genu, eoque attollebatur & scutum.

Surrecti vox ,, *Sub erectâ cuspide.*] Vnicâ voce verius, *subrectâ cuspide*, à subrigendo. In Virgilio: —— *tot surrigit aures.* In Lucillio: *Nunquid mutino subrectóque huic opus signo?* malè editur, *subiecto.* Intellegit turpiculas illas res & phallos erectos. Lib.VII. In ipso Liuio: *subrecto mucrone.*

,, *Compreßis ordinibus velut claudebant vias.*] Claudi ergo ordines solent in ipsâ pugnâ, ad vim atque impetum maiorem: iidem aperiri ad receptum suorum. III.Hist. Tacitus & suo æuo mansisse ostendit: *Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos.* Sed enim hîc quæstiuncula. Triarij castra seruāt. Triarij, de more veteri, in custodiâ ferè castrorum: quomodo nunc in acie? Dionysius illud firmat: Οἱ τριάριοί, Lib.VIII. inquit, εἰσιν οἱ πρεσβύτατοι τῶν στρατευομένων, οἷς τὰ στρατόπεδα ἐπιτρέπουσι φυλάττειν, ὅταν ἐξίωσιν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐφ' οὓς τελευταίους καταφεύγουσι διὰ τὴν ἀνάγκην: *Triarij sunt vetustißimi militum, quibus castra solent commendare custodienda cùm in aciem exeunt, & ad quos postremos confugiunt vrgente neceßitate.* Lib.V. Iterùm: ἦσαν δὲ τοῦ χάρακος φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμενοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἔμπειροι πολέμων, οἷς ἐσχάτοις, ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπίς, εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται: *Erant castrorum custodes Triarij, veteres milites & multorum bellorum vsu docti, quos vltimos adhibere solent rebus desperatis, & cùm nulla spes reliqua.* Custodiæ eius & in Liuio notabis exempla. Quid ergo? non de more pugnabant? vix apparet, olim quidem. Nam quòd aliquis suspicetur partem ad castra, partem in acie relictam; ægrè potuit. Exigua enim manus, & in duabus legionibus non nisi *mille ducenti.* Nisi tamen dimidia illa pars relicta, expleta & adaucta fuit Sociorum Extraordinariorum adiectione, itemque Euocatorum aliquot: quod haud temerè opinêre. Sed tamen ex Dionysio senseris, seruatos in castris ad res vltimas, nec nisi in magnâ necessitate ad aciem ductos.

DIALOG. II.

Velites vbi olim & posteà Locati. item Equites, & Socij.

HABES totam Aciem, & qualis vulgò, imò semper, in communi isto ordine fuit. AVD. Egóne totam? imò manca & mutila est, & pleræque partes desunt. Vbi Velites? vbi Equites? vbi Socij? in Liuij aut tuis verbis nihil vidi. LIPS. De Sociis, ne mirare. nam pugna hæc in ipsos Socios fuit. Itaque oppositos, non appositos cogitabis: & Liuius dicere nihil potuit. De Velitibus, cum distinctione res explicanda. Fuit Vetus leuis armatura, vt monui, fuit Noua. Hîc de Veteri cogitandum, quæ constitit Rorariis & Accensis. Eorum dispositio paullò alia, quàm posteà fuit. nempe non in primâ acie aut viarum interuallis, sed post Triarios in extremâ acie ipsâ. Liuius clarè dicit in pugnâ istâ cum Latinis. Qui ergo orsi pugnam? Hastati. qui deinde? Principes. Sed tum *Rorarij procurrebant inter antepilanos* (ita Liuius) *addebántque vires Hastatis & Principibus*. Procurrebant inquam, per vias illas & interualla. De Accensis, addit, defessis iam aliis, *ab nouissimâ acie procedere ante signa iussos*. Itaque hoc ritu, profectò non committebant pugnam Leues isti: quod posteà factum, & ratio sic volebat. Pugnabant enim fundis, iaculis, & telis quæ eminus mitterentur. Quod autem aliquis dixerit, non semper ita factum, sed in eâ modò pugnâ, Cósule ob caussas sic disponente: non apparet id sanè è Liuio. & Dionysium alibi cùm examino, reperio ordinem hunc à Seruio sic fuisse. Nam ille duobus locis, vbi classes recenset & ordinat, ostendit in militiâ & acie quoque sic stetisse. Nam de *Primâ*, cùm censum & arma edidisset, subiunxit: χώραν δὲ κατεῖχεν ἐν τοῖς πολέμοις τὴν προαγωνιζομένην τῆς φάλαγγος ὅλης: *locum verò in bellis habuit primum, & ante reliquam totam copiam*. Iterùm de *Secundâ*: ἐκοσμεῖτο ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς προμάχους: *Ordinabatur in acie post primos pugnatores*. De *Tertiâ* pariter, χώρα καὶ στάσις τούτων ἐν ταῖς μάχαις μετὰ τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς προμάχοις: *locus horum & statio in pugnis iuxta eos qui post Principes*. De *Quartâ* denique: στάσιν ἔχει ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑστάτην: *locum in certaminibus vltimum habet*. Quid ergo *Quinta* Dionysi? τούτους, inquit, ἔξω τάξεως ἔταξε στρατεύεσθαι: *hos extra ordinem iussit militare*. Eadem, & totidem ferè verbis, posteà iterat in iudicio Coriolani. Quæ ego adduxi fusiùs, vt semel de origine & ordine militiæ priscæ constet, & quomodo is paullatim mutarit. Ergo Seruij instituto, ditissimi quique in primâ acie, & hoc est quòd Varro *Principes* deducebat, &* *olim à principio gladiis pugnasse* adseuerabat. Sequebantur ordine opum alij, & in extremo denique ij viliores & pauperes, & qui leuibus telis pugnabant. Sed qui isti extra ordinem *Quintani*? Accensi, ex Liuio, & qui iustus etiam miles non erat. Olim hæc ita. sed cùm multa in eo ordine damnanda vsus & ratio docuissent, tempore mutarunt. Quæ enim ratio, optimos ditissimosque omnes exponere periculis, in primâ acie obiectos? nolue-

Discrimen leuis armaturæ.

Veteris eius dispositio.

Lib. IIII.

Lib. VII.

Lib. IIII. De LL.

* Vide supra lib. II. Dial. I.

noluerunt, & Principes secundo loco statuerunt. Posteà etiam ætatum discrimina magis spectarunt, & reduxerunt ad morem, quem in Liuio vides. Sed nec ibi steterunt. res docuit Leues propugnare debere, atque
Varia locatio Velitū. eo exemplo Velites à Triariis remouerunt, & ad principia locarunt. Vbi? aut quomodo? distinctè hoc dicam, quia variauit. Triplex ferè eorum locatio. Interdum ante omnia signa, & in fronte. vt pugnâ Man-
Ante signa. Lib. xxxviii. lij in Gallogræcos, apud Liuium: *Ante signa modico interuallo Velites erant.* Iterumque: *Consul primâ in acie locatâ Leui armaturâ.* Interdum
Ibid. mixta primis manipulis, aut potiùs insita in iam dictis Vijs. Liuius pu-
Lib. xxx. gnâ Africanâ: *Vias patentes inter manipulos antesignanorum Velitibus*
Inter signa. In Syriac. *complet.* Sallustius pugnâ Metelli cum Iugurthâ: *Inter manipulos funditores & sagittarios dispertit.* Appianus pugnâ cum Antiocho: Ἀναμεμίχατό τε ἅπασι ψιλοί τε καὶ τοξόται πολλοί: *Intermixti erant omnibus Velites*
In cornibus *& sagittarij multi.* Denique interdum, non in Vijs sparsi, sed in cornibus positi iunctim. Vt pugnâ Cannensi Appianus: μέρος ἕκαστον αὐτῶν εἶχε τοὺς πεζοὺς ἐν μέσῳ, τοὺς δὲ ψιλοὺς καὶ ἱππέας ἑκατέρωθεν: *Quæque pars habebat pedites* (grauiores) *in medio, Leues & Equites vtrimque in cornibus.* Crebra ea dispositio, vt obseruabis: & Vegetius vt sollennem recipit: *Funditores*, inquit, *& Sagittarij præcipuè in cornibus locabantur, à quibus pugnandi sumebatur exordium.* Sed vbicumque positi, prodire ante alios soliti & pugnam committere, cùm datum signum. Polybius:
Lib. xi. Ἅμα τῷ τοὺς ἀκοντιστὰς προελθόντας ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων, κατὰ τὸν ἐθισμὸν, εἰσακοντίζειν: *Vnà cum eo, quòd Iaculatores prodeuntes è Romanis legionibus, iuxta morem, eiaculabantur.* Ostendit morem hunc fuisse, etiam priusquam Velites propriè dicti instituerentur. Itaque siue manipulis insiti, siue cornibus assiti, procurrebant, & vnà cum Equite ferè pugnabant: Cedentes autem inter legiones recipi solent, & à tergo po-
Equitum locatio. ni, aut iterum aliâ procurrere. Ipse Eques, quid? dupliciter ferè locatus.
In cornibus. Primò in cornibus, ita vt legiones sociosque medios haberet. Quæ ordinaria ferè positio, & in superuacuum adduxerim exempla. Altera, vt
A tergo. à tergo interdum ponerent, spatiis relictis inter manipulos, aut & legiones, quâ possent cum impetu emitti. Id fiebat fallendo hosti, & vt im-
Lib. x. prouisa res esset. Liuius: *Dictator reliquerat interualla inter ordines pe-*
Lib. xxix. *ditum, quâ satis laxo spatio equi permitti possent.* Idem: *Hispani inter cornua & mediam aciem interualla patentia satis latè fecerunt, quâ equitatum, vbi tempus esset, emitterent. Et Romani more suo exercitum cùm instruxissent, id modò hostium imitati sunt, vt inter legiones & ipsi patentes equiti relinquerent vias.* Ad hanc dispositionem Velitum Equitumque, imò & legionum, Panegyricus scriptor facit, ad Theodosium: *Ecce lux tandem, & iam omnis campus horrebat. diuisi in cornua equites, leues ante signa Velites, dispositæ manipulatim cohortes, & gradu pleno ferentes agmi-*
De mūdo. *na quadratæ legiones.* Item Apuleius: *Cùm tuba bellicum cecinit, protinus vnusquisque competens capessit officium. Velites executione adornant ordines, principes curant, equites ordinibus præsunt.* Quæ in mendo, &

forte

forte purganda: *Velites excußionem* (vel *excursionem*) *adornant, ordines principes curant, equites ordinibus praeunt.* * Præire inquam equites ordinibus malo, quàm præesse, quia res magis sic fuit. Sed fortasse in verbis iis altior aliqua plaga, mihi nunc non sananda. Ad interrogata tua perêgi, nisi de Socijs: quod vno verbo potest. Stetere enim plerumque in Cornibus & ad latera legionum. Liuius: *Romani mediam aciem, Latini cornua tenuerunt.* Quid tamen, cùm nulla media acies, & duo cornua tantùm? Sæpè id, imò plurimùm olim, cùm duæ Romanæ tantùm legiones. Tum scilicet, exteriores cuiusque cornu partes Socij tenebant. Atque hæc, vt dixi, plurimùm. nam & in fronte, aut aliter, socios positos leges, pro loco aut vsu. Liuius: *Dextera Ala in primâ acie locata est, in subsidiis duæ legiones.* Idem de Equitibus. Quid te moror? numquam mihi res facta, si diductè omnia prosequar. Contraho, & tuæ obseruationi aut industriæ, cùm viam feci, quædam relinquo.

Tentata emendatio Apuleij. *Nam procurrere cũ Velitibus solent. *Sociorum positura.* Lib. xxxviii. Lib. xxxi.

DIALOG. III.

Signa quot, & vbi fuerint. Antesignani & Postsignani.

AVD. Magna mihi, fateor, lux affulsit per hos sermones; nondum plena. Sed vt solem sæpè cùm se explicuit, alia nubes excipit & intercipit: sic fit huic menti. Priora perrupi, & iam video: obnubilat de *Signis & Antesignanis.* Dic sodes, vbi illa locata, & qui isti? LIPS. Addam & hanc operam, & per me nihil deerit (pro copiâ quidem) quo minùs rem totam & ex asse cognoscas. De Signis ita habuit. Cuique Manipulo sua fuisse, tum & Legioni communem Aquilam, non ignoras. Et Manipulorum signa in suo quæque Manipulo fuisse, ratio & exempla dicunt. Liuius: *Hastatorum prima Signa, deinde Principum erant; Triarij postremos claudebant.* Idem alibi: *Principes post Hastatorum prima signa, in subsidiis Triarios constituit.* Itaque vt ab timore profectum Cæsar notat, quòd *Collatis in vnum locum signis, conferti, neque ordines neque signa seruarent.* Sparsa igitur & disposita: sed vbi? in fronte manipuli, an eius medio? De fronte dicere videtur, quòd in Liuio est: *Dictator signa efferri, ac sequi armatos iubet.* Si sequuntur, præeunt signa. Cæsar in ipsâ acie: *Signa inferre, & manipulos laxare iussit.* Signa igitur prima illata in hostem. Et Liuius in pugnâ cum Latinis: *Omnis terror pauórque cum illo latus, signa primò Latinorum turbauit, deinde in totam penitus aciem peruasit.* Sed & Tacitus alibi, de ardore militum: *Nolle requiem, non exspectare ducem, anteire signa, vrgere signiferos.* Quod scilicet festinatione factum, vt anteirent: sicut & in Statio:

——— retrò vexilla, tubæq;
Post tergum, & litui bellum inuenêre secuti.

Signa manipulorum. Lib. xxxvii. *Disposita per manipulos.* Lib. x. Lib. ii. Lib. viii. 1. Hist.

Vnde & de tubis lituisque elicias, solere inter primos esse. Atque hoc in agmine, & viâ sic fuisse, nihil ambigam: nonnihil in acie: & an non vallum aliquod virorum obiectum, ne sic nuda ostensa & oblata hosti? Atque ij sint, quos *Antesignanos* appellarunt. Quæ vox tamen communiter de toto primo agmine inualuit, & ipsi Hastati videntur sic dicti: non quia ante omnia signa (sua enim habebant) sed quia ante præcipua essent, Aquilam & Triariorum, quæ legionis & cohortium prima erant. Hos Græci προμάχους τῶν σημείων vertunt, *Propugnatores signorum:* siue & προστάκτας; *Præpositos*, à loco. Liuius de iis: *Pugna orta est, non illa ordinata per Hastatos, Principésque, & Triarios; nec vt pro signis Antesignanus, post signa alia pugnaret acies.* Iterùm: *Cadunt Antesignani, & ne nudentur propugnatoribus signa, fit ex secundâ prima acies.* Ex quibus locis dixeris, signa præcipua & plurima in secundâ acie stetisse: ac fuisse *Antesignanos, Subsignanos, Postsignanos.* Idem Liuius: *Cæsos Hastatos Principésque: stragem & ante signa, & post signa factam: Triarios postremò rem restituisse.* Sanè ostendit, quosdam Principum post signa fuisse: nam Triarij integri, nec cæsi. Simile in Ammiano, cui *Postsignani* in extremâ acie: *Cùm ad alios postsignanos in acie locatos extremâ venisset.* Hoc igitur sensu *Antesignani* sint ipsi Hastati. quod Liuius palàm firmat, pugnâ Scipionis cum Annibale: *Vias patentes, inter manipulos Antesignanorum, Velitibus complet.* Qui palàm sunt Hastati, ex Polybio, quem Liuius vertit. nam ille hoc sic dixerat: τὰ διαστήματα τῶν πρώτων σημαιῶν ἀνεπλήρωσε ταῖς τῶν γροσφομάχων σπείραις: *Interualla primorum Manipulorum compleuit Velitibus.* At primi Manipuli, sunt Hastati. Facit eodem Liuius: *Legionum Antesignani pila coniecerunt.* Cæsar: *Vnius legionis Antesignanos præcurrere, atque occupare eum locum iubet.* Idem iterùm: *Adolescentes atque expeditos ex Antesignanis electos milites.* Ergo isti Hastati; & Principes succedebant, ac pleraque signa habuisse ij & custodisse videntur. Iterùm ex Liuio, sic aciem diuidente: *Triplex stetit Romana acies: peditum pars ante signa locata, pars post signa accepta, equites cornua cinxêre.* Sed quid? inquies. ergo Triarij sine signis? ex Liuij octauo, vbi de Ordinibus, aliter videtur: atque ipsa ratio signa sua manipulis istis donat. Et sanè habuisse fateor, sed in acie an non in vnam Principum partem translata, ex dictis ambigendum. Non exsoluit nodum Tacitus, qui de pugnâ Othonis cum Vitellio: *Primani, stratis Vnaetuicesimanorum principiis, Aquilam abstulêre.* Nam & prima acies alibi *Principia* dicta; & sunt qui ipsos Principes, id est mediam, sic appellent. Ligat etiam non explicat Frontinus, in Sullæ quodam Stratagemate: *Sulla triplicem peditum aciem ordinauit, relictis interuallis propter leuem armaturam & equitem. Tum Prosignanis, qui in secundâ acie erant, imperauit, vt densos numerosósque palos in terram defigerent: intráque eos, appropinquantibus quadrigis, ante signa nostram aciem recepit.* Prosignanos ab Antesignanis discernit: & an totam secundam Aciem sic appellat, quia statim pro ipsis aut sub ipsis signis? an eius

Antesignani. — Lib. XXII. — Lib. IX. — Lib. VIII. — *Postsignani* — Lib. XVI. — Lib. XXX. — Lib. XXXVII. — Lib. XXIII. — *De loco Signorum.* — 1. Hist. — Lib. II. Cap. III.

eius primorem partem? Fateor me ambiguum nutantemque in totâ re, nec pudet: pro veteri tamen ordine, Manipulis triariorum quoque sua signa fuisse, ausim dicere: & Liuius in octauo videatur. Quod si est, dixeris & Aquilam penes illos fuisse: quoniam ei Præpositus certè Primopilus. An tamen mutata posteà res, imò an olim in ipsâ pugnâ, translata præcipua hæc signa in Aciem mediam, haud affirmem: illud magis, Imperatorem & Tribunos circa ea fuisse.

DIALOG. IIII.

Ducum, militúmque locatio distinctè: & pœna qui ordinem liquisset.

AVD. Ergóne Imperator mediâ eâ parte? LIPS. Probabile est, & exempla ostendunt. Virgilius:

——— *medio dux agmine Turnus*
Vertitur arma tenens. *Imp. medius.*

Ratio etiam vult, vt ibi sit vnde prospiciat & mandet facillimè in omnes partes. qui locus medius est, sed paullum tamen ad finem magis admotus. Nam inter Principes & Triarios, ante aquilas, stetisse censeo Imperatorem. Argumento, quòd is eius situs in castris, ante Principia dico & aquilas. *Iuxta aquilas.* Itaque & Sallustius de Catilinâ: *Ipse cum libertis propter aquilam adsistit*. Cum libertis, quos fidos habebat & ad sui custodiam: sicut Imperator Ablectos apud se & quosdam Euocatos. Etsi pro arbitrio tamen mutasse & sumpsisse eum locum sæpe, non est negandum: & exempla alia docebunt. Sed vbi Legati & Tribuni? item iuxta Imperatorem: *Legatorum locus.* nisi tamen Legati curarent & præpositi essent certæ alicui legioni aut cornu, quod sæpe. Tunc enim in medio eius, loco Imperatoris agebant. Quod idem aliquando in Tribunis, vt huic aut illi parti præficerentur. *Tribunorũ.* Sed vulgò credo retrò Principes stetisse, quo ordine in castris: & iuxta eos, sociorum Præfectos. Tacitus indicat: *Ante aquilam Præfecti castrorum Tribuníque; & primi centurionum, ceteri iuxta suam quisque centuriam.* *III. Hist.* De ingressu Vitellij eiusque exercitus in vrbem scribit: qui compositus & sub signis. Notes inibi primopilos (ij sunt *primi centurionum*) ad aquilas suas stetisse: ceteros in manipulis & centuriis suis. Liuius quoque pro hac mente: *Duces legatíque, & quod circa signa roboris de exercitu fuit, Tusculum petiêre.* *Lib. IIII.* Intellegit Tribunos, Primopilos, & Triariorum Centuriones, & fortasse Triários ipsos, quorum custodiæ aquila erat & præcipua signa. At Centuriones ipsi vbi? Tacitus dixit, *iuxta suam quisque centuriam:* id est, opinor, in capite ipso. *Centurionum.* Nam credo à fronte Centuriones præiuisse & curasse, vt Optiones eorum à tergo. Argumentum à castris. vbi item in manipulis primum locum, & sedem habent. Et sanè si *ordinum ductores* propriè, anteëunt & ducunt. Seneca allusit: *Quo quisque genere honestior, famâ, patrimonio est, hoc se fortiùs gerat, memor in primâ acie altos ordines* *De Constant. sap. cap. vlt.*

nes

De Tranq cap. III. *nes stare*. Idem alibi: *Quid si militare nolis nisi Imperator aut Tribunus? etiamsi alij primam aciem tenebunt, te sors inter gregarios posuit.* Vbi aliâs etiam scriptum, *inter triarios:* haud improbè. etsi prior lectio magis pro mente Senecæ videtur. & Non es, inquit, inter primos in republicâ, nec vt Imp. Tribuni, aut Centuriones: tamen inter gregarios & vulgus militas: milita igitur. Nec ea ibi sententia, tamquam Imp. aut Tribuni sint in primâ totâ acie: non: sed primi in suo extremo ordine, scilicet Triariorum. Etsi fateor interdum honestissimos, gloriæ aut exempli caussâ, in primam ipsam aciem iuisse, ac pugnasse. Idem Seneca: *Prima acies Pompeianarum partium Senatus.* Multi enim Senatorij in illis castris, non legitimi milites sed voluntarij, & quasi Euocati: atque ij, ait Seneca, inter primos Centuriones & fronte aciei steterunt. Fecit hoc & Catilina, sed caussâ aliâ: *Centuriones omnes lectos & Euocatos, præterea ex gregariis optimè quemque armatum in primam aciem subducit.* Ecce Centuriones *omnes lecti, & Euocati* in fronte statuuntur, sed præter morem sanè. nisi esset, cur Sallustius signanter narraret? Sed fecit ipse, vt robur omne illîc haberet, & vi perrumperet ac laceraret. Non ergo omnes ibi de more Centuriones, imò tantùm Hastatorum: sed nec Euocati omnes, dumtaxat qui aut sponte vellent, aut qui manipulo pro Centurione essent. Talis Crastinus in exercitu Cæsaris, qui prœlium commisit, & *manipulares suos se sequi iussit*. Atqui ille euocatus: & pugnauit tamen in legione Decimâ, in quâ primum pilum duxerat, inter primos. Aliâs, ipse Cæsar Euocatos Pompeij *totâ acie dispergit*. Avd. Video locatos iam Duces singillatim: sed hoc adde, in equis an pedibus pugnarunt? nam videor legisse de equis. Lips. Distinctè hoc dicendum est. Imperator ipse plurimùm in equo. & sic Liuius de Camillo: *In equum insilit, & ante signa obuersus in aciem ordines interequitat.* Hirtius de Cæsare: *Equo circumuectus, legionésque cohortatus, signo dato, accessum hostium aucupabatur.* Et hoc fine Imperatorij illi equi, de quibus dictum. Ipsi Tribuni sæpe in equis. Cæsar: *A Tribunis militum reliquísque equitibus Romanis atque Euocatis equos sumit.* Vides equos habuisse: imò interdum inter equites pugnasse. Liuius: *Equites ducibus Tribunis haud multo plus hostibus quàm suis præbuerunt tumultus.* Quod an in omnibus tribunis verum fuerit, nescio: fortasse in iis tantùm, qui ordinis & loci equestris: plebeij, steterint pedites inter suos. Sed de his Cæsar quoque capiendus: *Cæsar primùm suo, deinde omnium è conspectu remotis equis, vt æquato periculo spem fugæ tolleret.* Intellegit de Ducibus aliis & Tribunis. Fecit idem Catilina apud Sallustium: *Remotis omnium equis, quò militibus, exæquato periculo, animus amplior esset, ipse pedes exercitum instruxit.* Sed & Spartacus fugitiuorum Imp. apud Plutarchum, pugnâ in Crassum, *admotum equum gladio confodit*, eâdem caussâ. Legi & in Ammiano: *Alemanorum peditum fremitus indignationi mixtus auditus est, vociferantium relictis equis secum debere versari regales, ne siquid contigisset aduersum, desertâ miserabili plebe, facilem discedendi copiam reperi-*

[Margin notes: Seneca explicatus. — In Epist. — Imperator in equo. Lib. VI. — Sæpe & Tribuni. VII. Gallic. — Lib. X. — Lib. I. — In Crasso. — Lib. XVI.]

reperirent. AVD. Teneo iam de Ducibus: ipsi gregarij milites quo ordine? & an quisque se locabat in suo manipulo vbi vellet? LIPS. Minimè. nec dubito quin hoc quoque compositè, vt alia fuerunt. In Vegetio lego: *tirones secundùm matriculæ ordinem in aciem dirigi*. An secundùm ordinem quo lecti & adscripti? an potiùs matricula hæc fuit ordinis à Centurione instituti? Nam ipsum credo suos iuxta vires, & pro iudicio, locasse, certis quemque locis, quos in acie & agmine tenerent. Ni hoc esset, quomodo Liuianum illud verum? *Sed signa vndique coïbant, & notis ordinibus in veteri disciplinâ militiæ, iam sine præcepto vllius suâ sponte struebant aciem*. Nouisse quemque ordinem & locum dicit: nec potuit, nisi certum & vnum. Eo fine hoc exercitium, quod in eodem Liuio, cùm *crebrò decurrere milites cogebant, vt tirones assuescerent signa sequi, & in acie agnoscere ordines suos*. Quos quidem ordines pertinaciter seruabant. eoque Cæsar, cùm de Hispaniensi milite scripsisset: *Genus erat pugnæ militum illorum, vt magno impetu procurrerent, audacter locum caperent, ordines suos non magnopere seruarent:* tum denique de suis & Romanis subiunxit, *perturbatos eos fuisse insuetos huius generis pugnæ. Circumueniri enim sese ab aperto latere procurrentibus singulis arbitrabantur. ipsi autem suos ordines seruare, neque ab signis discedere, neque sine graui caussâ eum locum quem ceperant, dimitti censuerant oportere*. Itaque in simili genere pugnæ, idem Cæsar (apud Hirtium) *edicit per ordines, ne quis miles à signis, quattuor pedes longiùs, procederet*. Id est, ne quis vel passum vnum progrederetur extra lineam vbi signa. Tanta cautio erat. imò & mors pœna, si qui reliquissent. Iosephus: Οἱ νόμοι δὲ ἀεὶ καὶ τοὺς βραχύ τι τῆς τάξεως παρακινήσαντας θανάτῳ κολάζουσι: *Leges Romanæ semper eum qui vel leuiter ordine excesserit, morte puniunt*. Hegesippus hoc vertit: *Legibus egredienti ordinem præscripta mors est*. Tacitus: *Qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat*. Quod idem in agmine seruabant. Tacitus de Corbulone: *Legiones veterem ad morem reduxit, nequis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret*. Idem: *Vexillum ad ripam vertit, pro desertore fore clamitans si quis agmine decessisset*. Etsi non mors hîc semper, sed minor pœna. Liuius de Scipione Numantino: *Quem militem extra ordinem deprehendisset, si Romanus erat, vitibus; si extraneus, fustibus cecidit*. Quod intellegendum, vbi minor excessus & aberratio. quòd si maior, profectò desertionis pœna mors erat. Quis autem in eâ, distinctè Appianus: τοῦ νόμου λειποστράτιον ἐν τοῖς πολέμοις ἡγουμένου τὸν ἀποχωροῦντα πορρωτέρω σάλπιγγος ἀκοῆς: *Lege desertorem habente, qui longiùs quàm vnde tuba audiri posset, excessisset*. O prisci, ô nostri mores, quàm dissidetis? Hodie nihil tam impunè quàm vagari, prædari, rapere: olim mors leuiter abeunti. Nec Romani solùm hîc seueri, sed etiam Græci, qui hos tales ignominiâ notabant. Demosthenes: Ὑμεῖς τὸν λείποντα τὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τάξιν ταχθεῖσαν, ἄτιμον οἴεσθε προσήκειν εἶναι καὶ μηδενὸς τῶν κοινῶν μετέχειν: *Vos eum qui adsignatum à duce ordinem deseruerit,*

[Margin notes: *Militū certus ordo.* — Lib. I. cap. XXVI. — Lib. IX. — *Eum quisque nouerat.* — Lib. IX. — *Sedulò seruabat.* — I. Ciuil. — *Pœna deserentibus.* — Lib. V. Excid. — XIII. Ann. — *Pœna in agmine.* — XI. Annal. — I. Annal. — Epit. LVI. — In Punic. — *Quatenus aliquis desertor.* — *Græcis simile.* — Orat. de Rhodior. libert.]

infamem iudicatis esse debere, nec vllam reip. partem attingere. Atque id, opinor, quia periuri. Atheniensibus enim solenne hoc iuramentum ante militiam: μήτε ἱερὰ ὅπλα καταισχυνεῖν, μήτε τὴν τάξιν λείψειν: *nec sacra arma dedecore affecturos, nec ordinem deserturos*: quod ita in Lycurgo Rhetore aduersus Leocratem scriptum. Sed & Lacedæmoniis legem Demaratus apud Herodotum recenset: οὐ φεύγειν οὐδὲν πλῆθος ἀνθρώπων ἐκ μάχης, ἀλλὰ μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπικρατέειν ἢ ἀπόλλυσθαι: *non fugere vllam virorum multitudinem in acie, sed stantes in ordine vincere aut mori*. Duræ leges, inquies. duræ, sed vtiles: & istæ sunt quæ viros, quæ milites pepererunt, gentium hominumque victores. Nec miror de prisco illo æuo. ecce & Iulianus Imp. suo iam prauo & laxo, *decem milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali addixit supplicio, secutus veteres Leges*. Narrat in rebus eius Ammianus. AVD. Quàm vellem sub talibus legibus nostri milites? LIPS. Quid ita? AVD. Vt aut alij essent, aut non essent.

Et Spartanis. *Lib. VII.* *Lib. XXIV*

DIALOG. V.

In occasione de Signis dictum, de formá eorum singillatim, de cultu & religione.

AT enim alia etiam hîc mihi cupiditas. LIPS. Non amo cupidos. AVD. Imò, vt Lucilius ait,

—— *cupiditas*
Ex homine, cupido ex stulto numquam tollitur.

Honesta hæc nostra cupiditas, & discendi amor. De Signis deferendis agis, antè de locandis: dic semel & explica quæ ipsa Signa. Distulisti? sed res poscit, & ego. LIPS. Atqui ad Pugnam ego iam ibam. & vereor ne vt oculi, qui huc illuc flectuntur, parum intendunt: sic ego minus aliquid in præcipuâ re videam, tuâ auocatione. AVD. Culpa hæc mea fuerit, recipio: * τὸ δ' ἐν ποσὶ ἴσω ἔχον, vt ait Pindarus. LIPS. Tu quidem si me iubeas sidera exhibere, credo debeam: ita quod cœpisti vrges. Obtempero igitur Eurystheo meo, & scito, Duplicia in militiâ nostrâ Signa esse, *Peditum equitúmque*. Peditum item duplicia, *Legionis* totius & *Manipulorum*. Signum legionis, Aquila, vt suprà tetigi: nec nisi vnius vna. Imò nec sociorum quidem. & quia hæc præcipui imperij signum; subiungi sub eam socios voluerunt & auxilia, non seorsum habere. Huius origo variè petitur. A Ioue alij, qui hanc insigne militiæ habuerit; quidam à Troianis; ego fortasse nihil errem, si aut ipsos à se Romanos reperisse dixerim, aut vicinorum exemplo. Sanè rapacium aliquot animalium effigies adsumi & præferri, bello conuenit: & video variè olim fecisse Romanos. Nec enim solam Aquilam prisci illi, sed plura eiusmodi animalia prætulerunt, nata in pugnas

** Quod in pedibus est, eat & currat.*

Aquila legionis.

Origo eius.

Alia quoque anim alia olim.

gnas aut raptus. Plinius hoc docet: *Romanis Legionibus aquilam C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & anteà prima, cum quattuor aliis Lupi, Minotauri, Equi, Apri, quæ singulos ordines anteibant. Paucis antè annis sola portari in aciem cœperat, reliqua in castris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit.* Notanda nobis monitio hæc Plinij, & miranda. An non mirer rem tam nouam esse, & diu post Polybij æuum, de eximiâ & solitariâ hac dignitate aquilæ: & tamen non ipsum, non Liuium aut Dionysium, aliorum illorum signorum meminisse? Atqui fortassis cohortium illa fuerunt. Non potest: cùm quattuor ea tantùm nominet Plinius, cohortes autem decem sint: sed & addat, *singulos ea ordines anteisse*. An censemus ad veteres illos ordines & Genera militum Plinium respexisse, cùm instruebantur (anteà monui ex Dionysio) per quinque suas classes? Etsi posteà etiam quinque ordines, in ipso Liuio explicati; nempe *Hastati, Principes, Triarij, Rorarij, Accensi*. An ergo fortasse singuli isti discretum tale signum habebant? sed Triarij ipsam Aquilam? qui volet, examinet: in Festo quidem lego: *Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat, quia confecto bello inter quos pax fieret cæsâ porcâ fœdus firmari solebat.* Ecce & ille *quintum locum* tribuit: ergo inter Accensos esto. Nam in manipulis aut cohortibus, vbi denarij sunt numeri, non habeo aptare hoc discrimen. Nominat & Festus *Porcum*, qui Plinio est *Aper*. Idem & de * Minotauro commemorat: *Minotaurus*, inquit, *inter militaria signa, quòd non minùs occulta esse debeant consilia ducum, quàm fuit domicilium eius Labyrinthus.* Bellè hæc dicuntur. sed vnde rusticulis illis Romanis Minotaurus & fabella hæc innotuit? Vide ne verè, non Minotaurus, sed taurus fuerit: vti alia animalia illa nota Italiæ; & capta ob caussam quam dixi. Certè & Taurus robustum ac ferox animal, atque aptum pugnæ: nec aliter etiam Germani prisci *imagines ferarum* habuisse à Tacito scribuntur inter signa. Sed Aquilæ hæc dignitas etiam apud alias gentes fuit. Persis regale hoc signum: atque ita Xenophon de Cyro: ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δ' ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει: *Erat ei signum aquila aurea in hastâ longâ extensâ. & nunc quoque ipsum hoc insigne Persarum regi manet.* Iterùm Xenophon in rebus Cyri minoris: καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης ἐπὶ ξύλον ἀνατεταμένον: *Regium insigne videre se dicebant, aquilam auream in peltâ super hastam extensam.* Sed quomodo hæc *in peltâ*? depicta in eâ aut sculpta? an super peltam imposita, & velut pedibus ei insistens? quod voles, arbitrare. Meminit Curtius, de Dario: *Inter hæc aquilam auream pinnas extendenti similem sacrauerunt.* Talis omnino Romana, vt ad eam redeam, quæ summæ hastæ insistebat ex auro vel argento, & fulmen sæpe vnguibus tenebat, quasi iaculatura.

Lib. x. cap. IIII.

Incertum, vbi ea.

* Etiam Vegetius Lib. III. cap. VI.

Aquila Persarum.

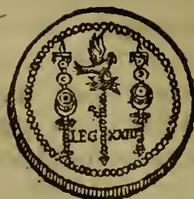
VII. Pæd.

I. Anabas.

Lib. III.

Forma Romanæ Aquilæ.

In Nummis M. Antonij & Augusti sic appâret: sed & in Dione alibi lêgi inter prodigia tristiora, *aquilas fulmina è pedibus abiecisse & remisisse.* Sed nec corpus ipsum aquilæ magnum, cùm Florus scribat, clade Variana, *signiferum aquilam intra balthei sui latebras gerentem in cruentâ palude delituisse:* ne scilicet potirentur eâ hostes. Tale in Silio, pugnâ ad Thrasymenum:

Lib. XLIIII.

Lib. IIII.

Lib. VI.

Occulere interdum & terræ mandare parabat,
Sed subitis victus telis labentia membra
Prostrauit super, atque illatâ morte tegebat.

Lib. XL. Hæc forma Aquilæ: nisi quòd in Dione tamen intricatum aliquid de sacello vel ædiculâ, in quâ eam locat. Ὁ γὰρ ἀετὸς, inquit, ὠνομασμένος, ἔστι δὲ νεὼς μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται, καθίσταταί τε ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ καταλόγου στρατοπέδοις, καὶ οὐδαμόσε ἐκ τῶν χειμαδίων, πλὴν εἴποι σύμπας ὁ στρατὸς ἐξίοι, κινεῖται, καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μικροῦ ἐς ὀξὺ τὸν στύρακα ἀπηγμένου, ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι, φέρει: *Aquila quæ dicitur, est sacellum exiguum, & in eo aquila aurea locatur, statuiturque in omnibus ordinariis legionibus, nec quoquam ex hibernis effertur, nisi cùm omnis legio exit, quam vir vnus in hastâ paruâ* (malim μακροῦ in Græco, id esset *longâ*) *cuius inferior cuspis in acutum desinit vt in terram defigi possit, portat.* Dico intricatum hoc de sacello. vbi enim in Numis vsquam talis effigies? quin nudæ eæ conspiciuntur (& centenæ aliquot extant) sine tegmine vllo sacelli. Nónne etiam prægraue hoc pondus ferenti fuisset? In columnâ tantùm Traiani, nescio quid in alis aquilarum imponitur, quod sacelli figuram refert; sed fortasse signo illo & sensu, aquilam cùm in hibernis esset in sacello repositam, atque inde motam cùm educenda. Id mihi Herodianus approbat, qui de Prætorianorum castris loquens, Antoninum venire facit εἰς τὸν νεὼν, ἔνθα τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ στρατοπέδου προσκυνεῖται: *in sacellum, vbi signa & imagines exercitus adorantur.* Sed & figulina opera nostrâ ætate ibi eruta, cum inscriptione. EX ÆDICVLA AVGVSTORVM: quam hanc esse nihil absurdum. Enimuerò & olim Romæ signa in templo. Dionysius: Ἐκέλευσεν ἐκ τῶν ἱερῶν τὰ σημεῖα ἐκφέρειν: *Iussit è templis signa efferre.* Et sanè reposita ea in ærario, templo Saturni. Liuius: *Signa*

Obscura illa Dionis.

Signa in ædiculâ. Lib. IIII.

Signa Quæstores ex ærario deferre iubet. Et alibi: *Signa ærario prompta feruntur ad Dictatorem*. Illîc igitur, & religionis caussâ; & custodiæ, quia pecunia ibi publica & argentum. Nec aliter Galli olim τὰς χρυσᾶς σημαίας τὰς ἀκινήτας λεγομένας ἐν τῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερῷ εἶχον: *aurea signa, quæ Immota vocitabant, in Mineruæ templo habebant*: quod Polybius scripsit. Est autem in Dionis etiam descriptione, *defigi in terram solere*: quod in exemplis multis legas. Claudianus: *— nec vt rubris aquilas figamus arenis*. Tacitus: *Plurimus circa aquilas labor, quæ neque figi limosâ humo, neque aduersum ferri ingruentia tela poterant*. Figebantur igitur & in ipsâ pugnâ, cùm ea in loco staret, nec impelleretur hostis. Sed & in castris defixæ stabant, ac legis inter prodigia cùm in hostem eundum esset non potuisse euelli. Huius sententiæ puto quod in Thebaide Tragœdiâ, Senecæ inscriptâ, legitur: Fixa in terram. 1 Annal.

——— æra iam bellum cient,
Aquiláque pugnam signifer motâ vocat.

Non enim ibi ventilatio aliqua aut in aëre motus aquilæ capiendus, sed quòd refixa ac loco mota ab Signifero fuerit præeunte ad pugnam. Etsi tota res vana, nec credimus Thebanos olim aut Græcos (de iis sermo) aquilam vsurpasse. Sed Romanos scilicet ritus poëtæ trahunt ad alios. quod ipsum Statius in istâ re, cùm de Adrasto loquitur, militare consilium habente:

Ventum ad consilij penetrale, domúmque verendam Lib. I.
Signorum, magnis vbi dudum cladibus æger
Rerum extrema mouens frustrà consultat Adrastus.

Nam facit signa adseruari in tabernaculo Adrasti, siue in Prætorio. quod ipsum indicare Tacitus videtur de seditioso milite, *Vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt*. Etsi aliud fortasse illud vexillum (in Tacito dixi) & certum ante Prætorium potiùs, quàm in ipso Signa olim fuisse. Videndum etiam in Statio, an non verius distingui *Signorum cladibus*: enallage quadam poëticâ vt dicat, Adrastum ægrum animi fuisse ob multa signa cladium quæ animo iam reuoluebat. Sed ego ab aquilâ nostrâ abeo: de quâ tamen Iosephi egregius locus: Αετὸς παντὸς ἄρχει ῥωμαίοις τάγματος, βασιλεύς τε οἰωνῶν ἁπάντων καὶ ἀλκιμώτατος ὤν. ὃ δὴ καὶ τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδὼν ἐφ' οὓς ἂν ἴωσι τοῦ κρατήσειν δοκεῖ: *Aquila omni legioni apud Romanos præest, rex ipsa omnium auium, & eadem valentissima. Vnde etiam imperij signum ipsis est, & velut omen victoriæ in quoscumque eunt*. Vnica autem tantùm hæc Aquila in legione vnâ: nec Socij, cùm in aliis pares, eam habuerunt. Itaque per ipsas Aquilas, numerant legiones. vt Hirtius: *Erat Pompeij acies tredecim aquilis constituta*. Et improuidè omnino Lucanus, qui de Arimino à Cæsare capto: 1. Annal. Lib. III.

Vt notæ fulsêre aquilæ, Romanáque signa:

Non enim nisi vna tunc apud Cæsarem legio (ipse & alij tradunt:) ergo nec nisi vna Aquila. Sed poëta à calore excusetur, aut enallage & schemate.

ſchemate: ego tranſeo ad manipulorum ſigna: quæ olim quid fuerint ipſa vox illa indicio eſt. Nam cùm perticis fœni manipulos ſeu ſtraminis ſuſpenſos ferrent, illa ipſa manus quæ ea ſequeretur dicti Manipuli. Poëta:

Manipuli ſignum.

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos,
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Sed hæc ruſtica non manſêre. poſterior forma fuit, haſta in cuius ſummo tranſuerſum ligneolum, modum crucis. Nummi & monumenta paſſim ingerunt, &, ſæpe cum manu ſuprà eminente: nónne alluſione ad Manipuli vocem? Sed & orbiculos quoſdam vel clypeolos, qui infra crucem haſtæ adnexi, iidem nummi & lapides oſtendunt. Quid fuerunt? ex argento vel auro imagines eorum primò, deinde & Imperatorum. Tertullianus: *Omnes illi imaginum ſuggeſtus in ſignis* (ita legimus) *monilia crucium ſunt.* Trahit ad noſtræ & ſanctæ crucis gloriam: & omnes illi adtextus & ſtructura imaginum, inquit, in manipularibus ſignis, quid niſi ornamenta crucis? Dixi deorum primò fuiſſe, nec ambigo quin Martis, Romuli, & talium innexa olim: qui ſcilicet militares dij, & conſpiciuntur in nummis, ante Principum æuum: ſed ab hoc exemplo ipſorum deinde Imperatorum. Sic Druſi imago inter ſigna, apud Tacitum: *Tua Diue Auguſte cælo recepta mens, tua pater Druſe imago.* Sed & Seiani per adulationem, in Suetonio: *Munera Syriacis legionibus dedit, quòd ſolæ nullam Seiani imaginem inter ſigna coluiſſent.* At de Cæſarum, ſcriptores vulgò. Suetonius: *Artabanus tranſgreſſus Eufratem aquilas & ſigna Romana, Cæſarúmque imagines adorauit.* Etſi diſtinguere ibi à Signis videri poſſit, & ſeorſim quoque effigies illorum adoratas. Sed in Arriano certius, Diſſertationibus Epicteti: τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς, ἀετοὶ, εἰκόνες βασίλειοι, στέμματα, πάντα χρυσᾶ, ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων: *Signa ſelecti exercitus* (id eſt, legionum) *aquilæ, imagines Principum, vexilla omnia aurea, extenſa in haſtis argentatis.* Nota, quòd aurea ipſa fuiſſe dicit, etſi haſtas argentatas. Olim tamen & ſigna ex argento, & cauſſa in Plinio: *color argento clarior eſt, magíſque diei ſimilis: & ideò militaribus ſignis familiarior, quoniam is longiùs fulget.* Non abdicat aurea, ſed magis vulgò fuiſſe ait ex argento. De his imaginibus Tacitus: *Vexillarius direptam Galbæ imaginem ſolo adflixit.* Panegyriſtes ad Maximianum: *Demens qui neſciebat, quocumque fugeret, vbique numina veſtræ diuinitatis eſſe, vbi vultus veſtri, vbi ſigna coluntur.* Nec ſuſtulit ea prorſus Conſtantinus Imperator. etſi in Euſebio ſcriptum, quòd *crucem ſignis inſeri iuſſerit,* καὶ τῶν χρυσέων ἀγαλμάτων ὁποῖα πρότερον αὐτοῖς ἔθος ἦν τὸ μηθέν: *& aurearum imaginum, cuiuſmòdi anteà ſolent, nullam.* Aut enim de mortuis tantùm Imperatoribus hoc ſentit; aut non diuturnum fuit. Ipſius certè Conſtantini & filiorum imagines ſunt in Signis; quæ nummi ab illo æuo repræſentant. Sed & Vegetius diu poſt illum: *Prima cohors imagines Imperatorum, id eſt diuina & præſentia ſigna veneratur.* Apud eumdem,

Imagines in ſignis.

I. Annal.

Tib. cap. XLVIII.

Cal. cap. XIIII.

Signa ex auro vel argento.

Lib. XXIII.

I. Hiſt.

Lib IIII. de Vit. Conſt.

Lib. II. cap. VI.

eumdem, *Imaginarij vel Imaginiferi, qui imagines Imperatoris portant.* Sed nota, *Imperatoris*, vnius numero: ergo non iam defunctorum. Hæc talia Tacitus intellexit, in aduentu Teridatis: *Agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis signísque, & simulacris deûm, in modum templi.* An & Isidorus, cùm scribit: *Pilam in signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, vt* * *magis figuram orbis ostenderet.* Ego olim sic accepi, & ad clypeolos illos rettuli: valdè nunc resilio, & scio signa hæc imaginum, fuisse diu ante Augustum. Quid ergo Isidorus vult? nouum imò vetus, sed paucis notum, signum tangere: quod fuit pila vel globus in summâ hastâ. Turcæ hodie retinent, & equinos aliquot pilos ab eo globo pendulos demittunt. Fallor, aut hoc est quod Beda sic tangit de Eduino rege: *Nec non & incedente illo vbilibet per plateas, illud genus vexilli quod Romani Tufam, Angli appellant Tuuf, ante eum ferri solebat.* De splendore & pompâ regis eius scribit, & vel pacis tempore semper incessisse cum hoc vexillo. Gratia tibi esto Beda qui nominasti, & per te Vegetio iam suppetiamur perpetuùm aliâs laboranti. Scribit iste in signorum recensu: *Aquilæ, dracones, vexilla, flamulæ rufæ, pinnæ.* Malè *rufæ*. quia etsi puniceas fuisse fateor, non tamen solas. Libri scripti (Stevvechius testatur) *tubæ*, imò duo ex iis *tufæ*. Amplector, teneo, & in ordine isto signorum deinceps colloco: *flamulas, tufas.* Ipsa vox an non Gallis hodie *Pilam* sonat, qui E addito *Etufam?* Sed hanc tamen inter equestria magis fuisse arbitror, quia post Flamulas Vegetius recenset. Satis de Manipulorum signis: ad Equitum imus. AVD. Cohortium ergo omittis? LIPS. Non enim propria opinor fuisse, nec Polybius quidquam. Tacitus quidem ingerere videtur: *Concionem discedere in manipulos iubet, vexilla præferri vt id saltem discerneret cohortes.* Et iterùm: *vexillarius comitantis Galbam cohortis.* Tertiùm: *Vnà tres aquilas, & signa cohortium locant.* Imò & ipse Liuius: *Cohortibus, quæ signa amiserant, hordeum dari iussit.* Cæsar: *Quartæ cohortis omnibus ferè Centurionibus occisis, signiferóque interfecto, signo amisso.* Iterùm Liuius: *An si eosdem animos habuissetis, signa alicui manipulo aut cohorti hostis abstulisset?* Discernere etiam videtur. Sed tamen sine calumniâ accipi hæc fortasse de Signis ipsis manipulorum possunt, qui faciunt scilicet Cohortem. Nisi placet Signum cohortis dici, ipsum illud Triariorum, quod dignissimum scilicet erat. Sanè diuersâ formâ fuisse (olim quidem) vix dixerim: & consule omnes nummos aut lapides, præter manipulorum & legionis non puto repertum iri. Rideo qui Lucanum eò traxit: — *per signa decem felicia castris. Signa decē*, inquit, *totidem cohortium sunt.* O bone, quàm facis quod ego sæpe, & erras! Illa verò *castra decem* sunt, non signa: & per castra, totidem intellegit annos. Nusquam ergo expressè cohortium signa? imò, sed inferiore æuo, quo multa iam nouata: & è Vegetio colligas singulis cohortibus fuisse suos Dracones. Sed quid ad Polybium aut priscos? Magis appositè addubites, an Sociorum manipuli

XIIII. Ann.
Lib. XVII.
* E scriptis libris lego *malis*, id est pomis.
Signum Pilæ.
Lib. II. Hist. c. XVI.
Lib. III. cap. V. *Vegetius correctus.*
An cohortibus signa?
I. Annal.
I. Hist.

Sociorum signa. puli signa habuerint, an tau... cohortes. Equidem in Liuio lego: *Quattuor millia militum amissa, & legionis secundæ signa tria, vndecim* *Lib.xxxix.* *vexilla sociûm nominis Latini*. Videtur *Signa* tribuere ciuibus, *vexilla* *Lib.xxv.* sociis: vti & hoc loco: *Proximæ portæ cohors Peligna erat, cuius præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hostium iecit*. Tribuit Vexillum cohorti: sed an toti, an eius parti? Nam de voce, haud valdè moueor, & scio Liuium ac Tacitum cum signo miscuisse. Equidem temerè nihil hîc adfirmem, qui nec de totâ distributione cohortis Socialis firmiter scio. Inferiore tamen æuo, nihil abnegé, Vexilla cohortium propriè dici. Sic in Ausonio: *Clara cohortis vexilla regês:* id est, cohorti præfectus. *Equitum vexilla.* In Capitolino de Pertinace: *Vexillis regendis adscitus est*. Omitto ista, & *Lib.viii.* ad vetera ac propria *Vexilla* venio, quæ Equitum fuerunt. De iis Liuius: *Vexilla se suorum parmásque cernere equitum:* de Romanis equitibus dicit. Idem de sociis: *Inferre vexillarios iussit signa*. Propriè *vexillarios:* & erant hæc vela quædam quadra expansa ad hastam: sed vela modica, vt in monumentis compârent. Nostra ætas retinet in equitum bandis, etsi formâ paulum diuersâ. Propiùs accedunt templorum vexilla, quæ in *Vexillatio.* lustratione & processibus anteferuntur. Hinc *Vexillatio*, de ipsis equiti- *Lib.ii. cap.i.* bus aut eorum Alâ, crebrũ posteris verbum. Vegetius: *Equitum Alæ, quòd protegant acies, quæ nũc Vexillationes vocantur, quia velis, hoc est flamulis,* *Cap.xx.* *vtuntur*. In Galbâ Suetonij, *Germanicorum Vexillatio:* quæ Tacitus ambiguo magis sensu dixit *Germanica vexilla*. Sed in Vegetij verbis, sunt *Flamulæ.* qui *Flamulas* in *Flameola* mutẽt. ô malè! abstincát. Georgius Cedrenus: Βιξιλατίωνες, οἱ ῥωμαίων ἱππεῖς. καὶ βίξιλα, παραπετάσματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, εἰς τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα. ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων, κυκλῷ περιτρέχοντες τῶν βασιλέων, κατασκέπουσιν αὐτούς. εἶεν δ᾽ ἂν τὰ λεγόμενα φλάμουλα: *Vexillationes, Romanorum equites. Vexilla, passim panni seu vela è purpurâ & auro, in quadratam formam effecta. Hæc adaptantes longis hastis, circum Principes in orbem euntes, eos tegũt. Sint autem illæ quæ nunc Flamulæ dicuntur*. Ille idem de Arabibus: τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην ἐπὶ φλαμούλου κρεμάσαντες: *Chartam conscriptam, pacis testem, super flamulâ suspendentes*. Sic vertendũ id fuit: & ducendus huc etiam Suidas: Σαυρίων, εἶδος σημαίας ἢ φλαμούλου: *Saurion, genus signi vel flamulæ*. *Vexilla è purpurâ.* Quid tamẽ *Sauriõ*, ignoro. Noto vltrà in Cedreni verbis, *è purpurâ fuisse*. Potest aptari Capitolini illud in Gordianis: *Sublatâ de vexillis purpurâ, Imperatores eos dicemus:* etsi Dracones tamen tunc etiam purpurei. Isido- *Lib.xviii.* rus, de coloribus Circi: *Russeos currere Marti sacrauerũt, à quo Romani exo- Auro mixta.* *riuntur, & quia vexilla Romanorum cocco decorantur*. Ille idem Cedrenus aurum miscet, & circum Principem ea locat. Hoc ipsum Ammianus de *Lib.xvi.* Constantio Cæsare Romam venire gestientè: *vt pompã nimis extentam, rigentiáq; auro vexilla, & pulchritudinem stipatorum ostenderet tranquil- Nomẽ Principis in Signis.* *liùs agenti populo*. Atque his vexillis, sed & signis aliis, nomen Principis inscriptum. Dio de Verginio Rufo: *Ipsum Cæsarem & Augustum appel-* *In Nerone.* *labant. cúmque non acquiesceret,* τῶν στρατιωτῶν τις ἐν τῶν σημείων. ταῦτα ἐξαρ-

τα-

ταχέων ἐπέγραψε: *militum quispiam vni è signis celeriter hæc inscripsit.* Cap.VI.
Suetonius in Vespasiano: *Assensêre cuncti, noménque eius vexillis omnibus sine morâ inscripserunt.* Allusit auctor Thebaïdos:

—— aureâ clarum notâ
Nomen Ducum vexilla præscriptum ferunt.

Ostendit aureo textu fuisse istas litteras. Hoc quoque à ritu magis prisco videtur, cùm vnum aliquod & Imperatorium vexillum grande præferretur, nomen eius habens, non tamen aureis sed puniceis litteris inscriptum. eoque vexilla ipsa tunc non punicea, sed candidi potiùs coloris. Dio de isto in rebus Crassi contra Parthos: Σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ' αὐτοῖς πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων, εἰς τὸν ποταμὸν ἀπὸ τῆς γεφύρας περιτραπὲν ἐνέπεσε: *Vexillum quoddam ex illis magnis, quæ velorum sunt similia, & quæ puniceas litteras inscriptas habent ad notitiam exercitus & summi eius Imperatoris, id tale in flumen è ponte inuersum decidit.* Hoc ad equestres Flamulas commodè non referas, sed fuit potiùs Imperatorium quoddam signum: quod posterior ætas *Labarum* dixit. De quo vberiùs non nunc dico, non item de Draconibus, quia hæc inferioris æui. AVD. De Labaro remitto, de Draconibus vrgeo: &, Musarum fidem, dicito. LIPS. Non rogas, sed iubes, cùm sic rogas. accipe vbertim. Draconum origo vnde sit, inuenio magis, quàm credo. Isidorus ab altô petit & à nostro Phœbo: *Draconis signa,* inquit, *ab ipso Apolline morte Draconis inchoata, dehinc à Græcis & Romanis in bello gestari cœperunt.* De Apolline, haud illepidè; de Græcis falsò. Nam quis iis vmquam scriptor tribuit? Aliis aliquot gentibus magis reperio. vt Assyriis, Ioannes Curopalates: *Cyrus, inquit, vt Medorum principatum adeptus est,* Assyriis quoque bellum intulit, & ab iis cepit τὸ καββάδιον, καὶ τὸ δρακόντειον φλάμουλον: *tunicæ genus, & Draconis vexillum.* Indis tribuit scriptor incertus apud Suidam, cuius ipsa verba dabo, quia graphicè depingit: Ἰνδοὶ, ἔθνος βάρβαρον. κατὰ δὲ τὸν πόλεμον ἦσαν αὐτοῖς σημαῖαι τῶν ἱππέων καθ' ἑκάστην χιλιοστὺν δράκων ἐπὶ κάμακος ἀνατεταμένος. οὗ ἀργυρᾶ μὲν ἡ κεφαλὴ πεποίηται, τεσσάρων ὀδόντων, καὶ τοῦ χάσματος ἀπειλὴν ἔχοντος. τὸ δὲ ἄλλο σῶμα σηρικόϋφον ἦν, ἔς τε μῆκος καὶ βάθος καὶ τὸ ποικίλον τῆς χρόας ἐς ἀλήθινον δράκοντα: *Indi, gens barbara. quibus in bello erant signa, in quosque mille equites Draco, extensus in perticâ. Eius caput ex argento factum erat, dentibus restrictis & nudis, minace rictu: reliquum corpus serico textu, longitudine & crassitie & varietate coloris in verum draconem.* Sed qui apud eum isti *Indi?* an Orientales illi, magnus nobilisque populus? minimè: *barbari,* vt ipsemet ille scriptor ait, & nisi fallor (imò non fallor) illi ipsi quos alij dicunt & scribunt *Sindos.* Sed illa prior scriptura alibi quoque reperitur, & sunt populi Scytharum. Certè Scythas Draconibus vsos, ex eodem Suidâ haurio, apud quem innominatus item scriptor: Σημεῖα σκυθικὰ ἃ φέρουσιν ἐν τῷ πολέμῳ, ὑφάσματά εἰσι βαφῇ πεποικιλμένα, ἃ ἐς ἰδέαν μάλιστα ὄφεων

Lib. XL.
Signũ Imperatorium
Draconum origo.
Lib. XVIII.
Assyriis vsi.
De offic. Cõstantin.
Et Indi.
In χιλιοστύ, & voce Ἰνδοί.
Indi & Sindi ijdem hîc populi.
Scythæ Draconibus vsi.

εἴκασται, καὶ ἀπαιωρῶνται κόντων συμμέτρων: Signa Scythica, quæ ferunt in bello, ſunt vela vel textilia colore variegata, quæ in ſpeciem maximè ſerpentium aßimilata ſunt, & ſuſpenſa è mediocribus haſtis. Vides ergo Scytharum eſſe, quorum pars aut confines cùm ſint Daci; quid mirer eos quoque vulgò vſurpaſſe? Imò non alia ſigna habent in columnâ Traiani, bello illo Dacico, & ſæpe ibi videas expreſſa. Atque ego cenſeo ab illis ipſis Romanos ſumpſiſſe, vt fit, imitatione. Placuit enim ille terror quem moti in aëre faciunt, & viſum bello aptius quàm Romana illa ſigna. Ab iis, inquam, origo, vel hoc argumento, quòd ante Traiani æuum non eos in rebus Romanis legas. Niſi quis tamen à Perſis magis petat, cùm in Vopiſci Aureliano legam, inter ſpolia à Zenobiâ capta & traducta, etiam *Perſicos dracones*. Atque hoc faciat pro ſententiâ Curopalatæ ſuprà dictâ. Deinceps quidem crebri in Romanâ hiſtoriâ: & Vegetius notat, *Dracones per ſingulas cohortes à Draconariis ferri in prælium.* Si per ſingulas cohortes, ſanè multi. Vt addam, proprios quoſdam & peculiares Principis fuiſſe, qui toti è purpurâ, in eius comitatu. Significat, Ammianus de Iuliano veniente in prœlium: *Quo agnito per purpureum ſignum Draconis ſummitati haſtæ longioris aptatum.* Diſertè *purpureum* ibi dicit, qui color imperij: & niſi fuiſſet, cùm tam multi Dracones in acie, vnde ex vno illo Cæſar * agnitus? Sed color eminebat, vt dixi: & de iis capiendus idem Ammianus, ingreſſu Conſtantij Auguſti in vrbem: *Alternúmque poteſtatis* • *greſſus multiplices alios purpureis ſubtegminibus texti circumdedêre Dracones, haſtarum aureis gemmatiſque ſummitatibus illigati, hiatu vaſto perflatiles, & ideò velut irâ perciti ſibilantes, caudarúmque volumina relinquentes in ventum.* Quorum ſententia eſt (nam vulgò malè diſtinguuntur:) alias varias poteſtates ſiue Præſides & duces circa Imperatorem inceſſiſſe, atque eos circumdediſſe deinde Dracones. Poëta Claudianus Honorij Principis ingreſſum Draconibus quoque ornat:

Item Daci. — Romani ab iſtis. — Aut à Perſis. — Lib. II. cap. XIII. — Lib. XVI. — • Niſi placet *longiorē haſtā* eam ceteris fuiſſe, ex Ammiano. — *Dracones circa Principem.*

> ——— *quid fixa Draconum*
> *Ora velint, fluitent ventis, an vera minentur*
> *Sibila, ſuſpenſum rapturi dentibus hoſtem.*

VI. Conſul. Honor.

Vbi *fixa ora* licet accipere (aliter, *fiſſa*, legerem, id eſſet aperta.) in ipsâ haſtâ per guttur ſic infixa, vt in columnâ Traiani alibi compârent. Nam vt te moneam, etſi ὑφάσματα ſuprà dicuntur; etſi *textu ſericeo*; etſi *flammulæ*; denique *ſubtegminibus texti* Ammiano: tamen profectò ambigas, an in velo ſic depicti fuerint aut acu texti; an potiùs corpus totum ſolidum è pannis & ſubtegmine factum. Moueor ita cenſere è Traiani columnâ ſæpe dictâ, in quâ palàm ſic exſtant: corpora dico, non imagines: moueor & à verbis ſuprà Græcis, vbi *longitudo* & *profunditas* ijs datur. Quid, quòd ſibilaſſe eos volunt, concepto vento? Sed hoc ad ſonitum, quem velum motum facit, referri etiam poſſit: etſi Ammiani verba magis nos inclinent illuc. *Hiatu*, inquit, *vaſto perflatiles, & ideò velut irâ perciti ſibilantes.* Vaſtum hiatum vult perflari, & illinc ſibilum naſci.

An in velo Dracones? — *An ſolida corpora?*

nasci. Scriptor quispiam in Suidâ de hoc sibilo: καί τι καὶ ἠχεῖ πρὸς τὴν συγκίνησιν ὑπὸ τῇ πνοῇ διερχομένῃ βίᾳ. *Atque etiam sibilant & sonant aliquid ad motum, à vento aut spiritu violenter penetrante.* Videtur & eò Sidonius spectare, versibus hisce, pugnâ inter Vandalos & Romanos: In Σημεῖον.

—— iam textilis anguis Panegyr. Maior.
Discurrit per vtramque aciem, cui guttur adactis
Turgescit Zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratam pictura famem; pannóque furorem
Aura facit, quoties crassatur vectile tergum
Flatibus, & nimium iam non capit aluus inane.

Adhibe mentem tuam & sensus, vix aliud possis dicere quàm defingi ab eo rotundum & inanem Draconem, ita textum vt vento turgescat quem per guttur admittit. At in sententiam tamen aliam ducat Prudentius:

Próque ventosis draconum, quos gerebant, palliis, περὶ στεφ. Hym. I.
Præferunt insigne lignum quod draconem subdidit.

De Draconariis duobus loquitur, qui è militibus aggregati ad cœtum Christi. Et vocat ecce *Pallia draconum*, quod sit pro mente & ritu vulgi: cùm & hodie in velis militaribus varia sic pingamus. Habes quos voluisti Dracones: ego in gradu me compono vnde deieceras, imò ad lineam ipsam venio quam institi, de Signis non deserendis. Hæc enim illa Romana signa, quæ sacra habuerunt, per quæ iurarunt, & quos vnicos bellorum deos. Bono consilio, vt religionem animis ingignerent, & signorum non amorem tantùm, sed venerationem. Ergo firmiùs asseruabant, fortiùs amissa recuperabant. Quoties legis, integras acies iam fluctuantes, iam recedentes, restitutas & impulsas signis in hostem iactis? Suadebat enim repetere non pœna tantùm, quæ manebat iis amissis, sed etiam pudor & religio, & quasi deos ac sacra sua prodidissent. pœnæ exempla, in Dionysio. *Quidam, inquit, è ducibus signa suis erepta in hostes iecerunt, vt languidioribus aut timidioribus ex necessitate robur imprimerent, scientibus quòd iis qui signa non retulissent, cum ignominiâ esset moriendum.* In Liuio: *Inermes milites, signo amisso signiferos, duplicariósque qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percussit.* Religionis exempla, in Tertulliano: *Religio tota castrensis signa veneratur, signa iurat, diis omnibus præponit.* In rebus ipsis; quòd perfugium illic, vt in sacris. Tacitus: *Signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur.* Ammianus: *Qui fraudum conscius & noxarum, ad militaria signa confugit.* Quòd ea ornabant, vngebant, colebant, vt ipsos deos. Claudianus:

Signa sacra. *In hostem iaci solent.* *Mors pœna, si amisissēt.* Lib. IX. Lib. II. *Deorum iis cultus.* Apologet. I. Annal. Lib. XXV.

—— Mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.

Suetonius eo sensu: *Neque aquilæ ornari, neque signa conuelli potuerunt.* Nec aliter in eodem, de laribus: *Kalendis Ianuariis exornati lares.* Etiam vngebant. Plinius: *Aquilæ certè ac signa illa puluerulenta & custodiis horrida, inunguntur etiam festis diebus, vtinámque dicere possemus quis primus*

Claud. cap. XIII. Neron. cap. XLVI. Lib. XIII. cap. IIII.

mus instituisset. Scilicet deos quoque solent vngere, & lauare & cibos apponere, & omnia quæ in rebus lætis more humano. In marmore antiquo: CORONÆ. INLATÆ. SIGNAQVE. VNCTA. Seneca in hanc superstitionem: *Alius fictor est, alius vnctor, qui vano brachiorum motu imitatur vngentem.* Minutius Felix: *Lapides vncti & coronati*. Ab hoc ergo ritu Signa vncta, sed non seuero & Polybiano illo æuo; ipse Plinius ostendit rem nouitiam esse. Habes religionẽ in Signis, & verè de iis
Lib. vi. Dionysius: τιμιώτατα γὰρ ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται: *Venerabilia maximè ea Romanis, & tanquam deorum statuas, sacra arbitrantur.* Item Tacitus: *Conuersus ad signa & bellorum deos.*
1. Annal. Iterùm: *Sequerentur Romanas aues, propria legionum numina*: de aquilis. AVD. Cetera capio, Plinij locum ruminor de *custodiis signorum*. Appellat enim ea in verbis à te dictis, *custodiis horrida*. Quæ illæ? LIPS. Subitò
Carcer ad signa. rogas, subitò respondeo, videri ad aquilas & signa carcerem militarem fuisse: quia is locus maximè conspicuus & nocte dieque custoditus. Carcerem quidem in castris Tacitus agnoscit, in seditione militum Panno-
1. Annal. nicâ: *Blæsus paucos adfici verberibus, claudi carcere iubet.* Et statim inibi, *carcere effracto soluunt vincula, desertorésque & rerum capitalium damnatos sibi miscent.* Iuuenalis: *Læuáque si longo castrorum in carcere mansit.* An simplicius, custodias militares & excubias accipi? Finis esto, figuras è columnâ Traiani vide, cuiusmodi & in Nummis atque aliis lapidibus conspiciuntur.

AVD. Auidè inſpicio: ſed dubium me magis quàm doctum figura hæc reddit. De aquilis ſolis dixiſti: quid iſta ſibi vult ouis, an aries in perticarum vnâ? quid ſphynx in alterâ? LIPS. Mehercules mihi quoque Sphynge opus ſit, quæ doceat ſoluere quidquid ponis aut ligas. De oue, es fruſtrà, nam lupus eſt: & ſcis originem Romani parentis. Equidem in Appiano etiam lego, elephantem inter ſigna legionis cuiuſdam fuiſſe, & adſignat cauſſam: ἡ δὲ ϛρατιὰ τοῦ καίσαρος ἐς τοσοῦτον ἀνεθάῤῥησεν, ὡς τὸ πέμπτον τέλος, αἰτῆσαι ἀντιταχθῆναι τοῖς ἐλέφασι, κρατῆσαι πάνυ καρτερῶς, καὶ νῦν ἀπ' ἐκείνου τῷδε τῷ τέλει ἐλέφαντες ἐς τὰ σημεῖα ἐπίκεινται: *Exercitus Cæſaris ita animo confirmatus eſt, vt Quinta legio popoſcerit opponi elephantis, eóſque egregiè vicerit, ac nunc etiam eâ de cauſſâ elephantes in ſigna huic legioni conſtituuntur.* Quod tamen ita intellego, vt amotam aquilam non opiner, ſed in clypeis ſigniſque manipulorum elephantem fuiſſe. Tale in Hirtio videtur bello Africo: *Non ſum, inquit, tiro Labiene, ſed de legione decimâ veteranus. Tum Labienus, Non agnoſco, inquit, ſigna Decumanorum.* Et fortaſſe diſcrimina quædam ſua habuerunt, vt in Notitiâ imperij compârent.

Lupus in ſignis.

Elephas.

II. Ciuil.

DIALOG. VI.

Duplex, triplexque acies, & aliquot eius formæ.

SED nobis euenire videtur, quod pueris qui ad aquas ludunt. ij cùm lapillum in ſtagnum iecerint, paullatim magis magiſque maiores orbes faciunt: & tu ſcrupo vno iniecto, varios circulos conſequi facis rogationum, reſponſionum. Semel tibi dico, deſine. multa huic rei annexa, aut adſita: & ſi maximè coner,

Ἀλλ' οὔπως ἅμα πάντα δυνήσομαι αὐτὸς ἑλέσθαι.
At minimè potero complectier omnia ſolus.

Homer.

Redeamus, vnde abiuimus, ad Ordinem aciei, qui tamen explicatus. Sequebatur *Forma*, id eſt quâ poſiturâ & velut facie acies inſtructa. Hæc non varia admodum apud Romanos: & fuit ferè aut *Duplex*, aut *Triplex*. Duplex, cùm tota acies in cornua duo ſecta, Dextrum ac Læuum. Ea ſæpiſſimè obtinuit in exercitu Conſulari: cùm duæ legiones, & ſingulis ſua auxilia adiuncta. Hanc ſectionem certum eſt veterem eſſe, & aliis quoque gentibus vſurpatam. Poliænus quidem eam refert ad Pana auctorem. Διονύσου, inquit, στρατηγὸς ἦν ὁ πάν. οὗτος πρῶτος τάξιν εὗρεν, ὠνόμασε φάλαγγα, κέρας ἔταξε δεξιὸν καὶ λαιόν. ταύτῃ τοι ἀεὶ κερασφόρον τὸν πᾶνα δημιουργοῦσι: *Dionyſij ſiue Bacchi Dux fuit in militiâ Pan. Is primùm repperit ordinem, nominauit phalangem, cornu inſtituit dextrum & læuum. Ex quo cornutum etiam Pana vulgò defingunt.* Exempla aliquot eius locationis apud Romanos quærere, & ponere, ſit ſtillicidium de ſitulâ ſumere: ſexcenta ſunt. Triplex eſt, cùm præter cornua, alia etiam media exſurgit. Id quoque crebrum: non ſolùm vbi plures legiones, ſed

Acies duplex.

Lib. I. Stratag.

Cornua Pan repperit.

Triplex acies.

& cùm duæ: istis scilicet in medio positis; sociis ad vtrumque cornu. Res per se clara, & obuia exempla. Sed est & alia ratio Duplicis Triplicisque aciei: cùm præter simplicem illam diuisionem, à tergo etiam sectio fit & discrimen. Vt si quattuor legiones habeam, duas in fronte cum Sociis suis pono; totidem à tergo, velut in subsidiis suppono. Idem in duabus quoque factum, & aut Ala vtraque sociorum (siue Cornu mauis) præposita, subiunctis legionibus, aut contrà. In Liuio rem vide, pugnâ in Annibalem Marcelli: *Pugnatum amplius duabus horis est. cedere inde ab Romanis dextra Ala & Extraordinarij cæpêre. quod vbi Marcellus vidit, duodeuicesimam legionem in primam aciem inducit. Dum alij trepidè cedunt, alij segniter subeunt, turbata tota acies est.* Iterùm alio prœlio idem Marcellus: *Diu pugna neutrò inclinata stetit. primæ legioni tertia, dextræ Alæ sinistra subijt.* Sed & de legionibus ipsis sic dispositis, exempla. In Liuio: *Prætoris legiones in primâ acie fuerunt, Cornelius suas in subsidiis tenuit.* Alibi: *In primam aciem suas legiones Sempronius induxit, in subsidiis locatæ P. Licinij legiones.* Et plura. Has autem secundarias aut tertiarias legiones siue copias, *subsidia* aut *subsidiarias* etiam vocabant. Idem Liuius: *Cedenti duodecimæ legioni quæ in læuo cornu erat, tertiamdecimam legionem ex subsidiis in primam aciem firmamentum ducit.* Sallustius: *Ibi commutatis ordinibus, in dextro latere, quod proximum hostibus erat, triplicibus subsidiis aciem instruxit.* Nec totæ semper legiones, sed cohortes aliquot sic substitutæ. Liuius: *Subsidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ casus reseruabantur, in primam aciem extemplò emisit.* Sallustius: *Octo cohortes in fronte constituit, reliqua signa in subsidiis locat.* Ad has posituras Tibulli isti versus faciunt, ad Messallam:

Aliter duplex acies. *Lib. xxvii.* *Ibid. antè.* *Lib. xxx.* *Subsidia.* *Lib. xxix.* *In Iug.* *Lib. ix.*

Seu sit opus quadratum acies consistat in agmen,
Rectus vt æquatis decurrat frontibus ordo:
Seu libeat duplicem, seu iunctum cernere Martem,
Dextráque vt læuum teneat, dextrúmque sinistrâ
Miles, sitq; duplex gemini victoria casus.

Tibullus explicatus. Facit variam *pugnæ faciem*, vt ipse appellat. Primò, *Quadratam* simplicem, fronte recto: secundò, *Duplicem*, vtroque cornu: tertiò *Iunctam*, quam capiebam *Triplicem*, aliâ scilicet ad duas iunctâ. nam sic fiebat, quod hîc dicitur, vt dexterâ suâ miles qui in læuo est sinistram medij aspiciat; sinistrâ suâ, qui in dextro eiusdem medij dextram. Inspice, intelleges. Sed remoratur aut potiùs reuocat, quod sequitur

—— *sitq; duplex gemini victoria casus.*

Ita enim non duplex, sed triplex è triplici acie victoria sit & casus. An *Iunctam* igitur intellegit subiunctam & duplicatam, de quâ diximus? vt acies aciei sit supposita? Hoc opinor. & vtrobique sanè dexterâ suâ sinistram appositi cornus cornu aspicit, & contrà. Nec mihi displiceat etiam scribi: —— *duplicem seiunctum cernere Martem.* vt duas modò posituras nominet, Quadratam simplicem, indiuisam: & hanc abiunctam,

ctam, in duo cornua: facili ita sententiâ. Hæ præcipuæ sunt & receptæ Romanis instructiones: quas tamen leuiter variabant promouendo, aut retrahendo. Quid velim, exempla docebunt. Plerumque enim æqualiter vtroque cornu & simul concurrebant: quod Cato apud Festum dixit, *Recto fronte:* Tibullus in citatis versibus, *æquatis frontibus*. Et de eâ re Vegetius: *Vna depugnatio est fronte longâ, quadrato exercitu, sicut etiam nunc & propè semper solet prælium fieri*. Altera depugnatio *Obliqua*, cùm cornu ante cornu promouetur. Græci Tactici: λοξὴ φάλαγξ, ἡ τὸ μὲν κέρας ἕτερον, ὁπότερον ἂν προῃρῆται, πλησίον τῶν πολεμίων ἔχουσα, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα ποιουμένη. τὸ δὲ ἕτερον ἐν ἀποστάσει διὰ ὑποστολῆς ἔχουσα: *Obliqua phalanx, quæ alterum cornu, vtrumcumque prædictum fuerit, iuxta hostes magis admouet & eo prælium facit, alterum autem abiungit*. Vegetius de hoc genere: *Secunda depugnatio est Obliqua, plurimùm melior. Huius talis est modus. cùm instructæ acies ad congressum veniunt, tunc tu sinistram alam tuam* (Cornu intellegit, & mox ita vocat) *à dextrâ aduersarij longiùs separabis, ne vel missilia ad eam vel sagittæ perueniant: dextram autem alam tuam sinistræ illius alæ iunge, & ibi primùm inchoa prælium*. Sed ipse à Dextrâ modò committi vult prœlium, non æquè à Sinistrâ. & damnat ideò, *quòd tunc*, inquit, *quasi mancus est impetus, & aperti cum difficultate aggrediuntur hostes*. Benè monet, pro armaturâ veteri. Nam si cornu sinistrum tuum promoues aduersus hostile dextrum, profectò latus nudum obijcis hosti, qui missilibus aut sagittis à sinistro suo tutò petet. Hoc est quod ait, *apertos aggredi tunc hostem:* quia scuta nempe in sinistris. Qui aliam caussam quæsiuit, & ad infirmitatem sinistrarum partium retulit, næ ille Vegetium aut rem non cepit. Pro hac ratione Cæsar in Ariouistum pugnauit, & cùm triplicem aciem instruxisset, tamen *à dextro cornu* (eius verba sunt) *quòd eam partem hostium minimè firmam esse animaduerterat, prælium commisit*. Tertium genus, cùm in triplici acie, tertiam & mediam amoues ab hoste, & cornua modò immittis. Seneca tangit: *Quemadmodum idem exercitus modò latiùs panditur, modò in angustum coarctatur, & aut in cornua sinuatâ mediâ parte curuatur, aut rectâ fronte explicatur*. Scipio vsurpauit in Hispaniâ. qui cùm aliquot diebus obseruasset sic structam hostium aciem, vt optimi in medio essent, infirmiores in alis: ipse contrà instruxit, & auxilia in medio posuit; ciues & quod roboris erat, in alis. *Vbi igitur* (ait Liuius) *iam incipiendæ pugnæ tempus erat, Hispanos* (*ea media acies erat*) *pressò gradu incedere iubet. ipse è dextro cornu nuncium ad Silanum & Martium mittit vt cornu extenderent in sinistrâ parte, quemadmodum se tendentem à dextrâ vidissent, & cum expeditis peditum equitúmque priùs pugnam consererent, quàm coire inter se mediæ acies possent. Ita diductis cornibus sinus in medio erat, quia segniùs Hispanorum signa incedebant*. Hæc prouisio & instructio certam victoriam dedit, cùm firmissimi cum infirmis concurrerent, & alij dum suum hostem exspectant in medio manent otiosi, denique alienâ fugâ & clade consternati.

Frons recta.

Lib. III. cap XX.

Ea vulgatissima.

Frons obliqua.

Ibid.

Vegetio claritas.

I. Gallic.

Sinuata acies.

De vitâ beat. cap. IIII.

Lib. XXVIII.

Gibbera acies. ſternati. Quartum genus, huic aduerſum. cùm ſcilicet, ipſa media acies prominet, & incurrit prima in hoſtem. Græci ἐπικαμπὲς, *flexum* dicunt, ſiue etiam κυρτὸν *gibberum*. Aelianus: Ἐπικαμπὴς παράταξις, ἐπὰν τὰ μέσα τοῖς πολεμίοις προσπίπτῃ, τὰ δὲ κέρατα ἐκ τῶν ὀπίσω μερῶν ὄρθια ὑφ' ἑαυτῶν ἔχῃ τεταγμένα: *Flexa inſtructio dicitur, cùm media hoſtibus incidunt, cornua autem retrò recta habet collocata*. Hac Annibal in pugnâ Cannenſi ſcitiſſimè eſt vſus: ſed cum eâ quoque arte, vt cornua robuſtiſſima haberet & integra ſeruaret; & mediis denique pulſis, ſinu facto, immitteret ea vtrimque legionibus, victoriæ ſuæ certam cauſſam. Quàm vtiliter talia noſtri Duces meditentur & vſurpent? & paulatim credo facturos, vt ingenia & inſtitutionem quorumdam video, qui ſuccreſcunt.

DIALOG. VII.

Aliæ quædam acierum formæ. Cuneus, Globus, Forfex, Turris, Serra.

AVD. Non aliæ igitur aut plures Aciei formæ? nam reſiſtis & ſiles. LIPS. Cogito, ſi quid vtiliter etiam addam. Nam omnia congerere, & figuras aliquot ſubtiliter ex Tacticis delineare aut explicare, non eſt viſum: quo fine? Romani rarò vſurparunt, & ſunt magis inuentiunculæ & ſchematiſmi ingeniorum. Quædam tamen apud Romanos etiam vſurpata interdum, quæ ſtrictim & per indicem dat Cato. Feſtus ex eò citat: *Siue fortè opus ſit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut ſerrâ vt adoriare.* Cato ſenior eſt, quem ſcripſiſſe ſcimus De re mi-
Lib. x. cap. IX. litari. Hæc & pauca alia Agellius item prodit Capite proprio: *Vocabula ſunt militaria, quibus inſtructa certo modo acies ſolet appellari, Frons, Subſidia, Cuneus, Orbis, Globus, Forfices, Serra, Alæ, Turres.* Sed Catonis verba atque ordinem inſiſtamus: quia quæ prætereà Agellius, iam
Cuneus. per me aut ipſum te noris. Nominat *Cuneum*, primò. qui eſt cùm anguſta in fronte acies, trigoni formâ, paulatim ſe retrorſum pandit. Igitur &
Lib. I. cap. XXVI. *Trigonum* vocant. Vegetius: *In Trigonum, quem Cuneum vocãt, acies mutanda eſt.* Item Ἔμβολον ſiue roſtrum Græci. Illorum Scholia: Ἔμβολον παρατάξεως ὄνομα. ἔστι δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ῥόμβου: *Roſtrum inſtructionis nomen. eſt autem dimidia pars rhombi.* Dixêre & *Caput porcinum*, quia aſſimila-
Lib. XVII. tur, & quia velut fodit & ruit inuadendo. Ammianus: *Deſinente in anguſtum fronte, quem habitum Caput porcinum ſimplicitas militaris appel-*
Lib. III. cap. XIX. *lat*. Vegetius: *Cuneus multitudo peditum, quæ primò anguſtior, deinde latior procedit, & aduerſariorum ordines rumpit. Quam rem* (lego, *Quare*) *milites Caput porcinum appellant*. Sed vberrimè & optimè hæc omnia Agathias hiſtoricus, quem locum & Suidas exſcripſit, cuius
Lib. II. verba fideliter vertam; *Erat iis forma aciei velut in roſtrum. Litteræ enim Δ. aſſimilabatur. Et anterior pars quà in acutum deſinebat, tecta & denſa*

densa erat, quia scutis vndique muniebatur. Dixeris caput eos porci structurâ eâ efformasse. Crura autem vtrimque secundùm ordines & cohortes in profundum composita, & pleraque parte in obliquum extensa, deibant paullatim & disiungebantur, donec in maximam latitudinem progressa desinerent: ita vt medius locus vacuus relinqueretur, & terga militum nuda per ordinem conspicerentur. Hoc ille de Francis, qui pugnâ in Narsetem sic vsi. Sed & Hispani olim creberrimè. ac de iis Liuius: *Celtiberi vbi ordinatâ acie & signis collatis se non esse pares legionibus senserunt, cuneo impressionem fecerunt. quo tantum valent genere pugnæ, vt quacumque parte perculêre, impetu suo sustineri nequeant.* Romani etiam non raro. vt apud Liuium: *Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstet, transibimus.* Apud Cæsarem: *Milites castris exclusi, cuneo facto, & duce Trebonio equite Rom. per medios hostes perrumpunt.* Etsi vox ea notione etiam aliâ, ne erres: significatque historicis multitudinem confertam. Ita Liuius: *Cuneum Macedonum, phalangem ipsi vocant.* Idem de manipulis vel cohortibus Latinorum: *Tantâ cæde perrupêre cuneos.* Tacitus: *Cateruis & cuneis concurrebant.* Cæsar: *Hostes in foro ac locis patentioribus cuneatim constiterunt.* Sed secunda forma in Catone, *Globus.* quem Vegetius explicat, & dici ait, *qui à suâ acie separatus, vago superuentu incursat inimicos.* Sed credo & figurâ globosâ & in rotundum fuisse. Tertia, *Forceps*: quæ in Agellio *Forfex*: sed in figurâ idem est. Dicitur, cùm contraria Cuneo acies instruitur, latioribus primis & apertis, ac paullatim desinentibus in angustum. Vegetius de eâ: *Ex lectissimis militibus consertis in V litteram hic ordo componitur, & illum Cuneum excipit, atque ex vtraque parte concludit.* Vbi & vsum eius vides, ad cuneum soluendum & atterendum. Fecit Narses apud Agathiam contra Francos: τότε, inquit, ὁ Νάρσης ἐπικάμψας ἠρέμα καὶ ὑπομηκύνας τὰ κέρατα, καὶ ἐπικάμπιον ἐμπροσθίαν (ὥς ἂν οἱ τακτικοὶ ὀνομάσαιεν) τὴν φάλαγγα καταστήσας, παρακελεύεται, & alia: *Tum Narses incuruans paullatim & cornua producens, & Inflexam anteriorem, vt suo verbo Militares scriptores dixerint, aciem constituens, iussit, &c.* Spectauit & huc Ammianus: *Cogitatum est enim solicitéque præstructum, vt sæuientes vltra solitum Alemanni vagantésque effusi, multitudine geminatâ nostrorum, forcipis specie, trusi in angustias cæderentur.* Quartum in Catone, *Turres.* Ea forma Græcis πύργος & Hesychius explicat τάξιν ὁπλιτῶν ἐν τετραγώνῳ: *ordinem militum in quadro.* Eustathius in hoc Homeri:

Hispani vsi cunei. Lib. xl. | Lib. xxii. | vi. Gallic. | Lib. xxxii. | Lib. viii. | vii. Gallic. | Globus. Lib. iii. cap. xix. | Forceps. | Lib. i. | Turris.

> Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες:
> *Ast hi turritim sese ipsos deinde locantes:*

Iliad. μ.

is, inquam notat: *πύργος δὲ νῦν ἐῤῥέθη διάταξις στρατιωτικὴ τετραγωνοειδὴς, καὶ πλινθίον συντεταγμένη: Turris nunc à poëtâ dicta est instructio militaris, quadriformis, iuxta laterculum disposita.* Vúltne idem cum laterculo esse? an constare è laterculis, & Turrim esse in altum pro-

Turris.

Laterculum.

fundumque quadram instructionem? laterculum autem potius, iacentem, & in latum? Voces & imagines subindicant. Quintum *Serra*. de quâ in Festo: *Serra præliari dicitur, cùm assiduè acceditur receditúrque, neque vllo consistitur tempore.* Id fiebat cùm manipuli primæ aciei modò inuadebant, modò resiliebant; & reddebatur dentata quædam forma. Potuit & aliter, cùm Velites ex interuallis manipulorum insiliebant & resiliebant. Ita Paulus Æmilius, pugnâ in Persem: *Triplicem aciem cuneis* (id est manipulis) *instruxit. inter quos subinde Velites emisit. Quo genere cùm profligari nihil videret, cedere instituit, vt duceret hostes in confragosa.* Non alia equidem de figuris habeo digna aut vtilia dictu.

Serra.

Frontin. lib. II. cap. III.

DIALOG. VIII.

Exempla aliquot pugnarum: Crassi, Manlij, Cæsaris cum Afranio, Cæsaris cum Pompeio.

AVD. Commodum & comem te mihi exhibes, testari debeo, ita me Deus amet. Sed ecquid etiam magis? & per exempla te diffundis, atque illustras aut approbas præcipuas istas formas? Insignes multæ pugnæ pugnatæ sunt, velim quasi * αὐτόπτης paulisper esse, & lustrare te designante. LIPS. Possim cum Socrate dicere, * σὺ δέ με οἴει λόγων τινὰ εἶναι θύλακον. Et vnde hæc mihi prompta? AVD. Nempe cottidie iis inuersaris, & Historiæ, tuum pabulum. Denique an vnquam * ἑρμῆς ἀμύθητος? LIPS. Pertendis, & ideò sequor. Molli fronte sum ad negandum. atque vt aqua in ligno aut læui lapide facilè ducentis digitos sequitur, sic ego preces. Videbo an memoria fauebit: audi. Esto prima forma *Quadrata* simplex, sine vllâ diuisione. Haud sæpe repperi: est tamen in Plutarchi Crasso his à me redditis verbis. Nam ille ita struxit in Parthos.

* ocularis spectator.
* Tu me censes sermonũ aliquem esse saccum.
* Mercurius infans
Quadrata iusta acies.

PLVT. *At Crassus attonitus fuit prorsus, & præ trepidatio-*
„ *ne non planè consistens struxit aciem. Primùm quidem,*
„ *de Cassij sententiâ, raram & tenuem per plurimum cam-*
„ *pi producẽs, ne circumueniretur: & equitatum ad cornua*
„ *diffudit. Posteà immutauit, ac contractis copiis ancipi-*
„ *tem aciem fecit, & profundum laterculum, sic vt duode-*
„ *cim cohortes quodque latus teneret. Ad quamque cohor-*

tem

tem equitum Turmam apposuit, vt nulla pars indiga „
auxilij equestris esset. „

Mira hæc fuit dispositio, singillatim examinanda. Ait:

„ *Raram & tenuem.*] Cassiana hæc sententia bona erat contra equitatum, quo hostis valebat. Alioqui contra grauem & statarium militem non item, quia facilis perruptu: quod sic in Liuio, XXV. *Porrectæ in longitudinem acies, clamantibus Tribunis, nihil introrsus roboris ac virium esse, & quacumque impetum fecissent hostes, perrupturos.*

„ *Profundum laterculum.*] Vides ergo plurimùm esse laterculum non profundum, id est, vt dixi, suprà, expassum & iacentem. Sed iste Crassi æquilaterus fuit.

„ *Vt duodecim cohortes vnumquodque latus teneret.*] Istæ sint cohortes non nisi quadragintaquattuor, simplici ordine sic dispositæ: si tamen repeti placet, & in numerum bis venire cohortes aut turmas angulares. Si non, age ponamus reipsâ vndique duodecim: atque erunt quadragintaocto. etsi neutrum sine scrupulo fiet. Nam Crassus legiones ibi habuit, ipso Plutarcho auctore, *septenas*. at ille cohortium numerus non explerit omnino *quinas*. Cogitandum igitur & adsumendum, reliquas *vigintiduas* cohortes in mediâ quadraturâ ad subsidium sitas. Idem de leui armaturâ supplendum. quam habuit ad *octo millia*, ex eodem Plutarcho. Vbi igitur hæc? vel inter equitatum & cohortes interiecta, vt solet, vel sparsa in fronte.

Pensitata Plutarchi verba.

„ *Ad quamque cohortem equitum turmam.*] Nec hîc res sine nodo. In Græco est ἱππέων ἴλην. *Alam* igitur vertimus, vt alij? Oportet tum fuisse tot alas quot cohortes, & essent *septuaginta*: inmanis numerus, etiamsi minuas & infrequentes ponas. An magis ergo *Turmam*, vt ego? omnino verius est. etsi nec sic numerus vndique iustus: quia Turmæ *septuaginta* efficiant non nisi equites largissime *bis mille octingentos*. At enimuerò *quattuor millia* equitum noster iste tribuit Crasso. Tamen hîc maneo & perseuero: sed cum indicatione, aliquot turmas equitum præsidij caussâ aut subsidij in medio stetisse, iuxta ipsos Duces. Paullò pòst quidem lego in Plutarcho, Crassum filium erupisse cum *mille trecentis equitibus:* atque ita facilè ad numerum dictum, aut suprà, pertingas. Hæc scrutari interdum vtile: nec cum vulgo, scriptores tenui lectione & velut summis labiis libare. Esto forma altera. *Quadrata* duplex. Exempla centena: sed sume acrem illam pugnam pro imperio, inter Latinos & Romanos, ad quam Liuij verba pertinent quæ suprà adduximus, & hæc quæ addit:

ἴλη pro Turmâ.

Quadrata gemina.

Livivs Lib.viii.

Instructis sicut antè dictum est ordinibus, processere
,, in aciem. Manlius dextro, Decius læuo cornu præerant.
,, Primò vtrimque æquis viribus res gerebatur, deinde ab
,, læuo cornu Hastati Romani non ferentes impreßionem
,, Latinorum se ad Principes recepêre.

Ecce quattuor hîc legiones fuêre, in quoque cornu igitur duæ. Quomodo instructæ? *ordinibus*, inquit, *quibus antè dictum est:* id fuit, vt diuisio corporum esset in Hastatos, Principes, Triarios. Quæ diuisio in quacumque dispositione olim firma · & in simplici formâ aperta. Fiebat enim tum retrorsum quasi triplex acies, porrecta & in laterculum jacens. Homerica illa vetus non longè absistit:

Ordo triplex.

Iliad. δ.

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς
Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο· κακοὺς δ' ἐς μέσον ἔλασσεν:
Atque equites posuit cum curribus ordine primo,
A tergo pedites præstanti robore, belli
Munimen septúmque, sed in medio agmine viles.

Ecce, triplex in profundum est acies, cum viis & interuallis: sed differt à Romanâ, quòd in medio viles sint & imbecilli, quos ipsi in fronte magis ponebant. Cetera vix abeunt, & fortissimi certe in tergo, vt Triarij nostri. Eustathius in hunc locum: *Herodorus & Apion*, inquit, *dicunt ad laterculum aciem hanc structam: hoc est, ad ordines oblongos, pari numero constantes, vt inter duos ordines via aliqua sit media, per quam progredi ac regredi liceat: quas vias poëta appellat Pontes.* Tales igitur Ordines, siue Genera, vt ego appellaui: sed hæc ipsa deinde diuisa in manipulos, cum suis interuallis. Sed ipsi manipuli quomodo, & quàm densè ordinati? In quadrum fuisse hoc primum moneo: & ex cuneis illis quadris, quadratum deinde corpus totius legionis. Iccircò Ennio *Quadrata legio* dicta, non à numero quater millium, vt vult Festus. Et hoc sensu Panegyricus de acie iam dispositâ: *Gradu pleno ferentes agmina quadrata legiones.* Ergo si iustè propemodum quadratos manipulos volumus; fuerint in quaq; lineâ deni milites in latum, duodeni in longum. Ita legio Polybiana in fronte habuerit *centum* viros: in profundum *trigintaquattuor*, sic vt Triarios (ij dimidiati sunt) diuidas in senos & denos. Senos in latum, denos in profundum. Haud longè à meo calculo acies & phalanx Antiochi regis abiit: *quæ à fronte introrsus in duos & triginta armatorum ordines patebat.* Ita Liuius describit: qui non alibi (quod sciam) tenuiter ita de ipsis Romanis. Nisi quis tamen huc ducit, quod est in pugnâ cum Latinis: *Aciem in plures ordines instructam,*

Quadrata legio.

Lib. xxxvii

Examinata Liuij scriptio.

ctam, ordinem ſexagintaduos milites habuiſſe: ita inquam, vt quiſque manipulus diuiſus in duas partes, in fronte *duos* viros habuerit, introrſus *ſexaginta duos*. Ita legio vna Polybiana in profundum habuiſſet viros *centum quinquaginta*: in latum, non niſi *viginti*. Quod fortaſſe ſub initia haud abſurdum ſic fuiſſe: & inde *Ordines* dictos, quia duplex ita ſeries eſſet in Manipulo vno. Cogitetur. *Orde in manipulos.* At poſteà, non mihi dubium manipulos raros, denſos, factos pro tempore & arbitrio ducum, & legionem tamen in latum magis extenſam. Id eò, quò plures in fronte pugnatores eſſent, nec tot otioſæ manus; tum etiam, vt Principes pila ſua poſſent permittere ad hoſtem. Quod identidem factitatum legimus, haud commodè ſi prior acies tam profunda. Huic rei etiam inuentum reperio, vt in genua primi ſubſiderēt, donec poſteri emiſiſſent. *Ratio mittendi pila.* Appianus notat de Sulpicio Dictatore in Gallos: Ἐκέλευσε τοὺς ἐπὶ τοῦ μετώπου τεταγμένους ἐξακοντίσαντας ὁμοῦ συγκαθίσαι τάχιστα, μέχρι βάλωσιν οἱ δεύτεροι, καὶ τρίτοι, καὶ τέταρτοι. τοὺς δὲ ἀφέντας ἀεὶ συνίζειν. ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν ἐνεχθείη τὰ δόρατα. In Gallic. *Iuſſit eos qui in fronte erant cùm iecissent, ſimul inclinare & ſubſidere, donec ſecundi & tertij & quarti iecissent. Vt autem quiſque emiſiſſet, ſubſidere, ne in ipſos tela inferrentur.* Hoc etſi ibi factum Appianus velut ſingulariter notat; tamen credo & aliàs, atque hunc fuiſſe cōmunem morem. Quomodo efficaciter alioqui tot tela emiſſa? De ordinibus hoc poſſum dicere. quos tamen valdè interdum auctos, & * εἰς βάθος *in Profundum.* ductos non nego, cùm locus arctus ita vellet. Liuius appellat *Multiplicare ordines.* Lib. II. *Quæres,* inquit, *& paucitatem eorum inſignem, & multitudinem Etruſcorum, multiplicatis in arcto ordinibus faciebat.* *Multiplicatio ordinum.* Ad quem locum Glareanus ſubſiſtere & caligare ſe fatetur, Sigonius & Robortellus digladiantur: ſententia autem planiſſima videtur & facilis tranſitu, cùm pauci in arcto loco ſunt, è propinquo numerari & conſpici, quod in Romanis ibi: cùm multi, magis etiam apparêre, tergo retrorſum diffuſo & vaſto, quod in Etruſcis. Multiplicantur igitur ordines ſiue in profundum, ſiue etiam in latum. vt in Curtio: *Triginta & duo armatorum ordines ibant: neque enim latiùs extendi aciem patiebantur anguſtiæ. paullatim deinde laxare ſe ſinus montium & maius aperire ſpatium cœperant, ita vt non pedes ſolùm pluribus ordinibus incedere, ſed etiam lateribus circumfundi poſſet equitatus.* Lib. III. Ordines enim ſinguli viri, quos alij vel ponè ſequuntur, vel ad latus adhærent: pro duplici aſpectu. Vegetium video & *Acies* hoc ſenſu dixiſſe, libro II. cap. XV. Sed enim, vt quanto loco quanti milites ordinari poſſint & ſoleāt videamus, opus prænoſcere ſpatium, quod inter eos fuit. *Spatium inter ſingulos.* Id Polybius noſter expreſſit, cùm Romana arma & militiam componit cum Macedonicis: Ἵστανται μὲν οὖν ἐν τρισὶ ποσὶ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ Ῥωμαῖοι: Lib. XVII. *Conſiſtunt igitur in tribus pedibus vnà cum armis etiā Romani.* Significat, tam Romanos quàm Macedonas, *tres pedes* ſpatij habuiſſe: idque vtrimque, à latere & à tergo. Ita enim addit: *ob gladij ſcutíque vſum commodum, debere eos habere ſpatium, vt minimum, tres pedes,*

des,

Diſſenſio Vegetij à Polybio. Lib. III. cap. XIIII.

des, κατ' ἐπιστάτην καὶ κατὰ παραστάτην, vt loquitur : *inter ſubſtitem, & inter adſtitem:* quod eſt, à tergo & ad latus. Vegetius paullum diuerſè. *Singuli armati*, inquit, *in directum ternos pedes inter ſe occupare conſueuerunt, hoc eſt in mille paſſibus, mille ſexcenti ſexaginta ſex pedites ordinantur in longum vt nec acies interluceat, & ſpatium ſit arma tractandi. Inter ordinem autem & ordinem à tergo in latum, ſex pedes diſtare voluerunt, vt haberent pugnantes ſpatium accedendi & recedendi. Vehementiùs enim cum ſaltu curſûque tela mittuntur.* Ecce in directum, vt ipſe ait, ſiue κατὰ παραστάτην cum Polybio, *pedes* dat *ternos*, & in hoc conſentiant: inter ordines, id eſt inter præſtites & ſubſtites, duplicat & facit *ſex pedes*. Atqui Polybius & hîc non niſi *ternos*. Concilies, quòd Polybius de pugnâ propinquâ & in manibus loquitur; Vegetius aſpicit magis longinquam, & cùm iacula emittuntur. Hîc autem pluſculo ſpacio opus: ſed poſteà coëunt & ſe denſant. Semel hæc dicta ad vniuerſam inſtructionem ſunto: & Imaginem tibi communis huius pugnæ pingo, ſed ad numeros Polybianos.

Inſeratur Iconiſmus Aciei vulgatæ.

DECLA-

ICONISMVS ACIEI VVLGATAE.

A. *Equites sociorum, vtriusque cornu viginti Turmae.*
B. *Hastati sociorum Alae sinistrae.*
C. *Hastati legionis secundae.*
D. *Hastati legionis primae.*
E. *Hastati sociorum Alae dextrae.*
F. *Equites Romani, Turmae viginti vtriusq; legionis.*
G. *Equites Extraordinarij, vtriusq; cornu Turmae octo.*
H. *Principes sociorum sinistri.*
I. *Principes legionis secundae.*
K. *Principes legionis primae.*
L. *Principes sociorum dextri.*
M. *Triarij sociorum.*
N. *Extraordinarij pedites, cohortes duae.*
O. *Triarij legionis secundae.*
P. *Imperator, circa eum Tribb. & custodia equitum peditumque. Stat ante aquilas.*
Q. *Triarij legionis primae.*
R. *Extraordinarij pedites, vt ante, alterius Alae.*
S. *Triarij sociorum.*
T. *Velites sparsi ante et per interualla.*
V. *Legatus qui praeest cornui.*

DECLARATIO ICONISMI.

ACIES media *legiones duas habet: quarum honestior ad dexteram. Sic Hirtius, bello Hispaniensi:* Hîc Decumani suum locum, cornu dextrum tenebant; sinistrum tertia & quarta legio. *Ipse Cæsar, acie Pharsalicâ:* Cæsar superius institutum ser- III. Ciuil.
uans, decimam legionem in dextro cornu collocauerat. *Institutum, id est morem in disponendo. Atque hoc eximia virtus eius legionis faciebat: alioqui vel dilectum ordine posita, vt* Prima, Secunda, Tertia: *vel forte, ad vitandam æmulationem. Tacitus:* Dum legiones II. Hist.
de ordine agminis sortiuntur, equites prorupêre.

SOCII, *sunt in cornibus: siue per Manipulos, siue magis per Cohortes disponis. Ij numerum legionum (ob detractiones) non æquant: sed subuentio ab Extraordinariis, quos a tergo iis iungam. Et sanè iunctim ita pugnasse lego. vt in Liuij* XXVII. Cedere inde ab Romanis dextera Ala & Extraordinarij cœpêre. *Iterum* XXXV. Sinistra Sociorum Ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant. *Istæ enim Alæ de peditibus capiendæ.*

EQVITES *ad latera paullum prominentes, vt solent. Diuisi in turmas suas intellegi debent: & sæpe seorsim Romani, seorsim Sociales.* Extraordinarij *equites tamen Romanis iungi potuerunt, quia hi pauciores, & Socij excedebant. Facile hæc ἀναλόγως diducere & partiri, siquis intendet.*

INTERVALLA agminum *aliqua, & aliàs alia, pro locis copiisq́ue. In Cæsare obseruo, vbi ipse atque Afranius aciem sub castris instruunt, hæc verba:* Non amplius pedum mil- I Ciuil.
libus duobus ab castris castra distabant. Hinc duas partes Acies occupabant duæ, tertia vacabat ad incursum. *Considera, videbis in quaque trium partium paullo plus quàm stadium, siue* DC. *pedes, esse: ergo tota vna Acies, cum suis interuallis, interdum non plus occupauit. Simile ex altero eius loco eruo,* I. *Ciuil.* Pompeius, *inquit*, exercitum pro castris constituebat; sic vt tertia Acies vallum contingeret, omnisque eius exercitus telis ex vallo adiectis posset protegi. *Atqui multæ ibi legiones: nec tamen profunditas maior, quàm vt intra teli iactum essent. Is autem iactus, nec in sagittis quidem, Stadium excedit, imò sæpe nec pertingit. Ergo verè diximus, atque hîc ostendimus, in longum magis quàm densum veterum Acies institutas.*

AQVILÆ *in Triariis posui, & iuxta Imperatorem, Tribunorum quosdam, & Euocatos Ablectosq́ue. Si non omnia tam expressè, è verbis nostris hîc aut alibi explcantur. Nam sculptores (vt semel moneam) non semper pro nostrâ mentem suam & manum aptant. Quòd si Aquilæ etiam in Principibus ponendæ, fiat, & mutanda mutentur. Omnia minuta, & quidquid tricarum occurrit, in scripto edifferere difficile est.*

AT NOS pergamus porrò, & exemplum etiam pugnæ vnius aut alterius ex inferiore æuo habe. Prius Cæsarianæ cum Afranio: etsi non pugnæ propriè (nec enim ad manus ventum) sed instructionis ad pugnam, quæ sperabatur. Cæsar ipse sic describit:

Acies erat Afraniana duplex, legio V. *&* III. *in sub-* CÆS.
sidiis locum alariæ cohortis obtinebat. Cæsaris triplex, sed " I. Ciuil.
primam aciem quaternæ cohortes ex V. *legione tenebant,* "
has subsidiariæ ternæ, & rursus aliæ totidem suæ cuiusque "
legionis subsequebantur. Sagittarij funditoresq́ue mediâ "
continebantur acie, equitatus latera cingebat. "

Res perobscura videtur, & eò magis quia parum pura verba. Scribitur, *acies Afraniana duplex legio* V. *&* III. *in subsidiis.* Quid? eóne sensu, vt vna legio quinta in fronte fuerit, altera in subsidiis vt solent alariæ cohortes? An magis placet cum Faërno (viro & Critico bono, quod scripta mihi probant) rescribere, *duplex ex legione primâ & tertiâ, in subsidiis locum alariæ cohortes obtinebant.* In parte melius veriusq́;, fateor: sed vtrouis modo, duæ tantùm legiones Afranio tribuuntur, falsò. Ille verò quinque habuit, quod ex Cæsaris priore scriptione certum est: imò vel septem, si emendata est epitoma Liuiana. Sed sunto quinque: & legamus igitur, *Acies erat Afraniana duplex, legionum quinque, & in subsidiis l. a. cohortes obtinebant.* Iste est sensus. Afranius duplicem aciem struxit. prior fuit è quinque legionibus distincta, altera subsidiaria è cohortibus alaribus siue sociis, nempe Hispanis. Hos enim grandi numero Afranius conscripserat, habebatque ad cohortes circiter *octoginta,* quod è prioribus item Cæsarianis constat. Ergo quia numero æquabat ferè octo legiones, pro legionibus iis est vsus in acie secundâ. Quid autem Cæsar? ipse triplicem ita struxit.

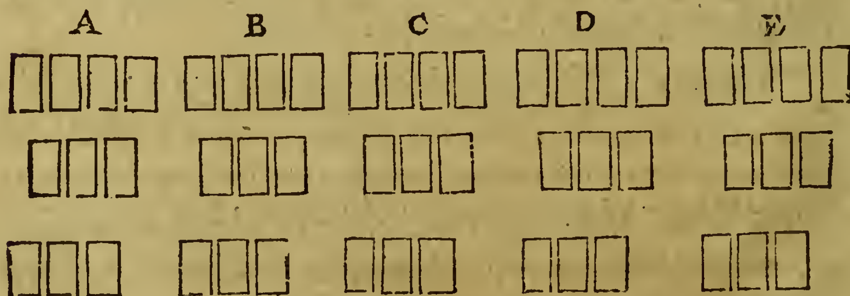
Deprauatus Cæsar.

Is correctus.

», *Primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant.*] Si hæc sequeris, non nisi pauculæ cohortes in totâ acie erunt, impar valdè numerus pro Afranij: & falsus etiam pro copiis, quas Cæsar tunc habebat. Nam & ipsi legiones quinque fuerunt, nec eâ parte vincebatur: sed auxilia exigua aut nulla habebat, eoq́; artificiosâ diuisione se muniuit, & copias locauit. Lege igitur: *quaternæ cohortes ex quinque legionibus,* & scito numerorum errorem esse. Dispositio talis. In primâ acie quinquies quaternæ cohortes, in secundâ quinquies ternæ, in tertiâ totidem: atque addit, *suæ cuiusque legionis.* id est, quamque vnam legionem sic in tres partes diuisam, vt primâ acie habuerit quattuor cohortes, secundâ & tertiâ ternas. Nihil verius aut clarius: & nónne bis ternæ, & semel quaternæ cohortes, legio vna sunt? Dispositio autem haud dubiè cohortium fuit obliqua, cum interuallis suis, & ad instar manipulorum. Addit de Sagittariis, qui in mediâ acie: hoc est vel in medio totius, vel in Partium interuallis. Equites ad latera, de more. Ecce delineabo crassè hanc Aciem, nequid erres.

Reiecta vulgata lectio.

Vera reposita.

A. signat legionem primam, cuius sunt subsita cohortes: B. secundam, & sic deinceps.

Altera

Altera explicanda mihi pugna & instructio eiusdem Cæsaris in Pompeium campis Pharsalicis. Ea pugna magna, inter magnos duces, vltima in libertate & pro libertate. Cæsaris verba plura sunt, excerpam quæ meæ rei.

Cæsar cùm Pompeij castris appropinquasset, ad hunc modum aciem eius instructam animaduertit. Erant in sinistro cornu legiones duæ, traditæ à Cæsare ex Sc° initio dissensionis. quarũ vna prima, altera tertia appellabatur. in eo loco ipse erat Pompeius. Mediam aciem Scipio cum legionibus Syriacis tenebat. Ciliciensis legio cõiuncta cum cohortibus Hispanis, quas traductas ab Afranio docuimus, in dextro cornu erant collocatæ. Has firmißimas se habere Pompeius existimabat. reliquas inter aciẽ mediam cornuaq́; interiecerat, numeroq́; cohortes centum decem expleuerat. hæc erant millia quinquagintaquinque. Euocatorum circiter duo millia, quæ totâ acie disperserat. CÆS. III. Ciuil.

Ipsa verba prius lustranda breuiter sunt, verè inquam lustranda alibi & purganda. Ait:

» *Altera tertia appellabatur.*] Inepte hoc, *appellabatur*: nec vnquam ita ipse Cæsar. Qui hoc fecit, quasi de æuo veteri locutus est, & cùm iam non istæ appellationes. Sed hoc & alia vitia aut interpolationes crebrò nos in Cæsare deprehendimus, & protrahemus vnà cum ipso, si Deus volet. Nunc de re. *Tertia*, inquit. Imò *Quarta* est Lucano: *De cognomine legionis dubitatum.*

—— cornus tibi cura sinistri
Lentule cum primâ, quæ tum fuit optima bello,
Et quartâ legione datur.

Poëtam hoc ignorasse, aut neglexisse? non solet in his talibus, & historicâ fide agit. Ego verò numerum eius in Cæsarem admiserim: hoc magis, quòd Commentarij isti alibi in eodem numero vacillant. Nam quæ hîc est *tertia*, ea scribitur in octauo Gallicorum, *decimaquinta. Ex suo numero*, inquit Hirtius, *decimamquintam ex Sc. tradi iubet.*

» *In eo loco ipse erat Pompeius.*] Dissentiunt Plutarchus, Appianus, Lucanus: quos vide. Cæsari in hac re cur non est creditum? an ipse mente totus in pugnam parum certò hæc animaduertit? & vidit ibi fortasse Pompeium, sed non substitit & aliò mox iuit? an hæc etiam corrupta?

» *Cum legionibus Syriacis.*] Quæ duæ. Initio huius libri: *Exspectabat cum Scipione ex Syriâ legiones duas.*

» *Cum cohortibus Hispanis.*] Caue imponat tibi, & putes Hispanos *Cohortes Hispanienses.*

gente fuisse. Non. nec is honos vel fortissimis exteris, vt inter legiones locentur & pugnent. Intelligit Romanas cohortes, sed quæ in Hispania fuerant cum Afranio, & ab eo traductæ ad Pompeium erant: aptiusque dixisset *Hispanienses*. Veteranus haud dubiè miles, & reliquiæ illarum legionum, quæ partim Cæsari adhæserant, partim domum iuerant relictis signis.

„ *Traductas ab Afranio docuimus.*] Nusquam in his libris doctum, qui & aliàs mutili.

„ *Has firmissimas se habere.*] Non ad cohortes tantùm refert, sed ad legiones omnes dictas: quæ veteranæ scilicet fuerunt.

„ *Reliquas.*] Nempe quinque legiones tironum. Ex ipso Cæsare, qui Pompeio cohortes cx. tribuit: ergo legiones vndecim. De hac locaturâ Frontinus: *Legiones secundùm virtutem cuiusque firmissimas in cornibus & in medio collocauit, spatia his interposita tironibus suppleuit.* Sed quo sensu *spatia interposita suppleta* dicit Frontinus; aut Cæsar, *legiones reliquas interiectas?* An vt in fronte simplici vndecim istæ legiones fuerint? an vt, more manipulari illo, istæ quinque introrsum paullò reductæ & ad spatia appositæ fuerint? Mihi hoc aptius videatur, & vt triplex illa acies maneat distincta, fortasse alioqui confundenda: etsi verba tamen in priorem etiam mentem eunt.

Lib. II. cap. IIII.

„ *Hæc erant millia quinquaginta quinque.*] Negant Plutarchus & Appianus, qui de *quadragintaquinque* millibus magis dicunt. Nam Plutarchus Cæsarem habuisse XXII. *millia* scribit, Pompeium paullò *plus altero tanto*. Est etiam in optimo Torrentij (Antistitis nostri in religione & doctrinâ) libro, XLV. *millia* palàm scriptum. Atqui vndecim legiones fuisse diximus. Quid tum? sex veteranæ fuerunt, eoq; parum plenæ: sed nec tironum illo æuo tam grandes. Argumentum è pluribus Cæsaris locis, sed & ex isto: cùm suas copias scribit non nisi XXII. *millium* fuisse. Atquin habuit *octoginta cohortes*, id est legiones octo. Ergo nec *termillenæ* singulæ fuerunt, scilicet quia prœliis accisæ, & veteranæ.

Modicæ aut paruæ legiones veteres.

„ *Totâ acie disperserat.*] Hoc verò notandum est. & colligas Euocatos in acie certum locum non habuisse, sed aut circa Imperatorem stetisse quosdam, aut maiorem partem per manipulos variè sparsos: idque in fronte iuxta Centuriones, reliquis regimen & exemplum. Nunc Cæsaris aciem videamus, & lege hæc verba:

Euocatorũ loci.

CÆS. *Cæsar superius institutum seruans, decimam legionem*
„ *in dextro cornu, nonam in sinistro collocauerat, tametsi*
„ *erat Dyrrhachinis prœliis vehemẽter attenuata. huic sic*
„ *iunxit octauam, vt penè vnam è duabus efficeret, atque*
„ *alteram alteri præsidio esse iusserat. cohortes in acie habe-*
bat

bat octoginta, quæ ſumma erat XXII. ∞. *Siniſtro cor-* „
nu Antonium, dextro P. Sullam, mediâ acie Cn. Domi- „
tium præfecerat, ipſe contra Pompeium conſtitit. ſimul „
his rebus animaduerſis quas demonſtrauimus, timens ne „
à multitudine equitum dextrum cornu circumueniretur, „
celeriter ex ternâ acie ſingulas cohortes detraxit, atque ex „
his quartam inſtituit.. „

„ *Huic ſic iunxit octauam.*] Cæſar numero legionum non tam potens quàm Pompeius, robore præpollebat. Itaque ad eius exemplum aciem triplicem quidem inſtruxit, ſed non legionibus ſic denſauit. Dumtaxat ſiniſtro cornu duæ fuerunt, eæq; ſemiplenæ: medio, & dextro, vtrobique vna. Superſunt ergo quattuor etiam legiones, vbi locandæ? nihil ipſe dixit, quod miror. ſed cogitandum, ab eodem Pompeij exemplo, fuiſſe interiectas, aut ſubiectas. Sed addit:

„ *Ex ternâ acie ſingulas cohortes detraxit, & ex his quartam inſtituit.*] Legendum, *ex ternâ acie ſenas cohortes*. Senas dico, & ita palam Plutarchus, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἓξ σπείρας: *ab extremo agmine ſex cohortes*. Et in Pompeio: σπείρας ἓξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων: *cohortes ſex ex vltimis aut ſubſidiariis*. in Frontino quoque is numerus: *Sex cohortes*, inquit, *in ſubſidio tenuit, ſed dextro latere conuerſas in obliquum.* De quo ſitu etiam Lucanus: —— *tenet obliquas poſt ſigna cohortes.* Correctus Cæſar.

Atque hæc eſt quarta illa acies, victoriæ eius cauſſa. Detraxit autem eas binas è quaque acie vltimâ: atq; ita rectè ſcriptum, *ex ternâ acie* (aut *tertiâ.*) Si tamen *extremâ* etiam ſcribas, haud malè. Miramur Florum has *Germanorum cohortes* appellare: quas Cæſar quidem oſtendit ex ipſis legionibus detractas. Lubet Frontini verba addere ſuper vtraque hac acie: *Cn. Pompeius aduerſus C. Cæſarem Palæpharſali triplicem inſtruxit aciem, quarum ſingulæ denos ordines haberent in latitudinem. Legiones ſecundùm virtutem cuiuſque, in cornibus & in medio collocauit, ſpatia his interpoſita tironibus ſuppleuit. Aduerſus hanc ordinationem Iulius Cæſar & ipſe triplici acie diſpoſitis in fronte legionibus, ſiniſtrum latus ne circuiri poſſet, admouit paludibus.* Lib. II. cap. III. Noto quod ait, *denos ordines habuiſſe ſingulas Pompeij acies in latitudinem.* quo id ſenſu? opinor, hoc vult: cùm quæque acies duas legiones haberet, in fronte quinas & quinas cohortes ſtetiſſe, aliis quinis & quinis ſubiunctis: atque ita factos decem ordines, vt appellat, ſiue ſeries & velut ſtrigas. Non enim tam diſtinctè in manipulos hîc diuiſi, vbi tantus legionum numerus: ſed nec fortaſſe in Haſtatos, Principes, Triarios, nimis accuratè. Imò vereor, vt poſt Sullam & ſocios receptos, nomina quidem iſta in Ordinibus manſerint & Centurionibus: vix vſum habuerint in acie ipsâ. Appello ad Cæſarem, Tacitum & illos ſcriptores, nuſquam locatam aciem ſignatè ſic reperies: ſed per cohortes Frontinus explicatus.

aut legiones diuisam. AVD. Magister, hoc de Ordinibus in Frontino subobscurè à te dictum, recipe & edissere. LIPS. Dico, in quaque legione quinque cohortes stetisse in fronte, & quinque alteras in subsidiis: cùm autem duæ legiones in quaque acie, surgũt deni illi Ordines Frontini, id est cohortes. Nam lineas ipsas virorum singulas, Ordines si hîc pro vulgato more appellem; valdè hæream, & omnes istæ legiones, non nisi triginta viros habuerint in fronte. Omnino molestus Frontini locus, an & suspectus? & fortasse, *in altitudinem* melius apud eum scribi. Etsi nec ea profunditas magna, pro numero quidem copiarum. An nota numeralis praua est, & pro x. *denariâ* notâ, hæc finitima ∞. *millenaria* substituenda est? Ita essent tria millia virorum in fronte. Heu tenebras meas, aut rerum veterum! quas reuera per leues coniecturas, & fallacia vestigia, venamur.

DIALOG. IX.

Allocutio exercitus ante pugnam, de suffragio & refragio militari.

AC iam absoluimus totum hoc de Acie: ipsa structa est, Signa disposita, Forma exposita: quid superest nisi pugna? quę iam manuum est, non verborum. Ergo mittamus. AVD. Enimuerò frigida hæc tua pugna, & non in magnâ spe victoriæ. LIPS. Quid iam? AVD. Non enim vides? languent tui milites, non *Alloquio* non *Classico* à te excitati. Et cur sollemnia omisisti militiæ Romanæ? LIPS. Homo audacule, & cur edictum à te spretum Dictatoris? quod pro numine semper obseruatum non ignoras. Nónne paulloantè vetui subiicere, aut interpellare? Age lictor, stringe securim. AVD. Interritus exspecto, nec à Papirio hoc ego Fabius Romam fugero. Quid fugero? imò vt Diogenes olim Cynicus, cùm affectaretur assiduè Antisthenem & vel inuito adhæreret, atque ille tandem baculum etiam tolleret & minaretur, *Percute*, inquit, *vel sic manco*: idem ego mi doctor, *Cæde, non cedam.* LIPS. Tu quidem Canius mihi videris, & ludens ac cauillans ire ad mortem. AVD. Modò ne canis. LIPS. Imò & canis: vsque eò enim gannis aut latras, donec auferas. AVD. Ergo vnum hoc etiam sermonis frustulum, & das me in soporem. Spondeo, in hunc diem quiescam. LIPS. Faciundum est, vt video: sed cum tuâ lege. Attamen considera, an non ordine & orbitâ nos remoues crebrâ hac interpellatione? AVD. Imò in ipsam adeò repono. Nam profectò post structam aciem, aut sub id tempus, duo illa ferè secuta. LIPS. Ergo accipe ô auide Cerbere & has offas: priorem de *Allocutione.* Sic appello, cùm Imperator affatur publicè suos milites, & retinet aut impellit. Retinet, aliquando nimis aut properè gestientes; impellit, tardantes aut timentes. Ad summam, format in quacunque re & docet. Vtile haud dubiè vetus hoc institutum, hodie vt alia omissum, & cùm licet illud Spartani cuiuspiam vsurpare, * Ἔῤῥει τὰ καλά. Vtile inquam. cùm Imperator consilio & sæpe eloquio validus, & semper auctoritate, suos compositâ oratione excitaret, & vel timidis robur ac vires

* Perierunt honesta. Fructus alloquij.

ac vires daret. Ab illo autem ardore ad pugnam rectà ibant, cùm præsentia Imperatoris adhuc in oculis, & verba in auribus versarentur. Mihi certum est, acies aliquot erectas, & ad victoriam firmatas, solâ hac concione. Sed quâ ea formâ? videamus. Sæpe interequitans ordines, ita affatus eos est, sub ipsam pugnam: sæpe in castris & ante egressum. Aliquando etiam extra suspicionem omnem pugnæ, siqua seditio aut querela, aut alius animorum morbus, cui sermone mederetur. Sed cùm in castris, aut etiam in ipso campo interdum, fiebat in Tribunali, quod è cespite subitò erigebant. Altior enim esse Imperator debebat, & ad auditum faciliorem ac latiorem, tum ad auctoritatem. E cespite dixi Tribunal fuisse, etsi in Hibernis fortasse etiam è lapide nihil vetat: sed illud ferè sollemne, & è militiæ ritu reperio. Tacitus de seditiosis: *Congerunt cespites, exstruunt Tribunal.* Lucanus de Cæsare: *Allocutio in Tribunali.* I. Annal. Lib. v.

——stetit aggere fulti
Cespitis intrepidus vultu.

Statius, de Bolano:

Hic suetus dare iura pater, hoc cespite turmas
Affari.

Dio, de Boundicâ reginâ Britanniæ: *καὶ ἀνέβη ἐπὶ τὸ βῆμα ἐκ γῆς ἑλώδους ἐς τὸν ῥωμαϊκὸν τρόπον πεποιημένον: Et conscendit tribunal è terrâ palustri, Romanum in morem factum.* Mulier scilicet illa plus cordis habuit, quàm multi viri: & militem suum nõ duxit solùm, sed publicè affata est & instruxit: idq; Romano ritu, in cespite, vt Dio notat. Circa autẽ hunc cespitem siue tribunal, milites dispositi non confusè, nec vt quisque accurrerat, sed per manipulos & turmas. Germanicus Cæsar apud Tacitum, *Concionem, quia permista videbatur, discedere in manipulos iubet; vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes.* Vbi & vexilla prælata notes, id est Signa manipulorum turmarumq;, & ipsarum legionum. Plinius in laudatione Traiani: *Multa post sæcula tribunal viridi cespite extructum, nec fascium tantùm sed pilorum signorumq;* honore circumdatum.* Laudat in Traiano, quòd is quoque ritu prisco militem affatus sit: ritu, qui exoleuerat sub Domitiano & eiusmodi ignauis. Affatus autem, inquit, *in cespite*: quem non cum fascibus lictores solùm adstarent, sed circumstarent milites cum Pilis & Signis. Ergo armati: & sic Claudianus: In Nerone. *Milites ordinati in audiendo.* I. Annal. *Nec malè horrere.

Dictis antè tamen Princeps confirmat ituros,
Aggere conspicuus. stat circumfusa iuuentus
Nixa hastis, pronasq; ferox accommodat aures.

De bell. Gildon.

Signa autem antestabant, & iuxta ea Centuriones & Duces: etsi Legati & Tribuni fortasse à lateribus illi aut tergo. In figurà mox videbis. Ammianus de Constantio: *Tribunal insistens, signisque ambitus & aquilis, & agmine multiplicium potestatum, his exercitum allocutus est.* Idem de Iuliano: *Ipse aggere glebali assistens, coronâque celsarum circumdatus potestatum, talia sereno ore disseruit.* Vides *Aggerem*, vides Signa, vides potestates Lib. XVII. Lib. XXIII

testates siue Duces. Etsi legas etiam vocatos milites in concionem ad ipsa signa: id est ad Principia: cùm nempe in castris astatio esset. Ibi quippe ante Prætorium, vt dicam in re castrensi, ipsum Tribunal. Hoc sensu Lucanus de Cæsare:

Lib.1. *Conuocat armatos extemplò ad signa maniplos.*

Sed nota & inibi, cum armis conuenisse. Ista in Nummis & lapidibus sic expressa.

Tale

Tale igitur alloquium: quid in eo amplius? approbatio aut improbatio, & vtrumque per sua signa. Veteri quidem ritu reperio clamorem in assensu, & dextras sublatas: contrà, fremitum aut mœstam taciturnitatem. In Liuio: *Omniáque ea ingenti alacritate per clamorem militarem indicem omnium assensus agebantur.* Idem scriptor in ipsâ Ducis oratione: *Si iam satis animi est decernique placet, agitedum, clamorem qualem in acie sublaturi estis, hic tollite, indicem voluntatis virtutisque vestræ.* Atque adeò appellat hunc communiter *assensum militarem* alibi: *Hoc silentium milites, omisso militari assensu, in me audiendo seruandum est. Vbi sententiam meam peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis.* Noluit enim Dux ibi clamorem, quia hostes fallendi erant, & pro militari Senatorium assensum vsurpauit. Valerius Flaccus ad hunc ritum:

Clamor in assensu. Lib.VII. Lib.II. Lib.VII.

—— *oritur clamor dextræq; sequentum*
Verba ducis.

Vbi & Dextras elatas habes, vt in Lucano:

Item Dextræ elatæ. Lib.I.

— – *his cunctæ simul adsensere cohortes,*
Elatasq; altè, quæcunque ad bella vocaret,
Promisere manus.

Apposito sanè signo: siquidem manibus peragendum plerumque erat quod incitabantur. Sed & tertium assensus genus exstat, Concussio armorum: sic, vt hastis ferirent scuta. Ammianus: *Hac fiduciâ miles, hastis feriendo clypeos, sonitu adsurgens ingenti, vno propemodum ore dictis fauebat & cœptis.* Idem aliâs: *Nec finiri perpessi quæ dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardoremq; pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem duci exorabant.* Dissentire tamen idem & abire à se videtur, cùm scribit: *Militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes, quod est prosperitatis indicium plenum (nam contrà cùm hastis clypei feriuntur, iræ documentum est & doloris) immane quo quantoq; gaudio Augusti probauêre iudicium.* Satis palàm quidem dicit, *hastis scuta ferire*, in dissensu & irâ esse; in assensu & fauore, *scuta genibus illidi.* Sed credo conciliari si dixeris, assensum eum per iracundiam, bonum optabilemq; in hostem esse: itaq; accipi, cùm Imperator de pugnâ aut acie affatur. At contrà infaustum hoc idem, cùm aliâ de re allocutio, & in quâ animis irisq; nihil opus. Inuenias & paullò aliter assensum hunc indicatum in eodem scriptore, videlicet sublatis scutis. Vt libro XXIII. *Conclusâ oratione præliator miles exsultans, sublatis altiùs scutis, nihil periculosum fore vel arduum clamitabat sub Imperatore.* Quod simile est illi de sublatis Dextris. Iterùm etiam aliter, in crepitu armorum. *Hac modestâ Imperatoris oratione delinitus pro tempore miles, auctoritatem eius sublimitatemq; cordis consensu extollebat in cælum. quod cùm verè atque ex animo dicitur, solet amor ex crepitu leui monstrari.* Sed hæc talia profectò non prisci nimis nec merè Romani ritus: ab exteris & barbaris censeo manasse. Germani quidem & Galli sic factitarunt ab antiquo. Tacitus de illis: *Si displicuit senten-*

Vel arma concussa. Lib.XX. Lib.XVI. Lib.XV. Vel eadem sublata. Vel cum crepitu mota. Lib.xxiiij. Germanorũ hi ritus propriè.

ſententia, fremitu aſpernantur; ſi placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſi- De morib.
mum genus aſſenſus eſt, armis laudare. Iterùm de iiſdem: *Vbi ſono armo-* Germ. v. Hiſt.
rum tripudiiſq́, (ita illis mos) approbata ſunt dicta. At de Gallis Cæſar: vir. Gallic.
Conclamat omnis multitudo, & ſuo more armis concrepat, quod facere in eo conſueuerunt, cuius orationem approbant.

DIALOG. X.

De Claſsico. de Tubâ, Lituo, Cornibus, Buccinâ, ſeorſim: item de Tympanis.

ALLOCVTIO finiit, *Claſsicum* excipit. Id eſt, cùm ſigna omnia pariter canunt, & militem vocant incitantque ad pugnam. Ducta vox à Claſſe, quòd ſono tali claſſes olim ad concionem vocabantur: ſiue etiam, ipſa primitùs *à calando* (quæ Iſidori ſententia eſt) *calaſsica.* Sanè vocari claſſico ſolere, verum eſt. & ita Liuius: *Conſul claſsico ad concionem vocat.* Simile in ipsâ vrbe olim. & in Lucillio lego: *Claſſico contio aduocata.*

Rauco conuentionem ſonitu & curuis cogant cornibus. Lib. VII.

Velit fortaſſe aliquis, *Rauco concionem,* cauſsâ verſus: etſi *conuentio* in hac quoque re bona. Ritus valdè antiquus: & Propertio ſi fides,

Buccina cogebat priſcos ad verba Quirites,

iam tum Romulæo illo æuo. Idem Dionyſius: τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινες κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον: *Plebem miniſtri quidam cornibus bouillis, id eſt buccinis, inſonantes ad concionem cogebant.* Lib. II.
Vterque de Buccinâ, cui *Claſsici* nomen propriè etiam aptare Vegetius videtur. *Claſsicum,* inquit, *appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt.* Lib. II. cap. XXII.
Sed & Seneca in Oedipo: *Sonuit reflexo claſsicum cornu.*
Tamen contrà, ſoli etiam Tubæ Suetonius adſcribit: *Raptâ ab vno tubâ, ingenti ſpiritu claſsicum exorſus eſt.* Sed in his talibus non aliud eſt, quàm τὸ πολεμικὸν ſiue τὸ παρακλητικὸν σημαίνειν, *bellicum & incitatorium canere,* certis videlicet modis. Quod in pugnâ quidem legitimâ fiebat omni illo inſtrumento, & Cornuum & Tubarum. Fabius: *Quid autem aliud in noſtris legionibus cornua ac tuba faciunt? quorum concentus quanto eſt vehementior, tanto Romana in bellis gloria ceteris præſtat.* Vegetius: *Quoties pugnatur, & Tubicines & Cornicines pariter canunt.* Video & *Lituum* miſceri ab Horatio:

In Iul. cap. XXXII. — Claſſicum, è pluribus ſonis. — Lib. II. cap XVIII. — Lib. II. cap. XXII.

Iamiam minaci murmure cornuum
Præſtringis aures, iam litui ſonant. Ode. I. lib. II.

Quid igitur iſti? diſtincti à cornu? Horatius facit. à tubâ? Seneca:

Sonuit reflexo claſsicum cornu,
Lituuſq́ adunco ſtridulos cantus
Eliſit ære.

Litui, quid? Diuerſi à tubâ. — In Oedipo.

Nam facit *aduncâ* eſſe formâ, quæ non in Tubâ. Et Lucanus apertè ſeiungit: ——*ſtridor lituûm clangorq́ tubarum.* Lib. I.
Dixeris à ſimilitudine Auguralis litui appellatos, qui in extremo incur-

Sunt inter cornua. uus. Festus ita de nostro, etsi alio etymo: *Lituus, quòd litis sit testis. est enim genus buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit, dicitur Liticen. Ennius: Inde loci Lituus sonitus effudit acutos.* Dat acutum sonum, vti & Statius:

Lib. VI. *Et Lituis aures circumpulsantur acutis.*

Stridulum Seneca, in versibus datis. & alibi idem:

Iam tacet murmur graue classicorum,
Iam silet stridor Litui strepentis.

E quibus colligimus grandem aut patulum canalem hunc non fuisse.
Lib. I. Nec malè fortasse Charisius: *Liticen à Lituo, quod est genus tubæ minoris.* Fuit igitur medium aliquid inter Tubam & Cornu: non rectum prorsus vt illa, nec totum incuruum, vt istud. Quin tamen confundant interim scriptores, haud abnuo. vt Ammianus: *Vocum Lituorumque intonante fragore cohorruit:* de classico ipso, & laxè ac diffusè eâ voce est vsus. vt idem alibi: *Litui itinerarium sonant,* de tubis cornibusque. sed & sæpius. In Scholiaste Horatij est, *Lituum equitū fuisse, vt peditum Tubam:* notabiliter, si verè. AVD. Sed ipsa igitur Tuba quæ, & cuiuscemodi? LIPS. Huiusce, cuius hodie apud Europæos ferè vides. Ære directo ducta est, canali ad exitum latiore. Itaque Ouidius discriminat à Cornibus:

Tubæ forma.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Et Iuuenalis:

Cornicini, siue hic recto cantauerat ære.

Tuba ærea. Nescio, inquit, Cornicinem hunc an Tubicinem fuisse dicam. Ex ære igitur, & talis. Hac caussâ in Propertij versu vidi qui mutarent,

Lib. IIII. *Et struxit querulas rauca per ossa tubas.*

Fortasse ex osse mista. Mutant, inquam, in *æra:* quod nolim nunc ego. potest enim laxè & ποιητικῶς per Tubam Cornu intellegere: potest dicere, primas Tubas ab exemplo cornuum structas: potest denique simpliciter capi, & asseri in ipsa tubâ osseum aliquid fuisse, quod insitum aut impactum ad sonorem. Artemidorus dicet, qui de iis *qui in somnio tubâ canere visi, id tale somnium,* inquit, *ægrotantes tollit.* σύγκειται γὰρ (ἡ σάλπιγξ) ἐξ ὀστέου καὶ χαλκοῦ: *composita est enim tuba ex osse & ære.* Subtilis interpretatio. Mortem tuba præsignificat. quianam? quòd ex ossibus facta, notat in cineres & ossa iturum. Potuisset & alia addi, quòd funera quædam elata ad tubam, vt iamnunc dicam. Ista militaris tuba, est & alia sacrorum dispare vsu, nescio an formâ. Varro de eâ: *Tubæ à tubis, quod etiam nunc ita appellant tubicines sacrorum.* Deducit à tubo siue canali, quem referebat. De eâ Festus: *Armilustrum, festum quo res diuinas armati faciebant, ac dum sacrificant tubis canebant.* Ipse iterùm Varro: *Tubilustrum appellatum, quòd eo die sacrorum tubæ lustrantur.* Calpurnius in Eclogis:

Lib. I. cap. LVIII.

Tuba in sacris.

Inter sacra tubas, non inter bella sonare.

Suidas: Σάλπιγξ, ἱερατικὸν τοῦτο ὄργανον. ἱερεῖς γὰρ ἐχρῶντο τῇ σάλπιγγι: *Tuba,*
Vbi suprà. *sacrū hoc instrumentum. sacerdotes nam vtebātur tubâ.* Artemidorus, Σαλπίζειν δοκεῖν σάλπιγγι τῇ ἱερᾷ, δούλους καὶ πάντας ἐν ὑπηρεσίᾳ ὄντας τῆς δουλείας ἐλευθεροῖ. ἴδιον γὰρ ἐλευθέρων τὸ ὄργανον: *Videri sacrâ tubâ canere, seruos & omnes*

omnes qui in ministerio aliquo, liberat & absoluit. proprium enim liberorum hoc instrumentum. Discis hinc & vile nihil in hac re fuisse, imò summates viros exercuisse. vt in Dione *Norbanus consul tubâ canere solitus, & in eâ re multus: prodigium tamen fecit, quòd ipsis Kalendis anni cecinit, quasi belli signum dedisset.* De Tubâ satis dictum, nisi vis me addere curiosa quædam de genere Tubarum & discrimine, ex Eustathio petita. Ille adnotat, *Homerum quidem Tubam nouisse, nusquam tamen heroibus tribuisse, quia nondum tunc in vsu Græcorum.* Facit autem sex eius genera. primam quam *Minerua inuênit, quæ etiam Argiuis colitur hoc cognomento,* Σάλπιγξ ἀθηνᾶ. *Alteram apud Aegyptios, quam Osiris repperit, quæ* * *Chnoue, dicitur ipsis, vtuntúrque ad sacrificia. Tertiam,* * *Gallicam, conflatilem, haud nimis magnam, quæ os habeat deformatum in bestias, & canalem ipsum plumbeum, in quem inspirant Tubicines: atque esse eam acuti soni. Vocatur autem ab ipsis Gallis Carnyx. Quartam, Paphlagonicam, cuius os effigie bouis, graui mugitu, sursum inflandam. Quintam, Medicam, è calamo tubum habentem, graui sono. Sextam, Tyrrhenicam, cuius inuentores Tyrrheni, quæ similis* * *tibiæ Phrygiæ, habens orificium scissum aut fractum. Ea valdè acuta est.* Hæc ille Scholiastes. & notabis de Tyrrhenicâ, quam volunt esse hanc nostram & Romanam, atq; ab iis traductam. Volunt inquam Græci Latinique consensu. Diodorus Siculus de Tyrrhenis; τήν τε σάλπιγγα λεγομένην ἐξεῦρον, εὐχρηστοτάτην μὲν εἰς τοὺς πολέμους, ἀπ' ἐκείνων δὲ ὀνομασθεῖσαν τυῤῥηνήν. *Et tubam dictam inuenerunt, vtilißimam ad bella, quæ ab iis Tyrrhena appellatur.* Athenæus *Cornua* etiam adiungit: τυῤῥηνῶν δέ ἐστιν εὕρημα κέρατά τε καὶ σάλπιγγες: *Tyrrhenorum inuentum sunt, Cornua & Tubæ.* Statius:

Horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus.

quod valet, Musas abhorrere (ô quàm verum!) à bellico tumultu & sono. Hyginus aliquid addit singulare: *Tyrrhenus Herculis filius tubam inuênit. qui conchâ pertusâ buccinauit, & pagum conuocauit, testatiq; sunt se mortuum sepulturæ dare. Vnde tuba Tyrrhenum melos dicitur. Quod exemplum hodie Romani seruant, & cùm aliquis decedit, tubicines cantant, & amici conuocantur, testandi gratiâ eum neque veneno neque ferro periisse.* Notabis de tubâ ad mortuos: sed mortuos nobiliores. neque enim vulgò ea, sed in funeribus, opinor, Indictiuis: scilicet ad populum classico conuocandum. Propertius amoliens illam pompam:

Nec mihi tunc fulcro sternatur lectus eburno,
Nec tuba sit fati vana querela mei.

Persius de beatulo, qui calces porrexerat: *Hinc tuba, candelæ.* Quod ipsum in militibus decorè seruatum, vt ij sepelirentur ad bellicum hoc instrumentum. Tertullianus de Coronâ militis: *Et mortuus tubâ inquietabitur æneatoris?* Sed ne euager, de Tyrrhenicâ tubâ Suidæ locum addo: κώδων καλεῖται τὸ πλατὺ τῆς σάλπιγγος. σοφοκλῆς· χαλκοστόμου κώδωνος ὡς τυρσηνικῆς. πολλὰ δέ εἰσι εἴδη σαλπίγγων, αἰγύπτιαι, λιβυστικαί, τυῤῥηνικαί. πρῶτος δὲ ἀρχώνδας συμμαχῶν τοῖς ἡρακλείδαις ἤγαγεν εἰς ἕλληνας τὴν τυῤῥηνικὴν

Tubâ digniores etiã vtebantur. Lib. LVII. In Iliad. Σ. *Tuba priscis Græcis ignota.* *Eius species plures.* * χνοούη. * Nota hoc de Gallicâ. * Obserua. *A Tyrrhenis Tuba.* Lib. V. Lib. IIII. Lib. VII. F. bulâ CCLXXIIII. *Vel à Tyrrheno Herculis.* *Tuba ad funera.*

νικλῶ σάλπιγγα· διὰ τοῦτο φησὶ τυρσηνικῆς: *Codon dicitur latior pars & os tubæ. Sophocles: Tanquam æreì codonis è Tyrrheniâ. Sunt enim multa genera tubarum, Aegyptiæ, Libycæ, Tyrrhenicæ. Primus porrò Archondas* *Heraclidis commilitans, adduxit in Græciam Tyrrhenicam tubam. Ideò Sophocles dicit Tyrrhenicam.* Totidem ista in Scholiaste Sophoclis: & obserues tempus signatum, quo ad Græcos denique hæc tuba. An ergo eadem Græcanica cum Romanâ? siquidem ab eâdem vterque populus gente desumpsit. Non vult Liuius, qui de captâ per insidias Tarento: *Terrorem* (potiùs *errorem) & tuba audita ex theatro faciebat. nam & Romana erat à proditoribus ad hoc ipsum præparata, & inscienter à Græculo inflata, quis aut quibus signum daret, incertum faciebat.* Et sanè grandiorem fortiorisq; soni Romanam fuisse, è Fabij suprà verbis discas. Dimitto Tubam, *Cornua* venite. De iis Varro: *Cornua, quòd ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Nihil verius. & prima origo à boum cornibus, & pastorum instituto. Nam illi sic calabant pecus aut boues. Propertius. *Nunc intra muros pastoris buccina lenti Cantat.*

Columella: *Ad sonum buccinæ pecus septa repetere consuescat.* Et in Dionysio suprà fuère, κέρατα βόεια, *cornua bubula*, de conuocando populo per Buccinam. Ergo olim nihil discriminis inter Buccinam & Cornu: posteà fuit, & Cornua ista ex ære facta grandiora, & magis reflexa. In lapidibus appârent. Distinguit & Vegetius apertè, *Tubicines, Cornicines, Buccinatores: qui vel tubâ, vel ære recuruo, vel buccinâ committere prælium solent.* Artemidorus de Cornibus: στρογγύλῃ δὲ σάλπιγγι σαλπίζειν, πονηρόν. οὐ γὰρ ἱερὸν τὸ ὄργανον, ἀλλὰ πολεμικόν: *Inflexâ tubâ (id est recuruo ære) canere, malum. non enim sacrum hoc organum, sed bellicum.* At olim, vt dixi, confundebant. nec aliter Dionysij hæc exaudio, in classium descriptione σαλπιγκτὰς καὶ βυκανιστὰς recensentis, qui Liuio sunt *Tubicines & Cornicines*: ipsi inquam Dionysio, *Tubicines & Buccinatores.* Confundere etiam posteà Vegetius videtur: *Buccina*, inquit, *quæ in semet æreo circulo reflectitur.* Sed vt rem dicam, implexa ista in Vegetio. vti cùm *Cornu* etiam facit, *quod ex vris agrestibus argento nexum, temperato arte spiritu, auditur.* Inconstans est, & antè ex *ære recuruo* id conflauit. Vnde autem Romanis vrorum ea copia? sed hæc inferioris æui sunt, & à barbaris fortasse desumpta. Ad *Buccinam* seorsim eo: quam seiunctam à prioribus fuisse, etiam Vigiliæ ostendunt. Nemo illic Cornu aut Tubam sonuisse dixerit, sed Buccinam signanter plerique omnes. Exempla audies in ipsis* Vigiliis: nunc quid fuit? Cornu bouillum initio, vt dixi: nec à boue malè deriues, vt instrumentum quod bubus canit, aut quod boues canit & vocat. Varro tamen *Buccinatorem à vocis similitudine & cantu dictum* mauult, quia *Bou Bou* canit. Quod Isidorus ineptè flexit, & *Buccinam à voce, quasi vocinam* deriuat, *quòd Pagani eâ vocabantur.* Vtut de* verbo est, rem in re Romanâ teneo: an illud ipsum cornu? vix puto, sed & hanc ex ære factam, similitudine tamen retentâ, & sono, Ouidius deformat:

—— *caua*

Margin notes:

* Anno circiter octogesimo post Troiã captam.

Græca an diuersa à Romanâ?

Lib. xxv.

Cornua quid & vnde.

Lib. IIII.

Discreta à Buccinâ.

Lib. I. cap. VII.

Olim minimè.

Vegetius ex vris facit.

Lib. III. cap. V.

Buccina.

* Lib. V.

* An & à Græco βυκάνη.

——— caua buccina sumitur illi,

Tortilis in latum quæ turbine crescit ab imo.

Suidam ride & reiice, qui in litterâ Iotâ initiali, Ἰβύκινον appellat, & ab Ibyco deducit. Ride dico, & quæ citat ex Polybij libro secundo esse scito, vbi βυκανιτῶν, non ἰβυκανιτῶν hodieque scriptum. A V D. Plura talia & Suidas ille & Grammaticorum gens peccat, ter inepti sæpè aut stulti. L I P S. Fateor. sed admoneo, vtcumque pecus Suidas est, auream tamen esse, & è meliore metallo vellus ferre. Carpsit & sumpsit ex optimis qui fuerunt, & plerique non sunt; vtinam iudicio & curâ, addo & fide, meliori! Nam & nomina ferè supprimit, & intendere oportet quid eius sit, quid alienum. Ceterùm etsi ille, vt dixi, Arcadicum & Midinum sapit; alios tamen lectores suos facit, qui curiosi quidem sint & intenti. Hoc in occasione volui: & peregi, opinor, de toto hoc genere quod in Classica venit. Vniuersè appellabant *Aeneatores*, quia omnia ex ære. In Glossis: *Aeneator*, σαλπιστής. In Ammiano: *Aeneatorum occentu signo dato progrediendi ad pugnam.* Idem iterum: *Dato æneatorum occentu solemniter signo ad pugnandum.* Et in Suetonio aliisq; ea vox. A V D. Equidem discrimina hæc habeo; numerum, si id potest, velim scire. L I P S. Ægrè equidem diuino: suspicor tamen multos fuisse, & cuique manipulo aut turmæ suos. Inducit Sallustius, de Mario: *Cohortium, turmarum, legionum tubicines simul omnes canere iubet.* Laxè Tubicines, & intellegit eâ voce etiam qui cornu. Sed vides cohortibus, id est manipulis, nisi fallor, & turmis, & legionibus ipsis distinctè assignari. Quomodo? vt singularum partium sui fuerint, & tot fortasse quot Signa: tum etiam communes legionis. Illi tempore pugnæ, in suâ quisque parte steterunt; isti iuxta aquilas & Imperatorem. Dionis locum considero, & huc apto, pugnâ Philippensi inter Brutum & Octauianum: *Deinde Tubicen vnus vtrimque insonuit, & mox alij pariter responderunt. Priores quidem ij qui rotundo quodam loco constituti, tubis certum aliquid modulabantur, quo vt consisterent & prælio separarent milites, admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos irásque militum acuebant, & ad pugnam excitabant.* Obserua triplicem tubæ sonum. Primum, vnius & singularis; qui primopili fortasse, haud longè ab Imperatore, eiusque nutu incinuit: secundum, aliquot aliorum qui in loco quodam orbiculato & fortassis editiore stabant, ad signa & aquilas, vt existimo: tertium, omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter iam classicum canebant. Nam duo priores soni non nisi expediendo militi videbantur, paullatimque eius animi & iræ motæ. Facit enim profectò hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem euocandum. Ideò placent hîc quoque Romani, qui non in equitibus solùm Tubas, vt nos, sed & peditibus habebant. Tubæ autem illius primæ exemplum fortasse in Apuleio, in quo multi mores reconditi, paucis verbis aduelati: *Cùm tuba bellicum cecinit, milites clangore incensi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit, alius equum frenis temperat.* Est enim adhuc non verum classicum, sed præpara-

Suidæ error.

De scriptis eius iudicium.

Aeneatores.

Quot in exercitu?

Non infrà Signorum fortè numerum.

Lib. XLVII. *Modus incinendi Classici.*

De Mundo. *Apuleius explicatus.*

præparatorium illud ad pugnam. Tangitur & totus iste mos ab Hirtio, bello Africano: Cùm, inquit, Cæsar deliberaret etiam de pugnâ: *subitò dextro cornu tubicina iniussu Cæsaris canere cœpit.* Ecce in cornibus etiam tubicines, & omnino sparsi per manipulos: sed ij signum à Primopili Tubicine, aut Imperatoris, exspectare debebant, tum succinere. Lego & in Græcorum militiâ: ἑκατονταρχίαν ἑκάστους ἔχειν ε. σημειοφόρον, οὐραγὸν, σαλπιστὴν, ὑπηρέτην, στρατοκήρυκα: *Centuriam quamque habere supernumerarios,* (aut *extraordinarios*) *quinque, vnum Signiferum, Vragum, Tubicinem, Ministrum, Præconem.* Itaque & hîc per centurias: si idem in Romanis, numerū tenes. A V D. In peditibus etiam Tubas locasti aut Cornua: nihilne tympanorum, & cuiusmodi hodie vasa pulsamus? L I P S. In Romanis nihil: apud alias tamen gentes obseruitaui. A V D. Imò in Romanis, nisi aliud doces: & redeo in memoriam legere apud Dionysium, in classibus describendis sub Ser. Tullio, *duas centurias* * *Tubicinum & Tympanistarum, & qui aliis quibusdam organis ad bella vocabant.* Habes & alia etiam genera, nempe Cornua, præter Tympana & Tubas. L I P S. Loci commemini, sed semper mihi in suspicione. Quis enim vmquam Tympana præterea Romanis assignauit? Imò in conuicio apud illos. * *Tympanotriba* (in Plauto) & Galli matrisdeûm, id est effœminati pulsabant. Quid etiam, ipse Dionysius non refellit? cùm dicta sua ibidem recolligens σαλπιστὰς καὶ βυκανιστὰς nominat, tympanorum nullâ mentione. Idem libro septimo facit, vbi de classibus hæc repetūtur: ibi quoque, inquam, βυκανισταὶ leguntur, nec dubito quin verbis illis tuis reponendi. Maximè cùm Liuius in eâdem re, *Tubicines & Cornicines* vsurpet. Vetera tamen Tympana, & ab ipso Baccho, sed in eo ferè choro relicta, & apud molles. Polyænus de Baccho, eiusque rebus: καὶ κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐσήμαινεν ἀντὶ σάλπιγγος: *Et cymbalis & tympanis signum dedit, loco tubæ.* Et ab eo fortassis est, quòd in bello vsi etiam Indi. Curtius: *Indi tympana suo more pulsantes.* Iterùm: *Post elephantos Porus peditem posuerat ac sagittarios tympana pulsare solitos. id pro cantu tubarum Indis erat.* Scriptor quispiam apud Suidam: Σάλπιγξιν Ἰνδοὶ οὐ χρῶνται, ἀλλ' ἀντὶ σαλπίγγων αὐτοῖς εἰσιν αἱ μάστιγες, ἃς ἀποκτυποῦσιν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ τύμπανα φρικώδη τινὰ βόμβον ἐξ ἑαυτῶν ἀνιέντα: *Tubis Indi non vtuntur, sed pro iis sunt Flagella, quæ excutiunt in aërem; & tympana item, horribilem quemdam bombum emittentia.* Inuenio Abaros quoque, gentem barbaram (Hunos alij vocant) habuisse. Menander historicus: Οἱ δὲ ἄβαρες κατὰ τὴν τοῦ πολέμου κίνησιν ἐβούλοντο ἦχον ἐγεῖραι ξυμμιγῆ τε καὶ ἄγριον, ἔτι τε οὖν ξὺν τῷ ἀλαλάγματι ἐπιδουπῆσαι τοῖς τυμπάνοις: *Abari initio prælij statuerant excitare mixtum quemdam & ferum sonum, simulq; cum barritu personare tympanis.* Cuiusmodi tamen hæc tympana, haud probè scio: & à nostris certè diuersa illa Indorum. Nam in Suidâ describuntur: *ex palmæ arboris cauato stipite, cui tintinnabula ex orichalco introrsus adaptabant, & os deinde vasi taurino corio occludebant, atque id in altum ferebant, concutiebántque in acie. Tintinnabula igitur, quæ multa & magna intus,*

Et Hirtius.

In Centuriis Græcorum Tubicen.

Tympana an Romanis?

Lib. IIII.

* σαλπιστῶν τε καὶ τυμπανιστῶν.

* Simile in Seneca & Quinctil.

Dionysius corrigendus.

Lib. I. Strat.

Habuerunt Indi;

Lib. VIII.

Ibid.

Et Abari.

Tympana Indorum qualia.

intus, inconditum quemdam sonum edebant. Plutarchus Parthos quoque facit *non cornibus, aut tubis incitare se ad pugnam:* ἀλλὰ, inquit, ῥόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείναντες ἠχείοις χαλκοῖς ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι. τὰ δὲ φθέγγεται βύπόν τι καὶ δεινὸν, ὠρυγῇ θηριώδει καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον: *sed stipites quosdam corio tectos & concauos tintinnabulis æreis circumpositis plurifariam simul pulsant. Illi verò obscurum aliquid & terribile resonant, ex vlulatu ferino & tonitru commixtum.* Hæc illi de Tympanis. etsi in marmoribus tamen Galli matrisdeûm conspiciuntur tympanum manu tenentes, rotundum infrà, suprà planum: atque ibi corium inductum, quod bacillis pulsant. cuiusmodi hodie equestria Germanorum vel Afrorum tympana. Plinius ab eâ formâ margaritarum quoddam genus *Tympanium* vocat: *quibus*, inquit, * *vna tantùm est facies, & ab eâ rotunditas, auersis planities. ob id Tympania nominantur.* Describit Apollodorus hæc talia, & vult Salmoneum iis tonitru imitatum: καὶ βύρσας μὲν ἐξηρτημένας ἐξ ἅρματος μετὰ λεβήτων χαλκῶν σύρων, ἔλεγε βροντᾶν: *Et pelles detractas, in curru, cum æneis lebetibus agitans, dicebat se tonare.* Imò tales etiam pelles non in ære tantùm, in ligno sic cauato & aptato, apud Isidorum: *Tympanum*, inquit, *est pellis vel corium ligno ex vnâ parte extentum.* Dimidiatum nostras tympanum: iam plenum in eodem, sed alio nomine. nam *Symphoniam* vocat. *Symphonia*, inquit, *vulgò appellatur lignum cauum, ex vtraque parte pelle extensâ, quam virgulis hinc & inde Musici feriunt.*

Et Parthis talia In Crasso.

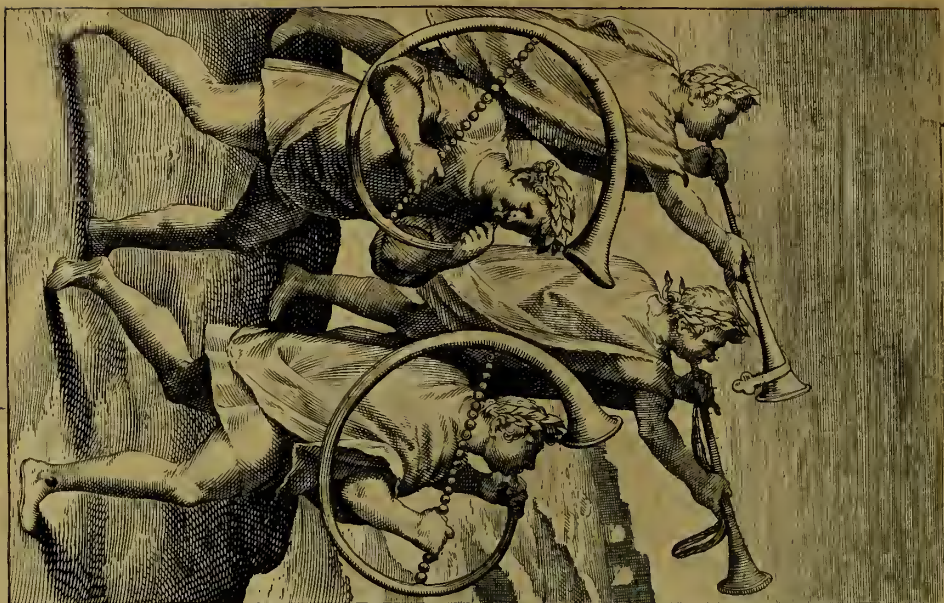
Diuersa in lapidibus.

Lib. IX.

*Lego ima.

Lib. I. Biblioth.

Tympana nostra lignea.

DIALOG. XI.

Clamor militum sub pugnam & Baritus: concussio item armorum.

SED iam remos inhibeo, & demitto vela, portum attigi propositum in hodierno cursu. AVD. O si ausim! LIPS. Nouus hic pudor. eloquere. AVD. Imò vetus mi præceptor, nec ille solùm in animo isto habitat, sed in vultu sæpe rubor. Quòd apud te excusserim, alia virtus fecit (sic interpretor) cupiditas discendi. Sed si vis, hanc omitto: illa seruo. LIPS. Serua, serua fili, gemmas pulcherrimas in iuuentute. Quod ad me, cum Plauto,

Ego illum periisse duco, cui quidem periit pudor.

Sed & rubor ille non improbus, quem scitè aliquis dixit *Colorem virtutis.* Quid tamen vis? nam vel silentio & modestiâ istâ à me impetres, quod non verbis. AVD. Si vacat & commodum est, aliquid etiam de *Incitamentis* in Acie aut *Signis:* quæ videntur his abesse. Nam de *Allocutione* dixisti, item de *Classico:* sed ego & *Clamorem* legisse recordor, & *Signa* quædam pugnæ. Si inquam vacat, doce. LIPS. Ego verò faciam. & vt vinitor in vindemiando minutos etiam racemos repetit & colligit: sic ego vel hæc tenuia, siquid omisi. Subiicis de *Clamore:* benè atque ordine. nam ille Classicum excepit. Itaque edebatur in ipsâ imminente iam coniunctione & conflictu, incitatio pariter animi & virium, atque hosti terror. Nam hos habebat fines. Itaque antè, & cùm eminus, silentium vastum erat: idq; Homerico versu Agellius approbat, apud quem *Græci taciti eunt, spirantes robur:* at Troiani contrà *cum clamore, vt grues.* Subiicit deinde, quod huc valdè facit, & ad litteram dabo: *Quid ergo ille vult ardentissimus clamor militum Romanorum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores Annalium memorauerunt?* Et respondet, ac prudenter distinguit: *An tum etiam gradu clementi & silentio est opus, cùm ad hostem itur, in conspectu longinquo procul distantem? Cùm verò propè ad manus ventum est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus est, & clamore terrendus.* Ostendit incursum & impetum dumtaxat cum clamore factum. Atque ita etiam Vegetius: *Clamor autem, quem Barritum vocant, non antè debet attolli, quàm vtraque acies se iunxerit.* Vetus herculè hoc institutum. & Cæsar ita memorat, cùm caussis, vbi Pompeij consilium damnat, qui id omiserat: *Neque frustrà antiquitus institutum est, vt signa vndique concinerent, clamorémque vniuersi tollerent, quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari existimauerunt.* Duplicem dat caussam, à me tactam, Hostium terrorem, Sui incitamẽtum. Iam tum in Romuli rebus Liuius clamorem hunc agnoscit: *Fusi primo impetu & clamore hostes.* Et statim post reges: *Consul nec promouit aciem, nec clamorem reddi passus.* Et sparsa in omni historiâ exempla: omni, etiam Barbarorum. Velut enim naturâ duce hic clamor vsurpatus: & facere hodie sollenniter lêgi noui orbis gentes. Quis autem clamor ille, aut in quæ verba, Græcorum siue Romanorum? nam probabile est cer-

[Margin notes: *Clamor post classicum.* — *Quando is editus?* — Lib. I. cap. XI. — Lib. III. cap. XVIII. — III. Ciuil. — Lib. I. — Lib. II. — *Quis ille clamor?*]

ta & perpetua quædã fuisse. Equidem velim scire, & indago, sed vereor vt certò adipiscar. Arbitror vocem aliquam confusam, repetitam fuisse, nec quidem significantem: cuiusmodi subitæ & primi impetus esse solent, sillabæ potiùs quàm verba. Facit apud Græcos quidem ipsa vox, ἀλαλάζειν καὶ ἀλαλαγμὸς, assidua in istâ re: & quid aliud quàm formatæ à sillabâ istà repetità, *Al al?* quâ vtebantur scilicet in prouocando. In Suidæ collectaneis hoc apertè satis dicitur: Οἱ προσιόντες εἰς πόλεμον τὸ Ἐλελεῦ ἐφώνουν μετά τινος ἐμμελοῦς κινήσεως: *Euntes ad prœlium illud Eleleu acclamabant, cum modulato quodam motu.* Ibi tenuius, & malo litteram tamen grandiorem. Apud Romanos quid fuerit, planissimè ignoro: nisi quod *Baritum* vel *Barritum* posteriore æuo reperio, sed Germanorum verbum. Vsi tamen Romani. an quia sillaba illa repetita prior, vt hodie Germanis quibusdam, *Har har?* an à clamore ductum? quoniam * *Baeren* vel *Bêren* hodieque sublatè & ferociter clamare nobis signat. An denique ab vrsis formatum? qui *Bêren* item nobis: & haud absurdè ab iis petitum, quòd quasi vocem illam imitantur. Vox quidem nostras, Tacito teste: *Sunt illis* (Germanis) *hæc quoque carmina, quorum relatu, quem Baritum vocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. Affectatur præcipuè* * *asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussa intumescat.* Nec absonum quod de vrsis dixi, cùm & λυκηθμὸν legam, quasi dicas *Lupinum sonum*, in re eàdem, & qui lupos vlulantes imitabantur. Scriptor apud Suidam: καὶ οὖν οἱ Ἄβαρες ἐνέβαλλον ἀθρόως, χρησάμενοι τῷ συνήθει λυκηθμῷ. φίλη δὲ αὐτοῖς ἡ τοιαύτη ὠρυγή: *Igitur Abari ingruunt conferti, vtentes consueto suo lupino sono. gratus autem & solens iis talis vlulatus.* Credo & Gallos vsos, ex Liuio: *Galli occursant in ripam, cum variis vlulatibus cantuq; moris sui.* Sed Germanorum igitur Baritus. quem & Romani inferiores assumpsêre, nec vno loco iis tribuit, & describit Ammianus. Vt in concione Constantij Imp. ad milites: *Vt nec oculorum vestrorum vibratæ lucis ardorem, nec baritus sonum perferant primum.* Alibi: *Et Romani quidem voce vndique Martiâ concinentes, à minore solitâ ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant Baritum.* Vbi describitur in parte etiam Baritus: clariusque eidem, de Germanis ipsis: *Gestutientes Baritum ciêre vel maximum, qui clamor ipso feruore certaminum à tenui susurro exoriens, paullatimq; adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.* Hic Baritus igitur. qui in Festo etiam *Barbaricum* dictus: *Barbaricum appellatur clamor exercitus, quòd eo genere barbari vtantur.* At Romani non clamore solùm vsi, sed strepitu etiam & concussione armorum. Polybius in pugnâ Reguli cum Xantippo: κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς ἔθη συνεψόφησαν τοῖς ὅπλοις καὶ συναλαλάξαντες ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους: *Ex more iis consueto armis concrepuerunt, & vnà clamantes inuaserunt hostem.* Idem in pugnâ Scipionis cum Annibale: Οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὰ πάτρια συναλαλάξαντες καὶ συμψοφήσαντες τοῖς ξίφεσι τοὺς θυρεοὺς, προσέβαλον τοῖς ἐναντίοις: *Romani, iuxta morem patrium, clamore sublato, & gladiis ad scuta*

Marginalia: *Alalagmus Græcorum.* — *Baritus.* — * Vnde & fluctibus marinis apud nos nomen. — De morib. Germ. — * Quæ est in littera R. — *Lupinus vlulatus.* — Lib. xx. — *Baritus & Romanorũ.* Lib. xxi. — Lib. xxxi. — Lib. xv. — *Arma item concussa.* Lib. I. — Lib. xii.

ſcuta concrepantes, inuaſerunt oppoſitos. Dio Caſſius in pugnâ Pompeij nocturnâ cum Mithridate: *συνέβησαν μὲν οἱ σαλπιγκταὶ πάντες ἅμα τὸ πολεμικὸν ἀπὸ συνθήματος ἐβόησαν. ἔπειτα δὲ οἵ τε στρατιῶται καὶ ὁ λοιπὸς ὄχλος πᾶς ἐπηλάλαξε. καὶ οἱ μὲν τὰ δόρατα πρὸς τὰς ἀσπίδας, οἱ δὲ καὶ λίθους πρὸς τὰ χαλκᾶ σκεύη προσεπέκρουσαν: Primùm tubicines omnes ex compoſito* ſimul bellicum cecinerunt: tum milites & reliqua turba omnis* (id eſt, calones & lixæ) *conclamarunt. Et illi quidem haſtas aut pila ad ſcuta concutiebant,* iſti lapides etiam ad ærea vaſa:* Quâ tamen narratione hoc de calonibus nouum, & temporis illius modò fuit, nec trahendum ad morem: tunc ſcilicet vſurpatum, quo maior ſonus ſtrepitúſque eſſet terrendo hoſti. At de militibus ipſis, iterùm Dio in pugnâ Philippenſi: *καὶ συναλαλάξαντες οἱ ὁπλῖται, τάς τε ἀσπίδας τοῖς δόρασιν ἔκρουσαν, καὶ ἔπειτα ἐπ' ἀλλήλους ἐξηκόντισαν: Deinde* (poſt claſſicum) *clamantes milites, ſcuta ſua pilis percuſſerunt, & ea ipſa in ſeſe mutuò iecerunt.* Manſit mos Ammiani etiam æuo, atque ipſe cum cauſsâ additâ prodit: *Quibus occurrere benè pertinax miles explicatis ordinibus parans, haſtiſq; feriens ſcuta (qui habitus iram pugnantium concitat & dolorem) proximo iam geſtu terrebat.* Quod ipſum vſurpabant etiam nondum vicino hoſte, & cum duci in eum vellent. Idem ſcriptor: *Nec finiri perpeſſi quæ dicebantur, ſtridore dentium infrendentes, ardoremq; pugnandi, haſtis illidendo ſcuta, monſtrantes.* Et meminiſſe huic rei oportet, quæ dixi in Aſſenſu militari, ſuprà. Habes de clamore. qui tanti apud illos æſtimatus, vt ex eo diiudicarent de euentu pugnæ. Liuius: *Clamor indicium primum fuit, quò res inclinatura eſſet. excitatior crebriórque ab hoſte* (Volſco) *ſublatus; ab Romanis diſſonus, impar, ſegnis, ſæpe iteratus, prodidit pauorem animorum.* Simile Plutarchus in futurâ clade Craſſianâ. *Cùm is,* inquit, *ſuos clamorem tollere iuſiſſet; mæſtitiam eorum accuſauit, quòd imbecillum & inæqualem edidiſſent.* A v d. Hoc mihi mirum: & tantine ea res? an homines, vt aues, olim clamore abigebantur? L i p s. Ne illude. momentum habet ea res etiam à naturalibus cauſſis. Quippe duo ſenſus in nobis per quos Timor maximè in animum penetrat, Oculi & Aures. Alterutrum igitur illorum qui turbat, næ ille victoriæ ſuæ multum confert. Quid autem magis aures, quàm validus & magnus ſonus? Itaque non iniuriâ Catoni priſco hoc adſcribitur: *Verba plus quàm gladium, & voces quàm manum, hoſtes territare & in fugam vertere.* Sciuit Ioſephus ille, & bonus dux, & ſcriptor. qui bello in Romanos, cùm morem eorum noſſet occlamandi, metuens ne ſui terrerentur: *ἐκέλευσε πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων ἐπιφράξαι τὰς ἀκοάς, ὡς μὴ καταπλαγεῖεν: iuſſit ad clamorem legionum aures obſtruere, ne percellerentur.* Idq; illi vtiliter & ſuo bono fecerunt: quid opus, ſi non violenta aliqua vis in iſtâ re? Itaque iam olim & aliæ vſæ gentes: idque Pane inuentore, vt vult Polyænus. Is ſcribit, *cùm Bacchus expeditione Indicâ in valle aliquâ cauâ cum copiis eſſet, ex aduerſo autem infinita hoſtium multitudo; nonnihil in animo pertimuiſſe. Tum Pana ſuaſiſſe, vt noctu Dionyſij exercitus maximum clamorem tolleret,*

Lib. xxxvi

*Quod nō ſic ſoleret, vt antè monui.

*Calones nempe.

Lib. xlvii

Lib. xiiii.

Lib. xvi.

Clamor momentū habebat.

Lib. iiii.

Caton. dictum.

Lib. iii. cap. xviii.

Lib. i. Strat.

leret, quem cùm & petræ & valles exceptum referrent & augerent, hostes territos in fugam se dedisse. Inde natum vt terrores eiusmodi Panici appellentur. Imò verò Macedones & Persæ etiam vsi. de quibus ita Curtius:

Lib. III. *Iam in conspectu, sed extra teli iactum, vtraque acies erat, cùm priores Persæ inconditum & trucem sustulêre clamorem. Redditur & à Macedonibus maior, exercitus impar numero, sed iugis montium vastisq. saltibus repercussus.*

Pæan Græcorum. Lib. I. Etiam Greci, quibus aut τὸ ἀλαλάζειν passim tribuitur, aut τὸ παιανίζειν. Thucydides: Ἐπεπαιώνιστο αὐτοῖς ὡς ἐπίπλουν: *Pæan iis clamatus ad naualem congressum.* Ibi Scholiastes: Δύο παιᾶνας ᾔδον οἱ Ἕλληνες, πρὸ μὲν τοῦ πολέμου, τῷ Ἄρει· μετὰ δὲ τὸν πόλεμον, τῷ Ἀπόλλωνι: *Duos Pæanas norunt Græci. vnum ante prælium, Marti; alterum post prælium, Apollini.* Illum priorem, ἐμβατήριον παιᾶνα, *congressiuum Pæana,* Plutarchus in Lycurgo dixit: hunc alterum, ἐπινίκιον παιᾶνα, *victorialem* in Romuli rebus. Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse, atque ideò Pæanes dicti.

Christianorum. Mansit apud imos etiam Græcos, qui tamen, vt Christiani, *Vicit crux,* pro pæane habebant. Cedrenus hoc tradit in Basilio Imperatore, pugnâ cum Manichæis: Βοῇ σιβαρᾷ παιανίσαντες, καὶ τὸ (Σταυρὸς νενίκηκε) συμβοήσαντες, ἐπιτίθενται τοῖς ἐχθροῖς: *Voce magnâ Pæanem canentes, & illud, Crux vicit, conclamantes, aggrediuntur hostes.*

DIALOG. XII.

Signum pugnæ, Tunica punicea: signum pugnæ, vox & tessera.

DE *Clamore* habes: qui rarus apud nos, aut nullus, nisi quòd Asiaticos & Turcas audio seruare. Etiam Hiberni in Europâ suum *Pharro* ingeminant, & Hiberi interdum acclamant. Sed mos non in magno

Signũ mutum pugnæ. hodie, nec sollennis. Superest de *Signo* pugnæ, quod diuersum à Classico: quia istud mutum. Illud auribus, hoc oculis seruiit, & tẽpore Classi-

Tunica russa. cum præiuit. Nam Romani, cùm decretum iam pugnare, tunicam russam in Prætorij fastigio extendebãt in hastâ, vt eo signo miles moneretur parare se, & arma; tum etiam, vt siqui dispersi, conuenirent. Vtile fuit in re subitì, & vt momento omnes monerẽtur. De hoc signo aut palàm,

In Fabio. aut occultiùs, plures scriptores. Palàm, vt Plutarchus: Τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος: *Pugnæ signum proposuit. Est autem tunica coccinea super tabernaculum Imperato-*

In Bruto. *ris extensa.* Idem iterum: Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν τῷ Βρούτου καὶ Κασσίου χάρακι σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών: *Vnà cum luce propositũ fuit Bruti & Cassij castris pugnæ signum, punicea tunica.* Isidorus: *Russata, quam Græci phœniceam vocant, nos coccineam. Hac sub Consulibus Romani vsi sunt milites, vnde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicãdum esset, ante Principia poni, admonitio & indicium futuræ pugnæ.* Ait ante Principia, quod Plutarchus super tabernaculum Ducis: & benè. quia

Aut vexillũ russum. Prætorium ante ipsa Principia situm. Sed quod isti Tunicam, alij Vexillum appellant. vt Cæsar: *Cæsari omnia vno tempore erant agenda. Vexil-*

II. Gallic. *lum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret.* Hirtius:

tius: *Cùm iter facere Cæsar vellet, renunciatum est à speculatoribus Pom-* Bell. Hisp.
peium de tertiâ vigiliâ in aciem stetisse. Hoc nuncio allato, vexillum propo-
suit. Ammianus: *Signis illicò fixis ex more, cùm vndique ad arma concla-* Lib. XXVII
maretur, stetit regibilis miles, vexillum operiens extollendum, quod erat op-
portunè subeundæ indicium pugnæ. Et de hoc sanè Vexillo Glossas capio:
Ρύσιον φάρσος, vexillum. Fortasse & Tacitum: *Vexillum in domo Germa-* I. Annal.
nici situm flagitare occipiunt: quasi ius & arbitrium pugnæ. Nisi magis ibi
sensus, petisse Vexillum quasi vt emeriti essent, & sub vexillo Veterani.
Notus enim & ille mos: sed ab hoc ritu fuit, quòd Scipio ad Numan-
tiam, cùm castella circa vrbem plura struxisset; instituit, εἴ τι ἐνοχλοῖεν οἱ
πολέμιοι, σημεῖον ἐξαίρειν, ἡμέρας μὲν, φοινικίδα ἐπὶ δόρατος ὑψηλοῦ, νυκτὸς δὲ
πῦρ: *siquid hostes incurreret aut molestarent, signum tollere, de die quidem*
puniceam vestem in hastâ altâ, de nocte ignem. Ita Appianus in Ibericis. In
nauali etiam pugnâ vsurpabant. vt in Hirtij, de bello Alexandrino, prio-
re: *Vexillo sublato quo pugnandi dabat signum:* è suâ prætoriâ. Et hæc
satis aperta sunt: tectè aut obscuriùs alij etiam tangunt. Vt Liuius: *Po-* Liuio lux.
scunt pugnam, postulāt vt signum detur. Quod tamen aliquis vel ad Clas- Lib. II.
sicum, vel ad vocale signum etiam trahat. Firmiùs alibi: *Lætus ad mili-* Lib. VI.
tes, iam arma ad propositum pugnæ signum capientes, processit. Nam ait
propositū: quod non conuenit nisi in istud. Iterùm: *Varro, nihil consulto* Lib. XXII.
collegâ, signum pugnæ proposuit. Nec minùs apertè etiam Dionysius: Lib. VI.
Ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης: *Postquā vtrimque signa sub-* Et Dionysio.
lata sunt pugnæ. Iterùm: Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐκέλευσεν ἀρθῆναι τῆς μάχης: *Post-* Lib. X.
quā signa tolli iussit pugnæ. Mihi, inquā, apertè: etsi alij de Signis militari-
bus capiunt & vertunt. Ea quidem ipsa Græcanica phrasis in Thucydide Lib. I.
est, & in similem huic meo sensum. Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἑκατέροις ἤρθη, ἐναυ- Græcis tale aliquid.
μάχουν: *Postquam vtrisque signa sublata sunt, nauale prœlium inierunt.* Et
pòst: ὡς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, βραχύ μέν τι προῆλθον ὡς βοηθήσον-
τες. ἐπεὶ δὲ διὰ τάχους ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἐγίγνετο, καὶ τὰ σημεῖα κατεσπάσθη,
πάλιν ἐπανεχώρουν ἐς τὸ τεῖχος: *Vt pugna facta est, & signa sublata, paul-*
lum quid progressi sunt vt auxilium laturi. postquam verò victoria Athe-
niensium celeriter fuit, & signa detracta sunt, iterùm ad præsidium suum
rediêre. Ea Suidas & Scholiastes sic interpretantur: Σύμβολά τινα εἶχον ἃ Suid. in σημεῖα.
κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μάχης ἐδείκνυτο. καὶ ὅτε μὲν ἀνετείνετο τὰ σύμβολα, ἤρχοντο τῆς
μάχης. ὅτε δὲ κατεσπᾶτο, ἐπαύοντο: *Signa quædam habebant, quæ sub tem-*
pus pugnæ ostendebantur. & cùm ea erigebantur, pugnam incipiebant, cùm
demittebantur, desinebant. Aliquid ad hunc morem, quod Dio Chryso-
stomus suo etiam æuo vsurpatum ostendit, vt in muris Signum ponere-
tur, instante hoste. Nam ita in Boristhenetico: Καὶ αἵ τε πύλαι συγκέκλειν-
το, καὶ τὸ σημεῖον ἦρτο ἐπὶ τοῦ τείχους τὸ πολεμικόν: *Et portæ clausæ erant, & in*
muro signum sublatum bellicum. Imò de istâ ipsâ russâ tunicâ, apud Græ-
cos reperio exempla. Plutarchus de pugnâ Antigoni cum Cleomene,
quiescere, inquit, *quosdam iussit,* ἄχρις ἂν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀρθῇ φοινικὶς ὑπὲρ In Philopom.
σαρίσσης διατεταμένη: *donec à rege sublata esset punicea vestis, super sarissam*
extensa.

extensa. Quod ipsum & in Polybio ita leges. Simile, quod Polyænus de
Lib.II. Conone: ἐπῆρε τὴν φοινικίδα. ἦν δὲ ἄρα μάχης σύνθημα τοῖς κυβερνήταις:
Sustulit puniceam vestem. erat ea autem signum pugnæ gubernatoribus nauium. Est quidem in Homero etiam, de Agamemnone suos ad pugnam vocante:

Il. θ. vers. 221. Πορφύρεον μέγα φᾶρος ἔχων ἐν χειρὶ παχείῃ.
Purpuream endo manu validâ tollens sibi vestem.

Sed non nisi de propriâ & regali eius veste Eustathius accipit, quam suspicari licet manu alleuatam ab eo, in festinatione & cursu. Sanè de tali aut alio signo vix mentio in Homero. Nec huic rei aliud lêgi, nisi si
Signum ad iter. forte in Curtio, de Alexandro, qui cùm tubæ sonus haud pariter ab om-
Lib.V. nibus exaudiretur, cùm castra mouenda essent, *Perticam quæ vndiq; conspici posset, supra Prætorium statuit, ex quâ signum eminebat pariter omnibus conspicuum.* Sed id quale fuerit, non dicit. Etiam Persas (in Ammia-
Lib.XX. no) video ad oppugnationem vocari, *signo per flammeum erecto vexillum.* Et iam habes omnia Signa: an mentior? & vnum etiam superest, leue, facile, quod *pugnæ signum* item dicunt, aut simpliciter *Signum*. Illud
De Tesserâ. idem, *Tessera:* & Græcis σύνθημα. quod datur in vno alteroque verbo sub ipsam pugnam ab Imperatore, vt eo symbolo commilitones inter se norint, & item hostem. Cuius vsus perit, cùm iste quoque tenet. Taci-
III.Hist. tus in bello ciuili: *Crebris interrogationibus notum pugnæ signum.* In
Lib.VII. Thucydide simile, pugnâ inter Syracusios & Athenienses: Καὶ τοῖς ἐρωτήμασι τοῦ ξυνθήματος πυκνοῖς χρώμενοι, σφίσι τε αὐτοῖς θόρυβον πολὺν παρεῖχον ἅμα πάντες ἐρωτῶντες, καὶ τοῖς πολεμίοις σαφὲς αὐτὸ κατέστησαν: *Crebris interrogationibus signi vtentes, sibiipsis tumultum crearunt omnes simul interrogantes, & hostibus notum id fecerunt.* Remedium huic rei non ab-
Acutum surdum in Polyæno, qui inter stratagemata recenset quòd *Acues qui-*
Lib.I. *dam dux Arcadum* τοῖς ἰδίοις ὁπλίταις ἔδωκε σύνθημα, κτείνειν τοὺς τὸ σύνθημα ἐρωτῶντας: *suis militibus signum dedit, interficere eos qui signum interrogassent.* Ita Arcades cùm non rogarent tacitique essent, interrogantes Lacedæmonios (noctu autem hæc gesta) interimebant. De hoc signo
II. Gallic. Cæsar capiendus, pugnâ subitariâ in Neruios: *Cæsari omnia vno tempore erant agenda. vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret: signum tubâ dandum, acies instruenda, milites cohortandi,*
Cæsar illustratus. *signum dandum.* Tria hîc habes nostra signa: *Vexillum, Classicum, Tesseram.* de quâ postremâ, nisi verba postrema capis, superflua videantur aut inculcata. De eodem Hirtius, bello Africo: *Cæsar signo Felicitatis dato, equo admisso in hostem ire contendit.* Fuit igitur ibi signum, *Felicitas*: vt Bruto *Libertas*: & plerumque tale aliquid, breue, & ominis boni.
Lib.III. cap.V. Vegetius: *Vocalia signa dicuntur, quæ voce humanâ pronunciantur. sicut in vigiliis, vel in prælio, pro signo dicitur; vt puta, Victoria, Palma, Virtus, Deus nobiscum, Triumphus Imperatoris, & alia quæcumque voluerit dare is qui in exercitu habet maximam potestatem.* Veteres magis, nomina ferè deorum dabant, quos aut patria, aut ipsi Duces colebant. Ita Cyro signum

gnum erat Ζεὺς σύμμαχος, ἡγεμὼν, σωτήρ: *Iupiter socius, Dux, Seruator*, vt Xenophon tradit: Cæsari *Venus genitrix*, vt Appianus: Augusto, *Apollo*, vt Valerius. Etsi alia quoque, imò & dicta & versus: quæ longum sit persequi, & spontè occurrunt. Ego verò peregi iam plenè, tu abi, cura corporis me vocat. AVD. Nónne in crastinum reuocas? LIPS. Sub lege, si illud nobis erit. Ego, in tam tenui valetudine, quid mihi pollicear? nec *multa* aut longè *iaculor*, vt poëta loquitur, tam imbecillus. AVD. O vtinam aliter sit! vtinam de meis viribus, imò & annis, tibi addam! LIPS. Amanter hæc potiùs, quàm sapienter: nec è medio spatio reuocari ad carceres velim, vtique in tam exercito cursu. Tu BREVIARIVM cape, & salue.

vii. Pæd.
ii. Ciuil.
i. cap. v.

BREVIARIVM LIBRI QVARTI.

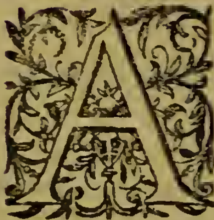
IN ACIE quattuor dicta:

- ORDO & DIVISIO *in* GENERA
  - *Hastatos. qui per manipulos dispositi primi, cum interuallis.*
  - *Principes secundi, pariter.*
  - *Triarij tertij, pariter.*
  - *Velites sparsi in manipulos, in lateribus, in fronte.*
  - *Equites, ad latera, aut interdum in viis & à tergo.*
- SIGNORVM *locatio &* DVCVM.
  - *Hæc circa frontem, in quoque Genere. Vnde Antesignani & Postsignani.*
  - *Ex his Tribuni, Primopili & Imperator, circa medium, circáque Aquilas: Centuriones in fronte, ad suos quisque manipulos.*
  - *De ipsis Signis & formâ, in occasione additum.*
- FORMA *instructionis.*
  - *Quadrata plurimùm: eaq; duplex, aut triplex.*
  - *Aliter etiam duplex aut multiplex, cum Subsidiis.*
  - *Variatur Schematismis, Cuneo, Globo, Forcipe, Turribus, Serrâ.*
- ADIVNCTA *Acici, vt*
  - *Allocutio.*
  - *Classicum.*
  - *Clamor.*
  - *Signum pugnæ.*

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER V.

DIALOGISMVS I.

Ad Disciplinam transitum, ac primò de sede eius, Castris. Ea laudata, diuisa, partes recensitæ.

AVDITOR ad me solito maturior venit, & infit, Amœnior hic, Lipsi, dies est,

Diffusumq́ nitet pacato lumine cælum:

vt ait Lucretius: visne ambulemus? Aura prouocat, tum etiam liberior sermo atque animus erit, in spatiis his camporum. LIPS. Non nolo: & scis me, cum Cicerone olim, tueri valetudinem crebrâ istâ domesticâ ambulatione: quídni magis amem & vsurpem, cùm licet, illam subdiualem? Fiat. heus puer, cedo calceos & pallium. Habeo. imus? quò? AVD. Ad mœnia hæc si voles, verè amœna. Aquam hinc vides, illinc viridia, paullo longiùs agros & camporum spatia olim culta, nunc, heu, deserta. LIPS. Deserta? imò excisa pleraque aut deiecta. En stirpes, en arbores, quæ fuerunt! en domus & ædificia, quæ fuerunt! Ferum Martem, nec qui animata solùm vitâ deuoluit, sed euertit quidquid stetit. O etiam ferini animi, qui cladibus his auctores! qui delectamini, qui gaudetis, & per malam ambitionē fouetis. Meo voto, in vos & capita vestra expetant primæ glandes emissæ aut prima tela. AVD. Tu ille mitis sic loqueris? LIPS. Loquor. isti malorum fons & caussa, isti per prauam cupidinem aut metum bella nobis suscitāt, post ipsos mansura. Iterùm voueo. cadant, & his victimis Bellona placata abeat, & candida Pax succedat. AVD. Pacem laudare tecum possumus, atque etiam amare: sed te doctore didici, vt in aëre, sic in terrâ, suas esse bellorum tempestates, & deiici istâ grandine atque atteri hominum aliquot stirpes. Nónne ferre nostrum est? nónne iurare, vt sic dicam, in communem istam legem?

Euripid. *Μοχθεῖν ἀνάγκη. τὰς δὲ δαιμόνων τύχας*
Ὅστις φέρει κάλλιστ', ἀνὴρ οὗτος σοφός:
Dolere & affligi necesse. at qui Deûm
Aristot. *Sortem optimè fert, ille vir verè sapit.*

Sapientem mediocres affectus ha- LIPS. Scio, & à me fiet. qui noui non casus solùm, sed ludibria rerum humanarum. In eo tamen maneamus, * τὸν σοφὸν μετριοπαθῆ μὲν εἶναι, ἀπαθῆ

ἀπαθῆ δὲ μὴ εἶναι. AVD. In istâc re maneo, in aliâ moueor & affectum vehementem habeo. LIPS. Quem, aut in quâ? AVD. Desiderij vel cupidinis potiùs peraudiendi de re institutâ. AD DISCIPLINAM ventum, quâ opus hodie maximè, & quæ non vsu solùm, sed notitiâ videtur mihi cessisse. Tu renouas? LIPS. Non mearum virium. Suggerere aliquid possum ex illâ veteri, capiat ex eâ aut hauriat si quis volet. Ambulemus, fabulemur, Polybium habes? AVD. Ecce meâ præuisione puer habet. LIPS. Benè est, audi. Disciplinam comprehendi in definitionis meæ verbis, SVB CERTA LEGE. Nec enim aliud ea est, quàm *Præscriptum & lex quædam militandi, & in militiâ se gerendi.* Itaque ea continet, *Modum, Munia, Opera, Tempus* militiæ: & quæ pleraque Polybius exsequitur, etsi nec dispositè satis, nec plenè. Sed siquid ille omittit, aut alibi aut hîc dicam. Politicis enim nostris Monitis siue Notis quædam reseruamus, antè etiam à nobis factum. Tu librum cape, & lege:

bere, nullos non haberet

Disciplinæ definitio.

POLYB.

Τούτων δ' εὐπρεπῶν γενομένων, παραλαβόντες οἱ χιλίαρχοι τοὺς ῥωμαίους, ὁμοῦ καὶ τοὺς συμμάχους κατεστρατοπέδευσαν, ἑνὸς ὑπάρχοντος παρ' αὐτοῖς θεωρήματος ἁπλοῦ ἐπὶ τὰς παρεμβολάς, ᾧ χρῶνται πρὸς πάντα καιρὸν καὶ τόπον. διὸ καὶ δοκεῖ μοι πρέπειν τῷ καιρῷ, τὸ πειραθῆναι καθ' ὅσον οἷόν τε τῷ λόγῳ τοὺς ἀκούοντας εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τῆς κατὰ τὰς πορείας καὶ στρατοπεδείας καὶ παρατάξεις χειρισμοῦ τῶν δυνάμεων. τίς γὰρ οὕτως ἐστὶν ἀπεοικὼς πρὸς τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα τῶν ἔργων, ὃς οὐκ ἂν βουληθείη μικρὸν ἐπιμελέστερον ἐπιστῆσαι ἐπὶ τῶν τοιούτων, ὑπὲρ ὧν ἅπαξ ἀκούσας ἐπιστήμων ἔσται πράγματος ἑνὸς τῶν ἀξίων λόγου καὶ γνώσεως.

His ita paratis, accipiunt Tribuni Romanos vnà & Socios, & castrametantur: vnâ quidem apud eos & pariformi metatione, quâ vtuntur in omni tempore & loco. Ideoq; & visum mihi nunc decorum, conari, quantum id verbis potest, audientes inducere in notitiam modi & ordinationis, circa itinera, circa metationes, circa instructiones copiarum. Quis autem adeò abhorret abiunctúsque est à pulchris & honestis rebus, vt nolit paullò attentiùs hæc inquirere, quæ cùm semel audierit, gnarus erit vnius rei inter alias dignissimæ notitiâ, & consideratione?

Ad castra, vt vides, nos ducit: & Disciplinam ego istinc ordior, non quia sola ea pars, aut non ea alibi, sed quia hîc præcipuè. Nam Castra re ipsâ gymnasium, palæstra, sedes imò & domicilium Disciplinæ. *Munia, Opera, Exercitia, Præmia, Pœnæ* sunt in castris: & vno verbo, hîc regitur miles & formatur. Ipsa castra non sine Disciplinâ fiunt, aut cõstant: quæ accuratissima sanè apud Romanos. Audi hoc à me. si in togâ aut sago pars alibi aut specimen Romanæ prudentiæ: hîc reperies, imò sapientiæ, & iudicio eo verbo vtor. Non vanè aut leuiter Polybius hîc attollit, & *rem vnam omnium cognitione dignißimam* ait. Quis Polybius? quo vix alius scriptor iudicio firmior, & nemo certè vsu atque experientiâ doctior. Ergo verba cogitatè examinemus & pensiculemus.

Laudatio Rom. castrorum.

» *Castra metantur.*] Nam quamprimùm iuncti ciues & socij, non confident sine castris. Sed ea iunctio plerumque in locis hosti vicinis, aut certè extra Romanum solum. Nullam illi noctem (vide curam & prouidentiam) sine castris agebant, & semper ligneis terreisque istis mœnibus, vt in vrbe, cincti. Quando id institutum? ab antiquo, si Liuium & Dionysium interrogas, qui sub regibus & statim post eos, castra ponunt, vallo & fossâ cingunt. Pluries meminerunt. Eò mirer à Frontino hanc rem ad Pyrrhi tempora relatam, & asseri ab eius exemplo, institutam. Nam ait: *Castra antiquitus Romani paßim per corpora cohortium, veluti mapalia, constituere soliti erant: Pyrrhus Epirotarum rex primus totum exercitum sub eodem vallo continere instituit. Romani deinde, victo eo in campis Arusinis, castris eius potiti & ordinatione notatâ, paullatim ad hanc vsque metationem quæ nunc est peruenerunt.* Totâ in re dubito, & controuerto. Romani, inquit, anteà *per cohortes?* atqui Manipulos fuisse docuimus, & eam olim diuisionem. Pyrrhus *primus exercitum sub eodem vallo?* nec apud Græcos quidem verum, & in Homero ipso exempla sunt quæ refellunt. Illud fortasse potuit, Pyrrhum (vt fuit diligens ordinis & instructionis) primum curiosiùs meliusque castra digessisse: & fortasse ad illud instar Romani. Fortasse inquio. nam cur adfirmem? video in reliquo ordine omnia composita iam antè apud Romanos: potuit & debuit ἀναλόγως etiam in castris. Si aliter: cur Polybius, qui sic libens abit & trahit in laudem suæ gentis, imitationem hanc siluit? Imò cur diuersa tota & alia apud Græcos ratio? quod ipse infrà dicet. Sed siue à se, siue ab aliis Romani: pulchra & admirabilis hæc facies ipsis etiam Græcis. Philippus Macedonum, narrante Liuio, *subiecta cernens Romana castra, admiratus esse dicitur & vniuersam speciem castrorum; & descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum interuallis: & negasse Barbarorum ea castra vlli videri posse.* Idem hoc Pyrrho Plutarchus adscribit: illi, dico, Pyrrho Epirotæ: si verè, quomodo Frontinus verè? Sed Plutarchi verba hæc: Τάξιν τε καὶ φυλακὰς καὶ κόσμον ῥωμαίων καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας ἐθαύμασε. καὶ τῶν φίλων προσαγορεύσας τὸν ἐγγυτάτω, τάξις μὲν, εἶπεν, ὦ μεγάκλεις, αὕτη τῶν βαρβάρων οὐ βάρβαρος: *Ordinem, & stationes, & dispositionem Romanorum, & figuram ipsam castrorum admiratus est:*

Vetera castra.

Frontinus tamen vult à Pyrrho.

Lib. IIII. cap. I.

Non meo assensu.

Lib. XXXI.

In Pyrrho.

est: & proximum amicorum affatus, O Megacles, inquit, hic ordo barbarorum, non est barbarus. Si ipse Pyrrhus metationi huic adstupuit: non ab eo profectò exemplum.

„ *Vnâ quidem apud eos & pariformi metatione.*] Aliter quàm apud Græcos aliosque, qui pro locis & temporibus mutabant. Non sic Romani, simplex semper & eadem: excipio, quòd minor vel auctior spatio, pro numero legionum. Sed quadrata semper, sed portæ & sectiones eædem, sed tabernacula ducum & militum eodem situ. Hinc vtilissima illa notitia castrorum, & præuisa & inuenienda militibus omnia, sicut ciuibus in aliquâ vrbe. Vniusmodi igitur semper castra, si formam consideres: paullò alia, si apparatum totum & instructum. Nam moneo, duplicia Romanis castra fuisse, *Aestiua* & *Hiberna*. Illa, quæ mobilia, & æstatis siue expeditionis tempore, in vnam sæpe noctem structa. Quæ iterùm duplicia, à moræ mansionisque differentiâ. Si enim vna alteraq;, aut omnino paucæ noctes in iis agendæ: sine aliâ additione *Castra* dicebant, aut *Mansiones* etiam posteriore æuo. Si diutiùs subsistendum; ab ipsâ re *Statiua*, aut *Statiuas*. In Suetonio Æstiua habes: *Obiit in castris Aestiuis, quæ ex eo Scelerata sunt appellata.* Statiua in Liuio, sub Rege Tarquinio: *In iis Statiuis, vt fit, longo magis quàm acri bello.* Cæsar: *Eodem die vterque eorum ex castris Statiuis, à flumine Apso, exercitum educunt.* Dixi & *Statiuas* appellari, voce in postremis scriptoribus reperiendâ, & intellegunt *Sedes*. Verba edicti Alexandri Imp. apud Lampridium: *Illâ die, illâ horâ, ab vrbe sum exiturus, & si dij voluerint, in primâ mansione mansurus. Deinde per ordinem mansiones, deinde Statiuæ.* Sedes dixi intellegi: & ipsa ea vox pro castris. Vegetius: *Eruditi in sedibus milites.* Ammianus: *Militares numeri destinatas remearunt sedes.* Et pluscula exempla. At *Hiberna* sunt, quæ per hiemem & in diuturnâ mansione militibus receptaculum: ab ipso item sic tempore dicta. *Hiemalia* Vopiscus appellauit: *Tuum est illic Hiemalia & Aestiua disponere, vbi tuis nihil deerit.* Istorum origo in Liuio, bello Veienti: *Hibernacula etiam, res noua Romano militi, ædificari cœpta.* Annæus Florus: *Tunc primùm hiematum sub pellibus, taxata stipendio hiberna.* Id fuit sub annum Vrbis CCCLVIII. Etsi Liuius & Cæsar, *Pelles* remouere & seiungere ab *Hibernis* videntur. vt ille lib. XXXVIII. *Instare hiemem. aut sub pellibus milites habendos fore: aut si concedere in Hiberna vellent, differendum in æstatem bellum.* Cæsar lib. III. *Huiusmodi tempestates consecutæ sunt, vt continuatione imbrium, diutiùs sub pellibus milites contineri non possent. Itaque exercitum Cæsar in Hibernis collocauit.* Itaque, pro istorum mente, *Statiua* illa sint sub Pellibus: *Hiberna*, in opidis, aut castris, quæ tabernaculis & alio opere accuratiùs instructa. & meritò, tum contra cæli iniurias, tum quia vsui plura necessaria in diuturnâ morâ. Itaque hæc talia, partes siue membra habebant magis distincta, vt *Armamentarium, Fabricam, Valetudinarium*, & siquid reperis tale. Imò reuera instar opidorum sæpe struebantur, præsertim in finibus imperij, & vbi perpetuæ stationes & prætenturæ

Vniformia Romanis castra. *Duorum generum.* *Aestiua.* *Statiua.* Claud. ca. 1. Lib. I. *Sedes, pro castris.* *Hiberna.* In Aurel. Lib. V. Lib. I. cap. XII. *Membra castrorum.*

contra hostem. Tale in Euphratis, Danubij, Rheni nostri ripâ: & hæc ea origo & genitura nobilium aliquot hodie opidorum. Ad hæc etiam, ea quæ *Procestria* dicebant, nisi fallor. Festus enim in eâ voce explicandâ nutat: *Procestria, quò proceditur in muro. Aelius Procestria ædificia esse dixit extra portam. Artorius quæ sunt ante castra, etiam qui non habent castra, propugnacula quibus pro castris vtuntur ædificant.* Sententiæ tamen haud nimis diuersæ, si attendis. Prima est, locum spatiumq; sic dici processus in muro. quid vult? ambulacra illic, à procedendo? vix opinor, & malim scribi, *quò proceditur à muro.* vt sint Procestria, quidquid ante muros est. quomodo Ælius, *ædificia extra portam:* quasi suburbia aut προάστεια. At Artorius, vult ædificia esse ante castra: & si non sint castra, illa ipsa quæ loco castrorum sunt, *propugnacula ædificiáve.* Ita enim postremam vocem scripserim, & me capis. Duplex est sententia scilicet Artorij: aut ædificia ante castra esse, aut ipsa illa quæ vice castrorũ vsurpantur. Sicut *Pro castris,* duo notat, & ante ea, & pro ipsis. Sed quid iuuat hæc * ἐξακανθίζειν? tenuis fructus: magis noto, pro Artorij priore sententiâ Glossas esse, dum explicant: Procastria, οἰκήματα περὶ τὴν παρεμβολῆς. itemque morem vulgò castrensem, quem Tacitus notat: *Subuersa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipij exstructa.* Sunt profectò hæc *Procestria:* quæ adnexa ferè Hibernis aut Statiuis, vt eò reciperentur lixæ, aduenæ, & qui alij paganorum castra sequerentur. Misceri enim eos militibus, non Romanus vsus. Cæsar pro hac consuetudine, cùm Germanos equites subitò scribit ad castra aduolasse: *Nec priùs sunt visi quàm castris appropinquarent, vsque eò, vt qui sub vallo tenderent mercatores, recipiendi sui non haberent facultatem.* Manifestò dat intellegi, lixas, id est mercatores & id genus, sub castris tetendisse, non in castris; & receptum denique in ea habuisse, hoste instante.

Procestria — *Diuinatio in Festo.* — *Et iterùm.* — * *subtiliter vellere, spinas ablegere.* — *Tacito lux. IIII. Hist.* — Lib. VI.

» *Circa itinera, circa metationes, circa instructiones copiarum.*] Tria polliceri videtur iam dicturus, *Agmen, Castra, Acies.* Priora duo exsecutus est, etsi ordine alio: tertium desidero, si tamen id sensit. Vox Græca sanè eò ferè ducitur: & si ita est, absoluo culpæ Polybium cuius antè reum feci, quasi neglegenter de Acie omisisset. Fortasse nunc non ipse, sed exscriptorum aut temporum culpa hæc subduxit.

DIALOG. II.

Prætorij positura, eius magnitudo, & partes.

POLYB. Ἔστι δὲ τὸ γένος αὐτῶν τῆς στρατοπεδείας τοιόνδε. τῆς κριθέντος ἀεὶ τόπου πρὸς στρατοπεδείαν, τούτου τὸν ἐπιτηδειότατον εἰς σύνοψιν ἅμα καὶ παραγγελίαν, ἡ τοῦ στρατηγοῦ σκηνὴ καταλαμ-	*Est autem metatio castrorum eiusmodi. loci semper, quem castris delegerint, aptissimam & cõmodissimam partem aspectui simul & iussioni, eam sibi vindicat Prætorium.*

βάλλει. τεθείσης δὲ τῆς σημαίας, οὗ μέλλουσι πηγνύναι ταύτην, ἀπομετρεῖται πέριξ τῆς σημαίας τετράγωνος τόπος. ὥστε πάσας τὰς πλευρὰς ἑκατὸν ἀπέχειν πόδας τῆς σημαίας, τὸ δ' ἐμβαδὸν γίνεσθαι τετράπλεθρον.

torium. Signo autem poſito, vbi id defixuri ſunt, menſurâ definitur circum id ſignum quadratum ſpatium, ſic vt omnia latera à ſigno centum pedes abſint, ſiátque tota ipſa area ſiue peditura iugerum quaternûm.

CVM laudauit Polybius caſtra, ponit & deſignat: ſed Prætorium primò. Quidni illud? honoris & decentiæ cauſsâ, primo Duci primus locus. Tamen Vegetius ipſa Signa militaria præmittit, atque iis locum præmetatur. *Prima*, inquit, *ſigna ſuis locis intra caſtra ponuntur, quia nihil eſt venerabilius eorum maieſtate militibus. Deinde Duci Prætorium eiuſq; comitibus præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur.* Et Polybius hic quoque (& magis poſteà) *Signi* aut *Vexilli* meminit primò poſiti: ſed in alium ſenſum, nec illius militaris. Sanè Vegetij æuo dixeris Signa in vno loco circa Principia conſtitiſſe: quod & ex Taciti ſcriptis liceat opinari. At Polybius Signorum mentionem haud aliter facit, videturque locare in Manipulis ſuis quodque, aut Turmis. Iſta quidem Signa, quæ ad locum notificandum; metatorum ſunt, vt poſteà dicam, non legionum aut manipulorum. *Signa primo locat Vegetius. Lib. III. cap. VIII.*

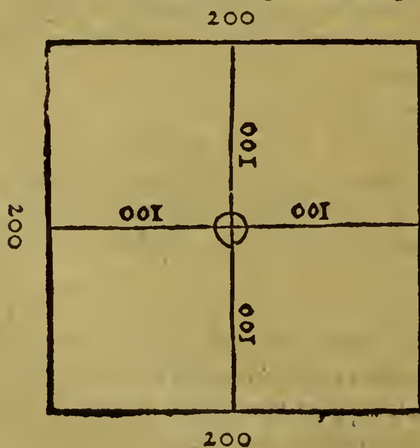
„ *Aptiſſimam & commodiſſimam partem, aſpectui ſimul & iuſſioni.*] Nempe eam partem quæ editior, aut cui aliunde nihil obſtabat: quæ aſpici vndique & aſpicere poterat, è quâ dari mandata & audiri. Nam ecce Allocutio, Signi ad pugnam propoſitio, circa Prætorium aut ſuper ipſum facta: quæ locum volebant liberum & conſpectum. Eaipſa res ad maieſtatem aliquam & vim imperij faciebat, eminere loco qui dignitate eminebat. Ipſum etiam Tabernaculum non latius ſolùm ceteris, ſed altius, & quaſi in vrbe aliquâ templum. *Prætorium in edito aut conſpicuo.* *Ipſum erectius.*

„ *Prætorium.*] Vna iſta vox Latinis, quam duplici Polybius interpretatus eſt, τῆς στρατηγοῦ σκηνῆς: *tabernaculum Prætoris.* Etſi Græci quoque ſimpliciter στρατήγιον, quaſi *Imperatorium*, aut *Prætorium*, dicunt. Corrigi Suidam ita cenſeo: στρατήγιον, ὁ τόπος τοῦ στρατοῦ: *Strategium; locus exercitus:* imò verò τοῦ στρατηγοῦ, vel ex iis quæ Suidas adtexit. Sed cur Latinis *Prætorium?* Feſtum audi: *Initio Prætores erant, qui nunc Conſules, & ij bella adminiſtrabant. quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium.* Auguſtæa ætas videtur & hoc *Auguſtale* dixiſſe: vt quidem in Fabio lego, ſed ſolo: *Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Auguſtale.* Poteſt ab Auguſtis ita dictum eſſe, qui in eo tendebant: ſed exemplũ tamen eius verbi aut vſurpationem, mirum nuſquam reperiri. Aliter *Strategiũ.* *Prætorium vnde dictũ.* *Auguſtale.* *Lib. XII. cap. II.* *Sed ſine exemplo.*

autem

Alio sensu Prætorium. autem etiam Latinis vox *Prætorij*: nec pro loco solùm, sed pro conuentu & hominibus qui in eo loco. Hoc sensu *Prætorium dimittere* dicunt: quod est proinde, quasi *Curiam mittere, aut Senatum.* Liuius: *Tribunis* (Lib.xxx.) *edicit, vt vbi Prætorio dimisso signa concinuissent.* Idem iterùm: *Priusquam Prætorium dimitteret, denunciauit.* (Lib.xxxvj.) Iterumque: *Fuluius dimittens Prætorium Tribunis militum imperat.* Quæ missio semper ad horam & statutum tempus facta, scilicet vespere & luce abeunte, cùm Vigiliæ mox constituendæ essent, & quisque ad corpora aut munia sua curanda abiret. Ideò mandata, siqua in noctem aut primam lucem Imperator vellet, tunc dabat: ne quies turbaretur castrorum. Dictio hæc restituenda Liuio, in rebus Annibalis. vbi acer ille Imperator & in dolos intentus, sub pugnam ad Trebiam, fratri suo Magoni in tabernaculo infit: (Lib.xxi.) *Delige centenos viros ex omni pedite atque equite, cum quibus ad me vigiliâ primâ venias: nunc corpora curare tempus est. Ita præconium missum.* Sic scribunt vsque adhuc, & explicant Præcones circummissos, qui edicerent corpora curare. (*Correctus Liuius.*) Ego verò non admitto in Romanâ aut Punicâ militiâ *Præcones:* etsi Græcos habuisse probè scio: magisque accedo veteribus libris, in quibus constanter repperi, *Prætorium missum:* & quis non probet? (*Principia mittere.*) Simile est alterum illud è militiâ, *Mittere Principia.* In Frontino leges: (Lib. IIII. cap.I.) *Perstare in principiis, donec ea mitterentur, præcepit.* Quod ille de militibus dixit ignominiâ notatis, & oculis omnium in fœdo habitu ibi expositis. Tentanda non est aut immutanda ea scriptio (conati quidam:) firmaturque iterùm à Frontino: (Lib.II. cap.V.) *Tempus elegit quo missa principia quietem omnibus castrensibus dabant.* Quid igitur hoc est? pænè idem quod alterum prius: (*Quo sensu dictum.*) & dicuntur mitti aut dimitti Principia, cùm Tribuni non vltrà ibi præsident, ius aut mandata dispertiunt, sed sub noctem ad Prætorium eunt, mox ad se itum. Id verò est *mittere principia,* & conuentum militum soluere, qui ibi frequentes. Cùm de Vigiliis agemus, capies hoc magis.

» *Vt omnia latera à signo centum pedes absint.*] Signum hoc fuit vexillum album, vt infrà dicam. Ab eo remouet quaquauersus latera pedes centenos. (*Area Prætorij.*) Est igitur quadratum hoc iustum, cuius latera singula *pedũ ducentenûm.* Nam vide in figurâ. Grãdis igitur & capax hæc metatio, ac par (vt mox videbis) illi quattuor manipulorum, siue hominum *quadringentorum octoginta.* Ergóne opus tantâ? opus. (*Cur tam ampla.*) Primùm, quia ipse Prætor, pro se, laxiùs paullo agere & tendere debuit, quàm caput aliquod è vulgo. Deinde

Deinde, quia ministri aut comites illi plures, quos iuxta se habebat. Inter ministros, lictores erant primò, & peculiares deinde serui ad varios eius vsus. Inter comites, honestiores multi, qui amicitiæ caussâ aut militiæ, sponte eum secuti. Hi è *contubernio Prætoris*, aut *Contubernales* eius dicebantur, quoniam eâdem istâ pedaturâ tendebant. Imò Senatorum filij, & tale nobiliorum genus, comitari ita magistratus solebant. Atque ipse Iulius Cæsar, cùm suâ quadam caussâ peregrinari nobiles nollet, tamen hoc vtiliter à maioribus institutum non abrogauit, & cum exceptione edixit: *Neu quis Senatoris filius, nisi contubernalis aut comes magistratus, peregrè proficisceretur.* Ita Suetonius in eius rebus. Et sanè vtilitas hìc clara, quòd iuuentus castè modesteque agebat, sub oculis & in latere ducis: quòd sermonibus sæpe militaribus, & interdum consiliis, intererat: denique *duces agere*, vt Plinius admonet, *parendo discebat*. Sed & laxitate Prætori opus, ad mulos & iumenta quæ plura habebat, itemque ad supellectilem & vasa. Pecunia è publico ad *Mulos & tabernacula* dabatur: & altera ad *Vasa*, *Vasarium* appellata. In his quidem, adeò non vsum, sed delicias & luxum quidam spectabant, vt de Cæsare scripserit Suetonius: *In expeditionibus tessellata & sectilia pauimenta circumtulisse.* scilicet quibus Prætorij sui solum parte aliquâ tegeret, & sterneret, in breuem vsum. Nec de Prætorio plus hauseris è Polybio: de meo aliquid addam? quoniam toto capite adnuis, fiat. Forma eius superior fuisse videtur rotunda, ex Varrone: *In cauædio si locus nullus relictus, sub diuo qui esset, testudo dicebatur, à testitudinis similitudine: vt est in Prætorio in castris.* Significat testudineâ formâ id fuisse, curuatum in cameram rotundiorem. Hac caussâ fortasse Iosephus cum templo componit: τὸ στρατήγιον, inquit, ναῷ παραπλήσιον: *Prætorium templo simile*, quòd templa pleraque talia: aut etiam, quòd eminebat in mediis castris, vt in vrbe aliquâ templum. An & quia religio ibi, & pars sacrorum? certè *Augurale* fuit, vbi sacrificare & auspicari Imperator solet. Tacitus de Germanico: *Noctè cæptâ egressus Augurali, per occulta & vigilibus ignara.* Meminit iterùm: *Structam ante Augurale aram subditâ face accendi.* Ita enim legerim magis, quàm vt vulgatur: *Structa ante Auguralem aram.* Quasi Ara aliqua cognomento *Auguralis* fuerit: quod non probo, nec etiam ante aram aliquid strui mos, sed in ipsâ, aut super ipsam. Itaque crediderim ante ipsum Augurale aram hanc fuisse, in quâ sollenniter libamenta aliqua illata & cremata, cottidianæ religionis ergo. An non Dionysius hanc intellegit, cùm inter prodigia scribit: Τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων Γαΐου Μαλλίου κεραυνὸς εἰς τὸ στρατήγιον ἐμπεσὼν, τήν τε σκηνὴν διέσπασε, καὶ τὴν ἑστίαν ἀνέτρεψε: *In alterius Consulum, C. Manlij Prætorium fulmen incidens, & tabernaculum disiecit, & focum siue Aram euertit.* Nisi si de Larum magis foco intellegit: quod in medio pono. At ipsum nostrum hoc est, quod *Auguratorium* Iulio Hygino dicitur (vir ille de Castris scripsit, & vidi in codice veteri ac libaui) *Auguratorium*, inquam, ipsi: qui & situm docet: *Auguratorium parte dextrâ Prætorij, Tribunal læuâ, vt accepto augurio*

Ministri & apparitio Prætoris.
Comites & Contubernales.
Cap. XLII.
Muli & vasa multa.
Iuliani deliciæ.
Cap. XLVI.
Forma Prætorij.
IIII. de L.L.
Lib. III. Excid.
Cũ templo cõparatur.
Augurale in eo.
II. Annal.
XV. Annal.
In Tacito nostra lectio.
Ara ad Augurale.
Lib. IX.
Vbi id situ.

gurio insuper ascendat. Ecce duo membra Prætorij, Augurale & Tribunal, & vtrique suum locum. Quod autẽ *dextrâ* ait, aut *sinistrâ:* puto capiendũ pro intrantium ratione, & aspectu venientium à Decumanâ. Sed & Stabula, Culinam, & eiusmodi partes seorsim in Prætorio fuisse, tu tibi subieceris me silẽte, nec longè à Prætorio *Armamentariũ*, cùm id fuit.

» *Tota ipsa area siue pedatura iugerum quaternûm.*] In Græco *Plethra quaterna* sunt: nos fecimus *iugera*, etsi plurium opinione Iugerum est paullò maius. Possis veriùs firmiùsque, *Versus.* Varro: *Versum dicunt centum pedes quoquouersus quadratum.* Quod ipsum dimensum quater est in areâ Polybianâ. Sed Varro addit, *in Campaniâ* vulgò sic appellare & metiri: contrà Hyginus *in Dalmatiâ. Iugerum*, inquit, *in Dalmatiâ Versus appellant, in prouinciâ Narbonensi alij Libram, alij Paralleuam.* Sed in verbis quid insistam, cùm rei adfatim? A V D. Etiamnum insistes, & te rogo. L I P S. Quid illud? A V D. *Pedaturam* hìc quam appellas, ea firmat mihi pedem. Libera & expedi. L I P S. In facili est: quia tamen voce eâ sæpe & necessariò vtar, audi. Quod Græcis ποδισμὸς, id Latinis *Pedatura:* etsi *Podismi* ipsa Græcanicâ voce crebrò in hac tali re Vegetius vsus. Podismus autem, dimensio, aut & dimẽsum ipsum per pedes: sicut σαδιασμὸς, per stadia. Ad verbum est, *Pedatura.* Glossæ illæ fidæ: ποδισμὸς, *pedatura.* Vegetius: *Singulæ centuriæ accipiunt pedaturas.* Cassiodorus: *Pedaturas murorum omnes subeatis.* Hyginus in istâ re castrorum: *Si strictior fuerit pedatura.* Et accipiunt, vt vides, non pro ipsâ mensurâ tantùm, sed pro spatio areaque quam sic dimensi. Nescio an Frontinus magis nouè hoc ipsum non *pedem* dixerit: *Pomiferam arborem*, inquit, *quam in pede castrorum fuerat amplexa metatio.* Interpreter equidem, pedaturâ & areâ: nisi quis extremum & finem castrorum malit. Sed pro priore tamen sensu sciat & Senecam esse: *Exiguæ sæpe areæ in multos vsus describentis arte patuerunt, & pedem quamuis angustum dispositio fecit habitabilem.*

Versus, quid. *l. de R R. cap x.* *Pedatura.* *Podismus.* Lib. III. cap. VIII. v. Var. IX. *Pes pro eo dem.* Lib. IIII. cap. III. De Tranq. cap x.

D I A L O G. I I I.

Tribunorum metatura, Quæstoris, Euocatorum, Ablectorum, Extraordinariorum.

I A M perge sodes, & lege.

POLYB.

Τούτου δὲ τοῦ σχήματος ἀεὶ παρὰ	*Ad huius figuræ semper*
μίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευρὰν, ἥτις	*vnum adspectũ & latus,*
ἂν ἐπιτηδειοτάτη φαίνηται πρός τε τὰς	*quod optimum videatur*
ὑδρείας καὶ προνομὰς παρεμβάλ-	*aquationi & pabulationi*
λεται τὰ ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα τὸν	*locãtur Romanæ legiones*
τρόπον τοῦτον. ἐξ ὑπαρχόντων	*hunc in modum. Cùm sex*
χιλιάρχων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ	*Tribuni sint in legione,*

vt

κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, δυεῖν δὲ στρατοπέδων ὄντων τῶν ῥωμαϊκῶν ἀεὶ μεθ' ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, φανερὸν ὅτι δώδεκα χιλιάρχους ἀνάγκη συστρατεύειν ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων. τιθέασι δὴ τὰς τούτων σκηνὰς ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν ἁπάσας, ἥ τις ἐστὶν παράλληλος τῇ τοῦ τετραγώνου προκριθείσῃ πλευρᾷ. πεντήκοντα δ' ἀπέχει πόδας ἀπ' αὐτῆς, ἵπποις ἅμα δ' ὑποζυγίοις καὶ τῇ λοιπῇ τῶν χιλιάρχων ἀποσκευῇ τόπος. αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ προειρημένου σχήματος εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμέναι, τέτανται πρὸς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, ἣ γε ἔξω· καὶ καλείσθω δὲ καθάπαξ ἡμῖν ἀεὶ τοῦ παντὸς σχήματος πρόσωπον. ἀφεστᾶσι δ' ἀλλήλων μὲν ἴσον αἱ τῶν χιλιάρχων σκηναί. τοσοῦτον δὲ τόπον, ὥστε παρ' ὅλον τὸ πλάτος ἀεὶ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων παρήκειν.

vt diximus, & duæ sint vtique legiones ipsius Cōsulis; liquet duodecim Tribunos alteri Consulum in militiâ adesse. Collocant horū tabernacula ad vnam rectam lineam omnia, quæ parallela sit & paridistans lateri Quadrati in hāc rem capto. Distet autē ab eo quinquaginta pedes: equis scilicet, & iumentis, & reliquis Tribunorum impedimentis locandis. Tabernacula autem prædicta Figuræ auersa ponuntur, vt extrorsum spectent. quod sit, & appelletur semel à nobis, totius figuræ castrensis frons & facies. Distant inter se Tribunorum tentoria æqualiter, & eò producuntur, vt omne spatium attingant Romanarum Legionum.

Statuto Prętorio & sede Consulis, proximum est locare ab eo proximos. ij sunt Tribuni. Ponit: & indicat quâ parte semper. Ait:

" *Ad huius figuræ semper vnum aspectum & latus.*] Seriò hoc monet & præmittit, numquam variatum in hac positurâ. Semper ad vnum latus, idemque huius Quadrati, Tribuni collocati; & infra eos, legiones. Quod autem latus? id, inquit, quod aquando aptissimum sit & pabulando. Igitur aptabant ita castra, vt Prętoria ferè porta hostem spectaret, Decumana auersissima ab illo. Et per hanc plurimùm aquabantur & pabulabantur: ergo & facies castrorum tota versa in illam. *Prætorij adspectus Decumanam versus.*

" *Quinquaginta verò pedes ab eo distat.*] Rimanti aut inquirenti omnia

nia hîc satis clara. Linea ista, inquit, parallela distat à lineâ Quadrati quinquaginta pedes. Quo fine hoc spatium? vt tabernacula illic Tribunorum possint statui: atque eaipsa laxiora, calonibus, equis, mulis. Quis nescit honestiùs paullò comitatos instructósque fuisse hos militum duces, & sæpe Senatores?

Frons castrorum, duplici cōsideratione. » *Totius figuræ castrensis frons & facies.*] Id eâ caussâ, quòd omnia illuc spectent & intendant. Hac igitur consideratione Prætoria porta, & quæ iuxta eam, tergum & posteriora castrorum sunt: Decumana & introrsum alia, facies & pectus. Diuersa inspectio est, cùm Tacitus *auersa castrorum*, Decumanam appellat: & Liuius, *abs tergo castrorum* eam ponit: quod fit intuitu & relatione ad hostem. Nam hæc ferè semper illi auersa, atque ita frons censetur pars ei proxima & opposita.

» *Distant inter se Tribunorum tentoria æqualiter.*] Nota non continua igitur fuisse, nec connexa. Cur autem separata? credo ad vsum militarem, & vt commeatus ac transitus vndique ad Forum vtrumque esset, per minutas illas vias & spatia interiecta. Sed & dignitas locationis maior, sic diuisæ & abiunctæ. Quanta autem illa interualla? in Tabulâ videbis. Nunc, si placet, lege non quæ sequuntur, sed paullò inferiùs, quæ huc spectant. Etsi enim Polybius ipse Principia & legiones hîc adtexit: tamen ordini meo & intellectui tuo aptius, totam *Superiorem* partem simul describi, & tum ad *Imam* iri. Ergo ista nunc lege:

POLYB. Ὁ δ᾽ ὑπὸ τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνὰς ὄπισθεν τόπος ὑποπεπτωκώς, ἐξ ἑκατέρου δὲ τοῦ μέρους τοῦ στρατηγοῦ παραστάσεως παρακείμενος, ὁ μὲν εἰς ἀγορὰν γίνεται τόπος, ὁ δὲ ἕτερος τῷ τε ταμίᾳ, καὶ ταῖς ἅμα τούτῳ χορηγίαις. ἀπὸ δὲ τῆς ἐφ᾽ ἑκάτερα τελευταίας τῶν χιλιάρχων σκηνῆς, κατόπιν οἷον ἐπικάμπιον ἔχοντες τάξιν πρὸς τὰς σκηνάς, ὁ τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων ἀπόλεκτοι, καί τινες τῶν ἠθελοντηδὸν στρατευομένων τῇ τῶν ὑπάτων χάριτι. πάντες οὗτοι στρατοπεδεύουσι

At qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet, & ex vtraque parte Prætorio adiacet, eius vna pars Foro destinatur, altera Quæstori eiúsque apparatibus. Ab vtroque verò extremo Tribunorum tabernaculo, retrò quasi inflexam metationem habent Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui vltrò ac sponte in gratiam Consulum militant. Hi omnes locantur

&

παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ χάρακος ἐπιφανείας· βλέποντες οἱ μὲν ἐπὶ τὰς τοῦ ταμιείου παρασκευάς, οἱ δ' ἑκατέρου μέρους εἰς τὴν ἀγοράν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ συμβαίνει τούτοις, μὴ μόνον στρατοπεδεύειν συνεγγὺς τῶν ὑπάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πορείας, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας χρείας περὶ τὸν ὕπατον, καὶ τὸν ταμίαν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν ὅλην διατριβήν. ἀντίκεινται δὲ τούτοις ἐπὶ τὸν χάρακα βλέποντες οἱ τὴν παραπλήσιον χρείαν παρεχόμενοι πεζοὶ τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν. ἑξῆς δὲ τούτοις δίοδος ἀπολείπεται πλάτος ποδῶν ἑκατόν, παράλληλος μὲν ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς· ἐπιθάτερα δὲ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τοῦ στρατηγίου, καὶ τοῦ ταμιείου παρατείνουσα, παρὰ πάντα τὰ προειρημένα μέρη τοῦ χάρακος. παρὰ δὲ τὴν ἀνωτέρω πλευρὰν ταύτης, οἱ τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἐπίλεκτοι στρατοπεδεύουσι, βλέποντες ἐπί τε τὴν ἀγορὰν ἅμα καὶ τὸ στρατήγιον, καὶ τὸ ταμιεῖον. κατὰ μέσον δὲ τὴν τούτων τῶν ἱππέων παρεμβολήν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ στρατηγίου περίστασιν, δίοδος ἀπολείπεται πεντήκοντα ποδῶν, φέρουσα μὲν ἐπὶ τὴν ὄπισθεν πλευρὰν τῆς στρα-

& spectant transuersa latera, alij Quæstorium intuentes, alij Forum. Plerumque autem euenit, istos nō modò metari circa Consules, sed & in agmine & viâ faciendâ, aliisque administrationibus, curare atque agere apud Consulem & Quæstorem. Opponuntur istis in vallum spectantes, consimilem prædictis vsum præbentes pedites. Supra deinde vtrosque via relinquitur lata pedes centum, parallela Tribunorum tentoriis, ad vtrumque autem Fori latus & Prætorij & Quæstorij pertingens & ad omnes dicti valli partes. Ad superum huius viæ latus sociorum equites Extraordinarij metantur, Forum versus aspicientes, & Prætorium, & Quæstorium. Circa mediam horum metaturam, & è regione ipsius Prætorij, via relinquitur quinquaginta pedum, quæ fert ad postica castrorum,

στρατοπεδείας, τῇ δὲ τάξει πρὸς ὀρθὰς κειμένη τῇ προειρημένῃ πλατείᾳ. τοῖς δ' ἱππεῦσι τούτοις ἀντίτυποι τίθενται πάλιν οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι πεζοί, βλέποντες πρὸς τὸν χάρακα, καὶ τὴν ὄπισθεν ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης στρατοπεδείας. τὸ δ' ἀπολειπόμενον ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τούτων κένωμα παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων πλευρὰς δίδοται τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένοις συμμάχοις.	*rum, ordine autem & situ rectangula est prædictæ viæ latæ. His demum equitibus auersi locantur sociorũ Extraordinarij pedites, aspicientes vallum & tergum castrorum. Quod autẽ superat vacuum ex vtraque harum partium ad latera transuersa, id datur extraneis & siquis subitò & ex tempore socius aduenerit.*

Tribunos cùm locauimus, videamus ecquis alius è dignioribus in isto tractu? Ita, inquit, etiam Quæstor. Vbi? designat:

» *Qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet.*] Ille, qui ab vtraque parte Prætorij, vtrisque Tribunorum tentoriis respondet. Atque is duplici vsui. Nam

» *Eius vna pars Foro destinatur.*] Quod & rebus vænalibus, opinor, seruiit, & conuentibus, & Legationibus etiam audiendis. In Suidâ reperio fragmentum: Ὀλίγον ἐξωτέρω τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς, χωρίον τι ὥσπερ ἀγορὰ ἀπεδέδεικτο. ὃ δὴ γνῶμα προσηγορεύετο. ἐκεῖσε δὲ αἱ πρεσβεῖαι καὶ αἱ ἀγγελίαι καὶ * ὅλα ἐγίνοντο: *Paullum vltra tabernaculum Prætorium, locus ostensus fuit velut Forum, qui Gnoma appellabatur. Illîc autem legationes & nuncij, & alia administrabantur.* Sed nescio tamen an non de loco & Foro Quæstorio hoc accipi verius sit, quoniam ad eum veniebant & deducebantur primò legati. Ita sanè in Hygino scriptum: *In Quæstorio maximè legati hostium & obsides, & siqua præda facta fuerit in quæstione ponitur.* Quod autem Suidas ait *Gnomam* appellari, mihi inauditum est: doceat qui nouit.

* Lego ἄλλα.

» *Altera Quæstori, eiusq; apparatibus.*] Vtrumque hoc spatium grande fuit, & in omni latere circiter *pedum trecentorum.* Vnum igitur, atque id dextrum (respectu Prætoris in castra versi) Foro seruiit: alterum, de quo nunc, Quæstori. Sed itáne Polybi ponis? palàm, & mox reponis. At nobis tamen dubitatio aut remora, ex Liuianis aliquot locis, qui in te pugnant. Narrat alibi, Samnites in castra Romana improuisos irrupisse: *& ab tergo,* inquit, *castrorum, portâ Decumanâ, impetus factus, itaq; captum Quæstorium, Quæstorq; ibi L. Opimius Pansa occisus.* Quid clarius, quàm haud longè à Decumanâ Quæstorium fuisse? Sed & *Quæstoriam*

Quæstorium vbi. Liuius dissentire videtur. Lib. x.

storiam portam idem nominat, & ponit à Prætoriâ longè. vt cùm de L. Æmilio, qui suos instruit in castris aduersus Ligures. Is *M. Valerium erumpere extraordinariâ portâ iussit: ad dexteram principalem hastatos legionis primæ instruxit: tertia legio aduersus sinistram principalem, Q. Fuluius Flaccus cum dexterâ alâ ad Quæstoriam portam positus.* Prestius hæc considera. Ad quattuor portas exercitum instruxit, & orsus ab *Extraordinariâ* (ea est *Prætoria*) ad vtramque *Principalem*, & tum *Quæstoriam* descendit. Quæ hæc esse potest, nisi *Decumana* ipsa? sic dicta scilicet, quia Quæstorio vicina. Indicat iterùm Liuius, cùm Galli Boij Sempronium in castris aggrediuntur. ac dum ille, inquit, suos disponit *& duabus Principalibus portis signa efferre iubet: alius tumultus ab aduersâ parte castrorum est exortus. In portam Quæstoriam irruperant Galli.* Et mox addit: *tria prælia circa castra locis distantibus fuisse.* Ecce duas *principales* portas abiungit à *Quæstoriâ*, & hanc ait in *aduersâ* (siue magis placet *auersâ*, aut *diuersâ*) *parte* fuisse: item, prœlia illa *distantibus locis facta*. Atquin profectò si Quæstorium, vbi Polybius ponit; nihil clarius, quàm ad alteram Principalem id fuisse. Hæc talia sunt mi Auditor, vt ego quidem sine calumniâ nihil iis obtendam. Descendo illuc, vt olim & veteri æuo Quæstorium fuerit è regione Decumanæ, viâ mediâ *Quintanâ*. Rationem ille situs habuit. Quòd in vtraque castrorum parte voluerunt imperium aliquod & magistratum esse. Si ita est, tum & viam illam latiorem fecerim, & centum haud minus pedum. Argumentũ aliquod pro hac re, quod etiam posteà (Quæstorio iam translato) forum illud Quæstoris *Quintana* appellata: quid nisi prisco nomine, vt solet, retento? Nam quod Isidorus ait: *Quintana, pars plateæ quinta est, quâ carpentum progredi potest:* aut nec verum est, aut nihil ad nostram facit. De quâ Festus: *Quintana appellabatur in castris post Prætorium, vbi rerum vtensilium forum fuit.* Etsi in eo legitur: *Quintana appellabatur porta in castris.* Sed portæ profectò vox delenda (palàm enim falsa) aut in *partem* commutanda est. Vnde enim in portâ forum? Sed etiam alibi sic appellabant, exemplo castrensi. Suetonius de Nerone: *Quintanâ domi constitutâ, vbi partæ prædæ & ad licitationem diuendendæ pretium assumeretur.* Hæc olim dico sic fuisse: ante Polybij tamen æuum mutasse, & visum transferri Quæstorium in Prætorij latus, vt vicinius esset. Nescio an non huc Hygini nota faciat: *Quæstorium*, inquit, *dicitur quòd aliquando ibi Quæstores pedaturam acceperint, quod est supra Prætorium in rigore portæ, quæ à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana est appellata.* Videtur agnoscere veterem illum situm, & retentam etiam appellationem: etsi aliter ostendit nunc esse. *Aliquando*, inquit, *ibi acceperunt pedaturam:* nempe priscis temporibus. An magis est intellegi, quòd iam æuo Principum Quæstores non ampliùs in militiam irent: atque ita nomen loci sine re esset? Sed tamen situs quem tangit, non est profectò iste Polybij & nouus: sed planè vetus ille, è regione Decumanæ. Nisi quis alius in verbis iis sensus, quem scrutari magis pensiculatè haud possum: quoniam

[Margin notes: *Quæstoria porta.* L. lib. XL. — Lib. XXXIV — *Conciliatio tentata.* — *Quintana* — Cap. XXVI.]

niam ſcriptus ille codex non vltrà mihi ad manum, & paucula ſunt excerpta. Siquis haber, & tanti eſt, videto, imò edito & videndum etiam aliis præbeto. Qualiacumque illa vetera, præ iſtis certè nouitiis ponenda, quæ ſic affatim Typographia, atque etiam * ἀκρίτως ſæpe, nobis protrudit. Vis dicam tibi verum verbum? Ars ea quæ inſtaurandis litteris fuit, eaipſa perdendis profligandiſq; erit, vt facilitatem hanc video imperitum quidquid aut ineptum diuulgādi. Sed ad meum Quæſtorium. cenſeo igitur variaſſe, quod ad locum: & occurrit Liuij teſtimonium, è quo colligas, ſatis longulè antè Polybij ætatem pro eius ſitu fuiſſe. Ita enim libro XLI: *Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerant, ad Quæſtorium, forum Quintanámque hostes peruenerunt.* Appáret ad Prætorium & Forum adſitum tunc fuiſſe, vt verba hæc præferunt. Sed quid tam curiosè hæc perſequor? & an non in ventum brachia iacto, aut cum Ariſtotele, * τὰ πετόμενα διώκω? vereor: de modo Quæſtorij magis addo: etſi nec id liquidò poſſum. Polybius ſiluit: credam dimidiatum ad Prætorij fuiſſe, id eſt *ducentos pedes* in longum, *centenos* in latum. Amplitudo quidem opus fuit, ad commeatus, veſtes, pecuniam, prędam, aliaque reponenda. Sed in verborum textu pergamus.

sine iudicio.

Volantia ſector.

» *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Impleuit de præcipuis imperiis, tranſit ad milites qui vſui aut tutelę eorum adiuncti. Nam Supera iſta caſtrorum pars nihil habet præter duces, & eorum comites, aut adminiſtros. Valdè hoc notandum. atque omne corpus legionum & ſociorum infrà metationem habuit: eaque causâ ibi denique *Principiorum* nomen, & quaſi hæc Supera, eſſet extrà caſtra. Sed iam ad verba.

Supera pars tota Ducum.

A V D. Imò ad mea rogata. Nam dicebas, *impleſſe eum de imperiis:* itáne? Vbi ergo *Legati*, quos nuſquam video locatos? L I P S. Benè hoc iniicis, dabo. Polybius quidem etſi Legatos in caſtris ſtatim agnoſcit, & excubias iis aſſignat; tamen omiſit & oblitus eſt Pedaturam. Quam aptè videor iis dare ad latus alterum Prætorij, & vbi Forum. Ita parte vnâ Quæſtor ſit, parte alterâ ipſi. Omnino ratio vult haud longè Prætorem eos tetendiſſe; quia & dignitate proximi, & ad eum ſermonis conſiliique cauſsâ ſæpe aduocati. Quid ſi plures iam Legati, & tot quot legiones, vt inferiore æuo factum? Credo, cùm tunc Quæſtor non ita vulgò comitaretur, eos vtrimque ad latus Prætorij fuiſſe, & ſic medium habuiſſe ſuum Ducem. Ioſephus hæc talia vult: Μέσας δὲ τὰς τῶν ἡγεμόνων σκηνὰς τίθενται, μεσαίτατον δὲ τούτων τὸ στρατήγιον: *Media tabernacula ducum ſuorum ponunt, maximè autem medium, & inter iſta, Prætorium.* Quod veteri nouoque more verum eſt, & ſemper in medio Tribunorum, aliorumque Ducum, Prætoris locus. Profectò vt in ipsâ acie, Prætor ſiue Conſul (confundimus iſta, vt ſcis) poſt Haſtatos & Principes, ante Triarios ſtabat, mediâ ferè acie; & ad latera Tribuni: ita hîc, niſi quòd pro Triariis, Ablecti & Extraordinarij, & Euocati ſubſtituti. Quia igitur medium ita Prætorium, in Ammiano ſcriptum: *Alemannos adusque Primanorum legionem locatam in medio perueniſſe, quæ confirma-*

Legatorum metatio.

Lib. III. Excid.

Dux ſummus medius Ducū.

Lib. XVI.

tio Castra Prætoria dictitatur. Nempe à similitudine istâ positura in castris. Sed ohe, iam ad verba. *Castra Prætoria.*

» *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Intellegit extremum, versus portas Principales, & vbi desinunt legiones, socij excipiunt. Nec tamen ita accipio, quasi ab ipso tabernaculo metatio ista rigidè cœperit: imò interuallum decorè medium aliquod fuerit, separandis Tribunis à Præfectis, vt mox dicam.

» *Quasi inflexam metationem habent.*] Non incuruam aut lunatam, sed quæ in cubitum aut anconem. Figura castrensis, quam dabo, hæc & alia aperiet.

» *Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui vltrò ac sponte militant.*] Duo genera hîc collocat, *Ablectos* equites & *Euocatos.* Vbi? & quo ordine? Vtrosque forum aut Quæstorium intuentes: quod ex Tabulâ quoque clarum erit: sed suprà, nisi fallor, Ablectos, infrà Euocatos. Istos enim digniores habeo, & ideò iuxta Præfectos Tribunosq; statim eos loco. De modo pedaturæ, nihil ipse dicit: & in Euocatis incertus fuit: nec in Ablectis quidem nimis certus.* Suprà disputaui de eâ re, sed ratiunculas nondum dispunxi: nec scio an vna in totum cohors, an duæ, id est è quoque cornu vna fuerit in hoc genus. Sed obserua etiá, quòd ait *quosdam* ex Euocatis. non enim semper *omnes*: & numerus si grandior, extra exiguam hanc areolam iis locus, quem posteà dicet. Nam tibi lectione & mente hæc coniungenda sunt, aut mihi superuacuè multa iteranda, quod fugio, fugi, fugiam. * Dial. vij. lib. iv. *Incertum quot Ablecti.*

» *Euenit istos non modò metari circa Consulem, sed & in agmine & viâ aliisq; administrationibus curare atque agere apud Consulem & Quæstorem.*] Clarè hîc habes munia & vsum Ablectorum & Euocatorum, tam equitum quàm peditum: qui fuit, à custodiâ & velut satellitio Consulis esse. Plurimùm ij iuxta eum, in castris, in agmine, puto & in acie ipsâ.

» *Via relinquitur lata pedes centum.*] Pari igitur magnitudine, quâ via principiorum. Cur tanta? vt foro latitudo sua maior & Quæstorij areæ esset, ad res vænales, ad prædam, ad circulos etiam & sermones. Quid si & illa caussa, vt in necessitate commodè in isto vacuo copiæ instrui & educi in hostem possent? puta, cùm eruptione pugnandum, aut tempore tali. Hæc est quam *Quintanam*, vt opinor, Hyginus appellat: *Lateribus Quæstorij tendere debet ad viam Quintanam centuria Statorum, vt posticum Prætorij tueantur.* Cùm enim de *Postico Prætorij* exprimat, non est intellegere aliam illam & inferiorem Quintanam. A quâ tamen & hanc ego censeo dictam, & quia Quæstor olim in verâ Quintanâ (à quintis cohortibus ibi tendentibus dicta) nunc eo translato, hæc quoque proxima via, & quæ vsui vænalium, vt prior illa, seruiebat, vênit in idem nomen. Pars superior explicata est, quâ fini quidem opus. Nam verba Polybij singula rimari, non est otium aut pretium: & quamuis obscura quædam aspicienti videantur, inspicienti minimè. & siquid erit, in lucem dabit Tabula subiicienda. *Quintana duplex.*

DIALOG. IIII.

Inferior castrorum pars explicata, & deinde cum Declaratione & Podismis suis proposita.

AD Inferiorem partem eamus, & tu (quod ille de viro magno olim) *Cedò magistrum.* Polybij inquam hæc lege.

POLYB. Ἀπομετρηθέντων δὲ πάλιν ἑκατὸν ποδῶν εἰς τὸ πρόσθεν κατὰ πάσας τὰς σκηνὰς, λοιπὸν ἀπὸ τῆς τοῦτο τὸ πλάτος ὁριζούσης εὐθείας, ἥτις γίνεται παράλληλος ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἀπὸ ταύτης ἄρχονται ποιεῖσθαι τὰς τῶν στρατοπέδων παρεμβολὰς, χειρίζοντες τὸν τρόπον τοῦτον. διχοτομήσαντες τὴν προειρημένην εὐθεῖαν, ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου πρὸς ὀρθὰς τῇ γραμμῇ, τοὺς ἱππεῖς ἀντίους ἑαυτοῖς ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβάλλουσι, πεντήκοντα διέχοντας πόδας ἀλλήλων, μέσην ποιοῦντες τὴν τομὴν τοῦ διαστήματος. ἔστι δ' ἥ τε τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν σκηνοποιΐα παραπλήσιος. γίνεται γὰρ τὸ ὅλον σχῆμα καὶ τῆς σημαίας καὶ τῶν οὐλαμῶν τετράγωνον. τοῦτο δὲ βλέπει μὲν εἰς τὰς διόδους, ἔχει δὲ τὸ μὲν μῆκος ὡρισμένον,

Iterùm cùm dimensi fuerint centum pedes antrorsus legiones versus, tum à lineâ rectâ spatium hoc finiente (quæ linea respondeat & parallela sit Tribunorum tentoriis) à lineâ illâ, dico, ordiuntur facere castra & domicilia legionum, hoc modo administrantes. Cùm diuiserunt prædictam lineam rectam in duas partes, ab hac sectione & signo rectis ad lineam angulis equites vtriusque legionis aduersos inter se locant, quinquaginta pedum interuallo: sic vt mediam faciant sectionem ipsam eius interualli. Est autem metatio tentoriorum tam equitum quàm peditum similis. Fit enim vniuersa figura & Manipuli & Turmæ quadrata. Aspicit verò in vias siue exitus, & habet longitudinem definitam, &

certam

τὸ παρὰ τὴν δίοδον. ἔστι γὰρ ἑκατὸν ποδῶν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ βάθος ἴσον πειρῶνται ποιεῖν, πλὴν τῶν συμμάχων. ὅταν δὲ τοῖς μείζοσι στρατοπέδοις χρῶνται, τὸ κατὰ λόγον καὶ τῷ μήκει καὶ τῷ βάθει προστιθέασι. γενομένης δὲ τῆς τῶν ἱππέων παρεμβολῆς κατὰ μέσας τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς, οἱονεὶ ῥύμης τινὸς ἐπικαρσίου πρὸς τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν εὐθεῖαν, καὶ τὸν πρὸ τῶν χιλιάρχων τόπον. τῷ γὰρ ὄντι ῥύμαις παραπλήσιον ἀποτελεῖται τὸ τῶν διόδων σχῆμα πασῶν, ὡς ἂν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, αἷς μὲν ταγμάτων, αἷς δ' οὐλαμῶν. ἐπὶ τὸ μῆκος δὲ παρεμβεβληκότων, πλὴν τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν κατόπιν τοὺς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων τριαρίους κατ' οὐλαμὸν ἑκάστην σημαίαν ἐν ὁμοίῳ σχήματι τιθέασι. συμψαυόντων μὲν τῶν σχημάτων ἀλλήλοις, βλεπόντων δ' ἔμπαλιν πρὸς τὰς ἐναντίας τοῖς ἱππεῦσιν ἐπιφανείας, ἥμισυ ποιοῦντες τὸ βάθος τοῦ μήκους ἑκάστης σημαίας, τῷ καὶ κατὰ τὸ πλῆθος ἡμίσεις ὡς ἐπίπαν εἶναι τούτους τῶν ἄλλων μερῶν. διόπερ

certam illam quæ ad viam. Est enim centum pedum. Plurimùm verò & latitudinem adæquare conantur, præterquàm in Sociis. Quòd si legionibus magis plenis & numerosis vtantur, pro ratâ ad longitudinem & latitudinẽ adiiciunt. Factâ igitur hac locatione Equitũ ad media tabernacula Tribunorũ, quasi Strigâ aut Vico transuersario ad dictam rectam lineam (re enim ipsâ vicis assimilatur hæc Figura viarũ, ab vtraque parte & Manipulorum & Turmarum, in longum se extendentium) tum dictis equitibus à tergo Triarios vtriusque legionis adponunt, quemque Manipulum cuique Turmæ, figurâ pari. Sic quidem vt figuræ se mutuò tangant, sed Triarij in alteram partem aspiciant Equitibus obuersi. Faciunt etiam dimidium latitudinis pro longitudine in quoque Manipulo, quia Triarij numero dimidiati sunt ad Manipulos alios. Itaque

ἀνίσων ὄντων πολλάκις τῶν ἀνδρῶν, ἰσάζειν ἀεὶ συμβαίνει πάντα τὰ μέρη κατὰ τὸ μῆκος, διὰ τὴν τοῦ βάθους διαφοράν. αὖθις δὲ πεντήκοντα πόδας ἀφ' ἑκατέρων τούτων ἀποστήσαντες, ἀντίους παρεμβάλλουσι τοῖς τριαρίοις τοὺς πρίγκιπας. ἰόντων δὲ καὶ τούτων εἰς τὰ προειρημένα διαστήματα, δύο αὗται πάλιν ἀποτελοῦνται ῥύμαι, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας λαμβάνουσαι, καὶ τὰς εἰσβολὰς ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσιν, ἐκ τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων ἑκατομπόδου διαστήματος, λήγουσαι δὲ πρὸς τὴν κατάντικρυ τῶν χιλιάρχων πλευρὰν τοῦ χάρακος, ἣν ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα καὶ πρόσωπον εἶναι τοῦ παντὸς σχήματος, μετὰ δὲ τοὺς πρίγκιπας ὄπισθεν τούτων ὁμοίως ἔμπαλιν βλέποντας. συμψαύοντα δὲ τὰ σχήματα τιθέντες, τοὺς ἁστάτους παρεμβάλλουσι. δέκα δὲ σημαίας ἐχόντων ἁπάντων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς διαίρεσιν, πάσας ἴσας συμβαίνει γίνεσθαι τὰς ῥύμας καὶ κατὰ τὸ μῆκος, καὶ τὰς ἀποτομὰς

cùm numero ſæpe impari ſint ipſi viri, tamen lõgitudinem æqualem eſſe contingit, quoniam latitudinem variant. Atque iterùm quinquaginta pedes ab iis vtriſque abſcedentes, oppoſitos & aduerſos Triariis locant Principes. His ipſis ſpectantibus & vergentibus in ſpatia atque interualla iam dicta, duo iſti iterùm vici fiunt, initium quidem capientes ab eâdem rectâ lineâ, & ingreſſus eoſdem cum equitibus, ex ſpatio illo centumpede quod ante Tribunos eſt; deſinentes porrò finientéſque in partem latúſque caſtrorum Tribunis oppoſitum, quod ab initio diximus velut frontem eſſe figuræ totius. Secundùm Principes verò, iterùm auerſos locant Haſtatos, figuris tamen & areis contingentibus ſe & iunctis. Cùm autem decem Manipulos ſingulæ partes ac Strigæ habeant, ex dictâ diuiſione: efficitur vt omnes vici æquales ſint longitudine, itémque fines & de

ἰσάζειν αὐτῶν τὰ πρὸς τῇ κατὰ τὸ πρόσωπον πλευρᾷ τοῦ χάρακος, πρὸς ἣν καὶ τὰς τελευταίας σημαίας ἐπιστρέφοντες στρατοπεδεύουσιν. ἀπὸ τῶν ἀστάτων πεντήκοντα πάλιν διαλειπόντες πόδας, τοὺς τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἀντίους παρεμβάλλουσι τούτοις, ποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας, καὶ λήγοντες ἐπὶ τὴν αὐτήν. ἔστι δὲ τὸ πλῆθος τῶν συμμάχων, ὡς ἐπάνω προεῖπα, τὸ μὲν τῶν πεζῶν πάρισον τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις, λεῖπον τοῖς ἐπιλέκτοις. τὸ δὲ τῶν ἱππέων διπλάσιον, ἀφηρημένου καὶ τούτων τοῦ τρίτου μέρους εἰς τοὺς ἐπιλέκτους. διὸ καὶ τὸ βάθος αὔξοντες τούτοις πρὸς λόγον ἐν τοῖς στρατοπεδευτικοῖς σχήμασι, πειρῶνται κατὰ τὸ μῆκος ἐξισοῦν τοῖς τῶν ῥωμαίων στρατοπέδοις. ἀποτελεσθεισῶν δὲ τῶν ἁπασῶν πέντε διόδων, αὖθις εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμένας, ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσι τιθέασι τὰς τῶν συμμαχικῶν πεζῶν σημαίας, αὔξοντες τὸ βάθος πρὸς λόγον, βλεπούσας δὲ πρὸς τὸν χάρακα καὶ πρὸς τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας ἑκατέρας. καθ' ἑκάστην δὲ σημαίαν τὰς πρώτας ἀφ'

& desinentia pares in latere castrorum ad frontẽ. in quam versos etiam extremos Manipulos locant. Ab Hastatis rursus quinquaginta pedum interuallo Sociorum equites ponunt, aduersos illis, initium facientes ab eadem recta lineâ, & desinentes in rectâ. Est autem multitudo Sociorum, vt prædixi, peditum quidem par Romanis legionibus, exceptis tamen detractisque Extraordinariis; equitum verò dupla, his quoque tamen vt detrahas tertiam partem in Electos. Ideoq; & latitudinem istis augentes in figuris castrensibus, conantur longitudine exæquare legionibus Romanis. Absolutis igitur omnibus quinque viis, iterùm auersos ab Equitibus locant peditum socialium Manipulos, augentes latitudinem proportione, aspectum habentes valli versus, & vtramque faciem aut latus transuersum. In omni autem Manipulo, prima ab

ἑκατέρου τοῦ μέρους σκηνὰς οἱ ταξίαρχοι λαμβάνουσιν. ἅμα δὲ τὸν προειρημένον τρόπον παρεμβάλλοντες καθ' ἕκαστον μέρος τὸν ἕκτον οὐλαμὸν, ἀπὸ τοῦ πέμπτου πεντήκοντα πόδας ἀφιστᾶσι. παραπλησίως δὲ καὶ τὰς τῶν πεζῶν τάξεις, ὥστε γίγνεσθαι καὶ ταύτην ἄλλην διὰ μέσων τῶν στρατοπέδων δίοδον, ἐπικάρσιον μὲν πρὸς τὰς ῥύμας, παράλληλον δὲ ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἣν καλοῦσι πέμπτην, διὰ τὸ παρὰ τὰ πέντε τάγματα παρήκειν.

vtraque parte tentoria Centuriones habent. Ad prædictum verò modum locantes ad quodque latus Sextam Turmam, à Quintâ pedibus quinquaginta eam abducunt. similiter & peditum Manipulos, vt fiat alia via per medias legiones, transuersa quidem quòd ad Strigas, sed parallela tentoriis Tribunorum: quam appellant Quintanam, quòd quinque illos ordines secat & peruadit.

Iam siste. Diutiùs passus sum te legere, vt semel liberarem. Nunc denique absoluisti totam Inferiorem partem, diuisam & ipsam in duas partes, sed conformes. Via enim media transuersa secat disparatque quinos Manipulos à quinis: sed in locatione aliâ, nullum inter eos discrimen. Percurramus igitur Polybiana verba, quia hoc solum & fundamentum est cui inædificamus: sed verè percurramus. Faciam breue, & scio te velle. Ait:

» *Iterùm cùm dimensi fuerint centum pedes antrorsus.*] Vides hîc spatium centenarium à Tribunis ad legiones: quid id fuit? *Principia* Romanis dicta. Etsi enim propriè sic appelles initium ipsum castrorum vbi legiones (inde enim vox) tamen totum hoc spatium medium constat sic esse dictum. Plutarchus in Galbâ verbatim conuertens, *ἀρχαῖα* dixit, cum additione, *ἃ πριγκίπια ῥωμαῖοι καλοῦσι: Archæa, siue Initia, quæ Romani Principia appellant.* Cicero ad Brutum: *Spes libertatis nusquam nisi in castrorum vestrorum principiis est.* Cur non tota castra nominat? cur hæc eximiè? quia in Principiis, aut iuxta illa, Tribuni, Præfecti, honestissimi Decurionum & Centurionum: quibus scilicet cura maior & amor reip. ac libertatis, quàm militari vulgo. Capita ergo intellegit & vertices castrorum, qui ibi metabantur. Liuius: *Tribunos iura reddere in principiis sinebant.* Credo sedisse eos, iuri dicundo, ante tentoria sua; non ad Signa aut Aquilas ipsas. Idem ibidem: *In Principiis Prætorioq́; vbi sermones inter se serentium circulos vidissent.* Profectò viam & spatium ipsum

Principia in castris.

Duplici sensu.

Ciceroni lux.

Lib. XXVII.

ipſum intellegit, inter legiones medium & Tribunos. Etſi legas propriè & ſtrictè magis, ipſa initia caſtrorum militarium, & vbi Signa præcipua defixa, ſic appellata. Suetonius: *Capite puniuit; & quidem ante principia caſtrorum.* Othon. cap. 1. Id valet, in viâ iſtâ & ſpatio ante ſigna. Simile in Quinctiliani Declamatione pro Milite: *Sed neque hoc Mars parens, neque ſigna militaria aquilæq́; victrices ſinant, vt tuâ quoque ſententiâ quiſquam vir, & Romanus & miles, nimium pudicus ſit, apud quem ante principia agendum eſt.* Sed hoc pro priore fortaſſe ſententiâ, quia probabile cauſſam hanc ad Tribunal dictam, & ante Prætorium ipſum. E Quinctiliani autem verbis colligas, ſacra & caſta hæc Principia habita, & fuiſſe in religione. *Principia ſacra.* Tacitus ipſum indicat, cùm de laſciuiente feminâ narrat: *In ipſis principiis ſtruprum auſam.* 1. Hiſt. Exaggerat flagitium, à ſanctimoniâ loci. Et ita fuit, ob præcipua ſigna quæ ordine illîc antefixa. Tacitus de Seiano: *Tiberius coli effigies eius inter principia legionum ſineret.* Nam primæ omnes Decuriæ, & Manipuli metabantur illîc, vt intelleges è Polybio: ergo & ſigna quæque prima, id eſt primi Haſtati, primi Principis, & Primipili etiam, id eſt Aquilæ ipſæ. *Signa præcipua ibi.* An & hoc verum, omnium cohortium ſigna ibi defixa, ante Prætorem ſcilicet, & non mouēda niſi eo ſciente, iubente? nonnulla ſuadent, maximè quæ lego in hiſtoriis ſequentis æui. Sed vt nunc hoc non definiam, conſtat ſanctiorem hunc locum habitum: vbi legionum ſcilicet numina, & vbi aræ item atque altaria exſtructa. Quod verum eſſe volo tamen, non niſi in Statiuis aut Hibernis. *Ara in Principiis.* Tacitus de Planco: *Ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deûm commaculauiſſet.* 1. Annal. Præmiſit autem, Plancum in caſtris primæ legionis *ſigna & aquilam amplexum, religione ſeſe tutatum fuiſſe.* De hiſdem aris in Dione Caſſio, qui inter ſigna Varianæ cladis refert, quòd δόρατα ἀπ' ἄρκτου φερόμενα πρὸς τὰ τῶν ῥωμαίων στρατόπεδα προσπίπτειν ἐδόκει, μέλισσαί τε περὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν κηρία ἀνέπλασσον: *Haſtæ à Septemtrione delatæ incidere in Romana caſtra videbantur, & apes circa altaria eorum cerificauerant.* Caſtrenſia altaria, iſta ſunt: fortaſſis & Ara ante Augurale obuerſa, de quâ ſuprà. Equidem in Græcorum etiam rebus hunc morem & religionem recognoſco. vt cùm Homerus de Achæis ſuis ſcribit: *Ara in Græcorum caſtris.*

——— ἵνα σφ' ἀγορή τε θέμις τε
Ἤην, τῇ δὴ καί σφι θεῶν ἐτετεύχατο βωμοί:
———, *vbi iis Fora, iudiciúmque,*
Atque inibi conſtructa deorum altaria ſancta.

In Foro ille ponit, & vbi iudicia: Romani in Principiis, vbi item iudicia, præmia & pœnæ.

» *Quinquaginta pedum interuallo.*] Ordinaria iſta dimenſio, & viæ ſic grandes, non decoræ ſolùm, ſed vtiles ad equos & iumenta educenda, inducenda. *Viæ caſtrenſes.* Interdum tamen contractas reperio, ob aliquam cauſſam. vt in Cæſare: *Caſtra etſi erant exigua per ſe vix hominum millium ſeptem,* v. Gallic.

præſertim

præsertim nullis cum impedimentis; tamen angustiis viarum, quantum potest contrahit. Quin nomina sua Viis istis fuerint, vix ambigo: nondum tamen mihi fuit reperire.

» *Latitudinem adæquare conantur, præterquam in Sociis.*] Longitudo, inquit, areolarum semper pariat: non æquè latitudo. & caussa est, quòd Turmæ quædam aut manus militares grădiores. Vt in Sociis ecce, equites quadraginta sunt in Turmam: at in ciuibus dumtaxat triginta. Ergo meritò iis spatium & pedatura amplior: sed id accedat in latum. Et Socios quidē excipit ipse tantùm: tu potes & Triarios, qui angustiùs quàm alij (dimidiatus enim numerus) metantur. Obserua hîc autem, longitudinem castrorum Polybio dici & censeri, à Prætoriâ ad Decumanam: latitudinem, à Principali Dextrâ ad Sinistram.

Pedatura diuersa.

Longitudo castrorum quæ?

» *Quasi Strigâ aut vico transuersario.*] Ῥύμη est in Græco, quod sulcum & tractum notat, παρὰ τὸ ῥύειν. Iosephus in castrorum re adhibet hoc quoque verbi: Ῥυμοτομοῦσι δὲ διαθέτως εἴσω τὸ στρατόπεδον: *Diuidunt in strigas & ordines introrsus compositè admodum sua castra.* Latinam vocem *Strigæ* Hyginus præit: *Poterunt Singulares in strigâ Prætorianorum tendere.* In Festo, *Striges* sunt (fortasse *Strigæ*) *ordines rerum inter se coniunctè collocatarum à stringendo.* In arando quoque sulcum vno ductu peractum, Strigam vocabant. Sed verti & *Vicum.* nec malè: cùm in Glossis sit, ῥύμη, *vicus:* in Apostolorum Actis, πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην εὐθεῖαν: vbi benè interpres, *Vade in vicum, qui vocatur rectus.* Vt igitur Vici in vrbibus *id quod ex domibus constat,* ait Varro, id est medium illud inter vias: ita in castris manipulorum ordo cum tentoriis. quæ castra ipse Polybius cum vrbe confert.

Lib. III.

Striga.

De L.L.

» *Figurâ pari.*] In longum, non in latum.

» *Duo iterùm vici fiunt.*] Scilicet in quaque legione vnus: an duo, quia Quintanâ mediâ secantur?

» *Ingressus eosdem cum Equitibus.*] Siue & Triariis. Equites tamen nominat, quia illorum ἐξόχως hæc area, & Triarij additi ac subiuncti.

» *In partem latusque Tribunis oppositum.*] Nempe in decimo suo ordine desinunt, ad vallum & Decumanam.

» *Figuris tamen & areis contingentibus se & iunctis.*] Vt lucri locus fiat, nec via interseratur non necessaria. Auersi enim sic positi & tergis contingentes, vtrimque exitus suos habent, nec alteri alteris molesti.

» *Ideoque & latitudinem istis augentes.*] Scilicet Equitibus sociorum, qui Romanis plures.

» *Omnibus quinque viis.*] Haud plures agnoscit, directas quidem & in longum. Nam transuersariæ tres sunt, vt in Figurâ vides.

Quot viæ castrorum.

» *Iterùm auersa locant ab equitibus peditum socialium signa.*] Hîc dubitatio mihi iusta de sociorum locatione. Vtrúmne vt Romani, per manipulos suos & vias distinctè locati? an coniunctim magis per cohortes? Illud prius similitudo suadere & ratio etiam videatur: quia sic cum equi-

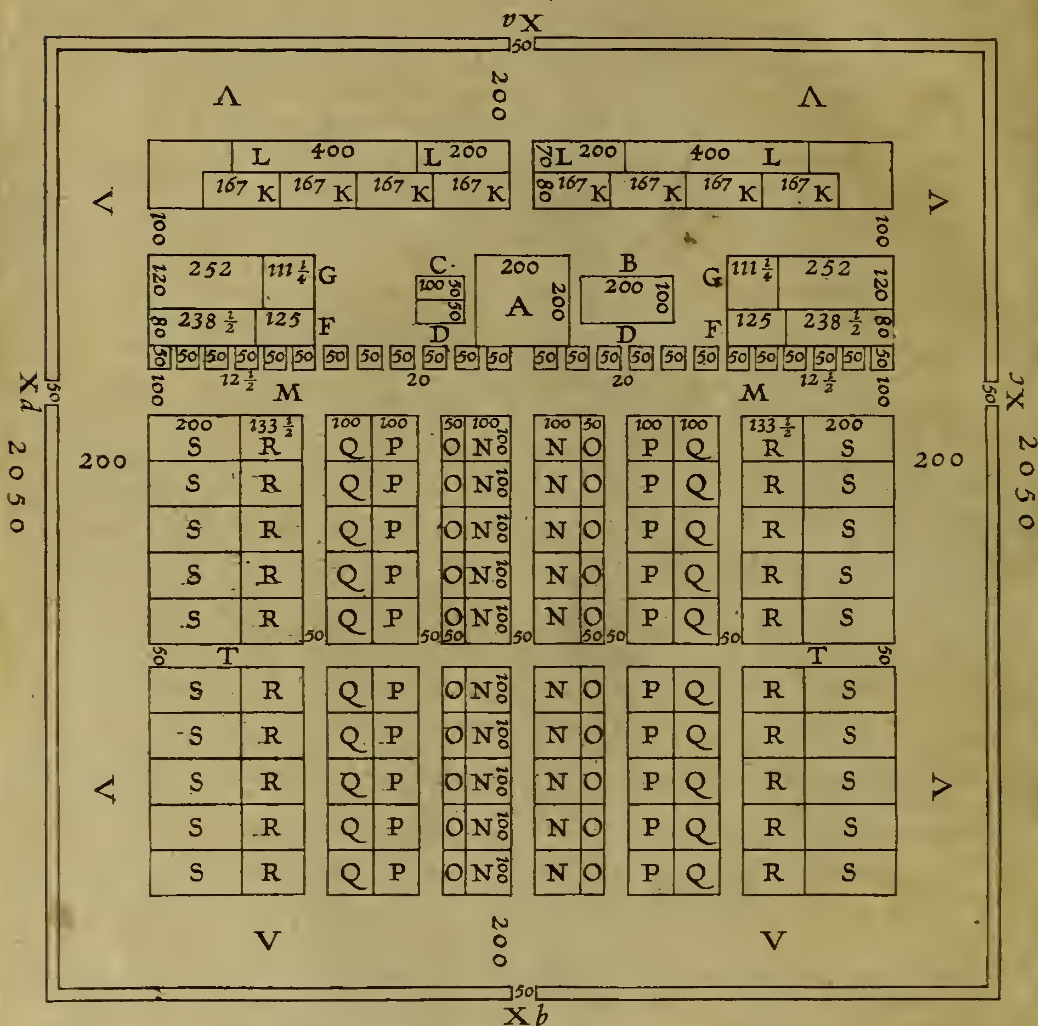
Socij an manipulatim distincti.

equitibus omnes iuncti iisque appositi, conferti sint, nec commodè positi ad ingressus aut egressus. Hoc tamen alterum magis pro Polybij mente videtur, certè verbis, cùm dicit: *Omnes quinque vias absolutas:* omnes inquam: non ergo aliæ restant. Item cùm addit, *auersa equitibus locari peditum socialium signa:* non distinguit Triarios tantùm, sed vniuersè profatur. Ampliùs, cùm scribit *auctam latitudinem pro portione.* Itáne *auctam?* minutam oportuit, si manipulatim locati: quoniam minores & infrequentiores ij in sociis, quàm in Romanis. His inducor, cohortatim locatos socios, sed suâ quadam manipulorum fortasse diuisione. Dicam ad Tabulam. *Cohortes sociæ minores.*

» *Aspectum habentès vallum versus, & vtramque faciem aut latus transuersum.*] Triplex ergo iis egressus: in vallum primò, deinde ad Principia, & ad Quintanam. Hoc appellat vtrumque latus transuersum. Etsi duplex etiam vallum est, quod spectant, in latum & in longum. Vt paullum diducam. vide quinque superiores cohortes, ex iis prima in Principia, si volet, exit: tres mediæ in vallum oppositum: quinta, vel istuc, vel in Quintanam. Simile de quinque aliis: & iam ista intellegis? nam contractiore fronte te esse video. AVD. Mentiri non est meum. quod igitur apud te mi Magister liceat, totidem hæc ista, quot effatus es, perdidisti verba. In situ hoc toto nihilo sum tibi doctior. LIPS. Hem! te sic esse, quod non es? Nam acumen & sagacitatem tuam sæpe in experimento didici. Sed quod euênit tamen, præuidi: & suspicabar auditum vnum fugitiuum, non esse combibendæ huic doctrinæ. Ad oculos me vertam, & Tabulam tibi habe, quam consultò attuli, depictam & descriptam. Intuêre. AVD. O meum Solem! sic te appellem, imò & publicum: & proprium hoc tuum, quæ vis & concepisti, sermone aut stilo efferre atque illustrare super multos. LIPS. Ne blandire. haud magna laus est: & fortasse quia ego minùs acutus, diffusiùs alios doceo, quæ ægrè fuerit cepisse mihi. Sed tu hoc age, & vide.

TABVLA ET FORMA CASTRORVM.

2017

2017

A. *Praetorium.*
B. *Quaestorium.*
C. *Legati duo.*
D. *Tribuni.*
E. *Praefecti sociûm.*
F. *Euocati equites.*
G. *Ablecti equites.*
H. *Euocati pedites.*
I. *Ablecti pedites.*

K. *Extraordinarij equites.*
L. *Extraordinarij pedites.*
M. *Principia.*
N. *Equites Romani.*
O. *Triarij legg.*
P. *Principes legg.*
Q. *Hastati legg.*
R. *Equites socij.*
S. *Pedites socij.*

T. *Quintana.*
V. *Spatium ad vallum.*
Xa. *Porta Praet.*
Xb. *Porta Decum.*
Xc. *Porta Princip. dextra.*
Xd. *Porta Princip. sinistra.*

DECLARATIO ET DISQVISITIO TABVLÆ.

INTENTE aſpicis. dic ſodes, Tabula hæc te iuuat? AVD. Vel maximè, & ex veteri verbo, non ſolùm oculis quàm auribus plus credo, ſed etiam plus diſco. Vtinam tu porrò adiuues, & velut diſſignator per ſingula loca me circumducas & illuſtres! LIPS. Comiter fiet: & tanquam ramulos omnes huius arboris excutiam ad tuum fructum. Prima eſto

PARS SVPERA, ET

PRÆTORIVM *in eâ. quod in medio ſitum vides, non quidem caſtrorum, ſed aliorum ducum. Magnæ rationis hic ſitus. Primùm, non longè ab hoste, & ad Prætoriam portam, quæ illum ſemper ferè ſpectabat: nimirum vt obſeruet ſiquid ille moliatur aut moueat, & nuncios quoq; aut exploratores ſtatim admittat. Cauſſa altera, vt duces omnes circum ſe habeat, quorum conſilio, cum opus, ſtatim vtatur: item iubeat aliquid aut mandet. Tertia, vt in conſpectu habeat ſubiecta caſtra & militem totum, videátque ſiquid peccent aut turbent. Ipſe ille aſpectus coercebat milites, qui ſciebant ſemper ſub oculis ſui Ducis ſe verſari, eoq; in omnibus magis compoſitè ſe gerebant. Nec Ducis tantùm, ſed Ducum. quoniam Quæſtor, Legati, Tribuni omnes ferè huc ſpectabant. Denique cauſſa etiam hîc, honor & dignitas. quòd media omnia honeſtiora, imò & tutiora. Atque ita in corpore etiam isto cor circa medium, & ſubiectas habet inferas illas partes. Ad Prætorium ſitum eſt* *Prætorium cur medium.*

QVÆSTORIVM, *ad latus, dextrum dicam an ſiniſtrum? Si Imperatorem aſpicio in caſtra verſum, ſiniſtrum fuerit: ſi Aquilas & ipſa caſtra, magis dextrum. Eadem dubitatio in Dextrâ & Siniſtrâ portâ Principali. Sed quod ad rem, hilum non intereſt vtrum latus ſic appelles: teneas tamen Quæstorium ad dextram fuiſſe. cur? & an ſupra Legatos? ita, quia iste magiſtratus populi Romani, alij non niſi in dignitate. Itaque ſupra Legatos Quæstor.* *Quæſtor, dexter.*

LEGATI, *meritò iuxta Prætorium à nobis ſiti, etſi Polybius non fecit verbum. In latum tabernacula illorum produxi, vt ne Prætorium eiúſque conſpectum Ablectis & Euocatis prorſus eriperent: quod idem in Quæſtorio ſum ſecutus. Alioqui ſi quis malit in longum obtendere, haud repugnem: niſi quòd meum illud magis fortaſſe decorum. Alter eorum facie in Ablectos ſpectauerit, alter in ſubiectos Tribunos. Viam inter ipſos & Prætorem mediam feci, ſed exiguam; quâ vel ad ipſum irent, & item qui in contubernio Prætoris, illac exirent. Adiungi enim prorſus & adnecti, haud placet.*

TRIBVNI, *ſub ipſum Prætorium ordine ſiti. Diuiſi in duas partes viâ mediâ, quæ à legionibus ad Prætorium ducit: & ita collocati ſeni, & ſeni, vt quiſque ordo ſuam legionẽ habeat in conſpectu. Exempli cauſſâ, ſex Tribuni primæ legionis, huic ſunt oppoſiti: ſex ſecūdæ, illi. Ordo etiam inter ipſos, vt primus Tribunus (nam ſcis dignitatem & ambitionẽ in eo fuiſſe) ad Prætorium primus eſſet, oppoſitus equitibus; ſecundus deinceps, & ſic ad ſextū. Tabernacula illorum ſecreta & diſparata: ſiue quia dignitas in eo aliqua eſt, ſeorſim tendere: ſiue quia ratio voluit vias quaſdam medias eſſe, per quas ad Forū vtrumque ſine ambitu iretur. Eæ viæ vtiles quatuor ſunt in vtraque parte: quinta enim perit Prætorij obiectu. Caput tu moues? quid diſplicet?* *Situs Tribunorum diſtinctus.*

AVD. *Diſplicet; quòd Prætorium totum nō eſt liberum; & amplius, quòd viæ illæ duæ inutiles, & cum loci iacturâ.* LIPS. *Me quoque aliquid mouit initiò. ſed cùm Polybij verba penſitaui, aliter non potui. Ait enim diſertè,* Tribunorum tentoria æqualiter inter ſe diſtetiſſe: *ergo viæ & interualla fuerunt. Ait amplius cùm equites locat,* initiū iis eſſe à mediis Tribunorum tentoriis. *Igitur palàm locanda duo prima, id eſt media, ad viæ illius vtrumq; marginem, iuxta quam equites metantur. Niſi hæc in Polybio eſſent: ego verò libens totum Prætorij* *Via inter Tribunos. Addubitatū in hac re.*

 ſpatium

sp...ium vacuum liberumq́; reliquissem, pulchre & vtiliter etiam ad commeatum. Idem ad alloquia aut iudicia. & profecto cum hæc considero, inducor vt credam sic fuisse. Nam Tribunal ecce ad latus vnum fuit: quomodo alloqui milites commodè illinc potuit, tentoriis obiectis? Iam iudicia si exercenda, cum consilio militari: videantur ea commode in aditu & vestibulo Prætorij exercita, sed spatio vastiore. Quod si placeat, remoueantur vndique Tribuni a Prætorio, imò via etiam inter ipsos & illud media sit pedum vigintiquinque: *(ij pedes resultant ex quinquaginta pedum viâ Prætorio oppositâ: numera, & reperies) quæ via seruiat pulchrè ad transitus in Forum vtrumque : tum Tribuni excipiant, & degant in spatio iusto pedum trecentorum. Ita singulis pedatura sua manebit pedum* quinquaginta:*& decorè incipient à peditibus ipsis, id est Triariis: habebuntq́; equites (honestissimi ciuium) liberum in Prætorium aspectum & accessum. Ista placent: quid tamen Polybij verbis fiet de interuallis? Vide an non seruare ea possis, imò debeas, legionibus magis plenis. Nam cùm eæ essent* quinque millium & ducentorum *: palàm est auctum modum in Principum & Hastatorum pedaturâ: ergo & in spatio opposito, vbi Tribuni. Commodè igitur tunc & loces ita, & exigua des interualla. Etiam vt id non sit; verba tamen Polybij & præcepta serues, si in latum tentoria Tribunicia facias pedum modò* quadraginta. *Nihil impedit, & via tunc fuerint media pedum* duodenûm. *Alterum de equitibus, quod obstat: benignè intellegendum sit, opponi eos mediis Tribunorum tentoriis in parte. quod verum esse ex situ vides: & accipe, si vis, tabellam.*

PRÆFECTI *sociorum. quos Polybius (ò incuriam! nec aliter possum dicere, si scriptum hoc integrum) nusquam locat. Nos ad latera Tribunorum ponimus, situ & modulo paribus: quidni?, cùm pari munere & dignitate. Vbique eos Polybius æquiparat: nisi quòd illi tamen honestiores, quatenus ciues. Ratio etiam vult opponi eos suis Alis siue Cornibus: sicuti legionibus Tribuni. Diuidantur ergo, & sint in quaque parte seni, eâdem metaturâ quâ Tribuni, nisi quòd viæ aut interualla hìc magis exigua (vt nos in tabellâ dedimus) an potius nulla? Cui enim vsui? nec transitus hìc aut commeatus vlli, cùm à tergo excipiant Euocati & Ablecti. Quid ergò fiet spatio grandiori, quod est ped.* trecentorum sexagintatrium & semis? *Nam triginta pedes ex ipsâ illâ viâ capimus* quinquaginta *pedum, quæ socios à legionibus abiungit. Hoc ideò, quia Polybius scribit Ablectorum & Euocatorum tabernacula incipere obliquo flexu statim ab extremis Tribunorum. Igitur non tam grandi interuallo abiungenda videntur: aliquo tamen, vt & ipsi, & Præfecti etiam, distincti sint à Tribunis. Meâ istâ mensione sint interiecti pedes* viginti. *Illinc ergo si ordiare Præfectorum tabernacula, possis in longum minuere de mensurâ Tribuniciâ, nec dare iis* quinquaginta, *sed* quadraginta *pedes tantum. Ita pariabis, & reliquum supernè Euocatis addes.*

Præfecti æquantur Tribunis.

Examinata eorum pedatura.

Hæc notanda.

EVOCATI *equites. quos hìc colloco proximos à Præfectis, quia dignitate supra Ablectos sunt. Polybius tamen Ablectos priores nominat, & parum refert supernè an infernè ponas.*

EVOCATI *pedites. Horum omnium numerus incertus est, & sæpe plures quàm vt ista area capiat. Sed Polybius* quosdam Euocatorum *modò hìc ponit: vbi reliquos? Si plures fuerint, vel ad latera Præfectorum locandi, vel Extraordinariorum, suprà in Vacuo: vel etiam*

etiam noua area iis in foro transuerso. Nam hoc quoque interdum impleri, & tum Forum in Quæstorium transferri Polybius infrà dicet.

ABLECTI *equites. Turma vna.*

ABLECTI *pedites. Cohors vna nunc esto.*

EXTRAORDINARII *equites. Sunt turmæ in vniuersum octo: vtrimque locantur quattuor. Eos infrà ponimus, Prætorium & Fora spectantes (etsi quidam aliter:) quia Polybij verba volunt. Est quoque pro ceterâ locaturâ, vt pedites à tergo equitum sint (vt Triarij in legionibus) equis obseruandis.*

EXTRAORDINARIÆ *Cohortes. quas tres an quattuor faciam, nescio: sed tres ponamus nunc esse: & quomodo locamus, vt par vtrimque numerus? non potest sine diuisione. Esto igitur vtrimlibet vna cum dimidiâ: sed dimidiæ duæ viam aspiciant, atq; ita iunctæ quodammodo sint, nisi pedum aliquot interuallo. Si plures hîc locas, & pauciores in Ablectis: facile è dictis pariare. Habes partem totam Superam, quæ intricatior est, quia à Polybio minùs signatè descripta. Itaq; variant positione alij & numeris: ego me spero, si non vera, verisimilia dixisse. Nunc considera, quod ad prudentiam Romanam, in omni hac parte vix ciues vllos esse. En custodiam primarij Ducis & Ducum, committere sociis voluerunt: quid nisi vt fide sic habitâ, magis adstringerent eorum fidem? Sed & caussa occultior altera, quòd præcipuos sociorum circa se & in ore atque oculis habebant, nequid clàm consulerent aut innouarent. Etsi autem isti vndique cingunt Imperatorem & in custodiâ habent; non tamen ita, vt non sit præsidium aliquod ciuile, si opus. Nam & Euocati vtrimque sunt, veterani milites: sunt in contubernio eius centeni aliquot homines: adsident cum suis Quæstor & Legati: præsident Tribuni, ad quos ei semper receptus, & per eos in medias legiones. Consideratio altera, quòd loca hîc magna & vacua. quare? vel quia decorè ibi, vel quia vtiliter. Decorè, vt Forum vtrumque: vbi si quid litis aut iniuriæ, in propinquo qui soluant aut vlciscantur. Vtiliter, vt Quintana illa magna; quia si opus instruere exercitum in castris, ibi & in Foro vtroque facillimè fiat. Item si educendus, sublatis Extraordinariis & in latus sepositis, grande spatium ad ordinandum. Sequitur nunc*

Considerata positio superior.

Tota è Sociis ferè.

Cur ibi spatia vacua?

PARS INFERA.

EQVITES *Romani. Hi, vt dignißimi, in medio locati, & liberrimos habens egressus. Tuti hic: & quamquam in acie alia dispositio; tamen recepti nunc inter pedites, quia in castris nullus eorum vsus.*

TRIARII, *honore & loco ab istis proximi, & conueniunt in vnam aream: tum vt via compendifiat, tum vt equos obseruent, ne in castris soluti aut vagi dent turbas. Hoc Polybius infrà dicet.*

PRINCIPES & HASTATI. *in vnâ item areâ, & vides non manipulatim solùm, sed cohortatim pulchrè locatos. Triarij enim, Principes, Hastati, sic in vnâ lineâ faciunt quique suam cohortem. Sed vbi Velites igitur? inquies. hîc verò dubitatio aut velitatio: & ô Polybi cur siluisti? Per te sumus in errore aut tenebris, & verbo vno alteróque poteras illucere. Non fecisti. & ideò ecce qui intentiùs hæc scrutamur, sententiis dißidemus. Volunt quidam Velites mixtos manipulis fuisse, & areas satis esse capaces. Mouet eos, quòd Polybius de ordine antè dixerat,* Velites per manipulos æqualiter esse distributos. *Hîc igitur, inquiunt, item sunto. Sed quid dicitis?* æqualiter? *Iniuria Triariorum sit: quorum dimidiata pedatura habere & recipere tantos debeat, quantos in plenâ suâ Principes & Hastati. Subueniunt, & aliter diuidunt, ac Principibus & Hastatis duplum aßignant, nempe* quadragintaocto: *Triariis non nisi* vigintiquattuor, *in manipulum quemque. Proportio est, fateor: sed quomodo Polybio igitur innituntur, qui de* æquali diuisione *asserit? Ruit hoc fundamentum: sed nec aliàs firmum. Enimuerò si Velites mixti Triariis: cur non iis obseruationem equorum potiùs Polybius iniungit? certè ministerio illi propiores. Amplius, cur tam distinctè Triarios, Principes, Hastatos collocat: nec verbum de istis adiungendis adiungit? At enim alibi non est eos collocare. Imò verò est, & fortaßis Polybio præeunte. Certè cùm verba eius examino, quæ infrà sunt de Excubiis,*

De Velitum mixturâ.

Aliorum sententia.

Ea refutata.

Nostra Locatio.

bus, sedem videor Velitarem reperisse. Ait: Τὴν δὲ ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ' ὅλον καθημέραν τὸν χάρακα κατακοιτοῦντες: Exterioré ambitum Velites noctu complent, de die ad totum vallum accubantes: *siue vt alia lectio,* παροικοῦντες, adhabitantes: *quod magis etiam sit pro meâ mente. Ait Polybius noctu excubare Velites pro castris, & extra vallum: de die iuxta vallum (interius profectò) tendere & adiacere. Haud aliter* * *acceperim, & sunt quæ inducant. Illud maximè, quòd sicut in acie, in agmine, & passim extra ordines Velites sunt: ita hîc quoque, & ad latera sunt proiecti. Tota etiam castrensis ratio sic vult, in quâ optimi quique medij, & paullatim venitur ad extremos. Vt igitur infimi omnium sunt Velites, ita extimo ordine meritò locādi. Quis is est? ad vallum & spatium illud, quod castra interiora ambit. Amplius. notat infrà Polybius Velites ab excubiis & ministerijs diurnis esse immunes: ergo, ne plane feriati, hîc ad vallum sint, & obseruent, & vt in acie quoque, proximi sint hosti. Sanè incustoditum hoc totum vallare spatium esse non conuenit, aut leuiter custoditum. Quid multa? considera, nihil aptius inuenies ad hos locandos. Partitio autem, cùm duplices sint velites, legionum & sociorum; vt illi sint ad superam inferámque partem; isti, ad latus vtrumque. Eadem enim partitio Polybij statim in opere castrorum, vt socij latera sua muniant: legiones quæque vnum, prima superum, & inferum secunda. Itaque* mille ducenti *Velites supra Prætorium tendent, totidem ad Decumanam:* mille, *ad quamque Principalem. Tendent autem simplici ordine, nec multum spatij sument introrsum: quia scilicet grande vnumquodque latus est, & pedum* bis mille *ac suprà. Sed nec impedimenta multa Velites habent aut arma, & minore podismo ijs opus. Opponat aliquis. At enim sic laxè nimis Principes & Hastati tendent. Non est ita. nam* ἀναλόγως *si equites triginta, & totidem equi, par spatium manipulo habent: cur non homines centum viginti? maximè cùm centuriones, optiones, signiferi & honestiores illi militum, calones suos habuerint, & sarcinas, & iumenta. Nā cuique manipulo ego mulos fuisse arbitror ad tentoria, molas, & hæc talia ferenda: quæ non reperio gestasse milites ipsos. Cogitetur etiam aliquid loci perisse in tabernaculis figendis, & singulorū interuallis. quoniā omnia sic iuncta fuisse, vt exitus aut transitus non esset, haud opinor, nec fuerit decorum. Ista in eâ re mihi videntur, sed non affirmate; & hic illud locum habeat, imò in pleroque hoc antiquario studio:*

* Vide tamen infra Dial. 9.

Confirmatæ ea.

Quomodo locati Velites.

Σοὶ μὲν τάδε δοκοῦντ' ἐστὶν, ἀλλ' ἐμοὶ τάδε.

Tibi illa sic videntur, ast isthæc mihi.

Pergamus: sequuntur

EQVITES *socij. vniuersum autem corpus sociale extrorsum situm est, vt ferè in acie ipsâ. Nec imprudentiæ fuit eos diuidere, & vires seiungere: vt contrà Romani medij iuncti, & numero firmi.*

PEDITES *socij. quibus vias nullas dat aut interualla, sed sic per cohortes locat. Cohortes autem istæ, detractis Velitibus, modicæ sunt, nec nisi hominum* ducentorum trigintasex. *An autem confusè locati? an per genera sua diuisi? ponamus istud fuisse (etsi suprà disputaui) & Triarios seorsim, Principes, ac Hastatos fuisse. Ita dico seorsim, vt iuncti tamen lateribus essent, sicut Hastati & Principes tergis. Ideò autem lateribus hîc iungo: quia si Triarios iuxta equites in longum pono, profectò incommodissimo illi loco sint, & ad exitus inepto. Malim ergo aliter: & sic locare, vt omnes Centuriones Vallū spectent, aut Principia & Quintanā. Hoc ex dignitate eorū, & commodo: & facit, quòd Polybius* in capite vtroque cuiusq; manipuli ordinū ductores *ponit. Hoc notare te volo in totâ metatione: & Decuriones aut Centuriones scire esse in capitibus ad Vias; & iuxta eos Signiferos, vt opinor. Præcipua hæc sunt monēda: nisi quid tu suggeris.* A V D. *Suggero. Prætoria cohors aut cohortes vbi sunt? nusquam locasti.* L I P S. *Non enim Polybius, nec tunc adhuc vulgò erat. Cùm fuit autem, omnino oportet iuxta Prætorium tetendisse, iuxta Legatos aut Quæstorem. Sed aliud mihi hîc occurrit. Superior tota pars Socios ferè habet: quid ergo cùm Socij non fuerunt? cùm omnes ciuitate donati & in legiones transscripti? quod haud longè nimis à Polybij æuo fuit. Censeo partem eam tunc occupasse Prætorias cohortes, quæ magis cœperunt inualescere, itémque equitum aliquos selectos. Puta idem de Euocatis, qui tunc quoque plures. In Hygino ad hanc rem reperio,* Prætorianos *& Equites* Singulares *iuxta Prætorium tetendisse, Principum scilicet æuo.*

Socij quomodo locati.

Prætoria cohortes, vbi.

Mutatio in castris.

Nec

Nec ambigere oportet, quin tūc multa mutata, præsertim in supernis. Si quis volet Vexillarios quoque legionum, id est Veteranos, ibi metaturam habuisse: meo animo haud aberret. Sed iam quoque dentur & declarentur Tabulæ nostræ numeri &

PODISMI.

PODISMOS *appello, vt dixi,* Pedaturas *siue mensiones pedales. Sed cùm Pes duplex sit,* Simplex *&* Magnus: *vtriusque nobis vsus erit. illius, in mensuris longitudinis aut latitudinis; huius in vtriusque. Nam pes magnus Varroni est, qui aliis* Planus *aut* Constratus, *& vulgo nostro* Quadratus *aut* Superficialis. *Huius vsus in areis metiendis, & vt planities ac capacitas tota innotescat. Videamus.*

PRÆTORIVM *quadratum iustum est,* ducentorum *vndique pedum. Latere in latus ducto efficitur area ped.* 40000. *passuum* 1600.

QVÆSTORIVM *dimidiatum feci ad Prætorium, haud absurdâ caussâ. Proximus ille dignitate est: dimidium ergo pedaturæ esto. & magis ideò, quia ampla ei vasa, & instrumenta. Habet* 200. *ped. in latum,* 100. *in longum. Planities ped.* 20000.

LEGATI *iterùm dimidiati ad Quæstorem. Ergo habento in longum singuli* 50. *ped. in latum* 100. *Ne aberres in lato aut longo: ex Polybij mente longum appello, spatium à Prætoriâ ad Decumanam; latum à Principali ad Principalem. Est area* 5000.

TRIBVNI *iterùm dimidiati, & habent æqualiter in quadro* 50. *ped. Sunt in areâ* 2500.

PRÆFECTI *pares Tribunis, cum exceptiunculis quas dixi, aut in Tabulâ posui: etsi in numeris pes vnus fortasse desit aut supersit in vniuersum. quid ad rem? difficile exactè pariare: nec est Archimedis hic abacus.*

EVOCATI, *quorum numerus incertus, & ideò pedatura. Sunto tamen triginta, id est Turma vna Romana: habebunt* 80. *ped. in longum,* 125. *in latum. Area* 10000. *Supersunt inibi* 238 $\frac{1}{2}$. *Ea area esset pedum circiter* 20000. *Caperet igitur manipulos duos ciuiles peditum, id est homines* 240.

ABLECTI, *sint turma vna socialis. ergo* 40. *equites: ergo area* 13333 $\frac{1}{2}$. *Efficiunt eam numeri à me notati, in longum* 120. *in latum* 111 $\frac{1}{4}$. *A tergo (item opinatione meâ) cohors vna eiusdem nominis,* 336. *hominum. Area illi esse debet* 28000. *ergo essent in latum* 233 $\frac{1}{2}$. *circiter, in longum* 120. *Supersunt ped.* 19. *Ego eos insuper habui notare in meâ Tabulâ, & plenos adnumeraui.*

EXTRAORDINARII *equites, Turmæ quattuor sociales. areolæ diuisæ ad modum dictum. Idem in Cohortibus supernè tribus, vtrimque vna cum dimidiâ. Vacuum superest, palàm ita Polybio scriptum, socijs aduentantibus relinquendum. In*

PARTE INFERA, *primi* EQVITES. *Podismus è Polybio notus, est area ped.* 10000. *Ad passus si redigas, sunt* 400. *Hoc in omnibus manipulis æqualiter & turmis. An non grande spatium triginta equitibus, triginta equis? nec enim vnus plus vno militari equo, opinor, habuit. Dico non prægrande. nam cogitanti calones totidem, fortasse & Decurionibus ipsis aliqui honestiores comites aut ministri: item iumenta aut muli ad sarcinas, hordeum, frumentum. Nec enim ipsi equites onusti, aut eorum insessorij equi.*

TRIARII. *Dimidiati ad equites. liquet. Cetera paria, & ratio eadem podismorum etiam in legionibus auctis.*

VIÆ *definitæ à Polybio, suntque omnes aut* quinquaginta, *aut* centum *pedum. Excipio minusculas inter Tribunos aut Præfectos: excipio & semitas inter tabernacula, siquæ fuerunt.*

PORTÆ *singulæ* 50. *ped. meâ mensione. latiore enim ingressu opus vehiculis & iumentis.*

VALLI

VALLI modus parte vnâ 2017. ped. alterâ pluſculo maior 2050. Metatio ſuperior viſa mihi exigere: etſi potes aliquid recidere, ſi voles. Nam Polybius ſanè æquilatera caſtra mox dicet: ſed an capiendus ſic rigidè? Ego verò ſcio Martiam hanc eſſe, non Mathematicam arenam. Illi ipſi qui æquare voluerunt, cùm ad rem ventum, non fecerunt. Vides in toto ambitu eſſe milliare vnum & ſemis, & aliquot paſſus. *In eo ſpatio peditum 16800. locarunt bellè & commodè, equitum 1800: præter comites Prætoris, Legatorum, Quæſtoris, Tribunorum, præter omne genus calonum, iumentorum, & impedimentorum.*

DIALOG. V.

De Tentoriis, Foſſâ, Vallo, Portis.

AVD. Tenet me & oculos hæc ſpecies, tota pulchra, prudens, imò ſapiens, quod initio dixiſti. Vnde ruſticulis iſta mens? nam tales putantur priſci Romani: etſi multa ſub regibus, quæ & cor & elegantiam oſtendunt. LIPS. Nobis ſic videntur, fateor: ſed velim examinari à peritis & Martialibus; quia, vt Fabius ait, *tum dignum operæ pretium venit, cùm inter ſe congruunt præcepta & experimenta.* Sed examinari dico ab iis, qui non omnium litterarum aut artium rudes: in quos profectò conuenit ——— *νοῦς οὐκ ἔνι κενταύροισι. At nos, ſi lubet, pergamus: enucleanda etiam quædam in his caſtris. Polybij iſta lege:

* *Mens non ineſt Centauris.*

POLYB. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, τὸ μὲν σύμπαν σχῆμα γίνεται τῆς στρατοπεδείας τετράγωνον ἰσόπλευρον. τὰ δὲ κατὰ μέρος ἤδη τῆς τε ῥυμοτομίας ἐν αὐτῇ, καὶ τῆς ἄλλης οἰκονομίας, πόλει παραπλησίαν ἔχει τὴν διάθεσιν. τὸν δὲ χάρακα τῶν σκηνῶν ἀφιστᾶσι κατὰ πάσας τὰς ἐπιφανείας διακοσίους πόδας. τοῦτο δὲ τὸ κένωμα, πολλὰς καὶ δοκίμους αὐτοῖς παρέχεται χρείας. πρός τε γὰρ τὰς εἰσαγωγὰς, καὶ τὰς ἐξαγωγὰς τῶν στρατοπέδων εὐφυῶς ἔχει καὶ δεόντως. ἕκαστοι γὰρ κατὰ τὰς ἑαυτῶν ῥύμας εἰς τοῦτο τὸ κένωμα ποιοῦνται τὴν ἔξοδον, ἀλλ' οὐκ εἰς μίαν συμπίπτοντες ἀνατρέπουσι

His ita conſtitutis, tota figura caſtrorum fit quadrata, æquilatera. Partes autem eius & inſtrigarum ſectione, & in alio ordine, vrbi ſimilem locationem habent. Vallum verò ipſum abiungunt à tentoriis quaquauerſus pedes ducentos. Id vacuum multas & ſpectabiles vtilitates iis præbet. quoniam & ad egreſſus ingreſſúſque copiarum conuenit (ſinguli enim iuxta Strigas ſuas in hoc vacuum exeunt, nec confuſi proterunt ſe

&

ἢ συμπατοῦσιν ἀλλήλους, τάς τε τῶν παρεσταθμευομένων θρεμμάτων, καὶ τὰς ἐκ τῶν πολεμίων λείας εἰς τοῦτο συνάγοντες ἀσφαλῶς τηροῦσι τὰς νύκτας. τὸ δὲ μέγιστον ἐν ταῖς ἐπιθέσεσι ταῖς νυκτεριναῖς, οὔτε πῦρ, οὔτε βέλος, ἐξικνεῖται πρὸς αὐτοὺς, πλὴν τελείως ὀλίγων, ἃ γίνεται δὲ καὶ ταῦτα σχεδὸν ἀβλαβῆ, διά τε τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως, καὶ διὰ τὴν τῶν σκηνῶν περίστασιν.

& conculcant:) & pecudes adductas aut prædas ex hostico captas huc agũt feruntque & noctibus seruãt. Præcipuum verò, quòd in nocturnis assultibus, neq; ignis, neque telum ad eos peruenit, præter pauca: eaq; ipsa innoxia ferè fiunt, tum ob interualli spatium, tum ob tentoria circumposita.

Paullo pòst:

Τῆς δὲ ταφρείας καὶ χαρακοποιίας, δύο μὲν ἐπιβάλλουσι πλευραὶ τοῖς συμμάχοις, παρ' ἃς καὶ στρατοπεδεύει τὸ κέρας αὐτῶν ἑκάτερον. δύο δὲ τοῖς Ῥωμαίοις, ἑκατέρῳ τῷ στρατοπέδῳ μία. διαιρεθείσης δὲ τῆς πλευρᾶς ἑκάστης κατὰ σημαίαν, τὴν μὲν κατὰ μέρος ἐπιμέλειαν οἱ ταξίαρχοι ποιοῦνται παρεστῶτες. τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλευρᾶς δύο τῶν χιλιάρχων.

Fossæ verò ac valli struendi duo latera incumbunt sociis, ad quæ vtrumque eorum cornu metatur: duo alia Romanis, cuique legioni vnum. Diuiso autem latere vnoquoque per manipulos, curam partium Centuriones gerunt, iique assistunt: vniuersi autem operis probationem duo Tribunorum.

Hæc sola noster doctor de totâ facie Externâ: leuiter profectò, imò neglegenter, si fas hoc mihi dictu. Nam cùm tres sint Externæ huius partis partes: *Fossa, Vallum, Portæ*: duas priores libat, tertiam nec verbo tangit. Ait:

» *Figura castrorum fit quadrangula.*] Hanc formam Romani amauerunt, & elegerunt præ Græcanicâ, quæ sæpe rotunda. Ita de Spartanis quidem Xenophon: Ἐρᾶ δὲ καὶ τῆς στρατοπεδεύσεως ἐνόμισε κύκλῳ Λυκοῦργος. διὰ μὲν γὰρ τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου ἀχρήστους εἶναι, εἰς κύκλον ἐστρατοπέδευσε, εἰ μὴ ὄρος ἀσφαλὲς εἴη, ἢ τεῖχος ἢ ποταμὸν ὄπισθεν ἔχοιεν: Dicā & quæ ...

castra poni oportere censuerit Lycurgus. Quia enim angulos dispositi loci inutiles arbitrabatur, in orbem magis castra ponebat, nisi aut mons aliquis tutamen daret, aut murus, aut fluuium à tergo haberent. Nec caussa nulla illa Lycurgi, quàm in opidis ferè condendis secuti sunt: tamen Romanis placuit aliter, & ex iustâ item causâ. Interior enim illorum tota dispositio hanc talem formam cupit, aut potiùs poscit. Itaque Iosephus etiam

Lib. III. sic describit: Διαμετρεῖται, inquit, παρεμβολὴ τετράγωνος αὐτοῖς: *Ad mensuram constituuntur iis castra quadrangula.* Vegetius tamen & alias formas suo æuo in vsu ostendit, & exemplo Græcorum ad locum ferè aptatas.

Lib. III. cap. VIII. *Pro necessitate loci*, inquit, *vel Quadrata, vel Rotunda, vel Oblonga castra constitues.* Vbi quæ sint *Oblonga*, ne addubites: non ouatâ sanè formâ, sed *quibus*, vt mox ait, *vltra latitudinis spatium tertia pars longitudinis additur.* Itaque ea quoque *Quadra*, sed non *Quadrata*, id est æquilatera, pro Vegetij sensu. Leo Imperator, cuius vtilem bonumq; libellum De militiâ habemus, is quoque duas hasce quadrangulas agnoscit: *Diuersos situs & formas Fossatorum antiqui tradiderunt in castris ponendis. Laudabilis autem Quadrata atque Oblonga est, tum quia ordinata, tum quia necessaria.* Sed in Vegetio etiam Rotunda ponitur, tunc recepta: & exemplum eius

Lib. XXIV. in Ammiano: *In valle gramineâ prope riuum, multiplicato scutorum ordine, in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris, quieuimus.*

» *AEquilatera.*] Exiguo quidem discrimine, vt ego suprà depinxi.

» *Vrbi similem locationem habent.*] Iterat hoc infrà vberiùs.

» *Vallum verò ipsum abiungunt à tentoriis.*] Quod vacuum, si manere in imagine istâ vrbis lubet, haud absurdè *Pomœrium* dicam, quia introrsum post muros est. Eius vsum triplicem Polybius promit. Primum,

» *Ad egressus ingressusq; copiarum.*] Nempe vt compositi ineant, atque in vacuo eo per Genera & Manipulos se disiungant: iterumque in egressu, sic iungant. Quod vtibile maximè, si eruptione pugnandum, & instat hostis. Secundum,

» *Ad pecudes adductas aut prædas.*] Mira prouidentia, & ne hoc quoque nomine confusio minima in castris. Nec tamen in longum ibi præda seruata: sed ab ipsis, aut Quæstore, mox vendenda. Pecudes etiam intellego, tam eas quæ ex hoste captæ, quàm has quæ in militarem cibum, etsi paucæ, sequebantur. Nec enim tales multæ deliciæ. Tertium,

» *In nocturnis assultibus.*] Si hostis, inquit, noctu assiliat, aut per insidias & clàm tela immittat, innoxia ferè sunt ob illud spatium interiectum, & cùm perueniunt, viribus defecta.

» *Neque ignis, neque telum.*] Ignis voce, tela ignita siue faces intelle-

* In Poliorcet. git, in crebro vsu veteribus ad pugnas, vt * alibi scribo.

Tentoria cuiusmodi? » *Tum ob tentoria circumposita.*] Nihil nobis vsquam de tentoriis dixit, cuiusmodi ea fuerint: firma tamen fuisse hinc discas. An igitur ex asseribus aut tabulis, & ideò Tabernacula dicta? In hibernis fortasse & per-

petuis illis castris nihil absonum: tamen vulgò minimè. & constat fuisse tentoria hæc è corio & pelle. Inde & nomen, quia funibus tendebant & detendebant. Cæsar: *Signo profectionis dato, tabernaculisq́ detensis.* Tacitus: *Incisis tabernaculorum funibus, suismet tentoriis coopertos trucidabant.* Isidorus: *Dicta Tabernacula, quòd cortinæ funibus distentæ tabulis interstantibus, appenderentur, quæ tentoria sustinerent.* Etsi ipse *Cortinas* dicit, & è lino fortasse intellegit, de quibus statim. Nec *Tabernaculorum* vox imponet. cùm Festus monuerit, *à tabernis tecta castrensia, quamquam pellibus contegantur, Tabernacula dicta.* A formâ igitur aut vsu simili, non à materie: & istæc è pellibus corioque fuerunt. Iosephus de Romanis: Ταῖς δέρρεις αἷς ὑπεσκήνουν: *pelles sub quibus tendebant.* In epistolâ Valeriani apud Trebellium: *Tribuno Claudio pellium tentoriarum decurias triginta dabis.* Adnota obiter, è publico etiam datas: sed Ducibus. Nam Tacitus contrà, Tiberij æuo, *vestem & tentoria redimi* à militibus dicit. Sed de pellibus his & Tacitus, vbi de Frisiis: *Tributum iis Drusus modicum iusserat pro angustiâ rerum, vt in vsus castrenses coria boum penderent.* In tentoriorum scilicet vsum, atque etiam scutorum. In eiusdem Taciti suprà loco: *suismet coriis coopertos* (non autem *tentoriis*) scripta lectio probè ad hunc sensum refert. Ita igitur de more: interdum, vbi inopia, etiam stramentis, centunculis, aut vestibus vsi. Sic Cæsar cùm milites in Africam expeditos & nihil præter arma ferentes transuexisset: *Attenuati illi, opidò perquàm pauci sub pellibus acquiescebant; reliqui ex vestimentis tentoriolis factis, atque arundinibus coriisq́ contecti permanebant.* In Hirtio ita scriptum, nec sine vitio. Quomodo enim *arundinibus coriisq́ contecti*, si negat pelles habuisse? Corij sanè vox falsa: & puto *storeisque* verum esse. In vetustiore tamen libro, *arundinum copiis* lego: ex quo haud malè, *arundinum copulis.* Ergo pellibus sic vsi, & inde vulgata historicorum scriptio, *Sub pellibus esse.* Fecerunt & Græci, quibus Xenophon στεγάσματα διφθέρας adtribuit: *tentoria & tegmina, pelles.* Q. Curtius de Alexandro Macedone: *Pellibus sæpe tabernaculi alleuatis, vt conspiceret hostium ignes.* Quod autem in Polyæno scriptum de Agesilao, eum *iussisse milites castra bis ter in die mutare, atque ita necessariò ligna multa incidisse, cùm tentoria erigerent* (τὰς καλύβας ἐγείροντας) *eáque arte Bœotiam callidè vastam reddidisse & sine arboribus*: id non eo facit, quasi tentoria tota è lignis, sed dumtaxat fulcra & tigilla lignea fuisse, quibus erigerentur & sustinerentur. Quod ipsa eius verba significant. Etsi tamen è ligno etiam reperio. vt in Procopio (versionem modò vidi) de Belisario: *Ipse subitò tugurio ex crassis asseribus compacto, quod Papilionem vocant.* Vocem & hanc notabis, quæ item in Trebellij triginta tyrannis, de Herode: *Homo Orientalis & Græcæ luxuriæ, cui erant sigillata tentoria, & aurati papiliones.* In Lampridij Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cænauit.* Isidorus: *Papiliones, à similitudine parui animalis volantis.* Hæc ita priscis: etsi è lino etiam, nostrate ipso ritu, adnoto fuisse. Isidorus suprà indicat: & clarè Suidas: Τένδα παρ' ἡμῖν οἰκία ἐκ λίνου:

E corio aut pelle. VII. Gallic. IIII. Hist. In Claud. De Bello Afric. *Correctus Hirtius.* I. Anabas. Lib. III. Lib. II. Stratag. Lib. II. Bell. Persi.

h 2 *Tenda*

Quot tentoria in Manipulum? *Tenda apud nos domus ex lino.* Res & vox est hodierna. Talia igitur tentoria, sed quàm multa in Manipulum? lubet inquirere: & credam duodecim fuisse. Vegetius quidem auctor vndecim homines vnà tetendisse,
Contubernium. Lib. II. cap. vlt. & id *Contubernium* appellatum. *Singula,* inquit, *contubernia, hoc est vndecim homines deputantur.* Idem præsidem iis dat Decanum, qui ipse scilicet
Decani. Lib. II. cap. VIII. vndecimus: *Decani decem militibus præsunt, qui nunc caput contubernij vocantur.* An ab isto capite Italis hodie *Caporales*: etsi *Corporales* alij efferunt, & ad Ammiani *Concorporales* nos remittunt. Hyginus porrò numerum hunc minuit, & *octo* in contubernio ponit. *Centuria habet milites octoginta, papiliones tendit decem, papilio tegit homines octo.* Sed hoc in Centuriâ tantùm: & Vegetij numerus magis pro Polybiano æuo, nec pro ipsâ areâ ineptus, vt terna & terna steterint tabernacula, ordine quaterno. Atque istæ sunt velut domus militares, cuique notæ, & sciebant quoto, & apud quem manerent. Itaque familiaritas quædam erat & nexus, *Contubernalem* esse: sicut *Adtubernales* Festo dicti, quorum tabernacula iuncta. Ipsi autem Centuriones in capite cuiusque Manipuli ad exitum siti, vt Polybius palàm scripsit: reliquos adsitos probabile est, vt ætas aut dignitas cuiusque erat. AVD. Sed enim hoc quoque aueo scire. nihil membrorum aut discriminum in his tentoriis? non culina, non cubicula & lecti? LIPS. Rideo. & tu verò parùm cogitas strictam & duram militiam Romanam. Quid culinâ opus? cùm panis cibus esset,
Militum stibadia. & obsonia nulla aut rara? de quibus posteà tamen dicam. De cubiculis aut lectis, apage. Illi verò aut humi iacebant, aut super gramen aliquod
Lib. XXI. aut stramen. Liuius de Annibale: *Multi sæpe militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias stationesque militum conspexerunt.* Et lego Scipionem Æmilianum (cui comes noster Polybius) cùm solutam disciplinam corrigeret ad Numantiam, *lectos vetuisse habere, atque ipsum pri-*
In Iberic. *mum in stramento dormiuisse.* Appiani verba: Κλίνας τε ἀπεῖπεν ἔχειν, καὶ πρῶτος ἐπὶ στιβάδων ἀνεπαύετο. Facit huc illud Plinij lib. VIII. *Antiquis torus è stramento erat, qualiter nunc etiam in castris gausape:* siue vt libri aliquot scripti, *gausapinis.* Sed satis de Tẽtoriis, ad Polybij verba redeamus.

" *Fossæ autem ac valli struendi duo latera incumbunt sociis.*] Vbique prouidentiam videas & mireris. Ecce & in muniendis castris perpetuus
Ordo in munitione. & certus ordo: & vt quisque in iis locum & tentorium suum nouerat, sic partem quoque operis, quæ obueniret. Nam Socij semper duo latera habebant, vbi tendebant: & eo ordine etiam, nisi fallor, quo tendebant: Romani duo reliqua, per manipulos sic diuisi. Quid autem, cùm desierunt iam esse Socij? tum per legiones diuisio facta; & si plures, singulis
III. Ciuil. suum latus. In Cæsare: *Singula latera castrorum singulis adtribuit legionibus munienda.*

" *Curam partium Centuriones gerunt.*] Quisque in suo manipulo. Ve-
Lib. III. cap. VIII. getius: *Opus Centuriones decempedis metiuntur, ne minus foderit aut errauerit alicuius ignauia.* Vbi velim legi, *eruerit*: sicut & *Rutra* in hac re legas.

" *Operis*

" *Operis probationem duo Tribunorum.*] Centuriones quidem per partes intendunt: sed toti operi præsunt & curant duo Tribuni. vt scilicet vniuersè omnia aptè & cohærenter, & nequid ipsi Centuriones remittant. Vegetius idem: *Tribuni circumeunt, nec antè discedunt, quàm fuerint vniuersa perfecta.* Qui sunt autem isti *duo* Tribuni? è quaque legione vnus, qui per menses suos imperium habeat, vt mox disces. Nec plura nobis de Fossâ aut vallo Polybius: ego necessariò aliquid ad lucem tuam addam. Fossa igitur exterius vallo præducta: præducta, inquam, & sic ab ipsâ re dicebant. Tibullus: *Tribuni intendũt munitioni.* *Lib. III. cap. VIII.* *Fossam producere.*

Quà deceat tutam castris præducere fossam.

Vegetius: *Tunc opere tumultuario fossa præducitur.* Cæsar: *Fossas transuersis viis præducit.* etsi vulgò ibi *perducit.* In Silio:

——*fossas instant præducere muris.*

Dicebant & *Deprimere fossam*, itemq; *Percutere*: ac notabis per te exempla. Ea fossa lata plurimùm octo pedes, & totidem alta. Iosephum sic interpretor, vbi de castris: Τάφρος ἔξωθεν περιβάλλεται βάθος τετράπηχυς, καὶ εὖρος ἴσον: *Fossa exteriùs circumiicitur profunda quattuor cubitis, lata æqualiter.* Definit quattuor cubitis: sed cubitũ illîc maiorem accipio & duorum pedum: etsi nec sic modus Fossæ nimis amplus. Nec abs re fortasse in Iosepho legi: δεκάπηχυς. qui essent *quindecim pedes*: vt in Cæsare plus semel lego. Imò etiam alij adaugent. & Vegetius, etsi rebus labentibus, ac post Iosephum: *Milites*, inquit, *gladio cincti fossam aperiunt, latam aut nouem aut vndecim aut tredecim pedibus: vel si maiòr aduersariorum vis metuitur, pedibus decem & septem vel nouem. Imparem enim numerum seruari moris est.* Ait autem primò, *accinctos fodisse.* quò facit hoc Taciti, inter Corbulonis seuera recensentis, *Militem quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos.* Ponit deinde modum, sed varium, vti reuera fuit, pro temporibus, pro arbitrio Ducis. Sed quod notat *imparem de more seruatum*: ipse contrait, dum alibi scribit: *Vbi vis acrior imminet hostium, tunc legitimâ fossâ ambitum conuenit munire castrorum, ita vt duodecim pedes lata sit, & alta sub lineâ, sicut appellant, nouem.* En, facit legitimam fossam duodenûm pedum: quem parem numerum esse liquet. Sed quod dicitur hîc *sub lineâ*: idipsum Hirtio, nisi fallor, *directis lateribus. Fossam duplicem*, inquit, *pedum quindenûm lateribus directis deprimi iubet.* Ita altitudo vndique maior, quàm si iacentia latera facias & metiare. Atque hoc de Fossâ: *Vallum* ipsum nunc describo, quod appello aggestum è terrâ & sudibus, ad labrum interius fossæ, velut murum. Duæ igitur eius partes (vt distinctè explicem) *Agger, & Sudes.* Agger est ipsa terra, de quâ Virgilius: *Magnitudo eius.* *Lib. III.* *Lib. III. cap. VIII.* *II. Annal.* *Lib. I. cap. XXIIII.* *Vegetij à se dissensio.* *VIII. Gal.* *Quid Vallum?* *In eo Agger.*

Castrorum in morem pinnis atque aggere cingunt.

Describit eum Vegetius: *Si nimia necessitas non premit, cespites circumciduntur è terra, & ex illis velut murus instruitur, altus tribus pedibus supra terram: sed vbi vis acrior imminet hostium, tunc crescit in altum quattuor pedes.* Ponit cespites ad hanc structuram: vti & Plinius. *Cespitum*, inquit, *Lib. I. cap. XXIIII.* *Modus eius* *Lib. XXXV. cap. XIIII.*

natura castrorum vallis accommodata. Huius & modulum præscribit Vegetius: *Cespes fit altus semissem, latus pedem, longus pedem semis.* Nam nec temerè aut pro arbitrio hunc exscindere licuit, sed omnia ad normam. Quid autem si *terra solutior fuerit* (vt Vegetius loquitur) *vt ad similitudinem lateris, cespes non possit abscindi?* Tum sanè, vt inibi addit, aut *fossa præducitur, cuius intrinsecus agger excrescit*: aut vt posteà, *sepibus ductis, vel interpositis stipitibus ramisq; arborum, ne terra facilè dilabatur, Agger erigitur.* Hoc ipsum Hygino monitum: *Ceruoli, trunci ramosi. ad hos decurritur, si soli naturâ, nimiâ teneritudine, cespes frangeretur.* Iste Agger est. qui sæpe tamen vltra Vegetianum modum. In Cæsare quidem lego: *Erat eo loco fossa pedum quindecim, & vallus contra hostem in altitudinem pedum decem, tantumdemq; eius valli Agger in latitudinem patebat.* In Hirtio etiam: *Castra imperat vallo pedum duodecim muniri.* Pars altera, vt dixi, *Sudes*, qui propriè *valli*, & inde compositum ex vtroque, dixêre *Vallum.* Virgilius priore & propriâ notione:

Quadrifidasq; sudes, & acuto robore vallos.

Ibi Seruius: *Bis idem dixit. nam & Valli & Sudes idem sunt.* Magis prisci dixêre & *Suros. Suri, fustes,* ait Festus, *vnde ὑποκοριστικῶς Surculi.* Idem Ennij *Crebrisuro* notat: eaque voce notari *vallum crebris suris, id est palis munitum.* Sed Sudium vox creberrima. vt in Valerio: *Tragulis & pilis, quia roboreæ sudes deerant, vallauit.* E robore eas sumit, ex acere Propertius: *Hunc Tatius fontem vallo præcingit acerno.*

Sed non est dubium quin è quocunque & obuio ligno, robusto tamen, cùm daretur. Iterùm de Sudibus Ammianus: *Vallo sudibus fossaq; firmato.* Idem: *Vallum sudibus densis, & fossarum altitudine, cautiùs adstruebatur.* sæpiusq;. In Vegetio igitur cùm legitur: *Quibus protecti bellatores, si lutum obsuerit, ciuitatis fossatum etiam comportatis lapidibus complent*: longè aliam lectionem scripti libri præeunt: in quibus ferè est, *bellatores sudatum auferunt.* ex quo illud natum: *si lutum obsuerit.* Atqui (vide & considera) *luto* non ibi locus. Equidem lego: *Sudetum auferunt.* Sub musculis, inquit, protecti bellatores detrahunt sudes mœniorum, & fossas complent. Nam & in opidis etiam istæ sudes. Sidonius ad Narbonem Martium: *Non te fossa patens, nec hispidarum*
Obiectu sudium coronat agger.

Igitur quâ formâ *Vepres Vepretum* faciunt, *Salices Salicetum*, tali *Sudes Sudetum.* In Suidâ est: Σέδετον, τὸ φοσσάτον: *Sedetum, fossatum.* Vide ne Σούδετον vera lectio sit, *Sudetum*: nisi quis existimat à *Sedibus* dictum hoc *Sedetum.* Forma Sudium siue Vallorum quæ fuerit, diffusè in Polybio ipso nostro habes, de rebus Quinctij Flaminini in Græciâ. Ipsum vide. Inter alia ostendit, non *æquabili & simplici ligno fuisse, sed habuisse*, vt ipse appellat, δύο κεραίας ἢ τρεῖς ἢ τέτταρας: *duas eminentias & velut cornua, aut tres aut quattuor.* Significat ramos in maiore stipite, qui reciſi vt cornua eminebant. Tales præsertim in summo erant, eoque Varro, me iudice, aspexit cùm scripsit: *Vallum, vel quòd ea varicare nemo possit, vel quòd singula*

Ibid. *Cespes ipse quantus.*
Ibid. *Sepes aliquando circumposita.* *Aut rami interpositi.*
III. Ciuil. *Valli altitudo.*
Sudes & Valli, idem.
Lib. VII. cap. VI. *E quâ arbore.*
Lib. IIII.
Lib. XXXI.
Lib. IIII. cap. XVI.
Correctus Vegetius.
Et Suidas.
Ipsi Valli quales?
Lib. XVII.
Varro explicatus. De L.L.

ſingula ibi extrema bacilla furcillata figuram habeant litteræ V. Duplex etymon dat. ſiue quòd nemo ea varicando tranſcendat; ſiue quod in capite & extremo bacillorũ V. littera ſit expreſſa. Oſtendit amplius idem Polybius, *φιλοπόνως ἀπωξυμμένας τὰς κεραίας: ſtudioſè acutas fuiſſe eminentias illas vallorum:* & cauſſam addit, nequis facilè poſſet apprehendendo euellere, lubrico ſcilicet ligno. Cauſſa etiam altera in promptu, contra tranſgreſſum aut tranſcenſum. Hæc acumina Ammianus ita exprimit: *Caſtra ponuntur, vndique, in modum mucronum, præacutis ſudibus fixis.* Iſti ſunt Valli aut Sudes: quas in Aggere illo terreo defixas ſatis liquet. Vegetius: *Super aggerem valli, hoc eſt ſudes vel tribuli lignei, per ordinem digeruntur.* Itaque longiuſculos fuiſſe oportuit hos vallos, cùm pars in terram defigeretur, firmamenti cauſsâ, & pars emineret. Etſi implexos & deuinctos inter ſe etiam fuiſſe, ex Polybio diſcas. Hæc ratio tota vallandi nec antiquis Græcorum ignota, imò vſurpata fuit, ex Homero. Nam ille Agamemnonem ſic facit caſtra ædificare ad Troiam:

Valli ſuperne acuti. — Lib. xxv. — Lib. III. cap. VIII. — *Valli ratio Græcis nota.*

> Καὶ δὴ τεῖχος ἔδειμε, καὶ ἤλασε τάφρον ἐπ' αὐτῷ
> Εὐρεῖαν, μεγάλην, ἐν δὲ σκόλοπας κατέπηξεν:
> *Et murum conſtruxit, & hunc fôdit prope foſſam,*
> *Latam atque ingentem, & vallos poſuit quoque in ipsâ.*

Iliad. η. verſ. 349.

Satis de Vallo: pars tertia, *Portæ.* Quot eas fuiſſe dicimus? quattuor. Ex Liuio: *Ad quatuor portas exercitum inſtruxit.* Vbi autem? ad vnumquodque latus vnam, ex Ioſepho: Πύλαι δὲ ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τοῦ περιβόλου κλίμα: *Portæ inædificantur quattuor, ad vnamquamque ambitus partem.* Atque inter eas prima *Prætoria*, quæ ſcilicet vicina & à tergo Prætoris. Ammianus: *Auſi inter hæc equitum cunei, portâ perruptâ Prætoriâ, prope ipſum tabernaculum Principis aduenire.* Feſtus: *Prætoria porta appellatur in caſtris, quâ exercitus in prælium educitur.* Et ſanè ſolet ea plerumque obuerti hoſti, vt Decumana auerti. Vegetius: *Porta Prætoria aut Orientem ſpectat, aut illum locum qui ad hoſtes pertinet, aut illam partem ad quam exercitus eſt iturus.* Vbi igitur hoſtis in vicino, illum ſpectat: vbi minimè, alterutrum ex iis quæ dicit. Hæc ipſa *Extraordinaria* Liuio dicta: *M. Valerium erumpere Extraordinariâ portâ iuſſit:* ab iis ipſis Turmis & Cohortibus, quæ illic tendunt. Duæ laterales & proximæ, *Principales*: è quibus *Læua* altera ad diſcrimen, altera *Dextra.* Vnde nomen? Feſtus dicet: *Principalis caſtrorum porta nominatur, quòd in eo loco eſt, in quo Principes ordines tendunt.* Id eſt, primi ordines, capita & apices caſtrorum; vt Tribuni, Præfecti, primique Centurionum. Bona deriuatio: alioqui nec mala à *Principiis* ipſis: ſed tum *Principialis* magis eſſet. mentio in Liuio ſatis crebra: & loca alibi dedi, aut tu excerpes. Quarta, *Decumana*, à cohortibus Decimis ibi tendentibus ſic dicta. Ea eſt oppoſita Prætoriæ, & remota ab hoſte. Tacitus: *Cuncti ruebant ad portas, quarum Decumana maximè petebatur, auerſa hoſti & fugientibus tutior.* Vegetius oſtendit ſupplicia extra hanc ſumpta: *Decumana quæ appellatur poſt Prætorium eſt, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam.*

Portæ in caſtris. — Lib. XL. — Lib. III. — *Prætoria.* — Lib. xxv. — *Extraordinaria eadē.* — Lib. XL. — *Principales duæ.* — *Decumana.*

pœnam.

pœnam. Hæc eadem *Quæstoria* olim dicta, vt suprà dissertum. Ista olim: nec inferior ætas valdè mutauit, nisi quòd minores quasdam portulas interstruxit. Leo Imp. *Ambitus fossati Portas quattuor maiores & publicas habere debet, portulas autem paruas præterea complures*. Sed illas maiores quantas fuisse arbitramur? Iosephus grandes fuisse ostendit, Πρός τε εἰσόδους τῶν ὑποζυγίων εὐμαρεῖς, καὶ πρὸς ἐκδρομάς, εἰ κατεπείγοι, πλατείας: *ad introitus iumentorum faciles, & ad excursus, si opus sit, latas*. Ergo suprà, non minus patuisse quàm Vias censui, id est pedes quinquaginta.

Postea plures portulæ.

Fores in portis. Fores & ianuæ etiam iis impositæ, ad serandum ac reserandum. Virgilius indicauit, in castris Troianorum:

Lib. IX.

Portam, vi multâ, conuerso cardine torquet,
Obnixus latis humeris.

IIX. Gallic. Hirtius item expresse: *Portis fores altioresq́; turres imposuit*. Vbi & turres in portis ad defensionem notes: quod item sæpe in toto ambitu castrorum Iosephus: Καὶ τὸ μὲν ἔνδον, εἰς σκηνὰς διαλαμβάνουσιν, ἔξωθεν δὲ ὁ κύκλος τείχους ὄψιν ἐπέχει, πύργοις ἐξ ἴσου διαστήματος κεκοσμημένος. ἐπὶ δὲ τῶν μεταπυργίων, τούς τε ὀξυβελεῖς, καὶ καταπέλτας, καὶ λιθοβόλα, καὶ πᾶν ἀφετήριον ὄργανον τιθέασιν, ἅπαντα πρὸς τὰς βολὰς ἕτοιμα: *Et introrsum quidem tabernaculis locum capiunt, extrorsum verò ambitus muri præbet speciem, turribus ex æquo spatio instructus. & per interualla ballistas, & catapultas, & aliud omne instrumentum missile disponunt, cuncta ad iactum parata.* Quæ talia tamen non nisi in Statiuis, & diuturnioribus sedibus, credendum est habuisse. In vnam noctem, ne foribus quidem valdè opus.

Turres in portis. Et Vallo. Lib. III.

DIALOG. VI.

De operibus. qui Immunes in iis, qui Munifices. Secordia posterioris æui.

HABES exteriorem quoque castrorum faciem: in quâ tamen scito variatum interim aliquid maioris firmitatis aut tutelæ caussâ. Legas enim non rarò duplicem fossam, & duplex vallum: sed quæ scilicet eadem iam dictis. AVD. Linguam mihi soluis, quam ægrè coërcui: & rogare libido, an hæc talia & tot opera ipsi milites? LIPS. Ipsi. nec pro nostro more aut secordiâ, munitores quosdam seorsim cogita circumductos. AVD. Non cogito. sed calones, lixas, & id genus in mente habeo: & an non ij potiùs ad seruilia hæc munera admoti? LIPS. Seruilia appellas? ad quæ ego reperio ipsos Imperatores manum interdum admouisse, in calcar & exemplum. Excute hæc nostri æui iudicia, & scito Romanos sociosque communiter & sollenniter in his operibus fuisse. Cottidiana erant; & siqua alia res, hæc militem firmabat & indurabat. Vt tamen semel tibi explicem, Polybio paullùm seposito, disce: duo genera militum fuisse *Munifices* & *Immunes*. Illos, qui munus facerent: id est, fossas, vallum struerent, excubias stationesque obirent. Istos, qui his omnibus vacarent. De prioribus ita Festus: *Munifices, qui non*

Ipsi milites muniuerunt.

Munifices.

non vacabant, sed munus reip. faciebant. Vbi illud, *reipublicæ*, suspectum leuiter habeo, nec scio an non magis *publicè* legendum, abiecto *rei.* Vegetius: *Munifices appellantur, qui munus facere coguntur.* In hoc genere omnes gregarij, & quibus honos aut gradus vacationem non dabat. Quidam enim, vt posui, *Immunes* erant, quos Festus *Beneficiarios* vocat. *Immunes.* *Beneficiarij*, inquit, *dicebantur qui vacabant muneris beneficio.* Et hîc displicet *beneficium muneris*: illud verò onus est. Lego: *muneribus, beneficio.* Sensus, sic dictos qui beneficio Imperatorum, muneribus vacarent. Duo enim genera eiusmodi Immunium: alij, qui ex lege & more vacabant; alij, qui ex beneficio. Ex lege, omnes Tribuni, Centurionesque, *Tribuni, Centuriones, Equites vacant.* qui arbitri & exactores munerum erant, non actores. Item equites, ob dignitatem. Valerius me docuit in exemplo: *Equestris*, inquit, *ordinis bona magnáque pars, quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quia in Siciliâ ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant.* Lib. II. cap. IX. Clariùs ex Frontino, in eâdem re: *Aurelius Cotta Consul, cùm ad opus equites necessitate cogente iussisset accedere, eorúmque pars detrectasset imperium, questus apud Censores effecit vt notarentur.* Lib. IIII. cap. I. Ex quo liquet immunes eos vulgò fuisse, nec nisi in necessitate admotos: quod tunc quoque recusarunt, ne ius scilicet suum remittere aut proiicere viderentur. In eodem numero pono etiam Veteranos & Euocatos, *Euocati vacant.* quos omnino probabile est, cùm sponte militiam sumerent, munerum hac necessitate non adstrictos, nisi item in necessitate. A quo exemplo exauctorati & qui sub vexillo habebantur temporibus Principum, *Item Vexillarij.* *ceterorum immunes erant* (ait Tacitus) *nisi propulsandi hostis.* Atque isti tales lege vacabant: beneficio autem, quibus id indultum per gratiam, siue quia virtute meruissent. I. Annal. *Et quidam beneficiarij.* Tale cùm Annibal Imperator Campanis concedit, apud Liuium, *Ne ciuis Campanus inuitus militaret, munúsve faceret:* *Imperator indulgebat.* Lib. XXIII. quod valet, nec ad militiam adigi debere; nec si in eâ sponte esset, ad munus. In eodem Liuio, octo cohortes Hernicorum scribuntur, *quæ duplex stipendium acciperent, immunes quoque operum militarium essent, in vnum pugnæ laborem reseruati.* Lib. VII. Sed & apud eundem, Senatus inter cetera, quæ ignominiosè de Cannensibus reliquiis, censet: *Nequis eorum munere vacaret, neu dono militari, virtutis ergo, donaretur.* Lib. XXVI. Nec Imperatores solùm ipsi dabant: sed indulgebant aut conniuebant etiam pro tempore Tribuni. In Quinctiliani Declamatione, pro Milite: *Et Tribuni.* *Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandiùs adulatum militi Tribunum.* Talia olim: at remissiore iam & minùs intentâ militiâ, inualuit, Vacationes pretio etiam, idque à Centurionibus, emi. Inter alia, *Et Centuriones.* quæ militiam & rem Romanam euerterunt, hanc scito esse inter occultas caussas. Redimebant igitur, & iam per bella ciuilia cœptum, mansit *Vacationes emptæ.* sub Augusto. Tacitus in seditione, quæ statim ab eius morte, loqui milites facit: I. Annal. *Hinc* (è decem assium stipendio) *arma, vestem, tentoria, hinc sæuitiam Centurionum & vacationem munerum redimi.* Quomodo hîc sæuitia, & Centurionum etiam auaritia aut fraus; declarat idem ampliter

1. Hist. in rebus Othonis. *Flagitatum*, inquit, *vt vacationes præstari Centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles* (nota *gregarium* tantùm exprimi) *vt tributum annuum pendebat, pars manipulis, pars per commeatus aut in ipsis castris vaga; dum mercedem Centurioni exsolueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus, pensi habebat. Per latrocinia aut raptus, aut seruilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles labore ac sæuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi sumptibus exhaustis secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo in manipulum redibat. ac rursus alius atque alius eadem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem ac discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione Centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem haud dubiè vtilem, & à bonis posteà Principibus perpetuitate disciplinæ firmatam.* Tota res explicata, & seueriter etiam damnata: nisi quòd postcà remittit aliquid, & probat vacationes solui è fisco. Si te noui Tacite & rectum tuum sensum; non pro iudicio, sed pro tempore, & quia eò ventum vt foueri hæc vulnera possent non sanari. Quod autem ait, *rem eam* *In Tacito scrupulus.* *à Principibus posteà perpetuitate disciplinæ firmatam*: quid hoc est? an vt nemo posteà munifex? omnes pretio è fisco soluto vacarent? Profectò non potuit, aut omnis iam munitio, & vigiliæ, & munia, cessarunt. Non *Is sublatus.* ea mens. sed certo aliquo numero vacationes Centurioni solutas; ceterùm, militi nullam sæuitiam vltrà adhibitam, aut immodicè exagitatum; sed cùm opus, fecisse opus. Spes enim cùm recisa extorquendi, cessauit & tormentum. Sanè quin posteriore etiam æuo munierint opusque fecerint, dubitari non potest vel ex Vegetio, qui distinguit duo ge- Lib. II. cap. VII. *Principales milites.* nera militum: *Principales, qui priuilegiis muniuntur; Munifices, qui munus facere coguntur.* Ipse *Principales* appellat, illos eximios & in gradu: *Munifices pro gregariis.* *Munifices*, viliores & gregales. Ita Ammianus: *Munificus militis vili & fortuito cibo contentus*: quod ita scribit in laudem & continentiam Iu- Lib. XVI. Lib. XXV. liani Imperatoris. Iterumque: *Portio pultus parabatur exigua, etiam mu-* Lib. VIII. tit. V. l. II. *nifici fastidienda gregario.* In Codice Theodosij: *Qui contra hanc sanctionem fecerit, promotus regradationis humilitate plectetur, munifex pœnam deportationis excipiet.* Quibus locis *Munifices* palàm distinguuntur à Principalibus siue Promotis. Vides quid moris fuerit, quomodo minuerit. & facit eò Dionis scriptio, qui Mæcenatem Augusto suadentem Lib. LII. inducit, *vt allegat in Senatum quosdam etiam ex Centurionibus*, πλὴν τῶν ἐν τῷ τεταγμένῳ ἐστρατευμένων. τούτων μὲν γὰρ τῶν καὶ φορμοφορησάντων καὶ λαρκοφορησάντων καὶ αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστόν ἐστιν ἐν τῷ βουλευτικῷ τινας ἐξετάζεσθαι: *præter eos, qui aliquando inter gregarios militassent. Nam ex iis qui corbes aut sportulas tulissent, turpe & ignominiosum sit, quosdam in Senatu* *Dio explicatus.* *censeri.* Ita Dio. qui censet Centuriones quoque Senatores fieri, sed nempe qui ab initio tales, aut in gradu aliquo: nec qui vnquam vilia ista obiissent. Vilia, vt ipse iudicat, pro suo iam æuo: an pro veteri? absit, aliter ostendimus. Et quid C. ille Marius, nónne à caligâ ad Consulatum

perue-

peruenit? nónne munifex, & qui vitem capite sæpe excepit & fregit,

Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ?

vt ait Satyricus. Sed molliore illo æuo, fracta & mollia etiam iudicia: puluerulenta virtus sorduit,& iam pænè dedecus,esse verè virum. Audi Tacitum de Syriacis legionibus,quas Corbulo desides & ignauas reppe-rit: *Satis constitit*, inquit, *fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent, vallum fossámque quasi noua & mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi militiâ per opida expletâ.* O milites, sed Nerone non Corbulone dignos! Et tale, quod de Prætorianis Spartianus scribit: quos cùm Iulianus,is qui imperium ab iis emerat,in campum produceret & exercere militariter vellet: *illi vicarios operis, quod cuique præscribebatur, mercede conduxerunt.* Planè, vt de Ægyptiis Valerius: *qui ductu Archelai aduersus A. Gabinium mœnibus egressi, cùm castra vallo atque fossâ cingere iuberentur, vniuersi succlamarunt, vt id opus publicâ pecuniâ faciendum locaretur.* Rides? qui magis quàm in nostris hominibus & moribus, per quos certum est idem futurum si rogarentur? imò seditionem futuram, si iuberentur? Ista sunt quæ militiam perdiderunt,& perdunt: vilia habere & seruilia, quę domini vsurparunt orbis terræ. Romani enim certè tales: atque etiam Macedones,de quibus apud Curtium, obsidione Tyri: *Macedonas inclytos armis, dorso, sicut iumenta, onera portare.* Quod iis obiiciunt obsessi,dum terram fodiunt & sportis egerunt: obiiciunt,inquam,sed mox subiiciendi. Nec Flori sanè illud æquis oculis lego: qui de Scipione ad Numantiam, priscâ disciplinam reuocante: *Assiduis & iniustis, & seruilibus maximè operibus attriuisse* milites suos scribit. Apage, *seruilibus:* numquam id in Romanis castris serui: quos semel aut iterùm dumtaxat lego manum his operibus admouisse. In Hirtio & bello Alexandrino: *Cum more operis cottidiani, magnam illam seruorum multitudinem quæ aggerem portabat, militum esse credidisset.* Nam Cæsar ibi seruos huic rei adstrinxit, quia militem paratum habere volebat in pugnam: atque id Pharnacem fefellit. Rarò aut perrarò igitur, dico legisse me id expressim, & quòd serui soli: etsi quin milites interdũ iuuerint,cùm opus subitum, haud negem. In Cæsare etiam, obsidione Massiliensi, cùm magnæ munitiones instituerentur, lego *C. Trebonium ad efficienda opera magnam iumentorum atque hominum multitudinem ex omni prouinciâ euocasse.* Sed rara hæc exempla olim: posteà tota res abiit,& desierunt muniri etiam castra. Vegetius de suo æuo: *Huius rei (* metationis castrorum *) scientia prorsus intercidit, nemo enim iamdiu ductis fossis fixísque sudibus castra constituit.* Obserues inde Valentiniani iunioris igitur tempore Vegetium vixisse: nam senioris, castra adhuc in vsu. Ammianus sanè aliquoties munit, in Iuliani & Valentiniani rebus: & de huius fratre Valente in Alanos ducente, *Vallo*, inquit, *sudibus fossáque firmato.* Non ergo tunc scientia prorsus interciderat, aut vsus. Etsi iam aliud muniendi genus & leuius cœperat, vt non vallo, sed scutis, idque multiplicatâ serie, cingerentur. Idem Am-

[Margin notes: XIII. Ann. — *Mollitia sub Principibus.* — In Iuliano. — Lib. IX. cap. I. — *Macedones operarij.* — Lib. IIII. — Lib. II. cap. XVIII. — *Catenes aut serui rarò muniebant.* — II Ciuil. — *Interdum & Prouinciales.* — *Munitio desita.* — Lib. I. cap. XXI. — Lib. XXXI. — *Scutorum munitio.*]

Lib. XVII mianus in rebus Iuliani: *Quibus terminatis, reuocatus inuictissimus miles, prope supercilia Rheni tendebat, scutorumq́ ordine multiplicato vallatus,* Lib. XXIIII. *victu fruebatur & somno.* Iterùm, in eodem Principe: *In valle gramineâ prope riuum, multiplicato scutorum ordine in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris quieuimus.* Quod ipsum in obsidionibus opidorum aliquoties in eo scriptore factum aduertas. vt libro XXI. *Ordine itaq. scutorum* Lib. XIX. *gemino Aquileia circumsepta.* Alibi de *triplici ordine*, imò & *quintuplici* legas. *Quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur ciuitas*: quod de Persis Ammianus scripsit. Sed hæc scuta sola & sine viris deposita non est arbitrandum: recta quidem sic & iuncta stetisse arbitror ad pila aut hastas acclinata, sed milites item appositos ad tuendum. Sed ad Vegetium quod facit, periisse hunc vsum: idem in fragmento Græcanici scri- *Instaurata iterùm munitio.* ptoris apud Suidam mihi obseruatum: qui Mauricium quemdam diu desitam sepultamq́; hanc rem ait restituisse & eduxisse. Οἱ ῥωμαῖοι γὰρ, inquit, τὸ πρότερον οὐκ ἀπετάφρευον, οὔτε μὴν ἐν ἐπιστήμῃ πάμπαν τὸ ἔργον δὲ εἶχον πρότερον ἢ μαυρίκιον τὸν παύλου ἡγήσασθαι τοῦ ἑῴου πολέμου. ἐπειδὴ δὲ ὅτε τὴν στρατηγίαν εἶχεν, τὸ ἔργον δὲ ῥαθυμίας παρεωραθὲν ἐς τὸ δέον ἐπανήγαγε. ῥωμαίοις γὰρ μὴ βουλομένοις ἦν τὸ χρῆμα, καὶ ἐς λήθην κατωλισθήκει. πόνος γὰρ ὄκνῳ πολέμιος: *Romani anteà castra non muniebant, atque adeò scientiam eius rei prorsus non habebant, priusquam Mauricius Pauli filius dux Orientali bello esset. Is postquam ducatum suscepit, hoc totum ignauiæ prioris correxit, & ad decorum atque vtile redegit. Romanis tamen ea res volentibus minimè erat, atque in obliuionem iam lapsa erat. Labor siquidem ignauiæ aduersarius.* Habes adfirmatum hoc ipsum quod in Vegetio, sed auctorem etiam resuscitatæ artis, dignum quem norimus. Vir enim profectò fuit, quicumque iste Mauricius. Et sanè sub Græcis iterùm vixisse ea videtur, si Leonis Imperatoris præcepta vsum habuerunt, quæ de Castris exstant. Ea ipse, *Aplecta pro castris.* voce eius sæculi, Ἄπληκτα vocat: & interpretatur Ἄπληκτον, τὸ φοσσάτον. Suidas haud aliter: Ἄπληκτον, τόπος ἔνθα καταλύουσι τῆς ὁδοιπορίας τὰ στρατόπεδα: *Aplectum, locus vbi à viâ quiescunt legiones.* Quis alius ille locus, quàm castra? Est & in Constantino Porphyrogenetâ id verbi: οὗτοι, inquit, τὰ τῶν βασιλέων ἄπληκτα διατιθοῦσι, καὶ τὰς ὁδοὺς ἐκκαθαίρουσι: *Isti & castra Imperatorum disponunt atq. aptant, & vias mundant*: de officij certo genere.

DIALOG. VII.

De castris auctis, aut geminatis.

SED excessimus, in viam redimus & ad Polybium nostrum: cum quo etiam ratiunculæ aliquid subducendum de castris. Nam quia mutari in iis solet pro numero militum maiore, imò sub duobus Ducibus geminari: hæc quoque addit, non aliâ in re, fateor, quàm in hac castrensi, serius magis & accuratus. Nec omnino de nihilo, qui hunc libellum *De metatione castrorum* inscripserunt: quia plurima certè pars de istis. Verba hæc lege:

Quòd

Ἐὰν δέ ποτε πλεονάζῃ τὸ τῶν συμμάχων πλῆθος, ἢ τῶν ἐξ ἀρχῆς συστρατευομένων, ἢ τῶν ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένων. τοῖς μὲν ἐκ τοῦ καιροῦ πρὸς τοῖς προειρημένοις, καὶ τοὺς παρὰ τὸ στρατήγιον ἀναπληροῦσι τόπους, τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ταμιεῖον συναγαγόντες εἰς αὐτὸν τὸν κατεπείγοντα πρὸς τὴν χρείαν τόπον. τοῖς δ' ἐξ ἀρχῆς συνεκπορευομένοις, ἐὰν ᾖ πλῆθος ἱκανώτερον, ῥύμην μίαν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας προστιθέασι. πάντων δὲ τῶν τεττάρων στρατοπέδων, καὶ τῶν ὑπάτων ἀμφοτέρων εἰς ἕνα χάρακα συναθροισθέντων, οὐδὲν ἕτερον δεῖ νοεῖν, πλὴν δύο στρατείας κατὰ τὸν ἄρτι λόγον παρεμβεβληκυίας ἀντεστραμμένας αὐταῖς συνηρμοσμένας, συναπτούσας κατὰ τὰς τῶν ἐπιλέκτων ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβολάς. οὓς ἐποιοῦμεν εἰς τὴν ὀπίσω βλέποντας ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης παρεμβολῆς. ὅτε δὴ συμβαίνει γίνεσθαι τὸ μὲν σχῆμα παραμῆκες, τὸ δὲ χωρίον διπλάσιον τοῦ πρόσθεν, τὴν δὲ περίμετρον ἡμιόλιον. ὅταν μὲν οὖν συμβαίνῃ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέ-

Quòd si aliquando maior sit Sociorum multitudo vel ab initio comitantium, vel posteà forte superuenientium: his quidem qui posteà, præter loca dicta, etiam eum qui ad Prætorium est complent, Forum ipsum & Quæstoriū. si res exigat, in vnum conferentes. Iis verò, qui ab initio simul egressi fuerunt, si iusta multitudo sit, Strigam vnam parte alterâ legionum addunt versus vallum. Omnibus autem quattuor legionibus, ab vtroque Consule, in vna castra conductis, non aliud mente concipere oportet, quàm duos exercitus, modo quem suprà dixi, pariter metatos, atque inuicem sibi obuersos esse: iunctos & sese contingentes, quâ parte Extraordinarij vtriusque exercitus locantur. quos feci scilicet metari ad castrorum tergum. Ita fiet, vt Figura quidem sit oblonga, locus priore duplo maior, ambitus sesquialter. Cùm igitur Consules vnà metan-

ρους ὁμοῦ στρατοπεδεύειν, οὕτως ἀεὶ χρῶνται ταῖς στρατοπεδείαις. ὅταν δὲ χωρὶς, τ' ἄλλα μὲν ὡσαύτως, τὴν δ' ἀγορὰν, καὶ τὸ ταμιεῖον, καὶ τὸ στρατήγιον, μέσον τιθέασι τῶν δυεῖν στρατοπέδων.

metantur, eiusmodi semper vtūtur metaturâ: cùm seorsim, alia quidem sunt similia, Forum verò, Quæstoriū, & Prætorium in medio vtriusque exercitus ponunt.

Duo proponit & exponit, quæ morari lectorem possint. Prius, de Sociis. Nam ij aliquando plures aut superueniunt (puta à regibus aut sociis gentibus missi:) aut simul lecti & egressi sunt. quod crebrum, cùm è Latio aliquando duplicem numerum aut sesquialterum, vt docui, capere solerent. Quid tum igitur factum? ordine explicat. & pro aduentoribus quidem, inquit,

„ *Præter loca dicta.*] Quæ ista? Vacua, vt opinor, post Extraordinarios relicta. Nam hoc disertè dixit, spatij ibi aliquid redundare, aduenientibus implendum. Sed si ea non sufficiant; addit,

„ *Etiam qui ad Prætorium est, complent.*] Nimirum spatium illud centum pedum & viam latam, anteà relictam. Quod si opus etiam sit, totum Forum ad Prætorium vsque complent. Dixeris. vbi tunc igitur Forum? respondet, in vnum locum solere cum Quæstorio conferri: id est, vt locus ille vacuus anteà vsibus Quæstoris destinatus tantùm, nunc etiam foro rerum vænalium seruiat. At verò si ab initio maior fuerit multitudo, & castris nondum positis aut vallatis: tum aliter & magis compositè rem expediunt. quomodo?

Forum & Quæstoriū iuncta.

„ *Strigam vnam parte alterâ legionum addunt.*] Castra scilicet in latitudine augent, & ad socios alios socios ponunt, prorsus formâ & modo dicto. Ita fit tunc via media, & alter Vicus. Sed hoc tantùm, si iusta multitudo, inquit, ad locum implendum. Si non, supernè scilicet locantur. Credo idem factum, si tres (quod tamen rarò) sub vno Consule legiones: in latum, inquam, castra producta. Quid tamen si quattuor, & vterque ibi Consul? facilis ratio: & ait,

Castra in latum semper aucta.

„ *Non aliud mente concipere oportere, quàm duos exercitus.*] Sententia tota. Binas esse copias, & bina velut castra, vno saltem vallo clausa. Itaque dispositio tota eadem manet; dumtaxat notandum binos istos exercitus à tergo sibi iungi, & Extraordinarios limitem castrorum esse. Atque istud facile: aliud monet, obscurius aut implexius nobis. Quid enim si vnà quidem, sed non misceri volunt castris? vterque Consul seiunctos habere suos? Tum, inquit,

„ *Alia quidem sunt similia, Forum verò, Quæstorium & Prætorium in medio.*] Videtur dicere (videtur. nam satis hæc ambigua.) quod ad legiones, omnia tunc fuisse eadem: dumtaxat Prętorium, Quæstorium & Forum admota vtrimque ad vallum, & sic communionem inter Consules

Partitio castrorum, vbi duo Impp.

fules fuisse: singulis tamen castris vallo suo discretis. Nam hoc nisi fuisset, iam non esset metatio, & castra diuersa. Hoc autem fieri potuit, vel in Oblongâ illâ figurâ iam dictâ: saltem vt Extraordinarij amouerentur, & ad latus locarentur: vel in figurâ aliâ, vt castra velut geminarentur, sed duplici vallo secreta: Prætorium autem & adiuncta, ad latus vtrumque circa portas Principales. Ista ex Polybio. etsi rarò aut non leges (in libris qui hodie) Consules sic iunctis castris, vallo tamen diuisos. Et quid opus? nisi si auctoritatis seruandæ gratiâ: etsi aliter etiam ea salua. Scipio Imp. ad Pompeium venit: & vt Cæsar narrat, *receptis omnibus in vna castra legionibus, ille suum cum Scipione honorem partitur, classicúmque apud eum cani, & alterum iubet Prætorium tendi.* Simile Augustus in Agrippâ. & vt Dio ait, *si quando simul ad bellum irent, tabernaculum sui simile dabat, & signum ab vtroque peti iubebat.* Diuisa quidem castra etiam lego, sed loco etiam diuisa & abiuncta: idque vel ob numerum militum maiorem, vt apud Cannas maiora & minora fuerunt: vel ob alium vsum, vt Cæsar in Ariouistum. Illud rari exempli, vtrumque Consulem conuenisse, & in castris nil mutasse: sed Hastatos ab Hastatis, Principes à Principibus, & sic ordine; itemq; Centurionem à Centurione, Tribunum à Tribuno receptos. Quod Claudius Nero & C. Liuius vsurparunt, contra Asdrubalem: sed dumtaxat in vnam noctem, & ad fallendum hostem. Discas tamen ex eo, satis laxè metari solere, cùm tot millia in iisdem locis possent recipere & inserere: expulsis, nisi fallor, & in vacuum ad valla redactis calonibus & iumentis plerisque.

III. Ciuil.

Lib. LIII.

DIALOG. VIII.

De ministeriis, quæ Tribunis & Equitibus & alibi præstantur, item de Excubiis & Stationibus.

SED de Castris ipsis denique iam peregimus, sermone & re haud illepidâ, sed longâ: & subinde cum Pindaro vereor,* μὴ κόρος ἐλθὼν κνίσῃ. AVD. Harum quidem dapum haud satier, te condiente: & vetus illud verum didici.

*ne satietas veniens offendat.

Οὐ παντός ἐστιν ἀρτῦσαι καλῶς:
Condire scitè non cuilibet datum est.

LIPS. Fortasse nec mihi, nisi quia amor tuus ita vult, cui bella etiam non bella. Sed sedem igitur Disciplinæ quia vidimus, nunc ipsam. Tria ad eam spectant, *Munia, Exercitia, Leges.* Quædam ex his prompta nobis in Polybio, quædam non erunt. Ipsum primò excutiamus: si quid deerit, & tempus & hic animus ferent, pòst dabo. *Munia* appellamus excubias, ministeria, & hæc talia: quæ in his Polybij verbis habes. Lege:

Ἑξῆς δὲ τούτοις διέταξαν τὰς σημαίας ἐξ ἑκάστου στρατοπέδου	*Deinde verò ordinant manipulos ex vtraque legione,*	POLYB.

Prin-

τῶν πριγκίπων, καὶ τῶν ἁστάτων, δύο μὲν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τόπου τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων. τὴν γὰρ διατριβὴν ἐν ταῖς καθημερείαις οἱ πλεῖστοι τῶν ῥωμαίων ἐν ταύτῃ ποιοῦνται τῇ πλατείᾳ. διόπερ ἀεὶ σπουδάζουσι περὶ ταύτης, ὡς ῥαίνηται καὶ καλλύνηται σφίσιν ἐπιμελῶς. τῶν δὲ λοιπῶν ὀκτωκαίδεκα, τρεῖς ἕκαστος τῶν χιλιάρχων διαλαγχάνει. τοσαῦται γάρ εἰσι τῶν ἁστάτων καὶ πριγκίπων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ σημαῖαι, κατὰ τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν διαίρεσιν. χιλίαρχοι δὲ ἕξ. τῶν δὲ τριῶν σημαιῶν ἀνὰ μέρος ἑκάστῳ τῶν χιλιάρχων λειτουργεῖ λειτουργίαν τοιαύτην. ἐπειδὰν καταστρατοπεδεύσωσι, τὴν σκηνὴν ἱστᾶσιν οὗτοι, καὶ τὸν περὶ τὴν σκηνὴν τόπον ἠδάφισαν. κἄν τι περιφράξαι δέῃ τῶν σκευῶν ἀσφαλείας χάριν, οὗτοι φροντίζουσιν. διδόασι δὲ καὶ φυλακεῖα δύο. τὸ δὲ φυλακεῖόν ἐστιν ἐκ τεττάρων ἀνδρῶν, ὧν μὲν πρὸ τῆς σκηνῆς, οἱ δὲ κατόπιν παρὰ τοὺς ἵππους ποιοῦνται τὴν φυλακήν. οὐσῶν δὲ σημαιῶν ἑκάστῳ χιλιάρχῳ τριῶν, ἐν ἑκάστῃ δὲ τούτων ἀνδρῶν ὑπερχόντων ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν, χωρὶς τῶν τριαρίων καὶ γροσφομάχων (οὗτοι γὰρ οὐ λειτουργοῦσι)

Principum & Hastatorum, duos ad curam loci qui ante Tribunos est. In hac enim latiore viâ plerumq́ diē plerique militum terunt: ideoq́ cura iis est, vt aspergatur verraturq́ diligenter. Reliquorū autem manipulorum octodecim quisque Tribunus tres sortitur. tot enim sunt Hastatorum & Principum in quaque legione manipuli, Tribuni autē ipsi sex. atq; è tribus istis manipulis singuli & per vices Tribuno hoc ministerium ministrant. Cùm castra metantur, tentorium eius statuunt, & locum circà complanāt: & siquid sepiendum aut claudendum sit ad vasorum vtensiliumq́ custodiam, id præstant. Dant & duas excubias: excubia autem est è viris quattuor, quarum pars ante tentoriū, pars post illud iuxta equos agunt. Cùm autē sint cuiq; Tribuno tres manipuli, & in quoque istorum viri supra cētum (Triariis exceptis & Velitibus. nam hi nō ministrant:)

leue

τὸ μὲν ἔργον γίνεται κοῦφον, διὰ τὸ παρὰ τετάρτην ἡμέραν ἑκάστῃ σημαίᾳ καθήκειν τὴν λειτουργίαν. τοῖς δὲ χιλιάρχοις ἅμα μὲν τὸ τῆς εὐχρηστίας ἀναγκαῖον, ἅμα δὲ τὸ τῆς τιμῆς, διὰ τῶν προειρημένων ἀποτελεῖται σεμνὸν καὶ προστατικόν. αἱ δὲ τῶν τριαρίων σημαῖαι, τῆς μὲν τῶν χιλιάρχων παραλύονται λειτουργίας. εἰς δὲ τοὺς τῶν ἱππέων οὐλαμοὺς ἑκάστη σημαία, καθ' ἡμέραν δίδωσι φυλακεῖον ἀεὶ τῷ γειτνιῶντι κατόπιν τῶν οὐλαμῶν, οἵ τινες τηροῦσι μὲν καὶ τἄλλα, μάλιστα δὲ τοὺς ἵππους, ἵνα μήτ' ἐμπλεκόμενοι τοῖς δέσμασι, βλάπτωνται πρὸς τὴν χρείαν, μὴ τελούμενοι ἢ προσπίπτοντες ἄλλοις ταραχὰς καὶ θορύβους ἐμποιῶσι τῷ στρατοπέδῳ. μία δ' ἐξ ἁπασῶν καθ' ἡμέραν σημαία διαμένει τῷ στρατηγῷ παρακοιτεῖ, ἥτις ἅμα μὲν ἀσφάλειαν παρασκευάζει τῷ στρατηγῷ πρὸς τὰς ἐπιβουλάς, ἅμα δὲ κοσμεῖ τὸ πρόσχημα τῆς ἀρχῆς.

leue munus fit, nec nisi in quartum quemque diem ad manipulum redit & incumbit. Tribunis verò simul & commoditas ex hisce ministeriis, simul & dignitas atque honos imperio accedit. Triariorum porrò manipuli liberi quidem sunt à ministerio Tribunitio, sed Turmis equitum excubiam cottidie præbent, vt quisque manipulus à tergo Turmæ aßidet. Atque hi curant, cùm alia, tum equos maximè, ne aut vinculis impediti inque ligati lædantur, inutiles futuri ad militiam; aut soluti & ruentes turbas ac consternationem excitent in castris. Vnus verò ex omnibus manipulis in diem Imperatori excubat, quæ res & tutum eum præstat ab insidiis, & ornatum speciémque magistratui addit.

Positis castris, primùm post iuramentum (de quo dicetur in Legibus) præstitum, quod curant Tribuni, est partitio manipulorum ad ministeria, & munia diurna. Attende. pulchra videbis & composita, haud aliter quàm in familiâ boni Patris.

» *Ordinant manipulos*, inquit, *ex vtraque legione Principum & Hastatorum.*] Qui verò ordinant? Tribuni: quomodo? sorte. Quos? non om-

 nes,

nes,ſed Principum & Haſtatorum ex vtraque legione. Triarios & Velites omittunt, quorum nullus hîc vſus. Et ex vtraque legione ita, vt tamen ſex & ſex Tribuni, quique nonniſi ex ſuâ legione manipulos capiant: nec miles extra ſuam legionem miniſterium Tribuno præſtet. Summatim hæc iſtis verbis primis dicuntur: quæ velim te libare oculis interdum,& eos tum ad me referre. Vix enim ſermonem meum capias, niſi & Polybiana iſta adiungas.

Quot manipuli ad primam curam.

» *Duos ad curam loci.*] Iſti duo manipuli in totum ſunt? an duo ex quaque legione? nempe vnus Principum, vnus Haſtatorum ex quaque? Sunt verò ex quaque, atque ita quattuor ſimul, argumento claro ex verbis infrà, cùm *octodecim manipulos* reliquos in legione dicit. Sunt autem in quaque ex vtroque hoc Genere viginti, decem Principum, decem Haſtatorum.

Frequentia Principiorum.

» *Loci qui ante Tribunos eſt.*] Ea ſunt Principia, celeberrimus & ſacerrimus locus, vt ſuprà dictum, & hîc quoque clarè vides. Sermones enim ibi & conuentus in totum diem, atque etiam iudicia, & ſiquid aliud publicè agendum.

Principia verſa, terſa.

» *Vt aſpergatur verratúrque diligenter.*] Heus tu Batauc, qui munditiâ & politiâ prouocatis aut vincitis omnes gentes, quid Romani tibi noſtri videntur? non & ipſi politi, munduli, idq; in ipſis caſtris? Noluerunt ſordium hîc aliquid: & quia frequenti itu & attritu neceſſum erat puluerem aut lutum fieri, iuſſerunt in dies viam hanc adſpergi & mundari. Illud, cùm puluis; hoc, cùm lutum. Sed fortaſſe etiam non fallar, ſi ceſpitem hîc diſpoſitum teſſellatim dicam, inſtar pauimenti Sit pro reliquâ diligentiâ Romanâ: & Tribuniciis tabernaculis ita factum, mox dicet. Hoc magis adfirmem in Statiuis aut Hibernis; ſi iſta quidem lapide aut glareâ etiam ſtrata non fuerunt. A V D. O gratam mihi curam! & quæ alterum iniicit à te celatum. L I P S. Quid illud? profer. A V D. Verecundor. L I P S. Quid tandem? impurum aut infandum aliquid in caſtis his caſtris? A V D. Non tale. à naturâ eſt, ſed & naturâ duce ſilemus. L I P S. Dic clariùs. A V D. Ea inquam quæ natura requirit, cùm tam mundi Romani tui, vbi depoſuerunt? L I P S. Profectò in riſum me das inopinato hoc & iocoſo quæſito. Tamen certè neceſſaria res, videamus. Quî autem definiam? veteres ſilent, quod tu quoque nunc ægrè

Vbi ſordes humanæ?

proferebas. Coniicio, extra caſtra & vallum hæc feciſſe, cùm liceret: id eſt, de die. Quòd ſi noctu vrgerentur; in tentoriis & vaſis, ac calones aut ipſos aſportaſſe. Diſcurriſſe enim in tenebris per caſtra & excubias, non

Turcarum mundicies.

opinor: & fraudi fuerit locus. Quid ſi etiam, vt Turcas hodie audio, in foſſis quibuſdam hæc excreuerint, iiſque terrâ repletis, alias ſubinde nouas foderint? Id potuit, & Turcæ maioribus tabernaculis tentoriola quædam coniuncta habent, cum his ſcrobibus: quæ tentoriola ſcilicet crebrò mutant. Faciunt ſimile in extis aliiſque reiectamentis carnium, & ea defodiunt atque humo operiunt ſtudioſè, contra fœtores. Salubria haud dubiè caſtra, per minutas has obſeruationes. At enim Spartani libe-

ni liberiùs aut inuerecundiùs se hîc gerebant. de quorum militiâ castrisque Xenophon hoc quoque narrat: Καὶ τοὺς ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀπιόντας οὐ δεῖ θαυμάζειν, ὅτι οὔτε ἀλλήλων, οὔτε τῶν ὅπλων πλέον, ἢ ὅσον μὴ λυπεῖν ἀλλήλους, ἀπέρχονται· καὶ γὰρ ταῦτα ἀσφαλείας ἕνεκα ποιοῦσιν: *Atque eos qui ad necessaria secedunt, non oportet mirari quòd haud longiùs ab aliis aut ab armis suis recedunt, quàm quod satis sit ne nares offendant. hoc enim securitatis caussâ faciunt, & ne excipiantur.* Sed in ministeriis nostris pergamus. *Spartanorum mos.*

» *Quisque Tribunus tres sortitur.*] Hîc de sorte, antè non dixit: sed antè quoque admisi à solenni militiæ, in quâ sors assidua aut certè crebra. Ait, *quemque Tribunum tres habere*: quid clarius? Sunt reliqui octodecim manipuli, seni Tribuni: tres igitur in singulos. Quid autem isti faciunt? sequitur,

» *Tentorium eius statuunt.*] Non ergo lautioribus hisce Tribunis proprij ministri & serui? Fuerunt, sed visum tamen hæc omnia, quæ militiam tangunt, per milites fieri; tum contra ignauiam & otium, tum caussâ obsequij, & vt opportuni magis imperiis atque obnoxij essent. Hodie abnuant, per malum fastum. qui in milite bonus, sed in hostem: apud Duces obsequiosi & flexi animi conueniunt.

» *Locum circà complanant.*] In Græco, ἠδάφισαν: *pauimentabant.* Nec tamen de vero lapideoq; pauimento ceperim: vnde cottidiani & subiti isti lapides? sed de cespiticio, & credo virides sic eos comportatos à milite & tessellatim dispositos. Si locus tamen vicinus præberet, aut diuturnior mora posceret (vt in Statiuis aut Hibernis) non abnuam etiam de glareâ aut lapide, quia istos homines video omnia de facili præstitisse, quæ ardua nobis & onerosa. Iulius quidem Cæsar *sectilia sua & tessellata* in hunc vsum circũtulit, vt suprà monui: sed Iulius ille, qui omnia supra vulgus, & ipse reuera non è vulgo. Hæc ministeria Vegetius quoque tetigit: *Duci Prætorium præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur, quibus per contubernales deputatos aqua, lignum, & pabulum ministrantur.* Quæ postrema etsi Polybius non expressit: tamen fuisse olim censeo, & aquatum, lignatum, pabulatum milites istos isse, in vsum Tribunorum, *Tentoria cespite strata.* *Cæsaris splendor.* Lib. III. cap. VIII. *Ministeria alia Tribunis.*

» *Dant & excubias duas.*] Præter dicta, è ternis istis manipulis ordine Tribunis sunt excubitores. Quid isti agunt? velut custodes quidam ibi sunt aut apparitores. Imò fallor, aut cum ipsis Tribunis, si exibant, pars eorum exibat: vt honestè scilicet per castra & alibi incederent, militibus sic comitati. Hunc morem collapsum restituit Alexander Seuerus, Imperator inter optimos, siquis facta & dicta eius iustâ trutinâ librat: *Apparitores nullos esse passus est: (*ita in vitâ eius Lampridius*) Tribunis aut Ducibus nisi milites anteire noluit. iussitq́; vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem sex, ante Legatum decem.* Ecce *quattuor* milites attribuit, quid nisi ipsam vnam Excubiam nostram? *Duci sex.* quis iste Dux, qui olim Legatus dictus, legioni nempe præpositus: ex quo colligas tres excubias eum habuisse: parte mediâ scilicet manente, & tentoriũ adseruãte. At ipsi *Legato decẽ*: id est Legato *Excubiæ Tribunis.* *Comitantur eos.*

gato Consulari, aut exercitus primario Duci. Ex hisce Lampridij arbitror Trebellium Pollionem castigandum in triginta Tyrannis, Balistâ decimoseptimo: *Est Valeriani epistola, in quâ docet sibi præcepta gubernandæ reip. ab eodem* (Balistâ) *data, gaudens quòd eius consilio nullum adscriptitium, id est Vacantem haberet, & Tribunum nullum stipatorem, qui non verè pugnaret.* Scribo, *& Tribunus.* Est hoc ipsum quod Alexander sustulerat, sed posteà iterum irruperat, ne Tribuni apparitores aut stipatores proprios haberent, qui annonas scilicet acciperent, & militum salaria absumerent: sed dumtaxat verè milites ante eos irent.

Trebellius leuiter re-scriptus.

Quot hominum excubia?

» *Excubia est è viris quatuor.*] Notetur seriò excubiarum hic numerus. qui ipse fuit etiam Vegetij æuo: *De singulis*, inquit, *Centuriis quaterni equites, & quaterni pedites, excubitum noctibus faciunt.* In Actis Apostolicis hoc sensu scribitur, cap. XII. de Petro: *Misit in carcerem, tradens quattuor quaternionibus militum custodiendum*: id est, adiungens ei excubias quattuor.

» *Leue munus, quoniam in quartum quemque diem ad manipulum redit, & incumbit.*] Ita est. Sunt tres manipuli, ergo ad primum quarto die munus redit. Sed in ipso Manipulo quoque, quindecim duplices tales Excubiæ: ergo quadragintaquinque in tribus: atque ita non nisi tali die ad singulos venit.

» *Triariorum Manipuli liberi sunt à ministerio Tribunicio.*] Atque etiam Velitum, vt præmisit: sed Triariorum, ob dignitatem, istorum ob vilitatem: & quia vtrique aliò vocantur. Quò Triarij? addit,

Equitibus excubia vna.

» *Turmis equitum excubiam cottidie præbent.*] Obserua & equitibus honorem habitum, qui primores ciuium, & proximi à Tribunis. Sed nónne in vili, quòd istis ministrant Triarij? nónne dignius, si digniori? Non hîc quidem aspectus ad locum metationemque fuit: & quia Triarij post ipsos equites, percommodum visum vt iis ministrarent, sine molestiâ vllâ suâ, & in suis tabernaculis manentes. Nam & hoc adiungit, quemque Manipulum Excubiam dedisse turmæ præpositæ, & cui ipse subiunctus. Hoc leue. & amplius: dedêre tantùm excubiam vnam. Nam φυλακεῖον hîc singulari numero Polybius: conuenienter id ipsum. quoniam nec equitum tanta dignitas; & quia ipsi Triarij etiam non nisi dimidiati ad alios manipulos. Vide vbique, in minimis, maximis, analogiam & circumspectionem.

» *Turbas & consternationem excitent in castris.*] Cuius rei exemplum in Tacito: *Fortè equus abruptis vinculis vagus & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. Tanta inde consternatio in castris irrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas.* Et addit, sisti non potuisse, nisi quòd ipse Legatus se proiecit in limine portæ, & pudore calcandi fugam repressit. Insigne exemplum etiam hæc talia minima cauenda, vicino maximè hoste: & vides Romanos veteres fecisse.

1. Annal.

Excubia Imperatori.

» *Vnus verò ex omnibus manipulus in diem Imperatori excubat.*] Dubitare

tare aliquis possit, vnúsne ex omnibus omnino manipulus, an tantùm ex triginta vnius legionis? Nihil enim definit, etsi hactenus sermo de vnâ legione fuit. Sed posteà tamen etiam in Vigiliis vnius Manipuli accubantis Prætorio mentio tantùm fit. Ergo hoc non decido: magis quæro, Sociis quid factum? Quæro? imò queror etiam de te Polybi, qui siluisti. *Sociorum excubiæ.* Certè immunes & vacuos eos fuisse non ego opinor, nec ratio vlla suadet. Puto igitur tribuendos ad exemplum Legionis, vt quidam etiam Manipuli Principia munda habuerint in suâ parte: aliæ excubiæ itē fuerint Præfectis, exemplo Tribunicio: denique & Imperatori manipulus fortassis vnus. Fortassis. nam hîc hæreo: sumam ex Cornibus, an ex iis qui adiacent Prætorio, Extraordinariis ipsis? Possit non incommodè, aut indecorè sic fieri, vt Manipulus vnus ciuium excubuerit à frōte & à tergo diuisus: vnus Sociorum, ad vtrumque latus. Deinde ipsos etiam qui proximi Equitibus, siue in Cornibus siue in extraordinariis, probabile est Excubiam vnam iis dedisse, exemplo Triariorum. Quæro amplius, Cùm hæc ita in castris, quid ad portas & vallum, quis seruauit? nam aliquam ibi tutelam & custodiam fuisse ratio & testimonia euincunt. Passim lego de excubitu in portâ, atq; etiam ante portam. *Excubiæ ad portas.* In Sallustio: *Neque secus atque si hostes adessent, iter facere, castra munire, excubitum in portâ* (lego cum priscis libris, * *portas*) *cohortes ex legionibus, pro castris equites auxiliarios mittere.* *In Iug.* Virgilius allusit de animalculo aëreo:

* plures enim in castris.

Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti. IIII. Geor.

Atque adeò Romanus mos fuit totas Cohortes & Turmas habere & ponere quietas ante ipsas portas: non vnum aut alterum militem, vt hodie solet, quos à sentiendo *Sentinellas* vocamus. Illi plures, atque etiam cùm periculum esset, alios super alios, & longiùs abiunctos. Id vocabant ab ipsâ re, *Stationes*. Stabant enim. Cæsar: *Quæ in statione pro castris erant Afranij cohortes.* *Stationes.* *II. Ciuil. E peditat.* Palàm hîc pedites habes: at equites in Sallustio suprà, & nunc in Liuio: *Manlius super castra hostium cum turmalibus suis euasit. vt vix teli iactu ab statione proximâ abesset. Ibi Thusculani erant equites.* *Ex equite.* Lib. VIII. Hirtius: *Turmæ interim equitum, quæ pro vallo in stationibus esse solent.* Communiter & indistinctè Cæsar: *Ij qui pro portis in statione erant, Cæsari renunciarunt.* IIII. Gall. Iterùm: *Qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnauerunt.* V. Gallic. Virgilius:

Tunc quoque communi portam statione tenebant. Lib. IX.

Et distinguunt passim à Vigiliis, quòd hæ diurnæ essent. Liuius: *In stationes ac vigilias ordine ibant.* *Stationes aliæ à Vigiliis.* Tacitus: *Vigilias, stationes, ac siqua alia præsens vsus indixerat.* Lib XXVIII. Iterùm Liuius: *Muros aliáque loca, in quibus stationes vigiliásque esse placuerat.* I. Annal. Et sunt omnino istæ, quas Græci προφυλακὰς benè & aptè vocant, quasi dicas *Procustodias*. Dio Cassius: Ἀντώνιος ἱπποµαχίᾳ τινι πρὸς ταῖς τοῦ Καίσαρος προφυλακαῖς ἡττήθη: *Antonius equestri quodam prælio à Cæsaris stationibus est superatus.* Lib. I. Dionysius: οἱ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τὰς φυλακὰς φυλάττοντες, suo more explicat & dilatat: *ij qui ante castra custodias agunt.* Lib. XI. Ammianus *Stationes agrarias* aliquoties dixit,

 quòd

Agraria. quòd in agris scilicet & sub diuo: Vegetius compendio, *Agrarias*, quæ
IV. Aduer. cap. VII. vox sæpe apud eum in *Angarias* mutauit, malè. Hadr. Turnebum vide. Atque hæ Stationes olim quidem totum diem habitæ: sed mutauit
Lib. XLIIII. *Bina in diem.* Æmilius, ob caussas. Liuius: *Stationum quoque morem mutauit. armati omnes, & frænatis equis equites, diem totum perstabant. Id cùm æstiuis diebus, vrente assiduo sole fieret, tot horarum æstu ac languore ipsos equósque fessos, hostes integri sæpe adorti, vel pauci plures vexabant. Itaque ex matutinâ statione ad meridiem decedi, & in postmeridiem succedere alios iussit.*
Lib. III. cap. VIII. Mansit in æuum Vegetij: *Castris*, inquit, *positis alij manè, alij post meridiem, propter fatigationem hominum equorúmque agrarias faciunt.* Istæ igitur Stationes: &, meo iudicio, vtiles, quòd numquam hostis imparatos aut paucos deprehendebat, imò qui essent resistendo donec succurreretur.
Stationem nefas deseri. Anxiè autem seruatæ: & omnino capitale (nisi magnâ vi abriperentur potiùs, quàm pellerētur) deserüisse. Polybius: Πρόστιμον παρὰ
Lib. I. ῥωμαίοις θάνατός ἐστι τῷ προεμένῳ τὸν τόπον, καὶ φυγόντι τὸ παράπαν ἐξ ἐφεδρείας: *Pœna mortis apud Romanos, illi qui locum deseruisset aut omnino fugisset ex statione.* Suidas ex hoc siue alio eius loco: παρὰ ῥωμαίοις θάνατος ἦν πρόστιμον τῷ ἐφεδρείας λιπόντι τὴν τάξιν: *Apud Romanos mors pœna, si quis liquisset locum stationis.*
Lib. XXIIII. Liuius: *Apud Romanos, præsidio decedere, capitale esse, & nece liberorum etiam suorum parentes eam legem sanxisse.*
cap. XXIV. Suetonius de Augusto: *Centuriones statione desertâ, itidem vt manipulares, capitali animaduersione puniit.* Mitior posteà militia facta, & Mo-
Lib. III. De re mil. destinus de hoc delicto: *Qui stationis munus relinquit, plusquàm emansor est. Itaque pro ratione delicti castigatur, aut gradu militiæ deiicitur.* Sed
Modus Stationum. qui igitur istas, quo numero, quo ordine subierunt? Adseueranter non dixero: sed ex omni genere militum (exceptis Velitibus) suspicor obiisse. Quot? ad singulas portas non minus Cohorte, & Turmâ vnâ: interdum & plures, cùm iuxtà hostis. Quattuor autem portæ, in vniuersum quadraginta cohortes, & totidem turmæ (exceptis iis qui ad Prætorium Extraordinarij aut Selecti:) ergo munus rediit decimo quoque die: imò quinto die, si illum medium diuidis (quod ab Æmilio institutum) & secas. Ab hac re Extraordinarij immunes? fortasse, quia Imperatorem exeuntem comitabantur, eique præsidio erant. Si non; tum Prætoria porta custodiæ illorum esto: sed non sine ciuibus. Dixi plures interdum aut geminatas cohortes fuisse: & verum est. In Hirtio, de bello Africo: *Opera interim ipse cottidie (*de Cæsare*) circumire, & alter-*
Hirtius correctus. *nas cohortes in statione habere, propter hostium multitudinem.* Vbi vetus editio *alteras cohortes*: vt significet duas fuisse. Nam *alternas* profectò non conuenit, & fuerit hoc releuandis militibus, at non pellendis magis hostibus. In libro autem scripto Torrentij, *ad terras* compendio quodam scriptum: è quo libens fecerim, *ad ternas* Sed de *duabus*, ostendit Cæsar sollenne fuisse, vicino præsertim hoste. *Cohortes, quæ in stationibus erant, secum in eam partem proficisci, ac duas ex reliquis in stationem succedere iussit.* Abduxit ab vnâ portâ duas, & duas iussit succedere.

Atque

Atque ita in stationibus Romani: paullò aliter Spartani, bonæ & compositæ item militiæ homines, de quibus Xenophon: *Φυλακάς γε μὴν ἐποίησε μεθημερινάς, τὰς μὲν πρὸς τὰ ὅπλα εἴσω βλεπούσας. οὐ γὰρ πολεμίων ἕνεκα, ἀλλὰ φίλων αὗται καθίστανται. τούς γε μὴν πολεμίους, ἱππεῖς φυλάττουσι ἀπὸ χωρίων ὧν ἂν ἐκ πλείστου προορῷεν: Diurnas custodias instituit* (Lycurgus) *illas quidem quæ in castra & suorum arma versæ essent. non enim hostium caussâ, sed sociorum & amicorum eæ constituuntur. alteras, quæ hostes obseruent, equitum; idq; in locis, è quibus longißimè sit prospectus.* Spartani igitur asseruabant fœderatos suos & armorum socios, vnâ illâ custodiâ; alterâ hostes. Custodia in socios, peditum fuit; in hostes equitum, atque ea in locis ferè montanis, aut excelsis.

DIALOG. IX.

De Vigiliis. Tessera in iis, Tesserulæ, & diuisio, & Circuitio, omnia distinctè.

MINISTERIA dicta sunt & diurnæ Excubiæ, ad Vigilias transit, quæ propriè sunt noctis. Sed quia tria in his ordine dicit, de *Tesseris* primò, tum de *Vigiliis* earumque numero, denique de *Circuitione*: hæc, inquam, omnia, quia ipse distinctè, ego quoque partiar & distinguam, & singillatim de his dicam. Da te mihi, quæso: vereor enim vt tenebrosum aliquid in his Vigiliis, & ab ipsâ Nocte. Verba Polybij cedò:

Τὴν δὲ τοῦ νυκτερινοῦ συνθήματος παράδοσιν ἀσφαλίζονται τὸν τρόπον τοῦτον. καθ' ἕκαστον γένος καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν ἐκ τῆς δεκάτης σημαίας τοῖς τελευταίοις μέρεσι στρατοπεδεύουσιν κατὰ τὰς ῥύμας. ἐκ τούτων εἷς ἑκάστης ἀνὴρ λαμβάνεται κατ' ἐκλογήν, ὃς τῶν μὲν κατὰ τὰς φυλακὰς λειτουργιῶν ἀπολύεται. παραγίνεται δὲ καθ' ἡμέραν δυόντος ἡλίου πρὸς τὴν τοῦ χιλιάρχου σκηνήν, καὶ λαβὼν τὸ σύνθημα (τοῦτο δ' ἐστὶ πλατεῖον ἐπιγεγραμμένον) ἀπαλλάττεται πάλιν. ἀναχωρήσας POLYB.

Nocturni signi traditionem tutam securámque hoc modo reddunt. In quoque genere equitum & peditum, ex decimo signo, quod vltimum est & in strigarum parte extremâ, vir vnus quispiam eligitur, qui à reliquo munere excubiarum immunis sit. Is cottidie sole iam inclinante, ad Tribuni tentorium venit, & signum accipiens (id verò est tabella latiuscula, inscripta) iterum abit. Rediens autem

δ' ἐπὶ τὴν αὑτοῦ σημαίαν τότε ξυλύφιον παρέδωκε, καὶ τὸ σύνθημα μετὰ μαρτύρων τῷ τῆς ἐχομένης σημαίας ἡγεμόνι, παραπλησίως δὲ πάλιν οὗτος τῷ τῆς ἐχομένης, τὸ δ' ὅμοιον ἑξῆς ποιοῦσι πάντες, ἕως ἂν ἐπὶ τὰς πρώτας, μετὰ συνεγγὺς τοῖς χιλιάρχοις στρατοπεδευούσας σημαίας ἐξίκηται. τούτους δὲ δεῖ τὸ πλατεῖον ἔτι φωτὸς ὄντος ἀναφέρειν πρὸς τοὺς χιλιάρχους, κἂν μὲν ἀνενεχθῇ πάντα τὰ δοθέντα, γιγνώσκει, διότι τὸ σύνθημα πᾶσι, καὶ διὰ πάντων εἰς αὐτὸν ἥκει. ἐὰν δ' ἐνλείπῃ τι, παρὰ πόδας ζητεῖ τὸ γεγονός, εἰδὼς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ ποίου μέρους οὐχ ἥκει τὸ πλατεῖον. οὗ δ' ἂν εὑρεθῇ τὸ κώλυμα, τυγχάνει τῆς καθηκούσης ζημίας.

autem ad ſuum ſignum, taleolam iſtã, ſiue ligellum, tradit, adhibitis teſtibus, proximi ſigni duci, atque ille ſimiliter conſequentis; denique alij ſic ordine, donec ad prima & prope Tribunos metata ſigna perueniat. Quorũ cẽturiones oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos. Quòd ſi omnes relatæ ſunt quæ datæ erant, cognoſcit ſignum ad omnes, & per omnes ad ſe veniſſe. At ſi quod deſit, confeſtim inquirit in factum, noſcens ex inſcriptione cuius partis ſignum non ſit perlatum: & cuius culpâ aut morâ id factum, is ſubit conuenientem pœnam.

» *In quoque genere equitum & peditum, ex Decimo ſigno.*] Dicturus de Vigiliis, quia tota illarum ratio Teſſeris conſtat, de his præmittit, & qui eas acceperint, dederintque. Ait igitur ex decimo quoque Signo (Manipulum, Cohortem, Turmam intellegit) vnum aliquẽ eligi qui à Tribuno petat, auferat, diuidatque. Quare ex decimo & vltimo ſigno? quia commodum diuiſionem illinc fieri, vt ita ordine redeant ad Tribunos. In textu verborum habes.

» *Vir vnus quiſpiam eligitur.*] Et cui vnum hoc munus: vtque ei vacet, eſt à reliquo munere immunis. Dictus ab ipsâ re *Teſſerarius*, quod nomen in marmoribus, inter militares titulos, ſæpiùs legitur: etiam in Tacito, *Teſſerarius optio*: & in Vegetio, *Teſſerarij, qui teſſeram per contubernia militum nunciant.*

Teſſerarij.

1. Hiſt. Lib. II. cap. VI.

» *Ad Tribuni tentorium venit.*] Ergo à Tribuno ſignum petitur? ita, ſed non primo. Ille ab alio accipit, & acceptum transfundit. Nam ſummi

summi Ducis hoc est, & consensu refertur inter imperij notas. Scipio cùm seditiosos increpat, hoc iis obiicit: *In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, signum ab iis petitum est?* Tacitus de Tiberio verbis abnuente, re Principatum arripiente: *Signum tamen Imperatoriis cohortibus, vt Imperator dederat.* Dio cùm notat honorem Agrippæ habitum, & communicatum ab Augusto, vt Imperatori: Τότε σύνθημα παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐδίδοτο: *Et signum ab vtroque eorum dabatur.* Sed dabatur, nempe ipsis Tribunis. atque ita Suetonius Claudio: *Excubitori Tribuno signum, de more, petenti.* Idem Nerone: *Signum excubanti Tribuno dedit, Optimam matrem.* Appianus de L. Antonio, qui se Octauiano submisit, & *Tribunos*, inquit, *misit tesseram militarem accepturos à Cæsare. Illi autem & numerum copiarum ei attulerunt: vti & nunc in more est, Tribunum petentem signum, dare Imperatori pugillares, qui numerum contineant militis præsentis.* Attende quod inibi est, de numero militum cottidie relato. Quis præter Appianum tradidit? nisi quod Seneca tamen tetigit, De Tranquillitate cap. VIII. De Pompeij liberto Demetrio agit, eiusque opibus: *Numerus illi quotidie seruorum, vt Imperatori exercitus referebatur, cui iamdudum diuitiæ esse debuerant duo vicarij & cella laxior.* Stomachatur in seruum, ita seruorum diuitem, vt ei, exemplo castrensi, cottidie referretur numerus superstitum. Vtile sanè hoc in militiâ, & omnino cauto Duci imitandum: vt quoniam multi per commeatus aut quâ aliâ caussâ, diffluunt; multi casu aut ferro pereunt: sciat cottidie suas vires, & quid militũ ad manum. Ruunt multi in pericula, fiduciâ virium quas habere putant, nec habent: & fraudes quæ hîc hodie, non est ignotum, cùm nomina magis Centuriarum quàm numeri constant. Ergo petebant & capiebant Tribuni ab ipso primo duce: at à Tribunis deinde milites. Liuius de seditione in Scipionem, quam tetigi: *Constabat tamen forma castrorum, quòd Tribunos iura dare in Principiis sinebant, & signum ab iis petebant.* Nec pugnat cum eo quod Scipio dixit, *Albium & Atrium* dedisse: quia id quoque, vt dixi, factum. Hæc ita olim: Vegetij tempore dabat Præfectus legionis. Scribit inter eius munia: *Vigiliarum vel profectionis tessera ab eodem petebatur.*

Signum à Duce, sed per Tribunos. Lib. XXVIII. I. Annal. Lib. LIII. Cap. XLII. Cap. IX. V. Ciuil. Mos de annumerando milite. Valde laudabilis. Lib. XXVIII. Lib. II. cap. IX.

» *Id verò est tabella latiuscula, inscripta.*] Quia Synthema nominauit, & sæpius iterandum est, quid & quale sit meritò dicit. Est, inquit, *tabella paullo latior.* Græcè vno verbo, πλατεῖον. *Tabellam* quidem & è ligno esse, ipse statim dicit, cùm ξυλύφιον siue ligellum appellat. Sed & Plinius: *Ligustrum tesseris aptissimum.* In ambiguo tamen, an non lusorias intellegat. Sicut & in eodem, cùm scribit, *Signi dationem, tesseras, vigilias, Palamedem inuenisse bello Troiano.* Dixeris quidem ex adiunctis, eum has nostras militares intellegere; sed suspendunt assertionem nostram Græci, qui Palamedi non nisi illas ad lusum assignant. Sophocles:

Signum aut tessera militaris. Lib. XVI. cap. XVIII. Quis repperit? Lib. VII. cap. LVI.

——— χρόνου τε διαβιβὰς σοφωτάτας,
Πεσσοὺς, κύβους τε, τερπνὸν ἀργίας ἄκος
Ἐφεῦρε.

Palamedis lusorias.

 ——catóſ-

—— catôsque temporis furunculos,
Scrupôsque tesserásque, fallendo otio,
Inuênit.

Gorgias in Oratione pro Palamede, inter alia quæ repperit, enumerat πεσσοὺς σχολῆς ἄλυπον διατριβὴν: *calculos, otij sine fastidio transactionem.* Alcidamus contrà Palamedem, πεσσοὺς καὶ κύβους inuenisse item tradit. Hoc Pausanias, & alij: sed de militari isto synthemate, quod sciam, nemo. Nam φρυκτοὶ siue *ignes excubiales*, quos ad eum quoque referunt, alij sunt ab isto signo. Quisquis tamen inuentor, res vetus, & historicis ac poëtis nominata. Virgilius:

Lib. VII. *Classica iamq; sonant, it bello tessera signum.*

Lib. X. Statius: *—— dat tessera signum*
Excubiis, positaq; vices.

Mandata per tesseras. Nec ad ipsas Vigilias solùm, sed ad mandata adhibuerunt, quæ Tesseris

Lib. XXVIII sic inscripta. Liuius: *Scipio tesseram vesperi per castra dedit, vt ante lucẽ viri equiq; curati & pransi essent, armatus eques frænatos teneret equos.* Hirtius bello Hispaniensi: *Tesserâ datâ* (à Cæsare) *extra vallum omnes concisi*

Cap. VI. *sunt Mundenses duces.* Suetonius de Galbâ: *Sollenni spectaculo plaudentes milites inhibuit, tesserâ datâ, vt manus penulis cohiberent.* Atque ex his vides, Tesseras grãdiusculas sæpe fuisse, & quibus inscribi plura possent.

Cap. XVIII Imò *libellos* Suetonius appellat in Tiberio: *Præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungendum esset, per libellos dabat, additâ monitione, vt de quo quisque dubitaret, se neque alio interprete, quacumque vel noctis horâ, vteretur.* Hoc ille in bello Germanico fecit, etsi reuera hæc talia Tesseræ non semper erant, non propriè quidem illæ nostræ. Mandata potiùs, & securitatis caussâ, nequis quid excusaret, data in scripto: quæ tamen cùm omnes tangerent, sic vespere data & transmissa, isto Tesserarum exemplo, quid impediat? quia nempe tutò sic data sub noctem, & sine periculo reuelationis, vigiliis iam ponendis. Denique & celeriter sic transmissa, ordine noto. Statius hac mente:

—— longô fugit ordine velox

Tessera ad iter. *Tessera.* Velocem appellat, & Polybius mox ostendit.

Lib. XXI. Sed mandata igitur: atque adeò sæpissimè quæ ad Iter. Ammianus: *Per*

Lib. XXIII. *tesseram edicto itinere.* Idem: *Tesserâ datâ sollenni, armatos omnes celeri eduxêre procursu.* Et idem: *Missâ per Prouinciales numeros expeditionali*

Absentibus etiã missa. *tesserâ, cunctos transire iussit Eufratem.* Vides ad absentes etiam missam: nec aliud, quàm mandatorium hunc libellum. Idem scriptor: *Missam ad se tesseram finxit, redeundi cum milite Gallicano.* Iterumque: *Militem diffusum per prouinciales leui tesserâ colligere.* Sed de his vialibus tesseris Sidonius etiam:

—— nec. tessera castris
In Ctesiphonta datur.

Dolet & tangit imminutas imperij vires, nec iam, inquit, tessera expectanda, *Pete Ctesiphontem.* Silius de Asdrubale:

—— taci-

—— *tacitum dat tessera signum,* Lib. xv.
Dimißâ, in colles, pugnâ, siluasq; ferantur,
Dispersi.

Quod ille Dux industriè fecit, & occultè præcepit ordinum ductoribus, vt si vincerentur, dispersi quisque suos ducerent ad Pyrenæum. Allusit & Hegesippus: *Miles tesseram expectat, seruus imperium. siquis horum sine præcepto exierit, alter desertor, alter fugitiuus est.* Atque addo, astutiæ vel cautioni potiùs, locum etiam hîc fuisse. Dabant enim interdum signatas, nec nisi tempore & loco reserandas. Cæsar in more habuit, vt magis celaret suum iter, auctore Hirtio: *Neque certum locum gubernatoribus quem peterent, neque vt mos ipsius consuetudoq; superioribus temporibus fuerat, tabellas signatas dederat, vt in tempore iis perlectis locum certum peterent vniuersi.* Simile olim Hamilcar Pœnorum dux: qui *vt in Siciliam inopinatus appelleret, non pronunciauit quò proficisceretur, sed tabellas, in quibus scriptum erat quam partem peti vellet, signatas gubernatoribus tradidit, præcepitq; nequis legeret, nisi vi tempestatis à cursu Prætoriæ nauis abductus esset.* Sed redeo ad verba Polybij, qui addit, πλατεῖον hoc *inscriptum fuisse.* Nempe ipso nocturno signo aut dicto, quod esse vellet Imperator. Sæpe vnum, alterum, verbum erat; interdum mandatum, aut sententiam habebat, aut versum. vt in * pugnâ. Claudius quidem à Suetonio, in coniuratione dedisse scribitur *excubitori Tribuno haud temerè signum aliud, quàm* Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ. Qui integer Homeri versus est. Et Imperator quidem ipse ore dabat & pronunciabat (in hoc, aliisque exemplis:) sed Tribuni tum inscribebant, & diuidebant. Modus diuidendi iam sequitur:

Lib. III. cap. XVII. *Stratagema in Tesseris.* De bello Afric. Lib. I. cap. I. *Inscriptio tesseræ.* * Vide suprà, Dial. XII. lib. III.

» *Rediens ad suum Manipulum, ligellum istud siue talcam tradit proximi Manipuli duci.*] Tesserarius acceptâ tesserâ à Tribuno, non loci aut dignitatis ordine dabat, incipiens à primis manipulis: sed cōtrà, redibat ad suum & vltimum Manipulum, & Centurioni dabat: ille acceptam proximi Manipuli Centurioni, iste iterùm proximi: donec ad primos manipulos peruentum esset. Bonus hic ordo dupliciter. tum, vt Vigiliæ in vltimis castris & hosti propinquis statim constituerentur; tum vt tessera sic viâ rectâ, & sine flexu, ad Tribunos rediret.

Tessera ab vltimis diuisa.

» *Hos oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos.*] Vides celeritatem. Luce ambiguâ, & sole occiduo, Tesseræ à Tribuno datæ; ante eundem occasum oportuit relatas. Quid si mora aut culpa? inquiritur, punitur. Et culpa quidem sic cognoscitur:

» *Siquid desit, confestim inquirit in factum, noscens ex inscriptione, cuius partis tessera non sit perlata.*] Ecce, pono tesseram vnam ad Tribunum non rediisse: inter plures, vnde sciet ipse cuius partis aut classis desit? Ait Polybius, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, *ex inscriptione.* Quid? nónne inscriptio eadem in omnibus? ita, quod ad symbolum aut signum nocturnum attinet, vnum & idem omnibus, in vnam noctem: sed præter hoc, alia

Inscriptio generum in Tesseris.

etiam inſcriptio quæ notaret partem aut genus. Exempli cauſsâ, teſſerarius Haſtatorum, Principum, Triariorum, Equitum, quiſque ſuam Teſſeram accipiebat, cum notulâ H.P.T.E. aut tali, quæ initialibus aut pluribus litteris notaret genus. Quo fine? ne longè quærendum eſſet, ſi fraus aut delictum: ſed ſtatim conſtaret in tali parte peccatum. De ipsâ peculiari notâ, nihil certum habeo: ſed probabile talem aliquam fuiſſe. Quæro amplius. in ipsâ illâ claſſe, vbi peccatum, quid ſi neget aliquis ſibi datam? ſi Thuſco quodam, vt dicitur, iurgio, alter alterum culpet? Non potuit. nam teſtibus adhibitis conſignatam, Polybius palàm ſcripſit: nec mirum, in re cuiuſque capitali, ſic cautè cauiſſe. Facile id autem: quia Centurionibus in tabernaculo, præſentibus militibus data. Hæc ratio Teſſerarum, mihi proba & firma, præ noſtrâ & hodiernâ. In aures ſaltem inſuſurramus, quàm facili lapſu aut veniâ, ſi neges intellectam? Diſcurſu datur: nihil hîc opus, & diſtribuitur in ſummâ quiete. Et ipſi quidem Centuriones legunt, & porrò tradunt: ſed lectam iis enunciant, quorum ſunt vigilandi vices. Ita omnia ordine. à ſummo Imperatore Tribunus; ab iſto Centurio; ab hoc miles in manipulo ſuo quiſque accipit. Denique ratio ſic imperitandi aliud etiam aliquid proba, & quæ ad omnes it ſine tumultu. Sequitur de ipſis Vigiliis. Lege:

Laudata Teſſera.

POLYB. Τὰ δὲ περὶ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς οὕτως οἰκονομεῖται παρ' αὐτοῖς. τὸν μὲν στρατηγὸν, καὶ τὴν τούτου σκηνὴν ἡ περὶ ταύτην στρατοπεδεύουσα σημαία φυλάττει. τὰς δὲ τῶν χιλιάρχων καὶ τὰς τῶν ἱππέων οὐλαμοὺς, οἱ διατεταγμένοι, κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, ἐξ ἑκάστης σημαίας. ὁμοίως δὲ καὶ παρ' ἕκαστον τάγμα πάντες ἐξ ἑαυτῶν τιθέασι φυλακὴν, τὰς δὲ λοιπὰς ὁ στρατηγὸς ἀποτάττει. γίνονται δὲ ὡς ἐπίπαν τρεῖς φυλακαὶ παρὰ τὸν ταμίαν, καὶ παρ' ἕκαστον τῶν πρεσβευτῶν καὶ συμβούλων δύο.

Ea verò quæ ad vigilias nocturnas ſpectant, ſic ab iis adminiſtrantur. Imperatorem & Prætorium accubans manipulus cuſtodit; Tribunos & Equitum turmas, ij qui è quoque manipulo conſtituti ſunt, vt diximus. Similiter etiam per ſingulos manipulos omnes ex ſeipſis Vigiliam diſponunt, reliquas ipſe Imperator ordinat. Fiunt autem plerumque tres Vigiliæ apud Quæſtorem, & apud quemque Legatorum duæ.

Exte-

τὴν δ' ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ' ὅλον καθημέραν τὸν χάρακα παρακοιτοῦντες. αὕτη γὰρ ἐπιτέτακται τούτοις ἡ λειτουργία. ἐπὶ τῶν εἰσόδων ἀνὰ δέκα ποιοῦνται τούτων αὐτῶν τὰς προκοιτείας. τῶν δ' εἰς τὰς φυλακὰς ἀποταχθέντων ἀφ' ἑκάστου φυλακείου, τῶν τὴν πρώτην μελλόντων τηρεῖν, εἷς ἐξ ἑκάστης σημαίας οὐραγὸς ἄγει πρὸς τὸν χιλίαρχον ἑσπέρας. ὁ δὲ δίδωσι τούτοις πᾶσι ξυλήφια κατὰ φυλακὴν, βραχέα τελέως, ἔχοντα χαρακτῆρα.

Exteriorem verò aspectum castrorum Velites complent, per totum vallum de die accubantes. Hoc enim munus iis incumbit. In portis singulæ eorum decuriæ excubant. Qui verò ad Vigilias destinati sunt, ex singulis eorum excubiis, vnus cuiusque manipuli Tergiductor, ducit vespere ad Tribunum qui primas sunt acturi. Is verò dat omnibus istis Tesserulas planè exiguas pro quaque vigiliâ, habentes characterem.

Iam ipsas Vigilias enumerat atque ordinat, quas νυκτερινὰς φυλακὰς, *nocturnas custodias* dicit. Latini vno verbo *Vigilias*, & distinguunt ab *Excubiis*, quæ diurnæ etiam sunt. Isidorus non malè: *Excubiæ autem diurnæ sunt, Vigiliæ nocturnæ*: etsi illæ quoque pro istis vsurpatæ, & est generale nomen; at non contrà. Ait: *Excubiæ à Vigiliis discretæ.* Lib. ix.

» *Prætorium accubans manipulus.*] Vti & in diurnis excubiis: & in numero nihil, sed homines mutantur.

» *Per singulos manipulos.*] Græcè est, πάρ' ἕκαστον τάγμα. quod *per quamque legionem* sonare etiam potest: sed Polybius *Ordinem* & *Manipulum* ferè sic appellat, & res vult de istis capi. Quantulum enim esset, vnam Vigiliam in quaque legione excubare? at illud bonum & ad securitatem dispositum, esse ordine per singulos manipulos, in longum latumque castrorum: atque ita nihil vsquam incustoditum. Sunt autem in quaque legione manipuli triginta: ergo excubabant homines *centum viginti*. Quid in Turmis equitum? non ponit, nec credimus fuisse. Iuncti enim iis Triarij dabant, & ipsi equites districti in circuitione. De Sociis, paria dicenda. *Vigiliæ per manipulos.*

» *Reliquas ipse Imperator ordinat.*] Quas reliquas? An omnes, præter eas quas ex se ipsi manipuli? vix apparet. nam de more & sorte, vt in diurnis, probabile est in orbem iuisse. An istas reliquas quæ sequuntur, Quæstori & Legatis? Haud absurdum sit, dignioribus illis Vigiles ab

ipſo Imperatore adſignatos: & fortaſſe è ſuperiori illo corpore Extraordinariorum, qui vicini. An *reliquas* etiam intellegere eſt, vt iſtæ quidem manipulares tali numero manſerint: aliæ variauerint pro libitu Imperatoris, & pro diſcrimine temporum? Conſidera. non iuuat me opinionum hanc * χύτραν ποικίλλειν.

* ollam depingere.

Ambigua Polybij ſententia.

" *Tres vigiliæ apud Quæſtorem.*] Verſio & ſententia noſtra valdè abeunt à Ioh. Laſcaris, qui ſic reddidit: *Fiunt plerumque tres excubiæ, apud Quæſtorem vna, binæ apud Legatos.* Quaſi hoc vellet Polybius, reliquas excubias ab Imperatore diſponi, atque eas ferè tres eſſe: vnam Quæſtori, duas duobus Legatis. Ego malim capi (& verba mecum Polybij) de numero excubiarum. vt tres ipſi Quæſtori fuerint, id eſt homines duodecim: cuique Legato binæ. Etſi ſuprà tamen ſuſpicatus ſum huic quoque tres fuiſſe. Sed reuera ſuſpicionibus hæc conſtant: & cur tam curioſè rimamur nullâ induſtriâ fortaſſis indaganda?

Velites vbi?

" *Exteriorem aſpectum Velites complent.*] Ambigas quid velit. vtrum fuiſſe eos intra caſtra, medios inter vallum & milites, vacuo illo ſpatio: an extra ipſa caſtra, & ad foſſas. Illud ſecuritas eorũ magis ſuaſerit; illud Feſtus, qui ita ſcribit: *Procubitores dicuntur ferè Velites, qui noctu cuſtodiæ cauſſâ ante caſtra excubant, cùm caſtra hoſtium in propinquo ſunt. vt M. Cato in eo quem De re militari ſcripſit.* Notandus locus, & omnino huc facit. nam ait *noctu* excubaſſe, & *ante caſtra.* Sed fortaſſe hoc intellegit, quòd in portis, aut ante eas. Certè ſi ad ipſum vallum extrorſus, non abſque periculo eorum fuerit: etſi video ſemper iſtos in leui habitos & in vili. Seneca: *Bona aduentitia eo nobis loco ſint, quo in caſtris auxilia & armatura leuis. Seruiant iſta, non imperent.* Etiam de die Polybius eos ad vallum locat, & videntur illîc ſedes & tentoriola ſua habuiſſe. Sed ait idem, *compleuiſſe exteriorem aſpectum.* Ergo multos vigilaſſe oportet, in tantâ latitudine valli, quod fuit pedum ſupra *bis mille* in quoque latere, vt diximus. Sed intellego non confertim impleſſe & iunctos: ſed ſparſim, & per excubias diuiſos. Pone (vt in manipulis) ſingulis centenis pedibus excubiam vnam: tutelæ ſatis erit. nempe viginti excubiæ in latere, ſiue viri *octoginta.* Adde eos qui in portis.

Velites proiecti & viles.

De Vit. beat. cap. VIIJ.

Portarum Vigiliæ.

Equites inili.

Lib. III. cap. VIII.

" *In portis ſingulæ eorum decuriæ excubant.*] An ſoli Velites? an nulli è ciuibus aut ſociis adiuncti? Equidem vereor, vt parùm firma ſit hæc cuſtodia, & Vegetio libenter acceſſerim qui & equites apponit. *Equites,* inquit, *extra vallum nocturnas excubias facere debent.* Id eſſet ab exemplo diurno, quo Stationes poſuimus ante portas. Certè firmiorem aliquam manum ad ipſos aditus vt locemus, ratio inducit: & puto etiam manipulos, an cohortes potiùs excubaſſe. Toties illud *Puto?* Quid enim faciam? vacillandum eſt, cùm ſcipio noſter Polybius deſerit, ille qui olim ipſius Scipionis.

Diuiſio Vigilum.

" *Ducit veſpere ad Tribunum qui primam ſunt acturi.*] Ex his aliiſque certum eſt, Vigiles quaternos ſe diuiſiſſe in quattuor partes, ita vt ſinguli

guli vigiliam vnam noctis obirent, ſorte diuidente. Ad quam ſortem Virgilius aſpexit:

Omnis per muros legio ſortita periclum
Excubat, exercetq́ue vices, quod cuique tuendum eſt.

Ad vices autem & mutationem Vegetius: *Quia impoßibile videbatur in ſpeculis per totam noctem vigilantes ſingulos permanere, ideò in quattuor partes ad clepſydram ſunt diuiſæ vigiliæ, vt non amplius quàm tribus horis nocturnis neceſſe ſit vigilare.* Bona & commoda ratio. Erant quattuor vigiles, atque ij vnà. ſed vnus ex iis ſuâ vigiliâ quiſque perſtabat intentus & verè vigil, alij adiacebant aut accubabant. Itaque his quies aliqua; & ille ſtans ſi auxilium poſceret, ad manum habebat. Multo melior hæc ratio quàm noſtrorum Sentinellarum, qui prorſus ſolitarij, & certè à ſuis abiuncti. Itaque facilè intercipiuntur, imò & occiduntur, ſine aliorum ſenſu. Sed iam ad Polybium, ait: *Tergiductorem ſiue Optionem, ducere primos quoſque Vigiles ad Tribunum*, quis ergo ſecundos, tertios, quartos? Nemo, nec vllus vltrà diſcurſus in caſtris: ſed probabile eſt, ipſos iſtos primos Teſſerulas quoque eorum vicem accepiſſe. Caſtra quidem noctu omnino quieta: ideoque ſtatuendum, Vigiles primos, etſi depenſo ſuo penſo, tamen non abiuiſſe ad tentoria, ſed illic reliquum noctis manſiſſe. Idem in ſecundis & tertiis, non pòſt veniſſe ſub ſuam horam: ſed illîc cum otio expectaſſe. Quærere lubet de Velitibus. an nō iis Teſſerulæ? ſi fuerint, quis deduxit? Non enim iis Optio aut Centurio. Fuiſſe Teſſeras tamen, neceſſarium videtur pro fide Vigiliarum: & arbitrari liceat Optionem deduxiſſe manipuli eius, cui pars quæque Velitum adtributa. In Ordine ſuprà declaratum.

Lib. III. cap. VIII.

Per ternas quique horas.

„ *Dat omnibus teſſerulas, planè exiguas, iuxta Vigiliam.*]. Vide ne te confundant aut turbent iteratæ iſtæ Teſſeræ. Nunquid enim anteà habuimus, & Teſſerarius ipſe eam à Tribuno accepit? Ita planiſſimè. ſed nempe diuerſam ab iſtis. Illa vniuſmodi fuit, & ſignum aut dictum nocturnum, quo ſeſe ab hoſte internoſcerent: iſtæ diuerſiformes, & propriæ cuique Vigiliæ. Etiam in modulo diſcrimen. Illa *tabella latiuſcula*, vt dixit: iſtæ *planè exiguæ*, & vt appellat, χαράγη aut velut *taleolæ*. Omnino non aliud fuiſſe videntur quàm ligella, cum notâ duplici impreſſa: alterâ manipuli, alterâ Vigiliæ ipſius. Id hoc fine, vt Tribunus eâ redditâ, ſtatim conſpiceret quis in quoque manipulo, & quotâ Vigiliâ, munus feciſſet aut non feciſſet. Puta igitur fuiſſe inſculptum. H. P. T. cum numeris *primi, ſecundi, tertij, quarti* manipuli: itemq; V. I. V. II. aut talia, id eſt, *Haſtati, Principis, Triarij* ille & ille manipulus: & *Vigilia prima, Vigilia ſecunda*, ſic deinceps adiunctum. Sed iam de ipsâ *Circuitione* Polybium nobis lege:

Teſſerulæ à prioribus aliæ.

Ἡ δὲ τῆς ἐφοδείας πίστις, εἰς τοὺς ἱππεῖς ἀνάκειται. δεῖ γὰρ	*Fides circuitionis equitibus committitur. Oportet enim primum*

POLYB.

τὸν πρῶτον ἰλάρχην καθ' ἕκαστον στρατόπεδον ἑνὶ τῶν οὐραγῶν τῶν αὑτοῦ παραγγεῖλαι πρωῒ παράγγελμα τοιοῦτον, ἵνα τέτταρσιν οὗτος ἐμφανίσῃ νεανίσκοις τῶν ἐκ τῆς ἰδίας ἴλης πρὸ ἀρίστου τοῖς μέλλουσιν ἐφοδεύειν· μετὰ δὲ ταῦτα τῷ τῆς ἐχομένης ἴλης ἡγεμόνι δεῖ τὸν αὐτὸν ἀφ' ἑσπέρας παραγγεῖλαι, διότι τούτῳ καθήκει τὰ περὶ τῆς ἐφοδείας φροντίζειν εἰς τὴν αὔριον. τοῦτον δ' ἀκούσαντα παραπλησίως ταὐτὰ δεῖ ποιεῖν τοῖς προειρημένοις εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν· ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἑξῆς. οἱ δὲ προκριθέντες ὑπὸ τῶν οὐραγῶν, ἐκ τῆς πρώτης ἴλης τέτταρες, ἐπειδὰν διαλάχωσι τὰς φυλακάς, πορεύονται πρὸς τὸν χιλίαρχον, καὶ γραφὴν λαμβάνουσι, πόστην καὶ πόσας ἐφοδεῦσαι δεῖ φυλακάς. μετὰ δὲ ταῦτα παρακοιτοῦσιν οἱ τέτταρες, παρὰ τὴν πρώτην σημαίαν τῶν τριαρίων. ὁ γὰρ ταύτης ταξίαρχος τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖται τοῦ κατὰ φυλακὴν βυκανᾶν. συνάψαντος δὲ τοῦ καιροῦ

primum Turmæ Præfectum, aut Decurionem in quaque legione, vni Tergiductorum suorum præcipere manè præceptum huiusmodi. vt quattuor iuuenibus Turmæ suæ indicet atque edicat ante prandium, iis qui debebunt circuire. Deinde sequentis Turmæ Præfecto oportet eũdem vesperè indicare, quòd ad eum sequentis diei circuitionis cura pertineat. Qui cùm audierit, oportet consimiliter iam dictis eum facere in sequentem diem: pariter & eos qui sequuntur. Qui verò ordinati ab Tergiductoribus fuerint, ex primâ Turmâ quattuor, postquam sortiti fuerint vigilias, eunt ad Tribunum, & scriptum accipiunt, quotam & quot debeant obire. Post quæ illi quattuor accubant ad primum Manipulum Triariorum, siue Primum pilum. Eius enim Centurio curam habet ad quamq; Vigiliam buccinâ signũ dandi. Cùm verò tempus appetierit,

primam

τὴν πρώτην ἐφοδεύει φυλακὴν ὁ ταύτην λαχὼν, ἔχων μετ' αὐτοῦ μάρτυρας τῶν φίλων. ἐπιπορεύεται δὲ τοὺς ῥηθέντας τόπους, οὐ μόνον τοὺς περὶ τὸν χάρακα καὶ τὰς εἰσόδους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ σημαίαν ἅπαντας, καὶ τοὺς κατ' οὐλαμόν. κἂν μὲν εὕρῃ τοὺς φυλάττοντας τὴν πρώτην ἐγρηγορότας, λαμβάνει παρὰ τούτων τὸ κάρφος. ἐὰν δ' εὕρῃ κοιμώμενον, ἢ λελοιπότα τινὰ τὸν τόπον, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς σύνεγγυς, ἀπαλλάττεται. τὸ δὲ παραπλήσιον γίνεται καὶ ὑπὸ τῶν τὰς ἑξῆς φυλακὰς ἐφοδευόντων. τὴν δ' ἐπιμέλειαν τοῦ κατὰ φυλακὴν βουκανᾶν, ὡς ἀρτίως εἶπον, ἵνα σύμφωνον ᾖ τοῖς ἐφοδεύουσι πρὸς τοὺς φυλάττοντας, οἱ τῆς πρώτης σημαίας τῶν τριαρίων ἐξ ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου ταξίαρχοι, καθ' ἡμέραν ποιοῦνται. τῶν δ' ἐφόδων ἕκαστος ἅμα τῷ φωτὶ πρὸς τὸν χιλίαρχον ἀναφέρει τὸ σύνθημα, κἂν μὲν ᾖ πάντα δεδομένα, χωρὶς ἐγκλήματος ἀπαλλάττονται πάλιν. ἐὰν δέ τις ἐλάττω φέρῃ τοῦ πλήθους τῶν φυλακείων, ζητοῦσιν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος, ποῖον ἐκ τῶν φυλακείων λείπεται. τούτου δὲ γνωσθέντος, καλεῖ τὸν ταξίαρχον. οὗτος δ' ἄγει

primam Vigiliam circuit is qui eam sortitus est, habens apud se testes aliquos ex amicis. Perlustrat verò dictos locos, non solùm circa vallum & portas, sed etiam circa manipulos & turmas. Quòd si reperit qui Primam agunt vigilantes, capit ab iis tesserulam. sin aliquem dormientem, aut loci desertorem, testificatus proximos abit. Idem fit & ab iis qui sequentes vigilias lustrant. Curam verò buccinandi ad quamque Vigiliam, vt circuitoribus coueniat cum vigilibus, Centuriones primi manipuli Triariorum in quaque legione per dies curant. Quisque autem circuitorum vnà cum luce ad Tribunum defert Tesseram: & si omnes redditæ sint, sine culpâ abeunt. Quòd si quis pauciores fert quàm pro numero Vigiliarum, inquirunt ex charactere quænam Vigilia defecerit. Quo cognito, vocat Centurionem, qui ducit

τοὺς ἀποταχθέντας εἰς τὴν φυλακήν, οὗτοι δὲ συγκρίνονται πρὸς τὸν ἔφοδον. ἐὰν μὲν οὖν ἐν τοῖς φύλαξιν ᾖ τὸ κακόν, εὐθέως δῆλός ἐστιν ὁ τὴν ἐφοδείαν ἔχων, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς σύνεγγυς. ὀφείλει γὰρ τοῦτο ποιεῖν. ἐὰν δὲ μηδὲν ᾖ τοιοῦτο γεγονός, εἰς τὸν ἔφοδον ἀναχωρεῖ τὸ ἔγκλημα. καθίσαντος δὲ παραχρῆμα συνεδρίου, τῷ χιλιάρχῳ κρίνεται. κἂν καταδικασθῇ, ξυλοκοπεῖται.

eos quorum Vigilia fuerat. ij disceptant cum circuitore. Et si Vigilum delictum est, statim ostendit circuitor adhibitis testibus è proximis. id enim facere tenetur. Si nihil horum; in ipsum cadit culpa. Statimq; consilio aduocato, Tribunus iudicat, & si damnatus fuerit, fuste percutitur.

Posuit Vigilias, non est satis: firmandæ sunt, alioqui in noxam ituræ, adeò non in bonum. Dum infidis aut incautis vigilibus fido; parùm ipse caueo, & obiicior hosti. Absit, absit à Romanâ prudentiâ: benè & tutò muniemus. Ait ergo.

» *Fides circuitionis.*] Græcè ἐφοδείας, passim in re istâ: quod est, *obitus* *Circuitio.* *aut lustrationis.* Placet vox *Circuitionis* destinata in hanc rem olim, vt euincunt exempla. Magis tamen prisci aliter, dixeruntque (auctor Festus) *Fraxare, vigiliam circuire.*

Equites circumeunt. » *Equitibus committitur.*] Optimâ ratione. quiescant paullùm Tribuni & Centuriones, fessi diurnis curis: succedant isti, dignitate & fide proximi, aut pares. Hoc ante Polybium obtinuisse, etiam Liuius docet, Lib. XXII. *Liuio lux.* qui inter prodigia memorat bello primo Annibalico: *Circumeunti vigilias equiti scipionem, quem manu tenebat, arsisse.* Quem scipionem? fortuitum, opinor, & per tenebras ad fulcrum: nisi quis signum aliquod imperij fuisse vult, ritu Centurionum. Allusit ad hanc equestrem circuitionem & Statius:

Lib. X.

—— *monitu ducis acer agebat*
Amphion equites, noctem vigilataq; castra
Explorare datus.

Tribuni aliquando idem. Hæc de more. nec tamen nescias ipsos interim tribunos circumiuisse, si propius discrimen. Liuius: *A custodibus probra in circumeuntes Vigilias Tribunos iacta.* Lib. XXVIII. *Et Imperator aut Legati.* Quin & ipse Imperator interdum. quod de Tito in obsidione Hierosolymorum, Iosephus prodit: & de Mario Sallustius: *Vigilias ipse circuire.* Idem & Legatos iungit, de Metello: *Vigilias crebras ponere, & eas ipse cum Legatis circuire.* *An & Centuriones?* II. Hist. Posteriore æuo dixeris hac in re aliquid etiam Centurionibus fuisse. ex Tacito: *Deflagrante paullatim seditione addit consilium, vetitus obire vigilias Centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Sed hoc magis sit intellegi de

de initiis vigiliarum, quæ centuriones procurant: itemque de Tubâ, quâ solent Primipili singulas ordiri. Est etiam in eodem Tacito: *Initia vigiliarum per Centurionem nunciari.* Quod ille inter sollennia Romanæ militiæ refert, & ea quæ Teridates mirabatur. Credo autem fuisse, vt Centurio (an non ille ipse Primipili?) nunciaret Imperatori Vigilias iam positas, & castra in quiete esse. At sub Vegetij æuum *Circitores* proprium munus fuit, & vt ipse loquitur, *militiæ gradus.* XV. Annal. *Circitores.* Lib. III. cap. VIII.

» *Primum Turmæ Præfectum.*] Turmæ, non *Alæ*, vt Lascaris vertit. In quaque Turmâ tres Præfecti siue Decuriones: nunc ait, hâc curam fuisse primi è tribus: ídque per vices iuisse in orbem: ergo vndecimo die redibat ad Turmam circumeundi munus. si tamen è quaque legione Circuitores capti, quod Polybij verba hîc ostendunt. Ergo octo fuerunt in vnam noctem, & partiti sunt lustrationem, quod nunc dicet.

» *Scriptum accipiunt, quotam, & quot debeant obire.*] Si quattuor modò Circuitores fuissent, atque ij tota castra lustrassent: quid opus scripto, aut designatione? nullâ. Sed quia octo, & bipertitò obibât: ecce cuique parti adsignant Tribuni Vigilias, quas lustrent. Sed an per legiones? id est, vt cuiusque legionis equites, suos lustrauerint? hoc nescio. Sed siue illud, siue aliter, vtile tamen scriptum. Si enim quique in suâ legione obibant, sciebant quidem Vigilias in manipulis: sed quis, cuius partis, ad Prætorium, Quæstorium, Legatos, portas excubarent, id haud certò sciebant. Optimè Tribunus, qui ideò scribebat. Sin autem Tribunus ipse castra diuidebat, & partes lustrandas, ne certum esset vnde inciperent, aut quos obirent: multo magis sanè hoc opus. Incertò enim aduentantibus, semper alij debebant in omni parte esse intenti. Sed dices, cur *quotam* etiam scribit? Nam id iam constabat, & inter ipsos, vt Polybius dixit, sortiti erant. Maioris firmitatis caussâ, & vt quisque cũ notâ suæ Vigiliæ omnes eas haberet. In re, vnde salus castrorum pendebat, nolebant quæstioni aut excusationi locum vllum esse. Posses etiam in Græcis interpretari & legere πόσlω καὶ πόσας: *quantam & quàm multas.* Quod esset, vt non solum numerum Vigiliarum, sed modum & magnitudinem scirent. Nam hæc variabant: & alibi vna erat, alibi duplices, triplices, alibi manipulus totus. Hæc autem scienda, vt non de certitudine tantùm, sed de numero quoque referrent. *Inquisita ratio lustrandi.*

» *Accubant ad Primumpilum.*] Bonâ caussâ, vt proximi sint ad audiendum Signum, atque eiipsi attendendum vt in tempore detur. Sed & honestum decorumque id Aquilis; ante ipsas, velut equestres excubias illas esse. Vno enim abeunte, reliqui tres accubabant. *Circuitores ad Aquilã adiacent.*

» *Cuius Centurio curam habet.*] Cur ille? quia magna hæc res: & ideò commissa capiti Centurionum.

» *Ad quamque Vigiliam.*] Quæ quattuor erant, & singulæ diuisæ in horas ternas. Lucanus clarè: *Vigiliæ quaternæ.*

—— *iam castra silebant,* Lib. V.
Tertia iam vigiles commouerat hora secundos.

Quies, inquit, in castris erat, & tertiâ horâ parabant se Vigiles secundi.

In Ausonio latebra. In Ausonio hic Griphus:

In Gripho Ternario. ——— *noctisq; per vmbram*

Tergemini vigiles.

Mihi quidem griphus, & ipse carmen sic inscribit. Vir doctissimus explicat: *Cùm sint quattuor Vigiliæ, in singulis ternos vigiles fuisse, quemque pro suâ horâ excubasse.* Id verò numquam factum, vigiliis quas Polybius & nos hactenus explicamus. Sed nec Vegetij temporibus aliter, qui Vigilias disertè *quattuor virorum* facit; & singulos *tribus horis* excubasse.

Lib. III. *Vigiles per ternas horas.*

Confusio fuisset illa * toties mutandi: & quo signo? quis de horâ indicasset? Nam buccina dumtaxat tertiâ quaque horâ sonabat. Aliud est in Ausonij versu, & nisi quis explicat, muto: *noctísque per vmbram Tergeminam.* Vmbra inquam *tergemina*, non ipsi vigiles: id est, horæ ternæ in vigiliis: quod clarum. Poëtica quidem illa phrasis, eoque audacior; cur offendat? Nisi quis censet tres propriè Noctis vigilias hîc dici, & quartam relinqui adscribiq; diei. Siue quis etiam ad priscos Græcos referet, qui secuisse Noctem videtur non nisi in tres partes. In Homero & Theocrito sunt loca. Sed Romanis, & Ausonij æuo, tot, quot dixi, Vigiliæ: & Primipilus Clepsydris eas discernebat. Habebat vascula aquaria, siue *mensuras ex aquâ*, vt Cæsar appellat, quibus quattuor illa tempora æqualiter distinguebant. Vegetius: *In quattuor partes ad clepsydram sunt diuisæ vigiliæ.* Cæsar de Britanniâ: *Certis ex aquâ mensuris breuiores esse noctes, quàm in continente videbamus.* Agnitum id & obseruatum è vigiliariis hisce clepsydris significat, quæ castra comitabantur.

* præsertim breuioribus horis æstiuis.

Clepsydræ ad Vigilias.

Lib. V.

Buccina ad Vigilias.

" *Signum buccinâ dandi.*] *Tubâ* dixit Lascaris: sed est in Græco clarè βουκανᾷν: nec aliter factum. Buccina huic rei seruiit. Liuius: *Vbi secundæ Vigiliæ buccinâ signum datum esset.* Idem: *Vt ad tertiam buccinam præsto essent.* Propertius:

Lib. VII. Lib. XXVI.

Lib. IIII. *Et iam quarta canit venturam buccina lucem.*

Lib. VII. Silius: ——— *mediam somni cùm buccina noctem*
Diuideret, iamq; excubias sortitus iniquas
Tertius abruptâ vigil iret ad arma quiete.

Vbi attende item de sorte ad vigilias, & mediam noctem, id est tertiam iniquissimam habitam, quia turbaret totam quietem. Nam reliquis, bonam partem primæ aut sequentis noctis licebat dormire. Hauris etiam, dormisse Vigiles cùm eorum sors & vices non essent. Sed de buccinâ, item Frontinus: *Sulla bello sociali nocte profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium diuideret, & quartâ vigiliâ commissâ cum sequeretur, incolumes suos perduxit.* Idem astus in Cæsare, quem Varus instituit contra Curionem, II. Ciuil. *Buccinatore in castris, & paucis ad speciem tabernaculis relictis, de tertiâ vigiliâ exercitum silentio in opidum reduxit.* Ad hunc morem Cicero aspexit: *Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.* Sallustius communi verbo, & multitudinis numero, est vsus: *Marius quàm maximum silentium haberi iusit, ne signa quidem, vti*

Lib. I. cap. V.

Orat. pro Mur.

In Iug.

vti solent per vigilias, canere. An quia reuera plura, an quia pluries. Istud Ausonius significat:

> —— *ter clara instantis Eoi*
> *Signa canit serus, depenso Marte, satelles.*

At illud è Vegetio firmes: *A tubicine,* inquit, *omnes vigiliæ committuntur, & finitis horis à cornicine reuocantur.* Itaque tubam adhibet ad initia, Cornu siue buccinam ad finem. Tacitus quoque in verbis suprà datis tangit, *Omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Tubâ, disertè. Sed & Iosephus: Τὰς φυλακὰς καὶ τὰς ἐξεγέρσεις* σάλπιγγες προσημαίνουσιν: *Vigilias & excitationes, Tubæ præsignificant.* Et certum est iam olim signa omnia cecinisse initio Vigiliarum, aut potiùs paullò ante ipsas, cùm scilicet Prætorium dimitteretur. Polybius, de Scipionis stratagemate, quo castra Syphacis incendit: Ἔστι γὰρ ἔθος Ῥωμαίοις κατὰ τὸν τοῦ δείπνου καιρὸν τοὺς βυκανήτας καὶ σαλπιγκτὰς πάντας σημαίνειν παρὰ τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, χάριν τοῦ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐφίστασθαι: *Est enim mos Romanis, sub tempus cænæ buccinatores & tubicines omnes canere ad Prætoris tabernaculum, vt tunc vigiliæ nocturnæ constituantur.* Liuius ipsum illud narrans: *Vbi Prætorio demisso signa concinuissent.* An & ideò Propertius?

> *Nil tibi sit rauco Prætoria classica cornu*
> *Flare, nec Aonium cingere Marte nemus:*

Nam *Prætoria* classica signatè appellat. Atque hoc est illud signum imperij, quod Cæsar tangit: *Pompeius receptis omnibus in vna castra legionibus, suum cum Scipione honorem partitur, classicumq; apud eum cani, & alterum illi iubet Prætorium tendi.* Haud dubiè hoc ipsum est: sed ambigo an Liuius item eò aspexerit, siue Asdrubal apud Liuium: qui suspicione iniectâ de aduentu alterius Consulis in castra Liuij, *attendi iubet, semel bisve signum canat in castris.* Et statim addit: *Illud veterem ducem, & assuetum Romano hosti mouit, quòd semel in Prætoriis castris signum, bis in Consularibus referebant cecinisse. Duos profectò Consules esse.* Putarem de ipso isto classico intellegendum: sed Liuius singulariè *signum* dicit: & Silius in eâ re *Buccinam* nominat:

> ——— *bis clarum buccina signum*
> *Præterea, gemino prodebat iuncta magistro*
> *Castra regi.*

Vt fortasse ad Vigilias ipsas hæc sint referenda: & in vnis castris Buccinam vnam sonuisse: nisi cùm duo Prætoria, & duo duces. In Tacito autem quod legitur inter sollennia militiæ: *Initia vigiliarum à Centurione nunciari, conuiuium buccinâ dimitti:* referebam olim ad hoc Classicum: nunc resisto. quia illud ante cænam cecinit, hæc finiit ipsam. Itaque magis est, vel vt statim à classico cænauerit Prætor, nunciarítque Centurio Vigiliar incipere: denique ad primam Vigiliæ Buccinam dimissum conuiuium, vt quisque ad se iret, & ne castra inquieta. Vel etiam peculiari hac Buccinâ signum finiti conuiuij datum opinemur.

Margin notes:
Lib. III. cap. VIII.
An & Tuba adhibita?
II. Hist.
* Sed Græca ea vox communior est.
Signa omnia sub Vigilias.
Lib. XV.
Lib. XXX.
III. Ciuil.
De Liuij sententiâ.
Lib. XXVIII.
Lib. XV.
Lib. XV. Annal.

„ *Testes aliquos ex amicis.*] Primùm fidei caussâ, vt si culpam alicui ingerat, non ille regerat aut abnuat: deinde decori etiam caussâ & periculi, quia nec honestum, nec tutum fortasse, solos ita circuire. Ergo aliquem aut aliquos ex amicis assumebant: sæpe eiusdem illius ordinis, & quibus operam hanc in simili reddebant.

„ *Attestatus proximos abit.*] Tam illos, quos apud se amicos habet, quàm Vigiles proximos.

„ *In quaque legione per dies curant.*] Hoc ille de Primopilo iterùm, qui signum dat Vigiliis. Atque ait, *ex vtraque legione Centuriones per dies fecisse.* Ita vertere malo illud Græcum καθ' ἡμέραν, quàm cum Lascari *cottidie.* Non enim, opinor, bis signum datum, & ab vtroque Centurione, sed per vices id factitatum: & cùm quattuor essent (duo in quoque Manipulo) munus haud graue fuisse in quintum quemque diem. Si vt Lascaris, profectò graue, & singulis, aut alternis noctibus peruigilandum ad curam, in quâ nihil remisse aut otiose agendum.

„ *Vocat Centurionem.*] Eius manipuli, in quo culpa. Cetera clara, vtique si vnà cum meis iungas: quod semel te hortor. Finem Vigiliarum habes: nihil omissum? quædam. Primùm de *Armis* nihil dixit: sed sciri etiam eo silente potest, armatos vigilasse. Tacitus de instauratâ disciplinâ à Corbulone: *Stationes, Vigiliæ, diurna nocturnáque munia in armis agitabantur.* Quod tunc omissum scilicet, per longam pacem. Æmilius Paullus tamen olim sine scuto ire eos censuit: *& nouo more*, ait Liuius, *scutum in vigiliam ferre vetuit.* Caussam dedit: *Stare enim galeatos, deinde vbi fessi sint innixos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare.* Seneca hoc ipsum euenisse testatur: *Vt si necesse fuerit, stans etiam aliquando saucius pro vallo peruigilet, & ne pilo quidem incumbat, quia solet obrepere interim somnus in aliquod adminiculum reclinatis.* Etsi hoc de scuto non mansisse arbitramur: & in monumentis lapideis Vigiles cum scuto ante se deposito stare cerno. Sed de pilo aut lanceâ, cum eo stetisse etiam Tertullianus approbat, qui sic de milite Christiano, libro De Coronâ: *Et excubabit pro templis, quibus renunciauit, incumbens & requiescens super luncho, quo perfossum est latus Christi?* In eodem etiam Senecâ lectum moneo, qui illo die in expeditione fuissent, ne vicibus quidem suis vigilasse. *Miles*, inquit, *vigilias diuidit: at nox immunis est ab expeditione redeuntium.* Caussa ab humanitate, & quia tales egent quiete. Secundùm Nihil de *Vigilum vocibus* in Polybio: at Tacitus inijcit. *Inualidi ignes, interruptæ voces:* de nocte quam Romani egerunt in angore, obsidentibus Germanis. Iterùm clariùs: *Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam iussi silere, ne quietem eius turbarent. Ita intermisso signo & vocibus, se quoque in somnum lapsos.* Duo adhibita ostendit ad excitandum, *Signum* siue buccinam, & *Voces.* Et de his Dionysius iam olim. cùm Sabini castra Romana tentarent noctu, & illi de composito neglegentiam & somnum præferrent: οἱ σφᾶς τι περώμενοι, inquit, οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων, οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον:

Qui

Margin notes: Vigiles cũ armis. — XI. Annal. — Scutũ olim ademptũ. — Lib. XL. III — Epistol. XXXVI. — Posteà redditum. — Cap. XI. — De Tranq. cap. vlt. — Voces Vigilum. — I. Annal. — I. Hist. — Lib. V.

Qui primi (Sabinorum) *progreßi sunt, neque splendores facium videbant, neque voces vigilum audiebant.* Nota ibi & Faces, de quibus statim. Lego & in Polyæno, Clearchum cùm timeret incursuros noctu hostes, iussisse suis ἐν τοῖς ὅπλοις διατελεῖν, καὶ τὰς ἐγέρσεις ποιεῖσθαι πυκνάς: *in armis permanere, & excitationes crebras facere.* Ad voces has referendum videtur, quibus Vigiles cum clamore proximos & successuros excitabant: etsi ad ipsas Vigilias crebras possis. Ambrosius & eò respicit de gruibus: *Pòst vbi vigiliarum munus fuerit completum, perfuncta munere in somnum se, præuio clangore componit, vt excitet dormientem, cui vices muneris traditura est.* Et quæ autem voces? opinor, ex ipsâ re: *Vigila, vigila.* Tale aliquid in Seruio, qui sacerdotes ad templum Martis iuisse, instante bello, & *motus ancilibus dixisse, Mars vigila,* scriptum reliquit: quasi illum, more militiæ, ad excubandum prouocantes. An & Homerus huc adspexit? apud quem Agamemnon, fratri per castra ituro, vigiliis iam positis, mandat:

Lib. II. Stratag. — Lib. V. Hexaëmer. cap. XV. — *Quæ ea fuerint?*

> Φθέγγεο ᾗ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι:
> *Quà venies clamato, atque admoneas* VIGILARE.

Il. X. ver. 67.

Sed hoc videtur à Circuitore illo magis, quàm Vigile vsurpatum. Facit magis, quòd hodie apud Turcas ille mos, & in arcibus opidisque excubias ita agunt, vt altâ voce inuicem appellent se & responsent. Petrus Bellonius diligens vtilisque obseruator monuit: itemque amicus noster Carolus Clusius, Pannones idem factitare, qui clarè & mutuò sibi accinunt *Szolaij Szolaij virratzto, Szolaij,* id est, *Vigila vigila vigil, vigila.* Et cùm sub auroram se recipiunt, canunt: *Haynal vagyon szeppyros, haynal haynal-vagyon,* hoc est, *Erumpit iam elegans rubens* (scilicet aurora aut dies) *erumpit iam.* Sed & Persæ cantitare soliti in Vigiliis laudes sui regis*. Ammianus: *Nostri obtruncarũt vigiles omnes, ex vsu moris gentici iustitiam felicitatemq́ue regis sui canoris vocibus extollẽtes.* Quæ omnia bona & vtilia contra somnum nemo neget. Atque istæ olim voces: Græcis etiam Tintinnabula siue Campanulæ, ad excitandum. In Thucydide: Τοῦ γὰρ κώδωνος παρενεχθέντος, ὅπως ἐς τὸ διάκενον, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν παραδιδόντα αὐτὸν, ἡ πρόσθεσις ἐγένετο: *Tintinnabulo enim prolato, priusquã rediret is qui tradiderat, ita in vacuum locum scalarum admotio facta.* De Brasidâ loquitur, qui Potidæam conatus capere noctu, dum is qui circuit tintinnabulum porrigit, atque ita locum paullisper deserit. Ibi Scholiastes: Ἕως γὰρ ὁ περιιὼν μετὰ τοῦ κώδωνος ἄλλῳ παρεδίδου τὸν κώδωνα, χρόνου ἐγγινομένου, ἔλαθε προσθεὶς τὴν κλίμακα: *Intereà dum is, qui circuibat cum tintinnabulo, alteri illud traderet, tempore aliquo medio, fefellit scalas admouens.* Hoc ipsum tempus (apud Plutarchum) Aratus insidiis legit cùm Sicyonem caperet: Ἀναβαινόντων δὲ τῶν πρώτων, ὁ τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν παραδιδοὺς ἐφώδευε κώδωνι, καὶ φῶτα πολλὰ καὶ θόρυβος ἦν τῶν ἐπιπορευομένων: *Ascendentibus primis, is qui matutinam vigiliam tradebat, transibat cum tintinnabulo, erantq́ue lumina multa & strepitus ingredientium.* Synesius: τὸ λάχον μοι μέρος εἰς ὕπνον ἀφαιρεῖται πολλάκις ὁ κώδων ὁ φυλακτήριος: *Somni partem, quæ mihi*

Turcæ his vocibus vtuntur. — *Et Pannones.* — *Et Persæ.* — *Idem hoc in Zosimo, Lib. III. — *Tintinnabula Græcis.* — Lib. IIII.

mihi forte obuenit, sæpe turbat tintinnabulum vigilum. Dio Cassius Romanis Vigilibus in vrbe videtur ea dare, cùm scribit Augustum somnio monitum, *Iouem Tonantem quasi* προφύλακα, *procubitorem Iouis Capitolini fecisse, eoq; tintinnabulum ei appendisse.* οἱ γὰρ, addit, τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντες, κώδωνι χρῶνται, ὅπως σημαίνειν σφίσιν, ὁπόταν βουληθῶσι, δύνωνται: *qui enim vicos noctu custodiunt, campanulâ vtuntur, vt significare inter se, cùm voluerint, possint.* Etsi haud prorsus eadem ibi caussa. Sed Suidas de illo ritu: Οἱ περίπολοι οἱ τὰς φυλακὰς περιπολοῦντες καὶ περισκοποῦντες ἐρχόμενοι ἐπὶ τοὺς φύλακας, κώδωνας εἶχον, καὶ τούτοις ἐψόφουν πειράζοντες τὸν καθεύδοντα, καὶ ἵνα οἱ φυλάσσοντες ἀντιφθέγγωνται: *Circuitores, qui vigilias circuibant & explorabant, euntes ad Vigiles, tintinnabula habebant, atque ea concutiebant explorantes si quis dormiret, & vt vigilantes voce responderent.* Quod nec hodie prorsus exoleuit, & in arcibus plerisque ad campanulam Vigiliæ excitantur. Satis de istis: addo aliquid & de *Ignibus*, quos reperio crebrò. In Propertio:

Lib. LIIII — In κωδωνοφορῶν. — *Ignes Vigilum.* — Lib. IIII.

> *Ignes castrorum, & Tatiæ prætoria turmæ.*

Lib. IIII. In Statio: ——— *noctisq; per vmbras*

1. Annal.

> *Nunciat excubiis vigiles arsisse plateas.*

Lib. XXI. In Tacito: *Apud Romanos inualidi ignes.* In Liuio: *Pluribus ignibus, quàm pro numero manentium, in speciem factis.* Ac possis ad ignes referre, quibus cœnæ & corporum curandorum caussâ vtebatur. quò Diodorus ducit, de Eumene: *Iussisse suos luculentam flammam facere, per interualla circiter viginti cubitorum, tamquam ad cœnam curamq; corporis; secundâ vigiliâ minorem; tertiâ minimam; vt procul spectantibus vera castra viderentur.* Quos scilicet ignes ita structos, in noctem & Vigilias producebant; donec paullatim exstinguerentur. Etsi tamen de Facibus propriè ad Vigilias, aliquid ex Dionysio suspicêre, qui suprà φέγγη λαμπτήρων signanter dixit, id est *Facium lumina.* Item Statio, qui & ipse verbo Facium vsus:

Ij sub cœnam structi — Lib. XIX. — *Tamen & Faces aliis.* — Lib. VIII.

> *Incertæq; faces, & iam malè peruigil ignis.*

de languidis excubiis & remissis, vti Tacitus *inualidos ignes.* Atque idem Statius, vbi crebras excubias & densas notat,

Lib. XII.

> *Contractæq; vices, & crebrior excubat ignis.*

Quin & in Columnâ Traiani, vbi Vigiles ponuntur, video super eos in turris fenestrâ exsertam facem: quid? ad illucendum, & vt accedentes noscerent? opinor. Neque abnuam, ipsos Vigiles etiam Faces manu tenuisse, aut apud se fixisse.

Sed

Sed de Turri, alio etiam fine ignes in turribus aut ſpeculis fuiſſe, probè ſcio: nempe ad indicandum aliquid aut ſignificandum Cæſar: *Ignibus ſignificatione factâ, ex proximis caſtellis eò concurſum eſt.* Tale hoc genus Græci dicunt φρυκτοὺς. Suidas inter alios: *Phrycti, faces quædam è ligno factæ, quas ſuper muros ferentes ſignificant vicinis aut ſociis cùm vident hoſtes aduentantes. Atque etiam cùm ſocios vel auxilium vident: ſed cùm iſtos, geſtant faces quietas; cùm hoſtes, quatiunt & mouent.* Talia Scholiaſtes Thucydidis: & res ab ipſo Thucydide aliquoties memorata, & crebrò alibi in Græcorum actis. Conuenit quod Polybius διὰ τῶν πυρσῶν σημαίνειν, *per faces ſignificare* dicit: & varium vſum eius rei explicat, & poſſe pro litteris etiam eſſe. Cur hodie ignorant aut neglegunt? & alia vſurpant magis moleſta, & minùs certa. Sed ille ſcriptor diffusè exſequitur Decimi libri fine, quem vide. Inuentum hoc Sinoni adtribuit Plinius: *Specularem ſignificationem Troiano bello Sinon inuenit.* An verius de Palamede? cui plerique Græci. vt Sophocles:

Φρυκτοὶ Græcorum.

Forũ vſus pro litteris.

Quis inuenerit? Lib. VII.

—— ὅς στρατῷ φρυκτωρίαν,
Ὕπνου φυλάξεις, τὰ ϑεὰ σημαντήρια
Ἔδειξε.

Vt Alcidamas Oratione in Palamedem: Πυρσοὺς αὖ ἐσοφίσατο, ἀλλ' ἐφ' ἡμετέρῳ κακῷ: *Faces inuenit, ſed in noſtrum malum.* Ipſe Palamedes apud Gorgiam ait, ἐξευρηκέναι πυρσοὺς, κρατίστους καὶ ταχίστους ἀγγέλους: *inueniſſe faces, optimos & celerrimos nuncios.* Et quod tamen Plinius de Sinone, cauſſam habet, quòd illum volunt ſuſtuliſſe facem quâ Græcos aduocabat. Q. Calaber:

> Δὴ τότ' ἄρ' αἰθαλόεντα Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρε
> Δεικνὺς Ἀργείοισι πυρὸς σέλας:
> *Tunc Sino flagrantem faculam ſublime leuauit,*
> *Oſtendens Græcis ignis decus.*

Romani interdum vſi. Romani etiam vſurparunt. vt Scipio apud Numantiam, quem Appianus ſcribit *diuiſiſſe caſtra & per partes aſsignaſſe Tribunis, cum præcepto, vt ſi impeterentur ab hoſte, de die panno rubro in haſtâ ſublato ſignificarent; de nocte, igne.* (In Iberic.) Vt Cæſar: (II. Gallic.) *Celeriter, vt antè imperauerat, ignibus ſignificatione factâ, ex proximis caſtellis eò concurſum eſt.* Vegetius inter vſitata refert: *Si diuiſæ ſint copiæ, per noctem flammis, per diem fumo ſignificari ſociis.*

DIALOG. X.

De imperiis caſtrorum, & adminiſtratione in his talibus. Tribuni per vices faciunt. Et Salutationes ducum.

TANDEM, tandem, de Vigiliis abſoluimus, & ad *Exercitia* imus. AVD. Nec nunc quidem plenè. LIPS. Quid autem abeſt? AVD. De Tribuno ſiue Tribunis, quos crebrò Polybius & tu nominaſtis, & ferè duos, aut vnum. Quis igitur iſte? certus, an quem caſus dabat? LIPS. Ille verò certus, & nihil hîc à caſu. Commodè autem petis: & dabo. quia facit non ad dicta ſolùm, ſed dicenda. Ordo in hac adminiſtratione certus fuit, nec omnes Tribuni ſimul imperitarunt, nequa confuſio aut diſſenſio etiam, eſſet. Scis illud vetus, * Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Quâ ſerie & diſcretione, iſta Polybij verba dicent: recita.

* *Multorũ imperium non vtile.*

POLYB.

Τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλινθείας, δύο τῶν χιλιάρχων. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν λοιπὴν τὴν κατὰ τὸ στρατόπεδον ἐπιμέλειαν οὗτοι ποιοῦνται. κατὰ δύο γὰρ σφᾶς αὐτοὺς διελόντες ἀνὰ μέρος τῆς ἐκμήνου τὴν δίμηνον ἄρχουσι, καὶ πάσης οἱ λαχόντες τῆς ἐν τοῖς παίθροις προΐστανται	*Vniuerſam lateris probationẽ duo Tribuni faciunt. Similiter aliam etiam caſtrenſem curam hi ſunt qui gerunt. Nam in binos & binos ſe diuidẽtes, ſemeſtris ſpatij duos menſes imperant, & quos ea ſors tãgit, vniuerſæ adminiſtrationi caſtrenſi*

χρείας. ὁ δ᾽ αὐτὸς τρόπος τῆς ἀρ-
χῆς μὲν ἐστὶ τῶν πραιφέκτων περὶ
τοὺς συμμάχοις. οἱ δ᾽ ἱππεῖς καὶ
ταξίαρχοι, πάντες ἅμα τῷ φω-
τὶ παραγίνονται πρὸς τὰς τῶν
χιλιάρχων σκηνάς. οἱ δὲ χιλίαρ-
χοι πρὸς τὸν ὕπατον, κἀκεῖνος
μὲν τὸ κατεπεῖγον ἀεὶ παραγγέλ-
λει τοῖς χιλιάρχοις, οἱ δὲ χιλί-
αρχοι τοῖς ἱππεῦσι καὶ ταξιάρ-
χοις. οὗτοι δὲ τοῖς πολλοῖς, ὅταν
ἑκάστων ὁ καιρὸς ᾖ.

castrensi tunc præsunt. Idem imperitandi modus Præfectorum in socios. Equites verò & Centuriones cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum, Tribuni ad Consulis: atque ille quidquid agendum Tribunis edicit: Tribuni equitibus Centurionibusq́; isti vulgo militum, cùm tempus cuique rei venit.

" *Vniuersam lateris probationem.*] Hoc ad castrorum munitionem spectat, de quâ dictum.

" *Duo Tribuni.*] E quaque legione vnus, vt iam audies.

" *Aliam etiam castrensem curam.*] Nempe vigilias disponere, circuire; tesseras & signum dare; denique, quidquid ad vsum, imperare. Sed inprimis etiam ius dicebant, & caussas siue lites militares cognoscebant. Liuius: *Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab eis petebant.* Imò puniebant etiam, & de capite cognoscebant. in Polybio infrà. *Munera Tribunorũ.* Lib. xxviii

" *In binos & binos se diuidentes.*] Totum hoc ita exaudio, vt velit vnius legionis sex Tribunos in tres se partes diuisisse, & binos imperasse per binos menses. Ita, cùm duæ legiones in castris, quattuor erant qui imperabant: sed nec ij continuò, diebusq́;, nisi fallor, alternis. Id à Consulibus quoque factum, cùm vterque in vnis castris, vt imperia in dies demutarent. Caussa sic censendi non vno loco Polybius (in totâ hac re castrensi:) qui ferè ad vnum Tribunum omnia refert. Ad vnum dico, cùm de vnâ legione; ad duos, cùm de duabus. Nisi obseruas, hærebis sæpè in eius verbis. Ista diuisio commoda fuit & prudens: commoda ad alternam requiem; prudens ad concordiam. Quisque enim suis diebus & mensibus, in suâ legione, imperium inhibebat. Ad hanc diuisionem spectauit Liuius: *Secundæ legionis Fuluius Tribunus militum erat, is suis mensibus dimisit legionem.* Disertè ait *menses*, multitudinis numero: & Polybius hîc *duos menses*. Alioqui potuisset diuisio institui, vt è quaque legione vnus in mensem. Sed non est ita. & quæ ratio in Centurionibus duobus valuit, ea hîc: vt altero ægro aut impedito, alter nihilominus munia obiret. Libet etiam quærere, cur in *semestre* tantùm? cur non discreti sic in totum annum? Ratio fuit, quòd annus actionibus & negotiis inæqua- *Diuisio Tribunorũ* *A Consulũ exemplo.* *Vnus in diẽ imperabat.* Lib. xxxiv *Alia diuisio reiecta.* *Cur semestris ea fuerit*

inæqualis. Æstas tota in expeditione & opere; hiems pigra & otiosa. Nequis ergo queri posset, aut honoratum se parùm, aut nimis oneratum; omnes ad res aut otium admittebant, prout tempora erant. Cogitandum etiam, an non hæc semestris diuisio occasionem dederit *Tribunis Semestribus*, de quîs* dixi.

*Lib. II. Dial. IX.

» *Idem imperitandi modus Præfectorum in socios.*] Qui Præfecti Tribunis vbique adæquantur.

Equitum nomine Decuriones.

» *Equites verò & Centuriones.*] Omnésne equites? indefinitè dicit: sed Decuriones intellegi tantùm, ratio & exemplum dictare videntur: vt iuerint modò ij, qui in imperio. Certè alius ille numerus prægrandis.

Centuriones & Decuriones ad Tribunos.

» *Cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum.*] Ita me Deus, hoc pulchrum. Ecce sexaginta Centuriones, triginta decuriones (in vnâ legione supputo.) veniunt agmine, & compositè, ad Tribunos: (omnésne Tribunos? an eos modò, quorum illis mensibus imperium? hoc verius.) veniunt, inquam, ad Tribunos, per speciem officij, vt salutent & vt deducant. Quid tum? ipsi Tribuni cum hoc comitatu ad Imperatorem summum. Nónne decorè omnia & vtiliter, ad dignitatem imperantium augendam? ad imprimendam subditis venerationem? Iosephus de totâ istâ re: Ὑπὸ δὲ τὴν ἕω, τὸ στρατιωτικὸν μὲν ἐπὶ τοὺς ἑκατοντάρχας ἕκαστοι, πρὸς δὲ τοὺς χιλιάρχας οὗτοι συνίασιν ἀσπασόμενοι, μεθ' ὧν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν ὅλων οἱ χιλίαρχοι πάντες: *Manè & sub auroram, milites quidem singuli ad Centuriones, ad Tribunos porrò isti conueniunt salutaturi: cum quibus ad Ducem primarium omnes deinde ordinum ductores.* Eadem dicit quæ Polybius: sed hoc amplius de militibus, quòd ij quoque venerint è suâ quisque centuriâ salutatum Centuriones. Iam addit noster:

Tribuni ad Imperatorem.

Lib. III. Excid.

Signū manè datum Tribunis.

Lib. III.

» *Ille quidquid agendum, Tribunis edicit.*] Non otiosa hæc aut hōnoraria tantùm salutatio, sed visio, *Numquid vellent?* Itaque Imperator tūc iis *Signum dabat*, atque alia pro tempore edicebat agenda. De Signo, clarè ita Iosephus: Ὁ δὲ αὐτοῖς τό τε ἐξ ἔθους σημεῖον, καὶ τὰ ἄλλα παραγγέλματα δίδωσι διαφέρειν εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους: *Ipse verò* (Imp.) *tunc illis ex more Signum dat & alia mandata perferenda ad subiectos.* Cur tamen tam manè signum? nam illud* nocturnum opinor intellegi, & vigiliarum. Ideò, quia & Tribuni plerumque diem occupati; & ipse Imperator huc illuc distrahi poterat, & abire. Prouidè igitur & maturè atque ipsi tamen apud se habebant, donec promendi tempus, & vespere peterent Centuriones. Sed vide mihi etiam pulcherrimum imperandi modum. Imperator Tribunis edicit; isti Centurionibus; Centuriones suis. Qui ipse apud Spartanos, vt scribit Thucydides: Βασιλέως ἄγοντος ὑπ' ἐκείνου πάντα ἄρχεται. καὶ τοῖς μὲν πολεμάρχοις αὐτὸς φράζει τὸ δέον, οἱ δὲ τοῖς λοχαγοῖς, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς πεντηκοντῆρσιν, αὖθις δὲ οὗτοι τοῖς ἐνωμοτάρχαις, καὶ οὗτοι τῇ ἐνωμοτίᾳ: *Rex cùm ducit, ab eo omne imperium. & ipse quidem Polemarchis* (velut Tribuni sunt) *quod opus est edicit; isti Centurionibus; hi Quinquagenariis; hi Decanis; hi Decuriæ.* Prorsus idem ordo, nisi quod plusculum etiam sectus. At in illo Romano leuiter innouasse Paulus Æmilius videtur,

*Nisi & in diurnis excubiis velimus fuisse.

Ordo in imperiis.

Lib. V.

detur, de quo ita Liuius: *Vt ordine ac sine tumultu omnia in agmine, ad nutum imperiúmque Ducis fierent, prouidit. Vbi omnibus simul pronunciaretur quid fieret, neque omnes exaudirent, incerto imperio accepto, alios ab se adiicientes plus eo quod imperatum sit, alios minus facere. clamores deinde dissonos oriri omnibus locis, & priùs hostes quàm ipsos quid paretur scire. Placere igitur Tribunum militum Primopilo legionis secretum edere imperium, illū & dein singulos proximo cuique in ordine Centurioni dicere quid opus facto sit: siue à primis signis ad nouissimum agmen, siue ab extremis ad primos perferendum sit.* Seneca huc spectauit, Epist. LX. *Quod in exercitibus his, quos magni Imperatores ordinant, fieri videmus, vt imperium ducis simul omnes copiæ sentiant, sic disposita vt signum ab vno datum peditem simul equitemq; percurrat: hoc aliquanto magis necessarium esse nobis.* Othonis etiam illud apud Tacitum huc refero: *Ita se Ducum auctoritas, & sic rigor disciplinæ habet, vt multa Centuriones Tribunósque tantùm iuberi expediat.* Sic enim rectè scripsimus, cùm anteà vulgatum esset; *multa per Centuriones.* Quis nescit autem per Centuriones omnia iuberi? sed hoc Otho ait, quædam secreta imperia esse, & ipsis tantùm Tribunis Centurionibúsque edita: qui cùm opus, promant.

Lib. XLIIII.

I. Hist. *Tacitus explicatus.*

DIALOG. XI.

Ad Exercitia transitum. Ea diuisa, & primò dictum de Oneris exercitiis. Tulisse cibos, vallos, sarcinas, præter arma.

SED heus, vel nunc denique Labyrinthum hunc euasimus, & ventum ad *Exercitia*, alteram Disciplinæ partem. Pergimus, an proferimus? longiuscula enim est, & licebit Augurum verbo, *Alio die.* Hoc magis, quod dum castra & Vigilias ambimus, vrbem ambiuimus, & ad locum venimus vnde digressi. Ergóne domum? quid rides? AVD. Nam tu mihi facere, quod fœminæ in amantes, videris. LIPS. Quâ caussâ? AVD. Subducere te paullùm, vt magis incites. Quid autem opus? famem meam vides, quæ ipsâ auditione crescit. Res enim magis magísque allicit. & vt in puteis quò plus sumitur, melior dulciórque aqua euadit: sic in hac militari re, ad meum quidem gustum. Perge, & suggere. LIPS. Sed enim ipse puteus noster deficit, Polybius inquam: nec ille de Exercitiis verbum. AVD. Tu Polybius esto, & è pectore isto prome. Ibi quoque Musarum fontes saliunt. LIPS. Theatrum hoc, vt video, iterùm reserandum est, & fabella tota pergenda. Ergo porrò ambulemus paullùm, vel extra hanc vrbem. De exercitiis autem vt ordine dicam, triplicia ea facio: *Oneris, Operis, Armorum.* De primis, succurrit M. Tullium aliquid scripsisse, quod vsui erit, & pro Polybio vicarium hunc dabo. Verba sunt è Tusculanâ secundâ, cùm laborem dilaudat & commendat ab exemplo militari.

Nostri exercitus primùm, vnde nomen habeant, vides. CICERO

» *deinde quis labor & quantus Agminis? Ferre plus dimi-*
» *diati mensis cibaria, ferre siquid ad vsum velint, ferre*
» *vallum. Nam scutum, gladium, galeam nostri milites*
» *in onere non plus numerant, quàm humeros, lacertos, ma-*
» *nus. Arma enim membra esse militis dicunt, quæ quidem*
» *ita geruntur aptè, vt si vsus foret, abiectis oneribus, ex-*
» *peditis armis vt membris pugnare poßint.*

Romani laboriosissimi Pleraque hîc omnia, quæ ad *Oneris* exercitia spectant; vsurpata Romanis præter & supra plerasque gentes. Quid simile vsquam, quale hîc legis, & audies? Atque eius rei fructus, indurescere, & corpus habere cuique labori ferendo. *Facti tolerare.* Plutarchus quidem de Romanis nostris tradidit, *eos* In Mario. *sic fuisse laboribus suetos factosq́ue* (διαπόνους vno verbo) *vt nec sudantem, nec suspirantem quemquam cerneres: idq́ue in diuturnâ illâ pugnâ cum Cimbris magno æstu & acri concursu, Q. Catulum notasse, & ad Senatum sic scripsisse.*

Lib. II. cap. I. » *Nostri exercitus vnde nomen.*] Clarum, quòd ab exercendo. Vegetius: *Exercitus ex re ipsâ atque opere exercitij nomen accepit.* *Fructus exercitij.* Varro: *Exercitus, quòd exercitando fit melior.* Planè melior, fortiorque. Hippocrates: Lib. II. de Diæta. οἱ γὰρ ἀγύμναστοι τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ παντὸς κοπιῶσι πόνου: *Inexercitati homines ab omni labore fatigantur.* Et idem generatim prolocutus: Ῥαθυμίη Ibid. ὑγραίνει, καὶ ἀσθενὲς τὸ σῶμα ποιέει. πόνος δὲ ξηραίνει, καὶ τὸ σῶμα ἰσχυρὸν ποιέει: *Desidia humectat, & imbecillum corpus fluidumq́ue reddit; labor siccat, & robustum strictumq́ue corpus facit.*

» *Qui labor & quantus agminis.*] Alia enim exercitia omittit, illa sola agminis, id est Oneris diducit. Quæ profectò magna, & Virgilij verbo, pænè iniusta. Ille sic de istâ re:

III. Geor.
Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce viam dum carpit, & ante
Hosti expectatum positus stat in ordine castris.

Lib. XI. cap. III. Eius exemplo Fabius: *Assueta gymnasiis & oleo corpora, quamlibet sint* *Onera in Fasce.* *in suis certaminibus speciosa atque robusta, si militare iter fascesq́ue & vigilias imperes, deficiant & quærant vnctores suos.* Fasces & ipse dixit, quia sic alligatas ferebant velut in fascem sarcinas: & malè atque imperitè, qui hîc *Falces.*

» *Ferre plus dimidiati mensis cibaria.*] Quattuor Oneris genera mili- *Cibos ferunt.* tibus imponit, *Cibum, Vtensilia, Vallum, Arma.* De cibo, ait, *Ferre plus* Lib. XLIIII. *dimidiati mensis.* Omnino *plus:* & sæpe etiam totius mensis. Liuius: *Præterea dimisso Consul, menstruum iusso milite secum ferre, profectus est.* Idem Lib. LVII in Epitoma, de Scipione Numantino: *Militem triginta dierum frumen-* II. Ciuil. *tum ferre cogebat.* Paullò minus in Cæsare de Afranianis: *Frumenti copiam legionarij nonnullam habebant, quòd dierum vigintiduorum ab Ilerdâ*

frumen-

frumentum iussi erant efferre: cetrati auxiliaresq́ue nullam, quorum erant & facultates ad parandum exiguæ, & corpora insueta ad onera portanda. Tot dierum portasse legionarios vides, sed solos: auxiliares, inquit, insoliti *Auxiliares* erant & rudes ferendi. Mansit hæc durities etiam molliore æuo, & in *non ferunt.* Principum inferiorum rebus onera ista legis. In Alexandro Lampridij: *Milites expeditionis tempore sic disposuit, vt in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem, vt solent, dierum, nisi in barbarico: quamuis & illic mulis eos & camelis adiuuerit.* En illo quoque æuo septemdecim dierum (id est, *plus dimidiati mensis*, vt in Cicerone) cibaria ferebant: idque etiam inter socios & amicos. nisi quod remisit & laxauit paullùm Alexander. Remisit, sed non dissoluit. nam & posteà dierum hunc numerum reperio in Ammiano: *Tutum ex annonâ decem* Lib. XVII. *& septem dierum, quam in expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles.* Sed an isto æuo frumentum ipsum datum & latum, an verò panis excoctus, quem Buccellatum (quia sectus in bucceas) vocabant, ambi- *Buccellatũ* go: imò potiùs iste. Spartianus in Piscennio: *Pistores sequi expeditionem* *ferunt.* *prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes, contentos esse.* Dat intellegi, Buccellatum communem cibum fuisse: sed delicatiores quosdam asperitatem illam aut siccitatem refugisse, & habuisse in exercitu pistores ad panem recentem. Ille vetuit, & iussit milites, imò & omnes (Legatos, Duces, honestiores) eo cum aliis vti. Ammianus in Iuliani rebus: *Viginti dierum frumentum ad vsus diuturnitatem excoctum, Buccellatum, vt vulgò appellant, humeris imposuit libentium militum.* Atque vt verum fatear, posterior ista ratio veteri vtilior & prior: quia ponderis minus, in mensurâ & modo eodem frumenti. Procopius de Iohanne quodam Præfecto Prætorij sub Iustiniano: *Panem qui in exercitu fertur, bis est* Lib. I. Bel. *consuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, neu citò cor-* Vandal. *rumpi posset: verùm eumdem pondere à primo deficere, pro quartâ minimùm parte, necessum est.* Addit deinde, varum & vafrum illum Iohannem, *vt pondus hoc lucri sibi faceret, nec sumptus tamen ad ignem adderet, panem hunc in balneis iussisse siccari, vt in speciem coctus videretur: sed eumdem in naues illatum (maritima tunc fortè expeditio erat) statim in farinam solutum, eámque olidam & rancidam, cuius esu milites inciderunt in morbos.* Sed panis igitur talis, *bis* inquam *coctus*: quod nomen hodie *Bis coctus* retinet, atque ita olim Græcis. Δίπυρον enim dicebant, *bis ignitum.* Sui- *panis.* das: Δίπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς: *Biscoctus panis, qui Romanis dicitur Paxamas.* Intellegit Greculos illos Romanos in imperio Byzantino, qui sic dixêre: siue *Paxamadium*, vt in Leone Imp. lego: *Com-* Cap. X. *meatus paxamadij siue biscocti habeas viginti aut triginta libras.* Fragmentum super hoc pane in eodem Suidâ est incerti scriptoris: Σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν, ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο: *Saccos pelliceos in humeris ferentes, in quibus nihil aliud* *Cibi in pe-* *quàm panes biscoctos domi imposuerant, abibant.* Simile olim, quod ad sac- *ris aut sac-* *cis.* cos, quas πήρας, *peras* Polybius appellat. Eius quoque hoc fragmentum:

Μήδ'

Μήδ' ἐπὶ ὑποζυγίων, ἀλλ' ἐν πήραις δέχ' ἡμερῶν ἔχειν ἐφόδια: *Neque in iumentis, sed in saccis decem dierum habere cibaria.* Atque habes de onere frumenti. AVD. Quæro. ipsius olim frumenti an farinæ? LIPS. De frumento memini legere tantùm. AVD. Vnde igitur panis, cùm opus, & qui comminuebant? LIPS. Aut tundebant pinsebantque, aut molis manuariis frangebant. Certè istas quoque inter instrumenta militaria fuisse, & comitatas castra, dicas ex Liuio. apud quem varij Italiæ populi Scipioni ituro in Africam conferunt, *scuta, galeas, hastas, secures, rutra, falces, alueolos, molas.* Sed & Plutarchus auctor, Antonij exercitum è Parthiâ reducem, fame tentatum, *quòd ægrè frumentari liceret, & desiderentur molis: quæ relictæ omissæque fuerant, iumentis partim mortuis, partim ad ægros ferendos translatis.* Ergo & in Iumentis hæc ferebantur.

Molæ in exercitu.

Lib. XXIX.

» *Ferre siquid ad vsum velint.*] Hæc sunt, quæ Vtensilia dixi. quæ illa? Partem eorum Iosephus dat: *Ferunt,* inquit, Romani pedites *hastam & scutum:* Πρὸς δὲ τούτοις, πρίονα καὶ κόφινον, ἄμην τε καὶ πέλεκυν. πρὸς δὲ, ἱμάντα καὶ δρέπανον καὶ ἅλυσιν: *Præter ista, serram, & corbem, rutrum, & securim; amplius, lorum, falcem, & catenam.* Multa sanè hæc onera, & pertinent pleraque ad lignandum, pabulandum, muniendum: postremum, id est *Catena,* ad captiuos vinciendos. Sed tu me respicis, & vultu rogas an hæc tulerint omnia? Ista, & plura etiam. nam vbi olla, veru, & talia ad victum? Atqui tulisse ista cùm Appianus in Ibericis dicit, tum ipsa res vult, & monumenta antiqua ostendunt. In columnâ Traiani militem sic videas:

Vtensilia Romanorũ.

" *Ferre vallum.*] Tertium id onus. Sed vallum, an vallos tulere? Sæpè *Vallorum*
& plurimùm vallos. In Liuio de septenis, vbi Scipio disciplinam refor- *numerus.*
mat ad Numantiam: *Triginta dierum frumentum ac septenos vallos ferre* Epit. LVII.
cogebat. In eodem de duodenis. *Armati cum cibariis in quinque dies, val-* Lib. III.
lisq; duodenis Martio in campo adessent. Sed hæc rariora: ex vsu & more
fuit, ferre ternos aut quaternos. Ipse Polybius, vbi ex professo de Vallis,
libro XVII. Εἷς ἀνὴρ φέρει τρεῖς καὶ τέτταρας συνθεὶς ἐπ' ἀλλήλους: *Vnus vir*
fert tres aut quattuor, simul eos componens. Isti autem ferebantur, vt sta- *Eorum*
tim liceret vallare se & munire, si castra subitò locanda, aut alia neces- *vtilitas.*
sitas esset. Cogita numerum militum, qui fuêre in Consulari exercitu
supra *sedecim millia:* ter aut quater tot vallos: profectò densa & firma
munitio statim strui potuit, contra equitem peditemq;. Ita nec in agmi-
ne, facile fuit eos opprimere aut dissipare.

" *Nam scutum, galeam.*] Quartum onus, Arma. Imò non onus, ait *Arma pro*
Cicero, & habent milites quasi sua membra. Tale de Annibalis vetera- *membris.*
no milite Silius, aspectu & imitatione non dubiâ Ciceronis:

Ac ne nocte quidem clypeive ensésve reposti, Lib. XI.
Non pharetræ aut iacula, & pro membris arma fuêre.

Simile Hegesippus, apud quem sic Romani: *Aliis arma oneri sunt, nobis* Lib. III.
integumento, quia vsu leuantur. Sed addit Cicero, *aptè gesta fuisse.* quod
videre est in imagine suprà positâ è columnâ Traiani. Pendet galea ab *Ratio ge-*
dextro humero ad pectus; scutum in sinistrâ; in eadem, pertica cum sar- *rendorum.*
cinis. Polybius tamen ait, *scutum ab humeris loro reuinctum pependisse,* Lib. XVII.
manibus tulisse pila & vallos. Sed Galea cur non in capite? id quoque ad
duritiem, vt incederent eo nudo. Sed tu quid ad ista? siles? AVD. Stu-
pore quidem defixus: Tot & talia vt vir vnus tulerit? mihi non vir, sed
iumentum. LIPS. Rectissimè dicis. & sic Iosephus comparat, qui scri-
bit ὀλίγον ἀποδεῖν τῶν ἀχθοφορούντων ὀρέων τὸν πεζόν: *Parum abesse à mulis sarci-*
nariis peditem Romanum. Itaque & *Mulos* ioco etiam vocabant, an *Romani*
ipsos milites, an Furculas eorum? Festus: *Muli Mariani dici solebant* *muli.*
C. Marij instituto, cuius milites in furcâ interpositâ tabellâ, varicosiùs one-
ra sua portare adsueuerant. Frontinus: *C. Marius recidendorum impedi-* Lib. IIII.
mentorum gratiâ, quibus maximè agmen oneratur, vasa & cibaria militum cap. I.
in fasciculos aptata furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis re-
quies esset. Vnde & in prouerbium tractum est, Muli Mariani. Tales istas
Furculas appellarunt *Aerumnulas:* quod Festus in eâ voce notat. Et sic *Onusti diu*
quidem onusti milites, quod admirationem tuam intendat, iter grande *ambulant.*
sæpe conficiebant. Vegetius tirones suos adsuefacit, *pondus baiulare v-* Lib. I.
*que ad * sexaginta libras, & iter facere gradu militari: quibus in arduis ex-* cap. XIX.
peditionibus, necessitas imminet, annonam pariter & arma portādi. Ait *gra-* * Credo in
du militari: qui scilicet grandior. atque ita quasi prouerbialiter Plautus: vetere onere plus fuisse.

Quin hinc metimur gradibus militariis?

Sed quod istud iter & quantum, dignum sit inquiri. Vegetius ita definit:
Horis quinque æstiuis, viginti millia passuum, militari gradu confici. Et sunt

O pro

Cæsaris celeritas. pro hoc modo, aut supra eum (vbi celeritate opus) exempla. Vt in Hirtio, de Cæsare, bello Africo: *Tertiâ vigiliâ egressus ab Agar, sedecim millia passuum nocte progressus, ad Thapsum castra ponit.* En tot illa millia conficit cum toto exercitu, nec sex totis horis, idque nocturnis, & (quod notes) æstiuis. Eæ autem sanè noctu breuiores, pro more Romano: atque hæc Aprili mense gesta. In ipso Cæsare, ad Gergouiam nuncio accepto de Æduorum defectione, post mediam noctem *legiones quattuor expeditas, & equitatum educit: passuum millia* XXV. *progressus,* agmen Æduorum conspicit, moratur, in deditionem accipit: *Tribusq; horis nocturnis exercitui ad quietem datis, summo studio militum, ante ortum solis, in castra redit.* Ita quinquaginta millia conficit à mediâ nocte ad diei alterius initium: sed, quod sanè mirum, rebus gerendis & hoste impeditus. Sed & idem Cæsar, periclitante Q. Cicerone, cùm M. Crassus horâ tertiâ diei aduenisset, *eo die circiter viginti millia passuum progreditur.* Nec longè aliter Macedones, de quibus Polyænus: *Philippus exercebat vnà cum armis trecenta sæpe stadia ambulare, ferentes galeas, peltas, ocreas, sarissas, & præterea commeatum, & quæcumque vasa cottidiani vsus.* Reddidi fideliter ipsa verba: & nónne hæc sunt milliaria *triginta septem* amplius? Vide & sarcinas, & arma, haud longè abeunt à duritiâ Romanâ. Imò verò in frumenti modo paria fecisse etiam lego, & menstruum tulisse. Frontinus: *Philippus cùm primùm exercitum constitueret, vehiculorum vsum omnibus interdixit. equitibus non amplius quàm singulos calones habere permisit, peditibus autem denis singulos, qui* molas & funes ferrent. In æstiua exeuntibus triginta dierum farinam collo portari imperauit.* O eximium regem, & dignum filiò Alexandro! cuius felicitas tamen & magnitudo fuit à virtute & seminibus paternis. Nec Macedones ista solùm, sed de Cattis Tacitus: *Omne robur in pedite. quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant.* Quin & Turcas hodie, *ollam æneam, scutellam, securim, igniarium, sacculum cum annonâ,* & talia quædam ferre, scimus per eos qui vidêre. Quid nostra ad hæc ignauia? refragatur, aut ridet: & tantùm ab onere ferendo absunt, vt vix sua arma, quid arma? imò vix sese ferant, & pedites etiam videas in equo vehi. Quàm malè memores dicti illius Scipionis! qui tales quosdam ignauos cùm in agmine suo vidisset, equis iussit detrahi, & addidit: *Nihil ab eo milite boni exspectandum, qui pedibus suis ambulare non posset:* Appianus in Ibericis. AVD. Quidquid adfers, non desino admirationis, nec video quî tot onera iis lata. LIPS. Commodè & facilè, sed doctore vsu. Nam à primo tirocinio condiscebant, & assiduò deinde vsurpabant. *Nihil autem est*, ait verè Vegetius, *quod non assidua meditatio facillimum reddat.* AVD. Sed quæro tamen, an non Serui iis & Iumenta? Si hæc fuerunt, quid opus illa ipsos ferre? LIPS. Respondebo distinctè. Habuêre seruos, sed nec multos, nec vulgò. Tribuni, Centuriones, & digniores militum habebant: gregarij non habebant. Sallustius, de Metello: *Ne lixæ exercitum sequerentur. ne miles gregarius in castris, néve in agmine, seruum aut iumentum haberet.* Vides

Macedones ad Romanã militiam.

Lib. IIII. cap. 1.

* Nota de molis, vt suprà.

Etiam Catti prisci.

Turpe militem in equo vehi.

Calones etiã pauci.

In Iug.

ampu-

amputata hæc adiumenta inertiæ, & neutrum gregariis licuisse. Sed addit idem etiam Sallustius: *ceteris arctè modum statuisse.* id est, dignioribus quoque præfinisse, vltra quos & quot non haberent. Nec aliter in veteri militiâ: in sequenti, hoc & alia solutiora. Tacitus de Vitelliano exercitu: *Sexaginta millia armatorum sequebantur licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior.* Grandis numerus, & supra ipsum militum: quod probo nostro Censori non probum, & inter corruptelas militiæ habet. Iosephus tamen aliter, qui de numerosis istis calonibus recenset, & parte aliquâ probat. *Erant*, inquit, *Vespasiano ad sexaginta millia militum, præter calones, qui multi admodum sequebantur, vsu & peritiâ militari vix infra dominos ponendi. Nam & in pace, assiduè exercitiis eorum intersunt; & in bello cum iis versantur & periclitantur. adeò vt nec peritiâ nec robore à quoquam, nisi à solis dominis vincantur. In quo admirari est Romanorum prudentiam, qui famulos ita assuefaciunt & instituunt, vt non solùm ad vitæ officia, sed ad belli munia sint apti.* Discis ex eo Calones istos grandiores fuisse, & bello quoque bonos. quod Iosephus laudat & prudentiæ ascribit; me dissentiente, qui puto turbam hanc semper corrumpendæ disciplinæ esse. Sed de seruis tantùm est: à quibus *Lixæ* diuersi, qui velut negotiatores, quęstus sui caussâ castra sequebantur. De quibus aliâs. Nûc de Iumentis. dico, ea quoque in castris plura fuisse, sed gregariis militibus non nisi ad vsum communem: nempe vt tentoria, vt molas, & si quid tale ferrét. Digniores, sibi quædam habuêre & ad proprium vsum. Reperies & his & vehiculis modum etiam positum: imò rarenter vehiculis eos vsos. quia hæc scilicet impediunt aut morantur iter, præsertim per angusta aut confragosa. Mei iudicij si quid est, malim & in nostrâ militiâ frequentiora iumenta *Sagmaria* esse, quàm currus: excipio quod ad Tormentorum vecturam.

Postià increbuerunt. *II. Hist.* *Calones illi militares planè.* *Iumenta multa publica.*

DIALOG. XII.

De Agmine toto. tum de metatione castrorum, & metatoribus.

SED illud etiam opportunè hîc monebo (non enim ad lancem aut dimensum verba damus) compositos & ordinatos sub his oneribus iuisse, nec viæ tantùm sed pugnæ aptos. Mira eorum hîc prouidentia & dispositio, quam licet è Polybio cognoscas. Puer librum reddito, & tu legito: ego paullùm hîc consido.

Τὰς δ' ἐκ τῆς παρεμβολῆς ἀναστρατοπεδείας ποιοῦνται τὸν τρόπον τοῦτον. ὅταν τὸ πρῶτον σημήνῃ, καταλύουσι τὰς σκηνὰς, καὶ συντιθέασι τὰ φορτία πάντες.

E castris suis discedunt hunc in modum. Cùm primum signum datum est, tabernacula sua detendunt, & sarcinas componunt omnes. POLYB.

οὔτε δὲ καθελεῖν ἔξεστιν, οὔτ' ἀναστῆσαι πρότερον οὐδενὶ τῆς τῶν χιλιάρχων καὶ τοῦ στρατηγοῦ σκηνῆς. ὅταν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατιθέασι τὰ σκευοφόρα τοῖς ὑποζυγίοις. ἐπὰν δὲ τὸ τρίτον σημήνῃ, προάγειν δεῖ τοὺς πρώτους, καὶ κινεῖν τὴν ὅλην παρεμβολήν. εἰς μὲν οὖν τὴν πρωτοπορείαν, ὡς ἐπίπαν, τάττουσι τοὺς ἐπιλέκτους. τούτοις δὲ τὸ τῶν συμμάχων δεξιὸν ἐπιβάλλει κέρας. ἑξῆς δὲ τούτοις ἕπεται τὰ τῶν προειρημένων ὑποζύγια. τῇ δὲ τούτων πορείᾳ τὸ πρῶτον τῶν ῥωμαϊκῶν ἀκολουθεῖ στρατόπεδον, ἔχον ὄπισθεν τὴν ἰδίαν ἀποσκευήν. ἔπειτα κατακολουθεῖ τὸ δεύτερον στρατόπεδον, ἑπομένων αὐτῷ τῶν ἰδίων ὑποζυγίων, καὶ τῆς τῶν συμμάχων ἀποσκευῆς, τῶν ἀπὸ τῆς οὐραγίας τεταγμένων. τελευταῖον γὰρ ἐν τῇ πορείᾳ τάττεται τὸ τῶν συμμάχων εὐώνυμον κέρας. οἱ δ' ἱππεῖς ποτὲ μὲν ἀπουραγοῦσι τοῖς αὑτῶν ἕκαστοι μέρεσι, ποτὲ δὲ παρὰ τὰ ὑποζύγια πλάγιοι παραπορεύονται, συνέχοντες ταῦτα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν τούτοις παρασκευάζοντες. προσδοκίας δ' οὔσης κατὰ τὴν οὐραγίαν, τὰ μὲν ἄλλα

Sed nec detrahere, nec constituere cuiquam tabernaculũ fas, priusquam Tribunorum & Imperatoris erigatur deponatúrue. Cùm verò secundum signũ sonuit, imponunt sarcinas iumentis. Cùm tertium, procedere oportet primos & mouere tota castra. Ad primũ autẽ agmen plerumq; ponunt Extraordinarios. his succedit sociorũ cornu Dextrum. Post istos sequũtur iumenta prædictorũ. Horum agmini succedit & consequitur Romana prima legio, à tergo habens vasa sua & impedimenta: tum secunda legio, cui subsequũtur iumenta sua, & sociorũ item impedimenta, qui ad tergum locati sunt. Vltimum enim in agmine est sociorũ cornu Sinistrum. Equites porrò interdum à tergo sunt quisque suæ parti, interdum ad latera iumentis adequitant, continentes & coërcentes ea & securitatem item præstantes. Cùm autem suspicio à tergo est, reliqua quidem

eodem

παρ' αὐτοῖς τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. αὐτοὶ δ' οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι, τὴν οὐραγίαν ἀντὶ τῆς πρωτοπορείας μεταλαμβάνουσι. παρὰ δὲ μίαν ἡμέραν τὰ μὲν ἡγεῖται τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν κεράτων, τὰ δ' αὐτὰ πάλιν ἕπεται ταῦτα κατόπιν, ἵνα τοῦ περὶ τὰς ὑδρείας καὶ σιτολογίας ἀκεραιότητος πάντες ἐπίσης κοινωνῶσι, μεταλαμβάνοντες ἀεὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πρωτοπορείας ἐναλλὰξ τάξιν. χρῶνται δὲ καὶ ἑτέρῳ γένει πορείας ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι τῶν καιρῶν, ἐὰν διαπεπταμένους ἔχωσι τόπους. ἄγουσι γὰρ τριφαλαγγίαν παράλληλον τῶν ἀστάτων καὶ πριγκίπων καὶ τριαρίων, τάττοντες τὰ τῶν ἡγουμένων σημαιῶν ὑποζύγια πρὸ πάντων. ἐπὶ δὲ ταῖς πρώταις σημαίαις τὰ τῶν δευτέρων. ἐπὶ δὲ ταῖς δευτέραις τὰ τῶν τρίτων. καὶ κατὰ λόγον οὕτως ἐναλλὰξ ἀεὶ τιθέντες τὰ ὑποζύγια ταῖς σημαίαις. οὕτω δὲ συντάξαντες τὴν πορείαν, ἐπειδὰν προσπίπτῃ τι τῶν δεινῶν, ποτὲ μὲν παρ' ἀσπίδα κλίναντες, ποτὲ δ' ἐπὶ δόρυ προσάγουσι τὰς σημαίας ἐκ τῶν ὑποζυ-

eodem modo atq; ordine manent, ipsi tantùm Extraordinarij pro frõte tergum curãt, eóque traducuntur: alternis autem diebus altera legio & alterum cornu præcedunt, eademq; rursus sequuntur. vt commodi scilicet, quod ex aquatione aut pabulatione integrâ & illibatâ euenit, æqualiter omnes participes fiant, mutantes semper ordinem, vt alternatim primi incedant. Vtũtur & alio genere agminis tẽporibus intutis, cùm patentes habẽt locos. Ducunt enim triplicem phalangẽ siue aciem æquidistantem, Hastatorum, Principum, Triariorum, iumenta primorum manipulorũ omnibus præponẽtes; post autem primos manipulos, iumenta secundorũ; post secundos, tertiorum: atque hoc modo semper alternatim iumenta collocantes. Ita agmine constituto, siquid hostile incidit, aliàs ad scutum inclinantes, aliàs ad hastam, producunt manipulos ex iumẽtis & impedi-

γίων πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαν. λοιπὸν ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ μιᾷ κινήσει τὸ μὲν τῶν ὁπλιτῶν σύστημα λαμβάνει παρατάξεως διάθεσιν, ἐὰν μήποτε προσεξελίξαι δέῃ τοὺς ἀστάτους, τότε τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν παρεπομένων τούτοις πλῆθος ὑπὸ τοὺς παρατεταγμένους ὑπεσταλκὸς ἔχει τὴν καθήκουσαν χώραν πρὸς τὸν κίνδυνον. ὅταν δὲ κατὰ τὰς πορείας ἐγγίζωσι στρατοπεδεύειν, προπορεύονται χιλίαρχος καὶ τῶν ταξιάρχων οἱ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἀεὶ προχειριζόμενοι. οἵτινες ἐπειδὰν συνθεάσωνται τὸν ὅλον τόπον, οὗ δεῖ στρατοπεδεύειν, ἐν αὐτῷ τούτῳ πρῶτον μὲν διέλαβον τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, οὗ δεήσει θεῖναι κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, καὶ παρὰ ποίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευρὰν τῆς περὶ τὴν σκηνὴν περιστάσεως παρεμβαλεῖν τὰ στρατόπεδα. τούτων δὲ προκριθέντων, διαμετρεῖται τὴν περίστασιν τῆς σκηνῆς. μετὰ δὲ ταῦτα τὴν εὐθεῖαν, ἐφ' ἧς αἱ σκηναὶ τίθενται τῶν χιλιάρχων. ἑξῆς δὲ τὴν ταύτης παράλληλον, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὰ στρατόπεδα παρεμβαλεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐπὶ θάτερα μέρη ταῖς τῆς σκηνῆς καταμετρήσαντο γραμμαῖς, περὶ ὧν

*pedimentis in hostium aspectum. Ceterùm breui tempore armatorum corpus accipit pugnæ ordinem: nisi quòd euoluere Hastatos oporteat, & iumenta ac subsequentem iis multitudinem * habere conuenientem locum ad discrimen. Cùm verò appropinquauerint vbi castra ponenda, praeunt Tribunus & Centurionum illi, qui ad hoc munus semper electi sunt. Hi cùm totum locum conspexerint vbi metari oportet, in eo primum capiunt & designant Prætoriũ, vbi id ponere oportebit iuxta ea quæ diximus: & ad quod latus aspectumq́; loci Prætorio adiacentis ponere legiones. His electis & captis, dimetiuntur Prætorij ambitum: deinde lineam rectam, ad quam tabernacula Tribunorum locantur: tum aliam lineam æquidistantem, à quâ incipiunt metari legiones. Consimiliter & latera vtrimque ad Prætorium dimetiuntur & describunt lineis, de quibus*

* In Græco lego: ἔχειν.

ὑπεδείξαμεν ἄρτι διὰ πλειόνων κατὰ μέρος. γινομένων δὲ τούτων ἐν βραχεῖ χρόνῳ, διὰ τὸ ῥαδίαν εἶναι τὴν καταμέτρησιν, ὡς ἀπὸ πάντων ὡρισμένων καὶ συνήθων ὄντων διαστημάτων. μετὰ δὲ ταῦτα σημαίαν ἐπῆξαν μίαν μὲν τὴν πρώτην, ἐν ᾧ δεῖ τόπῳ τίθεσθαι τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, δευτέραν δὲ τὴν ἐπὶ τῆς προκριθείσης πλευρᾶς, τρίτην ἐπὶ μέσης τῆς γραμμῆς, ἐφ᾽ ἧς οἱ χιλίαρχοι σκηνοῦσι, τετάρτην παρεντίθενται τὰ στρατόπεδα. καὶ ταύτας μὲν ποιοῦσι φοινικᾶς, τὴν δὲ τοῦ στρατηγοῦ λευκήν, τὰ δ᾽ ἐπὶ θάτερα ποτὲ μὲν ψιλὰ δόρατα πηγνύουσι, ποτὲ δὲ σημαίας ἐκ τῶν ἄλλων χρωμάτων. γινομένων δὲ τούτων, ἑξῆς τὰς ῥύμας διεμέτρησαν, καὶ δόρατα κατέπηξαν ἐφ᾽ ἑκάστης ῥύμης, ἐξ ὧν εἰκότως ὅταν ἐγγίσῃ τὰ στρατόπεδα κατὰ τὰς πορείας, καὶ γίνετ᾽ εὐσύνοπτος ὁ τόπος τῆς παρεμβολῆς, εὐθέως ἅπαντα γίνεται πᾶσι γνώριμα, τεκμαιρομένοις καὶ συλλογιζομένοις ἀπὸ τῆς τοῦ στρατηγοῦ σημαίας. λοιπὸν ἑκάστου σαφῶς γινώσκοντος ἐν ποίᾳ ῥύμῃ, καὶ ποίῳ τόπῳ τῆς ῥύμης σκηνοῖ, διὰ τὸ πάντας ἀεὶ τὸν αὐτὸν τόπον ἐπέχειν τῆς στρατοπεδείας. γίνεταί τι παραπλήσιον οἷον ὅταν εἰς

bus diximus vbertim & distinctè. His in breui absolutis, quoniam facilis dimensio, omnibus interuallis definitis iamantè & consuetis: tum Vexillum defigunt, vnum quidem & primum in loco vbi Prætorium ponendum; secundum in latere electo; tertium in mediâ lineâ vbi Tribuni tendunt; quartum, vbi legiones. Et hæc quidem faciunt punicea, illud autem Imperatoris album: ad latera porrò interdum tenues hastas defigunt, interdum vexilla coloris alterius. His factis, Strigas dimetiũtur, & hastas in quaque eâ defigunt: è quibus, cùm appropinquarunt copiæ & in conspectu habent castra, statim omnia omnibus innotescunt, indicio & ratiocinio vsis à Prætorij signo. Et cùm quisque sciat in quâ Strigâ, & quâ parte tendat, (semper enim in eâdem:) fit quiddam simile, vt si exercitus in notam & suam vrbem

πόλιν εἰσίῃ στρατόπεδον ἐγχώριον. καὶ γὰρ ἐκεῖ διακλίναντας ἀπὸ τῶν πυλῶν, εὐθέως ἕκαστοι προάγουσι, καὶ παραγίνονται πρὸς τὰς ἰδίας οἰκήσεις ἀδιαπτώτως, διὰ τὸ καθόλου καὶ κατὰ μέρος γινώσκειν, ποῦ τῆς πόλεώς ἐστιν αὐτοῖς ἡ κατάλυσις. τὸ δὲ παραπλήσιον τούτοις καὶ περὶ τὰς ῥωμαϊκὰς συμβαίνει στρατοπεδείας, ἧ καὶ δοκοῦσι ῥωμαῖοι καταδιώκοντες τὴν ἐν τούτοις εὐχέρειαν, τὴν ἐναντίαν ὁδὸν πορεύεσθαι τοῖς ἕλλησι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. οἱ μὲν γὰρ ἕλληνες ἐν τῷ στρατοπεδεύειν ἡγοῦνται κυριώτατον τὸ κατακολουθεῖν ταῖς ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων ὀχυρότησιν, ἅμα μὲν ἐκκλίνοντες τὴν περὶ τὰς ταφρείας ταλαιπωρίαν, ἅμα δὲ νομίζοντες οὐχ ὁμοίας εἶναι τὰς χειροποιήτους ἀσφαλείας, ταῖς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τῶν τόπων ὑπαρχούσαις ὀχυρότησιν. διὸ καὶ κατά τε τὴν τῆς ὅλης παρεμβολῆς θέσιν, πᾶν ἀναγκάζονται σχῆμα μεταλαμβάνειν, ἑπόμενοι τοῖς τόποις, τά τε μέρη μεταλλάττειν ἄλλο τε πρὸς ἀλλήλοις καὶ κατ' ἀλλήλους τόπους. ἐξ ὧν ἀνάστατον ὑπάρχειν συμβαίνει καὶ τὸν κατ' ἰδίαν, καὶ τὸν κατὰ μέρος ἑκάστῳ τόπον τῆς στρατοπεδείας. ῥωμαῖοι

vrbem ingrediatur. Illic enim statim à portis declinantes procedunt, & quisq; veniunt ad suas ædes sine ambage aut errore: quoniã & vniuersè & in parte cognoscunt, qua regione vrbis iis diuertendum. Simile igitur & in Romanis metationibus euenit: eoq; videntur Romani, facilitatem hanc spectantes, cõtrariam Græcis hac in parte viam instituisse. Græci enim in metatione præcipuum censent, sequi & captare ex ipsis locis firmitatem: simul & laborem muniendi detractantes, tum & censentes haud pares esse naturalibus manufactis munitiones. Itaque & in vniuersâ castrorum positurâ, quamlibet formam assumunt necessariò, locis obsequentes, & partes ipsas commutant aliter atque aliter pro situ. E quibus incertum accidit locum esse & priuatim cuique & in partibus aßignandum. Romani verò

δὲ τὴν περὶ τὰς τάφρεις ταλαιπωρίαν, καὶ τἄλλα τὰ παρεπόμενα τούτοις ὑπομένειν αἱροῦνται χάριν τῆς εὐχερείας, καὶ τὸ γνώριμον καὶ μίαν ἔχειν καὶ τὴν αὐτὴν ἀεὶ παρεμβολήν.	*verò illam quæ circa foſſas eſt ærumnam & laborem, quæq; alia adhærent, ſubire eligunt, cauſsâ facilitatis & aptitudinis, & vt notam atque vnicam eandémque ſemper habeant metationem.*

Pluſcula hæc verba ſunt, & ideò in pleriſque clara. Summa eorum eſt (vtiliter enim contraham:) duplex genus agminis eſſe. Prius commune, & cùm ſine motu incedunt: quod eſt tale. Præeunt & exeunt *Extraordinarij*, & agmen ducunt. Cur illi? quia portæ Prætoriæ vicini, per quam ferè egreſſus: atque etiam quia ordine pænè illo exeunt, quo metati. Secundi, *Cornu Dextrum* Sociorum: tertij, *prima legio*: quarti, *ſecunda*; vltimi, *læuum cornu*. Ad latera *equites*, aut quiſque poſt ſuorum agmen: id eſt, Sociorum poſt ſocios, Romani poſt legiones. Habet enim quæque legio ſuam Alam, & item Cornu. Media his ſingulis ordinibus ſunt impedimenta. Si conſideras, pulcher eſt, & pænè idem qui caſtrorum ordo: præſertim cùm equites medij incedunt. Alterum genus non ita commune, & cùm in hoſtico, & vicino periculo incedunt. Eſt tale. Præeunt impedimenta Haſtatorum, ipſi ſequuntur: tum iterùm impedimenta Principum, & mox ipſi: idem in Triariis. Eſt igitur tum quaſi compoſita ad pugnam acies, niſi quòd euoluere ſe oportet ab impedimentis: quod fit, ad latus alterum declinando, & in hoſtem eundo, illis (impedimenta dico) ſubſiſtentibus, aut retrò ſubductis. Summatim hæc ſententia: niſi quòd adtexit de ratione metandi & delineandi caſtra. Nunc verba luſtremus. Ait: *Duplex agmen.*

» *Cùm primum ſignum datum eſt.*] Id *Itinerarium ſonare* Ammianus dixit: *Extractâ quiete nocturnâ, itinerarium ſonare lituos iubet.* Ad primum autem hoc ſignum vaſa colligantur, & ad ſecundum mulis imponuntur, vt mox in Ioſepho. Inde ſerui apud Plautum dictio: *Cor colligatis vaſis exſpectat meum.* *Claſsicum ad iter.* L.b.xxiiii

» *Cùm tertium.*] Nota ergo ter ſonuiſſe ſignum, vt nihil trepidè aut confusè: & cuique ſigno actionem ſuam adnexam. Ioſephus ita prorſus: *Ter ſignum ſonuit.*
Ἐξιέναι δὲ τοῦ στρατοπέδου δέον, ὑποσημαίνει μὲν ἡ σάλπιγξ, ἠρεμεῖ δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ ἅμα νεύματι τὰς μὲν σκηνὰς ἀναιροῦσιν, πάντα δὲ ἐξαρτύονται πρὸς τὴν ἔξοδον. πάλιν δὲ αἱ σάλπιγγες ὑποσημαίνουσιν παρεσκευάσθαι. οἱ δὲ ἐν τάχει τοῖς τε ὀρεῦσι καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπιθέντες τὴν ἀποσκευὴν, ἑστᾶσιν ὥσπερ ἐφ' ὕσπληγος ἐξορμᾶν ἕτοιμοι, ὑποπιμπρᾶσί τε ἤδη τὴν παρεμβολὴν, ὡς αὐτοῖς μὲν ῥᾴδιον ἐκεῖ πάλιν τειχίσασθαι, μὴ γένοιτο δὲ ἐκεῖνό ποτε τοῖς πολεμίοις χρήσιμον. καὶ τρίτον δὲ ὁμῶς αἱ σάλπιγγες προσημαίνουσι τὴν ἔξοδον, ἐπισπέρχοντες τοὺς δι' αἰ-

τίαν τινὰ βραδυνόντας, ὡς μή τις ἀπολειφθείη τάξεως. ὅτε κήρυξ δεξιὸς τῷ πολεμάρχῳ παραστὰς, εἰ πρὸς πόλεμον εἰσὶν ἕτοιμοι τῇ πατρίῳ γλώσσῃ τρὶς ἀναπυνθάνεται, κἀκεῖνοι τοσαυτάκις ἀντιβοῶσι μέγα τι καὶ πρόθυμον, ἕτοιμοι λέγοντες. φθάνουσί τε τὸν ἐπερωτῶντα, καί τινος ἀρηΐου πνεύματος ὑποπιμπλάμενοι, τῇ βοῇ συνεξαίρουσι τὰς δεξιάς. ἔπειτα προϊόντες ὁδεύουσιν ἡσυχῇ, καὶ μετὰ κόσμου πάντες, ὥσπερ ἐν πολέμῳ τὴν ἰδίαν τάξιν ἕκαστος φυλάσσων: *Cùm castris egrediendum est, significat quidem id Tuba, nemo autem quiescit, sed vel solo nutu moniti (*fortasse in Græco meliùs ἅμα πνεύματι, quod esset, *vnà cum tubæ flatu & spiritu) tabernacula tollunt, atque omnia ad exitum aptantur. Iterùm verò tubæ significant paratos esse. atque illi mulis & vehiculis imponentes impedimenta, stant velut in carceribus exire parati & auidi: incendunt verò tunc sua castra, vt quibus facile est iterùm ea construere, & ne hostibus quandoque ea vsui sint. Et simul tertiò tubæ dant signum, quæ vrgēt & excitant ob caussam aliquam tardantes, nequis ordinem deserat. At præco dexter Imperatori adsistens, an ad bellum parati sint, patrio sermone ter percunctatur: atque illi toties contrà acclamant altâ & alacri voce, paratos se esse. Occupant autem & præueniunt interrogantem, & Martiali quodam spiritu repleti vnà cum voce dextras attollunt. Tum progredientes viā faciunt, silentio & quietè, decenter omnes, tamquam in bello, proprium ordinem asseruantes.* Pulchrè ista narrat & explicatè; vt pleraque ille scriptor, mente & iudicio bonus. Sed ait in primo signo σάλπιγγα siue *Tubam* singulariter sonuisse: in altero tertioque, σάλπιγγας, *Tubas*. Et credo sic fuisse: ac secundò tertioq; classicum cecinisse. Nam etsi in Iosepho σάλπιγγες dicuntur siue tubæ, totum genus tamen intellegit: vt & Ammianus in verbis datis *Lituorum* voce. Liuius II. *Classico signum profectionis dedit.*

Mos singularis. Singulare autem hoc, quod adnotat *Præconem ter interrogasse, An parati ad bellum?* mos quem non alibi ego lêgi: sed nec temerè de Præcone in Romanis castris. Sed etsi κήρυξ illi est, tamen licet intellegere & vertere, *Accensum*, aut *Apparitorem*: & de ipso ritu, censeo rogasse, *An in procinctu essent?* Et fortassis hic ille clamor est respondentium, quem Cæsar aliique tangunt, cùm *Vasa* aiunt *clamari*: & id inter sollemnia ponunt. Signum nempe alacritatis ac fiduciæ erat, nec clàm se subducentium. Cæsar III. Ciuil. *Scipio, ne conclamatis quidē vasis flumen transiit.* Idem: *Cæsar legiones præmisit, paruoq; intermisso spatio, vt & militare institutum seruaretur, & ne citissimè eius profectio cognosceretur, conclamari iussit.* Porrò quod ad tria signa, simile à Clearcho factum iussumque Græcis,

II. Anabas. cùm iret in Persas, de quo Xenophon: Ἐπειδὰν δὲ σημήνῃ τῷ κέρατι ὡς ἀναπαύεσθαι, συσκευάζεσθε. ἐπειδὰν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεσθε ἐπὶ τὰ ὑποζύγια. ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ, ἕπεσθε τῷ ἡγουμένῳ: *Cùm signum cornu datum fuerit, vt solet ad quietem, tum vasa collígite; cùm secundò, imponite iumentis; cùm tertiò, sequimini vestrum Ducem.*

Ad scutum inclinare. » *Aliâs ad scutum inclinantes.*] Id verò non aliud est, militari Græcanicâ phrasi, quàm *ad sinistram deflectere* & sese obuertere: sicut contrà, *ad hastam*, valet *ad dextram.* Ratio sermonis, quia in alterutrâ eâ manu

manu Scutum vel Hasta. Phrasis, quâ creberrimè Polybius, Diodorus Xenophon vsi. qui etiam dicunt ἐπιστρέφειν ἐπὶ δόρυ, περικλᾶν ἐπὶ δόρυ: itē ἐκ δόρατος παρεμβάλλειν, & talia quæ nihil opus subtiliùs hîc explicare.

» *Romana prima legio, à tergo habens vasa sua & impedimenta.*] Hæc est consuetudo, de quâ Cæsar II. Gallic. *Quidam ex Belgis, eorum dierum consuetudine itineris nostri exercitus perspectâ, nocte ad Neruios peruenerunt, atque his demonstrarunt, inter singulas legiones impedimentorum magnum numerum intercedere: neque esse quidquam negotij, cùm prima legio in castra venisset, reliquæque legiones magnum spatium abessent, hanc sub sarcinis adoriri.* Hæc ita Belgæ haud vanè obseruarant, & retulerant: sed fefellerat, quod Cæsar mox mutauit, vicinus hosti: & Agmen instituit alterum, de quo Polybius addit.

» *Euoluere Hastatos oporteat.*] Ita accipio (etsi obscura vel ambigua) vt velit nihil rei aut operæ esse; nisi vt conspecto hoste, subsistant impedimenta, & ad latus explicent se, & libero loco statuant Hastati: quod idem Principes deinde ac Triarij: & sic pugna legitima instructa. Sed vbi, inquies, Velites? ego verò miror Polybium in neutro genere Agminis meminisse. Credibile est locum iis fuisse qui in Acie, id est in fronte aut lateribus iuxta equites ipsos. Malim tamen nunc in fronte, & præmissos ad explorandum hostem: quod factitatum aliâs legi. Ad hęc porrò duplicia Agmina pertinet, quod Seruius ex Varrone notat: *Duo sunt genera agminum: Quadratum, quod immistis etiam iumentis incedit, vt vbiuis possit considere: Pilatum alterum, quod sine iumentis incedit, sed inter se densum est, quò faciliùs per iniqua loca tramittatur. Scaurus de vitâ suâ: In agrum hostium veni, pilatim exercitum duxi, id est, strictim & densè.* Ita quidem Seruius. & videtur in altero genere nulla prorsus interponere iumenta: quod haud video quî verum esse possit. Nam vt Polybius quidem describit, non immixta iumenta fuerunt, sed tamen intersita: sic vt ordines non turbarent, & triplex modò agmen omnium copiarum esset: haud aliter quàm in acie structâ suprà à me est ostēsum. Nam cùm dixit Hastatos præiuisse, capere non Legionarios tantùm, sed & Socios debes: idemque in Principibus & Triariis: Imperatorem deinde & Extraordinarios cum Ablectis agmen clausisse, aut loco suo (si mauis) ante Triarios incessisse. Vera igitur hæc acies, nisi quòd interposita iumenta, in fronte & grandioribus illis transuersis interuallis. Amoueantur: ad manus imus. Habet me & hoc dubium, quòd idem Seruius prius agmen *Quadratum* appellat: non magis alterum? imò hoc verius. Certè de isto in hostili agro Sallustius sensit, cùm de Mario scripsit: *Neque tamen victoriâ secors aut insolens factus, sed pariter atque in conspectu hostium, quadrato agmine incedere.* Item Seneca epist. LX. *Ire quadrato agmine exercitum, vbi hostis ab omni parte suspectus est, pugnæ paratum.* Prius quidem illud quadrum est, sed in longum magis magisque extensum. Itaque Appianus cum laterculo comparat, in Iberico: Lucullus, inquit, *metu hostium*, τετράγωνον ἐν πλινθίῳ τὸν στρατὸν ἄγων: *quadratum,*

Euolutio quid?

Velites à Polybio neglecti.

Seruij locus ad Agmina.

Dubitatio super eo.

Quadratum agmen.

Variatū in Agmine. dratum, *in formam laterculi, agmen ducens.* Moneo etiam, etsi hæc sola duo Seruius cum Polybio commemorat: tamen aliter atque aliter agmina sæpè incessisse. A lectione & obseruatione res pendet, ad quam te remitto. Vnde omnia mihi prompta sic ambulanti & fabulanti? Occurrit tamen Ammiani de Iuliano Imperatore, qui in Perside, haud malo

Iuliani agmen. Lib. XXIIII. consilio, *sarcinas & calones & apparitionem imbellem, impedimentorumq́; genus omne, inter vtrumque latus instituit procedentium ordinum, nequâ vi subitâ raperentur, vt sæpe contigit, improtecta.* Quæ dispositio fuit, vt vtrimque à lateribus miles esset, in mediâ serie atque ordine iumenta.

Iosephi ordo diuersus à dictis. Lib. VI. Excid. At verò in Iosepho ordo totus alius, quem ille bis, vt sollennem, pariformiter describit. Breuiùs de Tito, qui Hierosolyma ibat: *Progredientem in hostilem terram Titum præibant regia auxilia & omnes sociales copiæ: post quos Munitores viarum, & metatores castrorum: deinde Ducum iumenta: ac post eorum armatos ipse Titus, cùm alios selectos tum lancearios* (siue Speculatores) *habens. Post ipsum equites legionum, qui machinas anteibant: & post has, vnà cum selectis Tribuni & cohortium Præfecti. Secundùm istos, circa Aquilam signa, & ante eam Aeneatores. Post istos ipsa phalanx* (siue legionum agmen) *senûm virorum ordinibus dilatata. Seruitia autem & calones cuiusque legionis retro eam, & ante ipsa iumenta. Vltimi verò omnium, Mercenarij, eorumq́; custodes* * *Vragi, siue agminis coactores.* Diffusiùs de Vespasiano: sed quid verba adnumerem? quin tu è libro tertio eius pete. Ego pergo in reliquis quæ Polybius addit. Nam in occasione redit ad figenda castra, quod solet scilicet post iter: atque ita dicit vtiliter quædam, anteà non dicta.

*Hic enim *Vragi* câ notione.

Tribuni ad castra metanda: Vel Legati. „ *Præeunt Tribunus & Centuriones.*] Vnúsne Tribunus, an duo? ex quaque scilicet legione vnus, vt antè dictum in administratione totâ castrensi? istud opinor. Hoc etiam, Legatum aliquando aut tales adiunctos, cùm periculum maius esset & diligentiùs ponenda castra. Ita Statius in Bolani laudibus ponit, qui Legatus, quòd eum Corbulo sæpe dilegerit ad hanc curam:

V. Silu.

—— Bolanus iter prænosse timendum,
Bolanus tutis iuga commoda quærere castris,
Metari Bolanus agros.

„ *Centurionum illi, qui ad hoc munus electi sunt.*] Ostendit munus fuisse in hominibus certis, quod & Vegetius ostendit: qui appellat eos

Metatores. Metari. *Metatores.* Sed credo eius æuo distinctos à Centurionibus fuisse. Ipse describit *Metatores, qui præcedentes locum castris idoneum eligunt.* Metari sanè non aliud, quàm diuidere, secare suis finibus & metis, *Vineas metari*, in Columellâ: *agros metari* in Virgilio leges, ad sationem: *Metata porticus* in Horatio, *mensurata, disposita* explicatur à Scholiaste. Tertullianus ita vocat *Tempus, arbitrum & metatorem initij & finis.* Separat enim & abiungit. Ipse *metator agrorum*, Ciceroni in Agrariâ est *Finitor.*

Groma quid. Huic rei *Groma & Decempeda* seruiebat. Vnde in Lucilliano versu veteri: *—— viamq́; Vis degrumari, vt castris mensor facit olim.* In Glossis:

Glossis: *Gruma* (nam & sic scribitur) γνώμων, βασιλικὴ γνώμη, διόπτρα. Eædem: *Grumat, μετρεῖ, ἐξισοῖ: metitur, exæquat.* Festus: *Groma, genus machinulæ quâ regiones agri cuiusque cognosci possunt, quod Græci dicunt γνώμονα.* Est scilicet ὄπτρα τεχνική, quadratum duabus rectis se intersecantibus sectum: cuius forma suprà, in Prætoriâ sede. At Decempedam Cicero etiam huc aduocat: *Peritus metator & callidus decempedâ suâ saxa diuiserat.* Inde pro Metatore *Decempedator*, in eodem: *Aequissimus agri priuati & publici decempedator.* Porrò Metandi vox, vt solet, fusa latiùs, & à castris in vrbem iit. Hospitia, mansiones, & quidquid tale adsignatum, *Metari* dicunt, & *Metata*. Primò quidem ipsorum militum, aut Palatinorum: sed mox & aliorum. In libris legum hæc extant, & iam olim tibi innotuêre. In Cedreno est, *Theodosij milites turbasse Thessalonicæ διὰ μιτάτα, ob* * *metata.* Latinam ipsam vocem Græculus non insolens vsurpat. Sic in Suidâ, *μιτάτωρ, ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος πρὸς τοῦ ἄρχοντος: Metator, præmissus nuncius à Principe,* nempe ad loca designanda: *Forrerius* nostro verbo. Cyprianus honestè transtulit, ad Martyres: *Hospitium vobis in carcere præparauit, & metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedit.* Et Sidonius: *Metatoriam paginam, quasi cum Musâ prauiâ, misi.* In Isidoro est vniuersè: *Hospitium, vbi quis ad tempus inhabitat, vnde & Metatum, quia mutatur.* In re nihil peccat, in etymo pueriliter, vt sæpe. Tertullianus: *Nostra metatio, totum versiforme est.* Id est, mundus in quo hospitamur assiduè mutat. Sic *Metatura* Nouatiano: *Eius metaturæ regio ad meridianam respicit plagam.* *Metatorium* in Ecclesiæ historiis, pro domo aduentoribus paratâ. *Metacula deorum*, Marciano Capellæ, domicilia & sedes ab Astrologis datæ. Simili sensu, idem, *Apollinem Zodiaca hospitia præmetari*, id est Solem. In eâdem cælesti re Ouidius:

Et Decempeda. *Philip. XIV* *Phil. XIII.* *Metari, de hospitiis.* *ob hospitia.* *Lib. IIII. Epist. I.* *Lib. VIII. epist. XI.* *Isidori nugamentum* *De Pace. cap. II.* *De Trinit. cap. XI.*

Nos quoque sub ducibus cælum metabimur illis.

Diuidemus, & domos suas diis adtribuemus. Obscurius in Ammiano, qui de mollibus & ad ostentationem diuitibus, cùm anulis depositis in balneo, eosdem abituri resumunt, scribit: *digitis vt metatis abire.* Quiáne loca sua & sedes cuique anulo in digitis certæ? Sed ad rem meam redeo. Metator in militiâ, qui vel castra vel hospitia designat. Ille apud Lucanum ferox ad Cæsarem:

Ammianus fortè explicatus.

Signa super Thusci si ponere Tibridos vndas,
Audax Hesperios veniam metator in agros.

Si in ipsâ Italiâ, imò ad vrbem matrem ponere me, inquit, signa iubeas & castra: en ego metator. Optatus Mileuitanus. *Cùm ante venturos milites, metatores, vt fieri solet, mitterentur.* Lib. III.

» *Vexillum vnum statuunt.*] Græcè est σημαῖαν: sed ita verti, quia vela quædam & pannulos paruos fuisse diuersicolores ad indicium, ex Polybio ipso discis. In militum tamen metaturis, nudæ Hastæ. Súntne hæc quæ *Metas* vocat Festus? *Metari dicuntur castra, quia metis diriguntur.* Etsi ad lineas aliasque partitiones potes ducere.

» *Quartum in eâ, ad quam ponunt legiones.*] Hoc obscurè, imò prauè in Græco, nec Lascaris expediuit. Emendo : Παρ' ἣν τίθενται τὰ στρατόπεδα : sensu quem Latinè expressi, & res ipsa præfert.

» *Vt si exercitus in notam & patriam vrbem ingrediatur.*] Pulchra imago & apta, quæ sic etiam in Vegetio : *Si rectè constituta sunt castra, quasi ciuitatem muratam videntur secum portare.* Et res ipsa est. Adeste omnes non periti solùm, sed sapientes : nego aliquid aptius, & per omnes partes effectius, cogitari à vobis posse. Xenophon vt magnum in Cyri castris laudat, quòd εἶχον καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς, *habebant signa quædam omnes Duces in suis tabernaculis.* Ex quo efficiebatur, inquit, *vt quemadmodum in opidis industriosi magis serui variorum domicilia norunt, & eorum maximè quorum opera crebra aut opportuna: ita in Cyri castris ministri eius & signa Ducum nossent, & si quo eorum conuento opus esset, nihil quærerent, sed rectâ statim ad eum irent.* At enim hîc non Duces solùm noti aut nobiles, & perpetuæ eorum sedes: sed singuli pænè milites, in quâ classe aut manipulo quisque esset. Polybij igitur comparatio verissima. Sunt hîc portæ, sunt directæ viæ, sunt fora, sunt omnia dimensa & disposita, vt in ordinatissimâ ciuitate solent.

Lib. I. cap. XXI. *Castra instar vrbis.* Lib. VIII. Pæd.

DIALOG. XIII.

De Exercitio Operis. Exempla aliquot eiusmodi illustria.

ET de Agmine quidem ista in occasione, vtiliter an necessariò, dicta sunto: ad *Opera* vocamur, secundam Exercitij partem. Quis ea quoque suggeret? quis Theseus filum sermonis huius diriget? non reperio, nisi quod sparsim tangunt & vniuersè. Vniuersè quidem ita Liuius : *Iam in Opere quis par Romano miles? quis ad tolerandum laborem melior?* Atque hoc ille, vbi Romanos cum Macedonibus comparat, & hac parte longè anteiuisse adfirmat. Tamen & illi profectò hîc laudabiles. & Polybius eos describit λειτουργοὺς, περὶ τὰς ταφρείας καὶ χαρακοποιΐας, καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην ταλαιπωρίαν φιλοπονωτάτους: *operarios, & circa fossiones & castrorum munitiones, & omnem eiusmodi ærumnam, laboriosissimos.* Sed haud dubiè superarunt Romani: nec fuerunt, aut erunt, istâ re iis milites comparandi. Horrescit mihi animus (vero verbo vtor) cùm opera illorum video, nec à magnâ manu, nec in magno tempore facta. Gigantes fabulata est vetustas, & Persicos quosdam reges, qui montes struxerunt, aut complanarunt? hîc veros eos habes. Isti patrarunt, quidquid fidem superat, & fieri humanâ manu vix posse videatur. Longus aut superfluens sim, si omnia colligam : rem afferam in paucis & illustribus exemplis. Cæsar dum in Galliâ est, præter alia, Atuaticorum opidum obsidens, *vallo pedum duodecim, in circuitu quindecim millium passuum, crebrísque castellis circummuniuit.* Vide & spatium, quod est *quindecim milliarium,* & valli continui altitudinem *pedum* XII. & pro ratâ latitudinem : amplius tot turres ligneas in ambitu exstructas: admiratio te tanget in pau-

Lib. IX. *Macedones, operarij.* Lib. V. *Cæsaris opus in Atuaticos.*

cis

cis diebus, solâ militari manu hæc confecta. Quid idem Cæsar, ingressu Heluetiorum in Prouinciam excitatus? is verò *cum vnâ legione quam secum habebat, militibúsque qui ex prouinciâ conuenerant, à lacu Lemano ad montem Iuram, millia passuum nouemdecim, murum in altitudinem pedum sedecim, fossamq́; perduxit. Eo opere perfecto, præsidia disponit, castella communit, quò faciliùs, si se inuito transire conarentur, prohibere posset.* Id quoque opus non multis diebus confecit, & Heluetios consilio & aditu deiecit. Grande mehercules spatium *nouemdecim milliarium*: non tam grandis munitio quæ ad Alesiam eiusdem Cæsaris, sed operosa magis & multiplex. Ipsa enim *in circuitu vndecim millia passuum tenebat*: sed (posteà addit) *fossa fuit pedum viginti directis lateribus ducta.* Iterùm *ab eâ fossâ pedes quadringentos recedens*, reliquas munitiones instruxit. *Eæ erant, duæ fossæ quindecim pedes latæ, eâdem altitudine: quarum interiorem aquâ ex flumine deriuatâ impleuit. Post istas, aggerē & vallum pedum duodecim exstruxit: sive loricam pinnasq́; adiecit, grandibus ceruis eminentibus, qui adscensum hostium tardarent. Et turres toto opere circumdedit, quæ pedes octoginta inter se distarent.* Adde iam alias minores fossas, *Cippis* consitas; & scrobes *Stimulis* repletas. Quid amplius? certè amplius. Nam iterùm, *his rebus perfectis, pro loci naturâ, quattuordecim millia passuum complexus, pares eiusdem generis munitiones, diuersas ab his contra exteriorem hostem fecit.* Vides duplicatum totum opus, & post tot illas moles contra opidanos, alteras tantas adiectas contra externum hostem si adueniret. Ita inclusus vtrimque Cæsar opidum clausit, & vim sustinuit *ducentorum quadraginta millium* peditum, equitum *octo millium*, qui subsidio veniebant: & erant in ipso opido hominum *millia ad octoginta.* Addo eiusdem Cæsaris munitionem, quâ Pompeium ad Dyrrhachium clausit, omnia omnium opera superantem: *quâ millia passuum octodecim in circuitu erat complexus.* Ita enim in Cæsare ipso scribitur; etsi in Floro paullo minus, & *sedecim millia* reperies. Sed fas mihi dubitare in his numeris, & ex Appiano valdè etiam augere. Nam ille de hac re: *Cæsar*, inquit, *aggressus est difficile & inopinatum opus, vt vno muro omnes Pompeij copias circumplexus, à mari ad mare eum duceret: etiamsi cœptis excideret, magnam apud posteros super hac audaciâ gloriam laturus. Erant enim stadia ducenta & mille.* Hæc ita verbatim ex Appiano. Quæ si vera, abesse non potest quin ambitus operis fuerit, non *octodecim* aut *sedecim*, sed *centum quinquaginta* circiter milliariū. O rem incredibilem! sed vix mihi. præsertim cùm verba Appiani attendo πάλμεγα, *magnum facinus*: itemque δυσχερὲς καὶ παράλογον, *arduum & supra fidem atque opinionem*: denique *tantæ gloriæ* apud posteros appellantis & asserentis. Quorum nihil est, si non nisi inuulgata illa magnitudo: quæ in eodem Cæsare, & ab eodem, alibi maior. Lucanum etiam qui inspicit, (poëtam in his talibus non poëtam. fideliter agit.) iudicabit pro numero illo maiore. Nam ipse grandi ore hoc opus attollit:

Franguntur montes, planumq́; per ardua Cæsar

Eiusdem in Heluetios. I.Gallic.

Item ad Alesiam. VII.Gall.

Item côtra Pompeium. III.Ciuil.

Ambigui numeri. II.Ciuil.

Aucti ex Appiano.

Item ex Lucano.

Ducit

Ducit opus, pandit fossas, turritaq́ summis
Disponit castella iugis, magnoq́ recessu
Amplexus fines, saltus nemorosaq́ tesqua,
Et siluas, vastaq́ feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castraq́ Cæsareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa suos: operumq́ vt summa reuisat,
Defessus Cæsar, mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribatq́ Deis: fragili circumdata testâ
Mænia mirentur refugi Babylonia Parthi:
En, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyriis quantum populis telluris Eöæ
Sufficit in regnum, subitum belliq́ tumultu
Raptum clausit opus. quanti periêre labores!

Et alia etiam præmisit & subserit, eiusdem admirationis & magnificentiæ; frustrà, si non nisi vulgare aliquod in obsidiis opidorum opus. Considera verò quod ait, *magno recessu saltus, tesqua, siluas* inclusisse: & Magnum sic clausum *castra* tamen *mutasse*, pabuli copiam habuisse. Quî potuerunt hæc à tot legionibus, in vulgato illo spatio? Amplius, *Flumina* in eo spatio *oriri & desinere* dicit: ridiculè, in eo minuto. Etiam Cæsar vno die extrema & *summa operis* sui non videt: mansio nocturna interponi debet: nec id potest, nisi in numeris Appiani. Denique extra controuersiam, comparat hoc spatium cum terris quas Orontes aut Tigris ambit quâ non dicam fide, sed fronte, si tam exiguum? Imò tota regna, inquit, in Oriente vix sunt maiora. Hæc nisi ad vastum illud spatium refers, non ineptè solùm dicta, sed stultè. A v d. Heu, res miras & nouas! alia iudicia induere cogor & sensus. L i p s. Quidni in rebus veteribus? quas ab ignauiâ aut impotentiâ nostrâ metiri, desipere est. Sed tu iam Appiano accedis? A v d. Pede timido. & Orosius etiam retinet, in quo (si commemini) *quindecim milliaria* legi. L i p s. Vt voles, non te * vltrà impello: sed hoc superaddo, nihil magni miri in istis vulgatis octodecim fore, cùm Licinius Crassus opus struxerit altero tâto maius.

* Vide Analecta.

Crassi opus in Spartacum.

Leges in Plutarcho, bello Spartacio, *Cùm fugitiui peninsulam Brutiorum insedissent quæ circa Regium, Crassum insecutum assedisse, & eum in breui tempore* (verba & hæc nota) *fossam à mari ad mare duxisse, per ceruicem peninsulæ, stadiorum trecentorum, latitudine & altitudine quindecim pedum. Super fossam verò vallum struxisse altitudine & firmitate mirandum.* Sunt totidem in Græco pænè Plutarcho verba. Atque ecce, si hæc fossa *trecentorum stadiorum*: ergo milliarium *trigintaseptem cum dimidio*: duplo maius Cæsariano illo opus, præsertim cum vallo tam firmo & alto. A v d. Eia, iam credo, manum tollo. Sed addoce, posteà etiam in vsu hæc Opera? L i p s. Posteà. Augustus certè aut eius Legati vsurparunt: vt bello

vt bello in Cantabros Florus auctor, *Medullum montem perpetuâ quindecim milliarium fossâ obsidione cinctum.* Magis magna Appianus de eodem isto Octauiano, ciuili bello ad Perusiam. Facit eam vrbem circumuallatam ab eo primùm *quinquaginta sex stadiorum spatio*, nec longiore, ob tumulos qui impediebãt: sed brachia inde ducta ad Tiberim, quæ vsum fluminis eriperent: posteà alias fossas vallumque structum, *additis mille quingentis ligneis turribus, quæ sexaginta pedes inter se distarent.* Ex hac turrium distantiâ, valli vtriusque (duplex enim fuit) magnitudinem dimetiare. Quid Hadrianus Imp. & Seuerus, qui vallo & fossâ Britannos, per multa milliaria, à barbaris seiunxerunt? Plura etiam exempla: atque ea operæ & structuræ melioris: vt pontium, basilicarum, theatrorum, aquæductuum: & quæ talia perite & adfabrè facta. Non quia olim in ipsis legionibus seorsum fabri: sed quia ipsi milites, aut aliqui inter eos, longo vsu sic docti, & mixti fortassis aliqui ex professo tales, denique præerat & dirigebat Præfectus fabrûm. At tempore Vegetij & suprà, quæque iam legio *habebat fabros lignarios, structores carpentarios, ferrarios, reliquosq́; artifices* ad hos vsus. Itaque etiam in pace & otio, sed contra otium, militari manu mansura multa struebant. Flaminius Consul apud Liuium, *ne in otio militem haberet, viam à Bononiâ perduxit Aretium.* Apud Frontinum: *P. Nasica in hibernis, quamuis classis vsus necessarius non esset, ne tamen dissidiâ miles corrumperetur, naues ædificare instituit.* Augustus in Suetonio, *Fossas Nili manu militari detersit.* Domitius Corbulo apud Tacitum, *ne segnem militem attineret, inchoatum à Druso aggerem, Rheno coërcendo, absoluit.* Vopiscus de Probo Imp. *Milites otiosos esse numquam est passus. Exstant apud Aegyptum eius opera, quæ per milites struxit in plurimis ciuitatibus. Pontes, templa, porticus, basilicas, labore militum struxit, ora fluminum multa patefecit, paludes multas siccauit, atq; in his segetes agrosq́; constituit.* Varia, imò omnis generis, opera vides à manu militum: quid si opida etiam tota? Dio Cassius Lugdunum illud, hodie nobile, à militibus structum in otio testatur: & quid si pleræque coloniæ ab iis, qui in eas deductæ? ego nihil ambigo. O pulchras, ô salutares has curas! & quibus haud vanè adscripserim cultum & politum nostrum hunc orbem. Maiores nostri imitari in bello cœperant. & de Neruiis Cæsar: *Vallo pedum vndecim, & fossâ pedum quindecim, hiberna cingunt. hæc superiorum annorum consuetudine à nostris didicerant.* Sed mox desierunt, & nostro æuo quod specimen? Guicciardinus, prudens ille ab Italiâ historicus, pro magno & mirando refert, *Prosperum Columnam, obsidione arcis Mediolanensis, fossas duas duxisse, ad intercludendum hostem, spatio milliaris vnius.* Rideo. & quid hîc noui? certum est, Romana castra cottidie latiùs & operosiùs munita.

Lib. IIII. cap. vlt.

Octauiani opera.

Et varia tassim.

Fabri in legionibus. Lib. II. cap. XI.

Lib. XXXIX

Lib. IIII. cap. I.

XIII. Ann.

V. Gallic.

DIALOG. XIIII.

Armorum exercitia, quàm crebra, & quàm passim? Tum ordine quædam data.

AT de Operibus satis esto: ego exsurgo, & porrò ambulo, & simul ad Exercitia venio *Armorum.* Diligenter hæc quoque pars ab iis habita: & est sanè proprium militis, arma peritè tractare & habere, ad defendendum aut offendendum. Quid in hac re Romani, memoriâ teneo Iosephum, & narrare & laudare. Eius sensus, & fortasse verba: (Lib. III. Excid.)

IOSEPH. „ *Quòd si quis alium Romanorum ordinem in militiâ inspexerit, videbit hoc grande imperium eos habere virtutis meritum, non fortunæ beneficium. Non enim initium illis armorum ipsum bellum est, nec solùm cùm vsus aut necessitas est manus mouent, in pace feriati: sed tamquam congeniti armis, numquam pausam Exercitij faciunt, nec exspectant occasiones. Meditationes autem illis siue exercitia nihil à vero vsu fortitudinis & audaciæ abeunt, sed quisque cottidie miles omni alacritate tamquam à bello exercetur. Quo fit vt facillimè & penè sine laboris sensu pugnas tolerent. Neque enim vel confusio eos à consueto ordine amouet & dissipat, vel metus reddit attonitos, vel labor fatigatos. Sequitur verò victoria semper eos, cùm in hos pugnent qui non pariter confirmati. Nec sanè errauerit qui dixerit, Exercitia eorum pugnas sine sanguine, Pugnas exercitia cùm sanguine esse.*

Primùm magnificat Romanos, & iudicat eos Orbem terræ habere non Fortunæ beneficium, sed Virtutis meritum. idque maximè docet ab exercitiis, quæ tam assidua, vt necessariò robur & peritia, ideoque & Victoriæ, iis adsint. Dicit:

In pace exercitia. „ *Non enim illis initium armorum, bellum est.*] Non hercules, sed ante bellum cogitant & præparantur ad bellum. Pulchrè Seneca: *In ipsâ securitate animus ad difficilia se præparet, & contra iniurias fortunæ, inter beneficia firmetur. Miles in mediâ pace sine vllo hoste decurrit, vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit. Quem in ipsâ re trepidare nolueris, ante rem exerceas.* Ita sapiens noster scriptor, quem supra omnes Socratas veneror & miror. (Epist. XVIII.) AVD. Indignantibus multis,

multis, & Agellios aut Diones tibi opponentibus. LIPS. Nunc ista & istos mitte. ego ex animo ita censeo, qui eum scriptorem non amat, non ipsam Virtutem. De nostrâ re, Theodericus rex apud Cassiodorum: *Discat miles in otio, quod proficere possit in bello. Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissâ exercitatione confidant.* Hæc mera oracula sunt. & miror acutum illum doctorem ab Etruriâ noluisse artem esse militiam, idque ob caussas quasdam: sed leues aut nullas, præut est vtilitas ab vsu, & per eum arte.

» *Numquam pausam exercitij faciunt.*] Omni die exercentur, omni ætate exercentur. Vegetius: *Iuniores & noui milites, mane & post meridiem, ad omne genus exercebantur armorum: veteres autem & eruditi, semel in die exercebantur.* En discrimen. Tirones bis die, Veterani semel. Quid de militibus dicam? Ipsi duces faciebant, vt scientiam ostentarent, & in exemplum. Talis Scipio, qui pòst Africanus, describitur a Silio:

Iuniores bis die exercitati.

Ipsi Imperatores.

Ipse inter medios venturæ ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Murales fossas, vndosum frangere nando
Indutus thoraca vadum, spectacula tantæ
Ante acies virtutis erant. sæpe alite plantâ
Ilia perfossum & campi per aperta volantem
Ipse pedes prauertit equum. sæpe arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit, & hastâ.

Lib. XII.

Laudat & P. Valerium Consulem Liuius: *Non alius militi familiarior dux fuit, omnia inter infimos militum munia haud grauatè obeundo. In ludo prætereà militari, cùm velocitatis viriumq; inter se æquales certamina ineunt, comiter facilis, vincere ac vinci vultu eodem, nec quemquam aspernari parem, qui se offerret.* Et de Pompeio Sallustius: *Cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte certabat.* De eodem Plutarchus: *in bello ciuili iam senem & duodesexaginta annos natum, peditem atque equitem, se inter suos assiduè exercuisse.* Ipsi Imperatores posteà fecerunt, & de Traiano Plinius: *Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? cùm tecum inediam, tecum ferrent sitim, cùm in illâ meditatione campestri militaribus turmis Imperatorium puluerem sudoremq; misceres, nihil a ceteris nisi robore ac præstantiâ differens. cùm libero Marte nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes; alacer virtute militum, & lætus quoties aut cassidi tuæ aut clypeo grauior ictus incideret. Laudabas quippe ferientes, hortabarisque vt auderent: & iam audebant. Cùm spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares, ac si quod durius accipienti videretur, ipse vibrares.* Ergo omnes exercebantur, atque etiam in dies. Quo sensu additur,

Vt Valerius. Lib. VII.

Vt Pompeius.

In Pompeio.

Et Traianus. In Panegyr.

» *Quisque cottidie miles.*] Iam diximus, quòd in dies. sed addo, quòd id maximè in Statiuis aut Hibernis, cùm quies scilicet à vero certamine & ab hoste. Ideò in Plinio ad Traianum: *Cùm die Statiuorum proximum*

In statiis exercitia maximè.

Lib. II. Cap. XXIII *campum alacritate, discursu, puluere attolleres.* Vegetius notat, nec pluuiis & hiemantibus diebus cessasse: sed ei rei porticus quasdam & basilicas leuiter cannâ aut stramine tectas habuisse, in queis equites peditesque exercerentur. Aliâs, in campo. Inde *Campestres exercitationes* in Suetonio: *Meditatio campestris* suprà in Plinio: *Campidoctor* ipse ὀπλοδιδάκτης (ita Glossæ reddunt) siue *Doctor armorum*, vt Vegetius. Certum hoc officium inferiore æuo: non certum veteri. sed tunc Centurio aliquis aut miles annorum armorumque vetus docebat. Plinius Panegyrico: *Postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut ciuica, sed Græculus magister adsistit.* Ego verò talem elegissem, præ omnibus iis qui officio doctores. Vniuersè de Exercitio dictum: licuisset & decuisset forsitan partitè adiungere eius species & genera. sed quæ sermonum finis? & vt ij qui opido aut metæ accedunt quam destinant, magis properè properant: sic ego, mi Auditor, præceptâ iam quiete festino. A V D. At ne nimis. Ego ex meo & militari vsu censeo, paullum te illa saltem libare. L I P S. Libare igitur. cape. Exercitia pleraque omnia Vegetius suppeditat, etsi haud vno loco. Ex ipso aliisque colligam, & disposita (ita amo) subiecta oculis tuis sunto. Primum, ad Ordinem facit, & gradum sub signis: dicebatur

Sub tecto hieme: Sereno, in campo.

Campidoctor.

Lib. I. cap. XI. A M B V L A T I O. Vegetius: *Nihil magis in itinere vel in acie custodiendum est, quàm vt omnes milites incedendi ordinem seruent. Quod aliter non potest, nisi vt assiduo exercitio Ambulare celeriter & æqualiter discant.* Ecce, duo in hoc Exercitio spectantur, *Celeritas* in ordinato incessu, sub signis & sub armis; tum etiam *Aequalitas*, vt suis iustisq; interuallis. Idem alibi ostendit curæ hanc rem fuisse bonis Imperatoribus: & *Vetus*, inquit, *consuetudo permansit, & D. Augusti atque Hadriani constitutionibus præcauetur, vt ter in mense, tam equites quàm pedites educantur Ambulatum. hoc enim verbo hoc exercitij genus nominant. Decem millia passuum armati instructiq; omnibus telis pedites, militari gradu ire, ac redire in castra iubebantur. ita vt aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent.* Insigne & vtile factum. & in quo notes *decem millia passuum*: quæ tamen vereor vt accipienda sint *viginti*. A V D. Corrigas igitur? L I P S. Minimè. non dixi: sed accipienda, nec inuitis Vegetij verbis, vt ego distinxi. Sic enim sonare ea volo, vt iuerint decem millia, eademque redierint: fiunt viginti. A V D. Nam quo argumento? valdè ad laborem addis. L I P S. Ex ipso Vegetio, qui libro primo, capite illo ipso de Ambulatione: *Militari gradu viginti millia passuum horis quinque, dumtaxat æstiuis, conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis vigintiquattuor.* Hæc seriò notanda, vt scias quid in Cæsare aliisque sit, *Eo die iustum iter confectum*: quod est, quantum militari gradu vulgò solet, aut certe circà: sic tamen, vt horas semper aliquot sumas ad quietem. Ad Ambulationem hanc pertinet Spartiani locus in Hadriano: *Exemplo virtutis suæ ceteros adhortatus, cùm etiam vicena millia pedibus armatus Ambularet.* Vtitur enim & Ambulandi verbo, & totidem illa millia vicena

Lib. I. cap. XXVII

Vegetius illustratus.

Iustum iter diurnum

cena exprimit. In Tertulliano item obseruo: *In pace, labore & incommodis|bellum pati iam ediscunt, in armis Deambulando, campum Decurrendo, fossam moliendo, testudinem desudando.* Legerim hoc vltimum, *desidendo.* quia is habitus multorum in testudine, inclinantium se & subsidétium, vt fiat imbricatum illud decliue tectum. Alibi explicandum. Nunc secundum inter exercitia, Ad mart. cap. III. *In Tertulliano notata.*

DECVRSIO. Haud longè ab Ambulatione est, & fit in armis, & sub signis. Finem & fructum Vegetius pandit: *Ad cursum præcipuè assuefaciendi sunt milites, vt maiore impetu in hostem procurrant; vt loca opportuna celeriter occupent; vt ad explorãdum alacriter pergant; vt fugientium terga faciliùs comprehendant.* Nominauit Tertullianus suprà: & Seneca: *Miles in mediâ pace decurrit sine vllo hoste, & vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit.* Item Liuius inter militaria exercitia ludosque quos Scipio instituit: *Primo die Legiones in armis quattuor millium spatio decurrerunt.* Spatium & illîc habes, grande profectò si attendis cursum non itum fuisse. Capitolinus de hac ipsâ, in Maximinis: *Quintâ quaque die iubebat milites decurrere.* Suetonius Nerone: *Indictâ decursione Prætorianis, scutum suâ manu prætulit.* Idem in Galbâ: *Ipse maximè insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti millia passuum cucurrit.* Notanda hæc exempla, & rimanda vt admiremur. Cucurrit, inquit, viginti milliaria ad essedum, nempe incitatiùs: idque cùm iam prælato scuto etiam decurrisset. Magnum robur, & spiritus Galbæ, fateri oportet: sed quid de scuto ibi laudatur? Puto tale esse. quòd viri Principes & Duces, armigeros haberent, qui scuta ferrent: & quamquam in exemplum decurrerent, tamen plerumque sine onere scuti. At Nero & Galba contrà: & vterque scutum suâ manu prætulit, sic extensum. Hæc Decursio ad Tubam facta, & ad eandem reuocata. quod Vegetio scriptum libro II. cap. XXII. Tertium Lib. I. cap. IX. Epistol. XVIII. Lib. XXVI. Cap. VII. *Scuti prælatio aut prætentio.*

SALTVS. Eius vtilitas in Vegetio: *Ad saltum etiam exercendus est miles, quo vel fossæ transiliuntur, vel impediens aliqua altitudo superatur. vt cùm eiusmodi difficultates venerint, possit sine labore transire.* Silius suprà de Scipione: ——— *transcendere saltu Murales fossas.* Et Sallustius de Pompeio: *Cum alacribus saltu certare.* Quartum Lib. I. cap. IX.

NATATIO. Aperta vtilitas. Vegetius de ipsâ re: *Seu mare seu fluuius vicinus est * sedibus, æstiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes.* In ipsâ vrbe, aut ad vrbem, hoc olim factum. & *Romani veteres* ait alio loco idem Vegetius) *Campum Martium vicinum Tiberi ideò delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum, sudorem puluerémque dilueret, ac cursus lassitudinem natandi labore deponeret.* An non *lauore deponeret?* nec labor sanè lassitudinem sedet. Fuit & Piscina huic rei, in Festo: *Piscinæ publicæ hodiéque nomen manet, ipsa non exstat, ad quam & natatum & exercitationis alioqui caussâ veniebat populus.* Cum curâ res habita, imò parentes quidam ipsi liberos suos docebant. vt Cato Priscus apud Plu- Lib. III. cap. IIII. * Ipsis castris. *In Tiberi natabant.* *In Piscinâ.*

 tarchum,

In Caton. tarchum, *Filium suum præiuit & docuit ipse, non solùm iaculari, aut armis depugnare, & equitare, sed & pugillatum exercere, & æstum ac frigus ferre, ac fluminum verticosa aut rapida natando superare ac transmittere.* Ergo iam sero in Suetonio legi, de Augusto: *Nepotes & litteras, & natare, & alia rudimenta per se pleraque docuit.* (Cap. LXIV.) Etsi *notare* ibi aliquando arrisit: nec nunc sanè aspernor. Cogito enim Augustum splendore & æstimatione sui supra Catonem fuisse, & vix illum iam senem ad hæc externa se demisisse. Tamen esto. errauerim: quid noui aut mali in his talibus? Peruicacia aut assertio odio esto; aberratio risui, aut veniæ. Vetus est:

Αν πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοτ' ἀλλοῖον βαλεῖς.
Si multa iacias, aliter aliâs ieceris.

Quintum in exercitiis,

PALARIA. Ampliter de his Vegetius lib. I. cap. XI. quem lege. Quid fuêre? non aliud quàm armorum exercitium & pugnæ, quæ in manibus esset. Statuebatur palus in terram rectus & fixus, qui sex pedes emineret ad modum hominis: eumque hinc illinc tyro assiliebat, & variis ictibus, astante magistro, petebat. *In qua exercitatione,* ait Vegetius, *seruabatur illa cautela, vt ita tiro ad inferendum vulnus insurgeret, nequâ ex parte ipse patêret ab plagam.* Meminit huius exercitij Seneca (Epistol. XVIII.): *Exerceamur ad palum, & ne fortuna imparatos deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris.* (Spartianus explicatus.) In Spartiani Hadriano legitur: *Equitauit ambulauitque* (nota de Ambulatione) *plurimùm, armísque & pilo se semper exercuit.* At ego verò *palo* mauelim: & duplex genus exercitij intellegi, *Armaturam*, & *Palaria.* Est tamen iterùm in Vopisci Aureliano: *Nullum prætermisit diem, quamuis festum, quamuis vacantem, quo non se pilo & sagittis ceterisque armorum exerceret officiis.* Sed nec ibi religio mihi sit in vicinam vocem *Pali* demutare. Sanè Pilum & Iacula aliorsum pertinuêre, nempe ad id quod subiungam. Nunc de Palo, etiam in Iuuenali (ô Venus specta & ride) cùm de fœminis:

Quis nescit aut quis non vidit vulnera pali?
Quem cauat assiduis sudibus scutoque lacessit.

Pro *Sudibus*, *Rudes* ibi mallem, & mecum vetus interpres, qui *Ferulas* interpretatur. Quæ in Saturnalibus scripsi, huc adtexe. Sextum,

ARMATVRA. quod leuium fuit, vti Palaria grauium. De eo Vegetius (Lib. I. cap. XIII.): *Illo exercitij genere quod Armaturam vocant, & à Campidoctoribus traditur, imbuendus est tiro.* Adde sequentia capita: disces, non aliud quàm hastilium, iaculorum pilorum, sagittarum missionem sub hoc nomen venisse. (Armatura de Leuibus.) Caussa, quòd ipsi leues milites dicti tunc *Armaturæ.* Olim quidem, iuncto nomine altero *Leues armaturæ*, Liuio atque aliis: sed compendio posteà, sic vt posui. Vegetius (Lib. II. cap. XV.): *Post hos erant ferentarij & leues armaturæ, quos nunc Exculcatores & Armaturas dicimus.* Aliæ sunt ab istis, de quibus Græcorum scholia (De saltatoribus armatis.): Ὀπλορχῆσαι, οὓς καλοῦσιν Ἀρματούρας, οἵπερ εἰσὶν οἱ μεθ' ὅπλων ὀρχούμενοι: *Armisalij, quos dicunt Armaturas, quales sunt*

sunt qui cum armis saltant. Credo hoc intellegi ab Artemidoro, & ὅπλον simpliciter dici: Τὸ δὲ ὅπλον τὸ λεγόμενον, παρολκὰς σημαίνει. τελευταῖον γὰρ καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἆθλον: *Quod Arma dicunt, dilationes & moras significat, est enim vltimum & post alia præmium.* Inter Agones ponit, siue ludos Gymnicos; & Plato recenset lib. VIII. De Legibus. Non id ad nos, & est Pyrrhica quædam, aliena à seriâ militiâ: ad nostram Seneca: *Iuuentutem maiores nostri rectam exercuerunt, hastilia iacere, sudem torquere, equum agitare, arma tractare.* In Silio suprà: —— *vibrare sudem.* Fortasse & hoc Festi: *Sub vineam iacere dicuntur milites, cùm adstantibus Centurionibus iacere coguntur sudes.* Item istud priori explicando: *Sub vitem hastas iacere dicitur veles, cùm eas sub manu sursum mittit.* Nota autem & hîc adstitisse Centuriones (in Festi verbis) quasi arbitros & doctores. An non huc propriè faciunt Iuuenalis versus isti? *De Iuuenalis versibus disceptatio.*

> *Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit*
> *Qui tegitur parmâ & galeâ, metuensque flagelli*
> *Discit ab hirsutâ iaculum torquere capellâ.*

Quidam, imò plerique volunt etsi iam diu litigatur super germanâ sententiâ in Senatu nostro litteratorum. Nuper consularis vnus censuit, legendum in postremo versu, *hirsuto Capellâ*: vt viri nomen sit, nempe Centurionis alicuius aut armorum doctoris. Ille hirsutus & pilosus, vt solent fortes & minimè molles. Fundus & auctor huic sententiæ Scholiastes vetus, in quo est: *Capellâ, sene magistro, campi doctore.* Sed nulla inuidia sit censere aut sapere aliquid etiam præter veteres: ego hîc facio, & aliorsum totam rem traho. Primùm, si de tirone ij versus: cur illum maximè in exemplum aduocat vilium ciborum? cur parmâ tegit, quæ iam desierat? cur poma in castra transfert, quæ ibi rarissima? Sed respondent de pomis è Plinio, & stabiliunt sententiam eo fulcro. Nam ille sic de Ziziphis & Tuberibus: *Sex. Papinius, quem Consulem vidimus, primus vtraque attulit* (in Italiam) *Diui Augusti temporibus, in castrorum aggeribus sata, baccis similiora quàm malis, sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & in tecta iam siluæ scandunt.* Vbi nihil equidem pro hac re video, imò contrà. Plinius ait seri iam & arbores in aggeribus castrorum: sed quas? peregrinas, & quæ in deliciis: atque ipse in eâ re indignatur. Quid censes igitur vilia illa poma hîc intellegi à poëtâ? Imò in pretio fuerunt: etsi reuera vix poma, & similia baccis, vt ait Plinius: sed exotica erant, & vmbræ ac decori magis caussâ in castris hibernis sata. Quin istæ aut similes erant *Trichilæ* & vmbracula castrorum, de quibus * postea monebo. Tamen demus etiam de vilibus ibi pomis: an quod sequitur cadere in Tironem potest? Ait, *metuentem flagelli.* Nemo liber ei subiectus, aut eius metuens, nedum miles. Vitis aut fustis eos puniit, non flagrum. Quid ergo est? pro meo sensu, Venator hîc describitur & bestiarius, qui feras iaculari condiscit in capellâ. Quod talis, omnia addocent. Tegitur parmâ & galeâ; vt solent iaculatores isti & leues. metuit flagellũ; sub eo enim arenarij & totum hoc genus erat, infimæ conditionis serui. Docui

Lib. XV. cap XIIII.

* Dial. XVI

Docui in Saturnalibus nostris: & addesis propriè de Venatoribus locum
Ad Mart. Tertulliani: *Alij inter venatorum taureas patientißimis scapulis inambulauerunt.* De Christianis loquitur, qui damnati ad bestias, fortes & alacres sustinuerant verberari taurinis istis tergis, id est flagellis. Claudianus etiam de hisce ludis:

—— insonuit cum verbere signa magister.

& noti sunt Mastigophori, Græcis in hac re dicti. Iam de vilitate cibi, in tenues istos & inopes conuenit, famelicos semper, nec in gladiatoriâ sa-
Agger Romæ. ginâ. Leue enim hoc genus & strictum esse debebat. Denique *in Aggere* conuenit. quo? non illo castrensi, ne errent: sed vrbano, & qui Romæ. Nam fuit à Tarquinio rege structus agger, *opere imprimis mirabili*, ait
Lib. IX. Plinius. quem magis explicat Dionysius: *Vrbs*, inquit, *ab Esquilinâ portâ Collinam vsque opere munita est. nam fossâ cingitur latâ centum pedes, & supra fossam muro siue aggere alto & lato.* Strabo item libro V. in descriptione Romæ: vbi Aggerem hunc in *sex stadia* producit. Scholiastes Iuuenalis nominat: *Iuxta Aggerem primus castra posuit Seianus, id est iuxta Diocletianas.* Ipse Iuuenalis alibi:

Sat. VI. *Plebeium in Circo positum est & in Aggere fatum.*

Sat. X. Iterumq́; : *Aut quæ ventoso conducta sub Aggere texit.*

Vtrobique ostendit viliores & paupertinos illîc egisse. Nominat & Vi-
* Suet. in Calig. Lamprid. in Eligab. ctor, ac ponit, *Campum Viminalem sub Aggere.** Plures alij, sed signanter Horatius:

Lib. I. Sat. VIII.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari.

Et ostendit ambulationes illîc & circulos fuisse. Idem Fabius de Voce: *Adducit animos naturali voluptate vox omnis, neque aliunde illi per fora atque Aggerem circuli.* Scito igitur & iuniores nouitiosq́ue Bestiarios illîc exercitos & à magistris doctos. AVD. Mihi verò in fronte sententia tua ridet: à tergo est quod displicet. Quomodo enim didicit *à Capellâ iaculari?* nisi tu explicas. LIPS. Iam explicaui, sed breuiter, & te fugit. Ecce, discere debebat rectâ ferire feram aut bestiam currentem, emisso iaculo, itaque discebat & experiebatur in capellâ. Nam in leone aut vrso periculum facere: id verò periculum. nec aut soluere feras istas expediebat, aut lædere, imò nec lacessere: denique integræ seruabantur ad ipsos ludos. Ne vltrà de istis; tepidi iecoris es, si hæc non capis. AVD. Capio. sed de Capellâ argutum est, fateor: etiámne omnibus probandum? LIPS. Vt volet quisque. & si *hirsutum Capellam* aliquis mauult, facito: sed cum sensu illo tamen à me dicto. Superest inter Exercitia.

SALITIO. Ea ad equites spectat: discebantque celeriter & expeditè, ab vtrauis parte, gladiis etiam strictis, aut contum tenentes saltare in ligneum equum. Res tota descripta Vegetio lib. I. cap. XVIII. quem vide. Necessarium hoc illi æuo, quod adiumenta ad scandendum in equis nulla habuit. AVD. Non aliud in exercitio equitum? LIPS. Imò verò, cursus, flexus, orbes, aliaque didicêre: etsi seorsim Vegetius non dixit.

dixit. Nostri equites tenuêre concursus quosdam ludicros, quos* *Torneamenta* & *Giostra* vocant: sed ij ad delicias ferè versi & oblectamenta aulæ. Si vis de iis iam ante sæcula aliquot videre quid fuerit; lege Nicephorum Gregoram, & Nicetam Choniatem in Græcorum rebus. sed hunc maximè, qui floridè & vbertim descripsit, an depinxit? * Otho Frising. *Tirocinia* vocat.

DIALOG. XV.

Ad leges itum, ac primò de ea quæ Furta tangit, tum quæ prædam.

ME seria nostra vocant, & veni ad vltimam Disciplinæ partem LEGES. Euge, recreor, aura à terrâ adflat. Dico Leges, *instituta militiæ scripta aut non scripta.* Ea multa & varia fuisse scio, sed pauca Polybius suppeditat, quæ persequamur. Primum est, quod *Furta* tangit. Eorum quia magna occasio & materies in castris, vbi pleraque aperta & incustodita; placuit seuerè cohibere & punire. Verba in hanc rem Polybij habes:

Μετὰ δὲ τὴν στρατοπεδείαν συναθροίσαντες οἱ χιλίαρχοι, τοὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου πάντας ἐλευθέρους ὁμοῦ καὶ δούλους ὁρκίζουσι. καθ' ἕνα ποιούμενοι τὸν ὁρκισμόν. ὁ δ' ὅρκος ἐστὶ, μηδὲν ἐκ τῆς παρεμβολῆς κλέπτειν, ἀλλὰ κἂν εὕρῃ τις τοῦτ' ἀνοίσειν ἐπὶ τοὺς χιλιάρχους.

Post metationem castrorum, Tribuni conuocantes omnem copiam, tam liberos quàm seruos, iuramento adigunt viritim, quod tale est: Nihil è castris furto tollere, imò siquis inuenerit quidpiam, id ad Tribunum relaturos. POLYB.

» *Post metationem castrorum.*] Intellege, primam: & statim vt Dilectus habitus est, & educti sunt in campos.

» *Tam liberos quàm seruos.*] Valde notandum, hoc iuramentum calones & seruitia etiam astrinxisse, & quidquid humanorum capitum in castris.

» *Adigunt viritim.*] Quò maior religio & firmior, nec per centurias aut manipulos hîc iuratur.

» *Quod tale est.*] An ipsa igitur illa verba quæ ponit? Sed Cincius apud Agellium plenius & distinctius reponit, quæ antiquæ prouidentiæ caussâ opus est recitari. *Cùm dilectus,* inquit, *antiquitus fieret, & milites scriberentur, iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat in verba hæc:* IN MAGISTRATV *C. Lælij C. F. Consulis, L. Cornelij P. F. Consulis, in exercitu decémque millia passuum prope, furtum non facies dolo malo, solus neque cum pluribus, pluris nummi argentei in dies singulos, extraq; ha-* Lib. xvi. cap. IIII.

ſtam, haſtile, ligna, pomum, pabulum, vtrem, follem, faculam, ſiquid ibi inueneris ſuſtuleris ſve quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium C.F. Conſulē, L.ue Cornelium P.F. Conſulem, ſiue quem ad vtrum eorum ius erit, proferes aut profitebere in triduo proximo, quidquid inueneris ſuſtuleriſve, ſine dolo malo; aut domino ſuo, cuium id eſſe cenſebis, reddes, vti quod rectum factum eſſe voles. Accurata & pulchra formula, digna examinari, ſi otium nunc eſſet. Sed ad Polybium me recipio. & quæ autem pœna, ſiquis in hac culpâ? neuter hîc expreſſit: ſed

Furta ſeuerè punita. Polybius infrà clarè dicit, *Fuſte percuſſum qui furto aliquid abſtuliſſet è caſtris.* Hem! non hîc quadrupli, aut alia mitior pœna? nulla, ſed abſciſſa omnia, vt in cetero delicto militari. Exempla hercules etiam poſte-

Cap. LX. riore æuo reperio. vt in Suetonij Tiberio: *Is*, inquit, *militem Prætorianum ob ſurreptum è viridario pauonem, capite puniuit.* Eſto de Pauone,

In Peſcennio. quid in vili vno gallinaceo? Spartianus auctor, *Peſcennium Nigrum ob vnius gallinacei direptionem,* * *decem commanipulones, qui raptum ab vno comederant, ſecuri percuti iuſſiſſe.* Iſta noſtris moribus miracula & mera

Nota tot in Contubernio fuiſſe, vt dixi. mōſtra ſunt, ſed, Deus bone, pulchra: & laudare liceat, ſi non lubet imitari. A V D. Iſta profectò ſunt * παλαιοῦ κόμματος, vt Græci dicunt: eiuſ-

* *antiqua moneta.* modi nummos non cudit noſtra Moneta. Sed aueo quærere. furta ſi ſic vetita, an etiam in hoſtico? non licuit prædari, rapere, res hoſtiles? LIPS.

Prædatio non libera. Dubito, an ſic paſſim, & ſparſim. In Salluſtio lego inter flagitia militiæ

In Iug. relatum, quòd Albiniani milites *ab ſignis aberant, lixæ permiſti cum militibus diu noctúque vagabantur; & palantes, agros vaſtarent, villas expugnarent, pecoris & mancipiorum prædas certantes agerent* Hæc, inquam, inter turpia & dedecora, quæque aduen̄iens Metellus recîdit. Non ergo liberum ius ſic prædari: ſed credo per manipulos, cohortes, legiones ſæpe miſſos milites, vt agerent ex hoſtili terrâ & ferrent: ſed cum lege, quam ex Polybio iam dicam, vt communis nempe ea præda eſſet. Sæpè dico, non ſemper: nec iſtud ſtudium bonos vmquam milites aut fecerit, aut ſeruarit. Romani igitur auaritiæ huic, & quæ aſſita eſt, iniu-

Præda publica erat. ſtitiæ coërcendæ, Prædam omnem in publicum ferè vindicabant, & ad Quæſtorem iubebant deferri: Plautus alludens. *Nunc hanc prædam omnem iam ad Quæſtorem deferam.* Atque is diuendebat. & ex pecuniâ militi perſoluebat. Decius quidam in accuſatione M. Coriolani, apud Dio-

Lib. VII. nyſium hoc ſic exprimit: *Scitis omnes, quòd ſpolia & præda ex hoſtibus, quamcumque noſtrâ virtute adipiſcimur, eam lex iubet publicam omnem eſſe. Nec ſolùm gregarius miles aut priuatus aliquis ius in hanc non habet, imò nec ipſe Imperator. Sed Quæſtor eam accipiens diuendit, & pecuniam in ærarium publicum refert. Quam legem, ex quo vrbem hanc incolimus, nemo non dicam ſoluit, ſed nec culpauit.* Pulchrè & clarè Dionyſius: & in eius verba paſſim in hiſtoriis ſunt exempla. Præda igitur plurimùm re-

Præda æqualiter diuiſa. lata in publicum: & ſiquando militi conceſſa, ad excitandum eum in re aliquâ arduâ, id quoque ſub lege & diuiſionis normâ. Siqua res, prudenter & hæc à Romanis aduerſa, prudentiſſimè cauta. Quot victores exercitus

citus prædæ sectatio hæc afflixit? illâ & victoriâ simul exuit? nota & assidua exempla sunt. Cauerunt Romani hac lege vel instituto, quod ipsis Polybij verbis dicam. Ille in libro Historiæ suæ decimo, cùm Carthago Noua capta à Scipione esset, & in eâ magna præda.

Est Romanis eiusmodi mos & administratio in expugnationibus opidorum. Aliâs enim singulis diebus diuidunt copias iuxta vrbis magnitudinem; aliâs per manipulos distribuunt. sed sic, vt nūquam plus dimidiâ parte ad hanc rem adsumant. Reliqui in ordinibus suis manentes sunt in subsidiis, interdum extra vrbem, interdum in ipsâ, ita vt semper tamen se ostendāt. Copiis verò plurimùm diuisis in duas legiones Romanas, in duas alas Sociales (raró enim omnes quattuor legiones simul conueniunt) omnes qui ad prædam & raptus destinati sunt, ferunt quisque ea quæ ceperint ad suas Legiones vel Alas. Quo facto, Tribuni æqualiter omnibus diuidunt, non solùm iis qui in præsidiis aut subsidiis fuerunt, sed & qui castra seruauerunt: itemq; ægris, sauciis, aut ad munus aliquod aliò missis. Quòd verò nihil fraudaturi sint aut subducturi è prædâ, id omnes iurant cumprimùm in castra veniunt ituri ad bellum. quâ de re pluribus dictum est nobis in iis quæ De republicâ scripsimus. Ceterùm, cùm sic dimidia militum pars ad prædam discurrit; dimidia, seruatis ordinibus, iis curat & subsidiatur; numquam euenit periclitari Romanos de summâ rerum. Spe enim lucri certâ inter omnes, siue maneant siue prædas agant, nemo locum ordinemq; deserit. quæ res sæpe noxæ aliis solet esse.

Vides Romanum laudabile institutum, perpetuum in omni prædâ. Imò verba paullùm scrutemur. Ait:

» *Aliâs singulis diebus diuidunt copias.*] Id est, interdum cottidie permutari milites qui maneant, qui rapiant: interdum minimè, sed semel per manipulos seponi & secerni. Puta, ex quaque legione vel alâ, quinque cohortes mitti, quinque ad signa retineri.

» *Numquam plus dimidiâ parte.*] Prouidè & ex tuto. in hostem profligatum quidni dimidia pars victorum sufficiat? abundè.

» *Copiis plurimùm diuisis in duas legiones Romanas.*] Sententia est. cùm duæ sint partes totius exercitus, Ciues & Socij: horum iterùm duæ, Legio duplex, Ala duplex: seruari, vt qui ad raptus missi, quisque sua ad suos ferat, ciues ad ciues, socij ad socios. nec id tantùm, sed ad talem legionem suam, ad talem alam: omnia confusioni vitandæ, & vt noti veniant ad notos. Cur verò Socij æqualiter sic mixti? quia pars eorum æqualis. Dimidium prædæ in omni diuisione habebant, idque ex veteri inter ipsos pacto. Dionysius promit in fœdere icto anno Vrbis CCLXI.

Socij æquas partes capiunt.

Lib. VI. *Auxilia inuicem sibi ferunto (*Romani & Latini*) si qui bello petantur, totis viribus. Spoliorum & prædæ ex bello æquam partem sorte vtrique accipiunto.* Nota etiam de *sorte*, quam interuenisse vbi res diuidebant intellegimus, non vbi manubias siue pecuniam ipsam. Hæc res vna est inter præcipuas, quæ socios tot sæculis tenuit in fide, lucellum, & gloria, ex assiduis & felicibus bellis.

» *Quòd verò nihil fraudaturi sint.*] Memorat iuramentum nunc contra subtractiones aut fraudes: iuramentum illud ipsum, quod iam explicatum. Et nota, quòd hoc scriptum suum (quod nunc cōmentamur) aduocat, & germanum suum ostendit. De Furtis satis esto. à quibus quàm casti Romani, & quàm manus eorum continentes, exemplo illustri docuerit Frontinus; *Vniuersi quoque exercitus notabilis sæpe fuit continentia: sicuti eius qui sub M. Scauro meruit. Nam memoriæ tradidit Scaurus pomiferam arborem, quam in pede castrorum amplexa fuerat metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.* Iustitia vbi es? ride è cælo, & si terras iterùm inhabites, non aliter fiat.

Lib. IIII. cap. III. *Mira abstinentia Romanorū*

DIALOG. XVI.

De stipendio militum, eius origine & auctu. De Frumenti modo, & hordei. de iis quæ ad victum.

AVD. Stipes sit, qui non stupeat, fateor: sed tamen, si hîc ita continentes, an igitur aliunde lucra magna quæ implerent? an non stipendium pingue & largum? LIPS. Ducis me quò iter affectabam. Nam id quoque mirabile, quàm exiguo ære meruerint; etiamtunc cùm publicè diuites, priuatim in re angustâ. Et ego Philosophis seriò hoc assentior, opes esse quæ vitiant, quæ effæminant, de quarum capite semina malorum orta. Vide igitur de Stipendiis, quod doctor noster ita dicit:

POLYB.

Ὀψώνιον δ' οἱ μὲν πεζοὶ λαμβάνουσι τῆς ἡμέρας δύο ὀβολούς, οἱ δὲ ταξίαρχοι διπλοῦν,	*Stipendium pedites accipiunt in diem duos obulos, ductores Ordinum duplum,*

equites

τοῖς δ' ἱππεῦσι δραχμήν. σιτομετροῦνται δ' οἱ μὲν πεζοὶ πυρῶν ἀττικοῦ μεδίμνου δύο μέρη, μάλιστά πως. οἱ δ' ἱππεῖς κριθῶν μὲν ἑπτὰ μεδίμνους εἰς τὸν μῆνα, πυρῶν δὲ δύο. τῶν δὲ συμμάχων οἱ μὲν πεζοὶ τὸ ἴσον, οἱ δ' ἱππεῖς πυρῶν μὲν μέδιμνον ἕνα καὶ τρίτον μέρος, κριθῶν δὲ πέντε. δίδοται δὲ τοῖς μὲν συμμάχοις τοῦτ' ἐν δωρεᾷ, τοῖς δὲ ῥωμαίοις τοῦ τε σίτου καὶ τῆς ἐσθῆτος, κἄν τινος ὅπλου προσδεηθῶσι, πάντων τούτων ὁ ταμίας τὴν τεταγμένην τιμὴν ἐκ τῶν ὀψωνίων ὑπολογίζεται.

equites drachmam, id eſt triplum. Frumenti modũ accipiũt pedites Attici medimni duas partes admodum; equites hordei ſeptem medimnos in menſem, frumenti duos. Socij, pedites capiunt par Romanis, equites verò frumenti medimnum vnum & trientem, hordei quinque. Datur hoc autem ſociis muneri, Romanis verò & frumenti & veſtium, & ſi quibus armis egeant, omnium horum nomine Quæſtor certam definitamq́ pecuniam de Stipendio deducit.

Stipendium triplex, in *Pecuniâ, Frumento, Veſte:* quæ omnia aut tractat, aut tangit. Primum de Pecuniâ, *Accipiunt*, inquit,

„ *Stipendium pedites in diem duos obulos.*] Quod nos *Stipendium*, ipſe ὀψώνιον dixit. Sed certum eſt pecuniam tamen hîc ſignari, ſicut à Thu- *ὀψώνιον*
cydide aliquoties & Dionyſio Halicarnaſſeo, qui & ὀψωνιασμὸν appellat: *pro mercede Græcis.*
credo ideò, quòd velut in obſonium pecunia ea primò data. Eſt etiam in laudatiſſimis illis Gloſſis: *Stipendium*, ὀψώνιον στρατιωτικόν. Simile quod Latini inferiores dixêre *Annonas*. nec enim ipſum quod eſui modò, ſed mercedem militarem & pecuniam intellexerunt. Video Græcos infimos ῥόγας, *rogas* appellare: an ab *erogando*? Nam & ipſam rem ῥογεύειν *Rogæ.*
etiam dicunt. Leges in Cedreno plus ſemel, atque etiam Suidâ: qui tamen pro Donatiuo Principis capit & interpretatur.

„ *In diem duos obolos.*] Modum habes diurni ſtipendij antiqui, de cuius origine & progreſſu in Electis ſcripſi. Scis me non amare ταυτέπειαν: addam aliquid non ibi ſcriptum, aut non ſic ſcriptum. Olim certum eſt *Sine ſtipendio olim*
Romanos nullo publico ære militaſſe, idq́; annis plus trecentis. Feſtus *Romani.*
ita adnotat: *Priuato ſumtu ſe alebant milites Romani, pænè ad id tempus quo Roma capta eſt à Gallis.* Ait *pænè*, & iure addit, quia Stipendium *Quando*
inſtitutum *ſeptemdecim* circiter annis ante vrbem captam. Liuius hoc *cœperit*

docet libro quarto, ſtatim poſt Anxur captum: *Additum*, inquit, *vt ſtipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de ſuo quiſque functus eo munere eſſet.* Liuius dicit *de ſuo* militaſſe, Feſtus *priuato ſumptu:* quid clarius? Et tamen hîc quæro & iniicio, an igitur nihil è publico? non arma, non frumentum? Ambigo, & ſunt quæ inducunt accepiſſe. Dionyſij iſta in bello cum Sabinis: Τούτων δὲ πραθέντων δημοσίᾳ, τὰς κατ' ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς ἃς ἔστειλαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο: *Iis diuenditis* (prædâ ſcilicet) *publicè, collationes quæ viritim factæ erāt in milites, eas omnes receperunt.* Nónne clarè ſatis collatum aliquid in milites dicit? & quo fine aliâs tributa, quæ Romani ex cenſu dabant? Amplius, in eodem Dionyſio, cùm Veientes pacem peterent, ſcribitur *frumentum eos obtuliſſe exercitui in duos menſes, pecuniam in ſtipendium ſex menſium, vti victor imperarat.* Hîc verò & frumentum in menſes datum habes, ſed & pecuniam in ſtipendium (Græcè χρήματα εἰς ὀψωνιασμόν) definitam. Etſi de pecuniâ, non opinor ſed ſcio, oblatam eam non ad modum ſtipendij viritim capti (nullum enim fuit) ſed in belli ſumptus & militum ſingulorum, pro æſtimatione victoris. Atque hæc talia aliquoties in Dionyſio leges, ſed benignè ſemper & æquiter capienda, ſtipendio nondum conſtituto. Idipſum cùm fuit, ſanè exiguum, & *duo oboli* etiam Polybiano æuo: id eſt * *tres aſſes.* Haud aliter Latinè extuleris: cùm duo oboli ſint tertia pars Drachmæ. At Drachma vincitur leuiter à Denario Romano: etſi alternant hæc & confundunt ſcriptores. Quantulum iſtud eſt? in menſem *decem denarij,* id eſt Philippæus noſter. En lucrum, quo obiecto tanto opere gauiſi milites (in Liuio habes) & viſi rem ſuam ſtabiliuiſſe. Sed ita tunc ſcilicet parcimonia & mores, quibus magis quàm opibus res Romana ſtetit. Lubet Liuianum elogium opportunè addere: *Nulla vmquam reſpublica nec maior* (quàm Romana) *nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam ſeræ auaritia luxuriáque immigrauerint, nec vbi tantus ac tam diu paupertati ac parcimoniæ honos fuerit.* Benè & verè Liuius: iſta res docet, & in tot victoriis ac triumphis, imperio tam latè propagato, nihil additum ad ſtipendij modum reperio, ante Iulianum æuum. Quis non miretur? vbi tot Tribuni populares, & per publica damna ad priuatam gratiam aut commoda graſſantes, nullum ex iis auxiſſe, aut (quod proditum exſtet) conatum augere? Iulius ille fuit, qui per milites magnus, hîc quoque leges fregit, & *legionibus ſtipendium,* ait Suetonius, *in perpetuum duplicauit.* Res ſemel mota non hîc ſtetit, ſed magis Auguſtus auxit, qui *omnes vbique milites ad certam ſtipendiorum præmiorúmque formulam adſtrinxit*, vt in vitâ eius Tranquillus. Eum modum fuiſſe, *decem diurnos aſſes*, ex Tacito liquet. Hæc ita ſcripta: etſi ſuſpicio mihi eſt, per bella illa diuturna ciuilia, magis etiam auxiſſe ſtipendia: ſed reciſa, rebus iam tranquillis, ab Auguſto, & in ſummam eam firmiter redacta. Manſit tamen non diu. ſed ſiue Nero ſiue Claudius, ſiue potiùs Otho aut Vitellius, aliquid imò multum addidêre: & iam Domitiani æuo, ſtipendium menſtruum

erant

An non anteà frumentum?

Lib. v.

Lib. IX.

Modus primi ſtipendij.

* Aut vt iuſtius, cũ triente.

Vetus reſtrictio & frugalitas.

Lib. I. initio.

Cæſar ſtipendium auxit.

Cap. XXVI.

Item Auguſtus.

cap. XLIX.

Vel potiùs firmauit.

erant *aurei terni*. Ij essent in diem *vigintiquinque asses* : quibus ipse Domitianus iterùm addidit menstruum *aureum vnum*, id est denarios *viginti quinque*. Tanti enim Romanus aureus, & res hæc tota è Iohanne Zonarâ ad liquidum à nobis reducta. Ille sic de Domitiano : Καὶ τοῖς στρατιώταις τὴν μισθοφορὰν ἐπηύξησε τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. μεταμεληθεὶς δὲ, τὴν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε : *Militibus stipendium auxit, scilicet ob victoriam. nam cùm septuaginta quinque drachmas singuli acciperent, ipse iussit centenas dari. Pœnitens verò postcà summam non imminuit, sed multitudinem militantium recidit.* Ex quibus certum, in Suetonio rectè nos olim emendasse : *Addidit & quartum stipendium militi,* * *aureis ternis*. Inferiore æuo quid fuerit, non vltrà repperi, nec dicam. AVD. Ista quidem Domitiani summa pinguiuscula, sed & Augusti tolerabilis : illa Polybiana quid habuit *Cur quisquam caput vnctius referret?* vt iocer cum poëtâ. Nam certè exigua: & cur tam multi tamen ad militiam prompti? LIPS. Ipsa illa summa exigua, non nego : sed frumentum additum exiguo pretio cogita, tum crebras etiam in triumphis donationes. Liuius hoc te docuerit, quoties & in quo modo, donati. Amplius, cogita promotiones, & quòd per virtutem ad altiores ordines venirent; ergo & ad stipendia meliora. Multi enim duplicarij, vt audiemus : & addit,

Domitianus auxit. — Domit. cap.VII. — * Aut si velis, insertâ voculâ *ad aureos ternos.* — *Alia commoda militis.*

„ *Ductores ordinum duplum.*] Ταξίαρχοι sunt in Græco, quos licet Centuriones etiam reddere : sed hîc cõspectè *Ductores* magis feci. Non enim solos Centuriones opinor intellegi, sed & Succenturiones siue optiones, fortasse & Signiferos ipsos. In Liuio quidem lego, cùm Appius in fugacem suum exercitum animaduertit : *Ad hoc Centuriones duplicariósque, qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percussit.* Ergo duplicarij aliqui præter ipsos Centuriones, vt palàm vides. Sed vnde, inquies, iam tum illo æuo, haud longè à regibus exactis? cùm stipendium nondum institutum esset. Ergo memento quorum diximus, frumentum videri è publico militibus iam olim datum. Varronem aduoco: *Duplicarij, quibus ob virtutem duplicia cibaria vt darentur institutum.* Ostēdit quosdam etiam è grege milites fuisse, sic honestatos ob egregia facta. Et tale in Liuio. *Milites qui in præsidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præsentiâ singulis bobus donati.* Quod factum etiam diu post stipendium pecuniæ institutum. Mansit hic vsus, & in Cæsare legas : *Cohortem posteà duplici stipendio frumentoq́ue, speciariis, militaribus donis, amplissimè donauit.* In Vegetio: *Armaturæ duplares, quæ binas consequuntur annonas.* Sed & *Sesquiplares* in eodem, *qui vnam semis.*

Duplicarij. — Lib.II. — *Modus in Liuio exsolutus.* — III. de L.L. — Lib.VII. — III. Ciuil. — Lib.II. cap.VII.

„ *Equites drachmam.*] Id est, stipendium triplex. Itaque super Centuriones erant; tum quia genere digniores, tum quia onerum plus ferebant. Ipse hic modus in Liuio : *Aequè impudens postulatum fuit, vt de stipendio equitum (merebant autem eâ tempestate triplex) æra demerentur.* Hoc ille aliquot annis post stipendia instituta : & vides vulgò inuidiosam

Equiti triplex in stipendio. — Lib.VII.

ſam hanc ſummam fuiſſe. Poſtularunt igitur minui, ſed non impetrarunt: an non factum poſteà? ſed diu, inquam, poſteà? Ex Liuij comminatio ſuſpicor, quod hîc inſerit, *eâ tempeſtate meruiſſe*: non ergo tuo æuo? Appâret: fruſtrà alioqui ſubmonuiſſet. Et hercules cùm recogito, ſtipendia à Iulio & ab aliis aucta; ingens hæc ſumma & prægrãdis in equitum fuiſſet, ſi pariter creuiſſent. Accedit, quòd dignitas equitum non iam tanta, poſt Socios ciuitate donatos. Illi enim cùm equitatu abundarent, fere ad bellum ibant, paucioribus paullatim è digniori & ciuili illâ ſtirpe. Sed ſuſpiciuncula eſt, quam ſperni tam facilè à te volo, quàm à me prodi. Iſta Polybius de diſcrimine ſtipendiorum. Sed heus in Tribunis quid fuit? cur ij omiſſi? Magna eorum ſalaria, vt video, & ſic celebrantur à Iuuenali:

Penſitata Liu. verba — *Tribunorũ ſtipendia.*

——— *alter enim quantum in legione Tribuni*
Accipiunt, donat Caluinæ vel Catienæ.

Lib xxxiv cap. III. A Plinio: *Nec pudet Tribunorum militarium ſalariis emere.* Vterque de productiore ſummâ, & velut per adagionem vſurpat. Quanta igitur? Appiani locus eſt, niſi erro, qui ſcitiores nos eius faciat, iſte. De Cæſare ſcribit, eiuſque triumpho quadruplici. Καὶ διένειμε, inquit, στρατιώτῃ μὲν ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἀττικάς, λοχαγῷ δὲ αὐτοῦ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἱππάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον: *Diuiſit deditq́ militi ſuper quinque mille drachmas; Ductori ordinum eius duplum; Tribuno militum & Præfecto equitum, iterùm eius duplum.* Ex analogiâ hac donorum, iuſtè & probabiliter inferas de Stipendiorum tali modo. Ergo Tribunus & Præfectus alæ quadruplum ſalarij vulgaris habuit, & alia vberiora in veſte, frumento, ſpeciebus. Hæc talia in Lampridio, Capitolino, Vopiſco videre tibi fas: vbi epiſtolæ aliquot Principum ad litteram poſitæ, cum Tribuniciis iſtis commodis aut donis. Haud diſſimile apud Græcos. & ſcribit Xenophon, *Seuthen regem Thraciæ, cùm Græcos mercede iungere ſibi vellet, obtuliſſe & pollicitum,* τῷ μὲν στρατιώτῃ κυζικηνόν, τῷ δὲ λοχαγῷ διμοιρίαν, τῷ δὲ στρατηγῷ τετραμοιρίαν: *militi Cyzicenum, Centurioni duplũ, Prætori quadruplum.* Hi Prætores, velut Tribuni Romanorum erant, aut noſtri Colonelli. Fecerunt idem Lacedæmonij in iiſdem copiis (quarum laus inclyta, & propagata per inclytum ſcriptorem) alliciendis, & inter promiſſa, hæc ſunt: δαρεικὸν ἕκαστος οἴσει τοῦ μηνὸς ὑμῶν, λοχαγὸς δὲ τὸ διπλοῦν, στρατηγὸς δὲ τὸ τετραπλοῦν: *Daricum feret quiſque veſtrûm in menſem, Centurio duplum, Prætor quadruplum.* Vbi pariter obſerues, in ipſo ſtipendio haud longe à Romanis abire, præſertim ſub Auguſti æuum. Nam etſi Daricus nõ niſi viginti drachmis æſtimabatur; tamen alibi lego pluſculum etiam accepiſſe, & Drachmam habuiſſe diurnam. Thucydides de Athenienſibus: Δραχμὴν γὰρ τῆς ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν: *Drachmam in diem quiſque accipiebat.* Iterùm idem: διδράχμους ὁπλίτας nominat in cuſtodiâ Potidææ: *qui binas drachmas* ferrent, ſed (ne diſſimulem) extra ordinem & ſolitum morem. Idem cenſeo ſuprà. Paullùm igitur infra drachmam meruerunt vulgò. AVD. Contra te cenſere Demoſthenes

iv. Ciuil. — *Græcorum ſtipendia.* vii. Anabaſ. — Ibid. infrà. — *A Romanis vix diuerſa.* — Lib. vii. — Lib. iii.

me

me hîc iubet. Ille in Philippicarum primâ definit quæ opus sunt militi: *Στρατιώταις δισχιλίοις τετταράκοντα τάλαντα, ἵνα δέκα ἑκάστου μηνὸς ὁ στρατιώτης δραχμὰς σιτηρέσιον λαμβάνῃ. τοῖς δὲ ἱππεῦσι διακοσίοις οὖσι, ἐὰν τριάκοντα δραχμὰς ἕκαστος λαμβάνῃ τοῦ μηνὸς, δώδεκα τάλαντα: Bis mille militibus talenta sunto quadraginta, ita vt quisque decem drachmas in mensem accipiat: equitibus verò ducentis talenta duodecim, si quisque triginta accipiat in mensem.* Alia hîc definitio, minor tuo dicto. LIPS. Particulam ver- *Demosthenes explicatus.*
borum affers, plura inspexisse oportuit. Redeo autem in memoriam, Oratorem illîc suadere & dicere, vt dumtaxat in annonam (Græcè *σιτηρέσιον*) tot talenta & menstruas drachmas dent: at reliquam pecuniam in stipendium, bellum ipsum suppeditaturum. Hæc ibi posteà, atque ita nihil dissentit. Imo, quod valdè notes, in triplici equitum Annonâ cum Romanis consentit.

„ *Frumenti modum accipiunt.*] Cuius distributi sæpè mentio. vt in *Frumenti datio.*
Cæsare: *Diem instare, quo die militibus frumentum metiri oporteret.* Ite- I. Gallic.
rùm: *Post diem septimum se reuersurum confirmat, quam ad diem legioni,* VII. Gall.
quam in præsidio relinquebat, deberi frumentum sciebat. Ac vides etiam certo die datum, & cum curâ ne is laberetur. Bonum & vtile institutum, *Ea laudata.*
militi semper victum esse, nec inopiâ cogi ad rapiendum, aut deserendum. Si pecunia in hunc vsum, potuisset ire in alium vsum: igitur maluerunt rem dare ipsam. Atque ita, vt nefas etiam haberetur vendere. *Non vendebant.*
Sallustius inter militaria probra recenset: *Frumētum publicè datum vendere, panem in dies mercari.* Itáne culpa mercari, aut vendere? hodie nec rapere, & Vis aut Iniuria ferè est quę militem alat. Sed quis finis, si nostra incomposita cum illo ordine componam? & verbo fortasse lædam, qui ferro possunt. At in ipsâ re, exemplum seueritatis quâ Galba vsus, apud Suetonium: *Militi,* inquit, *qui per expeditionem annonâ arctissimâ, resi-* Cap. VII.
duum cibariorum tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit simulatque indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri. atque is fame extabuit.

„ *Attici medimni duas partes.*] Suidas, & Nepos vitâ Attici, sex modios in Medimno ponunt: & ita est: ergo nunc militi, Romano modo & *Militū dimensum,*
sermone, damus Modios quaternos. Quídni tantum, cùm ipsi serui eos *vt seruorū.*
acceperint in Dimenso? Donatus in Terentium: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in mensem, & id Dimensum dicebatur.* Liceret & de *quinis* suspicari ex Senecâ: *Seruus est, quinque modios accipit, & quinque* Epistol.
denarios. Sed arbitror hoc ita ibi in vtiliore & honestiore seruo fuisse, LXXX.
nempe actore scænico: cui & peculiola præter morem accessit. Aut si modij etiam quini dati? Sallustius tangere videtur Oratione Marcij Tribuniplebis: *Nisi fortè Frumentariâ istâ lege munia vestra pensantur, cùm tamen quinis modiis libertatem omnium æstimauere.* Dicas alludere ad seruile dimensum, & ideò indignari libertatem sic taxatam. Sed hoc incertum: de militibus nostris, è Polybio firmum. Magno & multo igitur frumento opus ad plures legiones: & vnde hæc copia? Nam eguisse

Vnde Frumenta Romanis. Romanos, aut per hanc inopiam ab incœpto aliquo destitisse, rarò aut non leges. Censeo è prouincialibus frumenta hæc coacta, & è Decimis quas hoc fine aratoribus imponebant. Quid si ergo in hostili? etiam tum è vicinis prouinciis, aut ex ipso hostico: sed sic, vt non in priuatum & sibi miles raperet, sed desecta aut inuenta frumenta deferret ad Quæstorem. In publicum omnia seposita, & tum cum modo & ordine distributa. Magnæ considerationis res, & summi ad bellum vsus, de quo Politici vidento.

» *Equites hordei septem medimnos, frumenti duos.*] De hordeo, peculiare hoc equiti ad iumenta: pro quo & æs aliquando accepêre, quod *Hordearium* appellat Festus. Sed in frumento, inquies, cur tanto plus? *Frumentũ triplex equiti.* Nam duo medimni sunt modij duodeni. Triplo igitur peditem excedit: quid miraris? fit idem quod in pecuniâ, quod in donatiuis, & triplum vbique capit. Neque ambigo in Ordinum ductoribus simile fuisse, & semel dictâ analogiâ duplum quoque frumenti eos cepisse. Cui tamen vsui equites tantum? vtne venderent? negauimus. vt absumerent? quî potuêre soli? Ne censeas: non enim soli. Seruum aut seruos potiùs habuêre, & iustum est hoc dimensum in capita terna. De hordeo, satis etiam largiter: sed certum est, præter equum militarem, iumenta alia habuisse. Est in Plutarchi Catone Censorio, quod huc faciat, & illustretur aut illustret. *Catonis abstinentia.* Narrat in ceterâ abstinentiâ eius, ὅτι στρατηγῶν ἐλάμβανεν ἑαυτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν, οὐ πλέον εἰς τὸν μῆνα πυρῶν, ἢ τρεῖς ἀττικοὺς μεδίμνους, εἰς δὲ τὴν ἡμέραν κριθῶν τοῖς ὑποζυγίοις ἔλαττον τριῶν ἡμιμεδίμνων: *quod etiam in imperiis & Præturis accipiebat sibi, & iis qui apud se, frumenti in mensem non plus tribus medimnis Atticis, in diem verò hordei iumentis suis minus sesquimedimno.* Si constaret de numero familiæ Catonianæ, facile esset aptare modum. etsi pænè etiam constat, & in eodem Plutarcho lego *quinque* eum seruos in Hispaniam duxisse. Ipse ergo sextus: & habuêre singuli modios non nisi ternos. Hoc ad astruendam frugalitatem Catonis recenset: & ideò certum, accepisse eum intra legitimum modũ. Sed, inquies, lictoribus suis & apparitoribus nihil accepit? Discas hinc eos sibi, & in capita seorsim, è publico accepisse. Addo, quosdam Imperatores laxiùs hîc se gessisse. quod de Cæsare quidem lego: qui (ait Suetonius) *Cæsar extra disciplinam.* *frumentum quoties copia esset, etiam sine modo mensuraq́; præbuit militibus, & singula interdum mancipia & prædia viritim dedit.* O virum magni benigniq; animi, sed non nati ad priscam & strictam Disciplinam! quæ ab illo profectò magis magisque est lapsa.

» *Socij pedites capiunt par Romanis.*] Meritissimò. nam & tantum capiebat eorum venter. At non tamen equites, de quibus subdit:

» *Equites verò frumenti medimnum vnum & trientem.*] Isti enimuerò minus quàm Romani, ab hac caussâ, quòd minùs digni aut opulenti: eoq; nec à familiâ sic instructi. Singulis ergo famulus vnus suffecerit: & est mensura hæc in duo capita, modiorum scilicet octo. Simile in hordeo,

deo, & habuêre pauciora impedimenta. A v d. Delectantia verò ista, & mihi non nisi cõfusè adhuc audita aut nota. Sed voluo tamen in animo, an frumento tantùm ad cibos vsi? Nihil adiungis obsoniorum, aut alîus alimenti? L i p s. Adiungam, etsi Polybius non fecit. Primùm dico, salem & leguminum aliquid militibus etiam datum. In Plutarchi Crasso *Legumina militi.* huic rei scriptum, inter omina tristia: Συνέπεσε μετὰ τ͂ διάβασιν μετρουμένοις τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις, πρῶτα πάντων δοθῆναι φακοὺς καὶ ἅλας, ἃ νομίζουσι πένθιμα Ῥωμαῖοι: *Simul euenit, vt post transitum fluminis, cùm emetirentur necessaria exercitui, primùm omnium darent lentem & salem, quæ Romani habent funebria.* De sale quidem vix ambigi potest, sine quo vita non est. Sed & legumina aut pisa reperio. vt in Cæsare: *Non illi hordeum cùm daretur, non legumina recusabant*: quæ tunc scilicet pro frumento, in illâ necessitate. Aliâs, pro obsonio. vt in Synesio, de Caro Imp. militariter cænante: Τὸ δὲ δεῖπνον ἦν, πίσινον ἔωλον ἔτνος, καὶ ἐν αὐτῷ τεμμάχια ἄττα ταρίχη κρεῶν ὑείων: *Cæna autem erat, è pisis pulmentum pridianum, & in ipso frusta aliquot salitæ suillæ carnis.* Orat. de Regno. Atque amplius, in eodem habes & Suillam: an ex vsu castrensi? prorsus, illius quidem, & superioris *Suilla militibus.* etiam, æui. Nam Spartianus de Hadriano ita scribit: *Cibis etiam castrensibus in propatulo libenter vtens, hoc est larido, caseo, & poscâ.* Nominat & Vulcatius in Auidio, inter legitimos cibos: *Præter laridũ, ac buccellatum, atque acetum, militem in expeditione quodquã portare prohibuit.* Vbi acetum scilicet ad potum militarem conficiendum, & iam dictam poscam. At de larido, mirum ni Polybij etiam tempore fuerit in hos vsus. Scribit certè inter Galliæ Cisalpinæ laudes, *glandes & porcos in eâ abundare,* & dat argumentum: *quod cùm plurimi in Italiâ cædantur, tum ad vsus* Lib. II. *vitámque priuatam, tum ad ea quæ in exercitus legionésque præbentur, his tamen omnibus sufficere Galliæ illam regionem.* Quid aliud intellegas, τὰς εἰς τὰ στρατόπεδα (ita verba eius sunt) παραθέσεις: quàm reposita & salita in militares vsus? Atque hi tales sunt, quos *Militares cibos* scriptores ap- *Militares cibi, viles.* pellitant. Vt Spartianus in Pescennio: *In omni expeditione militarem cibum sumpsit ante papilionem.* Lampridius de Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cænauit, cùm militarem cibum cunctis videntibus atque gaudentibus sumeret.* En virum, dignum titulo & loco Principali! Et obserua indidem, bis eos die cibum sumpsisse, suâ horâ quemque, & addo etiam suo cibo. Prandium enim tenuius, & sine vllo apparatu. Didici è Polyæno, qui partitè describit restitutam disciplinam militarem à Scipione ad Numantiam, atque inter alia: ἐκέλευσεν ἀριστᾶν ὀρθοὺς ἄπυρον Lib. VIII ὄψον, δειπνοῦντας δὲ προσφέρεσθαι καὶ κρέας ὀπτὸν καὶ ἑφθόν: *Iussit prandere stantes sine igne cibum* (id est, incoctum;) *in cænam verò proferre & adde-* *Stantes prandent.* *re carnem assam vel elixam.* A v d. Heus tu, mira hæc correctio, & satis *Considerata Polyæni* equidem benigna, cùm delicias etiam præscribit carnis assæ aut elixæ. *scriptio.* Atquin ego longè secius opinabar, & in Sallustio legeram Metellum edixisse, *Ne quisquam castris panem, aut quem alium cibum coctum venderet.* Ecce, alius iste Censor, qui arcet ab omni cibo cocto. L i p s. Adolescens,

Ne propera, neque enim igni tangeris. cens, cum Theocrito: * μὴ σπεῦδ' οὐ γάρ τι πυρὶ θάλπῃ. Aliorsum & mea & Sallustiana illa trahis. Intellege. Iussit Scipio in prandio leuiter stantes cibum capere: at in cœnâ indulsit (non sane iussit, ne sic accipe) si copia esset, carnem assam addere aut elixam. Metellus non in hæc, sed pro his, pugnat. Nam ipse lixas, coquos, & totum id genus castris eiecit: *Cibos coctos vendi non fas.* vetuitque, non *sumere* cibum coctum (verba notabis) sed *vendere*. Hoc nempe fuit, noluit prostare cibos tales, & facilitate parandi gulam irritari: sed si quis haberet, è prædâ aut pecuniâ, ipse pararet & vesceretur. Germana ea sententia. eoque intentiùs Frontini hæc consideranda super eàdem re & viro: *Lib. IIII. cap. I.* *Q. Metellus bello Iugurthino similiter lapsam disciplinam pari seueritate restituit, cùm insuper prohibuisset aliâ carne, quàm assâ elixáve, milites vti.* O risu rem dignam! & ô cumulum seueritatis, si *insuper prohibiti aliâ quàm assâ aut elixâ carne vti!* Quid, malùm, igitur crudis anteà vsi? Considerare te iussi, imò nunc emendare (nec aliter *Frontinus forstan correctus.* euoluo:) *aliâ carne quàm à se assâ elixáve.* Vox aut voculæ duæ inserendæ, quas eduxi è consimili verbo. Id planè iam consonat vero, & Sallustianis item illis: *Ne quis cibum coctum venderet.* Itaque coctis vti licuit, *Militi veru & olla.* vendere aut emere non licuit. Hoc fine, inter instrumenta militis *Verua* *Lib. VIII.* *& ollas* inuenio. vt in Polyæno, de eodem Scipione: Περιέταξε δὲ ἀποπέμψασθαι καινὰς τραπέζας, ἐκπώματα καὶ σκεύη πάντα, πλὴν χύτρας καὶ ὀβελίσκου καὶ ποτηρίου: *Iussit amplius, amoueri nouas mensas, scyphos & vasa omnia, præter ollam, & veru, & pocillum.* Atque ipsum est, quod Appia-*In Iberic.* nus de hoc Scipione: Καὶ σκεῦος οὐκ ἐξῆν ἐς δίαιταν ἔχειν οὐδενί, πλὴν ὀβελοῦ καὶ χύτρας χαλκῆς, καὶ ἐκπώματος ἑνός: *Et vasum non licuit militi vllum habere ad victum, præter veru, & ollam æneam, & poculum vnum.* Et iam hæc credo tenes. AVD. Non elabentur. adde, sodes, de Pane etiam quem vetuit Metellus vendi coctum. Quid ergo? singuli ipsi pistores, & *Miles ipse pistor sibi.* è prosapiâ atque artificio Plauti? LIPS. Ita verò, & hic sua ratio. Nolebant curiosè & ab professo opifice panem coctum sumi, sed subitarium & quem suâ manu miles parasset. Scio me omnia mira loqui: sed quid faciam, si in tantum mores nostri & prisci diuertunt? Suâ manu, dico, coquebant illi ingenui, illi ciues. quid? imò ipse aliquis Imperator, nec ex Curiis aut Fabriciis, sed nouitiis Antoninis. Herodianus nobis auctor, Antoninum Caracallam, cùm duritiem & robur præferret, omnia militaliter egisse. atq; etiam, inquit, ἄρτῳ προσφέρεσθαι αὐτοσχεδίῳ. σῖτον γὰρ ἀλήσας τῇ ἑαυτοῦ χειρί, ὅ ἤρκει αὐτῷ, μάζαν τε ποιήσας καὶ ἐπ' ἀνθράκων ὀπτήσας, ἐσιτεῖτο: *Panem addebat subitarium & neglegenter factum. Triticum enim suâ manu molens, quod ipsi satis esset, massamq; ex eo conficiens & in carbonibus coquens, eo vescebatur.* Singularem huic rei locum, & ad molendum & ad coquendum, sæpe apud me quæsitum. Ergo manuarias quasdam molas circumferebant, vt tetigi anteà, aut in lapide tundebant: denique sine furni aut clibani operâ, subitò sic in carbonibus aut sub cine-*Panis militaris* re coquebant. Panis igitur ille grauis, madidus, ideoq; Plinio scriptum: *Lib. XVIII. cap. IX.* *Legem certam naturæ esse, vt in quocumque genere, pani militari tertia portio*

tio ad grani pondus accedat. Militarem, talem subitum & subcineritium appellat, nec bene aut diu excoctum. Sed & sine pane, frumento suo sæpe vsi in pulte. Notum à Plauto *pultifagos* Romanos appellari: & in Ammiano est, de Iuliano Imperatore, iam in castris: *Et Imperatori non cupediæ ciborum ex regio more, sed sub columellis tabernaculi cænaturo pultis portio parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario.* Ita ille Imperator militariter cænatus, inter bonos aut potiùs optimos, si non abiisset à pietate. Et dic tu meus, iam expleui te tam lautis epulis? AVD. Propemodum, sed lubet interbibere. Sine potu hoc conuiuium: quis. s fuit? LIPS. Tetigi verò anteà. & quid censes, vinum aliquod Chium aut Falernum edentulum fuisse? Imò is pro cibo reliquo fuit, Aqua. Spartianus de Piscennio: *Cùm apud Aegyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, respondit, Nilum habetis, & vinum quæritis?* Plutarchus de Catone Censorio: Ὕδωρ δὲ ἔπινεν ἐπὶ τῆς στρατείας, πλὴν εἴποτε διψήσας περιφλεγῶς, ὄξος ᾔτησεν, ἢ ἰσχύος ἐνδιδούσης ἐπιλάβοι μικρὸν οἰνάριον: *Aquam bibit in militiâ, nisi si in acri siti & calore acetum posceret, aut viribus defectus exiguum aliquod villum sumeret.* Hæc Cato, inter equites, inter nobiles, inter duces. Benè, quod signatis tabulis ago; vt vultus tuus est, vix nunc mihi habes fidem. Sed Cato igitur aquâ merâ vulgò vsus; interdum aceto, non solo, sed cum aquâ scilicet mixto, quod suprà diximus *Poscam*, vel vt quidam scribunt *Puscam*. Eâ sententiâ Spartianus iterùm, in Pescennio: *Iussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto vniuersos esse contentos.* Vniuersos, inquit, etiam igitur ipsos Duces. Seruorum hic potus olim, vt id quoque commune cum iis habeant, sicut Dimensum. Plautus:

Lib. xxv.

Aqua militibus.

Aut posca.

Exemplo seruorum.

Sed hic rex cum aceto pransurus est & sale. Rudente.

Iocosè, vt assolet. cùm rex diceretur seruus; ô bone, inquit, hic rex poscam bibet, & salem pro obsonio delinget. In eodem Plauto reponendum hoc verbi, olim mihi visum:

Alij ebrij sunt, alij poscam potitant. Milite.

Constat ita versus, & sententia. Alij seruorum, ait, vino ebrij, alij misselli poscam bibunt. AVD. Fateri volo, non ad meum gustum hic Romani: & si ego Imperator, vinum non exsulet è meis castris. Nónne viribus & animo addit? LIPS. Nouitium sapis. alia mens iis, à quibus cottidie discimus sapere. Aristoteles te reformet: Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ οἴνου πόσις καὶ τοὺς ἐλευθέρους ὑβριστὰς ποιεῖ, καὶ πολλὰ ἔθνη ἀπέχεται καὶ τῶν ἐλευθέρων· οἷον καρχηδόνιοι ἐπὶ στρατιᾶς· φανερὸν ὅτι τούτου ἢ μηδὲν, ἢ ὀλίγον μεταδοτέον: *Ac quoniam vini potio etiam liberos homines ad ferociam & iniuriam propellit, & multæ gentes etiam liberæ eo abstinent (vt belli tempore Carthaginienses) palàm est, quod eius nihil aut parum seruis dandum.* Vini malitiam vniuersè notes; & propriè ad rem nostram, Carthaginienses, bonam & compositam olim rempublicam, eo per militiam abstinuisse. Habes cibos, habes potus: vis instrumentum fortasse & apparatum mensalem? condigna omnia epulis. Mensæ an fuerint, vix scio. imò in

I. Oecon. cap. 7.

Polyæni verbis ſuprà, vbi eſt Scipionem remouiſſe *καινὰς τραπέζας, nouas menſas*: aliter ac veriùs ſcribitur, *καὶ τὰς τραπέζας*. vt menſas dicat prorſus remotas è caſtris. Nam *noua* illæ quæ eſſent? & pro menſis plerumque iis elatior ceſpes. Lucanus, cùm Afranij & Cæſaris milites colloqui & concænare facit:

Ceſpites pro menſis.

Lib. IIII.

Pax erat, & caſtris miles permiſtus vtriſque
Errabat, duro concordes ceſpite menſas
Inſtituunt.

Cap. XVIII. Suetonius de Tiberio, exercitus ductore: *Trans Rhenum eum ordinem vitæ tenuit, vt ſedens, in ceſpite nudo cibum caperet.* Ad has menſas Varro reſpicit: *Menſam eſcariam Cibillam appellabant. ea erat quadrata, vt etiam nunc in caſtris.* Ceſpes enim iſte aut ceſpites, quadri. Sed eſt etiam in Suetonio, *ſedentem eum* cibum cepiſſe. Non ſcilicet iacentem delicatè aut recubantem, ciuili illo promiſcuo ritu. Imò ſtetiſſe, præſertim in prandio, ſuprà adnotaui. & ita de Iuliano Principe Ammianus: *Stans interdum, more militiæ, cibum breuem vilemq́ue ſumere viſebatur.* Mamertinus in Panegyrico, quem Iuliano dixit: *Qui ſæpius ſtatarium prandium ad neceſſitatem humani corporis capiat, gaudens caſtrenſi cibo, miniſtro obuio, & poculo fortuito.* Nullæ igitur hîc menſæ meliores, aut triclinia. atque ita Hadrianus Imp. cùm iam irrupiſſent (narrante Spartiano:) *Triclinia de caſtris, & porticus & cryptas, & topia diruit.* Quæ ſcilicet ille ferre nec in Hibernis caſtris voluit: de quibus hîc ſermo. Eſt & in Cæſare, cum exprobratione Pompeianæ luxuriæ, ſcriptum: *In caſtris Pompeij videre licuit triclinia ſtrata, magnum argenti pondus expoſitum, recentibus ceſpitibus tabernacula conſtrata.* Etſi veteres ibi libri (inter hos Torrentij) *trichilas ſtratas* habent. Ac ſunt Latinis Trichilæ, vmbroſæ iſtæ pergulæ, Græcis σκιάδες. in Virgilianâ Copâ:

IIII. de L.L.

Lib. XXV.

III. Ciuil.

Trichilæ.

Et trichila vmbriferis frigida arundinibus.

Vſus & Columella ſic eâ voce:

At qui ſub trichilâ manantem repit in vndam.

Significabit ergo tunc Cæſar paſſim vmbracula iſta (æſtiuo tempore) ad cænationem inſtrata fuiſſe, lectos diſpoſitos, argentum expoſitum: omnia cum certâ victoriæ fiduciâ, & quaſi in reditum dominorum. Eſt ibidem, *tabernacula ceſpitibus conſtrata*: quod refer ad dicta ſuprà, de pauimentando. Nec id damnat Cæſar (in vſu fuit) ſed quòd *recentibus ceſpitibus*, quaſi in lætum & feſtum apparatum. Carpit etiam *argentum expoſitum*. id meritiſſimò, nec olim admittebat frugalitas caſtrenſis. certè non copioſum. In Liuio pro hac re, de Annibale ſpolia & prædam Cannenſem colligente: *Præter equos viroſq́ue, & ſiquid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat (nam ad veſtiendum facto perexiguo, vtique militantes, vtebantur) omnis cetera præda diripiēda militi data eſt.* Legito cum libris, *ad veſcendum facto.* & notat Liuius, iis temporibus & moribus rarum fuiſſe menſarium argentum, præſertim in caſtris. Scipionem ſanè edixiſſe ad Numantiam video, ἀργυρέων ἔκπωμα (Polyæni verba) μὴ ἔχειν πλέον

Argentum rarum in caſtris.

Lib. XXII.

Liuius emendatus.

Lib. VIII.

πλέον δικοτύλου καὶ λούεσθαι μηδένα: *argenteum vas maius duabus cotylis neminem habere, itemq́ neminem lauare*, siue balneis vti. Pescennius simile, apud Spartianum: *Cùm milites quosdam in caueo argenteo, expeditionis tempore, bibere vidisset, iussit omne argentum submoueri de castris, addito eo vt ligneis vasis vterentur.* Sed & Plinius de Spartaco, *interdixisse castris suis nequis aurum haberet vel argentum.* additque: *Tanto plus animi fuit fugitiuis nostris*: significans iam irrupisse, & à diuitibus ac mollibus illis haberi. Quæ igitur vulgò pocula?lignea, quod ex Spartiano iam obseruaueris. & ex Herodiano, qui de Caracalla Antonino, militem imitante: Τράπεζάν τε εὐτελῆ παρετίθετο, ἔσθ' ὅτε καὶ ξυλίνοις ἐς πότον καὶ ἐδέσματα χρώμενος σκεύεσιν: *Mensam vilem apponebat. atque etiam interdum ligneis vasis ad potum cibúmque vtebatur.* Omnia ad victum dedi: pro clausulâ, etiam de Horâ. Nemini fas prandium aut cænam sumere, nisi ad signum. Iosephus: Οὔτε δεῖπνον ἢ ἄριστον ὁπότε θελήσειαν, αὐτεξούσιον ἑκάστῳ· πᾶσι δὲ ὁμοῦ: *Nec cæna aut prandium, cùm visum, cuique libera; sed omnibus ea simul.* Sed nos libero pede vagati per stipendia sumus, & per hæc frumenta: in quibus tamen pars etiam lustranda in agro Polybiano. Addebat:

Lib. xxxiii cap. iii.

Pocula è ligro.

Lib. iiii.

Cibi tempora certa. Lib. iii.

» *Datur autem hoc sociis muneri.*] Benè & ratione factum. Cùm enim pecuniæ stipendium à suis acciperent, quid minus à Romanis debuêre quàm victum? illorum certè vsui & gloriæ militabant.

» *Romanis verò & frumenti, & vestium, & siquibus armis egeant.*] Contrà ait fuisse in Romanis, & iis nec muneri frumentum quidem datum: minùs arma aut vestem. Sed pro his omnibus, inquit, certa aliqua pecunia de stipendio detracta. In quo ego resisto leuiter, & miror. Miror, an & vicem militum indignor? Nam age, stipendij exiguum aliquid in diem mihi porrigis, pretium sanguinis & forsitan vitæ: de eoipso in victum, vestitum, arma, detrahis: dic sodes, quid apud me reliquum? Ludis, & ianuâ datum, quod dicitur, postico ad te redit. Non ita est, & placat nos Polybius consideratè lectus. nam scribit *certum definitumq́ pretium deductum.* Certus igitur esto, pauxillum aliquid, nec pro arbitrio Quæstorum, aut grauitate annonæ, sed semper idem & semel definitum decessisse. In exemplum. Ecce vel Romæ & apud otiosos, plebs frumentum habuit aliâs *in modios assibus* æstimatum; aliâs (vt Gracchi lege) *semisse & triente*: cur non magis simile in laborioso milite? Omnino hoc fuit: nec aliter in veste aut armis, quæ ipsa clementi pretio addicta. Ego arbitror, militem vix diei vnius stipendium, in menstruum frumentum impendisse. At de veste, fortasse iam nec impendisse: & miror à Polybio sic scriptum. Nónne tu, ô noster, Gracchorum æuo vixisti? imò sub illud ipsum tempus & annos scripsisti? certum est. Atqui C. Gracchus legem tulit, quâ iussit ἐσθῆτά τε δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων: *vestem è publico suppeditari, & nihil hoc nomine de stipendio militantium deduci.* Ita Plutarchus in Gracchis: palàm contra hîc à te scripta. Quid ergo

Dubitatio in Polybio.

Exsolutio.

Iterùm dubitatio.

Responsio.

ergo est? an nondum tulerat legem hanc Gracchus? an iam lata, sublata iterùm fuit? Alterum dicendum est, & fortasse posterius, præsertim cùm in Tacito milites querantur, de stipendio suo & *decem assibus, vestem, arma, tentoria redimenda esse.* Quæ consentanea sunt iam dictis. De Frumento tamen inibi non queruntur, & dixeris publicè datum posteà, ac verè datum: vtique post institutas etiam in vrbe Frumentationes, de quibus nos in Electis. AVD. Multa hercules & varia à te dicta, atque etiam recondita: Plutarchi locum tamen cur omisisti, qui eximiè huc facit. LIPS. Quis is est? prome. nec ego profectò omnia habeo in numerato. AVD. Est in eius Pompeio, hac sententiâ & pænè verbis: *Pompeius duas prouincias habebat, Hispaniam & Africam, quas absens gubernabat, mittens eò Legatos, & Legiones inibi alens. quibus accipiebat è publico ærario mille talenta quotannis.* LIPS. Quid efficis? obscurus is locus est huic rei, & inualidus. AVD. Clarissimus. Numerum dumtaxat legionum quas Pompeius habuit si inuenio & addo; nónne palàm impensa annua in quamque vnam legionem? LIPS. Eià, rectè hoc insistis: perge. AVD. Atquin decretæ tunc Pompeio (eodem Plutarcho auctore) legiones *quattuor*: absumpta igitur in singulas talenta *ducenta quinquaginta.* LIPS. Iustissimè. & ij essent nostrates Philippici *centum quinquaginta millia.* Cùm examino, magna sit hæc summa in militaria nuda stipendia: sed frumenti & vestis nomine aliquid detrahatur, & armorum: tum in Tribunos, Legatos, ipsum Imperatorem satis largiter: denique in mulos, vasa, & talia quæ exercitui adhærebant. Benè profectò monuisti, opportunus locus est: & ô nostri Reges, quanto plus impenditis in legiunculas incompositas vestras? Sed vestra hæc cura, mea nec monitio: & in re pergo.

1. Annal.

Plutarchi locus ad stipendia.

DIALOG. XVII.

Præmia militaria, Hastæ, Armillæ, Torques, Phaleræ, Spolia.

DE Stipendiis peregimus, consequenter de Præmiis subtexam. Nam hæc pars quæ omnem vitam & societatem continet, vinculum & coagulum rerum publicarum, inprimis studiosè à Romanis habita fuit: *Præmia* dico & *Pœnæ.* Sed de illis lætioribus præmitto, & adhærent, vt lacinia, Stipendiis: quia & hæc militiæ aliqua commoda aut honos. Polybius sic exsequitur:

POLYB.

Καλῶς δὲ καὶ τοὺς νέους ἐκκαλοῦνται πρὸς τὸ κινδυνεύειν. ἐπειδὰν γὰρ γένηταί τις χρεία, καί τινες αὐτῶν ἀνδραγαθήσωσιν,	*Pulchrè autem iuuenes excitant ac prouocant ad pericula subeunda. Cùm enim occasio se dat, & aliqui eorum fortiter aut strenuè fecerunt, conuo-*

συναγαγὼν ὁ στρατηγὸς ἐκκλησίαν τοῦ στρατοπέδου, καὶ παραστησάμενος τοὺς δόξαντάς τι πεπραχέναι διαφέρον, πρῶτον μὲν ἐγκώμιον ὑπὲρ ἑκάστου λέγει, περί τε τῆς ἀνδραγαθίας, κἄν τι κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς ἄλλο συνυπάρχῃ τῆς ἐπ' ἀγαθῷ μνήμης ἄξιον. μετὰ δὲ ταῦτα, τῷ μὲν τρώσαντι πολέμιον γαῖσον δωρεῖται. τῷ δὲ καταβαλόντι, καὶ σκυλεύσαντι, τῷ μὲν πεζῷ φιάλην, τῷ δ' ἱππεῖ φάλαρα. ἐξ ἀρχῆς δὲ γαῖσον μόνον. τυγχάνει δὲ τούτων οὐκ ἐὰν ἐν παρατάξει τις ἢ πόλεως καταλήψει τρώσῃ τινὰς, ἢ σκυλεύσῃ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐὰν ἐν ἀκροβολισμοῖς, ἤ τισιν ἄλλοις τοιούτοις καιροῖς, ἐν οἷς μηδεμιᾶς ἀνάγκης οὔσης κατ' ἄνδρα κινδυνεύειν, αὐτοί τινες ἑκουσίως καὶ κατὰ προαίρεσιν αὑτοὺς εἰς τοῦτο διδόασιν. τῆς δὲ πόλεως καταλαμβανομένης, πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι, χρυσοῦν δίδωσι στέφανον. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερασπίσαντας καὶ σώσαντάς τινας τῶν πολιτῶν, ἢ συμμάχων, ὅ τε στρατηγὸς ἐπισημαίνεται δωρεαῖς. οἵ τε χιλίαρχοι τοὺς σωθέντας, ἐὰν μὲν ἑκόντες ποιῶσιν,

conuocans Imperator in concionem omnes copias, & circumponens ſibi eos qui auctores egregij facinoris, primùm quidem laudes eorum ediſſerit, & ſuper hoc facto, & ſiquid aliud in omni vitâ geſſerint, laude & memoriâ dignum. Poſthac ei quidem qui hoſtem percuſſerit, haſtam donat; qui verò deiecerit & ſpoliauerit, pediti quidem phialam, equiti phaleras, olim autem haſtam tantùm. Iſta verò conſequitur, nõ qui iuſtâ acie, aut vrbis expugnatione percuſſerit aut ſpoliauerit hoſtem, ſed qui in excurſione aut velitatione, aut tali tempore in quo nulla neceſſitas fuerit viritim periclitandi, qui tunc, inquam, ſe ſponte & vltrò eò dederint. Vrbe autem captâ, primis qui murum conſcenderint, donãt auream coronam. Similiter & qui ciuẽ aut ſocium defenderit ac ſeruauerit, eum & Imperator donis honeſtat, & Tribuni cogunt ſeruatos (niſi id quidem vltrò faciant) ſerua-

εἰ δὲ μή, κρίναντες συναναγκάζουσι τὸν σώσαντα στεφανοῦν. σέβεται δὲ τοῦτον καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον ὁ σωθεὶς, ὡς πατέρα, καὶ πάντα δεῖ τούτῳ ποιεῖν αὐτὸν, ὡς τῷ γονεῖ. ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παρορμήσεως, οὐ μόνον τοὺς ἀκούοντας καὶ παρόντας ἐκκαλοῦνται πρὸς τὴν ἐν τοῖς κινδύνοις ἅμιλλαν καὶ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν οἴκῳ μένοντας. οἱ γὰρ τυχόντες τῶν τοιούτων δωρεῶν, χωρὶς τῆς ἐν τοῖς στρατοπέδοις εὐκλείας, καὶ τῆς ἐν οἴκῳ παραχρῆμα φήμης, καὶ μετὰ ἐπάνοδον τὴν εἰς τὴν πατρίδα, τάς τε πομπὰς ἐπισήμως πομπεύουσι, διὰ τὸ μόνοις ἐξεῖναι περιτίθεσθαι κόσμον τοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ τετιμημένοις, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα, σημεῖα ποιούμενοι καὶ μαρτύρια τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς. τοιαύτης δ' ἐπιμελείας οὔσης καὶ σπουδῆς, περί τε τὰς τιμὰς καὶ τιμωρίας τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις, εἰκότως καὶ τὰ τέλη τῶν πολεμικῶν πράξεων ἐπιτυχῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται δι' αὐτῶν.

seruatorem suum coronare. Colit autem hunc qui seruatus est per omnem vitam, vt parentem, & omnia ei conferre ac deferre debet vt si genuisset. Hac tali incitatione porrò non solùm præsentes & coràm audientes prouocant ad certamen & æmulationem in periculis, sed & eos qui domi hærent. Nam qui adepti eiusmodi dona, præter gloriam in exercitu & domi etiam famam; cùm redierint in patriam, ludos pompásque conspicui ineunt. quoniam solis iis licet ornamenta hæc gestare & imponere, qui ab Imperatore, virtutis causâ, donati sunt. In ædibus verò, conspectissimâ earum parte, ponunt Spolia, indicia & testimonia suæ virtutis. Itaque tali curâ & diligentiâ cùm circa præmia, tum circa pœnas in castris, meritò etiam successus militiæ apud eos felices & illustres exsistunt.

Ista Polybius. & diuidit, si attendisti, Præmia in duo genera, *Minora & maiora*. *Minora* sunt, quæ præmisit, ob læsum aut deiectum hostem, Hastæ, Phaleræ, & talia: *Maiora*, ob seruatum ciuem; vt Coronæ, & quæ in

sermo-

sermone dilatabo. Noster enim, vt solet, carpit, & res velut per transennam ostendit. Ait:

» *Pulchrè iuuenes excitant.*] Nulla res magis quàm isthæc. & vis bonum, fortem, ex voto militem? præmiare: sed & eundem, cùm opus, puni. Vt in equo regendo calcaribus vtendum, sed & fræno: sic in milite, imò omni ciue, præmiis ad virtutem incitandi, pœnis à vitiis reuocandi. Lycurgus hoc pulchrè, Oratione in Leocratem: Δύο γὰρ ἐστι τὰ παιδεύοντα τοὺς νέους, ἥ τε τῶν ἀδικούντων τιμωρία, καὶ ἡ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς διδομένη δωρεά, πρὸς ἑκάτερον δὲ τούτων βλέποντες, τὴν μὲν διὰ τὸν φόβον φεύγουσι, τῆς δὲ διὰ τὴν δόξαν ἐπιθυμοῦσι: *Duo sunt quæ iuuentutem instruunt ac formant, delinquentium castigatio, & bonorum præmiatio. Ad vtrumque enim horum aspicientes, illam quidem ob metum fugiunt: hanc ob gloriæ studium concupiscunt.* Præmium & Pœna opus.

» *Conuocans Imperator in concionem omnes copias.*] Et quidem re diuinâ prius factâ. Hirtius bello Africo: *Postero die, diuinâ re factâ, concione aduocatâ, milites collaudat, totúmque exercitum veteranorum donauit præmiis, ac fortissimo cuique & bene merenti pro suggestu tribuit.* Ea conuocatio classico fiebat. Liuius: *Luce ortâ, vocatis classico ad concilium militibus, Manlius primùm ob virtutem laudatus donatúsque.* Iam cogita cum animo tuo ipsam hanc scenam rerum. stare Imperatorem in tribunali, loco edito, te iuxta illum; à tergo, à latere, duces; antè & circà immensam multitudinem, notos ignotósq; vnum te illîc conspicuum voce Imperatoriâ laudari, mox donari: cuius animus non crescat? cuius pectus ad virtutem non incalescat, cui modò scintilla sit à meliori igne? Hæc igitur ita fiebant, & in historiis exempla leges. Forma & pompa in donando. Lib. v.

» *Ei quidem qui hostem percusserit, hastam donat.*] Quid? omnibus, qui hostem? infinitum sit. Sed statim restringit, & addit, hæc talia non dari ob facinus in legitimâ & communi pugnâ (cuius manus ibi torpeant?) sed siquis extra ordinem, aut in singulari pugnâ eiusmodi facinus ediderit, eum donari hastâ. *Hastâ* dico, & verto: etsi in Græco est γαίσῳ. quod iaculi genus esse scimus: sed hîc communiter sumit pro Hastâ. Latini quidem præmium hoc non aliter efferunt. vt Festus: *Romani viros fortes sæpè hastâ donarunt.* Cato apud eumdem: *Hastas donaticas, aliosq; honores.* Istæ sine ferro erant, eoque *Puræ* Latinis dictæ: sicut *Argentum purum*, cui nihil insculptum; *Vestis pura*, cui nihil è purpurâ adtextum. Suetonius Claudio: *Quem Britannico triumpho inter militares viros hastâ purâ donauit.* Propertius: Hasta in præmio. In Hastâ. Pura & sine ferro.

Sed tua sic, domitis Parthæ telluris alumnis, Lib. IIII.
Pura triumphantes hasta sequatur equos.

Virgilius: *Ille, vides, purâ iuuenis qui nititur hastâ.*
Ibi Seruius: *sine ferro.* Zonaras: δόρατα ἀσίδηρα. rectè conuertit.

» *Qui verò deiecerit & spoliauerit.*] Obserua gradus in rebus, & præmiis. Qui læserit, Hastâ donatur: qui hoc amplius, deiecerit & spolia legerit, duplex iam hîc præmium, diuersum pro genere militiæ. Nam

Phiala in præmio. pediti, inquit, *Phiala* datur, equiti *Phalera*. Sed de phialâ siue paterâ, etsi palàm ita scriptum, dubium animi & assensus me esse non nego. Consulo te & tuam memoriam, sicubi inter omnia dona militaria de *Pateris* legisti? Exstat eorum longus & multiplex index in Valerio & Plinio, de his quæ Sicinio Dentato olim data. Omnia ille vir meruit, verus non fabulosus Hercules, & pleraque iteratò & sæpè. At in eâ omni congerie non est patella vna. Dumtaxat inferiore æuo in Probo Vopisci lego, donatum eum post alia dona, *paterâ sacrificali quinquelibri vnâ*. Sed hoc & semel legas, & inter grandiora atque Imperatoria illa dona, non hæc *Diuinatio in nostro.* tralaticia & minora. Quid igitur adfero? audaciam, & telum quo multa concutimus aut euertimus, Correctionem. Vide num legendum: * Ψάλιον. quod esset *Armillam*. Valdè mihi placet (sic solent nouitiæ inuen- *Armilla in præmiis.* tiunculæ) & est sanè pro re ipsâ, & creberrima hæc inter dona. Festus: *Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quòd antiqui humeros cum brachiis Armos vocabant.* Tertullianus: *Armillas ex virorum fortium donis.* Plinius: *Armillas ciuibus dedêre, quas non habent externi:* & nota ciuibus proprium fuisse *Obex aliquis.* hoc donum. Denique aureas & argenteas armillas reperies passim. Sistit tamen leuiter & coërcet, quod in Polybio hîc est, *peditis* proprium fuisse: at ego etiam equiti reperio. vt in Liuio: *Lib. x.* *Equites omnes, ob insignem pluribus locis operam, corniculis armillísque argenteis donat.* *Sed is remotus.* Sed sistit, vt dixi, leuiter. quia Polybius quod plurimùm factum, id inspexit: negatum non voluit, quin aliter liceret aut soleret. Ipsum quod de Phaleris subiungit, equiti tantùm: falsum rigidè ita sit. cùm *L. Sicinius*, vel *Sicius* in Dionysio, simul vtrasque acceperit, & *phaleras, & armillas*. Et sæpe misceri deprehendes. vt in lapide prisco: C. GAVIO. L. F. DONATO. A. DIVO. CLAVDIO. BELLO. BRITANNICO. TORQVIBVS. ARMILLIS. PHALERIS. CORONA. AVREA. Nec puto militiam tamen mutasse, aut à pedite ad equitem transisse, aut contrà. Sed pergo:

Phalera in donis. » *Equiti phaleras.*] Silius inter dona Scipionis: *Lib. xv.*

------ *Phaleris hic pectora fulget,*
Hic torque aurato circumdat bellica colla.

Sat. vii. Iuuenalis: *Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes.*

Distincta à Torquibus. Et distinguit vterque à Torquibus: sicut & Dionysius in Siccij donis *Lib. x.* discretè posuit, στρεπτοὺς καὶ τὰ φάλαρα: *torques & phalera.* Quod ergo discrimen? nam Polybius miscuisse videtur, & de Torque certè non fecit verbum. Sed discrimen aliquod, è Silij supià versibus hauriendum: quòd phaleræ demissæ ad pectus pendebant, Torques stringebant magis & ambibant ipsum collum. Diuersitas etiam in formâ, quòd illæ* planiores & magis iacentes; istæ contortæ. (vox Latina & Græca indicat) & ex anulis aut catellis plexæ. An non ipsæ, *Catellæ* dictæ? In Liuio est: *C. Calpurnium donasse equites suos phaleris, Quinctium alterum Prætorem, suos catellis ac fibulis.* Postponit Catellas Phaleris, & minoris habet: quia, quod

* Scribebât & ψέλλιον.

* Vtscutula: vide Suidam in φάλαρα.

Catellæ. *Lib. xxxix.*

quod ex narratione videas, minùs laudabilis opera Quinctianorum. Idem iudicium de Torque, si tamen est idem. Frequens eius mentio. vt in Tacito, Flauius Arminij frater iactat *aucta stipendia, torquem, & coronam, aliáque militaria dona.* In Hirtio: *Cæsar ob virtutem turmæ Cassianæ donauit millia tredecim, & Præfecto torques aureos duos.* Credo hunc inter ciues fuisse. etsi tamen Plinius prodidit, *Auxiliares & externos torquibus aureis donatos, at ciues non nisi argenteis.* Aliter Augustus, qui *C. Asprenatem* (in Suetonio) *lapsu equi debilitatum aureo torque donauit.* Ille verò ciuis. In Vegetio etiam: *Torquati simplares, quibus torquis aureus solidus virtutis præmium fuit.* Mansit ad infimum æuum hoc præmium, & in Suidâ scriptor, de Belisario, sub Iustiniano: Ἐς μὲν τοὺς στρατιώτας φιλοδωρότατος ἐγένετο εἰ ἀνθρώπων ἁπάντων. τῶν τε γὰρ ἐν ξυμβολῇ ἠτυχηκότων χρήμασι μεγάλοις παρεμυθεῖτο τὰ τραύματα, καὶ τοῖς εὐδοκιμήσασι ψέλιά τε καὶ στρεπτοὺς ἆθλα παρείχετο: *In milites omnium mortalium beneficentissimus fuit. nam & eorum, qui infeliciter pugnauerant, vulnera multis pecuniis solabatur; & qui prosperè, armillas & torques præmia donabat.* Et quamquam non nesciam, Torques Gallorum iam olim gestamina propria & patria fuisse; tamen ab hoc militiæ ritu manasse magis arbitror, quòd hodie nobilitas Europæa tam passim sibi vindicat torques. Nec aliud de *Minoribus* donis Polybius: qui siluit etiam de *Vexillis.* Quid? an veteri illo æuo non fuerunt? in Siccij profectò donis non recensentur, qui vir tamen omnia adeptus quę mereri virtus potuit. At ipsius Polybij æuo fuisse, vincam ex ipso. qui apud Suidam scribit: τοὺς δὲ ἐτίμησε χρυσοῖς ὑφάσμασιν καὶ λόγχαις, βουλόμενος ἀκόλουθον εἶναι τοῖς ἔργοις τὴν διὰ τῶν λόγων ἐπαγγελίαν: *Istos verò donauit aureis Vexillis & Hastis, cùm vellet facta respondere promissioni verbis conceptæ.* Sed & Marius apud Sallustium inter vsitata recenset: *Hastas, vexillum, phaleras;* & se ea accepisse. Marmor antiquum: DONATO. HASTIS. PVRIS. V. VEXILLIS. VIII. In Vopisco dantur Aureliano: *Hastæ puræ decem, vexilla bicolora quattuor.* In eodem, Probus bello Sarmatico, donatur *vexillis puris quattuor, armillis aureis duabus.* Pura appellat, quæ vniusmodi coloris, nec tincta. At illa Aureliani *bicolora* fuerunt: vtra honestiora? Augustus verò, Agrippæ *post naualem victoriam, cæruleum vexillum donauit,* ait Suetonius: qui color maris. Fuisse autem vulgò argenteis vel aureis filis & textu dixerim, ex Polybio, qui ὑφάσματα χρυσᾶ expressit: *vexilla aurea.* Item ex Asconio. *Quædam,* inquit, *præmia & honori & lucro sunt, vt hastæ, vexilla, phaleræ, coronæ ciuicæ; at anuli aurei ingenuitatis signa.* Nisi & hoc pro lucro deputat, quod sic donati, stipendiis etiam fuerint aucti. quod sæpe euenisse scio, nec puto tamen semper.

» *Similiter ei qui ciuem aut socium defenderit.*] Tangit *Maiora* dona, sed verè tangit. Ea sunt coronæ, atque hæ plures, ob plures caussas. Ipse duas modò nominat *Muralem* & *Ciuicam*: ego & has, & alias, breuiter recensebo & illustrabo. Sit prima *Ciuica:* quæ data illi, *qui ciuem seruauerat, & eodem tempore etiam hostem occiderat.* Quod ita ex Massurij sen-

Torques. I. Annal. Bello Hisp. Lib. xxxiii. cap. ii. Lib. ii. cap. vii. Belisarij laudatio. Vexillum inter dona. In voce ἀκόλουθον. In Iug. In Aurel. In Probo. Corona ciuica.

Lib.v. cap.vi. tentiâ Agellius putat addendum. E quercu siue ilice fuisse idem notat, & Festus: *Ciuicam coronam ciuis salutis suæ caußâ seruatus in prælio dabat, quæ erat ilignea frondem habens perennem.* Claudianus:

De laud. Stilic. III.

Mos erat in veterum castris, vt tempora quercu
Velaret, validis fuso qui viribus hoste,
Casurum potuit morti subducere ciuem.

Lib.vi. Inde Augusti iocus apud Fabium: *Cùm ei Galli torquem aureum centum pondo dedissent, & Dolabella per iocum, tentans tamen ioci sui euentum dixisset, Imperator torque me dona, Malo te, inquit, ciuicâ donare.* Cetera quæ ad coronam hanc pertinent, in Polybio habes, Caussas cur è quercu, apud Plutarchum etiam, si iubet, vide. Plinius cetera quæ ad hanc coronam suppeditabit, qui exequitur curiosè. Sed ait: *Auxilia, quamuis rege seruato, decus hoc non dant.* Quippini ciuica est, & dicitur, ab ciue non ab extero seruato. Tamen Polybius comprehendit πολίτας ἢ συμμάχους, *ciues & socios:* sed nempe priscos illos Latini nominis, qui cum ciuibus tunc æquati. Plinius autem non de hisce *Sociis*, sed de *Auxiliaribus* exterisque definit. Iam altera vel potiùs prima est (superat enim dignitate Ciuicam) *Obsidionalis. quam ij qui liberati sunt,* ait Agellius, *dant ei duci qui liberauit.* Nulla est hac nobilior, vt inquit Plinius: & meritò, cùm non vnus, sed plures ciuium morte erepti. E gramine hæc fuit, decerpto è loco intra quem obsidebantur: *quia summum victoriæ indicium erat, herbam porrigere victos.* Caussam eam dat Plinius: & Festus etymon Gradiui quosdam ait petere, *quia gramine sit ortus. quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maxima est honorationis.* Hanc ipsi quoque dant qui seruati sunt, vt in Ciuicâ factum: Liuius de P. Decio Tribuno militum: *Legiones gramineam coronam obsidionalem, clamore donum approbantes, Decio imponunt.* Eadem Q. Fabio Maximo à Senatu populoq; data, & aliis paucis quos in Plinio vide. Non omitto, abusum, aut nouiter vsum, hoc nomine Ammianum. qui cùm opidum quoddam Persicum captum à Romanis scribit, addit deinde, *eos qui fecêre fortißimè, obsidionalibus coronis donatos, & pro concione laudatos veterum more.* Nouiter hoc profectò, nec ista *Obsidionalis* sed *Muralis* fuit, de quâ in Polybio hîc, nec est ignota. Agellius: *Muralis est, quâ donatur ab Imperatore, qui primus murum subiit, inq; opidum hostium per vim ascendit.* In Silio Miloni cuidam datur, lib. XIII.

Quæst. Rom. XCII. Lib. XVI. cap. IIII. Corona obsidionalis. Lib. XXII. cap. IIII. Lib. VII. Obsidionalis, aliter in Ammiano. Lib. XXIIII. Muralis corona.

—— cape victor honorem,
Tempora murali cinctus turrita coronâ.

Castrensis. Vicina est *Castrensis*, quæ eius, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Vtraque hæc aurea fuit. & de illâ Polybius, cùm Scipio suos adhortatur ad oppugnandam Carthaginem Hispanicam: Λοιπὸν χρυσοῦς στεφάνους ἐπηγγείλατο τοῖς πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι: *Deinde coronas aureas pollicitus est iis, qui primùm murum conscendissent.* Festus de alterâ: *Castrensi coronâ donabatur, qui primus hostium castra pugnando introisset. cui insigne erat ex auro vallum.* Vallis igitur distincta ista fuit, & ideò

Lib.x.

Vallaris

Vallaris quoque dicta: sicut illa prior habuit & prætulit murorum pinnas aut turres. Adfirmat de auro etiam Agellius: *Et Muralis autem, & Castrensis, & Naualis, fieri ex auro solent.* Eò mirum, quid Suetonius sibi velit in his verbis, de Augusto: *Dona militaria aliquanto faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat.* Nam omnia hæc profectò auro constabant: quid ergo mirum minus indulsisse, quod & pretio & honore anteibat? Haud facilè expedio, nisi si sic: *quidquid auro argentoq; constaret, vallares ac murales coronas, quàm quæ honore præcellerent, dabat.* Retrahenda particula illa videtur, & antithesis facienda vbi posui. Libentiùs dabat, inquit, inter minora præmia phaleras & torques & quidquid è metallo; itemq; inter maiora coronas vallares ac murales, quàm ciuicas, aut si fortè obsidionales. Sed, inquies, ergo Imperator etiam istas? * anteà dictum, seruatum seruatori imposuisse. Imposuisse, an obtulisse? nec id sine cognitione & decreto Imperatoris. Atque adeò in Tacito lego, ne Proconsulem quidem ius sibi vindicasse donandi, sed Principi (vt vnico & summo tunc Imperatori) seruasse. *Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatusq; est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronam, quod non eam quoque Apronius iure Proconsulis tribuisset, questus magis quàm offensus.* Spectat huc illud Suetonij in Tiberio: *Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorum ius ipsi haberent.* Fortassis autem inter eas, *quæ honore præcellerent,* Suetonius etiam *oleagineas* intellexit: quas, inter magna præmia, comperior illo æuo datas. Nam etsi Agellius scripserit: *Postremam coronam esse Oleagineam, quâ vti solent, qui in prælio non fuerunt, sed triumphum procurant:* etsi inquam ille (quos auctores aut quod æuum aspiciens, nescio:) tamen contrà, virtutis caussâ inuenio militibus donatam. Dio Cassius de Augusto præmia tribuente in Siciliâ, Sex. Pompeio victo: Καὶ πᾶσι μὲν πεντακοσίας δραχμάς, τοῖς δὲ δὴ ναυκρατήσασι καὶ στέφανον ἐλαίας ἔδωκε: *Et omnibus quidem* (militibus) *quingentas drachmas, iis verò qui nauali certamine vicissent, etiam coronam oleagineam dedit.* Et antè à Senatu ipso id factum tradit, bello & victoriâ Mutinensi: qui cùm nollet omnes milites Octauiani præmiis afficere, ne efferrentur superbiâ, nec omnes prætermittere posset, auderétve: διὰ μέσου, inquit, ἐποίησαν, τοὺς μὲν ἐπαινέσαντες αὐτῶν, τοὺς δὲ οὔ· καὶ τοῖς μὲν στέφανον ἐλαίας ἐν ταῖς πανηγύρεσι φορεῖν δόντες, τοῖς δὲ οὔ: *mediâ viâ ingressi sunt, hos laudantes, illos minimè; hos coronis oleæ donantes vti per ludos ferrent, illos nequaquam.* Hæc de Oleagineâ: cui tamen quis locus aut pretium fuerit, non assigno: & suspicor in locum *Aurearum communium* venisse, de quibus mox addam. Sed est & *Naualis* corona ex auro, vt tetigi eius, *qui primus in hostium nauem armatus vi transiliuit.* Re igitur & materie non abit à Murali aut Castrensi. Nominatur in Vopisci Aureliano, quem facit accepisse *duas coronas nauales.* Rostris nauium hanc distinctam non

equidem

Vallaris eadem. | Cap. xxv. | *In Suetonio coniectura.* | * In ipso Polybij textu. | *Imperator coronas imponebat.* | III. Annal. | Cap. XXXII | *Oleaginea corona.* | Lib. XLIX. | Lib. XLVI. | *Naualis corona.* Agell.

Distincta à Rostratâ. equidem opinor, aut aliquâ notâ certè diuersam facio à *Rostratâ*. Nam ecce hæc in summo pretio, & non iis data qui in nauim aliquam transscendissent (sæpe id factum) sed qui nauale aliquod magnum decus aut victoriam, magnâ industriâ peperissent. Data dico Ducibus ipsis, & assimilanda aliquatenus obsidionali. Plinius cedere eam soli Ciuicæ facit:

Lib. XVI. cap. LIII. *Cedunt huic & Rostratæ, quamuis in duobus maximè ad hoc æui celebres, M. Varrone, piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itemque M. Agrippâ, tribuente Cæsare, Siculis.* Hinc clarus Dionis lapsus & improuida affirmatio:

Lib. XLIX. Τῷ Ἀγρίππᾳ στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον ἐδωρήσατο. ὃ μήτε πρότερον, μήτ' αὖθις ἄλλῳ τῳ ἐγένετο: *Agrippæ coronam auream rostris distinctam dedit, quod nec anteà nec posteà alij cuiquam contigit.* Ista de Coronis, dictu quidem digna, habeo. nisi quòd addo, communiter sæpe donatam

Corona aurea. *Coronam auream* sine alio agnomine, virtutis ergô. De Siccij donis Valerius, & alij:

Lib. III. cap. II. *Præferebantur aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obsidionalis vna.* De Manlio, posteà Torquato, cùm Gallum occidisset, Liuius:

Lib. VII. *Dictator coronam auream addidit donum, mirisque eam pugnam laudibus tulit.* De Lælio, idem: *Ante omnes Scipio C. Lælium, Præfectum classis, & omni genere laudis sibimetipse æquauit, & coronâ aureâ ac triginta bubus donauit.* Idemque à Marcello factum Sosidi & Merico, etsi exteris, quorum operâ Syracusæ maximè captæ. De triumpho eius

Lib. XXVI. Liuius: *Non minimum fuêre spectaculum, cùm coronis aureis præcedentes, Sosis Syracusanus & Mericus Hispanus.* Sed & exercitus obsidione à

Lib. III. L. Quinctio ereptus, *coronam ei auream libræ pondo decreuit:* in eodem Liuio scriptum. Vt *communis* ea fuisse videatur, in quocúque egregio facto. A Græcis hoc manasse videtur, & maximè Atheniensibus, qui viritim & populariter sic donabant. Ita Demosthenes coronâ aureâ insignitus: ita

Lib. XXXI. *Rhodiorum populus* (in Liuio) *coronâ aureâ virtutis ergô donatus:* & quæ plura talia legas. Illud non omittendum, Pœnos quoque videri hoc de Coronis vsurpasse. Liuius quidem, vbi Annibal Casilinum oppu-

Lib. XXIII. gnat, ita suggerit: *Postero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur, vtique posteaquam corona aurea muralis proposita est.* Etsi factum id esse potuit exemplo & imitatione Romanâ. Quæ singillatim de Donis

Zonaræ locus de donis plerisque omnibus. Tom. II. Annal. dixi, pleraque ea iunctim Zonaras alicunde transscripsit, & operę est audire. De triumpho narrat, & qui in eo ritus, atq; inter plura, ait: Καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ, καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τινάς, ἐδωρεῖτο μὲν σφίσι χρήματα. ἐτίμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τε τισὶ, καὶ δόρατα ἀσίδηρα παρεῖχε, καὶ στεφάνοις τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου, ὄνομά τε ἑκάστου καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα. εἰ γὰρ τείχους τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τείχους ὁ στέφανος εἶδος ἔφερε. ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι, καὶ τοῦτο κἀκεῖνος εἰκόνιστο. ἐναυκράτησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμητο. ἱπποκράτησέ τις, ἱππικόν τι ἐξετετύπωτο. ὁ δὲ πολίτην τινὰ ἐκ μάχης, ἢ ἑτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυός, ὃς πολὺ πάντων καὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προετετίμητο. καὶ οὐ κατ' ἄνδρα μόνον ἀριστεύσασι ταῦτα ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις καὶ στρατοπέδοις ὅλοις

παρεί-

παρείχετο: *Et is qui triumphaturus erat, cùm laudasset communiter, & viritim quosdam, dabat iis pecunias. Honestabat etiam ornamentis & donis; & Armillas quibusdam, & Hastas puras dabat; & Coronas aliis aureas, aliis argenteas, nomen cuiusque & strenui facti specimen atque imaginem referentes. Si enim murum aliquis primus ascendit, & muri speciem corona ferebat. Siquid expugnasset,* (puta castrum aut vallum) *id quoque corona assimilabatur. Si mari vicisset, aut nauim scandisset, nauibus corona ornabatur. Si equo vicisset, equestre aliquid insculpebatur. Qui verò ciuem in prælio, aut alio periculo, siue & obsidione liberasset, maximâ in laude erat, donabaturque coronâ è quercu factâ, quæ longè & aureis & argenteis honoratior digniorque habebatur. Atque hæc non singillatim modò & viritim conferebant, sed in manipulos aut legiones totas.* Hæc ista Zonaras. qui tamen *Ciuicam* largè satis donat, & qui ciuem non solùm in prœlio, sed & *alio periculo aut obsidione* seruasset: præter alios, qui de solo prælio adfirmant, & leges addunt satis arctas, *Ciuem seruare, hostem occidere: vtque eum locum, in quo sit actum, hostis obtineat eo die: vtque seruatus fateatur, aliâs testes nihil prosunt.* Quæ sic in Plinio scripta, & consimilia in Agellio quædam. Ostendit amplius Zonaras, imaginem facti insculptam fuisse, aut expressam coronis. Expressam interdum ipsâ formâ, vt in Vallari, Murali, Rostratâ: interdum in auro ipso insculptum aliquid & depictum, sicuti siquis in equo strenuum aliquid fecisset (quod hîc ait) equestre aliquid exsignatum. Sed & addit Zonaras, hæc præmia totis manipulis aut legionibus etiam data. Præter alia, vetus in Liuio exemplum de Papirio Cursore. qui *quattuor Centuriones, manipulumque hastatorum, armillis aureisque coronis donat.* Armillas ad totum manipulum, coronas ad Centuriones putem referendas. Atque hîc mihi nota Armillas disertè peditibus datas, ad superiorem nostram emendationem, an coniecturam?

[Margin: Lib. XVI. cap. IIII.] [Margin: Lib. X.]

» *Ludos pompasque conspicui ineunt.*] Commoda sunt adiuncta his donis, sed quæ honore ferè constant. Vt primum istud, quòd ludos ita ineunt. quo exemplo, Pompeio etiam lege concessum, *vt is ludis Circensibus* (Velleius tradidit) *coronâ laureâ & omni cultu triumphantium vteretur.* Et suprà in Dionis verbis, aliquid in hanc rem dictum. Secundum, (quod tempore tamen primum) vt in triumpho ornati sic incedant. Liuius de Papirij triumpho: *Pedites equitesque insignes donis transiêre, ac transuecti sunt: multæ ciuicæ coronæ, vallaresque, ac murales conspectæ.* Idem de triumpho Manlij: *Multi omnium ordinum, donati militaribus donis, currum secuti sunt.* Quòd si plures etiam aliquis coronas aut dona meruisset, tulissetque: eaipsa præferri moris fuisse videtur. Valerius de Siccio, vel Sicinio (variè scribunt:) *Nouem triumphales Imperatorum currus secutus, totius ciuitatis oculos in se numerosâ donorum pompâ conuertit. Præferebantur enim aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obsidionalis vna, torques centum octoginta tres, armillæ centum sexaginta, hastæ octodecim, phaleræ vigintiquinque: ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa.* Tertiò, equites equo publico in Transuectione an-

[Margin: Ludos spectat cum coronis.] [Margin: Lib. II.] [Margin: In triumpho transeunt.] [Margin: Lib. X.] [Margin: Lib. XXXX.] [Margin: Lib. III. cap II.] [Margin: In transuectione.]

ne annuâ donis istis vsi: in verbis Dionysij, suo loco datis. Quartò, so-
In iudiciis. lent in iudicium quoque aut discrimen hæc introducere interdum, vir-
Lib. VI. tuti ostentandæ. Liuius de Manlio Capitolino: *Decora quoque belli non commemorasse tantùm, sed protulisse etiam conspicienda, spolia hostium cæsorum ad triginta, dona Imperatorum ad quadraginta, in quibus insignes duas murales coronas, ciuicas octo.* Opportunè ibi de spoliis, de quibus iam Polybius:

» *In ædibus verò, conspectißimâ earum parte, ponunt Spolia.*] Appellant
Spolia hostilia. Spolia, arma & exuuias detractas cæso hosti. Nam id iam olim, apud Græcos etiam solent, & ostendere monumentum virtutis. Honori ea res apud Romanos & apud Valerium legas, de militibus ignominiâ no-
Lib. II. cap. VII. tatis: *Recursum autem iis ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, siquis bina spolia ex hostibus tulisset.* Apud Liuium, cùm Senatum legeret &
Lib. XXIIII. suppleret M. Fabius Dictator: *lêgit qui Aediles, Tribuni, Quæstorésve fuerant, tum ex iis qui spolia ex hoste fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepissent.* Aduerte, pænè pro magistratu hæc decora fuisse, & lectos è priuatis, quique honorem nullum cepissent, eos eximiè quibus
Suspensa in ædibus. spolia, aut corona. Ait autem *domi fixa*. Rectè. nam solent postibus ipsis & foribus suspendi, in transeuntium aspectum. Id est, quod Polybius dicit, *in conspectißimo ædium loco posita*: etsi poëta Silius in atriis etiam
Lib. VI. locat: —— *vos atria raptim*

Nudate, & clypeos in bella refigite captos.

Sed in postibus magis, & exempla euincunt. Festus: *Antipagmenta, valuarum ornamenta, quæ antis adpanguntur, id est adfiguntur. Antas* autem
Lib XXVIII. idem explicat *latera ostiorum.* Liuius: *Spolia eius vrbis ante currum laturus, & fixurus in postibus suis.* Vides triumphales quoque vsurpasse, at-
Etiam à triumphalibus. que eos in primis. Silius de Regulo:
Lib. VI.

Affixi clypei, currusq́, & spicula nota
Aedibus in paruis, magni monumenta triumphi.

Tibullus ita ad Messallam:
Lib. I.

Te bellare decet terrâ Messalla mariq́,
Vt domus hostiles præferat exuuias.

Propertius ad Mæcenatem:
Lib. III.

Cùm tibi Romano dominas in honore secures,
Et liceat medio ponere iura foro,
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum.

Virgilius aspexit:

Barbarico postes auro spoliisq́ superbi.

Iterùm:

Multáque prætereà sacris in postibus arma,
Captiui pendent currus, curuæq́ secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculáque, clypeiq́, ereptáque rostra carinis.

Nec

Nec aliter Senecam interpretabere: *Præteri istos gradus diuitum, & magno aggestu suspensa vestibula.* Vides etiam in Virgilij postremis versibus Rostra suspensa fuisse; id est spolia marina. Quò facit hoc Tullij in Antonium: *An tu illa in vestibulo rostra & hostium spolia cùm aspexisti, domum tuam introire te putas?* Pompeij enim domum ille possidebat, in quâ hæc insignia purgati maris. Ipsa illa est, quam Capitolinus in Gordianis intellegit: *Exstat silua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostratâ Cn. Pompeij, quæ ipsius, & patris eius, & proaui fuit.* Nam Gordiani ex Antoniis, & habuêre à M. illo Antonio. Nacta autem nomen à Rostris, quæ etiam tunc extitisse si dicam, quid mirum? Certè ex ære fuerunt, quod fert ætatem: & illa lex in Spoliis, quam Plinius memorat, *vt nec ædibus abalienatis; liceret emptoribus refigere ea, aut tollere.* Tempore labi debebant. iterumque alia lex, siue obseruatio, vt nefas censerét sic collapsa reficere, aut instaurare. Plutarchus hoc docebit in Caussis. Hic Spoliorum honos. & quia magnus, multi ambitiosè, nec meriti affectabant. Cautum Cato Priscus olim iuit, & Orationem scripsit cui titulus, *De spoliis, ne figerentur nisi quæ de hoste capta essent.* In Festo reperies, verbo *Resignare.*

Epistol. LXXXV.

Rostra in ædibus.

Spolia non fas reuellere.

Lib. XXXV. cap. II.

Quæst. XXXVII.

DIALOG. XVIII.

De Pœnis, quis inflixerit, & quas: tum etiam de variis Ignominiis.

A PRÆMIIS ad *Pœnas* ordo ducit, & quia hæc vna semper in bonâ rep. etsi in diuersos. De iis Polybij ista leguntor:

Δεῖ δὲ προσέχειν τοὺς μὲν στρατιώτας τοῖς χιλιάρχοις, τούτους δ᾽ ἐν τοῖς ὑπάτοις. κύριος δὲ μὲν καὶ ζημιῶν ὁ χιλίαρχος, καὶ ἐνεχυράζων, καὶ μαστιγῶν. τοὺς δὲ συμμάχους οἱ πραίφεκτοι. ξυλοκοπεῖται δὲ καὶ ὁ κλέψας τι τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καὶ μὴν ὁ μαρτυρήσας ψευδῆ, παραπλησίως. καὶ ἐάν τις τῶν ἐν ἀκμῇ παραχρησάμενος εὑρεθῇ τῷ σώματι. πρὸς δὲ τούτοις, ὁ τρὶς

Oportet attendere & auscultare milites Tribunis, Tribunos Consulibus. Tamen & Tribunus ius habet potensq́ue est mulctandi, pignoris capiẽdi, & verberandi. Idem in socios Præfecti. Fuste autẽ percutitur, & is qui furto aliquid abstulit è castris, & qui falsum testimonium dixit, et qui in flore ætatis, corpore suo deprehenditur abusus, itemq́ue, qui ter POLYB.

περὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας ζημιωθείς. ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἀδικήματα κολάζουσιν. εἰς δ' ἀνανδρίαν τιθέασι καὶ στρατιωτικὴν αἰσχύνην τὰ τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων. ἐάν τινες ψευδῆ περὶ αὑτῶν ἀνδραγαθίαν ἐπαγγείλωσι τοῖς χιλιάρχοις, ἕνεκεν τοῦ τιμὰς λαβεῖν. ὁμοίως ἐάν τινες εἰς ἐφεδρείαν ταχθέντες, φόβου χάριν λίπωσι τὸν δοθέντα τόπον. παραπλησίως ἐάν τις ἀπορρίψῃ τι τῶν ὅπλων κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον διὰ φόβον. διὸ καί τινες μὲν ἐν ταῖς ἐφεδρείαις προδήλως ἀπόλλυνται, πολλαπλασίων αὐτοῖς ἐπιγινομένων, οὐ θέλοντες λιπεῖν τὴν τάξιν, δεδιότες τὴν οἰκείαν τιμωρίαν. ἔνιοι δὲ κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἐκβαλόντες θυρεὸν, ἢ μάχαιραν, ἤ τι τῶν ἄλλων ὅπλων παραλόγως, ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους, ἢ κυριεύσειν ἐλπίζοντες ὧν ἀπέβαλον, ἢ παθόντες τι, τὴν πρόδηλον αἰσχύνην διαφεύξεσθαι, καὶ τὴν τῶν οἰκείων ὕβριν.

ob eamdem culpam mulctatus fuerit. Hæc talia vt crimina puniunt: at ignauia & militari probro adscribunt ista. Siqui falsò strenuum aliquod factum suum referunt ad Tribunos, honoris præmiique caussâ. Siqui in præsidio aut statione positi, per metum deseruerunt locum. Siquis abiecerit armorum aliquid in ipso discrimine per metum. Eoq; fit, vt quidam in præsidiis certò pereant, pluribus ingruentibus, dum locum verentur deserere metu huiusce pœnæ. Quidam etiam in ipso conflictu, excusso scuto aut gladio, alióve ex armis, casu fortuito, iaciunt se ipsi in hostes certi aut recuperare quod amiserint, aut occumbentes effugere manifestam ignominiam & opprobria suorum.

Pœnas dicturus præmittit de iis qui irrogant, & ostendit Tribunorum id fuisse.

» *Tribunus ius habet, poténsque est mulctandi.*] Tria recenset quæ imperij eorum & iuris. quòd mulctam dicunt, quòd pignus capiunt, quòd verberibus castigant. An & capite puniunt? non hîc addit. Suprà tamen, vbi de

Tribuni ius in castigando.

vbi de Vigiliis, ſcribit: *Si nihil tale factum, redit in circitorem culpa, ſtatimq́ue aduocato conſilio à Tribuno cauſſa cognoſcitur, & ſi damnatus fuerit, fuſtuarium ſubit.* Ex quo dixeris, etiam capitis cauſſas Tribunum cognouiſſe, atque adeò in equites Romanos (tales Circitores) animaduertiſſe, ſi ij in culpâ. Neque nimis id negauerim, cum lege, ſi Conſilium adiunctum, & vnà cognoſcant. At ea quæ hîc recenſet, videntur fuiſſe in arbitrio Tribuni vnius. Tamen, cùm res capitis, ſæpiùs legas ipſum Ducem cognouiſſe, damnaſſe. Salluſtius ita de Turpilio, qui opidi Præfectus turpiter amiſerat: *Iuſſus à Metello cauſſam dicere, poſtquam ſeſe parùm expurgat, condemnatus, verberatus, atque capite pœnas ſoluit.* Metellus ibi Conſul, & primus Dux, cui etiam ſine cauſſæ dictione (nempe vbi res liquida) fas condemnare. Dionyſius me docuit, & exempla. Ille ſic: Ὅ, τε νόμος ἔδωκε ἀποκτείνειν τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν, τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκρίτως: *Lex dedit Ducibus facultatem interficiendi eos qui non obediunt, aut ſigna deſerũt, idq́ue cauſſâ indictâ.* Exempla etiam, vt in Floro de Atilio Regulo: *Nec deerant qui ipſo Punici maris nomine deficerent, augente inſuper metum Tribuno Nannio. in quem, niſi paruiſſet, ſecuri diſtrictâ Imperator, metu mortis, nauigandi fecit audaciam.* In Liuio de Papirio Curſore, qui in Prætorem Præneſtinum: *Lictorem expedire ſecurim iuſſit, ſed metu vltimi ſupplicij perfuſum, multâ dictâ, dimiſit.* Sed & Torquatus Imp. apud eumdem, filium ſuum, qui inter equites merebat, ſtatim & ſine conſilij aduocatione vllâ, capite puniit. Plura exempla. atque adeò rigidum hîc ius, vt prouocatio etiam nulla eſſet. Cicero: *Militiæ, ab eo qui imperabit, prouocatio ne eſto: quódque is qui bellum gerit imperaſſit, ius ratúmque eſto.* E more veteri lex, vt eius pleræque. quem morem & Liuius tangit: *Neque enim prouocationem eſſe longiùs ab vrbe mille paſſuum.* Significat in vrbe, etiam militem lectum, prouocare potuiſſe, & Tribunos auxilio fuiſſe: at tanto illo ſpatio extra vrbem, minimè, & fuiſſe omnia in manu imperantis. Hoc tam liberum ius valdè ſubmiſit militem, & ad omnia promptum volentemque fecit. Sed tamen ambigi poteſt, an poſt legem Porciam non aliquâ id imminutum, nec capite ſed exilio in ciuem animaduerſum. Conſtat legem ſic fuiſſe: ſed an militiæ etiam valuerit, quæro. Valuiſſe, argumentum aliquod è Salluſtio. qui poſt damnationem illam Turpilij, & cùm *verberatum & capite pœnas dediſſe* ſcripſiſſet, ſtatim addidit: *Nam is ciuis ex Latio erat.* quaſi in veteres veroſque ciues non idem ius. Sed Polybij tamen tempore aliter fuiſſe videmus, & de morte hîc paſſim, atque alij etiam ſcriptores. Illud fateor, à Principibus hîc nouatum, quibus non ex vſu aut dignitate ſuâ viſa tam libera hæc poteſtas, & circumciderunt. Gregales puniri à Ducibus permiſerunt, Centuriones alióſque primores ſibi adſeruarunt. Dio Caſſius Mæcenatem ita ſuadere facit Auguſto: *Legatum Prætorium militibus præficito, exceptis iis quæ mortem aut ignominiam ſpectant. Hæc enim ad ſolum Conſularem Legatum pertinebunt, exceptis etiam Centurionibus & primariis militibus aliis. Hos enim vtroſque nulli permit-*

Quatenus capite puniat. — *Dux ſummus capitis inquirit.* — In Iug. — *Etiam ſolus.* — Lib. XI. — Lib. II. cap. II. — Lib. VIII. — *Et ſine prouocatione.* — III. de legibus. — Lib. III. — *An idem poſt legem Porciam?* — *Principes minuerunt.* — Lib. LII.

tere debes puniendos, ne quemquam istorum sic metuant, vt & contra te aliquid ausint. Rem, & vnà caussam, habes. Duplices Legati exercituum illo æuo, Prætorij & Consulares. Illi ius in vitam non habent; isti habent, sed cum exceptione, vt ne in digniores. Iterat hoc ipsum in fine Suasionis: *De his caussis, & equitum, Centurionumq́, è legionibus, & priuatorum primariorum, tu ipse cognosces, vbi caput aut infamia agetur. nam hæc ad te solum debent referri, ac nemo alius de iis iudicare.* Quin idem

Lib. IIII. scriptor posteà tradit, *Legatis Cæsareis concessum, vt plus quàm annum in imperio essent, & militarem habitum* (Paludamentum) *gestarêt, gladiumq́, & ius capitaliter animaduertendi militis haberent. Neque enim aliter vlli Proconsuli aut Præsidi gladio se accingere licebat, quo ipso ius necandi militis negabatur.* Atque hæc haud dubiè valuerunt. eoque exemplo ad Ti-

Suet. cap. XXX. berium missus fuit *Præfectus alæ, de vi & rapinis reus:* quem tamen ille, vt quasi maiestatem Curiæ attolleret, *caussam in Senatu dicere coëgit.* Sic Centurio adulterij reus apud Plinium memoratur, in vxore Tribuni.

Lib. VI. epist. XXXI. qui *Legato Consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar excussis probationibus centurionem exauctorauit, atque etiam relegauit. Cæsar & nomen Centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adiecit, ne omnes eiusmodi caussas reuocare ad se videretur.* Considera. Adulterij caussa erat, apud ordinarium tribunal meritò disceptanda: sed reus Centurio erat. accusatus ergo apud Legatum Consularem, sed ille gnarus suæ potestatis, Cæsaris sententiam exposcit. Hîc damnat, & adiicit in sententiâ disertè, *Centurionem*, & memorat institutum militiæ: nec de gregariis aut talibus velle cognoscere. Sed vt ad Polybium redeamus, dat igitur ille Tribunis ipsis potestatem *Mulctandi*, &

» *Pignoris capiendi.*] Nisi mulctam scilicet soluerent. An facit eò hoc Festi? *Censio hastaria dicebatur, cùm militi mulctæ nomine, ob delictum militare, indicebatur, quòd hastas daret.* Priuabatur igitur parte armorum, eaque pecuniâ debebat luere.

» *Verberandi.*] Ad castigationem, vitibus aut virgis. Sed & ad mortem, fuste: de consilij tamen sententiâ.

» *Fuste autem percutitur.*] Intellegit *Fustuarium*, Latinis ita dictum, quod ipse Polybius paullò antè descripsit. Nam vigiliis aut circuitioni

Fustuariũ. neglectæ pœnam fuisse tradidit ξυλοκοπίαν, *fustuarium:* & addit, *Ea pœna est talis. Fustem capiens Tribunus condemnatum leuiter tangit & delibat. quo facto, omnes qui in castris sunt, ferientes alius fustibus, alius lapidibus, plerosque in ipsis castris* (nota ibi supplicium sumptum, & opinor in ipsis Principiis) *occidunt. Quòd si quis euaserit, nec sic saluus erit. quomodo enim? cui nec in patriam reditus, nec quisquam è necessariis tecto eum receperit. Itaque planissimè pereunt, quos ea calamitas attigit.* Vides modum

Sine carnificis operâ. sumpti eius supplicij, & effectum. Neque hîc lictores vlli administri, aut carnifex, sed Tribunus signũ modò dat, & obiicit multitudini militari. An quia honestior illa mors? an quia tristior, & magis in animos penetrabat id exemplum? Profectò enim triste, commilitonum & commani-

manipularium manibus interfici. Seruatum posteà, & bello Hispanien-
si (Hirtius tradit) *miles qui fratrem suum in castris iugulasset, interceptus
est à nostris, & fuste percussus.* Apud Tacitum, Dolabella sub Tiberio,
Decimum quemque ignominiosæ cohortis fuste percußit. Etsi alia etiam tūc III.Ann.
ratio, nec absimilis, puniendi. Obiiciebant enim & militum gladiis. *Gladiis obiici.*
In Tacito: *Stabant legiones pro concione districtis gladiis, reus in suggestu* I.Annal.
*per Tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus tru-
cidabatur. & gaudebat cædibus miles tanquam semet absolueret.* Ammia-
nus: *Quid de istis nefariis proditoribus fieri oportere contubernales deuoti* Lib. XXIX.
*censetis? secutúsque adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui
inter Constantianos merebant, prisco more, militibus dedit occidendos.* Si-
mile apud Macedonas. Curtius: *Omnes à Nicomacho nominati, more* Lib. VI.
patrio, dato signo saxis obruti sunt. Arrianus in aliâ coniuratione: Τοῦτον *Saxis occisi.*
μὲν δὴ αὐτὸν καὶ τοὺς ξὺν αὐτῷ ξυλληφθέντας καταλευσθῆναι πρὸς τῶν πα- Lib. IIII.
ρόντων: *Hunc (*Hermolaum*) & reliquos cum eo comprehensos lapidibus
obrutos ab iis qui aderant.* Vt videatur lapidatio Macedonum hac in re
fuisse, quam & Romani adhibuerunt, Polybio hîc indicante. Sed quæ-
res, solum fustuarium tunc inter pœnas quæ ad mortem? Polybius non
aliam recenset: sed alibi inuenio. Tu quoque notasti, non dubito. nam
quid promptius, quàm etiam securi percussos, aut gladio? De securi, *Securi percußi.*
Liuius, statim liberâ republicâ: *Appius Consul Centuriones duplica-* Lib. II.
riósque, qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percußit. Apud eum-
dem, seditione ad Sucronem, auctores eius *deligati ad palum, virgisque* Lib. XXVIII.
cæsi, & securi percußi sunt. Quinetiam *legio vniuersa (*in Epitomâ Li-
uij*) quæ Rhegium occupauerat, obsessa, deditione factâ, securi percussa est.* Lib. XV.
At Securi Gladium sub Principum tempora successisse, ad Tacitum *Gladio percußi.*
memini me notare. Quæ caussa tamen discriminis? an arbitrarium
fuit? an de more Consul & supremus Dux securi puniebat, cùm ipse
iudicabat, quia lictores scilicet habebat & securim & fasces? Tribuni
autem aliter, quibus nulli tales administri nec instrumenta: eoq; fuste
puniebant, peculiari castrensi pœnâ? De Tribunis autem, eorumque
ordinariis iudiciis, Polybius hîc agit. Adiungo, *Fustuarium* hoc nomi-
nari Ciceroni. *Nam si ille Consul, Fustuarium meruerunt legiones, quæ Con-* Phil. III.
sulem reliquerunt. Liuio: *Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut præ-* Lib. V.
sidio decedit. Est & alia Fustium pœna, castigando, non occidendo, (ca-
ue misceas) de quâ statim.

» *Et is qui furto aliquid abstulit.*] Vigiliæ aut excubiæ neglectæ aut
perperam habitæ Fustem merentur: sed præter ea, inquit, etiam ista di-
cenda. Sunt autem quattuor: primò *Furtum*, quod Polybius palàm di-
cit: at Catoni non ea, sed manuum resectio est pœna. Ita enim in Fron- *Catonis, vt videtur, à Polyb. o dissensus.*
tino: *M. Cato memoriæ prodidit in furto comprehensis, inter commilitones
dextras esse præcisas, aut si leniùs animaduertere voluissent in principes,
sanguinem missum.* Emenda, *in principiis sanguinem missum.* Nam ibi
exactæ pleræque pœnæ, vt dixi. Quod autem ait de sanguine misso, id
ita in

Lib. x. cap. VIII. ita in Agellio legitur: *Fuit hæc quoque antiquitus militaris animaduorsio, iubere ignominiæ caussâ militi venam solui & sanguinem dimitti. cuius rei ratio in litteris veteribus, quas quidem inuenire potui, non exstat: sed opinor factum hoc primitus in militibus stupentis animi, & à naturali habitu declinatis, vt non tam pœna, quàm medicina videretur. Postea tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem, quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.* Ita Agellius, cum caussâ subtiliùs quæsitâ, & quæ M. Antonio Mureto non proba. Ipse magis censet factum, vt sanguinem quem cum gloriâ fundere pro patriâ noluerant, eum cum ignominiâ amitterent. Sed rogo te Marce, in furto sic castigato (Cato dixit) quis sanguis pro patriâ fundendus fuit? Quin ego etiam seorsum censeo, id fuisse notam meritæ summæ & vltimæ animaduersionis; quã cùm clementia remisisset, speciem tamen eius vsurpabat in pauculo sanguine fundendo.

Lib. XIII. Var. cap. vlt.

Falsum testimonium fuisse punitum.

„ *Qui falsum testimonium dixit.*] Amo vos Romani ob cultam etiam inter arma pietatem. Cur hoc capitale? quia religio mixta, & læsum aut spretum potiùs (lædere quis potest?) periurio supremum numen. Supremâ igitur pœnâ luant.

Corruptela iuuenum capitalis.

„ *Qui in flore ætatis corpore suo abusus.*] Nec id crimen olim capitale in togâ ante Scantinium: fuit tamen in castris. Quid ita? quia occasio eius magna, nullo fœmineo sexu, & multis iuuenibus in ipso vigore formæ, sub annum decimumseptimum. Cauent igitur, puniunt: sed in liberis maximè, vix arbitror in seruis. Notum illud sub Mario factum. cùm Tribunusmilitum blanditiâ & mixto imperio iuniorem militem tentasset, ille generosi sanguinis, Tribunum stricto gladio interfecit, *Virum*, inquiens, *me scito*. Caussâ dictâ & probatâ, Marius iuuenem collaudatum absoluit. A v d. Moram tibi iniecisti vno alteróque verbo, quod non demitto. Peto? annuis. Dixti *nullum fœmineum sexum* in castris fuisse: possum credere? L i p s. Debes. poëtam Vmbrum non meministi scribere?

Fœminæ exclusæ à castris.

Romanis vtinam patuissent castra puellis.

Atqui non patebant. nec de amicis aut scortis loquor: apage has turpitudines: nego ius fuisse habendi ibi vel vxores. idque etiam primariis viris. Tacito nostro volo te hoc accredere, apud quem Seuerus Cæcina censuit, *Ne quem magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur.* Veteres mores aduocat, & ait, *Haud frustrà placitum olim ne fœminæ in socios aut gentes exteras traherentur.* Dat & rationem mihi probissimam: *inesse enim mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant.* Oracula ille vir loquitur, nec vltrà opus firmari. A v d. Non de vxoribus, id fateor: sed de scortis etiamnum hæreo, & en Liuium in Epitomâ, qui admiscet. Nam scribit Scipionem ad Numantiam, *duo millia scortorum è castris reiecisse.* Simile in Floro hac in re & viro: *Scorta, calones, sarcinæ nisi ad vsum necessariæ amputantur.* Vt ergo dixeris in strictâ

III. Annal.

Etiam scorta.

Epit. LVII.

Lib. II. cap. XVIII.

Disci-

Diſciplinâ nòn fuiſſe; tamen vides in laxiore, nec tam nouum id crimen. LIPS. Nouum, nouum, inauditum. nec patior vltrà te errare (etſi pudor prohibet:) illa ſcorta, non mulieres ſed mulieroſi fuerunt. Nec vltrà reuelo. Enimuerò non Romani ſolùm hîc ita caſti, ſed Macedones & Græci: ac de Philippo rege proditum, *quòd is bello in Thebanos, cùm duo iuuenes pſaltriam mercede conductam in caſtra induxiſſent, re cognitâ, ambos extra fines regni ſui relegarit.* Totidem hæc pænè verbis reperire eſt in Polyæno. Iterùm ad noſtra iudicia & mores prouocabis: quis vetat? non imitari hoc licet, non licet negare. Etſi qui hîc mores? nuperi, & non ante multa ſæcula ipſa Germanorum natio, quæ maximè nunc iſtîc peccat, morem aut legem hanc habuit in caſtris. Exſtat in Ligurino Guntheri poëtæ, qui tum vixit, inter res Friderici primi Imperatoris in Italiâ geſtas, exſtat inquam iſta lex:

Simile in Græcis.

Friderici Imp. in hac re lex.

Non erit in noſtris nobiſcum fæmina caſtris,
Qui reus exſtiterit ſpoliis nudatus abibit
Turpiter, & naſo mutilabitur illa reſecto.

Eadem in Radeuico, lib. I. ipſis verbis: *Nemo aliquam mulierem habeat in hoſpitio. qui verò habere præſumpſerit, auferetur ei omne ſuũ harnaſcha, & excommunicatus habebitur, & mulieri naſus abſcindetur.* Abi nunc, & mores prętende. AVD. Sileo, nec vltrà iam Iſidorum ſubſanno aut rideo, qui *Caſtra dicta* vult *quaſi caſta, quòd caſtraretur in iis libido.* Olim verum, nunc exſerto cachinno rideamus. LIPS. Sequitur in Polybio:

» *Qui ter ob eamdem culpam mulctatus.*] Videſis & nota. Etiam leuiores & pecuniariæ culpæ, capitales fiunt, ſi ter repetitæ. Cauſſa. quòd talem prauo ingenio cenſebant, & factum ad peccandum. Fortaſſe & contumacia iis viſa punienda, & quòd quaſi per contemptum ludibriumq; legis peccaret. Hæc & talia ſunt illa leuia, de quibus Ioſephus: Προσασκοῦνται δὲ καὶ τῷ φόβῳ. οἵ τε γὰρ νόμοι παρ' αὐτοῖς οὐ μόνον λειποταξίου, ἀλλὰ καὶ ῥᾳστώνης ὀλίγης θανατικοί: *Prædocentur & metu. nam leges apud eos non ſolùm deſertionis, ſed etiam leuiculæ negligentiæ capitales ſunt.* Benè factum. nihil ſatis adſtricti aut ſeueri inter armatos, & terrent niſi timent.

Tergemina pœna capitalis.

» *Hæc talia vt crimina puniunt.*] Videatur alicui hæc à ſequentibus pœnâ diſtinguere: quod non ita eſt, ſed genere & colore. Quæ nunc dixi, inquit, crimina apud omnes ſunt, etſi non ſic punita: quæ addã, propria militiæ, atque illi adhærent. Omnia tamen pariter capite ſancita. Eſt ipſa diſtinctio, quæ in Arrio Menandro I.C^to: *Militum delicta ſiue admiſſa, aut propria ſunt, aut cum ceteris communia. Proprium militare delictum eſt, quod quis vti miles admittit.* Hæc igitur poſteriora nunc adiungit, & enumerat quattuor. Primò,

Culpæ militares, propriè.

l. II. De re milit.

» *Si qui falsò ſtrenuum aliquod factum referunt.*] Cur hoc iterat, & an non antè in Falſo teſtimonio dictum? Non. diſcrimen aliquod: quia illîc periurium & impietas eſt; hîc non niſi mendacium & praua ambitio, quam tamen morte caſtigant. Ratio fuit. quòd in militiâ eorum varia & multa præmia virtuti poſita (audiuiſti:) ad quæ ne indigni aſpirarent

Præmij falſa petitio.

 & decus

& decus hoc polluerent, rigidè fraus punita. Eò magis hoc factum, quòd nuda professio præmium capiebat. Exemplum illustre in Liuio, cuius hic sensus, si non verba. Scipio Carthaginem nouam ceperat, suâ fortunâ pariter, & militum virtute. Sedit pro tribunali, vt mos, præmia cuiusque operæ daturus. Coronam muralem proposuit ei, qui primus murum ascendisset. *Duo professi sunt, Q. Trebellius Centurio, & Sex. Digitius socius naualis.* Magno certamine res gerebatur, cùm sui cuique corporis fautores & suffragatores adgregarentur. Scipio vt litem decideret, tres recuperatores dedit, qui testibus auditis cognoscerent statuerentque. Id verò non remedium, sed augmentum motus fuit. Stabant vtrimque *per omnes deos parati iurare, magis quæ mallent, quàm quæ scirent vera esse*; per signa, per aquilas, & per quidquid esset religionis. Lælius ille Sapiens, mali exempli rem censens, & non longè à seditione: ad Scipionem venit, prospicere monuit & temperare. Ille igitur pro tribunali sic pronunciat, *Se satis compertum habere, Q. Trebellium & Sex. Digitium pariter in murum ascendisse, seque eos ambos, virtutis caussâ, coronis muralibus donare.* Ita finem ea res habuit, & dissimulata alterius fraus siue error (nam & is potuit) pacis caussâ.

Lib. xxvi.

„ *Siqui in præsidio aut statione positi.*] * Suprà huic rei aliquid dictum, & quàm nefas deserere stationem, ordinem, locum. Licet addere hoc Suidæ: Φρουροί, τάξις ἐστὶν ἐκ διαδοχῆς ἱσταμένη περὶ τὸ στρατόπεδον μετὰ τῶν ὅπλων. καὶ δεινὸς ἐπ' αὐτῶν Ῥωμαίων νόμος τὸν ὑποχωρήσαντα καθ' ἣν δήποτοῦν αἰτίαν θνήσκειν. οἱ δὲ μετὰ κολάσεως τὸν μετ' ἀρετῆς θάνατον προκρίναντες ἵστανται: *Statio, ordo est per vices ante castra stantium in armis. Et seuera in eo lex est Romanorum, vt moriatur qui caussâ quacumque excesserit. At illi præoptantes per virtutem, quàm per supplicium mori, persistunt.* In quo tamen est, *quacumque caussâ* deserentes puniri: in Polybio arctiùs, qui *ob metum*. Arctiùs, & nisi fallor, veriùs. Quid enim si impetus hostilis pepulit, & vis violenta? omnis ratio est ignosci.

* Dial. viii. huius libri. *Præsidium deserere, capitale.*

„ *Siquis abiecerit armorum aliquid in ipso discrimine, per metum.*] Miles vitam amittit, si sua arma: cum duplici restrictione, si in acie, si per metum. Idem in Signiferis, qui signa. Liuius de Appio: *Vbi arma, vbi signa essent? singulos rogitans, inermes milites, signo amisso signiferos, virgis cæsos securi percussit.* Modestinus: *Miles qui in bello arma amisit vel alienauit, capite punitur. humanè, militiam mutat.* Huc spectat factum Scæuæ, qui contra Britannos in scopulo solus relictus, diu vniuersis resistens; ad extremum impar, galeâ discussâ, scuto absumpto, *profundo se credidit*, & (verba Valerij) *viso Imperatore, * armis non amissis, sed benè impensis, cùm laudem mereretur, veniam petiuit:* legem scilicet hanc in oculis habens militarem. Quæ ipsa, aut similis, apud quasdam gentes. Græcis ῥίψασπιδες prouerbio infames sunt: & apud Germanos, ait Tacitus, *scutum reliquisse præcipuum flagitium, nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas.*

Arma amittere, capitale. Lib. ii. Lib. iii. Lib. iii. cap. ii. * *Scuto.* De mor. Germ.

„ *Quidam in ipso conflictu.*] Credo inter hos intellegi Catonis Censorij

sorij filium. qui in prælio cum Perse Macedonum, equo delapsus, dum se recolligit, gladium amisit: ad quem recipiendum inter medios mucrones hostium se immersit, & multis vulneribus acceptis ad suos rettulit. Hoc Plutarchus, Valerius, Iustinus, Frontinus inter insignia facta prodiderunt. Hactenus de singulorum pœnis Polybius, & quæ ad eas culpæ: nunc adiungit, de plurium peccatis, & quæ ratio puniendi, si exercitus aut pars eius deliquisset. Vide verba: *Catonis filij virtus.*

Ἐὰν δέ ποτε ταὐτὰ ταῦτα περὶ πλείους συμβῇ γενέσθαι, καὶ σημαίας τινὰς ὁλοσχερῶς πιεσθείσας λιπεῖν τοὺς τόπους, τὸ μὲν ἅπαντας ξυλοκοπεῖν ἢ φονεύειν ἀποδοκιμάζουσι. λύσιν δὲ τοῦ πράγματος εὑρίσκονται, συμφέρουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικήν. συναθροίσας γὰρ τὸ στρατόπεδον ὁ χιλίαρχος, καὶ προαγαγὼν εἰς τοὺς λελοιπότας, κατηγορεῖ πικρῶς. καὶ τὸ τέλος, ποτὲ μὲν πέντε, ποτὲ ὀκτώ, ποτὲ δὲ εἴκοσι, τὸ δ᾽ ὅλον πρὸς τὸ πλῆθος ἀεὶ στοχαζόμενος, ὥστε δέκατον μάλιστα γίνεσθαι τῶν ἡμαρτηκότων. τούτους ἐκ πάντων κληροῦται τῶν ἀποδεδειλιακότων, καὶ τοὺς μὲν λαχόντας ξυλοκοπεῖ κατὰ τὸν ἄρτι ῥηθέντα λόγον ἀπαραιτήτως. τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ μέτρημα κριθὰς δοὺς ἀντὶ πυρῶν, ἔξω κελεύει τοῦ χάρακος καὶ τῆς ἀσφαλείας ποιεῖσθαι τὴν παρεμβολήν. λοιπὸν τοῦ μὲν κινδύνου καὶ φόβου, τοῦ κατὰ τὸν κλῆρον, ἐπ᾽ ἴσον ἐπικρεμαμένου πᾶσιν,

Quod si plures peccasse contingat, & manipulos aliquot simul locum desere: omnes quidem fuste percutere aut occidere nolunt, modum autem rationémque reppererunt & commodam pariter, & terribilem. Exercitum enim aduocans Tribunus, & in medium noxiis productis, acriter eos incusat, & interdum quinque, aliàs octo aut viginti, & vt semel dicam, ad multitudinem semper respiciens, vt decima ferè pars delinquentium sit, hos ex omnibus ignauis sortitur: & in quos ea sors cecidit, sine vllà deprecatione, fuste percutit ad modum iam dictum. Reliquis hordeum pro tritico admetiens, iubet extra vallum tendere & tutelam castrorum. POLYB.

ὡς δὲ ἀδήλου τοῦ συμπτώματος ὑπάρχοντος, τοῦ δὲ παραδείγματος μὲν τῆς κριθοφαγίας ὁμοίως συμβαίνοντος περὶ πάντας, τὸ δυνατὸν ἐκ τῶν ἐθισμῶν εἴληπται, καὶ πρὸς κατάπληξιν, καὶ διόρθωσιν τῶν συμπτωμάτων.

Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente, & exemplo item dati hordei ad omnes perueniente, plurimum ex eo more capitur & terroris & correctionis.

Decimatio vetus. » *Rationem reppererunt & commodam pariter & terribilem.* Pulcherrimum non dubiè inuentum, quicumque eius auctor. Vetustum ego video, & an non ab regibus ipsis? enimuerò statim post exactos eos in *Lib. II.* Liuio lego (nec anteà) de Appio Consule, cuius exercitus cùm fugisset, capita capite puniit, sed *cetera*, inquit, *multitudo sorte decimus quisque ad* *Patrium institutum.* *supplicium lecti.* Propria Romanis ista lex, & *Patria* à Dionysio dicta. Ἐκ *Lib. IX.* δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους ἀπὸ δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ ὁ λαχὼν κλήρῳ περὶ τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη ῥωμαίοις πάτριος ἐστι κατὰ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις ἢ προεμένων τὰς σημείας ἡ κόλασις: *Ex aliâ multitudine, cuiusque decuriæ vir vnus quem sors designasset, ante ceteros periit. Ea Romanis patria quædam punitio est in eos, qui ordines reliquerunt aut signa deseruerunt.* Etiam ab Appiano, *Correctus Appianus.* vt ego velim scribi. cùm Cæsarem alloquentem turbidos milites facit: χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ, καὶ τοῦ ἐννάτου τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατῆρξε, τὸν δέκατον διακληρώσω θανεῖν: *Vtar lege patriâ, & Nonæ legionis, quoniam ea seditionem maximè cœpit, decimum quemque sorte ad mortem ducam.* Vulgò tamen ibi, τῷ πετρείῳ νόμῳ: quasi *Petreius* aliquis eius auctor, veteri illo æuo nusquam notus. Sed & Plutarchus in Crasso: πάτριόν τι κόλασμα, *patriam punitionem* hoc ipsum appellat. Vides rationem totam, & decimum quemque sorte captum. decimum dico: nec fallent Polybij mox verba, qui ait *interdum quinque, aliàs octo aut viginti* periisse. non quasi quintus aut octauus interfecti: sed pro numero delinquentium, vult ex iis interdum tot & tot occisos. Pone quinque decurias peccasse: quinque punientur; pone octo, octo; viginti, viginti: at- *Vicesimatio.* que hic est sensus. Non tamen nego etiam Vicesimationem interdum *Centesimatio.* adhibitam, imò & Centesimationem: cuius vtriusque rei in posteriore historiâ exemplum. Capitolinus in Opilio Macrino: *Cùm seditiones militares pateretur, multo sæpius decimauit, aliquando etiam centesimauit, quod verbum proprium ipsius est, cùm se clementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decimatione atque vicesimatione.* Discis & ex *Seditiosi sic puniti.* Macrini, & suprà ex Cæsaris facto, sic quoque de more punitos qui turbidi aut seditiosi in ducem essent. Quid si hodie? an hæc fierent, quæ videmus? Sed profectò periit ducum auctoritas, quia seueritas: nec alia res militem in turbas & scelera soluit, quàm solutæ leges. In sanguine & cæde

& cæde qui versantur, ferociam & contemptum induunt; nec nisi sanguine & cæde coërceantur.

„ *Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente.*] vtilitatem huius supplicij,& quæ eò duxit rationem, exponit. Periculum, inquit,omnibus super caput est, atque imminet ob incertam sortem: atque inde metus. qui ferè inhærere solet iis, qui semel seriò admoti ad extremam illam metam. Cicero caussam hancipsam expressit: *Statuerunt maiores nostri,vt si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur, vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret.* Plutarchus,præter hoc, considerat & scęnam ipsam faciemque terribilem,cum ignominiâ adiunctâ. Καὶ γὰρ,inquit,αἰσχύνη τῷ θανάτῳ τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται πολλὰ φρικώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἁπάντων θεωμένων: *Nam & dedecus tali morti inest, & fiunt multa, quæ terrorem & tristitiam gignant, circa ipsam punitionem, in omnium aspectu.* Indubiè ita est. Stant sub ictu mortis omnes, suspensi & anxij, quæ tamen paucos tangit & excipit: atque ij mox ipsi manibus suorum perituri. Adde increpationem ducis,& publicam mæstitiam,& nihil solatij, vix miserationis. imò occulti aliquid gaudij,dum quæ sibi quisque timuit, conuersa vident in capita paucorum. Nec plura de Pœnis Polybius. AVD. Non tu etiam? LIPS. Non ego. AVD. Sed certum & obuium est plura esse, & Vites,Fustes, Ignominias passim legi. LIPS. Si obuia & passim, quid me poscis aut aspicis? à te & industriâ tuâ pete. AVD. Imò dum in sermone es,exsequere. Mihi colligenda, tibi collecta: & valet in te illud vetus:

Vtilitas decimationis.

Pro Cluēt.

In Crasso.

* Ὁ γὰρ φρονῶν εὖ πάντα συλλαβὼν ἔχει.

* *Nam qui benè sapit, omnia in collecto habet.*

LIPS. In fine haud difficilem aut tenacem me præstabo, ne priorum etiam beneficiorum (ita homines sumus) gratia pereat. Accipe,& aperi sinum. Duo sunt hîc etiam consideranda, *Castigatio* & *Ignominia*. Illa verberibus facta, & Polybio quoque tacta cùm scripsit Tribunum ius habuisse *verberandi*. Ipse μαστιγοῦν dixit, quod etiam *flagellare* reddas: sed caue nunc feceris, nec seruilia Flagella admoueris ad corpus ingenuum & militare. Fuerunt in hac re *Fustes* aut *Virgæ*: illi honestiores, istæ acerbiores. Sed Fustes iterùm duplices,è Vite aut aliâ materie. E vite, ciuibus reseruati. & hac mente Plinius: *Vitis in delictis pœnam ipsam honorat.* Liuius discrimen apertius ingerit, aut eius epitoma de Scipione ad Numantiam: *Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset,vitibus; si extraneus, fustibus cecidit.* Sic Catilina apud Q. Tullium militariter: *M. Marium, inspectante populo Romano, per totam vrbem vitibus cecidit.* Ita enim libri vetustiores,non vt editi,*virgis*. Ex hoc ritu Tacitus: *Centurio Lucillius interficitur,cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram, indiderant. quia fractâ vite in tergo militis, alteram & alteram poscebat.* Et Iuuenalis de Mario:

Vitis in castigatione.

Lib. XIIII. cap. I.

Lib. XVII.

Libello de petit. consf.

1. Annal.

Nodosam posthac frangebat vertice vitem.

Significat gregalem fuisse, & vite Centurionis inter operandum sæpè

percussum. Appellat inibi *nodosam*: quia talem eligebant ad validiorem
Lib. IX. ictum. Apuleius: *Miles è legione obuius, inuersâ vite, deuastiore nodulo cerebrum diffindere conatus.* Militem appellat, sed oportuit aut Centurio-
Centurioni Vitis. nem fuisse, aut Euocatum, quorum hoc gestamen & insigne. Eusebius
Lib. VII. in Ecclesiasticâ historiâ: Τιμὴ τίς ἐστιν παρὰ ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, καὶ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους: *Honos quidam Romanis est gestare vitem; & qui adepti, dicunt Centuriones.* A Libero patre Scholiastes vetus Iuuenalis hoc petit, in versum —— *aut vitem posce libello. Vt Centurio fias,* inquit. *Vitis nam insigne Centurionum est, à Libero patre inuentum, qui primus triumphauit, & inuentor vitis est.* Plura de hac vite exempla: atque adeò in lapidibus passim Centurionum dignitas notatur bifurcatâ aut
Græcis baculus. incuruâ vite. Addo, Græcorum quoque ducibus baculum in manu (sed de vite non arbitror) gestamen & insigne fuisse. Clearchus à Xenophonte ita describitur, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ δόρυ ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βακτηρίαν: *in manu sinistrâ hastam tenens, in dextrâ scipionem.* Astyochus etiam
Lib. VII. dux apud Thucydidem, dum Hermocrati minatur, ἐπανήρετο τὴν βακτηρίαν: *sustulerat scipionem.* De Vite tantùm. de communibus Fustibus,
Fustes ad castigandū. Isidorus: *Fustes quibus iuuenes pro criminibus feriuntur, dicti ab eo quòd præfixi in fossis stent, quos palos rustici vocant.* Iuuenes, sæculi illius more, appellat milites ipsos. Lampridius in Alexandro: *Siquis militum de viâ in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci, aut fustibus subiiciebatur, aut virgis, aut condemnationi.* Vbi Fustium pœna (per gradus enim scandit) leuior illâ Virgarum. Valerius quidem appellat, *Virgarum contumeliosa verbera*: & raro etiam in militiâ legas: raro inquam, nisi vbi mors à securi consecuta, & hæ sollenniter tunc præiuerunt. Tamen in
Lib. II. cap. VII. eodem Valerio est, de P. Aurelio: quem *C. Cotta virgis cæsum, gregalis militiæ munere inter pedites fungi coëgit*: sed hoc ob atrocem & capitalem pænè culpam, atque inibi vide. Fustes crebriores, & inferiore æuo vbique leges. Retinuerunt & nunc Turcæ ac plerique Orientales, in
Ignominiæ militares. publicâ cottidianâ castigatione. Transeo ad *Ignominias*, quibus boni honestique animi haud minùs coërciti, quàm pœnis. Eæ multiplices
Hordeum in cibum. Romanis fuêre, & ordine dabo. Primùm, quod in Polybio hîc est, po-
Lib. XXVII. no, *Hordeum pro tritico datum.* In Liuio exemplum: *Cohortibus quæ signa amiserant, hordeum* Marcellus *dari iussit.* In Dione: *Antonius le-*
Lib. XLIX. *gionibus suis, cùm Partho cessissent,* κριθὴν ἀντὶ τοῦ σίτου ἔδωκε, καὶ ἐδεκάτευσέ τινας: *hordeum pro frumento dedit, & quosdam decimauit.* Suetonius de
Cap. XXIIII. Augusto: *Cohortes, siquæ cessissent loco, decimatas hordeo pauit.* Quod vsur-
Lib. XLIX. passe eum bello Dalmatico, in Dione leges. Sed & Vegetius notat, *tiro-*
Lib. I. cap. XIII. *nes si parum in prolusione & exercitio profecissent, pro frumento hordeum coactos accipere.* Caussa huic rei, vt indigni viderentur communi militum cibo, sed reiicerentur potiùs iungerenturque cum iumentis. Alte-
Aere diruti rum, cùm *ære priuantur*, & stipendium non procedit. Valerius: *Age,*
Lib. II. cap. VII. *quàm grauiter Senatus tulit, quòd Q. Petillium Consulem fortissimè aduersus Ligures pugnantem occidere milites passi essent! Legioni enim neque stipendium*

pendium anni procedere, neque æra dari voluit. Duplex hic ignominia, quòd annum eum militiæ nolunt in numerum venire, ad emeritum; & quòd æs dari vetant. Festus: *Resignatum æs dicitur militi, cùm ob delictum aliquod iussu Tribunimilitum, ne stipendium ei detur, in tabulas refertur. Resignare enim antiqui pro rescribere interdũ dicebant.* Varro in Fragmentis: *Stipendium appellatur, quod æs militi, semestre aut annuum dabatur. cui datum non sit propter ignominiam, Aere dirutus est.* Ad Varronis mentem Ausonius: *Procedere mihi inter frequentes stipendium iubebis; sin aliter, Aere dirutum facies.* Benè, *inter frequentes.* nam qui Infrequens notabatur, patiebatur hanc pœnam. Frontinus: *Decreuit Senatus vti ea legio tota infrequens referretur, stipendium ei annuum non daretur, æráque rescinderentur.* Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *Gothus ille & Hunnus, & Alanus, respondebat ad nomen, & alternabat excubias, & notari infrequens ferebat.* Seu potiùs, vt Cuspianus edidit, *notari infrequẽs verebatur.* Quam sententiam ipsam versibus ita Sidonius expressit:

In Centonis Præfat.

Lib. IIII. cap. I.

Ibant pellitæ per classica Romula Turmæ,
Ad nomen currente Getâ. timet Aere vocari
Dirutus, opprobrium non damnum barbarus horrens.

Panegyr. ad Socer.

Infrequens autem, ait Festus; *appellabatur miles, qui abest absentue à signis.* Cornificius ad Herennium: *Prætereo quòd militiæ te infrequentem tradidisti.* Plautus alibi: *Hunc pro infrequente mittas militiâ domum.* Tertium, cùm *extra vallum & castra iubenter tendere.* Caussam habuit, quasi indigni essent qui inter verè milites agerent, proiecti & obiecti hosti: idque interdum sine tentoriis. Liuius: *Cohortes, quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destitutas inuenit.* Valerius de iis qui capti, remissi à Pyrrho fuerant: *Decreuerunt ne quis eorum intra castra tenderet; néve locum extrà assignatum vallo aut fossâ cingeret, néve tentorium ex * pellibus haberet. Recursum autem iis ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, siquis bina spolia ex hostibus tulisset.* Fecit & Corbulo apud Tacitum, XIII. Annal. qui *Pactium & Præfectos, militésque tendere omnes extra vallum iussit:* quia fugerant hostem. Quartum, *Discinctos & turpi habitu prostitui,* nempe vt parum viros. Liuius de Marcello: *Centuriones manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladiis, discinctos destituit.* Suetonius de Augusto: *Pro cetero delictorum genere variis ignominiis affecit, vt stare per totum diem iuberet ante Prætorium, interdum tunicatos, discinctosq́;.* Valerius de Calpurnio Pisone, qui *iussit Titium togâ laciniis abscissis amictum, decinctáq́; tunicâ indutum, à manè in noctem vsque ad Principia adesse.* Plutarchus de Lucullo: *quosdam notauit, vt discincti fossam foderent, reliquo exercitu spectante.* Zosimus denique de Iuliano Cæsare: *Amictos veste muliebri per castra duxit, ratus militibus, qui viri essent, eam pœnam grauiorem morte futuram.* Quinctum, *Mutare militiam.* quod est ab honestiore genere in humilius transscribi. Valerius de captiuis à Pyrrho redditis: *Decreuerunt vt ex iis qui equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur.*

Infrequens miles

Lib. IIII.

Extra castra tẽdere.

Lib. X.

Lib. II. cap. VII.

* Licuit legitur è caudis aut stramine. Puto hoc ipsum in Velitius fuisse.

Discingi.

Lib. XXVII.

Cap. XXIV.

Lib. II. cap. VII.

Lib. III.

Militiam mutare.

Lib. II.

rentur. Ad hoc ipſum factum fugitiui Cannenſes reſpexerunt, oratione ad Marcellum (in Liuio:) *Nunc deteriore conditione ſumus, quàm apud patres noſtros fuerant captiui. quippe illis arma tantùm, atque ordo militandi, locusq; in quo tenderent in caſtris eſt mutatus.* Iterùm Valerius de Piſone, *qui turmas equitum ademptis equis, in funditorum alas tranſſcripſit.* longiùs etiam eos abiiciens, quàm ad ordinem ſecundum. Tale in Ammiano: *Reliquos ex eâ cohorte ad pedeſtrem compegit militiam, quæ onerofior eſt, dignitatibus imminutis.* Iterumque: *Equites quartæ Sagittariorum cohortis, omnes contruſit ad infimum militiæ gradum.* Imò aliquando extra omnem ordinem proiecti. vt Iulianus (in Ammiano) *Tertiacorum equeſtrem numerum, ademptis ſignis haſtisq; diffractis, inter impedimenta & ſarcinas & captiuos agere iter impoſuit.* Sunt & alia quædam minora, vt *Stantes cibum potumq; capere:* quod de cœnâ intelleges. nam in prandio (vt ſuprà monui) vſitatum. Exemplum in Liuio, de Volonibus: & hæc aut ſimilia per te notabis. Iſta de pœnis in Romano ritu, ſimilia quædam in Græco. Charondæ lex, de iis qui arma pro patriâ non cepiſſent, aut in bello ordines deſeruiſſent: προσέταξε τοὺς τοιούτους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καθῆσθαι ἐν ἐσθῆσι γυναικείαις: *ſtatuit hos tales in foro per tres dies ſedere in veſtibus muliebribus.* Diodorus Siculus hoc tradidit, & ſubiunxit: *humaniorem eam legem aliis, quæ mortem inferunt; ſed occultâ vi penè validiorem eſſe, cùm metu tantæ infamiæ viros abſterret, quibus mors optatior.* Et quî ſcimus an non à * vicino populo mutuati hoc Romani? Iam Spartani eos qui ignauiæ in bellis comperti eſſent, variè notabant. οὐ γὰρ μόνον (ait Plutarchus in Ageſilao) ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ καὶ δοῦναί τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι. παίει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων οἱ δὲ καρτεροῦσι περιϊόντες αὐχμηροὶ καὶ ταπεινοί τρίβωνάς τε προσερραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι, καὶ ξυρῶν) μέρος τῆς ὑπήνης, μέρος δὲ τρέφουσι: *Non enim ſolùm arcetur omni magiſtratu & imperio, ſed & dare alicui horum vxorem, aut ab eo accipere, infame eſt. Percutit autem & cedit eos, ſiquis vult, obuiorum: at illi ferunt, ſqualidi & humiles, palliaq; geſtant colore aliquo tincta & inſcripta. Partem etiam barbæ, quæ eſt ad labrum ſuperius, ſiue muſtaca, radunt; partem verò alunt.* Ecce hi & tales ſtimuli, apud varias gentes, excitandæ Virtuti, Secordiæ comprimendæ. A V D. Multi, & duri quidem apud Romanos: & quæ patientia ferre potuit? L I P S. Semper tu mirator; & plures, credo, tecum. quia reuera multa in totâ hac militiâ, de quibus cum Mercurio Termaximo dixerim: ταῦτα μὲν ἐννοοῦντι ἀληθῆ δόξειεν, ἀγνοοῦντι δὲ ἄπιστα: *Hæc ſcienti quidem vera videantur, ignoranti incredibilia.* Sed tu iam ſcis, & paullatim ad fidem te ipſe forma.

Lib. xxv.

Lib. xxiiii.

Lib. xxix.

Lib. xxv.

Lib. xxiiii.

Græcorum ignominia.

* Locrenſium, quibus ille dedit leges.

Spartanorum nota.

DIALOG.

DIALOG. XIX.

De Missione quadruplici, Honestâ, Caussariâ, Gratiosâ, Ignominiosâ: & de Commodis missorum.

NAM ego quidem te dimitto, & vnà meos milites. *Quirites*, quò lubet, abite. AVD. Quid autem facis? LIPS. Quod res iam poscit, finem sermoni toti impono, & ad *Missionem* venio; quæ labore militem & me soluet, ad quietem ducet humanarum actionum finem. Nam post confecta stipendia, mittebatur miles, liber deinceps & immunis. Dixi *confecta stipendia*, quia lege certus annorum numerus definitus, nec sumere aut ponere militiam volentibus erat. *Ea legitima stipendia* vocat Liuius, de milite ex Cannensi fugâ: *Nullo præstituto militiæ tempore, nisi quod legitimorum stipendiorum esset.* Ea viginti annorum in pedite fuisse, decem in equite, suprà in Dilectu verè definiui. Perpetuum id mansit: etsi sub bellum Cimbricum aliquid immutatum (credo per Tribunos) sed mox antiquatum. Cicero tetigit in eâ pro Cornelio: *Vt Q. Cæcilio M. Iunio Consulibus, quæ leges rem militarem impedirent, vt abrogarentur.* Ad ea verba Asconius: *Ipse quoque hic Iunius aduersus Cimbros malè rem gessit, ac plures leges quæ per eos annos, quibus hæc sic gerebantur, populo latæ erant, quibus militiæ stipendia minuebantur, abrogauit.* Sanè viginti isti anni ad Imperatores vsque venerunt, & sub iis quoque (excipio Prætorianos, quibus sedecim) manserunt. Nauticos etiam milites deteriore conditione fuisse, & annos vigintiquinque militasse, è lapidibus Domitiani æuo dicas. Atque his confectis mittebantur: siquis aliter se subduxisset, mors aut seruitus pœna. In Liuij epitomâ: *C. Matienus, quòd exercitum in Hispaniâ deseruisset, damnatus, sub furcâ diu virgis cæsus est, & sestertio nummo væniit.* Ad hoc ipsum factum, fragmentum refero (Polybij, nisi fallor) in Suidâ: Ἐμαστιγοῦτο ῥάβδοις, εἶτα ἐπ' ἐξαγωγῇ ἐπιπράσκετο, δειλίας καὶ ἀποδράσεως τίμημα φερόμενος, δοῦλος εἶναι: *Virgis cæsus est, deinde sub eductionis lege* (id est, vt foris seruiret) *væniit, timoris & fugæ pœnam hanc ferens, vt seruus esset.* Nec dubium quin pro Desertore puniretur, siquis sine iustâ missione recessisset. De quâ ipsâ Censores etiam Romæ cognoscebant, ex Liuio: *In censu accipiendo populi, milites ex Macedonico exercitu, qui quàm multi abessent ab signis census docuit, in prouinciam cogebant, caussas stipendiis missorum cognoscebant, & cuius nondum iusta missio visa esset, ita iusiurandum adigebant: Ex tui animi sententiâ, ex edicto C. Claudij, Ti. Sempronij Censorum, in prouinciam Macedoniam redibis, quod sine dolo malo facere poteris?* Iusta autem Missio duplex: *Honesta, Caussaria.* Honesta, quæ emeritis stipendiis datur: Caussaria, quæ ob vitium, defectum, morbum. Puta aliquem manu truncatum, oculis captum, valetudine aut aliter inutilem militiæ factum, mittebatur. Suprà tetigi. & Apuleius ad hanc aspexit: *Rebar enim me iam prorsus exanimatum ac debilem mereri caussariam missionem.* Hæc

Legitima stipendia. Lib. XXIII.

Pœna temerè abeuntium. LV.

De missione censorum notio. Lib. XLIII.

Honesta missio. Caussaria. Lib. IIII.

quia iustam caussam habebat, etiam præmiis interdum *Honestæ* æquata. Vt in lege Valentiniani & Valentis: *Alij verò qui honestas missiones siue caussarias consequũtur, singula paria boum & quinquaginta modios vtriusque frugis accipiant.* In aliâ Constantini: *Intra viginti etiam stipendia dimissus, quoniam imbecilli & debiles censibus non dedicantur, eodẽ beneficio vtantur.* Iniusta item missio duplex: *Gratiosa*, & *Ignominiosa*. Gratiosa, quam Liuius ita nominat, per gratiam aut ambitum ab Imperatoribus impetrata: sed sæpe inualida, & Censores rescindebant. Liuius: *Missorum quoque caussas sese cognituros esse, & quorum ante emerita stipendia gratiosa missio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros.* At *Ignominiosa* est, quâ ob delictum aut crimen militiâ quis solutus. Et ideò sic dicta, quia nominis notam & infamiam adferebat. Iurisconsulti quoque hoc testati: & exemplum huius elegans, atque ipsa formula, in Hirtij, de bello Africano: *Cæsar postero die de suggestu, conuocatis omnium legionũ Tribunis, Centurionibusq; C. Auiene, inquit, quòd in Italiâ milites populi R. contra remp. instigasti, rapinasq; per municipia fecisti, quodq; mihi reiq; publicæ inutilis fuisti: ob eas res, ignominiæ caussâ, ab exercitu meo te remoueo, hodiéque ex Africâ abesse, & quantũ potest, proficisci iubeo. itemq; te A. Fontei, quòd Tribunus militum seditiosus, malusq; ciuis fuisti, ab exercitu dimitto.* Ipsa verba sic cum dignitate in aspectu omnium de Tribunali prolata, æterno vulnere eos sauciabant. Atque hæc ita olim: sub Augustò duplex Missionis genus factum, *Exauctoratio & Missio.* Illa fuit, cùm expletis stipendiis soluebantur onere omni militiæ, nisi pugnæ in hostem. Nec iam sub signis aut aquilis erant, vt alij milites, sed sub vno Vexillo habebantur seorsim: dicebanturq; Veterani. Id repertum, quia plena Missio commoda & præmia sua habebat, instituta ab Augusto, quæ non statim solui & repræsentari à rep. poterant: atque ideò exspectabant ea sub Vexillis, vnde & *Vexillarij* dicti, Sed fraus sæpè in hac re, & de industriâ protrahebantur. Ita Suetonius de Tiberio: *Missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans.* Bono enim fisci id fiebat. & inde querelæ sub eodem Tiberio ipsorum militum, apud Tacitum: *Quòd tricena aut quadragena stipendia senes tolerent.* Item: *Ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed alio vocabulo eosdem labores perferre.* Ideoq; petunt à Principe: *Ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdẽ in castris præmium pecuniâ solueretur.* Volunt in pecuniâ præmium, quia specie agrorum, & vt ij adsignarentur, eludebantur. Tota hæc ratio, vt dixi, ab Augusto. & docet Suetonius: *Quidquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumq; formulam adstrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate aut inopiâ, post missionem solicitari ad res nouas possent.* Ecce duo instituit, & Stipendia, & Præmia: atque hoc de præmiis, ostendit missioni adhæsisse, alioque verbo *commoda missionum* dicit. Ita Ouidius:

Romule militibus scisti dare commoda solus,
Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.

Lib. vii. cod. Th. tit. xx.
Gratiosa.
Lib. xliii.
Ignominiosa.
Exauctoratio.
cap. xlviii.
i. Annal.
cap. xlix.
Commoda missionis.
Lib. i. de arte.

Sueto-

Suetonius Nerone: *Ita exhaustus & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda veteranorum protrahi ac differri necesse esset.* In libris legum, *Commoda primipili.* & alibi pluries. Miror quid ita in Suidà: Κόμοδα, δόσις ἐπὶ τῷ σεισμοῦ παρεχομένη: *Commoda, donatio in terræmotu facta.* Equidem scio, & memini, liberalitate Principum opida quassa interdum sustentata: sed id *Commoda* dictum peculiariter, haud legi. Vide an non aptius: ἐπὶ τῷ σιτισμοῦ, *in annonâ*: & vt huc trahamus. Ista Commoda quanta fuerint, expressum à Dione: *Quoniam,* inquit, *milites ægrè tunc ob præmiorum paruitatem ad bella irent, extra tempus definitum: factum decretum à Senatu, vt Prætoriani post sedecim annos quinque millia drachmarum caperent, alij post viginti annos, tria millia.* Id sub Augusto institutum. & conatus minuere Caligula: qui, vt Suetonius ait, *Commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recidit.* Sed immanis & falsa illa *sexcentorum millium* summa, recidatur, fiatque *senûm millium*: quæ scriptio forcassis errori fuit. Id verissimum, & conuenienter ad Dionem, qui vult Commoda sub Augusto *trium millium* drachmarum fuisse, siue *duodecim mille sestertiûm*: at à Caligulà accisa & ad medium reducta. Medietas autem quam dixi, *sena millia.* Nec plura de omni Militiâ, in eius fine esto finis.

Cap. xxxii. Lib. lv. *Quanta fuerint.* Cap. xliv. *Correctus Suetonius.*

DIALOG. XX.

Conclusio sermonum quinque, & militiæ veteris cum nostrâ breuis comparatio.

AVD. O quæ gratia condigna tibi à me erit? nisi vt olim Socrati Æschines, me tibi donem. LIPS. Accipio, & æternùm meus esto. Nunc in vrbem recta & domum. Sol deserit. AVD. Intereundum hoc vnum, nisi graue est, sermonis totius fastigium & culmen. LIPS. Quid amplius? AVD. Summatim vt conferas, veterem illam cum hac nostrâ, & vtra atque vbi præponderet, dicas. LIPS. * Ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς. Egóne? ab vmbrâ & togâ?

Οὐκ ἔστ' ἐμὸν τὸ πρᾶγμα, πολλὰ χαιρέτω:
Non est meum negotium; facescat hinc.

Sagati nostri non ferant, & vocibus aut manibus me tangant. AVD. Meliora. non sic periit pudor. Atque ego comminemini, quòd Michael Montanus ille, quem æstimas, de Hadriano Turnebo scripsit: virum fuisse rerum ciuilium aut militarium, tractatione & vsu rudem, tamen bonitate quadam & rectitudine iudicij de his quoque optimè & peritissimè censuisse. Cur non idem de te sperem, qui instituto & professione iuxta Turnebum es? LIPS. O bone, sed aliis impar. In illum conuenit:

——— * ἀνὴρ περιώσια εἰδώς,
Ὃς δὴ μήκιστον πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον:

in nos, quid nisi optimarum rerum amor & studium? AVD. Imò. LIPS. Sile, sile. tu, quod dicitur, claudus pilam retines: & mos tibi iterum gerendus,

* *Arcadiam me poscis,* id est, difficilia.

* *... vir qui complurium nouit. Et qui diuitias mentis congesserat amplas.* Empedocl. de Pythag.

rendus, nec aliter cludam. Ergo audi à capite, sed calculus albus aut niger penes milites aut duces potiùs esto. Quinque in Militiâ Romanâ, totidem diebus, consideraui: *Dilectum, Ordinem, Arma, Aciem, Disciplinam.*

De Dilectu iudicium. Vix reuocari possit.

De Dilectu, non videtur ambigendum quin optimus ille ex optimis honestissimisque apud eos fuerit: hodie tamen, vt mores & instituta sunt, ægrè imitandus. Nisi si fortè in aliquâ republicâ. Sed apud nos eæ paucæ, aut impotentes: & vna Venetorum quæ potest polletque, ob caussas quasdam suas, à militiâ ferè suos arcet. excipio naualem. Principes aut reges, ad hanc Romanam formulam ægrè adstringantur: ij quoque ob caussas. Difficile sit, non aliâ descriptione aut censu: vix etiam tutum, promiscua sic esse arma. Sed hæc talia in Politicis.

Nisi in selectâ aliquâ & perpetuâ manu.

Nunc illud tamen teneo, vtiliter à quocunque Principe rationem aliquam Dilectuum instituendam, aliam à vulgatâ. Quid Turca in Ianizaris suis faciat, non est ignotum: ego velim legiones plures aut paucas; (vt opes cuiusque sunt aut regna) conscribi ex idoneis, & ab adolescentiâ in certum tempus Militiæ obstringi & formari. Ars quædam est tractandorum armorum, nec professio nominis, & vultus aut cultus immutata, militem statim reddũt. Sed iterùm remitto te ad Politica nostra, & quas dabo Notas.

De Ordine iudicium.

Alterum est *Ordo*: ô ille bonus in re Romanâ, quacunque consideres! Sectio partium apta, corpus legionum grandius, membra cohortes, artus manipuli ipsi. Vide Duces & Centuriones dispositos, Signiferos, Optiones: nihil abest, nihil superat: sic vt vsui omnia, non vt oneri sint aut pompæ. Considerentur quæ dixi: multa cum bono totius militiæ, cum * bono etiam ærarij vsurpanda.

Posse in multis vtiliter assumi.

** Ne Duces & Duplicarij sic redundent.*

De armis iudicium.

Tertium *Arma*: & hîc, inquiunt, iacemus. Irrident cùm ventum est ad hos sermones, & Fundas, Iacula, Sagittas pedibus calcant & trahunt, præ vnis nostris Bombardis. Hoc fulmen & tonitru nullam Romanam aciem sustinere potuisse: vtique si grandiora illa accederent, & quassatoria tormenta. Hæc & plura ita disserunt: quid rerum veterum aliquis benè gnarus? Habeat fortasse quod reponat, & quo refellat.

Vulgi sensu reiecta vetera.

Nostro. asserta & defensa.

Fundarum vsio.

Impetu adsimiles bombardis.

Primùm, quòd missilia illa omnia eleuant; vereor vt vim eorum benè norint. Fundæ, quantulum à nostris bombardis vi & effectu (nam forma diuersissima) abierunt? Ridiculum hoc in primo auditu: sed mecum examina. E plumbo vtrumque telum est, nec magnitudine aut modo glandes valde dispares: nec impetu aut violentiâ valdè vincantur Fundæ. Credere me iis oportet, qui viderunt, qui interfuerunt militiæ priscæ, & cùm hæc arte & vsu valebant: ij ergo scribunt, quæ componant cum bombardis eas, aut anteponant. De impetu, is tantus in emissâ peritè fundâ, vt glans sæpe liquesceret in medio cursu, concepto igne. Lucretius:

Lib. vi.

—— plumbea verò
Glans etiam longo cursu voluenda liquescit.

Ouidius: *Non secus exarsit, quàm cùm Balearica plumbum*
Funda iacit. volat illud, & incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

Luca-

Lucanus: *Inde faces & ſaxa volant, ſpatioq; ſolutæ*
Aëris, & calido liquefactæ pondere glandes.

Statius: —— *arſuras cæli per inania glandes.*

Imò idem cum fulmine comparat:

—— *volucres imitantur fulgura glandes.*

Poëtis fortaſſe fidem non habes? Philoſophus accedat, noſter Seneca: Nat. quæſt.
Aëra motus extenuat, & extenuatio accendit. Sic liqueſcit excuſſa glans II. cap. LVI.
fundâ, & attritu aëris velut igne diſtillat. Et tale in Ariſtotele alibi ſcriptum. Nec id tamen perdit vim teli, ſed ſic igneum veniebat in cor- *Vis Fundæ.*
pus. Virgilius:

Et media aduerſi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multâ porrectum extendit arenâ.

Vno ictu ecce, interficit. nec miror de Dauide, qui iuuenis & inter funditores, hoc telo immanem Goliathum deiecit. Atque vt ſemel & plenè vim eius noris, accipe Diodori Siculi iſta, de Balearibus: Βάλλουσι λίθους πολὺ μείζους τῶν ἄλλων, οὕτως εὐτόνως, ὥστε δοκεῖν τὸ βληθὲν ἀπό τινος καταπέλτου φέρεσθαι: *Iaciunt lapides* (ſcis enim & hos, nec ſolum plumbum *Inſtar tor-*
fundâ miſſum) *multo maiores quàm alij, ita intentè & robuſtè, vt videa-* *mēti venit.*
tur ictus à catapultâ quapiam deferri. Cum tormento, vt vides, comparat.
atque addit: Τούς τε θυρεοὺς καὶ τὰ κράνη καὶ πᾶν σκεπαστήριον ὅπλον συντρίβουσι: *Et ſcuta, & galeas, & omne armorum tegumentum perfringunt.* Ne- *Arma om-*
nia rumpit.
go, nego bombardis his noſtris maiorē vim eſſe poſſe, fortaſſe nec tantam: excipio *Muſquetta* quæ vocant. Iam parte vnâ certò vincunt Fun- *Curſus eius*
dæ, quòd multò longinquiùs ferantur & lædant. Quæ noſtra bombarda *longinquius*
vltra *ducentos aut trecentos* pedes tenorem & vim ſeruat? langueſcit aut aberrat, ſi protendis. At Fundæ telum ad *ſexcentos* pedes vim pertulit & permiſit. quod ita in Vegetio clarè ſcriptum. *Sagittarij vel funditores,* Lib. II.
inquit, *ſcopas hoc eſt fruticum vel graminum faſces pro ſigno ponebant, ita* cap. XXIII.
vt ſexcentos pedes remouerentur à ſigno, vt ſagittis vel certè lapidibus ex fuſtibalo deſtinatis ſignum ſæpiùs tangerent. Iungit hîc cum ſagittis, & *Vel ſagittā*
ſpatium vtriuſque dat, quod dixi: at alij ante ſagittas etiam ponunt, & *ſuperat.*
longiùs volunt permeare. In Strabone leges, μακροβολωτέραν τὴν σφενδόνην τοῦ τόξου: *Longinquiùs iacere fundam, quàm arcum.* In Dione: (οἱ σφενδονῆται) μακρότερον τῶν τόξων ἱέντες, πάντας καὶ τοὺς καταφράκτους ἰσχυρῶς ἐλυμαίνοντο: Lib. VIII. Lib. XLIX.
Funditores longiùs quàm ſagittarij iaculantes, omnes etiam cataphractos lædebant. Hoc ille in rebus M. Antonij contra Parthos: quos tamen benè armatos fuiſſe cōſtat, & eoſdem ſagittis ſcientiſſimè vſos. Sed præualebant tamen iis fundæ. quod & Xenophon diſertè ſcribit in Græcorum ſuorum rebus: μακρότερον γὰρ οἱ Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσφενδόνων, καὶ τῶν Lib. V.
πλείστων τοξοτῶν: *Longiùs enim Rhodij quàm Perſæ funditores eiaculaban-* Anabaſ.
tur, atque adeò quàm plerique ſagittariorum. Longè igitur iaculantur: an *Rectiſſimè*
& certò? Omnes adfirmant, præſertim de Balearibus, & ab infantiâ di- *iacit.*
dicisse deſtinatos iſtos ictus. Quinetiam in Bibliis ſacris lectum: *Habita-* Lib. Iudic.
tores Gabaa ad ſeptingentos, ſic fundis lapides ad certum iecisse, vt capillum cap. XX.

 quoque

quoque possent percutere. De fundis satis, & tu nobis credis? AVD. Debeo. quæ frons contra tot talesque testes? tamen præter fidem opinionemque meam hactenus id esse nõ nego. At terrore nihilominus & sonitu Bombardæ vincunt. LIPS. Hoc damus. quid? vt aues terreant? Nam veros milites aut sono aut aspectu illo igneo motum iri, non opinamur: nisi fortè in nouitate. Et sanè existimo, si Romani primò cum nostris conflixissent, terrendos sub initia specie & strepitu fuisse: sed sub initia dumtaxat. re perspectâ, futuros qui fuissent. Præsertim qui sic armati, scuto proiecto, leues aut vanos reddidissent istos ictus. AVD. Quid tamen de maioribus tormentis? totas legiones nónne prosternimus? LIPS. Scilicet vt hodie. & periti narrant, nullam aciem vidisse hoc telo solutam.

Tormenta nostra sæpe inutilia.

Leuis colliculus, agger aut margo fossæ interiacens, vim elidit aut directionem terribilis machinamenti. Nota hæc militaribus: & excipio oppugnationes oppidorum; plus in speciem quàm in summam belli confert hoc tormentum. Incommoda autem quæ adiuncta, omitto: nec machinas Romanorum parte alterâ oppono aut libro; longior sit ille sermo, & aliò reseruatur. Transeo ad Iacula, quæ item eludunt. Atqui bonitas in iis hæc, quòd facilè & citò mitterentur, quòd in omni tempore & loco. Non ita in Bombardis, quæ & moram aliquam habent vt impleantur; trepidationem vt emittantur; impedimentum, à pluuiâ aut quo alio casu. An non & iacula longius permeant? Obseruo sagittarum cursui æquari ab Homero; apud quem de se Vlysses:

In iaculis & missilibus quid boni.

Longè eunt.

Odyss. θ.

Δουρὶ δ' ἀκοντίζω. ὅσον οὐκ ἄλλος περ ὀϊστῷ:

Hastâ autem iaculor, quantum vel nemo sagittâ.

Etsi hoc in Vlysse dictum, non communiter tamen verum, & præuolabat Sagitta. Quanto? ipse modus expressus in Statio:

Quàm longè?

Lib. VI.

Quale quater iaculo spatium, ter arundine vincas.

Circum metitur ad ludos & describit. & is fuit tantus, inquit, quantum vel quater iaculo transmittas, vel ter sagittâ. Ergo parte cursus quartâ Sagitta vincebat. & si illa *sexcentos* pedes ibat, vt vidimus: ista suprà *quadringentos*. Vt ridere meritò debeam in affirmatione scriptoris Itali, harum rerum tamen periti, qui constanter negat, lacertum vllum tam validum, vt saxum aut telum aliud iaciat, ad *quadraginta* passus. Desine homo, & in vulgatâ tunc re veteribus crede. Atqui Iacula ista vim etiam habuerunt? vidisti in Pilo, de quo * diximus: vis & in alio? Tragula in vsu fuit Hispanis & Gallis, & aliquando Romanis. De eâ sic in Suidâ scriptor aliquis: *Κόττας ἐχρήσατο τῷ ὅπλῳ ὃ τραγόλας ἐλέγετο, μεθ' οὗ οὕτω βίαιαν ἀφήει πληγὴν, ὥστε τὸν βληθέντα διά τε τοῦ θώρακος καὶ τῶν πλευρῶν διαπεῖραι καὶ τῇ γῇ προσηλῶσαι: Cotta vtebatur telo quod Tragula dicitur. quo ille tam validam plagam infligebat, vti eo percussum per loricam, per latera, terræ velut clauo affigeret.* Sed & in Plutarcho scriptum, *Philopœmenem per vtrumque femur simul, iaculo amentato transfixum.* Per Deum, quæ istæ manus? aut viribus aut peritiâ validæ, quam assiduum exercitium dabat. Aliquid de Sagittis dicam? & patrum æuo in pretio fuerunt, &

* Lib. III. Cap. proprio

Vis iaculorum.

fortasse

ſortaſſe non bono conſilio prorſus ſic omiſſæ. Reperio Parthorum ſagittas *arma omnia penetraſſe*, in Plutarchi Craſſo. In Agathiâ Hiſtorico, *Aligerni Gothi manu ſagittas emiſſas, ſtatim totum hominem per ſcutum & loricam traieciſſe.* & quod mirêris, *ſi in ſaxum aut aliud quiddam durum fractúque difficile incidiſſent, totum illud impetus violentia diffregiſſe.* Quæ Procopius de ſui æui Sagittariis diffusè ſcribat, apud ipſum, ſi vis, vide. hoc tantùm excerpo, *tanta vi emiſſam ſagittam, vt ei neque thorax vllus neque ſcutum poſſet reſiſtere.* Satis de leuibus armis: quæ tamen præcipua in noſtrâ militiâ ſunt: & quàm raro aliter pugnatur? Illa pugnam omnem decernunt, capiunt victoriam ſtatim, aut cedunt: veræ & ſtatariæ pugnæ, tantùm nunc leguntur. Avd. Sed tuo iudicio igitur, vetera illa tela meliora, aut vſurpanda? Lips. Meo, non ſpernenda prorſus: imò & quædam aſſumenda, ac cum noſtris iſtis miſcenda. Pulchrè & vtiliter fieret, ſed à præexercitatis. Alioqui tela futilia. Iam grauis armatura Romanorum, quid dici poteſt quin optima? Homo à capite ad calcem in armis, ipſa crura nō intecta: & præcipuum munimentum, pediti atque equiti prægrande ſcutum. Aio vtilius non eſſe inter arma: ſed noſtra ignauia, an audacia, è militiâ omni eiecit. Vicini aliquot retinent, vt Pannonij equites, & Turcæ: nos, vt dixi, ignauè remiſimus, vel etiam confidenter, quaſi vel ſic tuti. Nec hîc inſiſto: video qui noſtro æuo de Militiâ ſcripsêre, culpam agnoſcere, & hortari ad emendandum. Certè noſtri iſti plerique omnes inermes, & quid niſi cum Velitati manu componendi? expoſiti ad ictus, & ideò trepidi, quod natura ſui anxia cogit. Avd. Mi doctor, bonæ fidei eſto, vt ſoles. Noſtri omnes Velites? quid ergo Haſtati aut Sariſſophori, quos laudabili Macedonum ritu habemus? Lips. Paucos habemus, nos quidem Belgæ aut Galli. Plures Hiſpani, fateor, qui *Haſtam* etiam prouerbio appellant, *reginam armorum*: plurimos Heluetij, qui olim hac pugnâ clari, & veri phalangitæ. Sed & nunc cœperunt rareſcere, & alia arma leuia miſcere. Quæ autem noſtra hîc ſententia? omiſi, quia Polybius pro me adfatim dixerat, vbi Romana arma cum Macedonicis ex profeſſo confert. Quid prudentius aut firmius illo poſſim? Tamen ſententia mea hæc eſt. Romanos, etſi bonos & faciles bona imitari, non vſurpaſſe Haſtas, imò quas Triarij olim habuerint, ſub Marij & Cæſaris æuum omiſiſſe. Cauſſæ. quòd non conueniens hoc telum diſtinctæ & diuiſæ per manipulos aciei. Grande & cohærens debet eſſe corpus, vbi vim haſtæ habeant: ſparſæ ſunt inutiles. Item. pauci in magno corpore qui habent vtiles: cùm primi modò ordines eas poſſint exſerere, reliqui non niſi nixu & corporibus iuuare. Amplius. immobilis ferè & vniformis eſt talis acies, in frontem valida: ſubitò vertere ſe & ſtabilire, ægrè poteſt. Poſtremò. qui habet eam, vnū modò id telum efficax ferè habet (etſi Macedones tamen iaculatoriam etiam haſtam:) & in primis ſcutum grandius geſtare aut vti aptè non poteſt. Hæc, & forſan plura, Romani conſiderauere. & quamquam ſæpe phalangis periculum feciſſent, atq; etiam cum ſuo inter-

Vis ſagittarum. Lib. I.

Lib. 1. Bell. Perſ.

Leues plerꝫque noſtræ pugnæ.

Panoplia Romanorū.

Scutum optimum armorum.

Contrà hodie.

De Sariſſis iudicium.

Lib. xvii. vide.

Romani ſpreuerunt ob cauſſas.

A Plutarcho in Aemilio.

interdum periculo (vti Paullus Æmilius scribitur *exhorruisse ad confertam & hastis protentis irruentem phalangem:*) tamen sua pluris fecêre, & putarunt in totam rationem belli meliora. Ipsi enim quocumque loco pugnare vtiles, quacumque formâ, à fronte, à lateribus, à tergo: & omnes vtiles, cùm res ferret. Vt in corpore hoc optimum, omnia membra agilia esse & implere suum munus: sic in acie. Enimuerò, ait Liuius,

Lib. ix.

Illa phalanx immobilis, & vnius generis; Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans, facilis partienti quacumque opus esset, facilis iungēti. Adde, quòd in locis salebrosis aut inæqualibus, instruere se Romanus potest: phalanx cum fructu vix potest. quæ densitate & cōnexione constat: eoq̃ue si fossa, cliuus, sepes, aut aliud medium sit, facilè diducitur, & manipularis illa acies insinuat se per abrupta. Tum actum. Nec tamen negem, nostris moribus & pugnis perutiles esse hastas, præsertim contra equitem, cuius vim & impetum sistunt egregiè aut repellunt. At in Romanâ armaturâ quid opus? cùm Velites in fronte ferè procurrerent, & telis suis equitem arcerent: ac si non ipsi, legionarius facilè tardaret aut fugaret coniectis pilis. Graue & efficax hoc telum, & quod singuli duplex gestabant; vt vel incurrentē etiam equitem obiectu scuti maioris, itemq̃ue protensione pili alterius facilè (vt meus est sensus) refutarent: præsertim firmi sic & densati. Illud quidem certè scio, rarò ab incursu * equitis solius Romanam aciem dissipatam, quod hodie est crebrum. An non, inquies, à Parthis? Ita, sed obserua quod *incursu* dixi: Parthi autem sagittis eminus ferè obruebant Romanos, in manus aut propiùs non succedebant. Itaque non proterebant eos, sed lentè conficiebant & vulnerabant, more suo scilicet refugientes & accedentes. Idem Sarissophoris nostris accideret per Bombardarios, si à simili auxilio aut equite destituerentur. De Hastis igitur sic sentio. Romanis non necessarias; nobis haud inutiles esse, nec fore, etiam si Romana in parte arma assumantur. Vidi qui * misceri vellet, & manipulos partim gladiis scutisq; instrui, partim Hastis. Ipsi Duces, & vsu callidi, talia vidento. Quartum in Militiâ *Acies*: quam si vndique tutam & compositam in Romanâ instructione dixero, ratio mihi addicet. In fronte Hastati, imbecilliores; pòst Principes, robustiores; tum Triarij, robustissimi. vt per gradus fatigaretur hostis. Iam ad latera equites, qui circumueniri vetent aut cingi: & si à fronte hostium equites inuadant, ipsi ab aperto latere eos incurrant. Multa, quæ ex prioribus meis haurire liceat, nec opus repetere: sed illud pulcherrimum, & victoriæ patrandæ: quòd diuisi per interualla, & in iis aut ante ea Veles. ita vt statarius miles receptui iis sit, & ipsi securè aut desinant pugnam, aut resumant. Age, profligata aut inutilis iam omnis Velitum manus: quid mali? Constant ordines: & callido consilio, cùm mixti aut inserti iis non sunt, nihil isti putant sibi periisse. Itaque quasi integri pugnam ineunt, animis & corporibus nihil imminuti: denique cum tuto & certo semper receptu in sua interualla. Considerate Duces, magnum hoc arcanum est, fidere militem,

Bona tamē in equitem.

Romanis huic rei Pila.

* Imò soli ipsi equitē pellebant. vt Cæsaris pugnâ cum Pompeio, sex illę cohortes.

Conclusio dissertatiunculæ.

* Is est Marchiauellus.

De Aciei iudicium.

Romana adproba.

Interualla laudatissima.

Accessus & recessus per ea.

tem, pugnare cum ſpe victoriæ, cedere ſine metu ignominiæ aut periculi, ſi res cogat. In Romanis ita factum, triplici iſtâ acie per Haſtatos, Principes, & Triarios: qui vltimi, molem totam excipiebant, & ſuſtinebant validis præſidiis fulti. Ibi Duces, ibi Signa præcipua, ibi veteranus miles: & in ſummâ, ibi Victoria quia Virtus. Abite Turcæ, cum Ianizaris veſtris: qui imaginem aliquam vſurpatis militiæ priſcæ, ſed falſam. vera illa ſi ſit, nos iam non ſimus. Nam illud pro certo habeo, ſi cum noſtris iſtis nouitiis armis vetera iungantur, & ſimul Ordo & Acies: orbis vetus & nouus eat breui ſub vnius leges. Sed diuina illa diſpoſitio ſupra noſtram eſt, & aut non dici hæc vult aut non credi, cùm intempeſtiuum. O arcanum verè cæleſte! quod ſuſpicamur magis homines, quàm intellegimus, & quod mirâ temperie mundum hunc gubernas! Fræeñas impios, aut prouehis: & bonos attollis, deiicis, vt ad te, aut à te iuerunt. Non pando pennas propiùs ad hunc Solem, ne liqueſcam aut amburar: ſed libero ore clamo, qui gloriam aut imperium vult, flectendum ad antiqua. Enimuero ſi noſtri iſti Leues (Bombardarios ſic appello) mixti per manipulos & ante manipulos grauium ſint, cum interuallis & receptu: idque contra equitem, contra grauiorem peditem: quæ acies inuadat, imò quæ reſiſtat? Nam noſtri aptiſſimi ſic impetere, & reſilire ad iterùm impetendum: quæ omnia tamen conſuetudine & longo exercitio facienda ſunt, ne in re turbent. Vos, vos appello Duces, me vera dicere: per Fidem imitamini, ſed contra eos, qui oppugnant Fidem. Iam in particulari inſtructione multa ſunt, ſed guſtum dare potuimus, præcepta non potuimus, & pendent ab ingenio verè Martiali, id eſt igneo & excelſo. Qui capit, capiat; qui non, ſuccumbat & vapulet. Illud moneo, Stratagematum hîc latum campum eſſe: & non aliâ re plures victorias aut trophæa parta. Quidquid inopinatum eſt, hoſtem turbat: modò tale ſit, vt non tuos turbet. Ea ſit cautio: nec quælibet inuentiuncula fructuoſa ſtatim aut efficax eſt, ſed cui circumſpectio & luſtratio adiuncta. Argum eſſe oportet, qui Dux eſt, in tergo, in fronte, in capite, in pedibus oculos habere: & tamen omnia facilia diſpoſitu, vbi ſemel proba communis illa diſpoſitio præceſſit. Da cohortes, da manipulos, ſic ſubſitos, ſic diſſitos, ſic ſolitos iungi aut diſiungi: præſtabo tibi in omni occaſione velut corpus Aciei, quale tu aut res volet. Vltimum, *Diſciplina*. Me miſerum, quid componam! vtinam color aut ſpecies ſit, quâ poſſim! Sed qualiſqualis illa veterum; hodie nulla eſt, & fatebuntur ipſi qui militiæ ſe dederunt. O pudor, ô dedecus! Barbari & Scythæ hac parte nos ſuperant, & leges ij aliquas habent, nos nullas. Quid ergo comparem? Diſciplinam Romanam laudem, aut ſuadeam? illa verò non bona, ſed optima eſt, quot fuerunt, quot erunt: data diuinitus in exemplum. Conueniant & conſideant aliquot ſapientes, mente & ſcripto non concipient pleniorem, meliorem. Hanc igitur ſuadeo? vt noſtri mores & homines ſunt, vix auſim. Satis ſi vniuersè Diſciplinam aliquam, ſine quâ Militiæ non dicam bonitas aut felicitas non conſtat, ſed vix nomen.

Temperanda militia vtraque.

Prouidentia hæc dirigit.

Mixtio vtriuſque armaturæ.

Stratagemata præcipua ad victoriam.

De Diſciplinâ iudicium.

Id dilatum.

Diſciplinæ neceſſitas.

z Latro-

Latrocinia iſta ſunt, quæ ſine lege, iure, modo exercentur: nec velim appellare equidem talia hæc noſtra (nec debeo, cauſſa cùm bona eſt:) ſed bonâ fide, lineam eorum tangunt. Medêre, medêre tu aliquis Princeps, tu qui in animo mihi es, quem magnum & ad magna genuit Deus. Exemplo aliis præi, qui opibus præes. Nec plura de Diſciplinâ, in quâ perdidiſſe me cenſeo hæc pauca ipſa verba. AVD. Siccine deſperas? an ars hæc tua eſt, vt ſermonem facias compendi? Quin tu exſequere, de effectu in aliorum manu eſto. LIPS. Quid ſi offendam, aut vapulem? tu ſuccidaneum tuum tergum dabis? AVD. * Δέδιας δέος ἀδεές, vt cum Græcis hoc dicam. Noui modeſtiam & prouidentiam tuam. Denique eſto, aliquid quod improbetur dixeris: quis mali conſilij pœnas vmquam luit, ſi ipſe non malus? Fides vbi conſtat, caligo & imbecillitas ingenij excuſanda ſunt. LIPS. Impellis, permittam me vel cum metu lapſus. Tres igitur partes fecimus Diſciplinæ veteris, *Munia, Exercitia, Leges.* Singulæ videndæ ſunt, & ſiquid in iis nobis boni. *Munia* ſunt, *Excubiæ, Miniſteria, Opera*, & hæc quæ diffuſè ſum exſecutus. Et de *Excubiis* quidem, aliqua nec improba apud nos ſpecies: credo tamen quædam meliora aut tutiora olim fuiſſe. Vt de Stationibus ante portas, vt de Teſſeris, de Circuitione aſſiduâ, de interpolatis Vigiliis & diſcrimine horarum: & talia, quæ induſtrius Dux animaduertat & * excerpat. *Miniſteria* aut ceſſant apud nos, aut voluntaria ſunt, & ſine lege. Tamen decorè (quis neget?) Tribunis & Ducibus talia quædam præſtentur, ſine incommodo aut vexatione militum, cùm res it in orbem. At *Opera* præcipua & vtiliſſima, imò neceſſaria pars, nec ad victoriam ſolùm, ſed ad ſalutem. Caſtrorum tamen munitio cur tota omiſſa eſt? aperti conſidemus, & ſine certo ordine: ac ſiquando cautioribus eſſe viſum eſt, *Carrago* vſurpatur re & voce Barbarorum. At vide mihi illa Romana caſtra ſic digeſta, ſic compoſita: quàm pulchra aſpectui, apta vſui, tuta ab incurſu omni & vi hoſtili? Quot exercitus noſtri aut alieni, per hanc incuriam cæſi aut fugati ſunt? & iamnunc pulcherrimus ille ad Danubium, cùm inopinato tranſitu ſuperueniſſet immanis ille hoſtis. Dic ſodes, ſi Romana ibi caſtra & cuſtodiæ, hæc eueniſſent? Atqui non lubet, imò pudet, operariis eſſe. Miles manum ad ligonem? ignominia ſit, apage, mercede conducantur qui id præſtent. Hæ voces: & quorum? credas regali ſtemmate & opibus eſſe: tamen inſpice, mendicabula ferè hominum ſunt, quos inopia & deſperatio ad militiam redegit. Homuncio, te pudeat facere, quod tot inclyti olim viri, imò Senatores? Opiniuncula eſt quâ ignauiam ſuam tegunt, depellenda vnâ admonitiunculâ Principis aut edicto. Nemo turpe habebit, quod in commune fiet, quod à melioribus fiet, & interdum à Ducibus ipſis in exemplum. Polybius mihi in mente eſt, qui alibi ſcripſit, *Hominem cenſeri prudentiſſimum animalium, at ſibi ſtultiſſimum videri.* quid ita? Nam ceteræ animantes vbi ſemel offenderint, cauent; non vulpes ad laqueum, lupus ad foueam, canis ad fuſtem temerè redibunt: ſolus homo

Marginal notes:

* *Times inanem timorem.*

Reſumptũ hoc iudiciũ.

Imitanda quædam in excubiis vtriſque.

* Ex iis quę prædicta.

Miniſteria commendata.

Opera maximè.

Caſtra munienda.

Obiectiuncula noſtrorum.

Opinio vilitatis detrahenda.

Homo pertinax, aut fatuus.

mo ab æuo in æuum peccat ferè in iisdem. Ad nos & nostra hæc nunc accommodem. quæ clarior quàm operum hæc vtilitas? quid magis expositum in scriptis & libris? Neglegimus, & salutem abiicere malumus, quàm opinationem. Atqui ea ipsa Opera, quàm extra castra vtilia etiam sunt? ad oppugnandum è tuto, contra nostra hæc Tormenta vnicum remedium & certum. Ad opida ipsa claudenda, ad hostem à nobis, ab illis arcendum, Opera eximia sunt, & quibus præstes quod nec magnâ manu militari. Iam in ipsâ Acie iis locus. vel vt parte aliquâ subitò munias te contra hostem, vel vt ipsum * inducas, aut te subducas. Fossas à Sullâ contra Mithridatis copias & amplissimum equitatum subitò ductas leges, ne circumueniri posset: & simile à Cæsare in aliâ occasione aut re factum. Quid verbis opus? Domitij Corbulonis dictum res probabit: *Dolabrâ* (id est operibus) *vincendum hostem esse.* Vtinam animus sit experiundi, & militem leuiter huc ducendi, nec alij alienæ ignauiæ exemplo peccemus! Sed alterum in Disciplinâ, *Exercitium*: id quoque neglectum nobis. Vbi campidoctores nostri sunt? vbi cottidianæ meditationes armorum? Quin cùm nemo artem profiteatur quam non didicerit; sola hæc militaris est, quam vnà sumere & scire se arbitrantur. Tympanum sonuit, concurrunt: nomen apud scribam professi sunt, in veste aliquid mutant, ferociùs incedunt, bacchantur, potitant: ecce iam miles. Hæc ridenda, an miseranda sunt? sed fiunt. Ito, ito, qui sapis, ad illos veteres, & eorum exemplo milites tuos in omni genere armorum forma. & assiduò forma. *Neque enim*, vt ait Vegetius, *longitudo ætatis, aut annorum numerus, artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatio. Post quanta voluerit stipendia, inexercitatus miles semper est tiro.* Vltimum, *Leges.* Adeste mei Duces, date vestras: examinem paullum cuiusmodi sint, & componam cum Romanis. Quid mussatis? an nullæ, an paucæ sunt? illæ ipsæ quæ sunt, irritæ & pro nullis? Profectò ita viuitur: libido pro lege est, — *iurisq́; locum sibi vindicat ensis.* Furta quis hodie punit? imò quis raptus? imò quis cædes? Nam stupra & adulteria, iam inter facinora militaria censentur, & quæ poscant aliquam coronam. Scilicet de abstinentiâ aut frugalitate in victu agam: exertis linguis irridebor. de iuramento aut periurio: manibus propellar. O pudor, ô honos, quò iuistis! quàm exsules facti estis militiæ pleræque in Europâ! Iterùm testor, querela aut accusatio mea in bonos non conuenit: gaudeant hæc dici, qui non sunt tales. Vos flagitia hominum insequor, vos maculæ & vibices generosi Martis: qui scelerum confugium & asylum bella habetis. Quàm aliter apud Romanos nostros, satis dixi. vbi Iustitia, Castitas, Innocentia habitabat in castris: & nusquam violenti aut feroces, nisi in hostem, erant. Non deduco quæ in recenti memoriâ habes: sed profectò sunt talia, quæ in animo suo tacitus laudet, qui linguâ etiam culpet. Quis tamen ille furiosus, qui vel hoc ausit? Non dicunt. sed abiisse illa tempora, alios mores aliud hoc æuum velle. O boni & suaues! quasi alij nunc homines, aut alia

Vtilitas operum.

* Decipias, palis fixis, vallo cæco structo, aut, talibus.

Nota.

Exercitij hodie neglectus.

At cottidie vsurpandū.

De Legibus iudicium. Nobis paucæ, & vanæ.

Scelera impunita.

Temperies meo scripto.

Romani boni & modesti.

Vox vulgi reiecta.

quæ gubernet ratio: & non omni æuo iustum, iustum sit; tale iniustum.

Virtus volenti facilis. Nempe ad difficilia vocantur. abstinere à vi & vitiis; manus in hostes, non in ciues vertere; vires non Veneri sed Marti reseruare: denique stipendia sua non prodigere, aleâ, pene, ventre. De quibus sanè stipendiis *Ratio adseruandi stipendia.* incidit opportunè hîc monendum. veteribus cautionem fuisse, ne tota ea essent in manu militari. sed, vt ait Vegetius, *diuinitus hoc institutum, vt dimidia pars sequestraretur apud Signa, & ibidem ipsis militibus seruaretur, ne per luxum aut inanium rerum comparationem à contubernalibus posset absumi.* (Lib. II. cap. XX.) O verè præclarum, & vt ipse vult, diuinum institutum! cum *Dupliciter vtilis.* duplici eoque aperto fructu. vt & continentior astrictiorque miles esset, minus in lasciuiam, epulas, & deniq; turbas pronus: & vt maiore animo pro Signis suis dimicet, *more humani ingenij*, ait idem scriptor, *vt pro illis habeat maximam curã, in quibus suam videt positam esse substãtiam.* Quod *Iphicratis factum.* equidem à Græco etiam Imperatore vsurpatũ video, Iphicrate. De illo Polyænus (Lib. III.): Ἐν τῇ δόσει τοῦ μισθοῦ καθ' ἕκαστον μῆνα ὑφαιρῶν τὸ τέταρτον μέρος, ὥσπερ ἐνέχυρον ἑκάστου κατεῖχεν, ἵνα μὴ λίποιεν τὸ στρατόπεδον, οὕτως ἅμα καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀεὶ τοὺς στρατευομένους καὶ εὐπόρους: *In mercedis ac stipendij solutione, quoque mense subducens quartam partem, velut pignus militum retinebat, ne facilè desererent exercitum. atque ita & multos semper frequentesq; habuit milites, & eosdem diuites.* Quis non videt hoc etiam in solutis istis moribus posse, aut potiùs debere fieri? cùm alioqui miles, velut per gloriam prodigus, post quantauis stipendia pauper & egenus semper est? imò, nisi rapto viuatur, victus diurni expers? Talia atque alia quàm facile, quàm laudabile imitari, si mens altior nobis sit, & vt poëta loquitur, *De Præmiis & Pœnis.* *incoctum generoso pectus honesto*? Iam *Præmia* & *Pœnæ* notum est quàm excitent, aut reprimant: per malam secordiam & indulgentiam omnia *Promotio reuocanda.* nunc omissa. Præmia Promotionum si repetantur, bonum mirificè sit, & sine ærarij vllo sumptu. Ea dico, cùm miles gradatim per virtutem ascendit, & in ipsis ordinibus Centurionum (id enim quoque debet) est discrimen. Exiguum aliquod lucellum ad hos locos adiunctum, quàm inferiores milites inflammet? ista perueniendi spes, quàm multos tra- *Insignia virtutis vsurpãda.* hat ad militiam, & in eâ libentes teneat? Denique ipsæ coronæ, aut torques, & à me singillatim dicta, cum laudationibus publicis, ingenuos animos non ad discrimina solùm impellant, sed ad ipsas mortes. Pœnas *Pœna imprimis.* tamen etiam adiungo. Virtus assurgere non potest, vbi vitium libero passu comitatur: & absciso ac seuero castigationis genere turba militaris coërcenda. Vnde tot rebelliones hodie ac tumultus? minæ aut arma in *Licentia militiæ corruptrix.* suos duces? ab impunitate & licentiâ: & quamquam aliæ caussæ prætexantur, istæ veræ & intimæ sunt. Coërceantur, & vno verbo; plus ducem suum miles timeat quàm hostem. Satis composui, præsertim tam inæqualia. iterùm hortor, vt adsumantur? quem? vtinam adsit & audiat, *Finis comparationis, etiam sermonis.* cuius interest, quem animi istis oculis iamdiu designo. Sed in cælesti Prouidentiâ hoc est: audiat non audiat, Ius Fasque hæc audiet, & comprobabit in iis qui facient, vindicabit qui contemnent. At ecce mea domus,

mus, intro, & iam ſpatium omne de Militiâ decurri. Non quin aliquid ſuperſit dicendum alibi, ſed in FACE HISTORICA, ſi Deus volet, hoc fiet. Omnia ſimul, nec potuit, nec oportuit, vitandæ confuſioni. AVD. O illa Fax quando lucebis! * ἔξεχ' ὦ φίλε ἥλιε. LIPS. Breui. & ſi non toto vultu & corpore, at per partes & velut radios emicabit. Sed quod dicebam, *De militiâ ad Polybium* iam decurri: in quo ſalebras aut cliuos complures fuiſſe, vt cum Platone loquar, * οὐκ οἴομαι, ἀλλ' εὖ οἶδα. Si peruaſi aut complanaui pleraque, gratia mihi eſto: ſi quædam minimè, venia. & illud vetus cogitetur,

* Exorere ô care Sol.

*Non puto, ſed ſcio.

* Καλὸς Θεόκριτος οὐ μόνος ἀνθρώπων ὁρᾷ:

Sed nec omnia videt. & ideò ſiquis poſt me aliquid (nec dubito) moneat, vel ipſe diuulget. Nihil æmulor aut inuideo, imò vltrò excito & adhortor. Quid ſibi volunt ij, qui velut locum in balneis, ſic ſcriptorem aliquem occupant? iniuriam ſuam putant, ab alio tangi? Abite. mihi alia mens: & quicumque es, doce, dirige, corrige, auidis auribus & ſupinis manibus accipiam facientem. Liuor tantùm aut conuicia abſint, ad quæ ferri video hodie ſcribentium mentes. Pudet, pudet, & Senecam noſtrum ſæpè ruminor, qui dictum hoc protulit, *Poſtquam docti prodierunt, boni eſſe deſierunt*: hactenus dictum, vereor vt mox oraculum, vti ſunt mores. At ipſi viderint. ego de me teſtor, pacis mihi ingenium eſſe, & cum Heſiodo,

* Pulcher Theocritus haud ſolus hominum videt.

* Μηδὲ κακῶν ἕταρον, μηδ' ἐσθλῶν νεικεστῆρα.

& in hoc ipſo ſermone bellico, nihil tamen ſpirare bellicum. Tu Deus, qui Pax & amor es, da conſentire & conſpirare in commune bonum; da te, virtutes, honeſta ſtudia amare; & hæc iuuare pro viribus & copiâ, quam dediſti: aut dabis. Nos quid ſumus? humiles, imò humus: tu ſuper omnes, tu omnia; & à te, quidquid boni eſt, Summo bono. Hoc ama, me dilige, mi AVDITOR, & vale. AVD. O tu quoque longùm, mi doctor, mi parens, nec aliter te appellem.

* Nec prauis ſocium obtrectatorémve bonorum.

BREVIARIVM
LIBRI VLTIMI.

DISCIPLINÆ sedes sunt:
- CASTRA. Ea dispoſita, & dimenſa: *Prætorii, Quæſtoris, Legatorum, Tribunorum, & Militum metatura.*
- *Valli & Portarum deſcriptio, & enumeratio.*

Partes sunt:
- MVNIA. *quæ continent Miniſteria, Excubias, Circuitiones, & alia in caſtris.*
- EXERCITIA. *quæ ſunt Oneris, vt in Agmine (& per occaſionem Agmen deſcriptum:) aut Operis, aut denique Armorum.*
- LEGES. *quæ variæ ſunt. nos è Polybio explicauimus eas quæ tangunt Furta, Stipendia, Præmia, Pœnas, Miſſionem.*
- *In clauſulâ, Comparata militia noſtra cum priſcâ.*

FINIS.

IVSTI LIPSI
ANALECTA
siue
OBSERVATIONES
RELIQVÆ
AD MILITIAM
ET HOSCE LIBROS.

ANTVERPIÆ,
Ex OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↄ. Iↄcii.
Cum Priuilegijs Cæsareo & Regio.

IN NOVAM EDITIONEM LIBB.

DE MILITIA ROMANA IVSTI LIPSI V. C.

QVid tibi cum Sophiâ (quærit vulgaria turba)
Qui veterem calles tam benè Militiam?
Antiquam Sophiam qui calles tam benè, LIPSI,
Quid tibi cum veteri (quæro ego) Militiâ?
Cur, meditabaris qui dogmata prisca Sophorum,
Misces Socraticam, Militis arte, domum?
Olim Demochares fieri quod posse negabat,
Nempe Duces SOPHIAM, MILITIAM*q; doces.*
Esse putant frustrà te quidam: munera (dicunt)
Non benè conueniunt, Militis, atque Sophi.
Lancea Thymbra foret citiùs, quàm è Socrate quisquam,
Iudicio vulgi, Dux bonus esse queat.
Nónne modum scribis, fieri quî poßit, vt vnus,
Sit Rex egregius, de grege Socratico?
I nunc Demochares, túque ô vulgaria turba.
Sitis vos frustrà, LIPSIVS *efficiet.*

Antonius Vacquerius.

AD LECTOREM.

ADIVNXIMVS etiam, Lector, reliqua Obſeruationum quædam, & vt verè appellamus, ANALECTA. Cur autem recolligo? cur non in Opere ipſo dedi? Cauſſæ ſunt, quas boni æquique conſules, quiſquis es talis. Primùm, verebar ne nimis à re interdum abirem, aut certè diutiùs in eâ ſiſterem; ſi quidquid eò facit, concinnarem. Polybius quæ non tetigit, aut quibus anſam non dedit vt apprehenderem, paſſus ſum abire paullulum, mox reprehendenda. Ordo etiam ita viſus melior, nec in omni occaſione mens abducenda lectoris. Fit cum noxâ eius, adeò non cum fructu. & vt oculus qui variè ſe inflectit, intentè nihil videt: ſic mens, quæ auocatur. Denique & tertiò, curioſa quibuſdam quædam ex his viſum iri cenſebam, & velut πάρεργα. qui igitur ſic affecti, prioribus illis contenti, ad hæc ne veniant: & qui aliter, quibuſque cupido eſt ſcitè aliquid ſcire, leui diuerticulo huc deflectant. An & quartam cauſſam addam à meâ fortaſſis incuriâ? prodam, nec diſſimulabo. quædam mihi ex dictis illuſtranda magis viſa, quædam firmanda, fortaſſe & alibi adducenda & reſtringenda. Ea omnia decorè mihi facturus videbar in hoc adtextu. Siquid etiamnunc neglexi, aut non correxi: veniam da, quiſquis memor es tuæ & meæ conditionis. Quid ambo ſumus? homines, id eſt labi faciles. quid ego ſeorſim? æger, & in decennali amplius languore. Ah, quoties per eum in cali-

lecta mancipia. *Sanè multi in Apuliâ & feroces pastores. Ac Pompeius etiam bello in Cæsarem, eodem illo tractu,* seruos pastores armat, atque his equos adtribuit: *quod ita in Cæsare scriptum Ciuilium primo. Repetit & occultè obiicit idem Commentario tertio: cùm in equitibus Pompeij recenset* octingentos, quos ex seruis suis pastorumque suorum coëgerat. *Qui tamen locus vitij suspectus: nec* pastorum serui *conscripti videntur (id verò vile & ridiculum, seruorum seruos) sed ipsi pastores. Itaque videnum scribendum:* quos ex seruitiis pastoribusque suorum coëgerat. *Ita in eodem Cæsare, libro eodem,* M. Cælius Milonem in Thurinum, ad solicitandos pastores, misit. *Ita & Domitius* colonis pastoribusque, quos secum adduxerat, naues Massiliensium complet, *Commentario primo.*

DIALOG. IIII.

Pagina 24. linea 11. „ L. Atius Tribunus primus.] *Per honorem ita dicitur; qui crescit, si* Primus in Legione primâ. *Est in Festo:* Primanus Tribunus, qui primæ legioni tributum scribebat. *Sed non de istis legionum, ne erres: de Tribunis ærariis id capiendum.*

DIALOG. VII.

Pagina 39. linea 28. „ Eorum vicem Auxilia fuisse, quæ variis gẽtibus solent imperare.] *Plena huius rei Principum historia, &* Socias cohortes Hispanorũ, Germanorũ, Tungrorum, Batauorum, *aliarum gentium, vbique leges. Creberrime item,* Auxiliares, & Auxilia. *Isti verò omnes è prouincialibus, & certis quibusdam bellicosisq; gentibus, non aliud loco tributi, quàm militiam & viros imperabant: quod de Batauis scriptum Tacitus reliquit. Sed alij diffusiores populi & ditiores, vtrumque sæpè dabant, & Pecuniam & Militem: adeoq; robur in his & numerus, vt idem Tacitus audeat dicere:* Nihil validum in exercitibus, nisi quod externum. *Sed & alibi idem scribit:* Prouinciarum sanguine prouincias vinci. *Etsi autem miles è subditis, non tamen dilectu eorũ aut arbitrio capiendus. Romani, Centuriones aut tales aliquos peritos legendi, mittebant: qui sæpè vsui suo & compendio, magis quàm publico seruiebant. Tacitus fraudes & quæstum hac in re indicat, & inter caussas ponit rebellionis Batauicæ:* Iussu Vitellij Batauorum iuuentus ad dilectum vocabatur. quem suapte naturâ grauem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu: senes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent; rursus impuberes, sed formâ conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. *Sed &, cùm hæc aberant, dilectus ille per se grauis. quod iidem Bataui ibi apud Tacitum effantur:* Instare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremùm diuidantur. *Trahebantur enim in diuersas terras, vt magnitudo Imperij erat; atque illic longâ militiâ ferè consumebantur. Galgacus Britannorum Dux apud Tacitum, inter grauissima Romani dominij ponit:* Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit; hi per dilectus alibi seruituri auferuntur.

Pagina 40. linea 29. „ Habuisse eos proprios suos Tribunos ærarios.] *Tangit hoc Cicero, cùm Verri obiicit quæstũ eum fecisse in classe contra prædones comparandâ: & ait, cùm antiquitus institutum esset, vt ipsi socij pecuniam hanc tractarent; eum ad se transtulisse, & prædatum esse. Verba sunt quinto in Verrem:* Cognoscite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primùm excogitatam. Sumptum omnem in classem, frumento, stipendio, ceterisque rebus, nauarcho suo quæque ciuitas dare solebat: is neque vt accusaretur à nautis committere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat. Erat hoc, vt dico, factitatum semper, nec solùm in Siciliâ, sed in omnibus prouinciis, etiam in Sociorum & Latinorum stipendio ac sumptu, tum cùm illorum auxiliis vti solebamus. *Postrema huc propriè faciunt, & notabis inibi Socios iam ante Ciceronem desiisse.*

DIALOG. VIII.

Pagina 41. linea 10. „ Ex beneficiariis superiorum exercituum.] *Cæsaris verba sunt; & dat intellegi plerosque Euocatorum è* Beneficiariis *solere esse. Quod hoc genus? eorum qui beneficio Imperatoris ad gradus aut commoda promoti. Cæsar apud Hirtium in bello Africo;* Ordines in meo exer-

exercitu, beneficio non virtute consecuti. *Suetonius Tiberij cap.* XII. Venit in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones. *Vegetius lib.* II. *cap.* VII. Beneficiarij ab eo appellati, quòd promouentur beneficio Tribunorum. *In lapidibus priscis:* BENEF. TRIBVN. *Meminit Cicero libro* V. *epist.* XX. *& ostendit etiam in pecunia Beneficia hæc fuisse. de quibus & in Synodo Nicanâ, can.* XVIII. damnâtur ij, qui militiam & zonas deponentes, posteà ad vomitum redeunt, ὡς βενεφικίοις καταρθῶσαι τὸ ἀναστρατεύεσθαι: vt beneficiis feliciùs militiam resumant & instaurent. *Festus ad eos quoque refert, qui* munere in militiâ vacabant, beneficio Imperatoris. *In prouinciis etiam* Beneficia, *in eos qui agris aut immunitate donati. Ita Cæsar* Pompeij magna beneficia & clientelas in citeriore prouinciâ *commemorat: Hirtius,* maiores Numidarum vsos beneficio C. Marij.

DIALOG. IX.

„ Suspicor tamen nomen Imperatoris.] *Imò iam penè scio. Is qui orationem funebrem scripsit (D. Ambrosium auctorem faciunt) Valentiniano Imperatori:* Charactere domini inscribuntur & seruuli, & nomine Imperatoris signantur milites. *Duplex ritus. & de seruis, qui compungi solent dominico nomine, vt agnoscerentur; & de militibus, qui præferre Imperatorem. Locus hic in scidis meis delitescens commodùm se nunc obtulit.* Pagina 45. linea 10.

ANALECTA

LIB. II. DIAL. II.

„ Etsi rarò tamen in agmine aut acie sic incessêre.] *Id verum est, & in agmine ferè præmitti solent ad incerta aut occulta viarum exploranda. In acie quoque aliter locari, & abiungi à grauioribus, in loco dictum. Sed addo, distributionem hanc, de quâ Polybius, videri ad Cohortes maximè pertinere: in quas certum est Velites fuisse relatos* centum viginti: *id est ter quadraginta, quot in singulis manipulis colligimus fuisse. Cohors igitur si alibi in præsidio, aut diuisa, habuit suos Velites, & huic rei adtributio illa seruiit.* Pagina 52. linea 16.

„ Ab eo quòd iunctis manibus pariter dimicabant.] *Hinc aliquis colligat, in acie stetisse ferè per Decurias in quâque centuriâ: & quia tales in vno cõtubernio etiam erant, Vegetius voluit* Manipulum *ab eâ ratione simul pugnandi dictum. Etsi de etymo tamen aliter est, sed res notetur.* Pagina 52. linea vlt.

DIALOG. III.

„ Etsi habuit suas caussas.] *Suspicionem, quæ dominantibus ferè innata: & ne turbare Latini possent, putauit Tarquinius melius misceri eos ac confundi cum Romanis. Posteri aliter.* Pagina 55. linea 7.

„ Vt in vno Ordine duo sint Centuriones.] *Id nego factum; & rectè, si pro more & vero loquaris. Cùm tamen in omnia me verso, nequid frustrà aut temerè mutem; succurrit posse excusari fortassis, si Optiones etiam & Succenturiones venire velimus in hoc principale nomen. Fecisse videtur Liuius lib.* X. Quattuor Centuriones manipulumque hastatorum armillis aureisque coronis donauit, quia primi portam murumque Aquiloniæ ceperant. *Vnius enim manipuli facinus hoc facit, nec credo admixtos Centuriones ex aliis fuisse. Etsi nec argumentum, nec numerus fortasse, satis certa.* Pagina 55. linea 35.

„ Earum vnamquamque primam, pilum vocabant.] *Est nostra ita correctio, & multa suadere videntur: tamen Turnebus, aliiq́;,* Earum vnam, quam Primumpilum vocabant: *voluntq́; totum illum ordinem* Primumpilum *dici. Sed abnuit, quòd* Pilani *dicantur, quòd ante eos positi,* Antepilani. *Tamen iudicia in re dubiâ libera sunto.* Pagina 56. linea 40.

DIALOG. V.

„ Legio.] *Quæ variis nominibus Græcis Latinisq́; etiam postmodum dicta. Græci veteres,* στρατόπεδον, στράτευμα, *& crebertimè* τάγμα *dixerunt: nouelli etiã* θέμα, *scilicet quòd in loco &* Pagina 60. linea 33.

limite

limite certo solent poni. In Glossis illis bonis: Legio, τάξις, θέμα. *In Cedreno* θηματικοὶ *ipsi Legionarij: & Constantini Porphyrogenetæ libellus est titulo,* περὶ θεμάτων, de Legionibus, *vt illo æuo erant. Produxit Cedrenus etiam ad equites; & θέματα καβαλλαρικὰ in eo sunt* Equitum alæ. *Iidem Græci dixêre & τέλος: vti Plutarchus & Appianus. quo sensu fortasse Dio (verba dedi in Transuectione equitū, libro primo)* ἱππεῖς ἐκ τοῦ τέλους: legionarij aut ordinarij equites: *etsi paullo aliter id fuit. Reperio & τεῖχος, pro legione: nec audiam viros doctos qui vertunt in τέλος: Ita enim Dio lib.* LIIII. *post recensum legionum:* Τοσαῦτα τείχη τῶν ἐκ καταλόγου στρατευομένων: Tot legiones sunt, quæ ex ordinario catalogo & dilectu militant. *Iterum idem in Eclogis, quas vulgauit vtiliter Fuluius Vrsinus, Eclogâ vltimâ:* τοῦ τετάρτου τοῦ σκυθικοῦ τείχους: legionis quartæ, cognomento Schyticæ. *Et infra:* πολεμικώτατον τεῖχος: bellicosissima legio: *Cur verò abhorream? nam & Latini posteriores* Murum *sic vsurparunt. Vegetius:* Antiquos murum dixisse pedestrem exercitum: *& alibi in eodem. Notabis &* Numeros *pro legionibus, quod exemplis ad Tacitum firmaui.* Item Ordines: *imitatione scilicet Græcorum, quibus sunt* τάγματα. *Hegesippus ita:* Connexis ordinibus Quinto & Decimo: *& pluries idem, ne cumulem è superuacuo verba.* Virtutes *etiam in Paullo Diacono legi; sed communius, pro copiis & robore militari.*

Pagina 61. linea 28. „ Variatum in occasionibus ostendit.] *Instabilis omnino hic numerus, cùm Patres sub initium anni prouincias & exercitus ornarent: id est, legiones describerent, quot quantisque, bellum geri ex vsu videretur. Sæpè ad eos magistratus hoc referunt, apud Liuium. vt lib.* XXII. De bello deque rep. Dictator retulit, quibus quotue legionibus victori hosti obuiam eundum esse censerent patres. *Idem libro* XXVI. Consul Senatu in Capitolium vocato, de administratione belli, de prouinciis exercitibusque Patres consuluerunt. *Inibi obiter nota locum, in quem vocati: nempe Capitolium, vbi de bello ferè actū monuimus libro* I. *ex Appiano. Nunc pro nostrâ re etiam Claudianus, qui Stiliconem docet imaginem prisci & desiti moris retulisse.*

Neglectum Stilico tot iam per sæcula morem
Rettulit, vt ducibus mandarent prœlia Patres,
Decretoque togæ felix legionibus iret
Tessera.

Tessera, *nimirum ad iter, & quò copia dirigenda.*

Pagina 62. linea 3. „ Quadratam dictam.] *Infrà, in Acie, de caussâ huius cognominis. Sed lubet alia quoque agnomēta legionum exsequi, quæ in scriptoribus prompta. Si curiositas videbitur; transi cui sic videtur: tu lege, cui aliter. & vt pessimè, quid nisi iactura atri liquoris alicuius & chartæ? Vtinam meum illum omnem hîc effundam. Communis igitur & receptissima agnominatio legionum à numeris fuit, idque discretionis caussâ. Si enim* Legio *tantum; de quâ intellegam? & interest sæpè ob facinus aliquod egregium, aut aliam notitiam, sciri. Ergo à numeris,* Prima, Secunda, Tertia, *vsque ad* Vigesimam, Trigesimam, *& quot fuêre. Id ab ordine temporis & dilectus, quo conscripta. Dio Cassius libro* XXXVIII. Τὰ πολιτικὰ στρατόπεδα πρὸς τὴν τῶν καταλόγων τάξιν ὠνομάζετο, ὅθεν περ καὶ νῦν ὁμοίως τὰ μὲν ὄντα ἐπικλήσεις ἔχει: Ciuiles legiones iuxta ordinem dilectuum appellabantur, sicut & nunc ex quæ exstant agnominationes habent. *Quod autem æuo eius, itemque Augusti extiterint, & quibus cognominibus (nam & alia, præter numeralia illa, ex occasione dabant) ipse fusè ita scribit libro* LV.

„ Tres tunc (*Augusti æuo*) & viginti legiones, aut vt alij volunt, quinque & viginti
„ alebantur. Nunc verò nostro æuo, nouemdecim modò ex iis supersunt. Legio Se-
„ cunda Augusta, quæ in Britanniâ superiore hibernat: & tres Tertiæ. quarum vna in
„ Phœnice Gallica cognomento, altera in Arabiâ, Cyrenaica; tertia in Numidiâ, Au-
„ gusta. Iam Quarta Scythica in Syriâ agit, Quinta Macedonica in Daciâ. Sunt &
„ Sextæ duæ. quarum vna in Britanniâ inferiore, cognomento Victrix; altera in Iu-
„ dæâ, Ferrata. Est & Septima in Mysiâ superiore, quæ plurimùm Claudia dicitur.
„ Octaua Augusta, in Germaniâ superiore. Decima in Pannoniâ superiore, dicta
Gemina,

Gemina, atque altera Decima in Iudæâ. Vndecima in Mysiâ inferiore, Claudia „ dicta. Ita enim hæ duæ legiones à Claudio cognominatæ, quoniam in rebellione „ Camilli contra eum non steterunt. Duodecima in Cappadociâ, Fulminatrix. Ter- „ tiadecima Gemina, in Daciâ. Decimaquarta Gemina in Pannoniâ. Decimaquinta „ Apollinaris in Cappadociâ. Et Vigesima, Valēs & Victrix dicta, in Britanniâ supe- „ riore. quam ipsam, vt mihi videtur, cum eâ quæ & ipsa Vigesimæ nomen habet & „ in Germaniâ superiore hiemat (etsi etiam, nec tamen ab omnibus, Valens appelle- „ tur: neque nunc eo cognomine vtitur) accipere oportet. Hæ ex Augusti legionibus „ saluæ sunt. Reliquarum aliæ prorsus exstinctæ, aliæ aliis quibusdam vel ab ipso Au- „ gusto vel à secutis Imperatoribus sunt permixtæ: vnde & Geminæ cognomen sol- „ lemne habent. Quoniam verò semel in hunc sermonem de legionibus veni, etiam „ alias quæ deinceps à Principibus conscriptæ sunt edisseram, vt promptum sit vo- „ lenti in vno loco hæc videre & discere. Nero igitur primam Italicam dictam scri- „ psit, quæ in Mysiâ inferiore hibernat: Galba Primam Adiutricem, quæ in Panno- „ niâ inferiore; & Septimam, quæ in Hispaniâ. Vespasianus Secundam Adiutricem, „ quæ in Pannoniâ inferiore; & Quartam Flauiam, in Syriâ. Domitianus Primam „ Mineruiam, quæ in Germaniâ inferiore. Traianus Secundam Ægyptiacam, & „ Trigesimam Germanicam, quas & à seipso agnominauit. M. Antonius Secun- „ dam, in Norico. „

Ecce hîc habes & numerum legionum, quæ sub Principibus ordinariæ, & cognomina, & loca earum siue castra. Percurram ipsa verba, & inferam (quia opus) alibi nostram facem. Ait: Vt alij volunt, quinque & viginti.] *Dissensum inter scriptores tangit, quorum alij vigintitres Augusti æuo legiones faciūt; alij vigintiquinque. Inter hos posteriores Tacitus est, inquisitionis & fidei notæ scriptor. In rebus enim Tiberij, cùm ex occasione vires & copias imperij recenset, ita infit;* Italiam vtroque mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximumque Galliæ littus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur, Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, domum populi Romani: cetera Africę per duas legiones, parique numero Ægyptus. Dehinc, initio ab Syriâ vsque ad flumen Eufratem, quātum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coercitum: accolis Hybero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersum externa imperia. At Thraciam Rhœmetalces & liberi Cotyis; ripámque Danubij legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœsiâ attinebant totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, & si repens auxilium Italia posceret, haud procul accirentur. Quamquam insideret vrbem proprius miles tres vrbanæ, nouem prętoriæ cohortes. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæque & auxilia cohortium. neque multo secus in iis virium, sed persequi incertum fuit, cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur. *Insignis & delectabilis locus, iis quidē qui animo intueri & concipere non solùm magnitudinem viresq; Romani imperij, sed & ordinem dispositionemq; volūt. Habes igitur vigintiquinque legiones hîc in prouinciis (adnumera:) præter cohortes alasq; sociales, & classes. Habes in ipsâ Italiâ legiones duas claßicas Rauennatem & Misenatem, præter copias Foroiulienses: & in ipsâ vrbe duodecim cohortes, ferè millenarias, id est legionū item instar duarum. Sed de Sociis, excusat quòd non numeret, quia aliquando, inquit, hîc illicque erāt; & numero maiores aut minores. Tamē certùm est, haud infra ciuiles copias fuisse, ex prisco illo & perpetuo ritu quo Socij æquabant; & ex Taciti hîc assertione,* haud multo secus in iis virium fuisse: *quod est, haud minus. Fuerunt igitur tunc ciuiles copiæ, legionum circiter triginta: quæ essent (in legionem quinque millia sumendo)* centum quinquaginta millia *hominum. Adde Socios tantundem. Is modus tunc virium, nec aliter ferè Dionis æuo, & hîc verbis. Nam*

numerat superfuisse nouemdecim ex Augustais, & alias deinde nouem accenset. At, quod mireris, Agathias Scholasticus copias istas immensum auget. Nam cùm Hunnorum irruptiones, Iustiniani æuo, in Thraciam Græciamq; denarrat & deplorat: culpam coniicit in copiarum paucitatem, quas Principes tunc alebant. Τὰ γὰρ *(inquit libro quinto Historia)* τῶν ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότα ὁπόσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐκ ἔτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκουν. δέον γὰρ εἰς πέντε καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν περιειστήκει. καὶ τούτων αἱ μὲν ἐν ἰταλίᾳ ἐτετάχατο, αἱ δὲ κατὰ τὴν λιβύην, ἕτεραι δὲ ἐν σπανίᾳ, καὶ ἄλλαι περὶ τοὺς κόλχους, καὶ ἄλλαι κατὰ τὴν ἀλεξάνδρου καὶ θήβην τὴν αἰγυπτίαν. ἐκάθηντο δὲ ὀλίγοι καὶ πρὸς τὰ ἑῷα τῶν περσῶν ὅρια, οὐ γὰρ δήπου ἔδει ἐκεῖσε πλειόνων, διὰ τὰς σπονδάς: Romanorum enim copiæ non tantæ iam permanserant; quantæ sub prioribus olim Principibus fuerant, sed ad minimam quandam partem redactæ, non iam vltrà magnitudini imperij sufficiebant. Cùm enim ad sexcenta & quadragintaquinque millia virorum militarium, vniuersas copias colligere oporteret, vix tunc in centum quinquaginta millibus constabant. Atque harum aliæ in Italiâ locatę erant, quædam in Libyâ, item in Hispaniâ; aliæque circa Colchos, & aliæ circa Alexandriam & Theben Ægyptiacam. Considebant & paucæ ad Orientales Persarum limites: quia pluribus nondum opus ibi erat, ob fœdera & pacem. *En tibi & hîc breuiter statum imperij, cuiusmodi sub Iustiniano, & circà, fuit. Sed quod ait de tam immensis olim copiis: quando id fuit? non Augusti, aut Dionis etiam æuo, id est sub Alexandro Seuero: imò nec Traiani, cùm florentissima (quod ad militiam) videtur fuisse res Romana. Nam columella in Italiâ Romæ exstat in ipso Capitolio, vbi nomina & numerus tunc legionum. Sunt in vniuersum vigintinouem, sic desculpta.*

NOMINA LEG.

II. AVG.	II. ADIVT	IIII SCYTH
VI. VICTR	IIII. FLAV	XVI. FLAV
XX. VICTR	VII. CLAVD	VI. FERR
VIII. AVG	I. ITALIC	X. FRETE
XXII. PRIM	V. MACED.	III. CYREN
I. MINER	XI. CLAVD	II. TRAI
XXX. VLP	XIIII. GEM	III. AVG
I. ADIVT	XII. FVLM	VII. GEM
XIII. GEM	III. GALLIC	III. ITALIC
I. PARTH	II. PARTH	III. PARTH

Sic Capitolinus cippus: cui adsimilis alter apud Maffæos, nisi quòd versu antepenultimo tres istas etiam inserit:

X. GEM	XV. APOL	II. ITALIC

Sed nec sic longè supra triginta. quem numerum velut sollemnem etiam Fauorinus ioco vsurpat apud Spartianum in Hadriano: arguentibus amicis, malè eum cedere Hadriano de verbo, quod idonei auctores vsurpassent; Non rectè, inquit, suadetis amici, qui non patimini illum me doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones. *Nec aliter reperio, nisi quòd in lapide quodam prisco:* L. SERGIVS. L. F. LEPIDVS. ÆD. TR. MIL. LEG. XXXX. *Vbi* quadragesima *legio exprimitur, non sine mendi suspicione, nisi si per bella ciuilia sic fuit. Sed in Dione iam pergamus. Ait amplius:*

,, Legio secunda Augusta.] *Sic dicta quòd ipse eam legisset; siue etiam per honorem, quasi eo digna. Lego in Dione eodem,* Legionem totam Augustam vetitam hoc cognomine amplius vti, *quòd ignauiter se gessisset. Ita in rebus Augusti, libro* LIIII. *Sed cùm tres fuerint hoc cognomine: de quâ, ignoro. Amplius:* ,, Gallica cognomento.] *Dio hîc* γαλατικὸν *dixit: at ipsâ Latinâ voce* τὸ τρίτον στρατόπεδον γαλλικόν, *in Eclogis Fuluianis. Hæ tales autem agnominatæ videntur à locis Hibernorum.* ,, Quinta Macedonica.] *Ita & in marmo-*

marmoribus aliquoties reperio. tamenetsi in Tacito est Quarta. *Lib.* III. *Hist. acie Vitellianus,* Quartam Macedonicam dextro cornu locat: *sed rescribendum forte* Quintam.
,, Cognomento Victrix.] *in Graeco est,* Victorum, τῶν νικητόρων: *& est in Ammiano* Legio Victorum, *sed nouella magis: atque illa vetus cognomen* Victricis, *habuit, quod lapides docent.* ,, Ferrata.] *Dicta, vt videtur, ab armorum praestantiâ, & quae tota è ferro. Fuit &* FRETENSIS, *freto assita, in lapidibus.* ;, Ita enim hae duae legiones à Claudio.] *Nec Claudiae solùm dictae, sed* Piae, Felices. *quod ipse Dio in Claudio ita scribit:* Iussit duas legiones, Septimam & Vndecimam, Claudias, & Fideles, & Pias, etiam à Senatu agnominari. *Sed postremis his cognominibus video & alias gaudere. vt in lapide:* SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. SEVERIANARVM. *In alio:* PRIMIP. LEG. X. GEM. PIAE. FIDELIS. *Ratio collaudandi prisca, & in Liuij* XXV. Viginti millia armatorum fortia, fidelia. ,, Duodecima Fulminatrix.] *Itaque vetus hoc cognomen, & ab insigni fortasse scutorum sumptum. Valerius Flaccus de Bisaltis, lib.* VI.

Cuncta phalanx insigne Iouis, caelataque gestat
Tegmina, dispersos trifidis ardoribus ignes.
Nec primus radios miles Romane corusci
Fulminis, & rutilas scutis diffuderis alas.

Fortasse dixi. quia vulgò videntur fulmen sic per scuta diffudisse, quod monumenta prisca ostendunt. Magis igitur ab impetu, & quòd fulminis in morem rueret, prosterneret. Nam Christiani scriptores, etsi consensu tradunt, dictam legionem Fulminatricem *vel* Fulmineam, *quae precibus suis fulmen & nimbos sub Marco Imp. impetrauerit: tamen constat diu antè cognomen hoc fuisse, sed in legione scilicet aliâ, & ob aliam caussam. Solent autem & alia quaedam insignia scutis inscribere, vt elephantes in Appiano: vt leones in Claudiano, de Bello Gethico:*

Neruius insequitur, meritusque vocabula Felix,
Dictaque ab Augusto legio, nomenque probantes
Inuicti, clypeoque animosi teste leones.

Atque ibi quod est de Felice; *in Aureliano Vopisci* Tertia *sic cognominatur:* Tecum habebis legionem tertiam Felicem. *Amplius:* ,, Valens & Victrix dicta.] *Sic verti: etsi in Graeco est,* οὐαλέριοι καὶ νικήτορες: Valerij & Victores. *Sed certum est ita Latinis appellatam, vel ex lapidibus. vt illo, qui Parmae visitur:* PRAEF. LEG. XX. VALEN. VICTR. *Item in Faliscis:* LEG. XX. V. V. *interpretari sic postrema haec oportet.* ,, Quam ipsam, vt mihi videtur.] *Haec confusa valdè in Graeco, imò & corrupta sunt. Verba nunc sonant, eandem illam Vigesimam esse cum superiore: quod falsum est. nec sic* nouemdecim *legiones Augustaeas feceris, Dioni anteà assertum, sed* octodecim *tantùm. Adde, quòd hibernis diuersae cùm fuerint, ipsas oportuit diuertisse. Graecis igitur negatio immittenda est, siquis id curat.*
,, Primam Mineruiam.] *Graecè* τὸ ἀθηναῖον στρατόπεδον. *Errauerat Xylander, qui* Atheniensem *fecerat: & columellae suprà docent. Dicta est ab ipsâ illâ Deâ, quam Domitianus eximiè coluit, & nomine eius legionem honestauit. Simile antè de* Apollineâ: *quam ab Augusto, cui peculiaris ille Deus post pugnam Actiacam, probabile sic dictam. Satis de istis: quae passim in Tacito, Spartiano, Capitolino occurrent, pleraque his consona; interdum cum dissensu. Vt in Vopisci Aureliano,* Tribunus *ille scribitur* legionis sextae Gallicanae, apud Maguntiacum: *quae aut diuersa est à* Tertiâ *hîc* Gallicanâ; *aut in hanc reformanda. Talia per te, cui studium, indagaueris: ego modum seruo.*

DIALOG. VII.

,, Ea est, Ala.] *Dico cornu Sociorum* Alam *appellatam: & quamquam satis docui, tamen accedat Vegetij imitatio, qui non semel* Alam *pro* Cornu *dixit. vt lib.* III. Dextram alam tuam sinistrae illius alae iunge: *& ibidem iterat.* Pagin. 67. lin. 15.
,, Nam Vegetius longè in aliam mentem.] *Cuius verba & sensum super Centurionum* Pagin. 85. lin. 25.

turionum numero atque ordine operæ est ponere: quia & diuersa valdè à priscis, & in ipso intricata. Verba sunt hæc, lib. II. cap. VIII.

„ Centurio Primipili non solùm Aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias,
„ hoc est quadringentos milites in primâ acie gubernabat. Item primus Hastatus
„ duas centurias ducebat in acie secundâ, quem nunc Ducenarium vocant. Princeps
„ autem primæ cohortis centuriam semis gubernabat. Item secundus Hastatus cen-
„ turiam semis, id est, centum quinquaginta homines. Triarius prior centum homi-
„ nes gubernabat. Sic decem centuriæ cohortis primæ à quinque Ordinariis rege-
„ bantur, quibus magnę vtilitates & magnus honor est à veteribus constitutus. Erant
„ & centuriones, qui singulas centurias curabant, qui nunc Centenarij vocantur. Se-
„ cunda cohors habebat Cēturiones quinque, similiter tertia, & quarta vsque ad De-
„ cimam cohortem. In totâ autem legione erant Centuriones quinquagintaquinque.

Ista Vegetius. & ponit in singulis cohortibus Centuriones quinque: ergo quinquaginta *in vniuersum. At enim* quinquagintaquinque *in fine numerantur. Falsò, & induxit Modestus qui* decem *in primâ cohorte recensuit, sed præter verum & Vegetij claram mentem. Sunt igitur pauciores denis, quàm olim: hoc ideò quia non iam manipuli, vt olim: & in quoque bini: sed centuriæ, & cohortes: & in quaque cohortium, quini centuriones. Prima autem cohors plenior: sed tamen idem numerus, sed plures centuriæ vni. Ipsa verba iam perlustro. Ait:*

„ Quattuor Centurias in primâ acie gubernabat.] *Planè præter morem veterem, idq́ dupliciter. Quòd & quattuor, cùm olim non nisi vnam; & quòd in primâ acie, cùm ille in extremâ.*

„ Primus Hastatus duas centurias.] *Iste Primopilo subiungitur, & dignior habetur Principe primo. Non aliter ex Vegetio dixeris; vel claro indicio, quòd duas centurias etiam habeat, cùm alter non nisi vnam semis. Itaque comparatur cum Hastato secundo. Omnia hæc nouitia, & ab ordine atque armis immutatis nata. Nam Hastati iam inter firmos, & qui contis pugnabant.*

„ Triarius prior.] *Ecce hîc inter vltimos suæ cohortis, re & nomine dignitatis nouo.*

„ A quinque ordinariis regebantur.] *Hoc mihi nota, sic vocatos communiter quinque illos primæ cohortis centuriones. Vegetius Capite anteriore:* Ordinarij dicuntur, qui in prœlio primos ordines ducunt. *Vopiscum an non sic intellegam in Bonoso?* Militauit primùm inter ordinarios, deinde inter equites. *Et magis certè Capitolinum in Clodio Albino:* Sæpè & ordinarios Centuriones in crucem tulit. *Alio sensu ista vox in Festo, & Catonis ibi verbis:* In eâ oratione quam scribit de suis virtutibus, contra Thermum. Quid mihi fieret, si non ego stipendia in ordine omnia, ordinarius meruissem semper? Sunt quidam qui manipularem, eum qui infimi ordinis sit, appellatum credant Ordinarium. *Non ego Feste, & puto mentem Catonis, sese nullâ ambitione aut gratiâ in contuberniis Imperatorum, extra ordinem & immunem, militasse: sed semper inter alios. Frontinus ita.* Q. Metellus Consul, quamuis nulla lege impediretur, quia filium contubernalem haberet, maluit eum in ordine merere.

DIALOG. XII.

Pag. 94. lin. 7. „ Color in Imperatorio eximius, è cocco.] *Huc traho Cæsarianum illud, Commentario septimo:* Accelerat Cæsar, vt prœlio intersit. eius aduentu ex colore vestitus cognito, quo insigni in prœliis vti consueuerat, hostes committunt prœlium. *Etsi an germana illa Cæsaris, quis cui nasus est, non dubitet? Quid enim opus monere* insigni colore vsum in prœliis, *cùm id fuerit vulgatissimi moris? Sed hoc & alia pro Celsi ingenio diffusa aut mixta sunt, & parùm in totis illis Commentariis meri.*

ANA-

ANALECTA

LIB. III. DIAL. I.

" Rorarij, Accensi.] *Lubet hoc semel aperire, quia posteà etiam iteramus. Est igitur commune nomen leuis armaturæ,* Ferentarij. *Sallustius vsurpauit in Iugurthino:* Postquam eò ventum est vnde à ferentariis prœlium committi posset. *Explicat Festus:* Ferentarij, in bello auxiliares, à ferendo auxilio dicti; vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. *Posterius etymon verius videtur, & est Varronis:* Ferentarij, *inquit,* equites dicti qui ea modò habebant arma quæ ferrentur, vt iaculum. Huiuscemodi equites pictos vidi in Æsculapij æde vetere, & Ferentarios adscriptos. *Sunt igitur Varroni leuiores equites & iaculatores, etiam Ferentarij: etsi alij ad pedites ferè adstringunt. Id genus olim in Romanâ militiâ duplex,* Rorarij & Accensi. *Liuius vtrosque sic recenset, & locis etiam ordinibusq; disiungit in pugnâ cum Latinis. Festus de prioribus:* Rorarij qui è leui armatura primi prœlium committebant, quòd vt ante imbrem ferè rorare solet, sic illi ante grauem armaturam prodibant. *Et ait disertim,* prodisse ante graues: *quod etiam Liuius indicat, dum ait* inter Antepilanos procurrisse, & vires addidisse Hastatis Principibusque. *Moneo sedulò, quia idem Liuius (loco dicto, id est libro octauo) in fine & tergo agminis vtrumque genus collocauerat, sed cum hoc sensu, vt ibi starent, donec pugna cœpta, tum procurrerent, & eminus inter ordines pugnarent. Ad eum ipsum situm Lucillius spectasse videtur:* Pag. 100. linea 25.

Ponè paludatus stabat rorarius velox.

Malè veles *reponunt: & est distinctum hoc genus. Ponè igitur stabant, id est post Triarios. Hæc vox corrupta leuiter in Symmacho, qui amat Plautina & vetera inspergere, epistola* XLVII. *lib.* VIII. Soles in scribendo esse prolixus, pro ingenij tui viribus. Postquam te honor aulicus in procinctum vocauit, tu quoque verba succingis. Tanquam leuis armaturę miles rurarius ęmularis. *Scribo,* rorarios, *& explico: facis quod Rorarij olim, pauca quasi verborum tela iacis & lacessis, mox te subducis & post Triarios sistis. De ijsdem Glossæ:* Rorarij, ἀκροβολισαί. *Genus alterum,* Accensi: *quos Plautus quoque à Rorariis discernit, in fragmento apud Varronem:*

Vbi rorarij estis? en sunt. vbi accensi? ecce.

Festus diffusè satis explicat, & nonnihil confusè: Adscripticij velut quidam scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adiiciebantur. hos & Adcensos dicebant, quòd ad legionum censum essent adscripti. quidam Velatos, quòd vestiti inermes sequerentur exercitum. nonnulli Ferentarios, quòd fundis lapidibusque prœliaturi, ea modò ferrent quæ in hostes iacerentur. alij Rorarios, quòd id genus hominum, priusquam acies coirent, in modum rorantis tempestatis dimicarent. *Varia promit, vera aut iuxta verum. Vera, de Adscriptiuis & Accensis, qui iidem videntur, aut similes: de Velatis & Ferentariis, conuenit etiam in alios: de Rorariis, fallit, nec sunt iidem. Sanè de Adscriptiuis etiam Varro:* Adscriptiui dicti, quòd olim adscribebantur inermes, qui succederent armatis militibus siqui deperissent. *Simile Festus loco alio:* Adcensi, qui in locum mortuorum militum subitò subrogabantur, dicti ita quia ad censum adiiciebantur. *Et Plautus:* —extra numerum es mihi. PEN. Idem istuc aliis adscriptiuis ad legionem fieri solet. *Itaque horum sententiâ supernumerarij sint & extraordinarij; quod tamē e Liuio minimè dixeris, qui & Ordines dat, & numero certo legionibus miscet. Vidi qui vellent eos armatos pariter vt Graues fuisse, hoc argumēto: quòd in Liuio scribitur,* Manlium accensos ab nouissimâ acie ante signa procedere iussisse. Qui vbi subière, extemplò Latini, tanquam idem aduersarij fecissent, Triarios suos excitauerunt. *Qui enim, inquiunt, impositum ita Latinis, nisi armorum & aspectus paritas fuisset? At negamus ita esse, &*

Vegetius mecum libro III. Quibus ſcuta deerant, ſiue lapidibus manu iactis, ſiue miſſilibus, in hoc ordine dimicabant: quos Accenſos, tanquam iuniores & poſteà additos vocabant. *Videsne Scuta quidem habuiſſe, & fundis aut iaculis modò pugnaſſe. Sed & Feſtus ſuprà inermes poſuit, & veſte ſolâ velatos. Quid ipſe Liuius?* minimæ fiduciæ *hanc* manum *appellat, & infra ipſos Rorarios ponit. Apage igitur de Armis. Nec ea cōſpecta Latinis impoſuerūt à ſimilitudine aliquâ; ſed ipſe motus & progreſſus noua manus, vt oculi & ſenſus facilè fallūtur in puluere illo campeſtri. Adde, quòd iacula fortaſſe primi prætenderint, velut Triariorum haſtas. Iſta de vtroque genere: quod deſiiſſe natis iam Velitibus dixi, ſed poſteà tamē iterùm in Funditoribus & Sagittariis quaſi reſurrexiſſe. Nam Romani, promoto iam imperio, ſociis in ciuitatem acceptis, prouinciis variis ſubiectis, Velites è ſuis ſcribere omiſerunt: eorū loco vſi funditoribus, ſagittariis, iaculatoribus, quos Baleares, Cretēſes, Numidæ, & id genus nationes ſubminiſtrarent. Itaque poſteà crebra horum iterum mentio: qui tamen inermes fuêre plurimùm, vt illi priſci. Suidas hoc adſpectu verè ſcripſit:* Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ ἐφαπτίδας εἶχον, καὶ ζώσματα περὶ τῶν μηρῶν: Romanorum leues milites ſagula habebant, & cingula ſuper femora. *Talem ego deſcriptum aut deſculptum potiùs Funditorem adnoto, in monumento vetere: qui ſagulo aut chlamydulâ reductâ, lapides ſinu præfert. Tamen & alium etiam diligentiùs paullò ornatum, cui Galea, Scutum lunatum, & Ocreæ. Raros fuiſſe tales credo: etſi tamen in Suidâ etiam ſcriptor aliquis:* Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ, ἕκαστος αὐτῶν εἶχον ἐφαπτίδας, καὶ κνημίδα τε καὶ λογχάδιον, καὶ ἀκόντιον δι' ὅλου σιδήρου πεποιημένον: Romanorum leues ſagula habebant quiſque, & ocream *(nota ſingularie* vnam)* & lanceam, & iaculum totum è ferro. *Sed id aut inferiore alio æuo fuiſſe debuit, aut in facinore aliquo & expeditione ſemel ſic vſurpatum. De Sagulo quidem, etiam Lucillius ſuprà docuerit, vbi* paludatus rorarius *dicitur, ſic ornatus.*

*Sic & in alterâ figurarum hic obſerues. Adde quæ de Ocreis.

Pag. 101. lin. 35. „ An & Cæſaris, atque illo æuo.] *Noto Cæſarem diſcrimen ponere inter* Leues, *itemq;* Sagittarios & Funditores. *vt* III. *Ciuil.* Primùm ſagittariis funditoribuſque circumiectis, poſteà leuis armaturæ magnâ multitudine miſsâ. *Iterū alibi:* Magnum numerum leuis armaturæ & ſagittariorum. *Sunt ergo* Leues *ei, niſi fallor, Iaculatores.*

" Afrorum pleraque scuta sic fuisse.] *Quæ dicebant* Cetras, *aut* Citras: *vtramque enim scripturam inuenio. Virgilius:* Pag. 103; lin. 31.

Læuas cetra tegit, falcati cominus enses.

Et in Appiani Lybico, Masanissa rex gestat ἐλεφαντίνην, *id est* scutum è corio elephanti: *quod haud dubiè firmum, nec facile penetrari. Quid hodie Mauri? nonne vsum seruant, & habent lorea ista scuta, sed maiuscula & formata ferè in cor humanum? Atque ea calare aut pingere variè solent. quod etiam olim factitatum Silius indicat, libro* III.

Versicolor contrà cetra, & falcatus ab arte
Ensis Adyrmachidæ.

Versicolorē enim appellat, à variante hac picturâ. Britannis etiam Tacitus hæc scuta tribuit, & pugnare eos facit ingentibus gladiis, breuibus cetris. *Ostendit paruas fuisse: cuiusmodi & Hispanorum, qui vel maximè iis vsi. Strabo de Lusitanis:* Ἀσπίδιον δὲ αὐτοὺς δίπουν ἔχειν τὴν διάμετρον φασὶ, κοῖλον εἰς τὸ πρόσθεν, τελαμῶσιν ἐξηρτημένον: Clypeolum eos habere dicunt bipedali diametro, cauum antrorsus, loris suspensum. *Sed & in Diodoro Siculo etiā paruitas expreßè valdè ingeritur, de iis ipsis:* Φοροῦσι δὲ ἐν τοῖς πολέμοις πέλτας μικρὰς παντελῶς, διαπεπλεγμένας νεύροις: Ferūt peltas in bellis omnino paruas, neruis intertextas. *Atque has addit scite eos, contra ictus aut tela incidētia, circumferre: quod idem in Velite nostro est suspicandum. Itaque leuitatem iisdem Curtius iure tribuit, libro* III. Armati bipennibus leuibusque scutis, cetræ maximè speciem reddentibus. *Et in Suidâ legas:* Ὁ δὲ θυρεὸς τῶν Ἰβήρων εὔφορος: At scutum Hispanorum gestatu facile. *Sed erat etiam in Diodori verbis,* è neruis eas textas: *quod hodieq; fieri didici in Hispaniâ, munimine satis firmo. Simile, quod Strabo quosdam Lusitanorum,* νευρίνοις κράνεσι, Neruinis galeis *vti scribit. Capimus Tacitum igitur, qui de Germanis, eorumq; arma abiiciēs:* Ne scuta quidem ferro neruóue firmata: *& ostendit neruos solere intexi aut adtexi, tortos & duratos in ictum. Hispani itaque cetris vsi, nec tamen omnes. Cæsar quidem distinguit Commentario* I. *Ciuilium:* Præterea scutati citerioris prouinciæ, & cetratæ vlterioris Hispaniæ cohortes. *Pro iam dictis distinguit, & Lusitanis finitimisq; dat cetras; aliis, qui Gallis viciniores, scuta. Ea ipsa, facie etiam Gallicana, ex Liuio, libro* XXII. Gallis Hispanisque scuta eiusdem formæ fermè erant, dispares gladij. *Idem Polybius, libro* III. Τῶν δὲ Ἰβήρων καὶ Κελτῶν ὁ μὲν θυρεὸς παραπλήσιος: Hispanorum & Gallorum scutum quidem adsimile. *Sed hoc vniuersè haud verum (qui potest? Gallorum scuta longa, Lusitanorum cetræ breues:) sed dumtaxat de Celtiberis, & confinibus eorum. Vlteriores, inquam, cetris; citeriores magis vsi scutis. Dixerat clarè Cæsar, posteà reuocat: & eodem libro sequitur:* Hos leuis armaturæ Lusitani, peritique earum regionum cetrati citerioris Hispaniæ consectabantur. *Quid definiam? mutare, si ausim, & scribere:* cetrati vlterioris. *Nisi si alio adspectu* citeriorem *ibi dicit, quod potest. Addo, Hispanos qui cetris vsi, pulsasse eas rythmicè & cum cantu saltuq; hostem sic inuasisse. Mira & laudanda alacritas in periculo, viribusq; attolendis. Silius* III.

——— misit diues Gallæcia pubem,
Barbara nunc patriis vlulantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percussâ verbere terrâ,
Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras.

Idem X. ——— ac ritu moris Iberi
Carmina pulsatâ fundentem barbara cetrâ
Inuadit.

Diodorus pariter: Ἐν δὲ τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμοὺς ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν, ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: In prœliis ad rythmos incedunt, & pæanas cantant, cùm inuasuri sunt oppositos. *Nónne penè Laconū ritui respondet, qui ad tibiam & numeros ingreßi & congreßi? Et de cantu ac saltatione, etiam Gallos Germanosq; scio adhibuisse. Hæc de Cetrâ, quæ paullo aliter in Glossis optimus explicatur:* Ἀσπὶς λῃστρική, citra. *Ita enim scribitur, quasi velint* Latronum *fuisse id scutum. Pro* Peltâ *passim etiam sumunt, & pro eâ Latini reddunt. vt Liuius, libro* XXXI. Nocte cetratos, quos peltastas vocant, in insidiis abdiderat. *Vt contrà* Plutar-

Plutarchus,qui cetratos *Lusitanorum,* πελταστὰς *Gracè conuertit. Nam vt ait idem Liuius, libro* XXVIII. Pelta cetræ haud dissimilis est. *Et de communi quidem Græcorum Peltâ hoc accipio, de quâ in occasione istâ dicam. Inuentum eius ab Iphicrate. vt Æmilius Probus in eius vitâ.* Cùm ante illum Imperatorem maximis clypeis, breuibusque hastis, minutis gladiis vterentur; ille è contrario Peltam pro Parmâ fecit, à quo posteà Peltastæ pedites appellati, vt essent ad motus concursusque leuiores. *In quibus verbis notes,* Parmam *eum reddere* τὴν ἀσπίδα, *aspicientem scilicet non ad modum, sed ad rotundam formam. Alioqui (mox dicam) ipsa* Pelta *Latinis, creberrimè* Parma. *Sed de inuentore illo etiam Diodorus libro* XV. Τῶν ἑλλήνων μεγάλαις ἀσπίσι χρωμένων, καὶ διὰ τοῦτο δυσκινήτων ὄντων, συνεῖλε τὰς ἀσπίδας, καὶ κατεσκεύασε πέλτας συμμέτρους: Græcis anteà magnis clypeis vtentibus, & ob id ad motus parùm aptis, ipse contraxit eos, & effecit modicas Peltas. *Hoc ita Iphicrates, & ob caussam dictam: contrà Philopœmenes posteà, qui grandiores clypeos reduxit, & spreuit Peltas. In vitâ eius apud Plutarchum leges: & hoc quoque, fecisse eum* μόνιμον καὶ βεβηκυῖαν μάχην ἀντὶ δρομικῆς καὶ πελταστικῆς: stabilem & gradu progredientem, pro cursoriâ illâ & peltasticâ. *Hæc Græcorum Pelta, formâ, nisi fallor, haud longè à Romanâ & velitari parmâ: etsi fortasse haud vsquequaque sic rotunda. Profero dubiè. quia iam dicta hoc euincere videntur, alia abnuere & contrà ire. vt apud Suidam:* πέλται, ἀσπίδια τετράγωνα: Peltę, clypei quadranguli. *Apud Thucydidis Scholiastem:* Πέλτη, ἀσπὶς τετράγωνος: *Itaque hæreo: etsi Plutarchus etiam rotundam facere videtur in Numâ, vbi de Ancilibus:* Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, *inquit,* οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ᾽ ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς: Non enim circuli formâ sunt, nec reddunt, vt pelta, circumferentiam, sed incisionem habent lineæ flexuosæ. *Omnino parum claret mihi de communi Græcanicâ Peltâ: magis de* Thraciâ, *quam reperire est crebrò. Imò propriè velut istis adtributam. vt in Hesychio:* πέλτη, θρᾴκιον ὅπλον: Pelta, Thracia armatura. *Latini* Parmam *ferè reddunt. & est in Glossis:* Parma, θρᾳκικὸν ὅπλον. *In Festo:* Thraces gladiatores, à similitudine Thraciarum parmularum. *Iis enim gladiatores certi Romæ armabantur. Martialis:*

Hæc quæ sæpè solet vinci, quæ vincere rarò
Parma, tibi scutum pumilionis erit.

Non ipse parmularius, nec Thracum fautor; eoque illudit obiter iis, & simul ostendit paruam fuisse, & velut scutum pumilioni. De eâ paruitate in omni Peltâ, opinor, sensit Statius, libro VII. *cum dixit,*

Sæuaque difficiles excludere vulnera peltas.

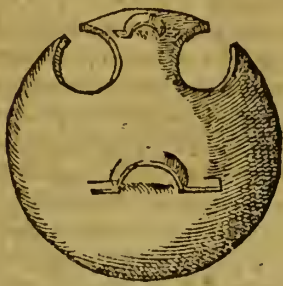
Sed quæ forma huius? an quæ communis illius? minimè, nec opus fuisset agnominatione discernere. Ad ancilia accessit, etsi lateribus minus, nisi fallor, incuruis aut reductis. Accessisse quidem Dionysius satis indicat, cùm Saliis adsignat πέλτην θρᾳκίαν, peltam Thraciam: *quos pro comperto est ancilia gestasse. Pergit etiam describere:* ἡ δέ ἐστι ῥαβδωτῷ θυρεῷ, στενωτέρους ἔχοντι τοὺς λαγόνας, ἐμφερής: Ea verò est virgato scuto, quod latera arctiora habeat, adsimilis. *Atquin Ancilia à Peltâ abiunxit suprà Plutarchus. Scimus, sed à communi: nec eam vult omnino repræsentasse. Porrò Ancilia cuiusmodi, adi Festum qui doceat: tum etiam vide hunc ab antiquitate Nummum. Sed amplius etiam aliquid in Thraciâ Peltâ noto. non fuisse videlicet sic incisas tantùm, sed etiam leuiter sinuatas & introrsum curuantes. Planæ, inquam, non fuerunt. Id colligas è Plinianis istis, libro* XXXIII. *de Speculis:*

Multumque refert, vtrùm concaua sint, & poculi modo, an parmæ Threcidicę. *Faciunt differentiam in aspectu, inquit, specula, plana & concaua: iterumque concaua, siue vt poculum protuberantia extrorsum, siue vt parma Thracia, introrsum. Estne illa mens, an de cauitate aliâ poculi aut scyphi sentit? sed tamen dissimili à cauitate parmæ. Hæc ita posita, sed timidiùs: magis certò adfirmare habeo de Amazonicâ Peltâ. Ea enim & à prioribus distincta. Virgilius nominat:*

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Et Seneca Tragicus: ——lunatâ latus Protecta peltâ. *Isidorus:* Pelta, scutum breuissimum in modum lunæ mediæ. *Nota in eo paruitatem obiter: & speciem, quæ est dimidiatæ lunæ. Satin' certò? nec aliud discrimen? Imò est, nec leuiter debebat sic defungi. Poëtæ, qui lunatas dicunt, excusandi sunt si non magis exprimunt, nec commodè possunt. Ego faciam, & didici ex lapidibus aut monumentis priscis, bilunem fuisse hanc Peltam: id est, duplici semilunâ insignem. Hoc cùm marmor quoddam in Pontificis hortis docet, vbi Amazonum pugna expressa, & cum eiusmodi scutis: tum clarè Marcianus Capella, libro* VI. *qui partem Italiæ extremam, quæ Brutios habet,* læuorsum se flectere *scribit*; & duobus promuntoriis peltæ Amazonicæ formam reddere: dextro autem cornu Leucopetram tendere, læuo Lacinium. *Adi, sodes, vel Ptolomæi vel alias tabulas, videbis duplicem ibi sinum reddi, cum medio discrimine & eminentiâ, vti in formis subiectis reddo. Dicit quidem ibidem paullo antè Capella*, Italiam lunatam & quodam hemicyclo in promuntorium memoratum (*Brutiorum*) circumferri. *Sed ne imponat, semicirculi igitur simplicis formâ Peltam esse: alius enim ibi adspectus, & sinum totum respicit qui Brutios à Salentinis seiungit, siue etiam extremum Brutiorum litus. Vtrumque est tale: at nostra hæc Pelta, sic in dicto marmore expressa. Item altera suprà pariformis, sed paullò magis diffusa, in Funditore quem dedimus: denique & plusculæ in Notitiâ imperij, inter insignia quibus numeri aut cohortes vsæ. vt* VESONTES, MENAPII, *aliique. Nec plura nunc de Peltis, nisi quòd moneo è collo pependisse loris: quod etiam Strabo in Cetris dixerat suprà. Plutarchus in Æmilio:* Τῶν μακεδόνων τὰς πέλτας ἐξ ὤμων περισπασάντων: Macedonibus peltas ex humero detrahentibus, & demittentibus. *quod fiebat, cùm aptarent se pugnæ. Talia & Xenophon de Thracibus fugientibus, lib.* VII. reiecisse Peltas in dorsum.

DIALOG. II.

„ Ansa remanserat sola.] *Vnam Ansam nominat; atqui duæ plerumque fuêre in scuto grandiore. Græci* ὄχανον *dicunt, à tenendo. Eustathius:* Ὄχανον, τὸ τῆς ἀσπίδος, κράτημα. *Herodotus id initium Caribus assignat lib.* I. Καὶ ὄχανα ἀσπίσι οὗτοί εἰσι οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι. τέως δὲ ἄνευ ὀχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας, τελαμῶσι σκυτίνοισι οἰηκίζοντες περὶ τοῖσι αὐχέσι τε, καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὤμοισι περικείμενοι: Ansas scutorum hi sunt qui primi fecerunt. Eousque enim sine ansis ferebant clypeos, vinculis è loro suspendentes circa collum, & humeris sinistris circumponentes. *E ferro istas facit Suidas:* Πόρπαξ, ὁ ἀναφορεὺς τῆς ἀσπίδος. ὡς δέ τινες τὸ δῆκον μέσον τῆς ἀσπίδος σιδήρεον, ᾧ κρατεῖ τὴν ἀσπίδα ὁ στρατιώτης: Porpax, lorum quo scutum sustollitur. vt alij dicunt, ferrum paruum quod scutum medium trāsit, & quo tenet ipsum miles. Pagina 105. linea 9.

„ Germani habuêre.] *Quorum scuta grandia, vti & Gallorum. Tacitus:* Immensa scuta, enormes hastæ. *Sed de longitudine id maximè capiendum. vt de Gallis Diodorus:* Θυρεοῖς χρῶνται ἀνδρομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως: Scutis vtuntur ad hominis longitudinem, pro cuiusque ingenio pictis. *Virgilius de hisdem:* Pagina 109. linea vlt.

——scutis protecti corpora longis.

Et Ouidius VI. *Fastorum:*

Iacta super galeas scutaque longa sonant.

Strabo: Θυρεὸς μακρὸς, καὶ λόγχαι κατὰ λόγον: Scuta longa, & lanceas ad proportionem: *Sed longa tamen magis, quàm lata ex Liuio clarè, lib.* XXXVIII. Scuta longa, ceterùm ad amplitudinem corporum parùm lata, & ea ipsa plana, malè tegebant Gallos. *Polybius hoc ipsum libro* III. Τὸν γαλατικὸν θυρεὸν οὐ δυνάμενον τὸν ἄνδρα περισκέπειν: Scutum Gallicanum, parùm aptum, hominē totum tegere. *Tacitus & alterum illud de planitie*

indicat, dum ſcribit Germanis fuiſſe pro Scutis, tenues & fucatas colore tabulas. Ita iſti: Plutarchus tamen Cimbris Theutoniſq; dat θυρεοὺς πλατεῖς, ſcuta lata. Sunt nummi ad illam formam:

Pagin. 111. lin. 20. „ Ferreus vmbo.] Cùm de Vmbone aliiſq; accuratè ita Polybius, cur ſilet de ornatu Scuti & picturâ? Solent enim Græci, Romani, Barbari varias formas aut colores ſcutis addere; ſiue ad inſigne vt cognobiles eſſent, ſiue ad decorem. Vetus ritus. & quem heroicis quoque temporibus video obtinuiſſe. Plutarchus Vlyſſem ait Delphina in ſcuto habuiſſe, libello De ſollertiâ animalium: Lycurgus tridentem adſignat Palamedi. Herodotus originem rei ad Cares refert libro. I. Κᾶρές εἰσὶ, inquit, οἱ καταδέξαντες ἐπὶ τὰς ἀσπίδας τὰ σημεῖα ποιέεσθαι: Cares ſunt qui oſtenderunt ſigna ſcutis imponere. Strabo idem libro XIIII. & Ἐπίσημα ipſe appellat, Inſignia ſeu Notas. Sequenti æuo multa exempla. vt in Græcis, Plutarchus ſcribit, eum qui Lyſandrum interfecit, inſigne clypei draconem habuiſſe: eoque oraculum monuiſſe, vt Draconem vitaret. Idem de Spartano quodam, qui clypei inſigne Muſcam haberet, vivâ nihilo maiorem: cumq; irrideretur ab aliis, quaſi ab ignauiâ & metu ita faceret, ne hoſti conſpicuus eſſet: Imò, inquit, vt agnoſcat. Vſque eò enim accedo, vt cernere cominus poſſint ſigni mei modum. Athenæus de Alcibiade,

Lib. XII. ſcutum ex ebore & auro cōfectum habuiſſe, & in eo Cupidinem pro inſigni, qui brachiis fulmen complecteretur. Ad poëtas ſi abeam, quis finis? Ij deos, homines, animantes, alia intexunt, & penè quidquid in rerum naturâ. Sed Romanos videamus. quos vetuſtos Propertius negat ita cultos fuiſſe, libro IIII. eleg. XI.

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,
Præbebant cæſi baltea lenta boues.

Non vult pro temporis ſui luxu, pyropo ſcuta ornata; ſiue lapide ipſo, ſiue potiùs colore rutilo & flammante. Talis enim in fulmine, quod crebrum valdè, & quaſi de more, in Romanis ſcutis. Sed tamen antè de Tatio rege Sabino, idem poëta ſcripſerat:

Pictaque per flauas arma leuare iubas.

Et ſcutum intellegit. in quo iam olim imagines etiam Iuuenalis agnoſcit:

Pendenteſque deos perituro oſtenderet hoſti;

Romulum & Remum de lupâ pendentes: & oſtenderet, nempe admoto ſcuto. Sed & Maiorum facta expreſſa. vt de Scæuolâ quodam Silius libro VIII.

Scæuola cui diræ cælatur laudis honorâ
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes,
Tyrrhenûm valli medio ſtat Mucius, irâ
In ſemet versâ.

Aut imagines eorum. vt de Scipione Africano idem libro XVII.

Terribilem oſtentans clypeum, quo patris, & vnà
Cælarat patrui ſpirantes prœlia dira
Effigies.

Sed & proprias fortaſſe laudes & facta cælabant: quod liber de bello Hiſpanienſi, etſi parùm integer, ſubiuit, de ſingulari congreſſu inſignium duorum militum: Cùm ad dimicandum in planitiem ſe contuliſſent, ſcutorumque laudis inſignibus præfulgens opus cælatum. Quinetiam oculis intueri eſt, in columnâ Traiani, ſcuta quædam coronis variis ornata. quas equidē donaticas fuiſſe arbitror, & eo indicio latas. Adnotaui & alibi (puto columnâ Antonini) duplicem aquilam, concorporatam ſic vt in imperij inſignibus hodie ſolet. Quâ cauſâ? nec enim tunc duplex illud imperium

Orientis & Occidentis: & si fuisset, non militi priuatim congruebat. Puto indicari, è legione gemellâ fuisse: quoniam duæ velut aquilæ in vnam sic mixtæ. Hæc insignia aliis etiam gentibus nota. Silius de Saguntino quodam, libro primo:

Centum angues idem cælatum insigne gerebat
In clypeo.

Idem libro IIII. *de Chryxo quodam, Gallo:*

———in titulos Capitolia capta trahebat,
Tarpeioque iugo, demens, & vertice sacro
Pensantes aurum Celtas vmbone ferebat.

De iisdem quidem Gallis etiam Diodorus suprà scribebat, scuta habuisse πεποικιλμένα ἰδιοτρόπως: variegata insigni aliquo proprio. *Bene, de proprio. nam & communia quædam gentibus, legionibus, cohortibus erant: quod in Notitiâ imperij disces. Item è Vegetio, libro* II. *cap.* XVIII. Ne milites in tumultu prœlij à suis contubernalibus aberrarent, diuersis cohortibus diuersa in scutis signa pingebant, vt ipsi vocant, δείγματα, sicut etiamnunc moris est fieri. *Porrò ab illis peculiaribus nata insignia & argumenta hæc familiarum, quæ in vsu esse dicam, an abusu? Ignauissimi vsurpant. & quos meliore iure increpes, quàm suum illum Africanus Scipio. qui* cùm ornatum scutum *(verba Frontini)* elegantiùs cuiusdam vidisset; dixit non se mirari, quòd tantâ curâ ornasset, in quo plus præsidij, quàm in gladio haberet. *Ista de Insignibus: addo de Inscriptionibus. Nam & ea Romanis fuit, & soliti ferè nomina quædam in iis scribere. Primò Imperatorum, sub quibus merebant. Hirtius de bello Alexandrino:* Cn. Pompeio se prouinciam recuperare velle præ se ferebat. Id quâ mente fecerit coniecturâ sciri non potest. Certè hoc præ se Thorius ferebat: milites adeò fatebantur, vt Cn. Pompeij nomen in scutis inscriptum haberent. *Atque ita Dio Cassius vt rem nouam scribit, Antonium adeò addictum nexumq; Cleopatræ fuisse,* vt milites Romanos in satellitio haberet, omnesque in suis scutis nomen eius inscripserint. *Hoc libro* L. *scribit, & alibi (libro* XLVIII.*) eundem ritum tangit, de M. Titio. Secùdò, Centurionum etiam nomina inscribebant, atque adeò & sua. Vegetius loco dicto:* Præterea in aduerso scuto, vniuscuiusque militis, literis nomen erat adscriptum, addito ex quâ esset cohorte, quáue centuriâ. *Dio in Domitiano:* Ἰουλιανὸς τ᾽ἄλλά τε παρεσκευάσατο εὖ, καὶ τοὺς στρατιώτας τότε ἑαυτῶν ὀνόματα καὶ τὰ τῶν ἑκατοντάρχων ἐπὶ τὰς ἀσπίδας ἐπιγράψαι ἐκέλευσεν, ἵνα ἐκφανέστεροι οἵ τι ἀγαθὸν αὐτῶν ἢ κακὸν ποιοῦντες γένωνται: Iulianus cùm alia benè instituit, tum & milites iussit sua & Centurionum nomina scutis inscribere, vt nobiliores essent qui strenuum aut ignauum aliquid fecissent. *Talia igitur & insignia, & indicia, cùm in Scutis; non mirum ea curiosè cauteq; habita, & contra nimbos, puluerem, talesq; iniurias tecta. Id Cæsar nos docet, Commentario* II. Hostiumque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modò ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induēdas, scutisque tegmenta detrahenda tempus defuerit. *Vbi* Insignia *acceperim quibus miles à Centurione, aut inter se, distinguitur, & maximè* Cristas. *Ita enim idem Cæsar Comment.* VII. Cæsar tectis insignibus suorum, occultatisque signis militaribus. *Insignia à Signis dispar at, & commodè acceperis illa eminentia & conspecta. Sed ad* tegmenta *(Cæsar palàm sic appellat) vt redeam: idem Plutarchus clarissimè, in Lucullo. qui cum exiguis copiis in Tigranem iens, cùm rex ille fastu cæcus fugere eum putaret & iter ingredi; Taxiles quidam, gnarus Romanæ militiæ,* Ἀλλ᾽ ὦ βασιλεῦ, ἔφη, οὔτ᾽ ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιποροῦντες, οὔτε θυρεοῖς ἐκκεκαθαρμένοις χρῶνται, καὶ κράνεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσματα περισπάσαντες. ἀλλὰ μαχουμένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὕτη, καὶ βαδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους: At ô rex, inquit, neque vestem nitidam viri isti capiunt iter ingredientes, neque scutis splendentibus, & nudis galeis vtuntur; vti nunc, cùm coriacea detraxerint armorum tegimenta, sed reuera pugnaturientium hic splendor est, & in hostes iam euntium. *En clarè tibi totum ritum, & cuiusmodi etiam quáque materie illa tegmenta. Tangit Frontinus* IIII. *Stratag. cap.* I. *de Manio Curio:* Quattuor legiones eduxit armatas, & consistere, omnibus detectis armis, velut in acie, iussit. *Ante aciem igitur, siue in viâ,*

 siue

siue in castris tegebant. Iosephus libro V. *Excidij, cùm Romani, iussu Titi Vespasiani, lustrarētur, vt pecuniam acciperent:* Οἱ δὲ, *inquit,* ὥσπερ ἔθος, ἀποκαλύψαντες τὰ ὅπλα θήκαις ἐσκεπασμένα τέως, κατάφρακτοι προῄεσαν: Illi verò, vt mos est, arma sua detegentes, thecis hactenus inclusa & tecta, vndique armati prodibant. *Sed nescias, an illic nō tam viatoria hæc inuolucra, quàm Armamētarium aut similia repositoria intelligat in castris: quia nominat* θήκας. *In Cæsare* II. *Ciuiliū similis ambiguitas.* Cùm, *inquit* alius discessisset, alius ex diutino labore quieti se dedisset; arma verò omnia reposita contectáque essent: portis se foras hostes erumpunt. *Et sanè in Tacito etiam lego, in castro Prætorio recōdita arma, nec nisi iussu capta. De Othone,* I. *Historiarū:* Aperire deinde armamentariū iussit, capta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus aut legionarius insignibus suis distingueretur. *Nota hîc quoque de* insignibus, *quod prædixi. Cùm autem sic reposita in vno loco arma, etsi per centurias manipulosq́, opinor, digesta, non tamē frustrà militum nomina inscripta scutis, nequa fraus vel error in recipiēdis. Nam potuit & hæc ritus eius esse caussa. Sed de tegminibus istis, breuiter etiam Cicero lib.* II. *De naturâ deorum:* Scitè autem Chrysippus, vt clypei caussâ inuolucrum, vaginam autem gladij; sic, præter mūdum, cetera omnia aliorum esse caussâ generata. *Quod cùm è Chrysippo sumpserit, liquet Græcis fuisse quoque talem morem. In Curtio quidem lego, cùm in viâ milites essent,* Patronem, Græcorum ducem, præcepisse suis, vt arma quæ in sarcinis anteà ferebantur; induerent, ad omne imperium suum parati.

DIALOG. III.

Pagin 114. lin. 17. „ Minorem alium, quem Pugionem Latinâ voce Tacitus.] *Taciti verba* XI. *Annalium:* Ferunt militem, quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tātùm accinctus foderet, morte punitos. *Hunc minorem gladium ad sinistram latum video in imaginibus quibusdam, aliter ac Iosepho dictum: more scilicet toto eo, vt monui, variante. Sed en militem è columnâ Antonini, vtrimque sic cinctum. Hunc gladiolum Græci* παραμήριον *vocant, quia pendulus sic ad femur. Leo Imperator:* Habeant spathas Romano more ab humeris pendentes, & parameria. *In Glossis:* μάχαιρα, παραμήριον; sica. *Iunctim hoc malim, & rescribi:* μάχαιρα παραμήριος. *Nam de omni machærâ, falsum sit: Ita in iisdem restrictè,* παραζώνιος μάχαιρα, sica. *Sozomenus in Ecclesiasticâ historiâ, de Gerontio quodam Romano:* σπασάμενος τὸ παρὰ μηρὸν ξιφίδιον: distringens gladiolum, qui ad femur. *Et nostri aliquot hodie pugiunculos ita ferunt. Iidem Græci* παραζώνιον *dicunt, quia ad zonam, & ab eâ pendet. In Martiali Lemma est,* Parazonium, *& subscriptum:*

Militiæ.

Militiæ decus hoc, & grati nomen honoris,
Arma Tribunitium cingere digna latus.

Cui non is sensus, quasi soli Tribuni gestassent (errant qui arbitrati sunt:) sed laudat illud suum parazonium, & ita fabrum cultumque vult, vt vel Tribuno sit dignum: Ornare enim auro & argento solent, quisque pro fortuna. Herodianus de Seueri militibus: Τά τε ξιφίδια περιαιροῦσιν αὐτῶν ἃ παρῃώρηντο τῷ ἀργυρίῳ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένα: Et gladiolos iis (*Iuliani militibus, Prætorianis*) abstulerunt, quos suspensos gestabant auro & argento cultos. *Abstulerunt, inquam, tamquam militiâ iam exauctorarent, discingerentque. Idem* παραζωστρίς *Hesychio:* παραζωστρὶς, μικρὰ μάχαιρα: Parazostris, parua machæra. *Vegetio hoc ipsum est* Semispatha. Habebant (*inquit lib. 1. cap. xv.*) gladios maiores, quos Spathas vocabant, & alios minores quos Semispathas. *Nec verò Romani sic tantùm, sed veteres etiam Græci. In Homero est, de Agamemnone, Iliad. γ.*

——— ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν,
ἥ οἱ πὰρ ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο:
——— manibus strinxitque machæram,
Quæ iuxta gladij vaginam dependebat.

Eustathius pro nostrâ re explicat, & vult intellegi Παραξιφίδα *siue* ἐγχειρίδιον, *Herodotum aduocat:* καὶ ἐγχειρίδια παρὰ τὸν δεξιὸν μηρόν: Et pugiones ad dextrum femur. *Nam & Persæ vsi, estque eorum Acinaces. Iulius Pollux ita docet:* Ακινάκης, περσικὸν ξιφίδιόν τι τῷ μηρῷ παρηρτημένον: Acinaces, Persicus gladiolus quidam, femori adaptatus. *Moschopulus item, in vocibus Atticis:* Ακινάκης, ἐγχειρίδιον βαρβαρικὸν, ὃ φασὶν οἱ ἕλληνες παραμαχαιρίδιον: Acinaces, pugio barbaricus, quem Græci dicunt Paramachæridium. *Denique in Suidâ exponitur,* μικρὸν δόρυ περσικόν: *etsi male. Non ergo magnus ille gladius, quo Turcæ atque Orientales hodie vtuntur, ex istorum quidem mente. Hispani iisdem etiam vsi, vt monet Diodorus lib. VI.* ξίφη δὲ ἀμφίστομα, καὶ σιδήρῳ διαφόρῳ κεχαλκευμένα φοροῦσιν, ἔχοντες σπιθαμιαίας παραξιφίδας, αἷς χρῶνται κατὰ τὰς ἐν ταῖς μάχαις συμπλοκάς: Gladios ferunt ancipites & vtrimque incidentes, ferro præstantissimo factos; habentes & gladiolos duodecim digitorum adiunctos, quibus vtuntur iunctâ pugnâ & in complexu. *Et an non Romani, vt maiorem gladium, sic minorem ab Hispanis? maximè cùm & modus ille Spithamæ vtrobique sit, quem Iosephus dixit. Ab illis, an à Gallis: cùm & hi vsi. Claudium Quadrigarium sic exaudio, apud Agellium libro* IX. Gallus quidã nudus, præter scutum & gladios duos. *Nam duos tribuit, & puto alterum minorem. De Germanis quidem (& mores plerique tunc iidem) Dio clariùs hoc asserit pugnâ Cæsaris in Ariouistum:* Adeò autẽ cum impetu Romani eos inuaserunt, vt nec contis, nec gladiis illis longioribus vti possent. imò multi etiam vsu breuiorũ gladiorum (τῶν βραχυτέρων ξιφῶν) priuati, manibus & dẽtibus depugnarent.

„ Ab humero, non à medio cingulo pendebant.] *Veteri & heroico ritu. Homerus:* Ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον: Pagina 115. linea 7.

Circum humeros iecit clauis gladium argentatis.

Virgilius: Tum lateri atque humeris Tegeæum accommodat ensem.

Ideò Festus Arma *dicit* appellata, quòd ex armis, id est humeris penderent, vt gladius. *Sed & vetera monumenta passim ostendunt, & procaciores militum hodie vsurpant. Loris autem latioribus dependebant, & id* Baltei, *vel* Baltea. *Virgilius:*

— humero cùm apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis.

Sidonius libro IIII. *epist.* XX. Penduli ex humero baltei. *Silius libro* X.

——— tergo quà balteus imo
Sinuatur, coxaque sedet munimen vtraque.

Qui versus tamen indicat cingulum etiam commune, & quo in orbem ambimur, Balteum *item appellari. quod verum est: & de vtroque Isidorus:* Balteus dicitur nõ tantùm quo cingimur, sed etiam à quo arma dependent. *Ab hac similitudine Zona illa cælestis,* Balteus *Manilio:* Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe.

Hunc autem singulariè milites ornabant, eoq; velut militiæ præcipuo insigni superbiebant. Bullis honestari plerumque solet, ex argento, auro, interdum & gemmis. Inde Varro Balteum *format*, quòd cingulum è corio habebant bullatum. *Virgilius de illo Pallantis:* ——— notis fulserunt cingula bullis. *Calpurnius in Bucolicis:*

Alternat vitreas lateralis cingula bullas.

Cingulam *dicit, nouo genere. vt & Glossæ:* ζωστὴρ, cingula, balteum, cingulum. *Bullæ autem istæ quid, ex Isidoro discas:* Bullæ, *inquit*, quòd similes sint rotunditate bullis, quæ in aquâ vento inflantur. *Et tales Plauto sunt:* Iussin' bullas has foribus dari in splendorem? *Item Ciceroni in Verrē. Sed illæ forium ex ære, & vt capita clauorum: hæ meliore, vt dixi, metallo. Liuius de Samnitibus:* Auratæ vaginę, aurata baltea illis erant. *Plinius:* Capuli militum, ebore fastidito, cælantur argento, vaginæ batillis, baltei laminis crepitant: *Virgilius:* ——— phaleras Rhamnetis, & aurea bullis Cingula.
Ausonius in Cupidine suo: ——— auratâ fulgentia cingula bullâ. *Trebellius Pollio in Salonino:* Cùm cingula sua plerique militantium ponerent horâ conuiuij, Saloninus puer his auratos constellatosque balteos rapuisse perhibetur: atque hinc tractum, vt deinceps cum Imperatore cincti discumberent. *Constellatos ibi accipio, stellulis, aut stellarum in modum lineis decussatis sparsos. Simile autem furtum in Taciti Historiarum* II. Incuriosos milites, vernaculâ vrbanitate, quidam spoliauere, abscissis furtim balteis, An accincti forent? rogitantes. *De hisdem Bullis & Flori hoc potest accipi, lib.* II. *cap.* VI. Opes suas Senatus libens in medium contulit, nec præter quod in bullis, singulisq. anulis erat, quidquam sibi auri reliquêre. *Etsi non abnuo ad pueriles quoque posse duci. Dixi & gemmis ornari. En Trebellius de Gallieno:* Gemmato balteo est vsus. *Tertullianum sic accipe, De habitu virginum:* Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu nouit. *Parthi maximè sic luxuriati. Claudianus, libro* II. *de raptu.*

Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis,
Regales vinctura sinus?

Tertullianus, De cultu fœminarū: Vt ex auribus grana nescio quę penderent, quæ Parthi planè per omnia quæq. sua bullarum vice inserunt. *Atque tales ornatiores baltei, ornatiorum militum. Ideò in Suidâ:* Μονόζωνοι, οἱ ἴμιοι τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὴ τὸν αὐτὸν τοῖς ἄλλοις ζωστῆρα φοροῦντες: Monozoni (singulariter cincti,) digniores militum dicuntur, qui non eundem aliis balteum gestant.

Pagina 186, linea 28, „ Ad Oriētalem aut Turcicam formam.] *Conspiciuntur ita in columnâ Antonini, atque alibi, sed omnino rariùs. Vide militem, qui indidem effictus. An non*

Græci

Græci hoc genus Copidas vocarunt? Dubius sum, & hæreo an non potius alio & inuerso fuerint flexu. Ita enim Curtius describere videtur, & cum falcibus componit, libro VIII. Copidas vocabant gladios leuiter curuatos, falcibus similes, quîs appetebant belluarum manus. *Claudianus eos intellexit, de laudibus Stiliconis libro* I.

——non falce Gelonus,
Non arcu pepulêre Getæ.

Ij enim populi, & finitimi, talibus de more vsi. Statius poëta II. *Achilleidos:*

——quo turbine cestum
Sauromates, falcemque Getes.

Ecce Getis tribuit, id est Dacis. & in columnâ Traiani non aliis gladiis isti pugnant. Vide & hunc typum. Quod autem in Statij versu cestum *legitur, fateor mihi incertum esse. & aliâs* contum *supponere volui, aliâs* restim. *Cestuum profectò in acie rem esse, nondum mihi lectum. at contis eos pugnasse, indubium: & in Silio,* pondera conti Sarmatici: *etiam apud historicos, in eorum rebus. Sed de* resti, *id est laqueo, magis placeat: & peculiare hoc iis & finitimis videtur. Pausanias de Sarmatis, libro* I. Καὶ σειρὰς περιβαλόντες τῶν πολεμίων ὁπόσοις κα τύχοιεν, τοὺς ἵππους ἀποστρέψαντες ἀνατρέπουσι τοὺς ἐνσχεθέντας ταῖς σειραῖς: Et laqueos iniicientes in quemcumque hostium possunt, equos deinde auertentes deiiciunt detrahuntque implicitos sic & illaqueatos. *Sozomenus de Scythâ quodam, libro* VII. *Ecclesf. Hist. cap.* XXV. Parato in hoc laqueo, ad scutum alligato, sicuti solet in hostes, alteri cuidam dum loquitur, sublatâ manu dextrâ funem immissurus erat, vt ad se traheret. *De Schytis Alanis, hoc ipsum Iosephus, libro* VII. *Excidij. narratq; Alanos istos in Mediam irrupisse. quibus obuius factus rex Teridates, pænè viuus in eorum venit potestatem.* Βρόχον γὰρ, *inquit,* αὐτῷ τὶς πόρρωθεν περιβαλὼν ἔμελλεν ἐπισπάσειν, εἰ μὴ τῷ ξίφει θᾶττον ἐκεῖνος τὸν τόνον κόψας, ἔφθη διαφυγεῖν: Laqueum enim aliquis procul cùm ei iniecisset, tracturus ad se erat, nisi ille gladio celeriter abscidisset funem, & occupasset fugere. *Hegesippus de iisdem, libro* V. *cap.* I. Laqueos iacere, atque hostem innectere, ars Alanis bellandique mos est. *Valerius Flaccus aliam eius ora gentem, Anchates, facit sic bellare, libro* VI.

Doctus & Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, & extremas laqueis adducere turmas.

Denique & Persarum quibusdam simile adscribit Herodotus, quos Sagartios *appellat. Ij, inquit libro* VII. reste vtuntur è loris confectâ, & cum hoste congredientes iniiciunt eas, in summo laqueum habentes, quibus aut equum aut ipsum implicantes, ad se trahunt. *Notus Statiano illo æuo mos fuit, & in multo sermone, ob pugnas tunc cum iis gentibus. eoq; & in Amphitheatra deductus, & gladiatores dati hoc exemplo. Isidorus:* Laqueatij, quorum pugna erat fugientes in ludo homines, iniecto laqueo impeditos consecutosque prosternere. *Adde Suidam in voce* Σειρὰς.

DIALOG. IIII.

„ Et credo reuera æuo hæc talia mutasse.] *Adeò vt in monumentis priscis vix putem conspici priscum hoc & Polybianum Pilum. Fortasse leuiora illa Vegetiana, sed & perrarò: nec miror. nam ipse Vegetius desiisse iam pœnè suo æuo ostēdit; & post descriptionem illam Pili (libro* I. *cap.* XX.) *addit:* Cuius generis rara apud nos iam sunt tela. *Nominant scriptores inferioris æui, fateor: sed videndum, ne in alium sensum. Vt in ipso Vegetio, cùm scribitur libro* II. *cap.* XV. Quod pilam vocabant, nunc spiculum dicitur: *satis indicat Pili vocem aliò iuisse. Item libro* I. *cap.* XX. Sciendum cùm missilibus agitur, sinistros pedes inantè Pagina 113. linea 4.

milites habere debere:sed cùm ad pila, vt appellant, venitur, & manu ad manum gladiis pugnatur,tunc dextros. *Pila missilibus opponit,& in pugnâ statariâ vsurpat. Quid te traho?credo hastas tunc sic dictas.Vide quæ noto infrà libro* IIII. *Dial.* I.*pag.* xxvj. *& adde Panegyricum Iuliano dictum :* Iuuenes cum gladiis atque pilis, non custodiæ corporis sunt,sed quidam Imperatorius ornatus. *Illi verò custodes Cæsarei,non pila sed hastas ferebant, ex Suetonio aliisq́;. Moneo hodie tamen perseuerare apud nos Belgas vocem Pili,qui sagittam sic vocamus.*

DIALOG. V.

Pagin. 114. lin. 5. „ Argenti aliquid mixti in cristis,vel auri.] *Ita Silius de Chryxo Celtâ,lib.* IIII.

Auro virgatæ vestes, manicæque rigebant
Ex auro, & simili rutilabat crista metallo.

Pagin. 125. lin. 42. „ Maiores nostri studiosè.] *Ita est. & galeæ istæ quæ scutis imponuntur, familiarum antiqua digmata, originem habent à multifariis istis cristis.Mira enim lasciuia.& alius* cornua *sumebat,quasi ad impetendum & terrendum:vt de Pyrrho rege in textu rettuli. Adde & de Philippo Macedone:de quo Liuius lib.* XXVII. In arborem illatus impetu equi, alterum cornu galeæ ad eminentem ramum perfregit.*De cornu isto,pro insigni, capio. sicut Afri cuiusdam,in honorem Ammonis,ornatus describitur à Silio libro* XV.

Casside cornigerâ dependens infula.

Sed & in Virgilio est, libro XII.

Ensemque,clypeumque,& rubræ cornua cristæ.

aliâ tamen fortassis mente,& cristæ ipsæ plumeæ sectæ & diuisæ intelliguntur velut in cornua. Suidas tale : Κέρας οἱ παλαιοὶ τὴν τρίχωσιν ἐκάλουν: Cornu, veteres capillos aut iubas vocabant. *At in nostris hodie Galeis quàm crebra cornua ? aliæ animalium partes ? sæpè capita ? Quæ omnia olim in Gallorum & Germanorum cottidiano ritu. Diodorus de Gallis:* Κράνη χαλκᾶ περιτίθενται, μεγάλας ἐξοχὰς ἐξ αὑτῶν ἔχοντα, παμμεγέθη φαντασίαν ἐπιφέροντα τοῖς θεωμένοις. τοῖς μὲν γὰρ πρόσκειται συμφυῆ κέρατα, τοῖς δὲ ὀρνέων ἢ τετραπόδων ζώων ἐκτετυπωμέναι προτομαί: Galeas æreas capiti circumponunt, quæ magnas eminentias verticesque habent , & magnificam opinionem spectantibus obiiciunt. Aliis enim naturalia cornua apposita sunt , aliis auium aut quadrupedum animalium expressæ effigies . *Plutarchus de Germanis, in Mario :* Κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προτομαῖς ἰδιομόρφοις ἔχοντες, ἃς ἐπαιρόμενοι λόφοις πτερωτοῖς εἰς ὕψος, ἐφαίνοντο μείζους : Galeas habentes quæ assimilarent terribilium ferarum rictus, aut alias peculiares facies,easque cristis pennatis exstruentes, maiores,quàm erant, apparebant. *Etsi hoc paullò diuersum est à Diodoro. & vult iste, vt verba sunt, galeas ipsas fuisse aut è feris, aut in eas formatas.Id enim quoque solent,detractas ita exuuias ferinas,ipsosq́; biantes rictus capiti imponere. Apud Suidam scriptor :* Οἱ δὲ πάρθοι τὰς κεφαλὰς τῶν θηρίων ἁρμόσαντες τοῖς κράνεσιν, ἐχρῶντο τοῖς τῶν θηρίων χάσμασι: Parthi capita ipsa ferarum galeis adaptantes, vtebantur earum rictibus. *Statius libro* III.

——— ore ferarum
Et rictu horrificant galeas.

Pagin. 126. lin. 7. „ Cristas aliquot è monumentis vide.] *Non tamen hîc Polybianæ illæ expressæ, nec triplices. Polybij verba siquis attendit, dixerit magis pennas erectas fuisse, altas sesquipedem: cuiusmodi & Turcæ hodie gestant.*

DIALOG. VI.

Pagin. 131. lin. 2. „ A Dousâ nostro emendatus, ærato.] *Nec* aurato *tamen sperno : quoniam & loricas auratas lego, & Parthia metalli eius diues.*

„ Exstat

„ Deſcriptio plena in libello qui Notitiæ.] *Ne petere graue ſit; en repræſento.* Pagin. 134 lin. 16.

„ Librarum vtraque, an vtralibet ?] *Ambiguum enim Plutarchi verbum,* ἑκάτερος. *Sed magis eſt, de vtraque accipi, vt ſingulæ pepēderint libras vicenas. Scribitur ibidem, ſolum* Alcimum quemdam, valentiſſimum virum, centum viginti pondo armorum tuliſſe, cùm alij non niſi ſexaginta. *Hæc ita interpres, cùm in Græco ſit:* διταλάντῳ πανοπλίᾳ ἐχρῆτο, τῶν ἄλλων χρωμένων ταλαντιαίᾳ: duorum talentorum armaturâ vtebatur, cùm alij non niſi vnius talenti. *Et ſanè minus talentum* ſexaginta *minarum aut librarum eſt: ſed Heſychius, Vitruuius, alij, in re ponderali* talentum *ferè accipiunt, pondo* centum viginti. *de quo cogitetur. Etſi enim grande hoc pondus: tamen exemplum ſingularis roboris eſt, tum & Romani militis cottidiana onera haud longè infra iſtæc.* Pagin. 135 lin. 16.

DIALOG. VII.

„ Dextris cruribus.] *Non vana ſunt hæc Vegetij, nec mea quæſtio. Sanè pro eius mente funditor, quem expreſſi ſuprà (in Dial. I. lib. III.) ſiniſtrum crus tectum palàm habet: contrà Legionarius, quem item expreſſi (Dialog. III. lib. III.) dextrum modò crus ferro tegit.* Pagin. 137 lin. 8.

„ Sellarum equeſtrium fulcra.] *Tale in Panegyrico Nazarij quem Conſtantino dixit, vbi de Cataphractis equitibus ab eo cæſis:* Tunc ire præcipites, labi reclines, ſemineces vacillare, aut moribundi ſedilibus attineri. Pagin. 145 lin. 13.

„ Velitares iſtas haſtas plures donat.] *Lapis quoque antiquus eſt, quem exſcriptum miſit ad me Ioannes Viuianus, vir elegantiſſimi ingenij & doctrinæ, qui poſitus eſt* ALBANO VITALI. EQ. ALÆ INDIANÆ: *& in eo ipſe miles expreſſus, dextrâ equum fræno retinens, in læuâ colligata haſtilia, adiacente ſcuto. Raræ alioqui, quod ſciam, ſpectiones eiuſmodi aut exempla.* Pagin. 145. lin. 23.

ANALECTA
LIB. IIII. DIAL. I.

Pagina 151. linea 26. „ Extrema verò Triariorum.] *Nihil hoc more notius aut certius. imò seruabant & in nauali certamine, quod ex eodem Polybio dicas. Ille enim libro* I. *cùm pugnam Romanorum classicam in Pœnos describit, ait* exercitum diuisisse in quattuor partes. Τὸ δὲ, *inquit,* μέρος ἕκαστον διπλᾶς εἶχε προσηγορίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκαλεῖτο στρατόπεδον, καὶ πρῶτος στόλος, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ λόγον. τὸ δὲ τέταρτον καὶ τρίτον, ἐπωνυμίαν ἔτι καὶ προσειλήφει. τριάριοι γὰρ ὠνομάζοντο, κατὰ τὴν ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις συνήθειαν: Quæque autem pars duplicem agnominationem habebat. Dicebatur enim Prima legio, & Prima classis, & sic deinceps. Quarta autem & tertia pars, agnominationes non habebant: sed Triarij dicebantur, iuxta consuetudinem in pedestribus copiis. *Sciendum igitur, copias ita diuisas locatasq́ fuisse, vt duæ postremæ partes ad latera sibi iunctæ fuerint, eoq́ Triarij dicti: non autem Tertia illa in medio ponenda. Hic Polybij locus tenebras alioqui habeat.*

Pagina 152. linea 14. „ Eoque hîc rescribendum, infirmis.] *Nisi quis Ammiani mentem tamen hanc eliciat:* Præstitutos, *id est præpositos firmos pedites ante mediam aciem: quod esset in principio ipso. Sed quid tamen hoc ad Homerum? qui equites inibi ponit.*

Pagina 154. linea 14. „ Liuius mirificè obscurat.] *Vide an & sic intelligas. Cohortis signum in extremo manipulo Triariorum fuisse: atque ita dici instructam quamq́ ante suum signum.*

DIALOG. II.

Pagina 157. linea 14. „ Rorarij procurrebant inter Antepilanos.] *Simile Vegetius in suâ dispositione notat, libro* III. *cap.* XIIII. Sciendum ergo est, stantibus duobus primis ordinibus, tertium & quartum ordinem, ad prouocandum, cum missilibus & sagittis, primo loco semper exire. Qui si hostes in fugam vertere potuerint, ipsi cum equitibus persequuntur: sin verò ab hostibus pulsi fuerint, redeunt ad primam & secundam aciem, & inter ipsas recipiunt se ad loca sua. *Ita illo æuo vides reditum penè fuisse ad priscum & diu desitum morem.*

DIALOG. V.

Pagina 167. linea 6. „ Defigi in terra solere.] *Ita olim factum, & ipsa hasta sic solo infixa. At posteà (ad custodiam, an ad delicias?) non ipsa hasta, ne macularetur aut absumeretur, sed loculi aut thecæ ferreæ in terram defixæ, & in eas immissa ima hasta cuspis. Conspicitur ita clarè & descripitur in lapide marmoreo, ædibus quæ Cæsiorum sunt Romæ: vbi quadrati isti loculi ferrei, in acutum desinentes, introrsum vacui, efformantur, & aquila ac cohortium Prætoriarum signa imponuntur. Lapis inscriptus est* M. POMPEIO. PRIMOP. LEG. III. *& pluribus titulis.*

Pagina 170. linea 34. „ E purpura fuisse.] *Trahunt huc & Ciceronis locum quidam è* II. *de Legib.* Color albus præcipuè decorus deo est, maximè in textili. Tincta verò absint, nisi à bellicis insignibus. *Sed Ciceronis sermo de templorum cultu deorumq́ est: ideò verius, hoc ad Martem & eiusmodi Deos, eorumq́ insignia referri.*

DIALOG. VI.

Pagina 176. linea 30. „ Dextraque vt læuum teneat.] *Alij legunt,* Dexterque v. l. teneat, dextrumque sinister miles: *sed consimilis est mihi sensus.*

DIALOG. VIII.

Pagina 183. linea 12. „ Vt in genua primi subsiderent.] *Simile in Silio, effectu non modo, lib.* IX.

Queis

Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Contorum longo & proceræ cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Missilibus certant pugnas æquare suorum.

Quod planè est pro locatione Vegetij, de quâ dixi, cum Hastati & Sagittarij secundo tertioq; ordine consistunt. Itaque à suo æuo hoc Silius (vt solent poëtæ) ad priscum traxit.

,, Acies erat Afraniana duplex.] *Correctionem nostram vides, facilem nec longinquam, si per notas (vt solet, & editur vulgò) numeros istos scribas. Subit tamen nunc propius veriusq; fortasse legere:* legionum II. & III. *id est,* duarum & trium. *Ita velit aciem duplicem fuisse, id est in duo cornua diuisam: vno stetisse duas legiones Petreij, cum ipso; altero, tres Afranij, item cum ipso. Tot enim quisque eorum legiones proprias habebat, vt ex Cæsare suprà clarum. Tum post eas, subsidia cohortium.* Pagina 189. linea 38.

,, Ex ternâ acie singulas cohortes.] *Monui legendum* senas cohortes: *sed hoc amplius alij,* ex tertiâ acie *volunt. nec malè, si duas subsidiarias etiam acies facis. Sanè Cæsar ipse* Tertiam aciem & Quartam *nominare videtur pro hoc situ.* Pagina 189. linea 15.

DIALOG. XI.

,, Quis autem clamor ille, aut in quæ verba.] *Addo, reperire me etiam gentis aut Patriæ nomẽ acclamatum, vt nunc à quibusdam solet. Nam Hispani, Hispaniam ingeminant in concertatione aut rixâ, & cùm auxilium cient. Plutarchus in Mario, hoc scribit:* Ambrones, cùm pugnam cum Romanis incœptarent, siue quò sese cohortarentur, siue vt hostes terrerent nomen suum idemtidem intonasse AMBRONES. *In eodem lego, Romanos etiam vsurpasse crebrò illud,* Feri, *in acie, & cùm sese mutuò adhortarentur.* vnde etiã, *inquit, (in Marcello)* quidã Feretrij Iouis nomen deriuant. *Sed hoc in ipsâ acie, non ante eam.* Pagina 205. linea 42.

,, Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse.] *Idem ex Paullo Diacono dicat libro* XVIII. *de Heraclio Imp. qui tirones exercebat opere & arte militari:* Clamorem bellicum, & carmina & iubilum, & impetum in alterutrum surgendi habere hos docebat: vt reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter proficiscerentur in hostem. Pagina 208. linea 14.

ANALECTA

LIB. V. DIAL. I.

,, Locus, qui Gnoma appellabatur.] *Hoc de Foro ipso Suidas. Et* Gnoma *ac* Groma *sanè idem, quod vel ex Glossis liquet: dixerisq; totum illud spatium vti Gromâ primum secuerunt (id in Prætorio)* Gromam *dictum,* κατ' ἐξοχὴν. *Imò & locum adsitum, vt Forum.* Pagina 228. linea 23.

DIALOG. V.

,, In tentoriorum scilicet vsum, & si fortè scutorum.] *Vtrumque fuit. atque ita Cicero L. Pisoni obijcit, Proconsuli Macedoniæ:* Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris, cùm omni totius prouinciæ pecore compulso, pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum paternumque renouasti? Videras enim grandis iam puer, bello Italico, repleri quæstu vestram domum, cùm pater armis faciendis tuus præfuisset. Pagina 243. linea 16.

DIALOG. VII.

,, Si tres sub vno Consule legiones.] *Quod Polybij quidem æuo haud crebrum; increbuit sub Principibus, atque etiam antè, cùm socij iam remoti. Tum igitur metatio latior, & Principia per vias suas magis diuisa. Tacitum sic interpretor* II. *Annalium, de Germanico qui* Pagina 254. linea 28.

 cum

cum copijs ad infelicem locum venit vbi Varus casus: Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant. *Id est, cùm principia dimensi essent, reppererunt tribus legionibus locum.*

DIALOG. IX.

Pagina 174. linea 19. „ Fraxare, vigiliam circuire.] *Dubitabat Claudius Dausquius, vir vtriusque linguæ benè sciens, an non à Græco ductum esset, παρὰ τὸ φράξαι: quia sic muniuntur Vigiliæ. Prudentius eâ formâ ἐκ τοῦ χαράξαι, fecit* Charaxare. *Idem Claudius suprà, vbi in Græco est πληρῶσαι τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, de Velitibus, suspicabatur τηρῆσαι: vti Polybius in hac ipsâ re loquitur.*

Pagina 276. linea 11. „ Aliud est in Ausonij versu, & nisi quis explicat, muto.] *Atque iam reppe- ri, ecce, qui explicaret, & vellet referri ad triplicem noctis sectionem, quæ apud Græcos fuisse videtur, ex Homero & Theocrito. Notauit, & me quoque in sermone monuit, vir pietate, doctrinâ, & amore in me singulari M. Antonius Delrius, ad Senecam.*

Pagina 280. linea 15. „ De Ignibus, quos reperio crebrò.] *Et palàm ac certò in Cæsare,* III. *Ciuilium:* Cùm animaduertissent ex ignibus, nocte cohortes nostras ad munitiones excubare, vniuersi in multitudinem sagittas coniiciebant, & se confestim ad suos recipiebant. Quibus rebus nostri hæc reperiebant remedia, vt alio loco ignes facerent, alio excubarēt. *Nota obiter, & incommodum quod oriri ex ignibus iis potest, & in facili remedium.*

DIALOG. XII.

Pagina 298. linea 26. „ An parati ad bellum?] *Verè dixi rarum in scriptis morem, & in re tamen assiduum. An non tamen odoror in Paulo Diacono, libro* XVII? Philippicus, *inquit,* egressus è regiâ vrbe, hostili sumpto apparatu, ad ciuitatem Amidam properat. Et collectis armatis percontabatur, Si in promptu haberent properandi ad bellum? *Simile profectò est, an tamen tunc sollemniter ita factum ignoro. Suspicetur etiam aliquis lasciuos vernulas eò respexisse in Tacito* (III. *Hist.*) *cùm milites abscisis furtim baltheis spoliatos, interrogarent,* An accincti forent? *quasi Imperatorium illud imitantes.*

Pagina 300. linea 2. „ Aliter atque aliter agmina sæpe incessisse.] *Vt in Cæsare sectio & diuisio Agminum ferè fit per legiones ipsas, non per Hastatos, Principes, Triarios: quod obserues. Hirtius in* VIII. *Gallicor.* Agminis ordinem ita constituit, vt legio VII. VIII. IX. ante omnia irent impedimenta: deinde omnium impedimentorum agmen cogeret XI. Hac ratione pænè QVADRATO Agmine instructo, in conspectum eorum venit. *Simile ipse Cæsar* II. *Gallic.* Sed ratio ordoque Agminis aliter se habebat, ac Belgæ ad Neruios detulerant. nam quòd hosti appropinquabat, CONSVETVDINE SVA Cęsar, sex legiones expeditas ducebat: post eas totius exercitus impedimenta collocabat: inde duæ legiones totum agmen claudebant, impedimentisque pręsidio erant. *Itaque consuetudo hæc Cæsaris erat, vt ipse ait, impedimenta in medium recipi, tutò asseruanda: & legionum maximam partem expeditam præire, aliam sequi. Idem factum à se in re subitâ ostendit,* VII. *Gallic.* Pugnatur vnà omnibus in partibus, consistit agmen, impedimenta inter legiones recipiuntur.

DIALOG. XIII.

Pagina 304. linea 24. „ Denique extra controuersiam.] *Hæc ita è Lucano, & Appiano: sed finem controuersiæ, quid si ita ipse Cæsar dicit & præit? Mihi apertè, cùm notat: Pompeium territum hoc cœpto Cæsaris, cum tamen neque prohibere posset, nisi prœlio vellet decertare; nec à Dyrrhachio aut mari discedere, vbi apparatũ omnem belli habebat:* relinquebatur, *inquit,* vt extremam rationem belli sequens, quamplurimos colles occuparet, Cæsarisque copias quàm maximè distineret. Idque accidit. Castellis enim * XXIIII. effectis, quindecim millia passuum in circuitu amplexus, hoc spatio pabulabatur. *Obserua verò, ipsum Pompeium* XV. M. *passuum in spatio interiore amplexum, quanto igitur amplius, & longè amplius oportuit esse spatium atque ambitum Iulianum, quo is cingebatur? Analogia clamat, & aperta est. Hoc autem de Pompeio, Lucanus ita ex fide narrat, vt solet:*

* *Credo plura fuisse in tanto spatio.*

Ac

Ac tantum ſepti vallo ſibi vindicat agri,
Parua Micenææ quantum ſacrata Dianæ,
Diſtat ab excelsâ nemoralis Aricia Româ.

Sunt ipſa quindecim milliaria, *quæ poſuit Cæſar. At virum doctum, & alia cautum, (iam nunc legi) hæc referre ad ipſum Cæſaris vallum, ſupinitas eſt & aberratio larga in legendo. Lucanus videatur. Quòd etiam idem Strabonem aduocat, & vult Ariciam diſtare Româ* viginti milliaria: *non ita eſt, & Strabonis ſcriptura falſa impoſuit, nec ibi* ſtadia centum ſexaginta *legenda, ſed* centum viginti. *Nota altera immutetur in Græcis. Vult Cæſar hîc, cùm Lucano compoſitus: vult palàm Dionyſius libro ſexto, qui* centum viginti ſtadiis, *ſine vllâ notâ numerali, diſtare Ariciam à Româ ſcripſit. Idem cum eo Philoſtratus in vitâ Apollonij libro* IIII. *Idem denique in Antonini Itinerario: niſi tamen quòd illic vnitas additur,* & XVI. M. P. *leguntur.*

DIALOG. XIIII.

„ Palus in terram rectus & fixus.] *Quem palum more & Latinitate ſui æui Diaconus* lanceam *dixit, in his verbis libri* XVII. Focas Macrobium Scribonium iuſſit ſagittari apud Septimium, pendentem in lanceâ, in quâ tirones exercebantur. Pagina 310. linea 16.

„ A Tarquinio rege ſtructus Agger.] *Adde ad dictos auctores Strabonem libro* V. *in deſcriptione vrbis, vbi Aggerem hunc in* ſex ſtadia *protendit.* Pagina 312. linea 11.

DIALOG. XVI.

„ Pro donatiuo Principis.] *Ita Diaconus:* Anaſtaſius timens rogam multam iecit in populum. *Idem etiam pro Stipendio:* Mauricius Imperator iuſſit Petro Prętori, vt tertiam portionem rogæ in auro Romanus acciperet, & tertiam in armis, & aliam tertiam in veſtimentis diuerſis. Pagina 317. linea 29.

„ Tribunus & Præfectus alæ quadruplum.] *Hoc probabilius puto, quàm quod Hermolaus Barbarus, vir ſummus, cenſuit talentum eſſe. Induxit eum Strabonis locus, ſcribentis libro* XII. Tigranem regem Pompeio & militibus varia dona largitum, & Tribunis talentum. *Atqui non pro Stipendiorum modo id fuit, ſed ex regiâ & liberâ benignitate. Si ad ſtipendia trahis: quid ergo Centurioni ſtipendium erit* decem minę, *ſiue mille drachmæ? militi* dimidiata mina, *ſiue quinquaginta drachmæ? Ita enim diuiſit eâdem illâ donatione Tigranes, ex Plutarcho & Appiano. Fallax aut nullum hoc argumentum eſt.* Pagina 320. linea 21.

„ Ariſtoteles te reformet.] *Ante eum Plato, qui & hoc de Carthaginienſibus notauit, & lege complexus eſt,* Nequis in militiâ vinum guſtet, ſed aquam omni eo tempore bibat. *Vide librum* II. *De Legib.* Pagina 325. linea 35.

APPROBATIO.

I. Lipſij, clariſſimi Louanienſis Academiæ Profeſſoris, de Romana militia libros quinque, *quos ad priſcam illuſtrandam hiſtoriam eruditè conſcripſit, probo, & prælo dignos cenſeo. Louanij, Idibus Martiis* 1594.

Henricus Cuyckius D. Petri Louanij
Decanus, & Pontificius ac Regius
librorum Cenſor.

INDEX DIALOGISMORVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

LIBRI QVARTI.

In

LIBRI QVINTI.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in literis liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Literis possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuę ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animãdum magis patrocinioq. nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsve tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hæredibúsve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Sensftenaw.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^tis in cerâ rubrâ.

T*ibi* IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos libros* DE MILITIA *&* *ad eos* ANALECTA *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar dixit.*

Iustus Lipsius.

Svmma privilegii regii.

Regiæ Maiestatis Priuilegio cautum est, Ne quis *Iusti Lipsi de Militiâ Romanâ Libros quinque, vnà cum Analectis siue Obseruationibus*, citra voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpiensis, vllo modo imprimat, vel alibi impressos importet, distrahat, venalésue habeat per omnes ditionum eius fines; qui secus faxit, confiscatione librorum, & graui pœna mulctabitur: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, XVI. Maij. M. D. XCIIII.

Signat.

I. de Buschere.
&
D'Enghien.

BARNARD COLLEGE

To Aubertus Miraeus
FROM Vita Iusti Lipsii. (approved by Fr. Haraeus, V Kal.
SUBJECT (in Opera Omnia, 1614) DATE Maij, MDCXII.)

p. 120-121 saturnalium libri
Lipsius, De gladiatoribus: [1582]
"venusta Othonis Vaenii, nostratium Pictorum facile principis, manu ac penicillo adiutus" etc.

p. 124: O. Vaenius listed among L's friends.

p 126: "in Poliorceticis autem Machinas, Tormenta, Tela veterum, adiutante iterum Vaenio, exhibuit.

(1596)
or 1597?

p 129: Nic Fabri (de Peirex!)

BARNARD COLLEGE

To

From

Subject Date

p. 129

Philosophum quidem eximium, Virtutis atque Honesti praeconem, emendatum, scholiisque illustratum Paullo V. Pont. Max. noster inscripsit: et per Philippum Rubenium, suum olim auditorem (qui S.P.Q. Antverpiensi à Secretis Ioanni Bochio, poëtae eximio, suffectus) obtulit.
(Margin: Bochius obijt an. MDCIX. Rubenius MDCXI.)

p. 130-31: Hangs a silver pen on altar of Virgin in Hall.
(1602)

p. 133: Scribanius!

p. 134: James Woverius; also p. 136

BARNARD COLLEGE

To

From

Subject   Date

p. 136

Lipsius' will.

His library (and mss.) should go to his sister's son Guilelmus Grevius of Brussels, who was only 13 years. Until he was of age, they should be deposited with Ioannes Woverius.

("et apud Ioannem Woverium, suum olim auditorem ac contubernalem, dum adolescat heres, Antuerpiae deponi iussit.") Except the Greek ones which should go to the Jesuit school in Louvain.

Executors should be Nic Oudartus, Joan Woverius & Guilelm. Warnirius.

(see also p. 144, bottom) & p. 146, top.

p. 139: Discusses Lipsius' style & imitators!

p. 141: Moribus Antiquis "ab Ennio mutuatum" (borrowed from Ennius!)

(p 145 "moribus antiquis res stat Romana virisque")

Barnard College

To

From

Subject Date

p. 141 about Lipsius.

"Animum studijs fessum ut revocaret ac reficeret, flores & hortos impense coluit, bulbis tuliparum praesertim ab noto ignotoque orbe, per Rembertum Dodonaeum, Carolum Clusium, & Ioannem Boisotum, rerum hortensium in paucis peritos, perque amicos alios studiose petitis."

p 142. Loved dogs since childhood

"& Lovanii tres fere aluit, gradu quodam magnitudinis discretos: Saphyrum catellum, gente Batauum, Mopsulum catulum, dono Antuerpia; & Mopsum canem, gente Scotum. Hos & in tabula depingi iusserat, & notas ac carmen cuique, non minus ingeniose quam lepide subscripserat. || Pictores Mopsum prae ceterss [sic] (ceteris) dilectum ipsi nonnumquam adpingunt, quod illo comitatus, etiam ad Athenaeum seu professionis publicae locum prodire sit solitus."

BARNARD COLLEGE

To

From

Subject (about Mopsus! dogs) Date

p. 142 cont'd. (refers to Anubis — in image of dog & gives other examples of "history" of dogs.

(See Warncke, 1934; p. 34.)
"Hier Lipsius' Mopsulus, sein geliebter Hund ...."

see also p. 91, note 131: Dog a kind of attribute of L. — see engr. Goltzius, Hollstein VIII, 57. "Möglich dass Rubens Lipsius' "Mopsus" meint."

BARNARD COLLEGE

To

From

Subject Date

p. 144: No one can finish unfinished works, just as no one found who could finish Apelles' unfinished Venus of Cos.

misten del Nagler.

L. 24.000

23. LIPSIUS J. — De Militia romana libri quinque, commentarius ad Polybium. Editio tertia, aucta variè & castigata. — Antuerpiae, Moretum. 1602. In folio picc., perg., 366 pp., con 1 tav. a doppia pag. ed alcune belle inc. nel t. In appendice: Iusti Lipsi Analecta sive Observationes reliquae ad militiam et Hosce libros, 30 pp. + 2 ccnn., 4 incis. nel t. Esempl. a buoni marg., un po' brunito a causa della pessima qualità della carta.

L. 18.000

Front. con ricca cornice architettonica (già usata dallo stampatore per la vita di S. Girolamo 1499), ma per la prima volta vi ha inserito la vignetta di S. Pietro, che il Kristeller giudicava « guter mailändischer Holzschnitt ». Altre 6 xilografie n. t. (mm. 80 × 70) sono di nuova apparizione. — Perfetto esemplare. Sander 4022, Olschki, Choix 4758, Kristeller, Lombardische Graphik 210/b.

L. 58.000

25 bis. MAFFEI S. — Verona illustrata, in 4 parti: 1) Istoria della città e dell'antica Venezia, 2) Istoria letteraria o sia notizia de' scrittori veronesi,

ab T

Œuvres